

MB
199.718

CSONTOS
JÁNOS

EZÜSTKOR

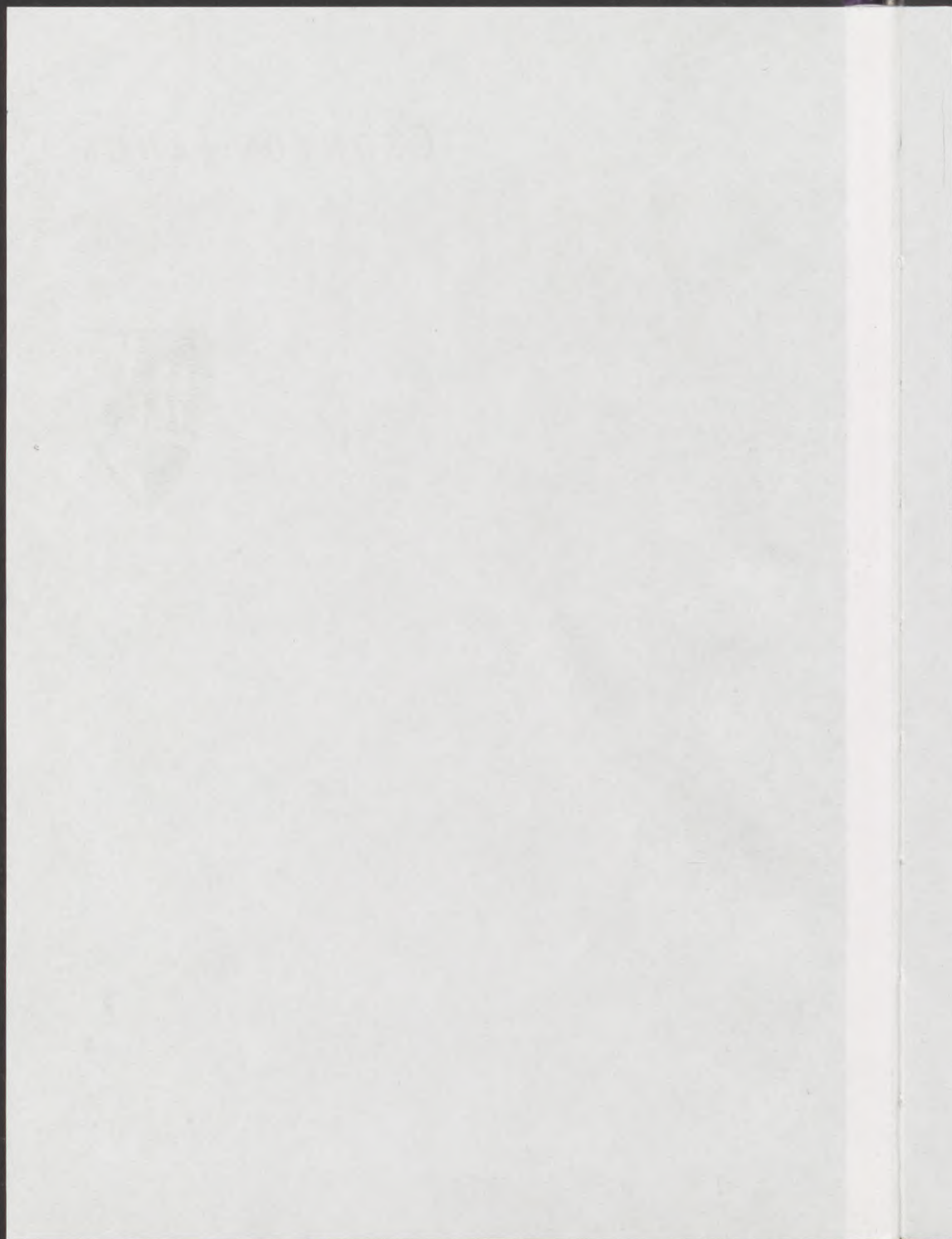
ÍRÁSOK A KÉTEZRES ÉVEKBŐL

Csontos János

EZÜSTKOR

ÍRÁSOK A KÉTEZRES ÉVEKBŐL

BUDAPEST, 2005

© Csontos János

NB 199.718

2005

Előszó helyett

KÉTELYEK KÖNYVE

A bölcs nem feltétlenül boldog. Túl sok benne a kétely. Hasztalan invitálják mindenféle tekintélyes tanácsba más vénséges megfontoltakkal együtt, a kollektív kételkedés nemhogy nyomtalanul felszívódna, inkább alattomosan összeadódik. Sok bölcs egy rakáson: maga a kritikus tömegű tanácstalanság.

Az emberi civilizációt mégis indokolt afféle parttalan bölcsek-tanácsának elképzelnünk. Olyannak, amelyben nemcsak a metszett élű gondolatok, hanem a tompa ösztönök is minduntalan összeszikkraznak. Ráció és emóció, értelem és érzelem: a két örökharagos ikertestvér. Elektromos évődéseikből zseniális idea is születhet, de akár a rejtelkedő erdő is porig éghet. Mégsem választhatjuk csak az egyiket vagy a másikat: mind a kettő test a testünkben, vér a vérünkben. Magunkat csonkítjuk, ha merő szélségből vagy botor érdekből bármelyiknek oktalanul kedvezünk.

A bölcsek tradicionális műfaja a kinyilatkoztatás. Külső ismertetőjegye: a kijelentő mondat. A bölcs, aki felkiált, legfeljebb poéta: gyönyörködteti bár a lelkünket, ám az adrenalin szintünket érintetlenül hagyja. A bölcs, aki óhajt, az lehet sima szavú és állhat elénk báránybőrben – de talán titkon a farkasvicsorú szellemi diktatúrák szálláscsinálója. A bölcst, aki felszólít, az már-már politikus, netán maga a potenciális zsarnok. Az a bölcs pedig, aki kérdez, első pillantásra már nem is olyan bölcs. De mitévők legyünk, ha megalapozott gyanúnk szerint nem vagyunk elég bölcsek a monoton sorjázó kijelentő mondatokhoz? Van-e akkor jogunk és lehetőségünk kérdezni? Észjárásunk talpkövévé avathatjuk-e a kételyt? S képesek vagyunk-e szembeszállni a vulgáris váddal, hogy aki kérdez, az hátráltat; s mivelhogy hátráltatja a kételyek nélküli építkezést, ezért voltaképpen a rombolás ügynöke?

A human kultúrával az a legnagyobb baj, hogy reménytelenül ragaszkodik a formához. Nem a formulához, mint a logikahívó természettudományok, hanem a dolgok és jelenségek porhüvelyéhez. Vigasztalanul emberközpontú ez a megközelítés: csálhatatlanul megmondani, mi a szép, mi a magasztos, mi az érdekes. Emberek vagyunk, tehát az emberi test esztétikus. (Főleg a nőké; noha a férfiuralom enyhültével ez a közvélekedés is fellazulóban van.) Az emberi test esetlegességeit pedig hajlamosak vagyunk az otthonadó univerzumra is kiterjeszteni. Miért volna természetes, hogy szemet, száját és orrot rajzoljunk a Napnak? S kinőjük-e halálunkig óvodás kriksszkrakszainkat? El tudnánk-e magyarázni bármely földönkívüli intelligenciának a virtuális égi ábrát, amit saját

használatra egyezményesen Göncölszekérnek nevezzük? Vagy elégedjünk meg annyival: a költészet még a magunk számára is elmagyarázhatatlan?

A forma a mi porhüvelyünk. A vélünk azonosítható lelket hordozó tartály, a megfoghatatlan helyett a megfogható. Abba kapaszkodunk, abban létezünk, az szolgál számunkra a szabott élet kerete gyanánt. Voltak szélsőséges esztétikai irányok, amelyek a formát az alkotás céljaként tüntették fel. Nyilván túloztak, de nem állítható, hogy valótlan mondtak volna. Mint ahogy az elszánt formatagadók sem mentek semmire ama tartály nélkül. A formátlanság maga is forma; a formanélküliség nonszensz fikció. De miért tagadjuk olyan eltökélten a körülhatárolt úrtartalmat? Miért szégyelljük a lelket, illessük bármínő álnévvel is?

A kétely a lélek természetes állapota. A hit és a meggyőződés az ideális végpont, a lélek vívódása az oda vezető út, amit sohasem érhetni el. Mint a geometriai görbe, ami mindinkább odahajlik az egyeneshez, de mennél közelebb megyünk hozzá, mennél miniatűrízaltabb nagyítást készítünk e reménybeli randevúról, annál reménytelenebb, hogy összesimuljanak. Epsilon sugarú környezet – mondják a feloldhatatlant lezserül áthidaló matematikusok: józan ésszel felfogni nemigen lehet ugyan a dolgot, de műveleteket egészen jól végezhetünk ezzel a körmönfont fogással.

Lehet-e érdekesítő az a lélekállapot, az a gondolati fázis, aminek esélye sincs a tökélyre? Csak az lehet számunkra az érdekesítő. A magába záruló forma csupán illúzió, s nincsen helye benne az emberi esendőségnek. Ami antropomorf, az az átmenetiség, a folyamat, a törekvés. A tökély érzéklete, ugyanakkor elérhetetlenségének tudomásul vétele. A hiányérzet, szomorúság, olykor pedig dühös indulat, ami ezzel a kénytelen tudomásulvétellel jár. Meg az illúzió, hogy vannak áthidaló megoldások: léteznek epsilon sugarú környezetek, amelyek legalább az életünkkel végzett műveleteket megnyugtatóan lehetővé teszik.

Az epsilon sugarú környezet a halandóság tudásának ideiglenes kiiktatása, a forma dicsérete az örökkévalóság vigaszt nyújtó kultusza. Isten létezik, mert muszáj léteznie. Igaz, léteznie kell az ő létezésében kételkedő tamaskodásnak is. Ugyan az Isten biztos-e az ember létezésében? Vajon ha rajta múlik, leíratna-e akár egyetlen betű is a Kételyek Könyvéből?

Esszék és sasszék

VÁLTOZATOK APASÁGRA

(Ábel fiam születésekor)

Ha az embernek lánya van, örök szerelem az élete. A nap minden percében dédelgető kísértésnek van kitéve: csendes cirógatások, cuppanós puszik körül járnak a gondolatai. Új értelmet kap számára a féltés és a féltékenység: a régi tiszta képlet, amely a dolgok kezdetén a határtalan szenvedély érzetével töltötte be, lassan, de biztosan elbonyolódik. Úrrá lesz rajta a közgazdaságtan alapigazságait meghazudtoló tapasztalás: hiába osztja többfelé a szívét, egyre tágasabb benne a hely.

Ha az embernek fia van, letisztul benne, ami korábban elbonyolódott. Megvilágosodása éles és illúziótlan, mint a révült szentek hajszálpontos extázisa. Helyére kerül a kísértés, a féltés, a boldogító féltékenység. Meglepve konstatálja: ennek az ócska, elhasznált apai szívnek még mindig vannak ismeretlen, pókhálós zugai.

Ha az embernek lánya van, övé a világ. Elnyeri értelmét a női univerzum megannyi haszontalannak vélt kacatja és ékessége: a csatok, a hajgumik, a lemosható tetoválások. Lelkéhez férköznek a felnőtt erotikát hazudó buggyos blúzok, a fodros szoknyácskák. Rajtakapja magát: olykor megáll olyan kirakatok előtt is, ahol komoly férfiúként elvileg semmi keresnivalója nincs.

Ha az embernek fia van, egyszer s mindenkorra vége az öncélú gyönyörködésnek. Nem nyugtatgathatja tovább magát azzal, hogy az élet értelme voltaképpen az esztétikum, illetve annak létrehozása és befogadása – különben is, temérdek még az idő, hogy érdemi munkába fogjunk. Ha fia van az embernek, soha nem lehet elég korán hozzákezdeni.

Ha az embernek lánya van, önfeledten beletemetkezik az anyagi valóságba. Birtokolja a színeket, az illatokat, a tapintás gyönyörét. Elhiszi, hogy feloldódhat az érzékek és érzékletek szimfóniájában. S mert elhiszi, fel is oldódik: lebeg, mint a fürdőző a Holt-tenger színén.

Ha az embernek fia van, jobb, ha felfrissíti úszótudását. Ajánlatos ügyelni a haszontalan részletekre, a fenyegető körülményekre. Tudnia kell, mi mire való; a kétkezés pedig kötelező – egyszer ugyanis mindent számon fognak kérni rajta.

Ha az embernek lánya van, hajlamos elfeledni, hogy múlik az élet. Kimerevíti a pillanatot, tartóztatná a semmi kis élményeket – s csodálkozik, ha a jóéjt-puszt egyszer csak szégyenlősen oldalra csúsztatva kapja. Belé nyilall, hogy egyszer ezeket a tündéretket el kell majd engednie, jó képet vágva hozzá, hogy annak rendje és módja szerint

felszarvazzák szemtelenül életerős fiatalemberek. Ilyenkor végtelenül szerencsétlennek és boldogtalannak érzi magát; programozott baleknak az örök szerelemben.

Ha az embernek fia van, mindez nem érdekes. A fiú akkor is itt lesz, ha elmegy – talán akkor ér haza igazán. Szemtelenül életerős fiatalember lévén – annak rendje és módja szerint – más apák szívét töri össze. Hát persze, hódító legyen, s ne áldozat. S adassék meg neki a tudás, a lehetséges teljesség: milyen az, ha az embernek lánya meg fia van.

(Magyar Nemzet, 2000. május 8.)

A GLOBÁLIS VESZTESEK REMÉNYEI

Nehéz Soros Györgyről tárgyilagosan írni. Személye és munkássága Keleten és Nyugaton egyaránt heves indulatokat gerjeszt. Európa túlfelén a tőzsdespekulánst tisztelik vagy szidják benne, a mi fertályunkon inkább az alapítványtevőt, a „nyitott társadalom” prófétáját. Elfogulatlan állásfoglalást tevékenységéről Magyarországon már csak azért is bajos várunk, mert a rendszerváltó elit túlnyomó része többé-kevésbé a leköteltetjé. Korai kedvezményezettként még legvehemensebb bírálója, Csurka István is szerepel a Soros-ösztöndíjasok hosszú listáján. Missziója akkor kapott kozmás melékízt, amikor „érdemeire való tekintettel” meg akarta szerezni az OTP-t.

Ő maga leginkább egyetemalapítóként és bölcselőként szeretné bevésni magát az utókor emlékezetébe – ez utóbbi minőségében már több, a földgolyó sorsáról értekező munkát is közzétett. Ezek az eszmefuttatások nem lettek filozófiai bestsellerek, de hosszan gyűrűző polémiákat keltettek a világsajtóban. A legérzékenyebb pontra akkor tapintott rá, amikor – saját korábbi „vallásalapítói” közgazdasági elméletét, sőt tőzsdecápa közelmúltját is zárójelbe téve – markáns globalizációkritikát fogalmazott meg, mondván: a bolygó méretű virtuális pénzgazdaság mindenható uralma immár felülírja a szabadpiaci automatikus gazdaság szabályozás makacs legendáját, a túlon túl szeszélyes világtőzsde végzetesen labilissá teszi a reálszférát, tehát sürgős és tudatos beavatkozásra van szükség.

A szélsőliberális hívek, akik szerint mindennemű külső szabályozás a nehezen kivívott szabadság csonkításához, az államok túlhatalmához, a protekcionizmus reneszánszához vezet, ebből az irányból nemigen vártak offenzívát. Érdemben, a nyilvánosság előtt nem szálltak vitába Sorossal, akinek pénzére eszméik és politikai nézeteik terjesztéséhez még akkor is változatlanul égető szükségük van, ha a „nyitott társadalom” teóriáját egyébként kínosan naiv utópiának tartják. A személyes beszélgetések során pedig elegendőnek érezték a „savanyú a szőlő” motívumra rámutatni: lám, Soros csak addig volt színliberális, amíg neki állt az üzlet.

Pedig öreg hiba Sorost lebecsülni. Lehet, hogy gondolataiban semmi eredeti nincsen – kompilátornak, diagnosztának azonban mindig figyelemre méltó volt. Ösztönösen, „öt perccel” a többiek előtt ráérzett a globális folyamatok néhány leheletfinom elmozdulására, az így szerzett lépéselőnyét pedig arra használta fel, hogy megkísérelje a saját meggyőződése szerint befolyásolni ezeket az elmozdulásokat, hite szerint abban a fázisban, amikor azok még képlékeny állapotban vannak. Ha cinikusan tekintünk e törekvésre, azt mondhatjuk: kulturális missziója, alapítványi hálózata nem szolgál egyebet, mint hogy gazdasági befolyását társadalmi befolyássá konvertálja. Ez az idők kezdetétől ismeretes jelenség, amelyet bizvást tarthatunk a történelem egyik mozgatójának, s úgy nevezzük: hatalomvágy.

Soros azonban más és több, mint hataloméhes, rejtőzködő politikus. A „nyitott társadalom” emberbaráti programja viszont sekélyes muníció ahhoz, hogy e nagyszabású átforgatási kísérlet indítékait megértsük. Ehhez a leghasználhatóbb adalékokat még mindig maga Soros György szolgáltathatja, akinek sajátos (egyszerre nehézkes és szájbarágoan szimplifikált) stílusú írásaiban saját „paradigmaváltásait” is nyomon követhetjük.

Legutóbbi programtanulmánya magyar nyelven nemrég látott napvilágot (A vesztesek reményei – a globális rendszer egyenlőtlen feltételeiről), s ha jól értjük a benne foglaltakat, általános receptet ajánl arra, hogyan alakítsuk ki életünk kereteit a XXI. század első évtizedeiben, ha nem akarjuk az oktalan és céltalan globalizáció odaadó prédájaként végezni. Megidézve az esszé lényegesebb állításait, szerinte abból kell kiindulnunk, hogy napjaink történelmében változatlanul a demokrácia és az önkény küzd egymással. Az előbbi offenzívában, az utóbbi visszavonulóban van, de nem lehet még eredményt hirdetni – vagyis a diktatúrák ellenségképként, mumusként még jól használhatóak. Sajnos (mondja Soros) a gazdasági és a politikai demokrácia nem feltétlenül él szimbiózisban egymással: a hagyományos (nyersanyagokban dús) piacgazdaságokban olykor kifejezett üzleti előny a tirannikus berendezkedés. Márpedig „az üzleti vállalkozás célja a profitszerzés, nem pedig egyetemes elvek oltalmazása”. A demokrácia egyik missziója ezek szerint generális ideológiai muníciót szolgáltatni az „emberiség” kapitalista típusú boldogulásához, elfedve vagy meghaladva annak mechanikusan haszonelvű természetét. A gazdasági „ki kit győz le” játék meggyőződése szerint ugyanis egy bűvös ponton ki-küszöböli a versenyt, és monopóliumra, diktatúrára tör. A tűzzel-vassal védelmezni kívánt liberális vívmányok tehát paradox módon védtelenek a liberális piaccal szemben – főként ha világmonopóliumok alakulnak ki. Azaz a zárt rendszertől már nem várható „ön szabályozó” korrekció, hatékonyan fellépő ellenérdekelt szereplő. Soros következtetése: intézményes biztosítékokra van szükség, hogy a gazdasági globáldiktatúrát, a totális világállamot elkerüljük. Ez az „intézményes biztosíték” gyakorlatilag feláldozza a liberalizmus

alapgondolatát, a szabadpiaci versenyt – de igyekszik úgy megkonstruálni az új világrend homlokzatát, hogy ne legyen nyilvánvaló, mi rejtőzik odabenn.

A gond abból adódik, hogy ez a gondolkodásmód már jóval korábban idejéért járt, retrográdnak minősítette, egyfajta szómágiával leírta a nemzetállamot, amely a hiányolt intézményes biztosítékokat évszázadokon át több-kevesebb sikerrel garantálni tudta a demokratikus működéshez. A nemzeti hovatartozást nyűgnek érző tőke (piac-, befektetés- és profithajszától fűtött fúziókényszerében) időközben alaposan túl is lépte az államok hatókörét, s leplezetlen hazárdjátékot űz az egyes adórendszerekkel, kijátszva e kiszolgáltatott adminisztrációkat egymás ellen. Soros szerint azonban ez a mohó, ellenőrizetlen globalizáció – azonkívül, hogy minden kétséget kizáróan „nagyobb gazdagságot terem” a haszonélvezői oldalon – még mindig a kisebbik baj: „akadályozza az államokat abban, hogy visszaéljenek a hatalmukkal, és a szabadság olyan fokát nyújtja, amelyet egyetlen állam sem tud”. A szabadság e foka pedig félreérthetetlenül az az extraprofit, amelyről „a nemzetállamok korában” még csak nem is álmodhatott a pénz szerelmese.

Még mindig tisztázatlan azonban, mi lesz azoknak a „szabadságával”, akik nem nyertesei, hanem vesztesei az emberi história eddigi legnagyobb (s talán legigazságtalanabb) újraelosztásának. Közhely ugyanis, hogy a globális gazdaság – állíthat magáról bármit – éppolyan zárt rendszer, mint a nemzeti gazdaságok XX. századi laza konglomerátuma volt: a nyersanyagtartalékok végesek, a pénzügyi tranzakciók nagyságrendekkel elszakadtak a reálgazdaság teljesítményeitől, az egyetlen „megújuló” energiaforrás, az emberi innováció pedig egyelőre a túlnépesedés és környezetszennyezés okozta többletgondokat sem képes ellensúlyozni. Kimondható tehát: Földünkön – a természeti törvények mintájára – feltételeznünk kell a „hatalom-megmaradás” és a „szabadság-megmaradás” létezését. Elosztani, újraelosztani azt lehet, ami rendelkezésre áll – ennek tudatában pedig Soros kezdeményezése komolyan veszélyezteti a fennálló viszonyokat, így az elképesztő informális hatalomra szert tevő multinacionális elit hatalmát is.

Soros szerint a lokális érdekütközések állami szinten amúgy is kezelhetetlenek – legalább a globális szisztémát tegyük rendbe. A helyi konfliktusok feloldását pedig bízuk a „nyitott társadalom” civil szerveződéseire – bár ez eddig sem a szociális, sem a vallási, sem az etnikai válságok orvoslására nem tudott használható gyógymódot ajánlani. A krízisövezetekben nem is várható, hogy a demokrácia és a gazdagság frigyre lépjen (ebben a nivellálódásban az említett csúcset is erősen ellenérdekelt) – épp ezért a fejlett demokráciáknak Soros szerint „exportálniuk” kell a demokráciát ezekbe az országokba. A medicina „technikai segítséget és gazdasági ösztönzőket” foglal magába. Ebben persze semmi új nincs: a Nyugat a magyarországi rendszerváltozás során velünk szemben is ezt a keserű csukamájolajat alkalmazta. (Emlékezhetünk: a technikai segítség

nyugati szinten fizetett nyugati tanácsadók személyében jelent meg, akikre a „demokratizálási segélyek” nagy részét a segélyezők mindjárt el is költötték, s akik később – összeköttetéseket, helyismeretet szerezve – nem egy esetben befektetőkké, privatizálókáá vedlettek át. A gazdasági ösztönzőkből a monetáris szigort tapasztalhattuk meg a folyamatos világbanki és a későbbi EU-diktátumok által. A demokrácia immár „exportálva” van, az áldozatvállalásért járó jutalom, az uniós integráció viszont egyelőre párálló ködökbe vész.)

Soros is érzi a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap felemás szerepét, amely összességében sokkal inkább szolgálta a globális elit könnyed hatalomra jutását, mint a demokratikus deficit bolygóméreteken való felszámolását, a hátrányos régiók felzárkóztatását. Nem tud azonban a saját gondolatköréből kilépni: a „vesztesek” lecsillapítására, a megszorítottak megvigasztalására csak egy új (morális ballasztjaitól látványos hókuszpókusszal megszabadított) világbankot tud elképzelni. Ez megfékezne „a piac mai megszállottjait”, visszaszorítva a tőke- és hatalomkoncentrációt „a régi megszállottak” szintjére, s kétségkívül csökkentené a labilitást is. Nem tudni viszont, hogy „fejlesztési világügynökségként” hogyan tud egyébbel, mint pénzzel nyomást gyakorolni a kíváncsatos világfolyamatokkal szembeszegülő helyi hatalmakra. Ezek a nemzetállamok és jelző nélküli államok ugyanis továbbra sem férnek bele e szép új világba. Mivel egyelőre rendeleti úton nem tilthatók be, meg kell őket kerülni: egyrészt legyenek rájuk nézve kötelező erejű globális munkajogi, környezetvédelmi normák, másrészt a lojalitást jutalmazó vámtarifa-kedvezmények. Soros György javaslata: lépjenek szövetségre a világ „nyitott társadalmi” – előre a globális nyílt társadalom felépítéséért! Ahhoz pedig, hogy a „sima” demokráciaexport helyett e javított modell világszerte elfogadott legyen, nosza, hozzunk létre egy nemzetközi központi bankot, amely szimbiózisban működve a fejlesztési világügynökséggel, minden lokális társadalmat rávezet a helyes útra. E messianisztikus-kommunistikus harcban pedig támaszkodjunk bátran a civil társadalmakra: mégiscsak tarthatatlan, hogy ezek Seattle-ben és másutt a globális intézmények rombolására törnek, ahelyett, hogy a globális közjó ügyének igájában fognánk be őket! „Meg kell fordítanunk ezt az irányzatot, és el kell indulnunk a globális nyílt társadalom megteremtése felé. A június 25. és 27. között Varsóban megtartott Demokrácia Világfóruma volt az első lépés – most tovább kell haladni a megkezdett úton” – szól Soros konklúziója.

A Világbank mindenesetre már elkezdte a saját „átmentését” ebbe az új világrendbe: ráébredve eddig jól titkolt szociális indíttatására, globális támadást kíván indítani a nyomor ellen. E pillanatban még nem tudható, Soros csatlakozott-e az „új varsói szövetség” a Világbankhoz vagy a Világbank Soroshoz. Mindenesetre nem árt figyelni, mi zajlik körülöttünk – s nem csupán azért, mert az idézett programbeszéd szófordulatai rossz XX. századi világmegváltó kísérleteket idéznek. Bízunk benne, hogy a nyitott társadalmak

internacionáléja nem lesz Nagy Testvér, totalitárius világállam, az újabb teória pedig nem lesz csalfa, vak remény. Higgyünk benne, hogy a globális elit a demokrácia nevében szervezkedik, s nem csupán a világhatalom újraelosztási részjátszmájában átmítja a passzivitásra kárhoztatott tömegeket, amelyeket a világkormányzati „középszint” kiiktatása révén még a jelképes közéleti részvételtől, a „nemzetállami” választójoguktól is meg kívánnak fosztani. De ne érjen készületlenül bennünket, ha a szép új világ itt terem a küszöbünkön – hiszen ne feledjük: Hitler és Sztálin is magasztos elvek nevében tört világuralomra. Fennáll a veszély, hogy ha nem értjük, mi történik velünk és körülöttünk, akár végérvényesen vesztesekké válhatunk.

(Magyar Nemzet, 2000. július 22.)

A MI TRÓJÁNK: MAGYARORSZÁG

Gyermekkorom kedvenc felfedezője – talán meglepő módon – nem Kolumbusz, Magellán vagy valamelyik másik nagy fanatikus hajós volt. Nem minden nemzeti elfogultság nélkül rajongtam Telekiért és Magyar Lászlóért, s jó eséllyel harcolt az első helyért az elképesztő amundseni produkció is – a képzeletbeli dobogón mégis egy régészt helyeztem legfelülre. Schliemann, Trója újrafelfedezője. Az Iliász olyan volt számomra, mint egy párhuzamos világmindenség – tömörítette mindazt, amiért kamaszként érdemes élni: kalandot, szépséget, ideát, emberszabású szakralitást, férfiak és nők életre-halálra való egymásnak feszülését. Nem nyugodtam bele, hogy Trója – miként a legendák Atlantisza – nyom nélkül el-süllyedhet az idő homéroszi óceánjában. Trója kiásásának krónikáját tehát olyan étvággal faltam, mintha egy új kontinens felfedezéséről volna szó – s érettebb fejjel azt kell mondanom: nem is csalt meg a szellemi vadászösztönöm. Schliemann produkciója ugyanis – midőn hét várost tárt fel egymásra rakódva, míg az eposzok Ílionjához eljutott – épp olyan emberpróbáló teljesítmény, mint a fehér foltok makacs és módszeres eltüntetése a világtérképről. Aprócska, s nem igazán lényegbevágó különbség, hogy azok a felfedezők, akikről az utókoruk földrészt, várost, tengerszorost vagy éppen vulkánt nevezett el, horizontálisan, a bolygónk felszínén kalandoztak – míg Schliemann vertikálisan, a föld és az idő mélységeibe hatolón.

Szükséges volt ez az elementáris élmény is ahhoz, hogy a maga teljességében értelmelni tudjam a Földgömb szerkesztőinek törekvését: a magyar millennium kapcsán feltárni „a mi Trójánkat”, az el nem süllyedt, ám többrétegű álcahalót öltött Magyarországot. A honfoglalás-korabeli, a középkori és a kapitalista átalakuláson átesett Kárpát-medence egyszerre, s mégis szinte láthatatlanul van jelen ezredeleji mindennapjainkban: ezekre a közties rétegekre épp úgy rárakódott az idő és a por, mint a kis-ázsiai példázatban. S gyanakvást keltően szépen lekerekített is a kép: olyan volt – ilyen lett;

csak hogy a kerek évszámokra fittyet hányó történelemnek korántsincs vége, mint egyes fantáziátlan történészek hirdetik. Aligha vitatható: az idő és a por akkor is szítál, ha mi már nem leszünk. De mit talál vajon a jövőendő korok régésze, geográfusa vagy kultúrantropológusa, ha a mi rétegünkig leás?

Ami a természetes környezetet illeti, talán előbányásza azt a kartotékadatot, hogy az uniós csatlakozás előtt Magyarország még tízszer annyi érintetlen, ipari szennyezéstől gyakorlatilag mentes tájjal rendelkezett, mint a szomszédos, néhány éve már uniós tag Ausztria. Aligha arról van szó, hogy a Monarchia keleti társállamában lágyszívűbben osztogatnák a természetvédelmi területeket meg a nemzeti parkokat kijelölő diplomákat – inkább az az eltérő gazdasági életút van e különbség mögött, amelyet a vasfüggöny fölött egymással farkasszemet néző két „sógorország” a XX. század második felében külön-külön befuthatott. Hiába tartjuk vaskornak a létező szocializmus erőltetett, kampányszerű iparosítását, ha a fejlettebb technológiát használó Nyugatot a környezetszennyezést is nagyságrenddel fejlettebb szisztéma szerint művelte. A relatív elmaradottságunk a termelésben, a jóléti javak előállításában egy új globális szituáció körülményei között paradox módon erősebbé nemesülhet: amit Nyugat-Európa legfeljebb rehabilitálni, vagy sok esetben már csak mesterséges úton rekonstruálni képes, az még nálunk többé-kevésbé a maga valóságában, természetes skanzenként rendelkezésre áll. Az ország területének tíz százalékát is elegendő jellegadóan megőrizni ahhoz, hogy ezt a természeti karaktert legfeljebb egy-másfél százalékban óvó uniós átlagot messze túlszárnyaljuk.

Ugyanakkor – botcsinálta futurológusként – mégsem tudjuk pontosan elképzelni, milyen küllemet ölt száz év múlva a sokat látott Kárpát-medence. Lehet, hogy az Alföld kiszáradási folyamata kritikusan felgyorsul, s a mai hivatalos „félsivatagból” visszavonhatatlanul sivatag lesz. Kivételt csupán az árterek jelentenek, ahol évente egyszer, olykor pedig többször is monszonszerű áradat hömpölyög végig, hiszen a kárpáti erdők módszeres kiirtásával a természeti egyensúly, a csapadékháztartás akkorra visszafordíthatatlanul megbomlik. A Kárpátok karéja némely helyeken az erodált Dinári-hegységre hasonlít majd (az ottani erdők kölcsönözték egy történelmi emberöltővel előbb Velence cölöpeit), s az ország nagy része is közelebb kerül a mediterrán világhoz. Ez a tájék mégis paradicsomi körülményekkel kecsegtető „ígéret földjének” tűnhet a feltartóztathatatlan migrációs hullámok százazezeinek szemében. Ezek a vándorok immár nem csupán Keletről, hanem Nyugatról is megindulnak Közép-Európa felé: a globális felmelegedés okozta óceánszint-emelkedés nemcsak a szociális menekülteket, hanem a tőkeerős, ám az európai miliőhöz mégiscsak ragaszkodó tengeremlékieket is a Kárpát-medencébe vonzza. Csillagászati összegekbe kerül a föld és a víz. A domborzat mint árfelhajtó tényező játszik szerepet: a mai balatoni régió akár az egész Dunántúlra kiterjedhet; az északi megyéket a módosabb európai középrétegek vásárolják fel, alapvetően megváltoztatva

a máskülönbén történetileg erős asszimilációs képességgel rendelkező vidéket; míg a szerényebb anyagiakkal bíró „őslakosság”, valamint a kvóták alapján befogadott közép-ázsiaiak és harmadik világbeli telepések az alföldi részeken tömörülnek. A mintegy húszmillióra dagadt populáció komoly kihívást intéz a terület népességeltartó képességéhez és a befogadó (magyar) kultúrához egyaránt. Az alapvető élelmezés a genetikailag manipulált (akkorra már konszenzussal elfogadott) növények intenzív termesztése, illetve a célirányosan „feljavított” állatok tömegtenyésztése révén megoldható ugyan, a mai értelemben vett természeti örökség azonban rezervátumokba szorul vissza. Az ökoéletmód kevesek kiváltsága lesz, a „nosztalgia-natúra” tematikus parkok pedig a mai városi zöldterületek szerepét veszik át, a japánkertek enyhe kimódoltságával. Keményebb dió a kulturális offenzíva: a recepciók közeget ugyanis egyszerre bombázza az uniós uniformizáló és a multikulturális olvasztótégely-hatás. A feltorlódnak etnikumok és kulturális nívók között társadalmi minimálkompromisszumra lesz szükség, amely egy némileg keményebb és következetesebb, ám a mainál mindenképpen átláthatóbb és rugalmasabb demokráciamoddal meg is valósítható. A természet esetében azonban a kiüresedő fogalommal váló „fenntarthatóság” édeskeves lesz: a rezervátumokon túli szisztematikus zöld térhódítás nélkül az urbanizáció felfalja saját éltető környezetét.

S itt tűnik a képbe az épített környezet, ahol még nagyobbak a kérdőjelek. Akkorra bizonyára létezik már használható technológia a Le Corbusier-i lázalom, a panelhalom kezelésére. Ám amennyiben mégsem, s valamiféle összezúzás és elplanfiozás lesz az osztályrészük, egy újabb (noha érdektelen) Trója-réteget kreálunk a jövőendő korok Schliemannjának. De a materiális megoldásoknál érdekesebb az infrastruktúra korabeli állapota. Mondhatjuk-e, hogy a közlekedési kánaánt a minden igényt kielégítő, pókháló-sűrűségű autópálya-hálózat jelenti? Meddig építhetünk a benzinkultúra mindenhatóságára? Ha huzamosan nem, akkor mennyi az esélye egy vidékiesebb, mozgásban a mainál nehezekebb (sőt kifejezetten önkorlátozó), ám a társadalmi érintkezést hiperkommunikációs eszközökkel lebonyolító berendezkedésnek? Megfogható hazának tekinthető-e még ez a virtuális Magyarország?

S egyszerűbb kérdések is bőséggel akadnak. Miként lesz képes megőrizni mai lényegét, megóvando múltbeli hagyományait egy organikus kistérség, egy kisváros vagy egy manapság néhány száz lelket számláló falu? Az országnyi agglomerációban beszélhetünk-e még egyáltalán helyi identitásokról? S mennyire kapcsolódhat össze egy-egy konkrét ponton természeti és épített környezet?

Az a meg sem született Trója-kutató talán megmosolyogja ezeket a dilemmákat, ha e kisded írás netán a kezébe kerül. S mivel mások lesznek a kérdések, mások a válaszok is. Mint ahogy Jókai is melléfogott olykor a futurologiai jóslataival – noha A jövő század regényéből a csúfondáros idő mára múlt századot csinált. De legyünk optimisták: a dedunokák támaszkodnak majd végig nem gondolt gondolatmeneteinkre is, miként

a trójai rétegek tárgyi emlékeit is kellő komolysággal veszik szemügyre. Egy ilyen elkövetkező analízisnek – amely egyazon hipotetikus láncba fűzi letűnt és éppen letűnő korok eredményeit és tévedéseit – hasznosítható munícióval szolgálhat akár a Földgömb millenniumi sorozata is. Ezt meg tekintsek csak amolyan utómillenniumi utópiának – s ne mosolyogjanak rajta nagyon.

(Földgömb, 2001. szeptember)

CAFATOKRA SZAGGATTATOL...

Most, hogy Gyulay Endre püspöki körlevelében a szélsőliberálisok elleni fohászkodásra szólította fel híveit, nem nehéz megjósolni, hogy a közeljövőben minden korábbinál hevesebb antiklerikális kartácstűz zúdul majd az egyházakra. Nem csak a római katolikusra – mindegyikre. Igaz, erre okot is adnak: leginkább azért, hogy léteznek. A szekularizált világ e létezését permanens kihívásként fogja fel: oly remekül felosztották már az emberekre való befolyást a hatalmi ágak – minden más felbukkanó konkurencia csupán zavaró tényező. E harcos antiklerikalizmusban a média egy része is szövetséges: elvégre a lelkek uralásában érdekelt.

Eldönthetetlen az ok-okozati viszony, hogy a szeged–csanádi megyés püspök offenzívába lendült-e, vagy csupán a maga eszközeivel reagált az olyasféle kijelentésekre, mint amit például a szombati Magyar Hírlapban Kamarás István engedett meg magának: „A privilegizált egyház a hatalom halleluja-kocsijaként kapcsolódik az állami mozdonyhoz”. Azt most hagyjuk, hogy egy vallásszociológus könnyedén túlteszi magát azon az alkotmányos tényen, hogy a Magyar Köztársaságban az állam és az egyházak szigorúan elválnak egymástól; s legfeljebb posztkommunista bravúrpublicisztikákban, akkor is a szimbolikus politizálás műhelyeiben forrnak össze. Ez a halleluja-kocsi viszont fölöttébb érdekes, mert – tudatosan vagy tudat alatt – a korona első nagy (vasúti) országjárására is asszociálhatunk általa. A máskülönben a saját korában kivételesen toleráns Szent István-i hagyományokat minél inkább bagatellizálni kívánó „felvilágosultakat” mi sem irritálja jobban, mint ha a hozzá kötődő ereklyék és országjelvények mozgásban vannak. Statikusnak szeretik őket: a Szent Jobbot a helyén, a Szent Koronát lehetőleg a múzeumban. A korona utaztatása vagy a Szent Jobb-körmenet nem szimpatikus nekik, mert arra emlékezteti őket, hogy már előttük is volt élet ebben az országban.

Hogy Gyulay Endre mit ért „szélsőliberálison”, nem tudhatom. Jómagam azt, ha a szellem emberei a liberális frazeológiát handzsárként használva csapkodnak maguk körül, az intolerancia és a gyűlölet bűzét árasztva. Egy olyan szellemi közegben, ahol az „antiszemita” szót egyesek az intellektuális gazemberség kizárólagos szinonimájaként

használják, nem haszontalan leszögezni: nemcsak a zsidógyűlölet sérti az alkotmányt és az emberi méltóságot, hanem mindenféle nemzet, nemzetiség és vallás gyűlölete. A katolikus vallásé is. A zsidó jelképek és rítusok tiszteletben tartása semmivel nem előbbre való morális parancs, mint a keresztény jelképeké és rítusoké.

Mindezeket most Szent István védelmében citáltam ide. Normális időkben egy államalapító nem szorul egy íródeák védelmére, ám ezek nem egészen normális idők. A Magyar Narancsban a következő jelent meg bizonyos Majsai Tamás „református lelkész, teológiai tanár” tollából: „El lehet temetni példának okáért a náci Horthyt, kísérgetni lehet István király tetemcafátját és soha nem használt tökfödőjét, kongatni lehet a vészharangot különféle nemzetszaporulati ügyekben vagy mondjuk eutanázia- (veszélyben az utolsó kenet!) és hálószoza-kérdésekben.”

Teológiát soha nem tanultam, bölcsészetet viszont igen, s úgy hiszem, értek a szóból. Egy teológustól nem feltétlenül várható el (?) árnyalt történelemszemlélet: talán nem kell tudnia, micsoda különbségek vannak a horthyzmus és a náciizmus között – a Szent Jobbot „tetemcafátnak” nevezni azonban példátlan kulturális brutalitás; egy teológustól pedig hatványozottan az. Egy ilyen szóalkotás nem jön csak úgy magától: ezen huzamosan gondolkodni kell, érlelni, párolni a gyűlölet fortyogó üstjében. Egyetlen emberi lényről sem mondjuk azt, hogy „teteme” van – azt mondjuk: holtteste, porhüvelye, esetleg földi maradványai. Teteme az állatnak van. Az emberi testrészeire sem mondjuk azt, hogy cafat. Az véres húsdarab: az embert például taposóakna tépheti „cafatokra”. Semmilyen történelmi forrás nem utal arra, hogy (állati sorba utalt) államalapító királyunk taposóaknára lépett volna – jobbja anatómiailag amúgy is sértetlen. A „tökfödő” e kontextusban az eddigiek-nél is alábbi: ha eddig kétségeink lettek volna Szent István biológiai besorolását illetően, most még azt is el kell viselnünk, hogy igen szerény elmébéli képességekkel bírt (vesd össze: tökfő). Az ereklyékkel és a koronázási jelvényekkel sok a baja a honi szélsőliberalizmusnak. Hasonlították a koronát svájcisapkához, Szent István koponyatetőjét szappantartóhoz, a millenniumi ünneplésre együvé kerülő királyi ereklyéket puzzléhoz. Azt gondoltam, ezeket a sátánian gonosz, intellektuális gyalázatokat már nem lehet alulmúlni. Tévedtem. Fogalmam sincs, ki kaphat ebben az országban teológiai diplomát, s ki okíthatja ezt a kényes tudományt. Komolyan aggaszt, hogy Majsai lelkész úr a kollégái körében esetleg nincs egyedül ezekkel a nézetekkel. Azt minden további nélkül tolerálom, hogy egy reformátusnak Szent István egyszerűen „István király” – azt viszont minden valaha élt és ezután születő magyar nevében ki kell kérnem, hogy e példaadó történelmi személyiséget ilyen választékos sötétlelkűséggel mocskolja. Ez nem teológia – ez egyszerű bunkóság.

Az iromány (a Narancs „esszének” nevezi) egyébként arról szól, hogy az idők szava szerint az egyházaknak meg kell áldaniuk a homoszexuális párokat, sőt az egyenmű lelkéspárok mellett is síkra száll. Ez egyházi kérdés, ehhez nem kívánok hozzászólni,

csupán annyit fűznék hozzá: ha e protestáns hölgyek és urak – akik személyesen valóban nincsenek érintve a nemzetszaporulatban – Istennek tetszően élnek, másoknak pedig nem kívánják egyedül üdvözítő normává tenni e világi szexuális irányultságukat, a lelkük rajta. (Bár a beidézett *Persona humana* című dokumentum ama kitételében, hogy „a homoszexuális emberek a tisztaságra vannak meghíva” – érzek némi kirekesztő ízt: a heteroszexuális emberek talán nem a tisztaságra vannak meghíva?) Ami e markánsan szélsőliberális megnyilvánulásban igazán érdekes, az a minden ízében sértő nyelvhasználat. Majsai lelkészről többek között tudni lehet, hogy a pannonhalmi zsidó–keresztény dialógus konferenciáján provokatív teológiai vitát kezdeményezett – valószínűleg jellemének fő alkotóeleme tehát a feltűnni vágyás. Ám e közfigyelmet a cikkéből sugárzó sebélyes, olykor az érthetetlenségig túlbonyolított gondolatiságával aligha érné el: a nyelvi meghökkentés eszközeit hívja hát segítségül. Itt kulminál a Tamás Gáspár Miklós és barátai által művelt felelőtlen publicisztikai gyakorlat, amikor jól hangzó, de tartalmatlan fogalomalkotások tömegét zúdítják a publikumra a jobb tetszési index reményében („reformfasiszta”, „szélsőpolgári” stb.): Majsainál ez a sport már nemcsak a tolerancia, a józan megfontolás határait is átlépi. Néhány lelemény az idézett, Dávid és Jonatán című írásból: „feudálsámánizmus”, „hitbizományként ránk maradt kereszténység feliratú portéka”, „közszolgálati klerikalizmus”, „homofób és idegenellenes nemzetlibidó falansztere”, „mély gyökérszerű előítéletek és egyenlőtlenségek sokrétűsége”, „nagy- és kiskatolikus ugar”, „klerikus hordák”, „az amor sanctus ego- és Krisztus-centrikus homoerotikája”. Erre mondják, hogy örült beszéd, de nincs benne rendszer. Az érvelést (amelynek monomániás szándéka amúgy világos: pozitív vallási diszkriminációt a melegeknek) zuhlott szándékú nyelvújítás pótolja, amely a saját egyházát sem kímélő ócsárlás közepette olykor blaszfémiába csúszik, s ez egy teológiai tanártól nem mindennapi bravúr. Ezek után már csupán az a kérdésem: ezt a Magyar Narancs-produktumot még a régi Soros Alapítvány támogatta a toleráns, nyitott társadalom eszménye nevében; vagy már az új? Ha az utóbbi, hadd baloskodjak egy kicsit: ha a kormányfőnek elvileg el kell határolódnia a gyűlöletkeltő megnyilvánulásoktól, vajon megteszi-e ezt az új főkurátor, az alkotmányjogász Halmai Gábor?

(*Magyar Nemzet*, 2001. szeptember 7.)

JAVÍTOTT KIADÁSOK

Jól tudom, sok a baj az országban-világban: polgárháború, hivatali szőnyegbombázás – ám vannak olyan közérdekű morális gondok, amelyek nemcsak a napi csetepatékon, de a választási ciklusokon is átnyúlnak ugyan, mégis kötelességünk foglalkozni velük. A bosszúsószomjas kormányváltás – ahol köztisztviselők „hulláival” gondolják betemetni ama sokat emlegetett árkokat – némiképp elhomályosította azt a kultúrbotrányt, hogy Esterházy Péter könyvheti könyvben vallja meg: félistenként tisztelt édesapja Csanádi néven III/III-as ügynökként jelentett az utólag pasztellszínekkel lefestett kádári diktatúra hatalmasának. Nem Esterházy viselkedése a botrányos, hanem a belőle élő holdudvaré: megrendülhet a status quo, vékonyabb karéj lehet az ebből származó kenyér. De az egzisztenciális krízisen túl erkölcsi válság jelei is mutatkoznak a hithű liberálisok között: kifordulni látszik helyéből egy arkhimédeszi pont, amihez viszonyítva párhuzamos világukat berendezték. Első hullámban egyrészt zavaros és olykor igaztalanul csapkodó baráti reakciók, másrészt „ha megversz is, imádlak én” típusú apacsleány-vallomások láttak napvilágot; később műkritikának álcázott szerecsenmosdatások, irodalomként igyekezve feltüntetni az életet. A lényegről – az ügynökprobléma magváról – azonban alig esik szó: kerülik, mint ördög a tömjénfüstöt.

*

Jómagam úgy vagyok vele, hogy nem tudom ostromozni Esterházyt: ami történt vele, az rajta kívül történt, bármennyire is hozzátartozik emberi és írói énjéhez. Kifejezetten faragatlannak ítélem például Paul Lendvai pikírt megjegyzését, amelyet a Magyar Hírlapban engedett meg magának: „Biztos vagyok benne, hírnevét és bankszámláját tovább fogja gazdagítani.” Mire gondolhatott? Talán a bizonytalan keletkezési kronológiára, hogy az író véletlenül épp akkor kapta meg a Történeti Hivatal vonatkozó iratait, amikor már pontot tett az apahimnuszoként is olvasható Harmonia Caelestisre? Létezik az, hogy a személyes megrendülésből hideg fejjel üzletet és hírnevet akarnának csíholni? Valóban fölvethető, hogy egy nyomtatás előtt álló könyv visszavonandó-e, ha érdemi újdonságok merültek fel tematikájával kapcsolatban; de ki csinálná Esterházy után azt a promóciós hadjáratot, kül- és belhoni interjúkat és felolvasókörutakat, amelyeket e dupla fenekű lelkiállapotban végig kellett szenvednie? Született egy remekmű-gyanús kompozíció (talán Esterházy legjobb könyve, A szív segédigéivel egyenrangú), amit immár nem lehetett semmissé tenni: ehhez talán magának az írónak sincsen joga. Egy ilyen életmű nemzeti kincs: rengeteget fektetett bele az ország anyagiakban és erkölcsiekben is. Ha lehetnek irodalmi Nobel-díjas álmaink (amelyeknek a teljesülése persze mondjuk Babits vagy Weöres halála után már sohasem lesz felhőtlen), Esterházy mindenképpen azok között van, akik az oly sok csapás által megtépázott magyar génusz önértékelését helyreállíthatnák. Ő jól menedzselte, rendszerektől függetlenül

„karbantartott” tehetség, sajátos újíto és a maga módján hagyományörző, a kíváncsú kevercs – mások „túl magyar” írók (Nádas Péter meg például az én szememben „túl német”). Az adys önostorozás nem áll jól Esterháznak, magyarcseszegető szövegeit később talán még szégyellni is fogja – ez azonban a lényegen nem változtat: jó ideje minden közügy, ami történik vele. Ami viszont most történt vele, az egy olyan közügy, aminek a „receptója” esztétikai alapon rehabilitálhat egy etikai förtelmet: egy jó író fiúi gyötrelmei, „javított kiadású” családi albumképei megbocsátóvá, empatikussá tehetnek bennünket egy olyan förtelmes embertípus iránt, akit (vagy amelyet) a népnyelv bárdolatlanul besúgónak, spiclinek nevez.

*

Annyit mindenesetre elért ez a kínos hajcihő, hogy az ember gyanakodva kezdje el méregetni a saját apját. Magam is megéltem ezt a lebegő élményt – bár végtére is ellenkező előjellel. Már jócskán kamaszként valami útlevétkerő lap rubrikájába kellett apámnak beírnia az esetleges büntetett előéletet, s ő pirulva rőttá be, hogy igen, de rehabilitálva. Makacsul ragaszkodva az igazsághoz, gyorsan kiderítettem, hogy nem holmi garázdaságról volt szó, mint amivel szüleim az első verzióban próbálkoztak, hanem felfüggesztett „politikai” bűnről. Apám huszonegy évesen – gyakorlatilag merő jóindulatból – megmutatta a falujába teherautón lerándult „pesti srácoknak”, hol a laktanya. Ők annak rendje és módja szerint leverték róla a vörös csillagot, apámat meg a „konszolidáció” bírósága elítélte felbujtóként. Tudatlan ifjúként sodródott bele a forradalmi eseményekbe, mint Stendhal hőse a waterlooi csatába, bár én szívesen láttam volna akcióhősként a jó oldalon. Restelkedett a fiatalkori „botlás” miatt; s ma sem dicsekszik vele. De nem tudom, mi lett volna a meghatódott fiúi szeretetemmel, ha merő véletlenségből az ügynökmúltjára derül fény...

*

Mindez a „személyes érintettség” még mindig kevés volna ahhoz, hogy a „Csanádi-ügyről” értekeznek. Van azonban az életemben egy lázálomszerű mozzanat (mely szinte egybeesik pályakezdésem pillanatával), ami közérdekűen összefügg ezzel a mostani affér-al. 1986-ban bohó ifjúként írtam egy recenziót a Bevezetés a szépirodalomba című első Esterházy-szintézisről: az írás kicsit butácska volt, kicsit meg zsdánovista ízü – viszont nagyon értetlen. Ebben szerepelt a „grófi sarj” kifejezés, ami olyannyira felháborította Nádas Pétert, hogy a boldogult Bata Imre főszerkesztette Élet és Irodalomban éles hangú pamfletre ragadtatta magát „Ki fia teszi?” címmel. A vidéki egyetemen, ahol bölcsészkedtem, megfagyott körülöttem a levegő – gyakorlatilag szalonképtelennek nyilvánítottak. Faragó Vilmos főszerkesztő-helyetessel órákon át szerkesztgettünk egy nyúlfarknyi választ, amit aztán Bata vöröslő fejfel dobott a szemetesbe: mit képzelek én, egy ekkora íróval vitatkozni – örülünk, hogy az írók írnak... (Ma sem feledem a másik főszerkesztő-helyettes, Zöldi László kárörvendő ábrázatát: talán rajtam szórakozott, talán a főnökön;

vagy mindkettőnkön.) Az ifjanc aztán átvészelte az első infarktusközei helyzetet a kapualji kukák között, majd megszokta, hogy ne pályázzon ösztöndíjakra, ne számítsa díjakra, játszhat ellen-Diurnust vagy írhat szonettregényt; ezek amúgy is világi hívságok. Az ingyenc recepcióesztétika az ájult Esterházy-méltatások listáját ellentételezendő, máig féltő gond- dal idézgeti ama balsikerű recenziót (azóta azért születtek már valódi kritikák is), a Nádas- replikát meg őrzi a fecsegő internet (ez az átka a gondos bibliográfiáknak). Az ember épp ezért megütődik az olyasmin, amikor fellapozza a Nádas-esszéket, és ott találja az ominózus művet kiherélve: gondos kezek kiirtották belőle a nevét, akárcsak az apropót, amiért született, nem is szólva a kádári alkotmányra való kínos hivatkozásokról. Az ismert fejlemények láttán aztán mégiscsak megenyhül a kolléga: noha némiképp tönkrevágták a pályáját, örülünk, hogy az írók írnak – ez is csak afféle „javított kiadás”. A „grófi sarj” meg fogadja (tényleg) szívből jövő együttérzésemet: a grófság csupán cifra cafrang, a sarjak meg nem válogathatják meg, miféle mezőn sarjadnak.

*

A kedvtelve csurkázó, majd szathmárizó Grál-lovagok mostani csanádizása szerintem végképp összezavarja az amúgy sem tiszta pocsolavizet. Ha volna médiaigazság, Keresztury Tibornak rendkívüli Pulitzer-díjat kellett volna kapnia a Magyar Narancs-beli Tar Sándor-interjúért. A ragyogó tehetségű, ám fondorlatosan szervezett író portré- jáért, akit együttesen tett tönkre a kádári államgépezet meg a „demokratikus” ellenzék. Aki Debrecenben nem kap segítyt, mert van egy garázsa. Akit az utolsó fityingjétől is megszabadított az élettársa. Akinek az öngyilkossága sem sikerült, miközben beszer- vezői megbecsült szakemberek, hajdani tönkretevői meg már megint kormányoznak. A mellébeszélés, köldöknéző moralizálás helyett miért nem tesszük fel újra meg újra a rendszerváltozás eredendő bűnét kitakaró alapkérdést? Ki szégyelli magát inkább: a jelentésíró vagy a jelentéssolvató?

(Magyar Nemzet, 2002. június 1.)

XL – KORMÁNY ÉS KORBÁCS

(Negyven mondat)

Negyvenévesen az ember – bár szeretné hinni – korántsem duplán olyan bölcs, mint húszévesen. A negyvenéves, meglelt férfi kicsit lekezelően, ám alig leplezett nosztalgiá- val gondol vissza ama forrófejű húszévesre. Még emlékszik, mit ígért akkor neki ott, a puha diktatúra lövészárkaiban (nem fogja majd lekezelni, pláne nem fog nosztalgiázni mindaz iránt, ami ilyesfajta szemellenzős visszarévedésre teljességgel alkalmatlan), de felmentést érez a könnyelmű ígéret alól – csupán amiatt, mert egyazon porhüvelyt bérelnek e földi pályán.

A negyvenedik év a húszéves suhancnak aggastyánkor, a nyolcvanéves aggastyának suhancidő. Annak, aki hajlamos folyvást le-letérni az arany középutról, maga a stiláris kinszenvedés: kalandnak túl hosszú, életnek túl rövid. A negyvenedik születésnap lehet már totális csőd (a hajléktalan tengődéstől az anyagilag megbecsült ügynöki létmódig), lehet hirtelen árvaság, de lehet még a bimbózó remények mezeje is. Feleannyi idősen elhatározzuk: hány fát ültetünk, hány könyvet írunk, hány gyereket nemzünk majd. A fák némelyike már korhadozik, a gyermekcök virulnak, a könyvek lassan elborítanak: család, tűzhely, szellem – mi kell még? Család, tűzhely, szellem – a kiszabott lét duruzsoló otthonossága... S bár minden idilli pillanatért másik hármat kell az ellenkező serpenyőbe helyezni, a mérleg – dacolva a fizikával – „arra a kis időre” mégiscsak egyensúlyban tartható.

Eközben meglepő a tapasztalás, hogy a szerelem, a szeretet legkevésbé sem a lélek fogyasztási cikkei. Minél több ember kerül közel hozzánk, annál több a veszténivalónk. Az öröm kódolja a bánatot, az élet az elmúlást. A „szívháztartás”, a megszületett és a meg nem született gyermekek matematikája leírhatatlan. Az egyetlen bizonyosság: a fájdalom-megmaradás törvénye.

Hagyjuk is a privát mezőket! Negyven év például diktatúrát építeni, csiszolni és esztergálni is elegendő idő. Magában foglalhatja a színészkedéstől mentes, leplezetlenül agresszív gyerekkortól a megalkuvóan konszolidált ifjúkoron át a fizikai leépülés első halovány jeléig az egész bő emberöltőt. A fizikai leépülés ugyanakkor szellemi épüléssel járhat együtt – a diktatúracsinálók talán ráébrednek lassacskán: nem az ember van a forradalomért, hanem a forradalom az emberért. (Nota bene: „emberarca” csak az embernek van.) Mivel pedig a forradalmi humanizmus tétele a gyakorlatban – fájdalom – nem igazolódott, lélekben így módosítanak: minden az emberért van, s azok ugyebár mi vagyunk.

Negyven év diktatúrát mégsem csinálhat ugyanaz a csapat, mint negyven év demokráciát. Így gondoltuk ezt mi is, de naiv feltételezésünk nem igazolódott. Minden ellenkező híresztelés dacára a történelem igenis folyamatosan ismétli önmagát. S az új felvonásokban korántsem a paródiaverzió bukkan elénk, mint egyes botcsinálta komikumszakértők vélelmezik – inkább a tragikus átírat.

Talán túl fiatal vagyok még, vagy már túl öreg: nem tudok megbékélni a diktatúracsinálókkal. Hiszen aki egyszer már csinált diktatúrát, az hiába vedlik át demokratává, hiába magol be tetszetős népuralmi frazeológiát, hiába tér meg (hiszi ő) esetleg lelkében is – örök időkre, visszavonhatatlanul diktatúracsináló marad. A pórusaiba ivódott, az agysejtjeibe épült, bármikor előhívható, előcsalogatható módon. S elő is hívódik, elő is csalogatódik nap mint nap. A kormányzás célszerűsége, hatékonysága és erkölcsösége épp ezért lehet bármilyen lényeges tényező, az egyetlen mérce mégiscsak az: a kéz,

amely a kormánykereket forgatja, szorongatta-e korábban a korbácsot. Ez az alapkérdés, Szilvia belépője a Csárdáskirálynőből – minden egyéb csak ezután jön.

Épp ezért ne higgyünk a maszatolóknak, a kollektív bűnösség hirdetőinek, a monumentálissá növelt Stockholm-szindróma felkent papjainak: a diktatúracsinalás halálos bűne mindig a diktatúracsinalót terheli, sosem az áldozatot. (Kicsit azért eltűnődhetünk, nem voltunk-e mi is diktatúracsinalók; s ha igen, a világért se ártsuk bele magunkat a demokráciacsinalásba!) Negyven év diktatúrát persze nem feltétlenül képes eltörölni negyven év demokrácia, de bízunk Istenben (vagy ha ez nem megy, akkor a történelmi igazságszolgáltatásban). Egy futó pillanatra sem feledhető: a demokrácia (nevezhetjük társadalmi méltányosságnak vagy felebaráti szeretetnek is) bennünk lakozik, s korántsem ideiglenesen bérelt szónoki pulpitusokhoz köthető.

Ha olykor mégis elszomorodnánk, gondoljunk a húszéves suhanc reménytelen lövészárkok-perspektívájára, meg arra, hogy a nyolcvanéves, bölcs aggastyán (ha megéri) milyen lekezelő nosztalgiával tekint majd vissza e tökéletlen ezredelőre. És ültessünk fát az elkorhadtak helyett, és borítsanak be a könyvek, és mondjuk el a gyermekeinknek a különbséget a kiugrott diktatúracsinalók fűrészpörizű demokráciája meg a beugrott demokraták szívvel és ésszel táplált „antidialektikus diktatúrája” között. A negyven prédikátor példája lebegjen a szemünk előtt, ne a negyven napra elvonnuló prófétáé. Legyünk tudatában életünk minden percében: nincsen még negyven évünk a pusztában bolyongani. Viseljük büszkén az XL-es zakót, de nézzünk minden reggel a tükörbe: nem lötyög-e rajtunk...

(Magyar Nemzet, 2002. június 19.)

HARRY POTTER VISSZAVÁG

Kezdetben volt a Galaktika. Több, egymásra torlódó korosztály ebből a könyvszerű periodikából alkotott hozzávetőleges fogalmat arról, mi is az a „tudományos fantaszitikum”. Számon tartottuk, mikor várható a következő szám megjelenése; a bennfenteseknek félrerakta az újságárus. Az antológiasorozat vonzereje a változatosság volt. Annak a lehetőségnek a felvillantása megannyi szemszögből, hogy vannak alternatívák is a létezésre. Nemcsak ez az egy világ a kínálat: ez a szürke, amelyben élünk adatott.

Olvastunk persze mást is. Mindent, ami a kezünk ügyébe került, s nem hasonlított a létező szocializmus mechanikusan öt éves tervekre szabdaltnak, nyomasztóan kiszámítható rögzültségéhez. Vernét a sorra beteljesülő jóslataival, Jókaitól A jövő század regényét (ami időközben múlt század lett), Karinthy furcsa gondolat kísérleteit. Felfedeztük Lemet, Huxleyt és Vonnegutot. (Orwellről hírből sem hallottunk.) Itthonról meg Kuczkat, Nemerét, Czakót. Akadt olyan fiú is a rokonságban, aki egy irigyelt elit közép-

iskolából „dolgozta ki” magát, mert a húzós tananyag elsajátítása helyett naphosszat az iskolai könyvtár olvasótermében gunnyadt, s a pionírok megszállottságával, szellemi láncdohányosként falta a sci-fiket.

Az engedélyezett repertoár persze elsősorban a tudományosságot erőltette a fantasztikum rovására. Ez egybevágott a hivatalos utópiával, hogy az új típusú ember – miközben amúgy mellékesen igazságos társadalmat teremtet a Földön – módszeresen leigázza, uralma alá hajtja a világegyetemet. E novellák és elbeszélések hőse jobbra az úrhajós volt, aki odahagyta szülőbolygóját, hogy az emberiség küldötteként bizonytalan kimenetelű missziót teljesítsen. Némelyik írásművet telezsúfolták ürtechnikai részletekkel, nem létező műszavakkal, szárnyalt az amúgy röghöz kötött műszaki fantázia. Ez egyes ifjú olvasókat lelkesített, másokat elidegenített. Egyet azonban mindenki érezelt: azáltal, hogy a szkafanderes ember kilépett a számára rendelt időből és térből, új dimenziók nyíltak a nyilvános álmodozásban. S nem mindig olyan dimenziók, amelyek felé az uralkodó társadalmi utópia terelte volna a közgondolkodást. A diktatórikus hatalomnak szüksége volt a sci-fi mítoszaira, de korlátozott volt a befolyása a mítoszok természetére. Nem támogathatta, de nem is tilthatta a rendszerbe állított fantasztikumot. Hát tűrte.

Ám a kozmikus gyarmatosítás, melyet a virtuális űrexpedíciók illusztráltak, gyakorlat nélkülözötte a diadalittasságot: az utópia kéz a kézben járt az antiutópiával. A meghódított idegen bolygók ezerféle díszletet ölthettek, mégis elkezdtek kísértetiesen hasonlítani arra az égitestre, ahonnan elmenekültünk. Ezt akkor még nem tudtuk volna így megfogalmazni, de a sci-fi alkotások szociológiai kutatóműhelyekké alakultak: mi történik, ha erre vagy arra mozdul el földi világunk. Wells már mindent tudott erről: nincs izgalmasabb annál, mint ha egy földönkívüli civilizáció optikáján keresztül tekintünk magunkra – miként magyarázzák (félre) mindazt, amit mi a rendszeren belül evidenciának tartunk. A fonák szemlélet önmérsékletre int: a mi magyarázataink is lehetnek félremagyarázások az ismeretlen univerzumról.

A végtelen kozmoszban alighanem mégiscsak a Föld a legfantasztikusabb. Ezt évezredek át tudtuk; e tudásról lappangó mítoszaink tanúskodnak – csak épp az újkeletű racionalizmus bővületében megfeledkeztünk róla. Az ember lelke nem tűri el, hogy a csodát kizárólag a jövőbe helyezze – elviselhetetlenné válik számára addig az élet. A kommunizmus utópiája sem csupán gazdasági szükségyszerűségek miatt bukott el: az emberek hosszú távon képtelenek elfogadni, hogy miközben megfosztják őket mitikus múltjuktól, elérhetetlen távolságba helyezik tőlük a mitikus jövőt. Az emberi élet biológiaiag behatárolt – a csodát e határok között kell megélnie. Az az utópia, amely ezt a tényt figyelmen kívül hagyja, tisztavirág-életű.

A csoda tehát létezésünk alapeleme: vigasz és elmepezsdítés egyszerre. Kézenfekvő kérdéseket jár körbe: miért nem halhatatlan mégis az ember; miért nem repül; miért

nem Isten? A távol-keleti, ógörög vagy kelta mítoszok lényegében mind e protestálások körül forognak. Az istenek olyanok, mint az emberek; az emberek olyanok, mint az istenek. A köztes lények sokasága meg lebírhatatlan vonzalmunkat mutatja a létezés változatossága és változékonysága iránt. A mese keveri a mítosz és a hétköznapi elemeket, de őrzi a csodát. A mesebeli köztes lények nemcsak méretükkel vagy kevert fajukkal, de csodás tulajdonságaikkal is tüntetnek. Történelmi szereplők (királyfiak) csatáznak történelem előtti lényekkel (sárkányokkal). A varázslat földrészekről, kultúráktól és vallásoktól függetlenül jelen van történeteinkben; s vérszegény a magyarázat, hogy tudatlanságunkat lepleznénk a csodával. Nem véletlen, hogy épp a katolicizmus emelte a csodát intézményes szintre: csodatétel nélkül a legszentebb életű hívő sem avatható szentté. Róma nyíltan elismeri, amit más vallások és ateista üdvtanok megkerülnek: szakralitás nélkül elértéktelenedik az életünk.

Az egyház azonban ragaszkodik a csoda monopóliumához: a rajta kívül esett mirákulumokat érvénytelennek, apokrifnak tartja. Az emberi természet viszont nem elégedett meg ennyivel. A pogány hézagokba benyomult a világi mítoszpar: Herkules próbatételeitől Szindbád utazásain át James Bond kalandjaiig se szeri, se száma a ránk hasonlító félisteneknek. A ponyvaregény mindig vonzódott a természetfölöttihez, a könnyed szórakoztatás mellett átélethető hősiességpótlékot is kínálva. Cervantes társított hozzá a pikareszket, a hajós felfedező az egzotikumot, az egymással ütköző kultúrák a rejtélyességet, a romantika a kelléktárat. Van azonban egy pillanat az európai műveltségben, amikor pórén és szabadon megjelenik az áhított fantasztikum: ez a gótikus regény. Kelta és germán motívumok latin és görög alapokon, a népi kereszténység mázával leöntve – mégis hallatlanul gyermeki előadásmódban. Ami ezután jön az évszázadok során, csupán variáns – beleértve a nagy alapmítoszok hollywoodias kifosztását is. A lassan levonulófélben lévő posztmodern hókuszpókusz (amely „politikailag korrekt” művészeti irányként kategorikusan tagadja a hierarchiát műfajok és műnemek, korok és értékek között, s az addig felhalmozott tudást és írást korlátlanul felhasználható közkinccsnek, szabad prédának tekintve egymás mellé rendeli azt, ami a lélekben hierarchikus) a gótikus regényt érdekes módon arkhimédeszi pontnak tekintti: a sok viszonylagosság között ez kitüntetett hely. A nyugati irodalomban a sci-fi műfajáról már a hatvanas években leválik a fantasy (elvetélt magyar szóújítással: a fanti), amely a csodát nem a távoli csillagködökben, hanem az emberi történelem ködös múltjában véli feltalálni. Az úrhajóst felváltja a páncélos lovag, aki adott esetben akár ufókkal és gépsárkányokkal is felveszi a küzdelmet: egybefolyik múlt és jövő, elveszíti értelmét az idő. Épp, mint a mítoszokban – s a szétszedett, de össze nem rakott világban meg is születik a lélektani igény: új mítoszokra van szükség, amelyek csupán annyiban különböznek a régiektől, hogy immár a „tudományos-fantasztikus” reflexeket is beépítették teremtettségükbe.

A filmnek e tekintetben mindig könnyebb dolga volt: a számítógépes technika házhoz szállította a csodát. A Csillagok háborúja filmpozsának tömegsikere azt mutatta: nívós irodalmi alapanyag sem feltétlenül szükséges az illúzióhoz – a látványtechnikások átmenetileg a dramaturgiát is képesek pótolni. Ám ahogy a *Solaris* is mindig csak könyvben, s nem filmen lesz igazán érvényes, a „szociológiai műhelymunka” feladata is az irodalomra maradt. Asimov Alapítvány-trilógiája még csak jelezte az elmozdulást az újfajta mítoszfeldolgozás irányába, A gyűrűk urában azonban Tolkien már végeredményt közöl: nemcsak egy jövő-múlt világot épített meg a régi építőkövekből, de teremtetett hozzá történelmet, földrajzot, sőt nyelvet is. Régi kamaszvágyakra apellált ezzel: ki ne rajzolgatott volna unalmas órákon nem létező szigeteket az iskolapadban – szaggatott partvonallal, patakokkal és belső tavakkal? A kreált tartományok, az egymással háborúzó birodalmak, fehér és fekete mágusok, humanoid teremtmények, szörnyek és tündérek akkor érdekfeszítőek, ha rímelnék történelmi emlékeinkre, de gótikusan különböznek is tőlük. Összecsapásaikban egyszerre van jelen a realitás és a csoda, no meg az ismert toposzok: a vándorlás, a küldetés, a kaland, a próbatétel és a győzelem. Tolkien szellemesen fosztogatja a mítoszok egyetemes kincstárát – s ez a nagyvonalúság még a szükségképpen szegényített filmváltozaton is áttűt. Nem kerül meg még a fasisztoid vagy kommunisztikus mítoszok szimbolikáját sem: nem fordul el ál szemérmesen olyan motívumoktól, melyekből a XX. századi totalitáriánus rendszerek önkényesen szemezgettek.

A gyűrűk ura – mint a fantasy eddig meg nem haladott szintézise – külsőségeiben ragaszkodik ugyan a történelmi középkorhoz, de ledöntötte az időkorlátokat. Központi eleme a csoda, ám az események központjában álló gyűrűk inkább az áhított emberi célokat: a boldogság-, a közösség- és hatalomvágyat jelképezik. Tolkien befogadásához nemcsak fokozott empátia, de valamelyes művelődéstörténeti előismeret is szükséges. Csak idő kérdése volt, mikor áll elő valaki a „light” változattal, amely úgy vonultatja fel a mitikus eszköztárat a második ezredforduló tömegézéséhez igazítva, hogy nem igényel referenciális tudást. Az áttörés a gyermekirodalom felől érkezett – ami nem is csoda, ha tekintetbe vesszük, hogy egy korábbi periódusban a mai mesék is a felnőtteket célozták meg, olykor a pornográfia és a horror iránti elemi érdeklődést is szemérmesen kielégítve.

Harry Potter – mert ki másról is lehetne szó – egyebek mellett profán Jézus-reinkarnáció: nemcsak a stigmája miatt, hanem azért is, mert messiásként várta a lektúripar. Rowling asszony ösztönösen – vagy nem is annyira ösztönösen – a zseniális Tolkien receptjét követte: világegészség gyúrta a mítosztörmeléket. Elveszik a részletekben, aki (akár valláserkölcsi alapon) a fehér és fekete mágia propagandáját látja e bestseller könyvfolyamban. A csoda-inventáriumot gátlások nélkül művébe építő író úgyanis nem tűnteti ki a keresztény tradíciót: noha motívumai javarészt európai kultúrkörökből

származnak, példatára egyetemes. Sikere pedig – a mesterségbeli fogások virtuóz kezelése mellett – annak tulajdonítható, hogy a serdülő generáció egyetlen ismerős (iskolai) rendszerbe szervezve veheti birtokba mindazt, ami a kollektív emlékezetből már amúgy is ismerős neki. Rowling jelentőségét még az sem csökkenti, hogy semmi eredeti nincs benne – vannak korok, amikor ügyes kompilátorokra van szükség. A varázslótanonc a szerethető Superman, aki – bár közülünk való – pertuban van a csodákkal. Annyi vargabetű után immár ő a neogót Galaktika ura: talán maga a Birodalom. A világegyetem ugyan visszaverte kozmikus rohamainkat, de a Föld a miénk: Harry Potter visszavág.

(Magyar Nemzet, 2003. november 8.)

ADVENTI ORSZÁG

Ez az utolsó karácsony, amit szuverén országban ünnepelünk. Persze nem búslakodunk, hiszen a többség – már persze azok közül, akiknek van véleményük közös dolgainkról – ezt akarta. Ám leszögezni nem szükségtelen a tényt: az uniós Magyarország (legyen az új Európa akárhány sebességes, összeszedett vagy szénaboglyaszerű) mindenképpen más lesz, mint azelőtt. Ez nem zárja ki, hogy feltétel nélkül higgyünk az atyáskodó politikusoknak, mint például Horn Gyulának, akik megnyugtatónak szánt hangszínnel duruzsolják a fülünkbe, hogy május másodikán ugyanolyan nap kel fel, mint április harmincadikán; de gondolatban tegyük hozzá: viszont egészen más földre süit majd. Hatvan éve is ilyen utolsó független karácsonyunk volt, csak akkor ezt nem tudtuk. Aztán két emberöltőn át német és orosz csapatok tartották megszállva ezt a hazát, s a következő független karácsonyra 1991-ig kellett várnunk. Ami azóta volt, kissé zavaros, tekintettel a NATO-ra meg Taszárra, de nem kizárt, hogy később még megszépül az emlékezetünkben. Talán tényleg végük a nemzetállamoknak, mint oly sokan hirdetik – kész talány viszont, miért éli reneszánszát világszerte (az Unión belül pedig különösképpen) a klasszikus nacionalizmus. Lehet, hogy mégis szükség volna országokra is (amelyek a nyelv és a kultúra törésvonalait követik), s nem csupán piac vezényelte, érdekelvű laza konglomerátumokra?

Esterházy Péter – egy merész gondolatmenet logikus végpontjaként – egy helyütt azt fejtegette, hogy ha következetesen pozitív fejleménynek tekintjük a vértelen rendszerváltozást, akkor Horn Gyulát lényegében nemzeti hősnak kell tartanunk. Azt viszont a jeles író sem állíthatja, hogy Horn maga volna az európai napsütés, elvtársai pedig a Naprendszer. Ha Horn ki is engedte az országból a német menekülteket, Medgyessy azóta utánuk engedte a német tőkét. Ezen búslakodni azonban nemcsak azért nem helyénvaló, mert a karácsony nem materialista ünnep, hanem azért sem,

mert épp Esterházy jelentette ki egy interjújában: „A kis országoknak a sajátosságuk, hogy mindig a saját sorsukról siránkoznak”. Kis országnak tehát sírva vigadni tilos. Ám akkor miként gondoljunk a nekünk adatott hazára? Írónk ehhez Thomas Bernhardtól kölcsönöz idézetet (bár ő alighanem Ausztriára érthette): „Ez olyan ország, ahol csak hazugság van, és minden csak a hazugsággal megy előre, és hazugság és hazugság, a körme piszkáig minden hazugság...”

De hát legalább ilyen ünnepi hangulatban ne hazudjunk. Próbáljunk inkább kitalálni valamit helyette, ami mégis előre lendíthetné az életet. Nádas Péter egy friss nyilatkozatában épp ehhez szólt hozzá: „Hankiss Elemérnek még tévéelnök korában volt egy kissé furán hangzó, ám igen fontos ötlete: Találjuk ki Magyarországot. A harmadik köztársaság eddigi kormányai nem találták ki.” Nádas nagyon fontos író – ha Kertész Imre egy nobelt nyom, akkor ő hármat vagy négyet. Oda kell hát figyelni arra, amit mond; még akkor is, ha Hankiss tévéelnök korában legfeljebb a Magyar Televíziót igyekezett kitalálni, s az utótörténet ismeretében nem igazán sikerült neki. Volt ugyan ilyen (érdektelenségbe fulladt) sorozatműsora, de már később, más elnökség és kormányzás alatt; s épp akkor vetődött fel először az az etikai probléma, hogy a régi vezetők vajon visszadolgozhatnak-e a köztvének. Ha ilyen rövid – ám lényeges – időközöket egy nagy író emlékezete is képes így egybemosni, akkor mért kellene csodálkoznunk azon, ha képzeletvilágában a horthyzmus és a kádárizmus jegyesek? Pedig Nádas fontosat mond: nem menetelhetünk kitalálatlanul az Unióba. (A tisztesség kedvéért azért megemlíthette volna: a harmadik köztársaság eddigi kormányai közül az Orbán-kormány-nak igenis volt víziója, jövőkép-ajánlata. Nem mindenkinek tetszett, a werberista üzemanyag-adalékkal felturbósított posztkádári kétütemű járgány keresztül is ment rajta, hogy a szilánkokat most is szedgetjük – de volt.) Miközben Nádas a kerekasztal időszakát még megszentelt pillanatnak érzi, úgy látja, hogy „a demokratikus intézmények megteremtése egy olyan kispolgári masszára maradt rá, amelynek se kulturális, se politikai szempontból nincsen semmiféle belső struktúrája”. Azaz hazug, horthysta-kádárta massa vagyunk, s megérdemeljük a sorsunkat.

A magam részéről ebbe az országimázsba nem tudok belenyugodni. A bor jut eszembe, amibe ha mosogatólét öntünk, megszűnik bornak lenni – mosogatólévé lényegül. De ha ekkora a baj, miért hagyja Nádas és Esterházy a szellemi országot innováció tekintetében harmadvonalbeli, a Thomas Bernhard-i kritériumokat megtestesítő Medgyessykre, Hornokra, Magyar Bálintokra? Ki teszi ezt meg helyettük? Talán Tamás Gáspár Miklós, akit Hegyi Gyula egy munkáspárti antiglobalizmus-konferencián Tamás mesternek keresztelt, s ettől kezdve minden jelenlévő Mesternek szólított? Tamás szerint ez az ország bűdös (ez az ő imázsajánlata), a „polgár” pedig (ez a baloldal által is anektált fogalom) „rég egyértelműen azt jelentette, hogy aki nem szociáldemokrata, aki nem bűdös proli”. Véletlen, polgárhoz méltatlan elszólás volna? Aligha. Tamás

másutt szaglószeri élményeit már az oszágghatárokat átlépve, globális méretűvé növeszti: „Büdös proli, бүдös paraszt, бүдös zsidó, бүдös cigány – ezek a kor jelszavai.”

Gyurcsány Ferentől viszont (aki lehetetlent nem ismerő ideológusként nemcsak az államot, de egyúttal az árnyékállamot is kitalálta) igazán nem lehet elvitatni az innovációs hajlamot: szerinte „sokan azt hiszik, hogy ezt az országot Mária teremtette”. E kulturális analfabétizmus komolytalan teológiai vitát generált az interneten katolikusok és protestánsok között – arról azonban nem hallottam, hogy az ifjúság okulását szíven viselő miniszter Rómát vagy a magyar híveket megkövette volna. Kispolgári masszából jönne Gyurcsány is, akinek hazugság volna a körme alatt? (Lásd: virtuális részvétele a kézilabda-vb zágrábi döntőjén.) Kispolgár nem lehet, hiszen a Hankiss által annak idején kitalált köztévében azt mondja: ő és Kövér László segéd munkás-gyerekeként együtt fociztak az utcán Pápa belvárosában, s nem volt egymással semmi bajuk. Bezzeg most mindkét nagy párton belül az a filozófia dívik, hogy megsemmisíteni a másikat és felnégyelni. (Nem tévedés: ezt a szót használja, hogy felnégyelni.) S mivel a sportminiszter saját pártja belső viszonyait minden bizonnyal sokkal jobban ismeri, mint az ellenlábaskét, kezdjük érteni, miért nem támogatták a kormánypártok a zsidó és a keresztény gyökerek említését a formálódó európai alkotmányban: sem az Ó-, sem az Újszövetség nem tér ki ugyanis a politikai indíttatású felnégyelés üdvös módozataira.

Szerencsére Advent, a boldogabb jövőre való várakozás akkor is létezik, ha az országimázs-gyurmázók, önjelölt országhalkítók és kivégzésszakértő politikusok látókörén kívül esik. El lehet vitatkozni azon, miként viszonyul az alkotmányhoz az adventi keresztábrák tilalma és a hanuka-gyertyagyújtások kormányfői üdvözlése (vagy fordítva): a testvérharc helyett azt kellene inkább látnunk, hogy a hagyomány jó, mert minden ellenkező híresztelés ellenére ez tartja össze az országot. S Szent István óta tudjuk: ha többféle tradíció van, az ország is erősebb...

(Kézirat, 2003 karácsonyán)

PRÉS ALATT – AVAGY VALAMI A SAJTÓSZABADSÁGRÓL

Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra eltörlését. Frappánsabban aligha lehet formába önteni a mindmáig legfőbb értelmiségi követelést az ókontinensen. A márciusi ifjak öntudatlanul is ujjai közé csippentették azt a történelmi pillanatot, mikor a társadalom örök ideológusi rétege tömegigényként fogalmazhatott meg egy olyan szabadságjogot, amely pedig nyilvánvalóan nem érintette közvetlenül a társadalom túlnyomó részét. Az olvasás (s így a sajtó útján való politizálás is) visszatekintve megdöbbentően kevesek kiváltsága volt, hasonlatosan a cenzusos választójoghoz – a sajtószabadság utcai „tematizálása” azonban már óhatatlanul a tömegtársadalom eljövételét előlegezte. Az eszmegyáros elit

még bírta a túlnyomórészt analfabéta nemzet szinte töretlen bizalmát: nem is igen léteztek olyan kiforrott tanok, amelyek a nemesi túlsúlyú reformnemzedék e szellemi kiváltságát megkérdőjelezték volna. A népből jött Petőfi, a kisnemes Kossuth és a főnemes Batthyány némi zökkenőkkel egyaránt megtalálhatta a helyét és személyes feladatát az átalakuló szellemi világ mátrixában, a vér nélküli március idusának múltó idoljává lett Táncsics azonban értelemszerűen nem integrálódhatott ebbe a protodemokrata szisztémába: túlságosan radikális volt, túlon túl előreszaladt ahhoz, hogy makacs következetességét a mégoly forradalmi lelkületű kor tolerálhatta volna.

A sajtószabadság hazai mítosza szorosan összefonódik március tizenötödike kultuszával. Kultuszt írok és nem kultúrát, hiszen hovatovább közhelyszámba megy: az egymást követő kormányzatok és kurzusok bő másfél század alatt mindig a saját szájuk íze szerint interpretálták a pest-budai csodát. A Tizenkét pont – s ezen belül az első számú követelés – azonban ettől függetlenül olyan kályhának bizonyult, amit nem lehetett mással felcserélni. Mindez persze nem jelentette azt, hogy – elsősorban a szivárványos XX. században – ne kísérelték volna meg alávaló módon, több ízben is a Landerer- és Heckenast-féle szabadelvű relikvia szellemének meghamisítását. Sőt, olykor magába a szövegbe sem átalloztak belejavítani: a létező kommunizmus tankönyvei például az „Unió Erdéllyel” pontból aktuálpolitikai meggondolásból kiretusálták Erdélyt, ami nem sokkal a cenzúra eltörlésének emlegetése után több mint kontraproduktív.

Mindenesetre úgy érkeztünk el a harmadik magyar köztársaságba és a XXI. századba, hogy számos tekintetben adósságaink vannak a márciusi ifjak demokratikus minimumnak tartható kívánalmaihoz képest is. Ez a deficit csak azok számára lehet elkeserítő és kiábrándító, akik vakon és töretlenül hisznek a szakadatlan haladás hazug és álságos történelemfilozófiájában, miközben az emberi jogok érvényesüléséért folytatott küzdelmet úgy képzelik el, hogy ők a kavics, amely táguló koncentrikus köröket hoz létre a társadalom feszes víztükrén. Pedig a klasszikus szabadelvűséget módszertanilag az különbözteti meg az aktivista megélhetési liberalizmustól, hogy a dolgokat és jelenségeket nem mindenáron elnagyoltan, folyamatában ábrázolja, hanem kimerevíti a pillanatot, hogy a részleteket is minél tüzetesebben szemügyre vehesse. A sajtószabadságot (és általában véve a szellemi-szociális reformokat) nem az utópiák világába, a bizonytalan jövőbe helyezi, hanem a jelen tényei között vizsgálja. Nem ígér, hanem megállapít. Nem álmodozik, elhatárolódik és elítél, hanem szenvtelenül összeveti a realitásokat a közmegegyezéses eszménnyel.

Ha így közelítünk a sajtószabadsághoz a kétezres évek Magyarországn, némi fanynarsággal azt kell megállapítanunk: a legfontosabb szabadságjogok közé tartozó szólás- és vélemény szabadság gyakorlati érvényesülése ezer sebből vérzik a mi Európa ajtaján kopogtató, hön szeretett szülőhazánkban. A heves aktuálpolitikai csatározások,

felszínes kommunikációs csetepaték elfedni látszanak ugyan ezt az alapvető tény, ám némi vizsgálódással e megállapítás nem tagadható.

Első lépésként nem árt tanulmányozni a hatályos alkotmányt – tanulságos olvasmány, szívből ajánlom lefekvés előtt mindenkinek. A 60. § (1) bekezdése például megnyugtató hangon (szinte halljuk a duruzsoló baritont) mondja nekünk: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára.” Hát itt van már a Kánaán? – révedezünk, de aztán hirtelen eszünkbe ötlük: a gondolatszabadság afféle kocsmai privilégium csupán, ha nincs médium, ami felerősítse, közvetítse, tömegesítse a mondandónkat. Megajándékoztak bennünket (vagy ha jobban tetszik, megajándékoztuk magunkat) a lovaglás jogával – de hol a ló?

Kicsit kételkedve olvasgatunk tovább; szerencsére a következő paragrafus is barátságos hangvétellű: „(1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.” Itt kicsit elbizonytalanodunk, mert ugyebár a gondolatszabadságon önkéntelenül valami tágabbat értettünk, mint a szabad vallásgyakorlást. Ám akár úgy is értelmezhetjük, hogy a gondolat az idea, a vélemény meg ennek a verbális megtestesülése – tehát akár válaszként is szolgálhat előző aggályunkra. Kicsit elmélázunk azon, hogy a „joga van” kifejezés vajon automatikusan azt is jelenti-e, hogy egyúttal „lehetősége is van” – de hát az emberi nyelv tökéletlen: ha mindent a világon megfellebbezhetetlen egzaktssággal ki lehetne fejezni, nem volna létjogosultsága a költészetnek, s hallatlan pontosságunk tudatában nem is sejténénk, mennyivel szegényebb a világ. Szerencsére a „továbbá” utáni kiegészítés arról tudósít, hogy nem csupán eszméinket és téveszméinket hirdethetjük (sőt terjeszthetjük) szabadon, de módunkban van elvégezni az ehhez szükséges, ezt megelőző aprómunkát is: nem lehet előlünk „közérdekű” adatokat eltitkolni – még állítólagos közérdekből sem. Vagyis a véleménynyilvánítás deklarált szabadsága nem egyszerűen a publicisztikaírás alkotmányos garanciája, hanem annak kimondása is: jogunk van egyúttal érdemi hírujságírásra és hírlapolvasásra is.

A 61. paragrafus (2) bekezdése aztán előáll a farbával: „A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.” Nos, ez igazán szép dolog tőle, bár fölmerül az emberben: a lelkes alkotmányszövegezők vajon nem bocsátkoztak-e fölösleges ismétlésbe. Ám mivel az alkotmány az a műfaj, amely definíció szerint kerüli a szószátyárságot, textuális ökonómiára törekszik és be nem vallott példaképe a matematikai axiómák rendszere, ahol minél kevesebb állításból kell megteremteni egy működőképes, zárt univerzum alaptörvényeit, élnünk kell a gyanúperrel: a „sajtó” szabadsága ez esetben több és más a „gondolat” és a „véleménynyilvánítás” szabadságánál. S itt megvilágosodva a homlokunkra csapunk: hát persze, a „sajtó” az a bizonyos intézményi garancia, amely által „lehetőségünk”, s nemcsak „jogunk” van a közbeszéd aktív vagy passzív

befolyásolására! S mindjárt elismeréssel is adózunk a bölcs honatyáknak: lám, tudják, hogy nem elég az autó – üzemanyag is kell bele...

Határozottan felvillanyozódva mazsolázunk tovább. A (3) bekezdés leszögezi: „A közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény, valamint a sajtószabadságról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.” Ajaj, itt kezdődik a gubanc! Szóval nem elég a jog és lehetőség – külön törvény is kell? Eszünkbe ötlik a haza bölcsének minimalista sajtótörvény-javaslat, miszerint „hazudni nem szabad” (nyilvánvaló plágium holmi kőtáblákról); és kedélyünk némiképp elborul: úgy látszik, a problémakör összetettebb, mint eredetileg gondoltuk, ha az alkotmány keretein belül nem lehetséges szabályozni – két külön törvény is kell hozzá. Valamelyest megnyugszunk, hogy ezek legalább kétharmadosak, vagyis holmi ingatag és olvatag kormánytöbbségek nem értelmezhetik kényük-kedvük szerint az alkotmányt. Nyugalmunk viszont rögvest odavan, ha belegondolunk: amíg valamiféle adatvédelmi törvényt csak-csak össze tudott tákolni a köztársaság választott parlamentje, „sajtószabadságról szóló törvény” után hasztalan kutakodunk az emlékeztünkben. Hacsak nem annak számít a diktatúra alkonyán, az egypártrendszeri viszonyok közepette életbe léptetett csökevényes sajtótörvény, amely nyilvánvalóan a hatalmat birtokló párt, és nem az abból egyoldalúan kirekesztett népfelség érdekeit hivatott tükrözni. Lehet, hogy ez még nem is a harmadik magyar köztársaság, csupán csúf látzatok játékszerei vagyunk?

S ez még mindig csupán a nyomtatott sajtó felségvize – holott az ezredforduló táján tagadhatatlanul lezajlott egy paradigmaváltás: a választópolgárok többsége immár nem a betűk, hanem a sugárzott hangok és képek révén tájékozódik és szerzi be közvetett benyomásait a világról. Nem csoda, ha a záró bekezdés akkurátusan ki is tér az elektronikus médiára: „(4) A közszolgálati rádió, televízió és hírügynökség felügyeletéről, valamint vezetőinek kinevezéséről, továbbá a kereskedelmi rádió és televízió engedélyezéséről, illetőleg a tájékoztatási monopóliumok megakadályozásáról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.” A naprakészség bosszantó hiánya, hogy az internetnek – mint világszerte mind nagyobb befolyást szerző valóságformáló tényezőnek, tömegkommunikációs fórumnak – még a pusztá létezését sem regisztrálja a mindenható alaptörvény: míg a rádiózást és tévézést körültekintően kétharmados országgyűlési kontrollhoz köti, a világhálót épp úgy a törvényen kívüli szférába utalja, mint mondjuk a tavaszi szellő élvezetét.

Amilyen jól kezdődött, annyira elbizonytalanodhattunk. A sajtószabadság mint alkotmányos szabadságjog a törvényalkotók oldaláról formálisan ugyan „le van fedve”, de a festett paraván mögött óriási lyukak tátonganak. Néhány éven át lehetett ugyan az áldatlan posztdiktatórikus állapotra, az átmeneti demokráciára hivatkozni, az Európai Unió teljes jogú tagjaként azonban némiképp szánalmasnak tűnik, hogy a honi

országvezető elit idestova másfél évtized leforgása alatt képtelen volt az érdemi alkotmányozásra. (Az 1848-49-es törvénykezés voltaképpen háborús viszonyok között is életrevalóbbnak bizonyult, holott akkor a közhiedelem szerint még nem volt olyan fenemód felgyorsulva és globalizálva az élet.) A mulasztásban a politikai osztály felelőssége mindenképpen kollektív – megjegyezve persze, hogy a konszenzus elmaradása elsősorban mégis azoknak állt és áll érdekükben, akik a felpuhított diktatúra viszonyai között megkaparintott gazdasági és befolyásbeli előnyöket kívánták a demokrácia keretei közé minél csonkítatlanabban átmenteni.

Történelmi igazságszolgáltatásra rendszerint csak forradalmak révén van mód, s még akkor sem törvényszerű, hogy az elszámoltatás bekövetkezzék – más, szállóige-szerű megfogalmazásban ezt a társadalmi törvényt mindannyian unásig ismerhetjük. Ám a helyzet még a több évszázados történelmi tapasztalatokhoz képest is speciális. Az 1989-90-es rendszerváltozások annyiban hoztak újat az európai történelemben, hogy a valóságos politikai-törvényi változásokat nem kötötték valóságos gazdasági-szellemi változásokhoz. A minimális konfliktusért, a békés, vér nélküli átmenetért cserébe a diktatúra „reformelitje” nem csupán szabad elvonulást kapott (amit néhány évvel korábban még legszebb álmaiban sem remélhetett), hanem lehetőséget is a politikai hatalom üzleti előnyökké való konvertálására. A merész kísérlet kimenetelét történelmi előkép híján botorság lett volna megjósolni, az azóta eltelt több mint fél emberöltő után azonban megkockáztatható: a materiális világ „szinten tartásáért” cserébe lényegében be kellett áldozni a közép-európai térség még megmaradt szellemi és erkölcsi tartalékainak java részét. A neofita kapitalista elit, amely a diktatúra módos nomenklatúrájából idővel a formális demokrácia dúsgazdag arisztokráciájává maszkírozódott át, előbb – átmentett hatalmának körbeábrándításáig – az ideológiánélküliség ideológiáját (a „szakértői” pragmatizmust) hirdette, majd mindenfelől összelopkodott, úgynevezett „harmadik utas” eszmemorzsalékokkal igyekezett elaltatni a vadkapitalista hátraarccal csúnyán cserbenhagyott, de választásról választásra koncentrált (és a demagóg elemeket sem nélkülöző) médiakampányokkal újfent „megvásárolható”, a politikai analfabétizmus mocsarába visszásüllyesztett szavazótábor tetszését.

Míg tehát a Parlament neogót kupolája alatt tombolt a formális (s olykor cirkuszi elemekkel dúsított) demokrácia, a régi-új elit csendben megteremtette a maga lopakodó gazdasági-szociális diktatúráját. Az állandósult fizikai fölény azonban legfeljebb átmeneti lehet a lelkek tartós uralása nélkül. Miközben a tőke elképzelhetetlen tempóban koncentrálni kezdett a térségben, a felgyorsult globalizáció jóvoltából a pénzmozgások útja a demokrácia intézményei számára mind követhetlenebbé vált. Egy-egy óvatlanul elejtett szálal csupán az izgága, magát önálló hatalmi ágának álmodó sajtó lehetett csak képes felgöngyölíteni, amely a rendszerváltozás éveiben tiszteletreméltó, ám némiképp kaotikus ideiglenes autonómiát élvezett. Ám az első privatizációs és korrupciós botrányok

kipattanása után nyilvánvaló lett a formálódó új elit számára: nem engedhet meg magának ilyesféle gikszereket, szabadelvű anomáliákat. S mivel a közvéleménnyel néhány bizonytalan esztendő után sikerült elfogadtatni, hogy a sajtó, a média a gazdasági élet organikus része (és semmi több), a nyomtatott és elektronikus médiumok már-már monopolisztikus birtoklása idővel már nem is keltett társadalmi felhőrdülést: a széles fogyasztói tömegek az alkotmány cinikus megcsúfolását az áhított kapitalista berendezkedés, a többpártrendszeri demokrácia természetes velejárójaként fogadták el. Itt tartunk most.

Ha a magyar médiahelyzetre pillantunk, kaotikus az összkép. A közszolgálati televíziók és rádió a szó szoros értelmében a végüket járják. Finanszírozási függetlenségüket úgy veszítették el egyik pillanatról a másikra egy populista választási fogás folyománya-képpen (a műsorszolgáltatási díjak eltörlésének pillanatában), hogy az értelmiség máig nem fogta fel, mi is történt valójában. A hatalmi rendszer szerves részét képező, a szavak szintjén pártatlanságot és kiegyensúlyozottságot hirdető közszolgálat a mindenkori kormánytöbbség foglyává, hűbéresévé vált, a költségvetési automatizmus helyett költségvetési játszmák alanya és áldozata lett. A kétharmados biztosíték nem garantálja többé a pluralista megközelítést, hiszen a korrupciót magában kódoló személyi alkuk eredményeképpen a közmédia egyoldalú politikai szócsővé degradálódott. Kísért a portugál példa, ahol a közmédia ennek a folyamatnak a végén egyszerűen felszámolódott, megszűnt, felszívódott. Ott a terepet a kereskedelmi média vette át, s ezen az úton mi, magyarok is a végéhez közeledünk.

A szabadságjogok oldaláról vizsgálva azonban azt kell tapasztalnunk, hogy a piac-központú megközelítés nem érzékeny az alkotmányosság kívánalmai iránt. A nézettség mindenhatósága a medianívót lefelé nyomja, az értékt teremtetés és a tájékoztatói jog teljesítése kulturális gettókat hoz létre, melyek fenntartását az üzletorientált társaságok üzemelési veszteségként, költségként számolják el. És ha tehetik, mindinkább csökkentik e veszteséget. S a dolgok úgy állnak, hogy mindinkább tehetik. A klasszikus család-eszményt megbontó valóságshow adott esetben még akkor is elindulhat, ha megvalósítja a kiskorúak veszélyeztetése bűncselekményét, mivel a médiahatóság politikai patthelyzet következtében működésképtelen – ha nincs otthon a macska, cincognak az egerek.

Kárhoztatható-e ezért a szuicid folyamatért maga a médiamunkás? Bizonyára igen, de legfeljebb tettetárs a médiaszabadság módszeres felszámolásában. A fő bűnös a tulajdonosi kör, illetve a vele kollaboráló politikai szféra. Európai mércével semmi sem indokolja, hogy kereskedelmi televíziók „arcai” egyúttal közszolgálati kabarét és politikai esztrádműsort is készíthessenek, az átjárás pedig folyamatos legyen a két szféra között. Az antidemokratikus véleménymonopólium megakadályozásának elemi érdekével szemben áll az a gyakorlat is, hogy magántulajdonban lévő napilapok vezető újságírói,

sőt főszerkesztői mérvadó kereskedelmi és közszolgálati műsorok moderátoraiként tündökölhetnek. Hogyan volna ez lehetséges, ha a tulajdonosi érdekkörben nem működne a kartellszemlélet, ha nem az egypártrendszeri szorosan ellenőrzött médiaviszonyokat akarnák újjáteremteni a demokrácia harsány kulisszái között?

A nyomtatott sajtó helyzete, ha lehet, még reménytelenebb. Nem csupán a már említett demokratikus sajtótörvény sürgető hiánya, illetve a funkcionális analfabétizmussal előretörő, egyre szűkülő piac miatt, hanem azért is, mert a sajtószabadság kiteljesedésében messzemenően ellenérdekeltek tulajdonosi köröknek itt még különösebben leplezniük sem kell nyilvánvaló monopoltörékvéseiket. A három vagy több megyében közös nyomdát üzemeltető, egyes cikkeket, sőt egész oldalakat cirkuláltató regionális sajtóbirodalmak talán megfelelnek a gazdasági célszerűség kívánalmainak, de határozottan ellentmondanak az alkotmányos elveknek. A politikailag feltűnően monokróm vidéki sajtópaletta persze organikus piaci fejlődés útján létre sem jöhetett volna: a spontán privatizáció erőkölség és alkotmányjogilag egyaránt kifogásolható aktusa szükségeltetett ahhoz, hogy ez az antidemokratikus állapot egyáltalán előállhasson. A megyei lapok ily módon a továbbélő diktatúra rekvizitumai: vagy úgy, hogy az átláthatatlan tulajdonosi szerkezet jóvoltából bújtatottan még mindig az ancième régime érdekeit szolgálják; vagy úgy, hogy az e társadalmi vagyoni eladásából befolyt összeggel a politikai hatalmát gazdasági befolyással konvertáló régi-új elit rendelkezik.

Az országos sajtóban annyiban jobb a helyzet, hogy a paletta nem egyszínű. Mégis a közéleti csodák birodalmába tartozik, hogy a rendszerváltozás folyamán kialakult két nagy blokk annak ellenére is képes működtetni a nagyjából 1:1 arányú politikai váltó-gazdálkodást, hogy a posztdiktatórikus blokk sajtótúlsúlya a 9:1 arányhoz közelít. Már ennek az egyetlen adatnak a birtokában is kétségbe kéne vonnunk a magyarországi sajtószabadság kielégítő voltát, pedig még nem is beszéltünk e szabadságjog érvényesítésében nélkülözhetetlen sajtómunkások végletes kiszolgáltatottságáról, alulfizettségéről, megfélemlítettségéről. A médiaszabadság elve nem (csak) ott sérül, ha egy újságíró véresre vernek, kellő indoklás nélkül visszafordítanak a határról vagy egyszerűen leparancsolnak a repülőgép fedélzetéről, hanem ott is, ahol a gondolat és a vélemény szabad kifejtésének és terjesztésének alapvető joga monopolisztikus akadályokba ütközik. Magyarország e tekintetben az utolsók között kullog Európában.

Persze annak a megítélése, hogy a magyar sajtó mennyiben van prés alatt, nem csupán elmélet, hanem gyakorlat kérdése is. Meggyőződésem, hogy a polgárok nagyobbik része azért nem érzékeli a felbillent libikóka túrhetetlen voltát, mert még soha nem tapasztalt valóban szabad sajtóviszonyokat. Kellő empiria nélkül elhiszi a túlsúlyos pozíciók birtokosainak (elvégre nem lehet véletlen, hogy még a csapból is ők folynak), hogy egyedül ők illetékesek megítélni, mi a társadalmi szempontból illő és hasznos hozzáállás, mi a haladó sajtó és mi nem, ki a rasszista és antiszemita, és ki nem. Nyilvánvaló

érdekük védelmezni és fenntartani a fennálló status quót, ám az alkotmány nem ejt szót ilyesfajta szerzett jogokról. Az alkotmány az üdvös és követendő szabadelvű tradícióknak megfelelően az alapvető emberi jogokban megtestesülő szabadságesszménnyel foglalkozik, s egy valódi demokrata sem járhat el másképpen.

Ideje tudomásul venni végre, hogy a sajtószabadság megvalósulása nem lehetséges csupán a „laissez faire” idejétmúlt elvével – ez olyan volna, mintha az ölésre tenyésztett pitbullnak illemtanórát tartanánk. A kiegyensúlyozott sajtóviszonyok megteremtése törvénykezési kérdés. A cenzúra alakváltozatai között pedig a legfenyegetőbb, ami a piac leplebe burkolódik. Érvényt kell szerezni az alkotmánynak! A program a régi: kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra eltörlését...

(Disputa, 2004. április)

EGY RÉGI SZÁNÚT AZ ÉJSZAKÁBAN

A sors úgy hozta, hogy az úgynevezett szocializmusban szocializálódtam, ahol még az ünnepek sem azt jelentették, mint egy üdvtanilag semlegesebb társadalomban. Hogy mást ne mondjak: munkaszünettel nyomatékosított piros betűs napként tartották számon, amikor fenn, a zimankós északkeleten egy nyugatról pénzelt másodrangú filozófus sikeres puccsot hajtott végre a kivézett cárizmus romjain; vagy azt a tavaszi napot, amikor ugyanez a szívós messianisztikus terrorkülönítmény kiterjesztette fennhatóságát a mi huzatos Kárpát-medencénk is. Csoda-e, ha nem bíztam a ránk parancsolt ünnepek komolyságában? Szerfölött irritált például, hogy a magyar „forradalmi ifjúsági napok” úgy torlódtak a naptárban, hogy közös megemlékező láncra lehessen felfűzni Petőfit, Kun Bélát meg Osztapenko kapitányt. Ilyen véletlenek nincsenek – gyanakodtam.

Azonkívül egészen más jeles napok számítottak ünnepnek otthon és az iskolában. A tanítási szüneteket odafenn rendszerint úgy intézték, hogy beleessen a karácsony és a húsvét (ez utóbbi nem mindig sikerült); az ideológiák békés egymás mellett élése azonban a hétköznapiakban korántsem volt ilyen zökkenők nélküli. Anyámnak és apámnak például az év legnagyobb megpróbáltatása volt a beíratás: a hittanórákon való részvételemtől a fél tantestületből álló lebeszélő kommandó próbálta konok szüleimet eltántorítani. A fárasztás évről évre sikertelennek bizonyult (az idegek felőrlése nem teljesen), ám a pártfeladatot ki lehetett pipálni. Járhattam hatodik órában a plébános katekizmus-órájára, cserében viszont tudomásul vette a család, hogy a gyerek nem lehet kitűnő.

Hittanon azt tanultuk, hogy hazudni bűn – ám az elhallgatás technikáját tökélyre fejlesztették a felek. A tanítónő nem tette szóvá, ha hamvazószerdán az elhúzódo ministrálás miatt késve érkeztünk az első órára; mi meg nem rohantunk árulkodni, hogy a párttitkár meg a főmérnök a harmadik faluba vitte el elsőáldozni meg bér málkozni

a gyerekét. (Isten szeme mindent lát; a párté nem.) Otthon ugyan méltatlankodtam, hogy nekik akkor miért nem kell megelégedniük a bizonyítványban a jelessel – mire anyám azt mondta, hogy a szegényeket mindenért kárpótolja a becsület meg a szeretet.

Már akkor is kételkedtem, létezik-e ez a szoros ok-okozati összefüggés érdem és jutalom között. A téli szünet előtti utolsó napon például fenyőünnepség volt az aulában, az igazgató bácsi a szeretet ünnepéről beszélt, és egymást kellett magajándékoznunk az osztályban sorsolásos alapon. Az otthoni karácsonyfa alá viszont az ajándékokat a Jézuska hozta: a szeretet ünnepét felváltotta az ünnep szeretete. Ma is élénken emlékszem azokra a kedves semmiségekre; meg arra, hogy az éjjeli misén rendre elfagyott a lábunk. Egyszer szánkóval mentünk a templomba, apám és anyám együtt húztak a ropogós havon. Nem tudtam, de éreztem, hogy most már mindig ez lesz az ünnep, a kimevített örökkévalóság.

Néha azon tűnődöm, vajon nem uralnak-e el túlságosan a hétköznapiak. Túl sokat tördöm esetleges dolgokkal: pártfeladatot teljesítő lebeszélő kommandókkal, suttyomban bémálkozókkal, ünnepbitorlókkal; meg félresikerült kispapokkal, akik alkalomadtán a magyar keresztényeket próbálják beárulni a végtelenül türelmes lengyel pápának. Bizonyára igazuk van szeretteimnek: semmilyen közgyarlóság nem ér meg ennyi lélekrontó bosszankodást. Állunk a feldíszített fa körül a három gyönyörű gyerekkel, karácsonyról karácsonyra egyre fogyatkozó létszámban, mégis teljesnek tudva a familiát. S eszünkbe jut egy régi szánút az éjszakában, s már nem is tűnik olyan lehetetlennek, hogy mi magunk legyünk az ünnep...

(*Magyar Nemzet*, 2004. december 24.)

A BALKÁN MINT METAFORA

Nem is olyan sokkal azelőtt, hogy a Magyar Köztársaságot beemelték az Európai Unióba, a gazdasági-társadalmi felhígulástól tartó nyugati eurokonzervativizmus tett egy utolsó, kétségbeesett erőfeszítést arra, hogy legalább két potenciális államszövetséggel váltsa fel a formálódó egyetlent. A gazdagabb – többnyire a gyarmatosítás során megtollasodott – tagállamok mesterkedései között nem ez volt az első s feltehetően nem is az utolsó kísérlet Kelet és Nyugat törésvonalainak átörökítésére. Kelet gyermekei mindig joggal gyanakodhatnak, ha az unió belső köreiről, mag-Európáról, netán két- vagy többsebességes kontinensről hallanak ékesen megfogalmazott, mégis üresen kongó frázisokat: ezek mögött minden bizonnyal nyoma sincs a történelmi igazságszolgáltatás elszánt kívánásának. Az említett – egyébként német földről származó – „kétuniós” vízió azért érdemelt különös figyelmet, mert félretéve a másodfrissességi szóvirágokat, nem kertelt: Európai Unió néven a Baltikummal és a nyugati szláv országokkal felpántlikázott

Nyugat-Európát honosította volna meg, míg a problematikus Délkelet-Európát a kézenfekvő Balkán Unió megnevezéssel illette volna. Ami bennünket, magyarokat érthetően sérelmesen érintett: ez az elképzelés hazánkat egyértelműen a Balkán Unió organikus részének tekintette.

Végül nem így lett, de lehetett volna így is. Annyi irracionális, az előzményekből levezethetetlen döntés született már Európa legújabb kori felosztásai során, hogy nincs olyan nevetséges mumus, amelytől ezen a tájon ne kellene tartanunk. Vegyük itt csak a legkézenfekvőbb következményt. A Kárpát-medencei magyarság egy államszövetségen belüli újraegyesítése, a trianoni határok légiesítése így sem történt volna meg, ám miközben a Magyar Köztársaság, a Délvidék és Erdély ugyanazon konglomerátum (a Balkán Unió) része lett volna, a Felvidék (mint a nyugati szlávok eurokonform Szlovákiája) részét képezte volna az új Nyugat-Európának. Most Ártádnál és Röszkénél húzódik a virtuális vasfüggöny, a másik verzió szerint Rajkánál és Parassapusztánál húzódott volna. Talán a lényegen nem sokat változtatott volna ez a tény, de a Kárpát-medencei magyarságnak nem csupán a harmadát, hanem a kétharmadát rekesztették volna ki hazamosan a remélt európai Kánaánból. Lehet, hogy nem tartott volna nyolcvan évig ez a helyzet, de elmondhattuk volna: míg a magyarság trianoni sérelmére a XX. század nem talált írt, a XXI. század nem is keresett – sőt újabb sérelemmel tetézte.

Szerencsére ez csupán rémálomszerű gondolat kísérlet, s egyúttal szép példája annak, hogy a nyugat-európai hamis tudat mennyire érzéketlen ama tény iránt, hogy a kontinens földrajzi középpontja minden számítás szerint a Lajtától keletre, sőt a legelfogadottabb álláspont szerint Kárpátalján, tehát az unió mai határain kívül található. Igaz, ezek a számítások magától értetődően Európa elszakíthatatlan részének tekintik a Balkánt is. Azt a hatalmas félszigetet, amelynek megítélése a nyugat-európai tudatban nem egyszerűen vitatott, hanem egyenesen következtelen is: a nagyüzemi mérleghamisító, ugyanakkor bizonyítottan olimpiaképes Görögországot megkérdőjelezhetetlen alkotóelemnek tekinti, míg a tőle északra fekvő Albániát és a jugoszláv utódállamok többségét nem. S ugyanolyan ellentmondásos a viszonya Törökországgal, amely katonai szövetségesként nélkülözhetetlen, uniós aspiránsként viszont évtizedek óta kibogozhatatlan problémacsomó. Hogy jön mindehhez a balkáni szövevényhez a nyugatias, keresztény kultúrájú Magyarország? Hát nem kell-e hivatalból megsértődnünk, ha egy bizonytalan, az utóbbi évszázad során megannyi háborús tűzfészket produkáló európai peremrégióhoz sorolnak bennünket?

A politikai sértődöttség alighanem jogos, ám igazság szerint nagyon is sok közünk van a Balkánhoz. És nem csupán azért, mert a Balkán itt van a kertünk alján. Nem érti Európát, aki éles cezúrárt húz valahol a Kárpátok karéjánál, s úgy véli: a Kazán-szorosnál valami merőben új világ kezdődik. Anélkül, hogy afféle európai hátsó udvarként

fantáziálnánk a Balkán Unióról, próbáljuk meg a Balkánt helyénvalóbb metaforaként felfogni. Például pítvarként. Ez már a ház része, amely nem választható le a tisztaszobáról. Rólunk sem. És alighanem itt bújik meg a lényeg.

Kossuth utópiája vagy akár Jászi Oszkár harmatos elképzelése a dunai konföderációról mai aggyal talán megmosolyogtató, de kétségtelen, hogy érzektek valamit, amit a XXI. századi kortársaink vevőkészülékei ezek szerint még ma sem egyértelműen jeleznek. Azt, hogy a tartozik és követel oldalon meglehetősen nagy adósságai halmozódtak fel a kényes ízlésű Nyugatnak. Ha csak futólag áttekintjük a régió történetét az utóbbi másfél évszázadban, egyvalami pontosan érzékelhető: a Balkánon kívüli Európa mindig csak átütözte, mintsem rendezte volna ezt a mindinkább felgyülemelő számlát. Ez a mulasztás pedig nem csupán világégések kiindulópontjává, de ezek kiváltó okává is tette a térséget. A kilencvenes évek balkáni háborúiért pedig legalább olyan felelősség terheli a szépelgő kibicet, mint a vérgőzös, emberi mivoltukból kivetkőzött hadviselő feleket.

A Balkánt mégis tanácsos olyan terepasztalként vizsgálni, amelyen a sziklák állandóak ugyan, az erózió azonban változó intenzitással, de szakadatlanul zajlik. Korán esteledő téli napokon úgy érzem, mintha ez az egész az oszmánok ellentmondásos európai ambíciói miatt volna. Mintha a balkáni félbemaradottságok egy sok évszázados birodalmi terjeszkedés felresiklását, megtorpanását, rugalmas elszakadását rögzítenék. Mintha az állandósult indulat egy vitális kultúra történelmi léptékben átmeneti, a mi időérzékünkhöz viszonyítva azonban elviselhetetlenül elhúzóódó világát jeleznék. Kétségbeesetten tapogatók kapaszkodók után az oszmán invázió előtti időkbe: voltak-e intő előjelek, amelyek, ha sifírozva is, de megjósolták mindazt, ami színről színre bekövetkezett? Kódolható volt-e a testvérharc, a koronként más formát öltő vallásháborúság?

Közelebb húzódva a térképhez a gazdagon tenyésző történelmi közhelyek számos esetben közhelytelenséggé alakulnak. Mintha a balkáni népek és államok egy az egyben Karinthy Frigyes zakatoló agyából pattantak volna ki (teljes fegyverzetben, akár a Zeuszéból Pallasz Athéné), és ütemes kórusban, de más-más nyelven azt kiáltoznák: minden másképpen van! Attól eltekintve, hogy mindig mindenütt minden másképpen van, a Balkán esetében ez még helyi érdekű igazság is. A bolgárok nyelvet, identitást s talán picikét lelket is cseréltek, hogy jó szlávok lehessenek. Jugoszlávok csupán azért nem lettek, mert Dimitrovnak nem volt kedve engedelmesen besorolni Tito alá. A macedónok a titói Jugoszláviában nem lehettek bolgárok: szabályosan be kellett hát zárni egy kreatív nyelvtudóst a toronyszobába, hogy senkitől és semmitől sem zavartatva megalkossa a macedón nyelv tudományos alapjait, amelynek lehetőleg nyelvtaniilag is több helyen el kell térnie a bolgártól. A szerbeket és a horvátokat nem annyira a beszélt nyelv és az írott ábécé, mint a vallási tradíció választja el. A titói Jugoszláviában

szerbhorvátnak és horvátszerbnek csúfolta őket a szövetségi bürokrácia és kisbirodalmi ideológia, a lappangó nacionalizmusokat diszkrét sorrendiség mögé bújtatva. A szlovéneket egy világ választotta el a montenegróaktól, akárcsak az ilyesféle bosnyákokat az olyasféle bosnyákoktól. A görögök szívós következetességgel éppúgy elüldözték, részben kiirtották milliós lélekszámú zsidóságukat, mint más (műveltebb vagy barbárabb) európai nációk; s ha a vándor manapság álnaivan rákérdez a hellászi török nemzetiségre, szemrebbenés nélkül képesek azt válaszolni: ugyan, azok csak más vallású görögök. Ilyen alapon persze a boszniai muzulmánok is csak más vallású délszlávok – bár az identitások és nemzeti büszkeségek kavalkádjában illet inkább ne is mondjon az ember.

Trianon elintézte, hogy a magyarság sokszorosán fizesse meg a szláv népek remélt etnikai reneszánszát. A Bácska, a Vajdaság négyszázezer magyarja a kölcsönös népirtások, kulturális asszimilációs nyomásgyakorlások, valamint nyugat-európai vendégmunkássá és anyaországi menekültté kényszerítések következtében mára a felére csökkent. A koszovói albánság (szintén kívül rekedve az anyaországon) a mesterséges államalapítás pillanatában lényegében „partiban volt” a magyarok lélekszámával. Óvatos becslések szerint mára négymillióan vannak. A különbség hússzoros, de a trendet ez korántsem írja le. Az albánok korfája ugyanis azt mutatja: a tekintélyes történelmi múlt ellenére fiatal, feltörekvő nációról van szó; térnyerésük nem fokozatos vagy egyenlő ütemű, hanem robbanásszerű, hatványozódó. A magyarság viszont – egyébként szinkronban az anyaországi trenddel – előreledő, önfelszámoló populáció. Mivel ez itt nem a terméketlen sopánkodásnak és sírva vigadásnak a helye, ezúttal nem a magyar, hanem az albán tendenciával foglalkoznék. Mi a magyarázata a történelmi léptékű albán sikerességnek? Megelégedhetünk-e olyasfajta sommás sejtésekkel, hogy a vallási fanatizmus vagy a markáns nemzeti tudat motorja tud lenni a demográfiai terjeszkedésnek? Ha elfogadható, hogy az albán offenzíva néplélektani oka Nagy-Albánia vágya, miért kerültek végzetesnek tetsző defenzívába a Nagy-Szerbia iránt vágyakozó szomszédok? Elegendő érv volna az, hogy életképebb nemzetstratégia az ágyban megnyerni a népek csatáját, mint a lövészárkokban?

Az „albán modell” a jóléti államok fordított békaperspektívájából szemlélve jószerivel értelmezhetetlen. Ugyanezzel az értetlenkedéssel kezelik a légkondicionált irodákból az afrikai vagy az indiai népességrebbanást is: a kissé rövidlátó, önfelőlő társadalombiztosítási rendszer fedezékéből nézve végtelenül primitív megoldásnak tűnik csupán azért nemzeni a racionális gyermekszám többszörösét, hogy az utódok gondoskodni tudjanak elaggott, magatehetetlen szüleikről. Túl nagy a hibaszázalék, túl sok a fölöslegképzés e logikában. Kulcsot csupán a kulturális megközelítés tud nyújtani. A kultúrát használjuk itt a lehető legtágabb értelemben: mint civilizációs klímát, hagyományok és szokások összességét, illetve kollektív emlékezetet és önképet. Ha metodikailag nem hárítjuk el

annak a lehetőségét sem, hogy alapvetően konzervatív beállítódású kultúrák is képesek tudatos és pragmatikus stratégiai tervezésre, akkor inkább a potenciális receptúrát kell látnunk az albán modellben. A Balkánban pedig a titkos értelmű metaforát, amelynek semmi köze a vén Európa Damoklesz-kardjához, a török bővítéshez, éppen ezért soha nem is fogják megérteni Brüsszelből nézvést...

(*Magyar Nemzet*, 2005. január 15.)

EURÓPA MEGRABLÁSA

(A 75 éves Csoóri Sándornak)

Álmomban úgy járok-kelek Európában, mint valami történelem előtti helyen. Hasztalan tudom nappal, hogy Európát a történelem tette Európává – az éjszakai kalandozások terepe reménytelenül atavasztikus. Ha létezik kollektív tudat, lappangó emlékezet – azok az emberléptékű tájak és viszonyok minden bizonnyal ama közös naiv emlékkészletből valók. A racionális én persze tudni véli: álmodni csak valóság-mozaikok felhasználásával lehet. A spontán kreativitás határai a végtelenbe csúsznak, de a felhasznált alapanyagok végesek. S a vizuális forradalomnak köszönhetően mindent és mindenkit láttunk már egyszer, ha nem is tudatosult bennünk.

Azok a tájak mégis akként léteznek, hogy nincsen geográfiai megfelelőjük. Meredek hegy, tövében kedélyes kisvárossal, a hegyoldalnak nekifut egy vasrácsos híd, majd az ütközés előtt százhusz fokban kettéágazik. Ködben gomolygó tengerpart, vasúti hídcsonkkal, amiről valami biztos tudással érezzük, hogy azért nem vezet tovább, mert arafelé már nincsen semmi. Keskeny vágányú sín pár, amelyen vadnyugati stílusú gőzös kanyarog, s nem gond tetszés szerint le- és fölgrálni rajta, hogy gyalogszerrel átvágva a paradicsomi dombokon, még a következő kanyar előtt útba ejthessük a régen látott kedvest. De nemcsak az idill képei: a tragédiáé is. Békés patakok, amelyek a hirtelen felhőszakadástól megduzzadva visszafelé hömpölyögnek, és az álom nemcsak a világ rendjét, de a makacs időfolyamot is képes megfordítani. Világvége-szituációkba poty-tyantott kisemberi túlélésvágy: miként lehetne – trükközéssel, ravasz mesterkedésekkel – mégiscsak elodázní egy picit az elodázhatatlant. Ilyenkor az álmodó vészcsengője rendre megszólal, verejtékben úszva felriad, s kiszolgáltatott hajótörötként himbálózik valóság és fikció elmosódó határvizein. Talán megkönnyebbül, talán elszomorodik, ha végül megveti a lábát az untig ismert innenső parton.

Az álmofejtőnek mindez nem érdekes. Ő a tudós makacsságával próbál rájönni: miért épp ezek a természetes és mesterséges kulisszák szolgáltatják az elmosódó kalandok hátterét? Hogyan tudnak folyvást visszatérni ugyanabban a perspektívában, ugyanazokkal a fényviszonyokkal és páratartalommal? S miért megkérdőjelezhetetlen,

hogyan ezek a céltalan, s olykor oktalan történetek alapvetően mégis Európában történnek? Láttam Amerikát, láttam Ausztráliát, mégsem álmodom velük. Kulturális sokkból kétféle is megéltem. Az atlanti újvilágban az európai bennszülöttnél elsősorban a város nélküli városok létezése a nehezen feldolgozható élmény. Hogy lakóházak, bevásárlóközpontok, csupaüveg irodamonstrumok, sőt felhőkarcolók kerülhetnek egymás tözsomszédságába anélkül, hogy a tudatos városszervezésnek, a hagyomány reguláló erejének akár a legcsekélyebb jeleit észlelhettünk. Amikor megkapirgáljuk a meglepetésként felbukkanó felszínt, akkor persze előbukkan egyfajta rendszer, amely a beruházások és fejlesztések engedélyeztetését úgy rendeli alá a szabad piac kultikus vallásának, hogy az előrelátható társadalmi katasztrófákat azért megelőzze – egy tösgyökeres európai azonban mindvégig megőrizi fenntartásait e kódolt káosszal szemben. Ausztráliában a sokk is más. Ott nem annyira a város, mint a vidék szerez meglepetéseket. Induljon például az ember ezer kilométeres autóbusszos útra Sydney és Melbourne között. Elhagyva a metropolisz-övezetet, a szavannás jellegű táj maga a meglepetésként képes könyv. Ligetes facsoportok, barátságos farmok, legelésző juhnyájak. A vidékiesség inkább rusztikus bájt áraszt, mint irritáló és átható trágyaszagot. A vándor szinte nekitalapad az ablaküvegnek: valósággal issza magába a háromdimenziós látványt. Negyedórába is beletelik, míg elunja, s előveszi a magával hozott könyvet. Tíz perc múlva megint kinéz, ám mintha egy sort sem olvasott volna: ugyanazok a ligetek, ugyanazok a farmok, ugyanazok a juhnyájak. És másfél óra múlva is. És három óra múlva is. Kezdi megérteni, hogy az ausztrálok miért képesek napokat autózni egy különleges erdő vagy sziklacsoporthoz kedvéért. S azt is, ami előtt a nyelvészek is értetlenül állnak: hogyan létezik, hogy néhány ezer kilométerrel odébb is ugyanazt az angol nyelvjárást beszéljük?

Talán el kell menni a világ túlfelére, más csillagképek alá, hogy az európai ráérezzen Európára. Norma vagy abnormalitás az, hogy kis túlzással minden domb mögött új táj tárul a szemlélődő elé? S magától értetődő, hogy a más- és másféle tájban más emberek, más nyelvet beszélve, merőben más ajánlatot tegyenek a kulturális sokszínűség asztalára? Európában nem lehet csupán háromóránként kitekinteni a buszablakon. Európát nem lehet beszuvasztani a tradíciók szalmával felszórt ketrecébe sem: az itt egymás mellett élő hagyományok éppoly tarkák és ellentmondásosak, mint az itt összetorlódnak nációk. De leírható-e vajon ez a fajta specialitás az Europa Varietas klasszikus fogalmával? S a cifra kaleidoszkópból kikerekedik-e egy új minőség, ami kizárólag önmagával azonos?

Talán nem tévedünk nagyot, ha nemcsak úgy gondolunk a fél évezreden átívelő gyarmatosításra, mint a nyersanyag- és rabszolgapiac kibővítési kísérletére, új energiaforrások bevonásának történelmi keretére; hanem úgy is, mint az európai civilizáció önmegújítási kísérletére. A sötétnek is nevezett középkorra ugyanakkor hajlamosak vagyunk úgy tekinteni, mint amely vallási és filozófiai dogmák szorításában vergődik.

A megtévesztően felvilágosodásnak nevezett polgári önmeghatározás, a francia forradalom balul sikerült kísérlete, hogy a filozófiai alapú terrort mint a szociálradikalizmus végső eszközét beemelve a szalonképes politikai eszköztárba, egyúttal a sok évszázados tapasztalatot is elmosta, hogy a középkor a maga szélsőségeivel és átlagosságával együtt sem volt homogén; a tarkabarka Európában pedig különösképpen nem volt az. Hajlamosak vagyunk a reneszánsz vagy a humanizmus (úgy is, mint a felvilágosodás gondosan választott előképei) felől szemlélni az európai históriát, holott ezeknek sem időben, sem térben nem volt meghatározó befolyásuk: azt is lehet mondani, hogy inkább a kivétel mutatható fel bennük, mint a törvény. Pedig a kontinens karakterét másutt és máskor más-más ideológiák és praxisok kölcsönözték, s már akkor is azok voltak a legizgalmasabb régiók, ahol eltérő felfogású, vallású vagy kultúrájú népek ütköztek, vagy éltek sajátos szimbiózisban.

Mi, magyarok hajlunk arra, hogy valamiféle elátkozott hungarikumként fogjuk fel például a hunok Kárpát-medencei harci kultúráját – holott a szélesebb publikum számára Attila „magyarjai” valószínűleg kizárólag azért váltak érdekessé és emlékezetessé, mert eredményesen konfrontálódtak az európai status quót képviselő Rómával. Más, szerencsésebb önértékelésű nációk az ilyesfajta ütközéseket nemhogy szégyenkezve kitagadnák a kollektív emlékezetből – inkább nemzeti mitológiájuk organikus részévé avatják. Ír identitás nem létezik druidák, sem spanyol önazonosság mórok nélkül. Észak népei akkurátusan számon tartják barbarisztikus viking elődjüket, az angolok nem csupán Hódító Vilmostól keletkez a nemzeti emlékezetet, mint ahogy az oroszok is meglehetősen gondosan válogatták össze önképük elemeit a bőséges és zavaros történelmi kínálatból. Már az eddigiekből is jól látszik, hogy miközben Európát valamiféle tartós, időtálló civilizációs értéknek feltételezzük, az inkább hasonlít egy hatalmas üstben bugyborgó leveshez, amelynek íze és állaga úgyszólván pillanatonként változik. Ha felséges az étel, a hozzávalóit, különféle alkotórészeit külön dicsérni értelmetlen dolog; s bajos felelőssé tenni azt a gasztronómiai elemet is, amely esetleg nemcsak az ízhatást rontja, de magát az ételt is élvezhetetlenné teszi. Levesben gondolkodjunk, s ne olvasztótégelyben, mint az amerikaiak: a konyhaművészet eleve közelebb áll hozzánk, mint a még oly kifinomult fémkohászat rideg terminológiája. S noha az ó kontinens sem érthető meg csupán a szakácskönyvein keresztül, tartsuk szem előtt, hogy mindig fontosabb az, amit a gyomrunkba juttatunk, annál a bádogtányérnál, amiből a levest kanalazzuk.

A gyarmatosítás persze első közelítésben nem az eszmék kirajzása volt. Lehet, hogy az ideológia kiterjesztése a besatírozott fehér foltokra magától értetődő: nemcsak csereértéket jelent az elrabolt, hazacipel kincsekért, de egyfajta biztonsági intézkedés is. Ez még nem a misszionárius logika: a „vadak” megkeresztelése, megtérítése csupán civilizációs következmény. Nyersanyagimportért cserébe kultúraexport? A képlet nem

ilyen egyszerű. Jómagam gyakran gondolok a kalandor kedvű felfedezőkre, akiket talán valami felsőbbbségtudat is űz és hajt, de a kockázatvállalásuk mögött mégiscsak üzleti racionalitás bújk meg. Egy hajós expedíció megszervezése nem kis idő és fáradság, nem is szólva az anyagi háttéréről. Működő tőke híján akár az uralkodói jóindulatot is el kell nyerni, s ha a pénz össze is jön, a megtérülés korántsem bizonyos. A gründolás után következhet a fáradságos, sok hetes hajóút az ismeretlenbe, mely kétes kimenetelű vállalkozásban még az addig felhalmozott navigációs tapasztalatok sem igen segítenek. Az árbockosárból elkialtott „Föld! Föld!” mégsem egy folyamat vége, hanem csupán a kezdete. A valódi gondok a partra lépéssel kezdődnek. Még ha össze is tákoljuk a telepeket, az ideiglenes erődöket, még ha megtaláljuk és hazaszállításra elő is készítjük a felfedezett földdarab természeti kincseit – miként dolgozzuk fel az elkerülhetetlen kulturális sokkot? A másféle klímát, a másféle növénytakarót, a sosem látott állatvilágot? Hogyan dolgozzuk fel, hogy léteznek ismeretlen embercsoportok, másféle bőrszínnel és kultúrával, mely utóbbit nemcsak hogy nem értjük, de még afelől sem lehetünk biztosak, hogy nem alacsonyabbrendű, mint a miénk?

A felfedező persze elsősorban nem tudós, nem művészettörténész vagy etnográfus, hanem üzletember, aki a hódítás racionalitását keresi. Előbb talán csak aranyat, később a készen kapott befolyást és hatalmat. Európa kerek világa, amelyet az egymás közötti konfliktusok mellett az afrikai és ázsiai betörések csiszoltak ilyenre, hirtelen kilép civilizációs köreiből, elhagyja a mediterrán képzeletvilágot. Érthető, hogyha a határain kívülre tévedt Európa elbizonytalanodik, s magabiztosságát csak úgy képes visszaszerezni, ha öntevékenyen magához ragadja az isteni igazságosztó szerepét. Ezért képes ítéletet hirdetni mégoly magasan kvalifikált afrikai és indián törzsi kultúrák fölött, ezért nem okoz benne skrupulusokat a közép-amerikai piramisok vagy később a sok évezredes távol-keleti templomok megpillantása. A kulturális felsőbbrendűséget nem bizonyítani kell, hanem hinni benne. A hódítás mindig inkább katonai természetű expanzióval jár együtt. A kulturális expanzió a legritkább esetben előzi meg a fegyvereket. Ok és okozat persze olykor felcserélődni látszik, mégis inkább az elfáradt kultúrák szokták a saját fejükre hozni a romlást. Európa gyarmatosító hatalmai azonban civilizációs szempontból – minden utólagos elfogultságunk ellenére – kamasz kultúrák. A latin hegemonia őrzi ugyan a kontinuitást más, nagyvonalúbb korokkal és birodalmi kultúrákkal – Kolumbuszban és a nyomába eredőkben azonban inkább a kamasz hódító vágya, mint a kamasz hódító képessége érhető tetten. Mégis sokkoló, hogy Pissarro katonái százas nagyságrendben is képesek voltak tartósan uralmuk alá hajtani a barbár jelzővel legkevésbé sem illethető latin-amerikai őskultúrákat. Nem magyarázható ez sem a fegyverkovácsok zsenialitásával, sem a konkvisztádor elszántsággal: a nagy számok törvényének és a fél győzelmet jelentő helyismeretnek érvényesülnie kellett volna. Valami plusznak lenniük kellett az európai gyarmatosítóknak. Tudás volt ez, vagy épp ellenkezőleg:

boldog tudatlanság? Vagy az inkák, aztékok és toltékok voltak – sajátos építőművészetük, ötvöskultúrájuk és írásbeliségük ellenére – pusztulásra ítéltetett, enervált civilizációk? S vajon levezethető-e ebből a több évszázadon át kitartó szakadatlan erőpolitikából az újkor legnagyobb talánya, a felemás (kezdetben még módszeres indiánirtó és rabszolgatartó) észak-amerikai demokrácia?

Mindez azért érdekes, mert Kolumbusz után bő négyszáz évvel Európa átadta a világhegemóniát volt gyarmatainak. Ujjlenyomatát ugyan minden kontinensen végérvényesen otthagya, de ha csak a brit gyarmatbirodalom utóéletét tekintjük is, az új telepes országok többé-kevésbé kulturálisan is megszabadultak a gyarmati igától. Afrikai vagy egyes ázsiai utódállamokban ez persze nehezebb dió, mint Észak-Amerikában vagy Ausztráliában. Kísérleteztek alternatív Európákkal, igyekeztek ugyanakkor leszakadni a valóságos Európáról. Az eredmény Európából nézve meglehetősen felemás. A legsikeresebb ebben az elhúzódozó identitásharcban kétségkívül az Egyesült Államok, amely az odahagyott tradicionalizmussal egy újfajta, kreált tradicionalizmust állított szembe. Az európai felvilágosodásból tanulékony neofitaként mazsolázta ki, amit saját használatra átmentendőnek tartott, de különösebb szívfájdalom nélkül megszabadult azoktól a történelmi és ideológiai ballasztoktól, melyek a megálmodott szép új világ lég-hajóját túlon túl megterheltek volna. Gógös európaiak ezt a mentalitást hajlamosak kulturálatlanságnak látni, holott csak egy merőben új kultúrafelfogással van dolgunk. Vagy árnyaltabban: a hagyományhoz való másféle viszsonnyal.

Arulkodó tény, hogy amikor kulturális sokkról esik szó, mindig valahogy az európai embert sokkolja Amerika, s a legritkább esetben fordítva. Az amerikaiak – különös tekintettel az amerikai értelmiségiekre – úgy jönnek Európába, mint egy hűtlenül elhagyott vidéki házba. Ez a ház afféle nyaraló, lehetőleg valamiféle stílszerű fürdőhelyen, amely patinás jellege ellenére is képes mindazt a komfortérzetet nyújtani, amit odahaza megszoktak. Ez az Európa tényleg olyasvalami, melynek középpontjában az örök reneszánsz áll: az ide irányuló zárandokútnak kötelező stációi vannak, de ami nem illik az elvárt összképbe, az tetszés szerint elhagyható belőle. Ez az Európa büszkén, de készségesen bókol a mindenható dollár előtt, így a tiszteletet egyúttal az is megkapja, aki mellékesen a dollárt a kezében lobogtatja. Persze az idők változnak: a főhajtás még a régi, de már hallani itt-ott tiszteletlen célzásokat az elkerülhetetlennek tetsző ameróról. Hagyományosabb kultúrnyelvre lefordítva ez annyit jelent: a civilizációs harcban nincsenek végleges nyertesek, s Amerikának – Kínán, Indián, Japánon és a feltörekvő ázsiai kis tigriseken túl – még az atlanti régióban is számolni kell egy új vetélytárral. Ez a vetélytárs történetesen a régi: a XX. században többszörösen megtépázott és leírt Európa. Ez az inkább integrálódó, mint széteső anyakontinens úgy tűnik, merész választ gondol adni az újabb kulturális kihívásra: úgy válna megkerülhetetlen globális tényezővé, hogy felmondja a birodalmi expanzió sok évezredes doktrínáját. Ez

több mint zavarbaejtő fejlemény, s nem csoda, hogy nemcsak a washingtoni tábornokoknak és gazdasági stratégiáknak fő a fejük miatta, de immár a szellem absztraháltabb területeken ténykedő embereinek is. Ha a gyarmatosítás Európa expanzív korszaka volt, amely virágkort és fellendülést (vagy legalábbis vitathatatlan viláგuralmat) hozott, akkor Amerika a magukra ébredt gyarmatok hatékony válasza a gyarmatosításra. (Más válaszok nem ennyire sikeresek és hatékonyak: Afrika túlnyomó része, de Ázsia és Latin-Amerika jónéhány zónája is a mindennapi túlélésért küzd.) Létezik az, hogy Észak-Amerika világhegemóniája történelmi léptékben ilyen rövidre szabott volna? Európának legalább alkalma adódott a derűs öregkorra – de létezik az, hogy Amerika alig túl a kamaszskorán tölti be történelmi szerepét?

Miközben persze a világ jelenlegi urát korai volna temetni, a XXI. századot nem skiccelhetjük fel a XX. század mintájára. A legzavaróbb talán épp a hatékony ideológia hiánya, illetve ennek most használt expanzív ideológiának törekény volta: a neolibrális gazdaságpolitika megkérdőjelezhetetlen kultuszának, a fenntartható fejlődésben való töretlen hitnek, a demokráciaexport üdvös voltának és az amerikai típusú globalizmus akár fegyveres eszközökkel való terjesztésének ideológiatörmelekeit immár csak a világterrorizmus általi fenyegetettség tartja össze. Egy birodalom végnapjait a történelem során mindig az jelezte előre a legmegbízhatóbban, hamár nem állított, hanem tagadott; nem a belső értékekre koncentrált, hanem a külső invázió veszélyére; nem pozitív célokat jelölt ki, hanem negatív tendenciákat akart elkerülni. A hanyatlás végi Rómánál semmivel sem voltak jobbak a betörő barbárok, mint ahogy az indián kultúráknál sema kereszteslovagok mentalitását hordozó konkvisztádorok. Nem a hódítók nyertek, inkább a meghódítottak veszítettek.

Amerika mai helyzete persze annyiban más, hogy itt – épp az összetöpreődő bolygó, a globalizmus világméretű győzelme miatt – szó sem eshet többé ki-ki harcáról: a pillanatnyi vesztes óhatatlanul magával rántja a pillanatnyi győztest is a vár fokáról. A járványokkal, éhínséggel küzdő harmadik világot ideig-óráig lehet tetszetős segélypolitikával, vagy végső esetben igazságosztó fegyverarzenállal zabolázni – a gyarmatosító múlt értékeiből is új erőt merítő Európát azonban aligha. Ez az Európa egyébként is hagyományosan szövetséges: bizonyos részei notóriusan, bizonyos részei fölöttébb újkeletűen. Egyelőre saját meghatározásával bíbelődik, nem túl látványos beharcokba temetkezve: a nyugati fertály igyekszik lerázni magáról a történelmi igazságtétel anyagi kötelezettségeit, a keleti fertály meg görcsösen kapaszkodik a jó ideig nem is remélt egyesülési trendbe. Európa még nem vetélytárs, de könnyen az lehet. A politika és a gazdaság mindig a racionalitás irányába megy – még akkor is, ha rövid távon gyakoriak az irracionális kitérők. A nagy kérdés: a kultúra megújíthatósága. Az a dilemma, hogy egy tisztességben megőszült szülő vajon eredményesen fordulhat-e szellemi megújulása érdekében tulajdon csemetéihez? Az a megtermékenyítő (s nem ritkán más

kultúrákat skrupulusok nélkül eltörlő) hatás, amivel Európa jószerivel a maga képére formálta a világot, szerepet játszhat-e még egyszer az anyabolygó újabb kulturális felosztásában?

Persze ha Amerikát csupán klónnak tekintjük, botoság volna a klónt klónozni. Meggyőződéseim (és makacs európai álmaim is ezt támasztják alá), hogy a jó öreg földrész nem is vágyik efféle talmi karrierre. Európát előbb elrabolták, majd megrabolták, de semmi nem indokolja, hogy erre hivatkozva szellemi útonálló legyen. Ha egy kis lélegzethez jutunk, most majd a leltározás ideje jön. Számba venni, hogy mi mindenünk is van tulajdonképpen Isten és ember jóvoltából. Ne tévesszen meg bennünket, hogy mindenféle leltárakból eddig is könyvtárakra valót sikerült már felhalmozunk. Ezúttal másról van szó: kései Keplerként úgy kell magunkra néznünk, mintha kívülről szemlélnénk magunkat. Ki kell lépni elkényelmesítő európai vonatkoztatási rendszerünkől, hogy megújíthassuk, s újfent izgalmassá és versenyképessé tegyük a vén Európát. Azt már láttuk, hogy sem a serkenő szakállú kamasz, sem az ezüst halántékú bölcs nem megy magában semmire. Európa mindig abban volt jó, hogy befogadta a hatásokat s a sajátjává tette azokat. Megtette ezt több frissen bimbózó hatalom is szerte a világban – de a pótolhatatlan patina nélkül. Azt kell felismernünk, hogy a lopakodó globalizmus minden látszat ellenére nem csupán amerikai érdekeket szolgál, vagy legalábbis nem fordítható egy jól megszervezett, új energiákat mozgósító Európa ellen. Gyarmatosító logika itt nem segít: az a lemez újabb bevonható gyarmatok híján végképp lejárt. A rabló Európa és Európa megrablása történelmi kiegyenlítődést mutat. Javunkra fordítani úgy tudjuk a mérleget, ha magunkba nézünk. Ne féljünk attól, ami odabenn fogad: a rusnyaságok mellett otthonos sarkokra is lehetünk. Meg pasztell-színű álmokra. A százhusz fokban kettéágazó útra; a ködlő semmibe vezető vasúti hídcsonkra; a vadnyugati stílusú, mégis szelíden közép-európai lelkű gőzösre. Meg a patakra, ami felhőszakadások után visszafelé hömpölyög, elhítelve velünk: kellő fantáziával akár az időt is visszafordíthatjuk...

(Magyar Napló, 2005. március)

FELTÁMADÁSAINK

Magyarország keresztény ország? – olvasom a kérdést az ötszázalékos parlamenti küszöbkel küzdő törpepárt óriásplakátján, s nem értem, mit akarhatnak. Keresztény ország egy van a világban: úgy hívják, hogy Vatikán. Meg is szokta kapni a magáét a felvilágosult szocialistáktól meg liberálisoktól; mondván, hogy elavult teokrácia, ahol, ugyebár, definíció szerint értelmetlenség állam és egyház dogmatikus szétválasztásáról beszélni. Ugyanezeknek a felvilágosult abszolutistáknak semmi gondjuk nincsen például

az Egyesült Királysággal, pedig II. Erzsébet királynő nemcsak a Brit Nemzetközösség vezetője, de nem mellékesen az anglikán egyház feje is. Ugyancsak fennakadna e szigorú liberális rostán maga Izrael is. Képzeljük csak el, vajon meddig díszleghetne Tel-Avivban egy ilyen, ékes héber nyelven megfogalmazott feliratú óriásplakát: Izrael zsidó állam?

A politikai ostobaságnak a jelek szerint semmi nem szab gátat, ám nem mondhatunk le a lelkek jámborításáról. Amikor például vehemens baloldali aktuálpolitikusok szájából azt hallom: Jézus Krisztus is szociálliberális volt – megelégedés tölti el a szívem. Lám, egy olyan személyiség, akinek a materialisták még a pusztá történelmi létezését is kétségbe szokták vonni, adott esetben még lobogóra is tűzhető, példaképként is használható. Mégiscsak eljut mindenhová az Ige. Ehhez képest szót sem érdemel a több évezredes csúsztatás, hogy a krisztusi tanításból származik a szociális érzékenység újkori tana, nem pedig fordítva. Nem elszigetelt jelenség ez a korzavar, előzmény és következmény könnyed fölcserélése: Ausztráliában például megtekinthető az Ausztráliát felfedező Cook kapitány szülőháza, amelyet téglánként hajóztak be és raktak össze újra merő tiszteletből.

Ausztrália arra is jó, hogy belegondoljunk: a húsvét nem feltétlenül tavaszünnep. A Dél Keresztje alatt például az ősz kezdetét jelzi. Az északi félteke emberének lelkében persze ott lappanganak a kulturális előzmények a pogány tavaszközöntőktől a pászka-ünnepig – Jézus Krisztus „társadalmi forradalma” azonban túlmutat a naptárbeli szimbólumokon és a földrajzi meghatározottságokon: térben és időben egyetemesnek tűnik. Ha már aktualizáltunk, s a krisztusi tanítást a mai konzervatív–szociálliberális erőterbe helyeztük, érdemes továbbgondolni: ha a názáreti a mai értelemben vett politikai pályára adja a fejét, vajon felismernénk-e az érkezését? Meg tudná-e teremteni a magabiztosság és a népe iránti alázat ama elengedhetetlen kettősségét, amely nélkül azóta sincs hatásos és hatékony választott vezető? Segít-e ebben a felismerésben a mindenható gondolt demokrácia, amely egyik első megnyilvánulásaként Barrabást hozta ki győztesnek Jézussal szemben? Beszélhetünk-e vajon négy vagy öt évre választott e világi messiásokról? S ha mégis sikeres az újszövetségi káderpolitika, segít-e a (ki)választott vezetőnek az istenadta nép? Segédkezik-e cipelni virtuális keresztyét? Nyújt-e neki Veronika-kendőt az önkéntes kálváriajárás során, vagy csak azon jár az esze, hogy sorot vessen a ruháira? S hányszor kell hallanunk a szót: „Bevégeztetett”; hogy ne kezdjük újra meg újra megmászni a Golgotát?

Feltámadásaink a történelmi tapasztalat szerint mindig magasztosak, de soha nem véglegesek. A történelmre arra int: az egyén – bármennyire kiteljesedjenek is szabadságjogai – a közösség nélkül értelmezhetetlen. Közösségi vezető pedig nem létezik áldozathozatal nélkül. Közösség sem áldozat nélkül. Amikor húsvétkor – túl az óriásplakátok magasan – felpillantok a három keresztre, mindig erre gondolok. Meg arra, hogy az én országom ebből a világból való.

(Magyar Nemzet, 2005. március 26.)

HALÁL ÉS CENTENÁRIUM

Karol Wojtyła, a későbbi II. János Pál talán éppen jártani tanult, amikor némiképp délebbre József Attila már A szépség koldusa verseit dünyögte. A költő volt az idősebb, a pápa a fiatalabb – mégis az utóbbit őrzi meg aggastyánként az emlékezet, míg az Istennel viaskodó poéta megmarad mindörökre harminckét évesnek. Az idő játéka ez, vagy a Mindenhatóé? S vajon erőltetett-e a párhuzam e két személyiség között? Tudjuk, kedvtelésből vagy kegyes szándékkal Wojtyła is irodalmárkodott – József Attilával azonban e tekintetben nyilván nem mérhető össze. A pápát milliók temették Rómában – a költő sírja körül csak a közeli barátok gyülekeztek. Mégis, miért érzi úgy a túlélő utókor, hogy e sorsok a végtelenben összeérnek?

Talán az áldozathozatal miatt. A sültrealista világ nem érti ezt a fogalmat, mert nincs köze a részvényárfolyamokhoz. A szakralitáshoz van köze. A létezés misztériumához. A lelkünkhez, ami minden ellenkező híresztelés dacára mégiscsak létezik. Hit és költészet rokonságban vannak egymással: mindkettő küzdelem, s csak a legkritikább esetben megnyugvás. Van, akinek módjában áll kiteljesítenie az élethossziglani küzdelmet (aminél Madách sem talált méltóbb életcélt); és akad, akinek az áldozata torzóban marad. Torzó-e vajon József Attila költészete? Nyilván az, és mégsem. Pars pro toto, vízcseppben a tenger. Olyan, akár a hit: nem tudja (mert nem tudhatja) az Egészet, s valami módon mégis birtokolja azt.

József Attila szűkre szabott életműve a XXI. századból nézve is megkerülhetetlen – még a töredékeiben is ott lüktet a teljesség ígérete. Nővére, Etelka túl a százon távozott közülünk – öccsének csupán harmadannyi idő adatott. József Attila verseiben mégis éppúgy minden benne van, mint a Könyvek Könyvében. Előszóval keressélnék benne a mindenkori politikusok is, s mindig találnak valamit. Aki azonban a munka öntött csillagáról prédikáló marxizáló prófétát látja benne, nem akar tudni a Trianon miatti fájdalmaról; s aki teli szájjal citálja, hogy tőke és fasiszmus jegyesek, hajlamos metaforának tekinteni az új mesét a fasiszta kommunizmusról. Úgynevezett proletár költő írta volna a század talán legérzékenyebb istenes verseit; s a freudista-egzisztencialista szépelgő mutatta volna fel a legpörébben a mindenkori hatalomgyakorlóknál oly kínos hiánycikknek számító szociális érzékenységet? Ez a költészet leveti magáról a skatulyázó szándékokat: csupán a maga egészében érvényes. Érthető a gondos kisajátítók rettenete, akik csasztuskaszerzővé silányították a Semmi és a Mindenség dalosát: mi lesz, ha ezután mindenki a magáénak tudja, s nem csak ők őrzik a megkaparintott monopóliumot, hogy „rendezhessék közös dolgainkat”?

A folyóiratok most vaskos különszámokat szerkesztenek, sereglenek a tudós könyvek, egymást érik a hivatalos koszorúzások. Milliárdosok méltatják az éhező poétát, s olyanok szólnak költészetének titkos hatalmáról, akik még az érettségén is puskából

másolták szavait. Az értelmezők pedig minden egyes sort értelmeznek és újraértelmeznek. Jól van ez így. Kihez a fecsegő felszín ér el, kihez a hallgató mély. Utóbbiak tudják: bár a versbéli Duna maga a történelem, magyar ember számára immár a valóságos Duna is mindig a cingár Attila szívéből folyik tova. Szobrát a városgazdák az elegánsabb folyóparti szakaszra helyezték, ahol jól mutat; pedig az a bizonyos rakodópart sokkal lejjebb, a Vásárcsarnoknál volt: ott dobálták a kofák a vízbe a dinnyehéjat. Persze a dinnyehéj folyton elmozdul – ellentétben a kimerevített pillanattal. Olykor – roppant történelmietlenül – eltűnődöm, mi lett volna, ha isteni közbelépésre mégsem történik meg a szárszói tragédia. József Attilát kigyógyították volna pszichés terheltségeiből, rendesen kap enni, talán még egy tehetségéhez illő életjáradékot is. Szeret és szeretik, s remélhet magának tűzhelyet, családot. Mi történt volna vele a háborúban? A Donhoz nem éppen az ilyen vékony dogájúakat hurcolják ki, s talán a munkaszolgálatot is megússza. Mit csinál a nyilasuralom, a deportálások idején? Hol találja a front: boráért aggódo polgárként a kúriájában, mint a vele közös születésnapot üülő Márait; vagy egy dohos pesti pincében, melynek elgyötört népét ázsiai csillagosok szabadítják fel (vagy meg), különös tekintettel a szemrevalóbb nőszemélyekre? Írt volna ostromnaplót? Mit csinált volna a koalíciós időkben? Zászló lett volna vagy osztályáruló: netán a Rajk-per hatodrendű vádlottja? Kiderült volna, hogy Párizsban beszervezték a francia imperialisták? Kapott volna Kossuth-díjat? Kapott volna József Attila-díjat? Bezárták volna őt is a hallgatás tornyába? Írt volna egy-két mondatot a zsarnokságról? (S Illyés Gyula vajon az lett volna, aki lett?) Megkapta volna a kultusztárcát a Nagy Imre-kormányban? Felakasztják vagy bebörtönzik Kádárék? Amíg ül, neki ítélik-e demonstratívan a Nobel-díjat? Megöregedvén lett volna vajon kultúrtekintély, irodalmi pápa? Írt volna róla könyvet Aczél György? Lenne-e ma érettségi tétel? Ha megéri a kilencvenet, sőt a százat, ünnepelné-e úgy a születésnapját a haladó elit, mint a másik költőóriását, a legendás barátét, Faludy Györgyét? Egyáltalán: volna akkor napja a magyar költészetnek?

Ki tudja: talán minden nap a költészet napja volna. A költészet napjai egybeesnének a mi földi napjainkkal. Figyelnénk a válogatott szavakra, s jobban megválogatnánk azt is, hogy a mindennapok végtelen prózájában kinek hiszünk. Nem kéne azt lesnünk, hogy az agg József Attila aktuálpolitikai hisztériák idején kilép-e az írószövetségből vagy benne marad. Talán mogorva lenne és udvariatlan. Röviden elhatárolódna az elhatárolódás virtuózaitól. Az igazat mondd, ne csak a valódit! – hajtogatná, és tüntetően nem írna az ÉS-be. Kiverné a székházból a kufárokat, vagy épp legyintene: az irodalmat nem a szélességi és hosszúsági körök metszete avatja irodalommmá. De a könyvtárat nem engedné: ahhoz semmi közük a szellemi szerencselovagoknak...

Az evangéliumként felzengő vers arra emlékeztet, hogy az ember minden esendőségében, gyarlóságában is a teremtés csodája, az isteni terv része. E súlyos tudattal érthető módon nem mindig tudunk mit kezdeni – de csodáljuk, ha valaki mégis képes erre.

Wojtyła halála pedig arra is jó volt, hogy túllépünk a kicsinyes, hiábavaló ügyeken. Akár csak a húsvét misztériuma, nagyobb dolgokra emlékeztet ez, mint egy szuicid szakma pályaháborgásai. Ilyenkor a keresztény ember – amíg csak ki nem irtják az összeset – föl-emeli a fejét és elnéz a horizont fölé. A látóhatár peremén talán ott sejlik három kereszt (ami ezúttal nem az analfabétizmus jele), de a tekintet tovább siklik: föl, a hit és a költészet régióiba. A semmi ágán ül szívünk, kis teste hangtalan vacog. Olyan távoli innen minden földi háborúság, minden körmönfont ideológiai hadművelet. Megbocsátunk a sandáknak, könyörgünk a lenyúlást és bekebelezést vizionálók lelki üdvéért. Csak a leg-szükségesebb verbális muníciót visszük magunkkal: a Bibliát, a József Attila-összest. Nem költünk rá százmilliókat: ösztönösen is tudjuk, mi a Nagy Könyv. A feltámadás ugyan fennkölt dolog, de nem ölhet meg bennünket az unalom. Olvasunk. Körénkbe gyűlnek, s szelíden néznek, néznek a csillagok.

(Magyar Nemzet, 2005. április 9.)

TŰNŐDÉS A KONZERVATÍV SAJTÓRÓL

„Konzervatív napilap ma nincs Magyarországon. A Magyar Nemzet a legkevésbé sem az. A radikalizmus tudniillik, amit képvisel, nem fér össze a konzervativizmussal, lévén annak szöges ellentéte. Hogy kissé dramatizáljam a dolgot: ma az a helyzet, hogy a Magyar Nemzet egykori alapítójáról elnevezett díj jutalmazottjának cikkei – tehát az én írásaim – a mai Magyar Nemzetben nem jelennek meg. Emiatt szomorú vagyok, de ez csak az érem egyik oldala. A másik az, hogy ha kérnék – és egy darabig kérték! –, sem adnék nekik írást. Ettől még szomorúbb vagyok, de ez a helyzet. Persze búskomorságba azért nem esem, mert bár politikailag nem vagyok semleges, független igen, így a legkisebb gondot sem okoz számomra a Népszabadságban publikálni. Mi több, büszke vagyok arra, hogy amit írok, közlik, sőt kéri az írásaimat. Itt is, a Magyar Hírlapban is.”

E mondatok Debreczeni József közírótól, korábban gyakorló pártpolitikustól, országgyűlési képviselőtől származnak. Akkor fogalmazta meg, amikor 2004-ben átvette a tekintélyes pénzüsszeggel együtt járó, a Magyar Nemzet alapító-főszerkesztőjének nevét viselő Pethő Sándor-emlékdíjat a Magyar Tudományos Akadémia épületében. E magánalapítású sajtószakmai elismerést évente osztják, kuratóriumában pedig a díjalapító szándékai szerint olyan szellemi tekintélyek foglalnak helyet, akik azt hivatottak biztosítani, hogy a hivatásbeli érdemek megítélését ne befolyásolják aktuálpolitikai elfogultságok. (Ez olyannyira sikerül, hogy – végigtekintve a díjazottak listáján – számosan vannak a kitüntetettek között olyan sajtómunkások, akikről Pethő Sándor sajtóethosza teljességgel idegen.) Minden alkalommal díjaznak valakit az írott és elektronikus sajtó

területéről, s van egy fiataloknak szánt kisdíj is, a Pethő Tibor-emlékérem. Jómagam ez utóbbival rendelkezem, még a letűnt évezredből, 1999-ből.

Annak idején, amikor értesítettek a kuratórium döntéséről, madarat lehetett volna fogatni velem. Úgy éreztem, valami valószínűtlen tétel igazolódott. Harminckét évesen, 1994. március elsején szegődtem el a Magyar Nemzethez; tehát akkor mindössze fél év-tizedes munkálkodásomat érezték díjazásra érdemesnek. (Tudom, hogy botor dolog nyilvánvaló véletlen egybeeséseknek különösebb szimbolikus jelentőséget tulajdonítani, de március elseje történetesen Pethő Sándor születésnapja.) Igen messziről, minden tekintetben a végekről, első generációs értelmiségiként, több nemzedéknyi utat bejárva érkeztem meg a polgári napilaphoz. Akkorra már mögöttem volt több száz publicisztika, feltucat könyv, ugyanennyi lapalapítás. A rendszerváltozás hónapjaiban, huszonnyolc évesen még napilapos főszerkesztő is voltam néhány hónapig Debrecenben. 1994-ben már két éve újságíróskodtam-szerkesztősködtem a fővárosban. Az első médiaháború végnapjait, az új demokrácia elhúzódozó politikai válságát éltük: az értékpíramis felborult, a hírlapírói egzisztencia vékony jégen táncolt, a szakmaerkölcsi szempontok vérszenes devalválódtak. Kapaszkodóra vágyott az ország, s kapaszkodóra vágytam én is. Az ország a diktatúracsinálók visszaszavazása mellett döntött; én épp ellenkezőleg. (Hajlamos vagyok mindig a tekervényesebb utat választani.)

A Magyar Nemzet az én felbukkanásom pillanatában még javában lábadozott: utána volt egy kivéreztető újságíró-sztrájknak és egy kétes sikerű privatizációnak. Sztrájkolók és sztrájkőrők dolgoztak egy fedél és fejléc alatt, a felszínen pacifikálódva, a mélyben beforraszthatatlan sebeket hordozva. A Magyar Nemzet végül nem lett liberális orgánum (az a Magyar Hírlap lett); de a pártpolitikai egymásnak feszülés áldozataként nem maradhatott a rendszerváltozás töretlen szimbóluma sem. Megtörték. A kétféle Pethő Sándor-i hagyomány (amely páratlan sajtótörténeti bravúrként egyesítette a nemzeti elvet a szabadelvűséggel) átmenetileg követhetetlennek bizonyult a harmadik magyar köztársaság megosztott politikai viszonyai között. Pethő Tibor, akivel még volt szerencsém röpké ideig egy szerkesztőségben tenni-venni, paradox módon a sztrájkőrökhöz tartozott – a Pethő Sándor nevében sztrájkolók viszont mára (meglelve szellemi hazájukat) néhány jelentékeny kivételtől eltekintve szinte egytől egyig a Magyar Nemzet balliberális konkurenciáját erősítik. 1994 és 1999 között – gyakori tulajdonos- és szerkesztőségváltások, olykor megalázó lapkészítési körülmények közepette – mégis kísérlet történt a kétféle Pethő Sándor-i tradíció párhuzamos (bár nem organikus) továbbéltesére. E kétféle sajtófelfogás (nem függetlenül egyes korabeli reális politikai irányultságoktól) csupán néhány közírói teljesítményben ötvöződött – közéjük tartozott Debreczeni József akkori főmunkatársé is. Első publicisztikáimat a lapnál azzal a címkével fogadták, hogy idővel én lehetek az új Debreczeni József. Ez akkor fölöttébb hízelgőnek hangzott – utólag hálát adok az égieknek, hogy a jóslat a jelek szerint nem vált be.

S itt visszajutottunk az indító idézethez, mellyel a polémia részemről kötelező. A ténymegállapítás, hogy „konzervatív napilap ma nincs Magyarországon”, lehet igaz is meg nem is – a véleménysszabadság jegyében mindenki azt mond, amit akar. Csakhogy az állításban benne rejlik: Debreczeni szerint kellene, hogy legyen konzervatív napilap. Pontosabban a honi sajtómérleget épp egy konzervatív napilap hozhatja/hozhatná egyensúlyba. A kérdés már csak az: Pethő Sándor lapja volna-e ez? A nemzeti elv („Magyarország magyar ország maradjon”) és a szabadelvűség összeadódása produkálja-e ezt a vágyott konzervativizmust? Debreczeni a konzervativizmust a radikalizmussal állítja szembe, s tétele, hogy a kettő kizárja egymást. Ám ha megvizsgáljuk a Pethő Sándor-i Magyar Nemzet-konceptiót, azt látjuk: azt a fajta konzervativizmust, amelyet a korabeli radikalizmusokkal (nácizmus, kommunizmus) szemben képviselt, igen radikálisan képviselte. Mondhatni: bátran, demokrata módjára. Ez a konzervativizmus értékonzervativizmus volt (ami a formát adta), megóvni pedig a szabadságjogokat és a nemzeti érdekeket kívánta (ami a tartalmat szolgáltatta). Nem tekinthetjük – az említett felszín alatti kettősség miatt – a konzervatív napilap mintaidőszakának az 1994 és 1999 közötti periódust sem, dacára annak, hogy Debreczeni esetleg ezzel a tudattal munkálkodott a Magyar Nemzetben. Az meg a konzervatív jelző létjogosultságáról végképp nem mond el semmit, hogy a Pethő Sándor-díjas Debreczeni írásai megjelennek vagy nem jelennek meg a Magyar Nemzetben: én még jól emlékszem az ugyanígy díjazott Bossányi Katalin által keltett botrányra, akinek a díjátadást követő dehonesztáló szavai miatt a jelen lévő akkori Magyar Nemzet-esek (talán maga Debreczeni is) kénytelenek voltak tüntetően elhagyni a ceremóniát. Az meg aztán végképp önértékelési zavarra vall, hogy egy orgánum attól lenne rendes konzervatív napilap, hogy valaki (még ha az a Pethő-díjas Debreczeni is) ad vagy nem ad oda írást. Az ilyesfajta sértettség amúgy sem konzervatív erény, mint ahogy a függetlenséggel való kiüresedett kérdés sem az. Ráadásul számos, önmagát az értékonzervativizmus eszményével meghatározó újságíró számára igenis gondot okoz a Magyar Hírlapban, pláne a Népszabadságban publikálni. Feltételezem, ha Pethő Sándor ma élne, neki is gondot okozna.

E feltételezést némiképp valószínűsíti, hogy magának a Pethő családnak is gondot okoz, ami a Pethő Sándor- és Pethő Tibor-díjakkal történik. Máskülönben nem hozták volna létre a Szellemi honvédelem elnevezésű díjat, amivel 2004-ben engem is megtiszteltek. Az én értelmezésem szerint azt a törekvést honorálták, amely főként egy olyan napilapban – a Magyar Nemzetben – nyilvánult meg, amit Debreczeni József konzervatív helyett már radikálisnak nevez. Abban igaza van, hogy a 2000-es lapfúzió korszakhatár a Pethő-lap életében, azonban korántsem olyan éles cezúra, mint a kívülrekedtek vélik. (Debreczeni a fúzió után is jó ideig szerzője volt a lapnak: nem publikálási lehetőségeit, csak a szerkesztői hatáskört felülülő akaratervényesítés kiváltságát veszítette el.) A magam publicista pályája sem volt töretlen ebben az időszakban. Még-

sem kívántam részt venni a radikális kontra mérsékelt jobboldali újságírás álvitájában, mert nem láttam mögötte valóságos tartalmat, csupán ideológiába öltöztetett érdek-harcot. Személyes álláspontom az: a stílradikalizmus fölösleges és talán káros is: többet árt, mint amit esetleg használ. Pethő Sándor ma sem élne vele. A tartalmi radikalizmus-sal más a helyzet. A fő pethői tézisek változatlanul érvényesek. Bár a hazát nem a horogkereszt vagy a vörös csillag, hanem az egyelőre jelkép nélküli globális felmorzsolás réme fenyegeti, változatlanul törekedni kell arra, hogy Magyarország magyar ország maradjon. Ennek érdekében összhangba kell hozni az egyéni szabadságjogokat és a nemzeti érdeket. Új elem az európai identitástudat – ám ez Pethőtől sem volna idegen. A jövő birtoklása nem lehetséges a múlt tudása nélkül – ez a Görgey-monográfus és a magyar történelmet Világostól Trianonig áttekintő történész Pethő Sándor egyik evidenciája. Kétharmad évszázad óta a helyzet alapvetően nem változott: a nácizmus és a bolsevizmus különféle alakváltozatai ellen kérlelhetetlen radikalizmussal kell fellépni, nem rangsorolva, nem mentegetve sem egyiket, sem másikat. A pethői konzervativizmust nem hathatja meg, hogy túlélő kommunista jelenleg több van a hazában, mint túlélő náci. Konzervatív újságíró – az ízlésbeli okokon túl – már csak ezért sem publikál függetlenséget mímelve a túlélő Népszabadságban. (A kollaboráns, egyik irányba radikális Magyar Hírlapba is csak mértékkel.) Büszkeséget meg pláne nem emleget, hiszen annak mára politikai stichje van.

Meggyőződésem, hogy lesz idő, amikor Debreczeni írásai újfent megjelennek a Magyar Nemzetben. Talán nem olyan áthidalhatatlan a stílradikalizmus-vita által keletkezett konzervativizmus-értelmezési szakadék, hogy ne volnának egy fedél és fejléc alá tömöríthetők mindazok, akik Pethő Sándor szellemében következetes radikalizmussal hirdetnék mindazt, amit a Bodoni Antikva betűk jelképeznek...

(2005. április)

ÁR ELLEN

Az első reakció az öröme és a csodálaté. Az öröme, hogy Pethő Sándornak, a Magyar Nemzet alapítójának – s megannyi ezredvégi és ezredeleji divergens sajtótörekvés hivatkozottjának – a publicisztikai életműve bő válogatásban, majd' ezer nagyalakú könyvoldalon, az Akadémiai Kiadó jóvoltából immár hozzáférhető, széles körben tanulmányozható. S a csodálaté, hogy akadt a nemes ügy iránt kitartó elkötelezettséget, a már-már sziszifuszi munka iránt pedig példás alázatot mutató avatott tudósember, aki évek kitartó, lankadatlan munkájával hozzásegített bennünket ehhez a nem remélt szellemi örömhöz. Závodszy Géza A magyar Capitoliumon című tekintélyes gyűjteménnyel nem csupán az átgondolt válogatásnak, az aggályos sajtó alá rendezésnek, a

segítő jegyzetelésnek és a leglényegesebb összefüggéseket megvilágító kísérő tanulmány megírásának az aprómunkáját végezte el, de egyúttal megteremtette a lehetőségét a bulváron és a vulgáron túli régiókba emigrált rejtőzködő magyar értelmiség számára annak, hogy visszataláljon a nemzeti önismeret egyes elfeledett, odahagyott útjelző karóihoz. Ez a tájékozódás nem a délutáni ejtőzés, az elalvás előtti levezető olvasgatás terepe: elszánt intellektuális erőfeszítést és (ön)kritikus hozzáállást igényel, amit azonban aligha takaríthatunk meg. Ha a hajdani lapalapítóhoz írásai által közelebb kerülünk, az az ő kései utókorának, a mi kuszának tetsző jelenidőnknek a megértésében is segít.

A XXI. századi publicista második reakciója a sárga irigység. Irigység Pethő Sándor komótos, letisztult közírói stílusa iránt, melyben természetesen ötvöződik egyfelől az évtizedek során felhalmozódott műveltséganyag, másfelől az európai politikai és kulturális újdonságok úgyszólván percrekész ismerete. Irigység továbbá Pethő polgári életmódja és szakmai lehetőségei iránt: ezek a publicisztikai írások ugyanis javarészt nem a mai értelemben vett „publik” – inkább esszék, sőt tanulmányok. Hol az a kor, amely nem szorította diktatórikus terjedelmi korlátok közé azt, ami valóban fontos; hanem teret és levegőt engedett neki? Hol az a világszemlélet, amely a politikát – a napi politikát is – a szélesen hömpölygő történelem szerves tartozékának tekintette, s magától értetődő természetességgel mozgott rendszerek, filozófiák és múltkony országhatárok fölött? S hol az a történelemfelfogás, melynek anyaga – a közös história – nem valamiféle intakt, kívülről szemlélendő, távolságtartó objektivitással vizsgálandó szoborcsoport, hanem képlekeny, lélegző szellemi massa, amelynek gyúrása, alakítása a kotnyeleskedő publicistának nem csupán vele született joga, hanem vele született kötelessége is?

Pethőnek persze könnyű volt – vethetnénk ellen. A kor, az a néhány termékeny évtized, amiben léteznie, gondolkodnia és írnia adatott, visszatekintve egyszerűbb erővonalakkal rendelkezett, mint amiben mi élünk. Csakhogy a dolgok mindig utólag egyszerűsödnek le, az összefüggések rendre utólag világosodnak meg. Az igazán nagy bravúr az, ha a közgondolkodó mindig az adott helyen és időben tudja kidugni a periszkópot a pillanat lövészárkaiból, és a lejegyzett kép emberöltők múltán sem szenved különösebb torzulást. Pethő Sándort – a történészi rutinja mellett – épp a történelemalakító szándék mentette meg az aktuálpolitikai szólamok szajkózásától, a kényelmes leegyszerűsítésektől. Az az eltökélt vállalás, hogy nem hagyhatja a hazát, a nemzetet ebek harmincadjára, önjelölt politikusok és rövid szavatosságú eszmék martalékaul. Ki választja meg demokratikus értelemben a vezércikkíró? Nyilván senki. Viszont minden héten, olykor minden áldott nap választják – elfogadják vagy elutasítják – az újságos standoknál. Pethő kiválasztottság-tudata, már-már profétai szerepvállalása (bár az általa képviselt mentalitás taszítja ezt a jelzőt) épp ezért a megharcolt tekintélyre alapozódik. A tekintélyre, amelyet a következő évtizedek honi újságírása – mint gyanús polgári, konzervatív csökevényt – következetesen elutasított a diktatórikus érában csak-

úgy, mint a posztdiktatórikus átmenetben. Ezzel az elutasítással az úgyszintén tekintélyelvű politikai szféra messzemenően egyetértett, mondván: a közösen kiizzadt elvek hirdetésének, az üzenetátvitel hatékonyságának nem használ a túlzott egyénieskedés. A publicista helyettesíthető és helyettesítendő lett, és sok tekintetben – tisztelet a kisszámú kivételnek – az ma is. Ez a fejlemény voltaképpen érthető a kicsinyes hatalomgyakorlás szemszögéből: a pethői formátum, a pethői méretű autonómia a globális monotonía világában nem csupán formai, de tartalmi kontrollt is jelentene.

Félisten volt-e Pethő Sándor? – tehetnénk fel a szimplifikáló kérdést; de rögtön el is háríthatjuk: nem, a mitológiai lépték még e kivételes szakmai teljesítmény esetében sem indokolt. Munkáinak válogatása – a finom szerkesztői szándékkal összhangban – azt is dokumentálja: tévedései kardinális (a nemzet sorskérdéseit érintő) dolgokban is kimutathatóak, sőt a korrekció is csupán nyomokban lelhető fel. (Könnyű persze utólag okosnak lenni – de hát az idő természete már csak ilyen: akkor is az utókornak van igaza, ha ez amúgy méltánytalan.) Pethő sem léphetett ki korának és saját gondolkodásának korláta közül – ám például a mai, enervált és dekadens értelemben vett „politikai korrektséget” számon kérni rajta messzemenően történelmietlen volna. Érdekes módon nem is igen kéri rajta számon. Ebben ritka kivétel, hiszen az ideológiai fűnyírógép körülötte amúgy senkit nem kímélt. Pethőre szükség van mint zászlóra, mint felmutatható (és nívós) kivételre – ám egyébként ennek a lobogónak meglehetősen szivárványosak a színei, s akként játszanak a napfényben, ahogy a zászlórúdra tűző éppen kívánja. Ez a vadonatúj vastag kötet ezeket az értelmezési lehetőségeket viszonylag szűk utcába szorítja. Nem mondja meg, kicsoda vagy kicsoda Pethő Sándor – de azt könnyű cáfolni általa, hogy kicsoda és kicsoda nem.

Talán alkati oka van, hogy a számos kínálkozó részletkérdés közül jómagam leginkább Pethő „indulatosságát” emelném ki, amely véleményem szerint néhány erős és szilárd meggyőződésre támaszkodik. Nem előítéletesség ez, hiszen nem áll ellent az új hatásoknak; mint ahogy az emlegetett indulat sem írható le korunk felületes stílradikalizmus-vitáinak sekélyes érv- és fogalomkészletével. Pethő Sándorban változó intenzitású, de teljesen soha le nem csillapodó szenvedély lakott. Kevésbé ismerve magánéletének részleteit (ám elfogadva hitelesnek fia, Pethő Tibor emlékezeit) azt kell gyanítanom: természetének szenvedélyessége elsősorban publicisztikáiban nyilatkozott meg. (Sőt, feltételezhetően az írás volt a valódi életterepe – a háromdimenziós élet ezt a nyilvános, mégis titkos szenvedélyt szolgálta.) Megtéveszthet-e bennünket a hangvétel úriemberi kimértsége? Aligha. A fortyogó intellektus láváját a publicisztikai lenyomatokban nem láthatjuk, csupán a megszilárdult közetet – attól azonban még a tüzes magma nagyon is létezik.

Legszívesebben hosszan és bőven idéznék tőle, hogy ehelyütt is megosszam az olvasóimmal azt a visszatérő ahá-élményt, amelyet a kötet némelyik karakteres írása kiváltott

belőlem. Ha a hetven–nyolcvan évvel ezelőtti időkbe tudománytalan visszavetíteni korunk aktuális jelenségeit, bizonyára tudománytalan a hetven–nyolcvan éve leírtakban is aktuálpolitikai tartalmakat felfedezni. A publicisztika azonban definíció szerinti határsértő műfaj: egy bizonyos színvonal fölött fittyet hány a tudományosságra, a rendszerelméletekre, s legnagyobb szellemi gyönyörére, a szabad asszociációra támaszkodik. Pethő képzettársításai megdöbbenően időtállóak, noha ez megint csak afféle szűkeklű céhbeli megjegyzés. Ám ha család módon behelyettesítjük a behelyettesítendőket, borzongató párhuzamba kerül például Pethő eltökélt németellenessége a mai kritikai euroszepticismussal; a szellemi honvédelem svájci mintájú kultusza pedig az ezredelő formálódában lévő intellektuális antiglobalizmusának logikájával. Ami minden értelemben zavarbaejtő ebben az organikus rendszerré összeálló világszemléletben, az a kontinuitás és a diszkontinuitás egyidejű jelenléte közíró és utókora között. A folytatás paradox módon épp ezért lehetséges, mint a folytathatlanság: a nyilas és a kommunista diktatúra nem csupán az organikus társadalmi folyamatokat függesztette fel, tette hosszú évtizedekre zárójelbe, hanem az organikus kulturális és szellemi folyamatokat is. Pethő manapság sok tekintetben azért nem korszerű, mert a történelem rostáján kihullott majd' fél évszázad múltával nem lehetett mindent ott folytatni, ahol abbamaradt; ugyanakkor Pethő számos vonatkozásban meg éppen azért égetően aktuális, mert az általa felvetett problémák nem oldódtak meg, csupán elnapolódtak. Tizenöt év alatt lassan sikerül feltennünk azokat a kérdéseket, melyeket Pethő jobbára már a harmincas évek felemás trianoni keretei között megfogalmazott. Talán itt-ott át kell hangszerelnünk a kor kívánalmainak megfelelően, de alapjában véve használható a kotta.

Részrehajló módon citáljunk itt a történelmi léptékben röpke, ám annál termékenyebb, a cenzúra különös figyelmével kitüntetett Magyar Nemzetes korszakból (ezt a szűk két esztendőt a válogatás is előnyben részesíti), s figyeljük: miként rezonál Pethő a mi időnkre. Egy kis nép nagy gondjai című írásában (1938. szeptember 18.) például a hatalomgyakorlás mibenlétéről értekezik. „A régimódi kormányzás ideje lejárt a demokráciáknál is. Ma sokkal, de sokkal nehezebb az ár ellen úszni – márpedig a nemzeti érdek szolgálata többször jár a nyakcsigolya kockáztatásával, mint a közhangulat meleg áramlásában való elheverés politikai szibaritizmusával –, mint mikor néhány miniszter, udvaronc és cancellista intrikái vagy néhány nagyszabású államférfi lelkiismerete és felelőssége szabott irányt a politikának. De szinte embertelenül súlyossá vált a helyes és reális politikai elgondolások valóra váltása a tömeguralom évadján az igazi államvezetés számára minálunk, ahol minden elvétett lépés, minden hibás mozdulat, minden helytelen akció s minden téves elhelyezkedés magának a nemzetlétnek kockáztatásával jár. Minden hamis vagy vakvágányra állítása a nemzeti politikának minálunk azt az idegtépő felelősséget zúdítja az államvezetők vállára, mint annak a sakkjátékosnak, aki lovasainak, bástyáinak és parasztjainak ledöntésével minden kombinációjában

már csak a királlyal léphet előre-hátra ellenfelével szemben.” Ne időzzünk túl sokáig annál a kitérőnél, hogy ha Pethő kora a tömeguralom évadja volt, vajon miként vélekedne a miénkről; s ne melázzunk el azon se, hogy a közhangulat meleg áramában való elheverés miként jutott tökélyre a politikacsinaló szerepbe került közvélemény-kutató ipar jóvoltából. Inkább koncentráljunk arra: Pethő minden tudott – vagy legalább sejtett – az „új-módi kormányzás” természetéről és buktatóiról. Ha mindez évtizedek óta ilyen nyilvánvaló, sőt fehéren feketén írva vagyon, hogy létezik az, hogy folyton-folyvást képesek vagyunk belelépni ugyanabba az örvénylő, zavaros folyóba?

A példaidézet arra is jó, hogy Pethő Sándor – s a meggyőződése szerint a ma is létező országos napilapok palettáján egyetlen, történelmi léptékben vállalható sajtóhagyományt jelentő Magyar Nemzet – ars poeticáját („Küzdünk azért, hogy Magyarország magyar ország maradjon”) az idő mérlegére tegyük. Van-e létjogosultsága (sajtóban és politikában) ennek a csökönyös, nyakcsigolya-kockáztató, ár ellen úszó mentalitásnak? Helyezhetjük-e piedesztálra „a nemzeti érdek szolgálatát” akkor, amikor a legitim politikai szféra egyes szereplői (egyelőre ékes magyar nyelven) azt sem áttallják kinyilatkoztatni, hogy ők a nemzet fogalmát már értelmezni sem tudják? Mond-e még számukra bármit is Pethő, kinek zászlóra tűzött arcmását időről időre tüntetően meglobogtatják, de eszméit alapjaiban tagadják, írásait pedig – jóllehet most már minden nehézség nélkül hozzáférhetőek – szemlátomást nem ismerik? S vajon mi maradna Pethő varázsából, ha célirányosan angolul kivonatolnák? E lehetőség hallatán maga is megborzongana a magyar Capitoliumon...

(*Magyar Nemzet*, 2005. április 30.)

Huszonegy mondat

VILÁGÍTÓUDVAR

Számmisztika ide vagy oda, ez mégiscsak egy másik évezred. Bár az emberi létezés kínosan szűkre szabott ahhoz, hogy egy évezredet ép ésszel felfogjon és birtokoljon: ezer éve ilyenkor épp a nomád életmód beáldozásával voltunk elfoglalva, de még nem döntöttük el, szívből vagy színleg vegyük-e fel a röghöz kötő kereszténységet. Egy évszázad azért áttekinthetőbb: akár még a dédszüleinkkel is szót válthattunk – nem is szólva arról, hogy a huszonegyes a kártyában is nyerő szám.

Ám hazudik, akit nem töltött el valamiféle körvonalazhatatlan szorongással a század- és ezredforduló. Az apokaliptikus reflexeken talán már túlvagyunk: az apokaliszisz mindennapjaink részévé vált, lovasai fel-alá nyargalásznak ablakaink előtt. Átforgatjuk a természetet, megváltoztatjuk a folyók medrét és irányát, özönvizeket idézünk elő, klónozzuk magunkat és kultúránkat, naponta eltüntetünk pár tucat fajt a föld színéről a globalizáció nagyobb dicsőségére – egyszóval napi rutinná tettük a mindenhatóságot.

De urak vagyunk-e önnön lelkünk felett? Számos jel mutatja: ez fehér folt, gyarmatosíthatatlan birodalom. A szappanopera-függő szavazópolgár tán könnyebben befolyásolható; de nem tudni, miként reagál egy váratlan áramszünet idején.

A XXI. század annak a hölgynek kezdődött – s egyben végződött – a legkurtábbul, aki az új évezredet köszöntő tűzijátékot akarván látni, kimászott a tetőre, de mámoros állapotban bezuhant a világítóudvarba, és halálra zúzta magát. A honi (bulváripar vezérelte) közvéleményt viszont az évezred első heteiben a köztársaság „királyának” golyó általi halála izgatta leginkább – alig maradt könnye a nemzet színészt meggyászolni. (Nyilvánvaló lett: a nemzet csalogánya és csótánya között jócskán van átmenet.)

Már ennyiből is világos: az ezredforduló mesterséges cezúra, a XXI. század vélhetőleg semmivel sem lesz jobb és felvilágosultabb, mint az előző volt. Ugyanolyan a politikai korlátoltság, ugyanazok maradtak (némiképp más hangszerelésben) a kollektív hazugságok is, egyes véleményformálók szálnalmas (ügynöki, pártszolgálati és besúgó) múltjáról nem is beszélve. Akár legyintheznénk is: marad minden a régiben...

Az ember valahogy mégis bízik: nem maradhat. Hogy a manipulatív technikák nem örökérvényűek. Hogy van értelme a világítóudvar peremén egyensúlyozni, a porba rógni a legarcátlanabb bűnöket – még ha a kvarcsemeket könnyen fel is kapja a szél.

Hogyan lehet az ember környezettudatos? Ha tudja, mi is van valójában a környezetben, ha próbál picit mögé látni a hivalkodó kirakatnak. Hogy sok vagy kevés e vizsgálódáshoz huszonegy mondat – talán döntse el a homokhordozó idő.

(*Heti Válasz*, 2001. április 13.)

HSK

Zsenge gyermekkoromban természetesnek vettem, hogy a CS autójelzés a Csehszlovákia név kezdőbetűjéből ered, s valóságos katarzist éltem át, amikor rádöbbsentem, hogy a második betű Szlovákiát jelenti. A borsodi határvidéken, ahol cseperedtem, ez volt a leggyakoribb külföldi kocsijel. Mesélték a faluban, hogy a trianoni grafikusok erősen hezitáltak, a rima-murányi vasgyártást nem a győzedelmes kisantant kebelén belül kellene-e reorganizálni.

Hajszál híja hát, hogy magam is nem kisebbségi magyarnak születtem a rozsdaszínnű Hódos-patak völgyében, félúton az ózdi kohó meg a borsodnádasdi lemezgyár között – talán ezért is vagyok az átlagnál érzékenyebb a szlovák nacionalizmusra. Az, hogy a sovinszta szűklátókörűség politikai tetteknek tekinti egy költő szobrának megrongálását, már akkor is megdöbbsentett, amikor a Kosztolányi-képmás esett áldozatul holmi szabadkai szerb „hazafiságnak”. A félig szlovák származású Petőfit meggyalázni viszont Szlovákiában: halmozott ostobaság.

Ez a funkcionális történelmi analfabetizmus még azt is valószínűtlenné teszi, hogy az akciót tudatosan a költészet világnapjára időzítették volna. Márai szülővárosában a magyar konzulátus, színház, iskola és könyvesbolt szabad felületeit sikerült összemácolni. A graffitizők szándéka szerint szellemesen: a H autójelzés áthúzásával.

Ám a tudatlanság itt is szembeszökő: ha a felvidéki magyarsággal van bajuk, mit keres a falakon és kirakatokon a Magyar Köztársaság jele? Hogyan kell értelmezni Kassán azt a felszólítást, hogy „takarodjatok vissza a Duna túlsópartjára”? Budán még maradhatnak magyarok, Pesten már nem?

Ennyi szemellenzős gyűlölet láttán óhatatlanul eszünkbe ötlük az agilis pánszláv követelés: legyen a Balaton szlovák–szerb „határtó”. Húzódjon a szaggatott vonal valahol ott, ahol most Somogy és Veszprém elválik egymástól. Lehet, hogy ekkor az évődő „magyar tenger” szókapcsolat is a tiltott földrajzi fogalmak listájára kerülne?

Tudjuk persze, hogy a tiszóista örület törpe kisebbségben van Szlovákiában. A hágai ítéletet szűkkeblűen értelmező, vízlépcsőügyben makacsul magyar kártérítésben gondolkodó szlovák hivatalosság mégis kételyeket ébreszt aziránt: vajon ugyanúgy gondolkodik-e az európai integrációt? Adott esetben ki és miért húzná át akár az EU jelzést is?

Nincs hír arról, hogy a felvidéki magyarságot ért atrocitás ügyében negyven szlovák értelmiségi levelet intézett volna Jospin francia miniszterelnökhöz vagy bárki másához. Egyelőre negyven magyar értelmiségi sem találtatott e célra. Talán magának a kassai illetőségű szlovák államelnöknek kellene tollat ragadnia – SK?

(Kézirat, 2001. március)

KEGYELET

Ott szedjék össze elszórt csontomat – végrendelkezett a költő, s a legkevésbé sem tekinthető pusztán romantikus túlzásnak, hogy földi pályafutását a szabadság csataterén remélte befejezni. Petőfi Sándor mellett Vasvári Pál volt a másik márciusi ifjú, aki fiatal lelkét nem ágyban, párnák közt adta vissza a Teremtőnek; Vasváriért azonban – bármily pozitív is a szerepe a magyar művelődéstörténetben – aligha menne öltre az Akadémia. Ha Petőfi szétszórt csontjai magát a XIX. századi magyarságot szimbolizálják, akkor a róluk való polémia a XX. (sőt XXI.) századi szót-nem-értést magyar és magyar között.

Félreértés ne essék: nem kívánok állást foglalni a tengerikígyó-vitában: nagy poétánk földi maradványait lelték-e föl a kies Barguzinban vagy sem – ez a hozzáértők dolga. (Feltéve, ha a hivatásos hozzáértők valóban konyítanak ahhoz, amiről tudálékosan és megfellebbezhetetlenül nyilatkoznak.) Itt már sokkal többről van szó, mint hogy át kell-e írni az életrajzi lexikonok egy lényeges szócikkét: az a tét, hogy az intézményes tudományosság a racionalitás szellemében vagy a tekintélyelvűség alapján kíván-e egy vitatott kérdést eldönteni.

A barguzini csontváz sorsa lassan regényesebb, mint a Szent Koronáé: kontinensről kontinensre csempézik és utaztatják – éppen csak olajoshordóban nem rejtették még el. Jó volna tudni végre, mi az igazság vele kapcsolatban: ki hazudott, ki tévedett, ki csúsztatott az évtizedes érvháború során. A DNS-vizsgálat egyszer s mindenkorra lezárhatná az ügyet.

E sorok írásakor mégis az valószínűsíthető, hogy a tudós társadalom a legendák mellett voksol. Az Akadémia kegyeleti bizottsága becitálta maga elé az Akadémiát, hogy az ellenérdekeltek távollétében kinyilatkoztassa: a nemzeti kegyelet érdekében el a kezekkel Hruží Máriától! Vegyük komolyan a feliratot: nyugodjon békében...

De mi, élők, nyugodhatunk-e békében? Nem megint a napi politika kerekedett-e fölül a logikán? Egy ilyen, korántsem érdektelen dilemmát le szabad-e söpörni az asztalról csupán azért, mert a sírfelnyitó határozatot esetleg sokaknak politikailag ellen-szenves illetékes hozta meg?

A DNS-vizsgálat kétesélyes. Ha a csontváz nem Petőfié, vissza kell vinni Barguzinba, és el kell temetni. Ha viszont a csontváz Petőfié, a családi sírba kell (véltetőleg néhány-szor százszredmagunkkal) eltemetni.

Mindenképp meg kell azonban követnie valakit valakinek. A kegyeleti bizottság ezzel szemben a harmadik esélyre, x-re játszik. Pedig az efféle bizottságok már 1956-ról sem tudták elvégezni a vállalt műfaj-meghatározást: eltörölték bár az ellenforradalmat, de ki emlékszik már a népfelkelésre?

(Kézirat, 2001. április)

MÉLYFÖLD

Hollandia már rég nem a szélmalomok és tulipánok festői földje: sokkal inkább a forradalmár jogvédőké. Megannyi ékesszóló példáját látni manapság ennek az úttörő emberbaráti missziónak. A repülés gyönyörét a biztonságos aszfalton megtapasztalni kívánó fiatalság legális drogkávéházakban mulathatja az időt; ha valaki beleszerelmese-dik azonos nembéli embertársába, nemcsak oltár elé vezetheti, de maga a polgármester adja őket ünnepélyesen össze; s az öntudatos holland immáron nemcsak saját életének iparszerű tönkretételével, de annak társadalombiztosítási keretből finanszírozott berekesztésével is törvényesen élhet.

Jó dolog, ha az ember – akinek egy jóléti országban nem feltétlenül kell a mindennapi betevőért aggódnia – kiteljesítheti és megvalósíthatja magát. Miért is ne bódíthatná az agyát, ne élhetné ki lappangó homoszexuális ösztöneit, ne venne igénybe öngyilkosságához orvosi segéderőt, ha különben senkit nem bánt vele? De biztos-e az, hogy önző érdekérvényesítése nem sért magasabb rendű érdekeket?

Egyes jóléti hollandok megtehetik, hogy kivert fogú plakátgyermeknek jogvédő buzgalmukban magyar identitást ajándékozzanak. (Ebben akár szlovénok is lehetnek hollandok, úgyhogy a nemzet-karakterológiának ehhez aligha van köze.) De működhet-e az aggodalom viszontirányban is?

Képzljük el azt a németalföldi fiúgyermeket, akinek (a liberális örökbefogadási szemléletnek köszönhetően) két apukája van, de anyukája egy sincs. Drogkávéházat üzemeltetnek, remek a társaság, s a fiú hamar megismerkedik a szerelemmel. A vendégkörből óvatlanul halálos szexuális kórságot szed össze, de sebai: már tizenkét éves korától szabadon élhet az eutanázia vívmányával...

Az ember mindig szeretett Istent játszani, élet és halál ura lenni, de aránytévesztését törvénybe azért eddig nem iktatta. Vagy ha igen, a zsidó-keresztény kultúrkör gögösen kiálthatott barbárságot, kannibalizmust. De mit kiáltson most, hogy e szívós kultúrkör ismeretlen okokból – talán unalmában vagy jó dolgában – elkezdte felszámolni önmagát?

Erősen téved, aki azt hiszi, hogy mindez holland belügy. (Már csak azért sem az, mert a nemzetközi drogturizmus után most a halálturizmus áradata is megindulhat Amszterdam felé.) A valódi szabadelvűeknek a világ elhollandosodása előtt – amelyben a jogtudók árulása éppúgy tetten érhető, mint a hippokratészi esküt feledő orvosoké – nem árt még ép, hallucinogénoktól mentes aggyal feltenni a kérdést: valóban ezt akarjuk?

Hollandia rég nem a tulipánok festői vidéke. Nem is a szélmalmoké. Morális szempontból jobban illik rá a puritán geográfiai meghatározás: mélyföld.

(Heti Válasz, 2001. április 20.)

VÉRDÍJ

A jelző nélküli riporter napokon át hirdette – „ártatlan” műsorbeharangozó gyanánt – tévében, rádióban: valahol Oroszországban van egy bérgyilkos, szakmájának kiváló mestere, aki egymillió dollárért akár a magyar miniszterelnököt is hajlandó eltenni láb alól. A szóban forgó műsor „dossziének”, azaz egyfajta oknyomozásnak, tényfeltárásnak titulálja magát, így nem lehet kétségünk a kijelentés igazságtartalma felől. A tények beszélnek, de a pénz mindenképpen – sugallja az országos kereskedelmi csatorna száguldó munkatársa.

Kétségkívül újabb sajtótörténeti mérföldkőhöz érkeztünk: fiatal demokráciánkban törvényesen bejegyzett elektronikus médium eddig még áttételesen sem szólt a hivatalban lévő kormányfő fizikai megsemmisítéséről. Az írott sajtóban már előfordult sanda célozgatás Orbán Viktor és Kövér László likvidálására – de hát a papír annyi mindent elbír. Ellenben ha „a tévé is bemonджа”, hogy egy célirányos merénylet csupán némi szervezés dolga – csak idő kérdése, mikor lép valaki a tettek mezejére.

Jeles kollégám néhány napja arról értekezett: attól fél, hogy a bulvármédia előbbutóbb „kitermel magának” egy elnökgyilkost. Túlzónak találtam aggodalmát, de lehet, hogy csak túl keveset nézek kereskedelmi tévét. Egy vérző fejű miniszterelnök fotóját mutogatva a sajtószabadosság rohamcsapatai feltehetőleg elemükben éreznék magukat.

Alighanem téved azonban, aki naivan azt hiszi, hogy ez csak afféle bohó riporteritülkapás, gyermekszoba-hiányból fakadó szakmai ízléstelenség. Horn Gyulával négy éve ilyenkor egyetlen tényfeltáró zseni sem példálózott volna ilyesféle kontextusban. Az indíttatás tehát kifejezetten politikai.

Vajon mi sarkallja Orbán Viktor közéleti ellenlábásait ilyen vérgőzös megnyilvánulásokra, amelyek a közönséges átkozódástól a bújtatott fekete mágiáig terjednek? Miért fáj nekik a puszta fizikai létezése is? S ugyan ez az intenzív gyűlölet egyszerű mentális betegség-e, vagy már büntetőjogi kategória?

Úgy tűnik, a középszer belebotlott egy államférfib, és most tanácstalan, mert eddig nemigen látott közletről ilyet. Az országos ripacs (a bérnyllos-interjúvoló riporter csatornatársa) zavarában megdicséri, milyen profin kezeli a képernyőt: hátha ezzel Orbán is a ripacséria gyanújába keveredik. Az Orbán-gyűlölő publicista viszont azon kesereg: antidemokratikus, hogy csak azért ő a legmeggyőzőbb politikai kommunikátor, mert a másik térfélen nincsen partnere.

Innen nyerni az ellenlábasknak valóban nem egyszerű. A képviselőjelöltenkénti hivatalos kampányegymillió (meg a sok nem hivatalos százmillió) kidobott pénz az ablakon. Hát nem egyszerűbb vérdíjra gyűjteni?

(Heti Válasz, 2001. április 27.)

LEUKOPLASZT

Lassan megszokhatjuk: az írástudó értelmiség jelképekről fecseg, de a pénzre gondol. A mind primitívebb országimázsvita elsősorban azért ad szomorúságra okot, mert a harcoló felek nincsenek birtokában ama műveltségbeli minimumnak, ami alkalmassá tenné őket a termékeny polémiára. Vonatkozik ez imázstenderírókra és kritikusaikra egyaránt: elképesztő, hogy az országjelképnek szánt H betűről jobbára mindnyájuknak a kórházak jelölő KRESZ-tábla jut az eszükbe.

Imázszygben persze már rég elhagytuk a racionalitás mezejét. Bevallom, a szlovén tévében sugárzott „jogvédő” országgyalázás csupán a hívős jog- és igazságérzetemet sértette, míg annyit tudtam az ügyről, hogy a pedikűrt vészesen elhanyagoló P. O. magyar rendőr épp olyan fiktív személy, mint Hamupipőke mostohatestvérei, akik a jó parti érdekében a lábujjaikat sem átallozták némi öncsonkításnak alávetni. Ám amikor értesültem arról, hogy a mesébeli egyenruhás csakúgy 39 éves, mint jómagam, úgy éreztem: nemzedéki sérelem ért (még ha nem is nekem címezték, hanem mondjuk a hivatalban lévő miniszterelnöknek).

A mesék amúgy természetüknél fogva összefüggenek: ez a szlovén-amnestys rendőr nyilván azzal vérezte össze a lábát, hogy ő rugdalta ki a holland-amnestys tejfogakat. El is határoztam: ilyen kóros hazudozóknak nem adom a jövedelemadó egy százalékát, noha olyan szépen kérték. (Jó volna tudni: hány magyar adófizető döntött ezzel ellentétesen.)

Ellenkampánygyben meg végképp ne várjunk józanságot – a sárga rózsás filmet bíráló egyik szakember a kétségkívül szellemes „jogodban áll szeretni” helyett másként feliratozott volna. „P. O. 39 éves rendőrtiszt lába villámgyors, saját kezű manikűrje (!) után. A művet közben sürgős esethez hívták, ezért nem volt ideje leukoplasztal lera-gasztani vérző öregujját...”

Egy kis leukoplaszt (talán ama hipotetikus kórházban) nem ártana a H betűs vitára sem. Akkor talán foglalkozhatnánk azzal is, hogy a H egyébiránt Apolló jele, továbbá az Ikrek csillagképe: Castoré és Polluxé. (Ezt tényleg nem azért írom, mert e jegyben vagyok érdekelt.)

A régi zsidók Salamon templomának két oszlopát, Joahimot és Boázt látták bennük. A H továbbá „kilehelt” hang, a középkori bölcsek szerint Isten leheleteként az élet jele is. A tibeti halottaskönyv viszont úgy tudja, hogy a H-val kezdődő „hikkphan” szót a megfelelő hangszínnel kiejtve megbéníthatjuk ellenségeink rekeszizmát.

Az már csak ráadás, hogy egyes teológusok az örökkévalóság két kapufelét, s ily módon az állandóságot vélik felfedezni a H-ban. A betűtudor Paolo Santarcangeli szerint az sem véletlen, hogy a németben és az angolban a menny (Himmel, Heaven) és pokol (Hölle, Hell) kezdőbetűit adja. Hát nem sekélyes mindehhez az ispotályos asszociáció?

(Heti Válasz, 2001. május 4.)

REFERENDUM

Akarják-e Önök, hogy minden országos választás népszavazás révén dőljön el? Volt ugye a nyolcvankilences négyigenes akció, amely alapjaiban dülta fel a korábbi politikai viszonyokat, később véleményt nyilvánítottunk a NATO-tagságról és majdnem szavaztunk a földkérdésről – viszont a pártok (főként, ha ellenzékbeli hadakoznak) akkor is örömet nyúlnak a népszuverenitás eszméjéhez, ha amúgy semmi okos nem jut az eszükbe. Az aztán már más kérdés, hogy a kormánykerékhez jutva melyik erő mennyire feledkezik meg a hivatkozási alapul használt népről.

Akarják-e Önök, hogy tetszetős populista akciókkal lépten-nyomon negligálni lehessen a törvényhozói és politikai küzdelem legfontosabb terepét, a parlamentet? A sivatásszonyok kara, amely a Duna-parti palota szerepének eljelentéktelenedése fölött busong, csak mert nincs mód minden héten napirend előtt hangos vezércikkeket az éterbe röptetni, most bizonyára hahnizik valahol. Tudjuk, a nép szava Isten szava: de akkor fölösleges volt annyit bajmóldni a képviseleti rendszerrel.

Akarják-e Önök, hogy szabadalmaztathatók legyenek a népszavazási ötletek? Ha az egyik párt eltörölné a sorkatonaságot, ne akarhassa eltörölni a másik is. Vagy ha akarhatja, legyen kötelező kitennie a „copyright” jelet.

Akarják-e Önök, hogy magát a „négyigenes” műfajt is szabadalmi oltalom védje? Ne lehessen csak úgy a történelmi reflexekre hagyatkozva ikszelgetni. Vagy ha igen, iktassuk törvénybe az ötletgazdák emlékét, ha már esetleg fizikai valóságukban úgysem lehetnek jelen az ígéret patkójában.

Akarják-e Önök, hogy egy népszavazási kezdeményezés mindenféle banalitást bocsásson általános közvélemény-kutatásra? Nyilatkozhatnánk például arról, hogy legyen mindenkinek joga a boldogsághoz, beleértve hetente minimum kétszer a szerelmi gyönyört is. Meg hogy hipp-hopp itt legyen-e már az az idő, amikor a bőség asztaláról mindenki egyaránt vehet...

Akarják-e Önök, hogy a mindenkori ellenzék népszavazásra bocsássa a mindenkori kormányprogramot? Sőt, ennél tovább is mehetnénk: a koalíció is kérdéseket fogalmazhatna meg az ellenzéki programokról. Aztán a publikum demokratikusan eldönthetné, hogy a vad angyal engedjen-e hódolója csábításának, vagy durván lökje el magától.

Akarják-e Önök, hogy minimálisra csökkenjen a demagógok vadászterülete; a „régis szép időkre” kacsingató illuzionisták gázsija; a fölösleges, s ezért túlonként költséges áldemokratikus szemfényvesztések esélye a megvalósulásra? Igaz, ha ezt akarjuk, immunnissá kell válnunk holmi mézesmadzagok iránt, s cirkusz helyett mennünk kell kenyeret keresni. De akarják-e ezt Önök?

(Heti Válasz, 2001. május 11.)

JUSZTFREI

Bérgyilkost fogadni a kormányfő lelövetésére még gondolat kíséretként is elfogadhatatlan, hiszen szöges ellentétben áll minden európai, jogállami normával. Így gondolta ezt a szavát felemelő értelmiség, az RTL tévétársaság nemzetközi vezetése, sőt maga a felbujtó Frei Tamás is – utóbbi sajnálatosan megkésve. A sulykot elvető kereskedelmi csatornánál multilogikához illően vezetői fejek hullottak, Frei fejét azonban meglepő módon riportertársa és (eddig úgy tudtuk) elvbarátja, Juszt László vette célba.

Juszt vérig sértett ember, saját bevallása szerint Keleti György volt titokminiszter kebelbarátja (mely kapcsolatot természetesen sosem használja fel információs forrás gyanánt), s még az sincs kizárva, hogy lidérces álmaiban személyesen a fideszes titokminiszter vágja át autója fékvezetékét. E fantazmagóriák még nem lépnek át az egyszerűbb pszichológiai esettanulmányok határait, ám aki összeesküvés-elméletekkel fekszik és ébred, hajlamos mindent ilyen összefüggésben látni. Ennek végpontja, hogy Frei Tamás voltaképpen Orbán Viktor ügynöke.

Vakvágányra visz, ha az a polémia tárgya: Freit megvették-e vagy csak megvezették, hogy a miniszterelnököt „kommunikációs életveszélybe” sodorja. Mindkettő koncepció felvetés. Sokkal valószínűbb, hogy Juszt bosszúból, meggyőződésből avagy anyagi érdekből e klasszikus „móserolással” nyitotta meg a szocialisták előrehozott választási kampányát.

Jusztanak semmi nem drága – még Frei szakmai „jó híre” sem –, ha a polgári kormányt maffiózósztinben tüntetheti fel. Nem rágódik azon, hogy a meginterjúvolt szláv bérgyilkos valóságos-e vagy statisztika – úgy véli, hogy ahol ő gyalul, ott hull a forgács. Ám a látszólag Freinek ácsolt kivégzőemlévényre a Magyar Hírlapban egy külföldi publicista által likvidálási célszemélyeknek tekintett politikusok hivatalosak.

Frei csak ízléstelen és dilettáns volt, Juszt megátalkodott és profi. Profi olyan értelemben, ahogy azt – Frei szavával – az orosz maffia „magasabb köreibé becsatolva” látta. Sőt még e becsatoltságát sem restelli, ha a magyar kormányzatot is e tájéakra csatolhatná be.

A Magyar Hírlap „őszintén sajnált” likvidálási élce éppúgy az összeesküvés-elmélet része, mint a „naiv” Freinél kilincselő zsarolási kísérlet. Megmenthette a szakmai presztízsedet, ha politikai szolgáltatást tesz – szolt az ajánlat. Amit persze ily módon nem lehetett elfogadni, de a kabinetet a botrányból élő médiumokon keresztül így is hírbe hozták.

Itt már nem elég a tisztességes értelmiségiek szava – ez már rendőrhatalmági, bírósági (s talán orvosi) ügy. Jó volna, ha a kebelbarát Keleti is szakmailag cáfolná a képtelen teóriát. Másképp a honi közélet aligha lesz „ólommentes” – vagy ha úgy tetszik: jusztfrei.

(Heti Válasz, 2001. május 18.)

TIZENÖTMILLIÁRD

Adjunk tizenötmilliárdot a határon túli magyaroknak: hadd iskolázzanak belőle, s boldoguljanak, ahogy tudnak. Ha jól értem, ez a legújabb retorikai lelemény lényege. A jó főpolgármesternek ugyanis nem szűkül be a látóköre Budapest közigazgatási határai közé: hol régiót, hol országot szervez, hol meg – avatott külpolitikusként – nemzetközi ügyekben nyilvánít véleményt.

Igaz, mindennek csak akkor van létjogosultsága, ha hivatali időn kívül foglalkozik a szorgalmi feladatokkal: ekkor a gondjaira bízott nagyváros talán nem kerül ebek harmincadjára. Bonyolítja a helyzetet, ha a főpolgármester egyben egy elvékonyodó, szabad szemmel már-már láthatatlan pártnak is az elnöke. Félő, hogy ekkor városvezetés helyett permanensen kampányol – s a bombasztikus figyelemfelkeltés hatásosabb, ha a központi költségvetés milliárdjait osztogatja gondolatban, s nem a virtuális metróépítésre elpájtolt milliárdokat a valóságban, a fővárosi polgárok javára.

Pedig a határon túli magyarság többet érdemelne, mint hogy olcsó kampánytéma legyen. Különösen, ha a körvonalazódó státustörvénnyel – a rendszerváltozás óta lényegében első ízben – tényleg valami kézzelfoghatót is kapna az anyaországtól. Törvény

helyett az odalökött tizenötmilliárd – bár nagyvonalú gesztusnak tűnik – nem egyéb, mint alamizsna.

Hogy pusztá tematizálási kísérletről, átgondolatlan ötletpetárdáról van szó, azt az is mutatja, a javaslattevő szerint hogyan kellene szétosztani ezt a mutató összeget. Lét-rejönne egy grémium, amelyben tekintélyes anyaországi és határon túli személyiségek képviseltetnék magukat. Csakhogy egy ilyen grémium van már – úgy hívják: Illyés Köz-alapítvány.

A közszeretet övezte néprajzkutatót, a hetvenöt éves Kallós Zoltánt, aki még Kodály-tól kapta magnetofonját, nemrég ünnepelték Válaszúton. Az ő bentlakásos szórványiskolája – meg a többi, Zsobokon, Szilagyárdon és még néhány helyen Erdély-szerte – jól mutatja, miféle példát kellene követni az elszórványosodás elleni küzdelemben. Kiszámolták, hogy az erdélyi alapfokú iskolaügyet egymilliárd forintból rendbe lehetne tenni s évi félmilliárdból fenntartani – ez épp a tizede a hasraütéses tizenötmilliárdnak.

Az anyaországnak – ha valóban az – tudnia kell, mikor mit kell feltétlenül juttatni az elszakítottaknak. Hol magnetofont, hol segélyt. De megesik, hogy igenis a törvény árnyékvető tekintélyét.

Van, aki még a gondolatra is beleborzong, hogy a Magyar Köztársaság a hamarosan akut gondként megjelenő munkaerő- és népességhiányt esetleg mégsem a javallott multikulturális recept szerint, hanem a határon túli magyarság mobilizálható részének átcsábításával pótolná ki. Ez kétségtől az Európai Unió belülről kerítené a magyarság nagy részét, de egyúttal be is tetőznél Trianont. Itt az idő átgondolni, a képzelt tizenötmilliárdnál nem érne-e többet az a valóságos másfél.

(Heti Válasz, 2001. május 25.)

ORBÁN-NAP

Orbán napjáról csicsereg a bemondó hölgy a Petőfi rádió laza reggeli magazinjában, amely sorra teljesíti hallgatóinak zenés kívánságait. Mivel azonban a rádiós „Önök kérték” mégsem lehet egyszerű wurlitzer, rendre kiötlenek egy „nap kérdését” is, amelyről a betelefonálók kifejtethetik véleményüket. A reggeli autós araszolásban olyan kevéssel beéri az ember.

E szép tavaszi napon, amikor a fél Szent István-parkot kiürítik világháborús akna-hatálytalanítás miatt, mi más is lehetne az éterbe vetett gumicsont, mint – az olimpia. Mit szól a hallgató ahhoz, hogy Budapest 2012-ben olimpiát rendezne? A hallgató pedig mondja is, hogy „egyrészt, másrészt” – máskülönben nincs kívánság.

Egyszer csak furcsát hallani. „Ezek a cigány fiúk költhetnék másra is a pénzüket, főleg, ha nincs nekik sok belőle. Adhatnák például a nyugdíjasoknak.”

Van ilyen, dünnög magában az ember: a rasszizmus olykor ötvöződik a politikai gyűlöletbeszéddel – de majd a moderátor helyreteszi a dolgot. Ám a műsorvezetőnő nincs a helyzet magaslatán: mi sem áll tőle távolabb, mint hogy minősítse a betelefonáló úr sajátos, egyszerre kirekesztő és demagóg kifakadását – ehelyett többször is leszögezi: ez a hallgató véleménye, nem pedig az övé. Majd pedig jutalmul felhangzik a cigányozó úr által kívánt andalító James Bond-varáció.

Márpedig az olimpiarendezés ürügyén elhangzott fajgyűlölő mondatokat mindkét esetben vissza kell utasítani egy közszolgálati rádióban. Egyrészt, ha a szóban forgó urak (a miniszterelnökön kívül feltehetőleg Deutsch Tamás sportminiszter) cigány származásúak: ekkor ugyanis sportpolitikai elképzeléseik szempontjából lényegtelen az etnikai hovatartozásuk. Másrészt, ha a szóban forgó urak nem cigány származásúak: ez esetben sportpolitikai elképzeléseiket egy rasszista reflex beindításával kívánták szétzúzni.

Nehéz persze ott és akkor reagálni, de aki közzéadja a fejét, annak legalább a nyugdíjasokat idecitáló demagóg megjegyzésnek fel kell tűnnie. Soha semmit nem lehetne rendezni vagy építeni, ha azt méricksélnénk, melyik korosztály mennyit tud majd kivenni a közös kalapból. Egy 2012-es rendezvényt eszerint csak azok támogathatnának, akiknek garanciájuk van az égiektől, hogy meg is érik a budapesti olimpiát.

A James Bond-rajongó úr persze mindezt aligha gondolta át, s a figyelmes Orbán-napi ajándékot átnyújtó közzéadó sem serkentette agymunkára. Ha másoknak verbálisan likvidálni is lehet kormánypárti politikusokat, miért épp cigányozni ne lehetne róluk szólván, némi vélt küllembéli hasonlatosságra vagy valóságos fülbevalóra alapozva? Úgy tűnik, nemcsak a Szent István parkban lappanganak alattomos világháborús aknák...

(Heti Válasz, 2001. június 1.)

HÍDEMBEREK

A Fővárosi Közgyűlés egyhangúlag elfogadta Budapest közép- és hosszú távú közlekedésfejlesztési koncepcióját. Ugyanannak a városnak ugyanazokban a forgalmi dugókban vergődő városatyái és városanyái ezúttal félretették politikai rögeszméiket, s egyetértettek abban, hogy ez így nem mehet tovább: éljen a kötött pálya! Még abban is dűlőre jutottak, hogy nemcsak négyes, de ötös metróra is szükség van.

Az ember akaratlanul is felkapja a fejét az efféle városházi hírek hallatán. Nem igazán szokhattunk hozzá, hogy az ország legmódosabb önkormányzata ne afféle „kis parlamentnek” képzelje magát, amelynek kényszeresen le kell képeznie az Országgyűlés pártpolitikai csetepatéit. Szinte meghökkentő már, ha a megkövesedett

fővárosi hatalmi struktúra (melynek legnagyobb zárványa maga a túl sokáig „eluralkodó” főpolgármester) olykor valóban a pest-budai polgárok javát tartja szem előtt.

Az adófizető polgár azonban telhetetlen, s az első konszenzusos jelle is tűnődni kezd: mi minden történhetne a Duna két partján, ha a dolgok a rendes kerékvágásukba zökkennének. Elképzei, hogy lezajlik a mohó fővárosi rendszerváltó elit leváltása (módszeres elszámoltatással vagy szabad elvonulással, az most mellékes), és elkezdődhet a városépítés. Folytathatnánk a szerves fejlesztést ott, ahol néhány rezsimmel előbb mesterségesen félbeszakadt.

Azt persze minden tárgyilagos urbanista látja, hogy Budapest jóvátehetetlen „városfejlesztési” büntetteknek esett áldozatul mind az egypártrendszer szemellenzősen mennyiségközpontú nekibuzdulásai, mind a rendszerváltozást követő vadkapitalista túlkapások idején. Nem lesz könnyű ebből az egymás hegyére-hátára hányt épülethalmazból stílusos, harmonikus várost csinálni. Talán nem is lehet – de megkísérelni kötelező.

A közlekedés kulcsszó a rendbetételben. Ha nem lehet elérni s főleg kikerülni a gócpontokat, saját kipufogófüstünkbe fulladunk bele. Széchenyi minden lényegeset tudott már, így azt is: először is hidak kellenek.

Némi túlzással az angyalcsinálók kezébe került expótól a még meg sem fogant olimpiáig minden budapesti világrendezvény, sőt minden potenciális nagyberuházás is egyetlen szempontból érdekes: lesznek-e hidak? Demszky megalomániája (megalapozatlan országos politikai ambíciói) e kulcsberuházások megvalósulását késleltette, míg visszavonulása ennek az országos ügynek az elrendeződését siettetheti. Túl sok idő veszett már kárba.

Valószínűleg egy Pokorni–Deutsch vezetésű fővárosnak sem lenne sokkal több pénze, de talán több volna a fantáziája. Merne álmodni, nagyokat gondolni – aminek ha a töredéke megvalósul, az is több az eddigi földhözragadságnál. Nincs mese: hídemberek kellenek...

(Heti Válasz, 2001. június 8.)

HUNGARODISNEYLAND

A ferihegyi gyorsvasút olyan jelentős beruházás, hogy még a miniszterelnök sem felejtí ki a felsorolásokból. Ám könnyen lehet, hogy mégsem elsősorban az üzletemberek szelvénye lesz. A verebek ugyanis azt csiripelik, hogy – másolva a párizsi mintát – tőkeerős vállalkozók Ferihegy határában tervezik megépíteni Eurodisneyland keleti párját.

Ha ez a terv megvalósul, nemcsak az lesz a következménye, hogy Bolgár Györgynek más rovatcímet kell találnia a Magyar Hírlapban, nehogy fogadatlan piárpórkátornak

nézzék. (Ő amúgy is feltehetőleg a magyar közéletet tekinti globalizált angolkarnak, ahol központi helyük van a Miki egereknek.) Komolyabban kell vennünk a „veszélyét”, hogy a legképtelenebb utópiák is sorra megvalósulhatnak.

A Kádár-érából átmentett kincstári pesszimizmus, ami az olimpiarendezés gondolatát még ötletszinten is hátrítja, komoly sebeket kaphat a jövőben. Lehet poénkodni Jackson papa szándékain, aki Hegyeshalomnál Las Vegast akar emelni, de az osztrák ingatlanspekulánsok bezsebelt extraprofitja kijózanítólag hathat. Hiba volna Osteurodisneylandet is alábecsülni: a minden bizonnyal fellángoló kultúrvita is más megvilágítást kap, ha tudjuk, hogy magáért Eurodisneylandért több turista kereste fel Franciaországot, mint a kicsit azért régebbi márkanévnek számító Párizsért.

Ömleni fog Magyarországra a tőke az uniós csatlakozás után – hangzott el a minap a központi régió befektetési konferenciáján. Lukovich Tamás, a Pro Régió fejlesztési ügynökség vezetője az érzékletesség kedvéért „autópálya-valutába” váltotta át azt az összeget, amihez társfinanszírozásban hozzá lehet majd jutni az Európai Uniótól: ebből évente tisztán ötszáz kilométernyi sztráda épülhetne. Sőt ez az utópia maga a jelen: a központi és a közép-dunántúli régió közös pályázata már el is nyerte az első százmilliós nagyságrendű uniós fejlesztési támogatást.

Az évente „beeső” ötszázmilliárd felfoghatatlan összeg. Az egész Széchenyi-tervre hatszázmilliárdot szánt a kétéves költségvetés. A 133 ipari park másfél ezer vállalatának betelepülése pedig potom 665 milliárdból kijött.

A fő tanulság, hogy elképzelni sem tudjuk a mainál tíz évvel öregebb Magyarországot. A csatlakozás szempontjából lelki felkészülésünk hagy a legtöbb kívánnivalót maga után. Hogy a becsvágyunkat, az álmainkat a lehetőségekhez tudjuk igazítani.

Gyerekeinknek talán evidencia lesz a hétvégi disneylandezés vagy a „tanulmányi kirándulás” Las Vegasba. Természetesnek veszik, mint egy másik generáció a mogyoródi Forma-1-et. Kérdés, hogy meg tudjuk-e szokni, ha „hirtelen” ezer kilométereken át kanyarog a Hungaroring...

(Heti Válasz, 2001. június 15.)

ÜGYNÖKÜGY

Most, hogy a szabad gall sajtó kikutatta: Jospin miniszterelnök trockista ügynökként furakodott be a francia szocialista pártba, hogy így siettesse a proletár világforradalmat, lázasan lapozom a hazai sajtót. Keretes, vastag betűkkel szedett közleményt vizslatok; a rövid, de frappáns szöveg alatt negyven magyar értelmiségi aláírásával. Ám mindezidáig hasztalan.

A keretes, vastag betűkkel szedett közlemény, alul a negyven magyar értelmiségi aláírásával, morális elvárásaim szerint valami olyasmit tartalmazna: mi, negyven magyar értelmiségiek, elnézést kérünk a magyar nyilvánosságtól. Nem azért kérünk elnézést, mert a Jospin úrnak írott levelünkben szántsándékkal valótlanságot állítottunk volna (feltehetőleg akkor nem kanyarintjuk alá a nevünket, hiszen jó írástudókként tisztában vagyunk vele: az írás megmarad); hanem azért, mert akaratunk ellenére eltévesztettük a címzést. A Francia Köztársaság kormányfőjéhez intéztük elismerő hangú üzenetünket, hogy hazája befogadott néhány panorámaparaszton elüldözött hazánkbelit – ám a levél a posta hanyagsága miatt egy trockista exügynökhöz érkezett.

Persze – nem lévén a negyvenek klubjának megbecsült tagja – fogalmam sem lehet arról, hogy a művelt baloldali intellektüelek körében ez a trockista blamázs egyáltalán ad-e pirulása okot. Lehet, hogy épp olyan ifjúkori botlásnak számít, mint Joschka Fischer anarchista kapcsolatai vagy Bill Clinton kábítószeres próbálkozásai. (Ez utóbbi valószínűleg már „politikailag korrekt”: a negyven aláíró között meszkalinkurázó, könnyűdrog-liberalizáló guru is van, mégis megkapta a Károly-díjat.)

A második hullámos zámolyi kérelmezőket időközben hazairányították Strasbourgba. Azt mondták nekik: nem tartották be a szolgálati utat – először otthon kellett volna verniük az asztalt az állítólagos üldöztetésük miatt. Egészen meg van zavarodva az ember: az első hullám akkor miért kapott menedéket?

Ennyi következetlenség láttán élni kell a gyanúperrel: a trockista métely mélyen befúrta magát a francia bürokráciába. Egyszer ezt mondják, egyszer azt. A negyven magyar értelmiségi meg bizonyára egytől egyig előszezonban nyaral, azért nem lelik a tollukat.

Elképzelem, mi történne, ha Jospint mondjuk Waldheimnek hívnák, és bohó ifjúként nem szélsőbalra, hanem szélsőjobbra csúszott volna félre. (De füllentek: nem tudom elképzelni. Ha negyven magyar értelmiségi fordított esetben megszólal, már melőlük vizionáltak volna Ali babát.)

A franciák nyilván elrendezik majd maguk között ezt a dolgot. Mi viszont itt maradunk a magunk kérdéseivel. Addig is naponta reménykedve fellapozom az újságot; keletes, vastag betűkkel szedett közleményt keresve...

(Heti Válasz, 2001. június 22.)

ROZSDAZÓNA

Ami engem illet, én kifejezetten a Lupa-sziget mellett vagyok. Mármint abban a tekintetben, hol legyen a 2012-es (2016-os, 2020-as stb.) olimpiai falu. Vannak ugyan más alternatívák is a napvilágra került területfejlesztési tanulmányvázlat szerint (a Csepel-sziget északi csücske, az M3-as bevezető szakasza melletti elhanyagolt MÁV-sáv), de számomra stílusosabb a népeket összekötő Duna ölelése.

Volt pár hét, amikor a budapesti olimpia eltökélt ellenzéke azt is megkockáztatta: nincs is határozott kormányzati szándék a rendezésre – az egész csak blöff, porhintés, gumicsont. Legfőbb érvük az volt: sem helyszínrajz, sem reális költségszámítás nem létezik. Magam is elszyontyoltam volna, ha így van.

Ezzel szemben szerencsére konkrét dolgokról vitázhatunk. Az olimpiarendezés fel-tételrendszerét taglaló tanulmány eléggé részletekbe menő ahhoz, hogy akár az alap-kérdést is eldönthessük: bírunk-e a következő tíz-tizenöt évben ezzel a megavál-lalkozással. Érettségi próbatétel ez az európai kötelekbe visszatérő nemzet számára: ké-pesek vagyunk-e álmodni, vagy csak úgy álmodozunk.

A számok mindenesetre felfoghatatlanok: az olimpiával közvetlenül összefüggő költ-ségek mai árakon közel 1200 milliárd forintra rúgnak (ebből a sportlétesítmények az olimpiai faluval, öt új stadionnal és négy felújítással, öt uszodával, evezőspályával, saj-tó- és médiafaluval együtt bruttó 493 milliárddal részesednek); az olyan infrastruktúrá-lis beruházások pedig, amelyek a régió hosszú távú fejlődése szempontjából mutatkoz-nak szükségesnek, további 1175 milliárdot kóstitálnak. E majdnem 2400 milliárd hallatán a fanyalgók máris nyeregben érezhetik magukat – a megtérülés mégis garantált.

Nézzük, többek közt mivel gyarapodna a főváros és az ország! A HÉV-vonalak gyorsvasúti rendszerré alakításával (563 milliárd), egy korszerű tököli és kiskun-lacházi repülőtérral (38 milliárd), a dél-budai 88 milliárdos útfejlesztésen belül pedig Duna-hidakkal. Az olimpiától függetlenül megépítendő a 4-es metró, Ferihegy C, a MÁV-korridor, az M0-ás körgyűrű, a körvasútsori körút; rendeződne az expo-telek és a Népstadion környéke, s temérdek sportberuházáshoz jutna a tágabb régió Váctól Százhalombattáig, Gödöllőtől Solymárig.

Stadionokat egyébként is felújítunk. Autópályákat, hidakat, metrót is építünk. Az olimpia tehát csupán tetszetős keretül szolgálna európai felzárkózásunkhoz.

Sydneyben az olimpiának helyet adó Homebush környékét az olimpia előtt „rozsdazónának” nevezték. Környezetszennyező üzemei miatt még a mérgezett talajt is ki kellett cserélni. Ha álmodni merünk, talán mi is kikerülhetnénk a magunk rozsdazónájából...

(Heti Válasz, 2001. június 29.)

TTT

Az éltesek még élénken emlékezhetnek a Tízen Túliak Társaságára. Az újszülöttek kedvéért elárulom: ez egy ifjúsági tévéműsor volt, és keresztapái vélhetőleg az idegenes hangzású „tinédzser” szót kívánták ily furmányos módon kicakkolni. Azóta a ttt (amely nem a régmúlt jele) egészen más célra foglaltatott le a közbeszédben: így rövidítik az MTI tulajdonosi testületét.

Mindez nem a közelgő uborkaszezon miatt jutott az eszembe, hanem arról, hogy Medgyessy Péter épp tízek társaságának keresztelte el „nem árnyékkormányát”. Azt, hogy nem árnyékkormányról van szó, tőle magától tudni. Egy kétpártrendszerbe robogó demokráciában persze ez sem volna meglepő – de maradjunk csak annál: a párton kívüli szocialista vezér meg csak a szintén idegenes hangzású „stáb” szót igyekezett elkerülni.

A bemutatkozó hajókirándulási csoportképen (háttérben a felállványozott Parlamenttel!) egyelőre csak kilencen mosolyognak a kamerába – ám Szili Katalin igazolt mulasztása azzal a piárisztikus előnnyel jár, hogy Medgyessy így a kompánia főalakja lehet, s két oldalán szárnyasoltár-szerűen, szimmetrikusan rendeződhetnek el a többiek. A gondosan kidekázott kompozícióban – emlékeztetve a régi kvótaigéretekre – két nő is szerepel (egyik szőke, a másik barna); képviselteti továbbá magát a bajusz, a szakáll, a magas homlok és a szemüveg is. Nyomatékosan jelen vannak az ifjak (bár ez a harmadik hullám kicsit olyan schmuckos, s talán a dunai sajtótájékoztatóra játszik rá) és a fővárosiak – nyomuk sincsen viszont a hornistáknak és némethistáknak.

Furcsa konstrukció, de nem minden tudatosság nélkül. Adott esetben a kormánytagok nagyrészt egész mások lennének – igaz, ők nem mutatnának olyan megnyerően e képen. (Még a kampány zongoracipelő embere, Baja Ferenc sem fért rá a tablóra...)

Az mindenesetre sejthető, mit jelent a „szabad kéz”. Medgyessy nem bajmólódik sem a párt bürokráciájával, sem a klientúrájával (ezeket rábízta Kovácsra meg Juhászra.) A bankár tapasztalata azt súgja: a homlokzat fontosabb, mint ami odabenn van.

A program egyelőre nem egyéb üres szólamok pufogtatásánál, de pár ügyes megnyilvánulás (eltörlendő tévé-előfizetési díj, ingyenes tankönyvek) azt mutatja: a szocialisták mögött álló reklámszakemberek ellestek ezt-azt a fideszes pragmatizmusból. Nem áll ugyanez a fő szlogenre: az SZDSZ korszakot akar váltani, az MSZP jóléti rendszert. Vajon mire: rosszlétire?

A Fidesznek mindenesetre most már nem árt ellenőriznie az alsónemű kötőmadzagját, mert – bár csupán a felszínes imázsformálás stádiumában – felállt az ellencsapat. Kormányozni ugyan még nem tudnak, de a fedélzetre már felmerészkedtek. S botorság volna azt hinni, hogy a mosolygó tízeken túl nincsenek százak és ezrek ugrásra készen a hajófenékben.

(Heti Válasz, 2001. július 6.)

HOLOKAUSZTOK

Most, hogy Heller Ágnes megfogalmazta, hogy a holokausz gyalázata kívül esik a történelmen, ezért szokványos történelmi okfejtésekkel nem közelíthető meg, a magam részéről reménytelennek ítélem, hogy egyhamar tárgyilagosan szólhassunk közös XX. századunkról. Horthyról lehet, Kádárról lehet, ám a közbeeső részeken ott ez a monumentális tabu. Aki a „kérdést” fölveti, vagy akár csak „kérdésnek” is meri nevezni, irracionális indulatokkal találja magát szembe.

Ez lényegében érthető is: irracionális kataklizmára nem várható racionális válasz. Nemigen működne itt a történelmi bocsánatkérés intézménye sem – az örmények például feltehetőleg kevésbé értékelnének egy szájszálen kiéréselt török számonbánomot. A népiptás a tapasztalat szerint tényleg nem ésszerű történelmi kategória.

Volna még az a megoldás, hogy a nép helyett a nép fogalmát irtjuk ki. A nemzetállamok halálával nem lenne ugyan kevesebb a társadalmi konfliktus, viszont színliberális frazeológiával lehetne kezelni azokat. A liberalizmus azonban képtelen érdemben reagálni a globalizmusra: vagy berekeszti a történelmet, vagy kirekeszt belőle bizonyos területeket.

A liberális világválság nálunk komikus jelmezt ölt. Hack Péter búcsúja a parlamenti politikától (illegálításba vonulásnak Tamás Gáspár Miklós hátraarca óta nem volt ekkora füstje) még megboldogult KISZ-es jelszavakat is felszínre dob („az ország jövője a tét”). Azt is mondja: gyűlekezeti tagsága elsősorban „a jobboldal néhány paranoiás képviselőjének” okoz problémát – aztán lazán hozzáteszi, hogy Kuncze pártelnök is közéjük tartozik. Az már csak hab a tortán, hogy a vallásban üldözött, abortuszpárti Hacknak az Orbán-kormányval épp az a legnagyobb baja, hogy „politikájával a klerikalizmust szolgálja ki”.

Ugyanaz a jelenség: irracionális hitvilágokkal szemben nem használhatóak az észérvek. Heller a holokausz jóvátehetetlenségében hisz, Hack a Fidesz gonoszságában. Ez utóbbit még azzal is tetézi, hogy tíz év múlva (az olimpia küszöbén?) újabb rendszerváltásra lesz szükség.

Addig pedig vissza kell húzódni a politikából az egyetemi katedrákra, az (immár) apolitikus gyűlekezetekbe. Erőt gyűjteni, szürkeállományt gyarapítani. A Földművelésügyi Minisztérium lánckerítésén meg csak gimnasztikázzon a showman Eörsi Mátyás, amíg a mentelmi jogával élve teheti.

A kereskedelmi csatornán, ahol Szász János holokauszfilmjét főműsoridőben vetítik, nemrég történelmi konzerv sci-fit adtak Harmadik birodalom címmel. A Führer 75. születésnapjára időzített Hitler–Kennedy találkozó (a Globus nevű Gestapo-főnök bosszúságára) azért hiúsult meg, mert kiderült az eltitkolt holokausz. A film szünetében – igen racionális árukapcsolással – a Globus konzerveket reklámozták...

(Heti Válasz, 2001. július 13.)

BAMBI

A gyermekkori nosztalgiák nincsenek tekintettel a kósza rendszerváltozásokra: diktatúráktól és demokráciáktól függetlenek. Ami akkor, az idők kezdetén szép volt (s tudnivaló: a saját érdeünkben csak a szépre emlékezünk, azon belül is az első boldog nyárra), az szép is marad – lehet rá építeni. Ez a felismerés akár tetemes üzleti hasznot is hozhat, ha valaki következetesen végiggondolja: annak a korosztálynak, amelyikért az összes tévéreklámozó harcol (18-tól 49-ig), mi lehet a meghatározó nemzedéki élménye.

Nos, ebbe a szórásba akár apák és fiúk is beletartozhatnak, merőben más eszményekkel és divatokkal – mégsem okoskodott rosszul az, aki kisütötte: föl kell támasztani a Bambit. Elvégre sokáig ez volt „az” üdítőital (talán az Utasellátó mellett), a leleményes hazai köolajkutatás mellékterméke – s a makacs gyermekszáj-slágerből még az is ismeri, aki sosem kóstolta. Ez a világ talán egyetlen országa, ahol ezt a márkanévet nem sajátította ki Walt Disney.

Az már más kérdés, ha egy magyar terméknek az újjászületése is magyaros. A nevet egy szikvízgyáros jegyeztette be, s a remélt haszon százalékaért adta tovább. A recept elveszett (ebben különbözik a történet az Unicum-sztoritól), és csatos üveg sem lesz, mert széles e hazában nincsen, aki gyártsa.

Bambiért indultunk az unokaöcsémmel akkor is, amikor elvesztünk a tömegben május elsején. A stadionfeljárók mindenütt ugyanolyanok voltak – a hangosbemondóban kellett közhírré tenni, hogy itt egy három- meg egy négyéves fiúcska: kinek kellenek. Kérdés, hogy amikor a Bambi után nosztalgiázunk, hozzágondoljuk-e önkéntelenül a májusi szpartakiádót is?

S itt van a buborék bezárva: eladható-e vajon a régi márkanévvel a kicsit megújított, átpofozott politikai áru? A régi (kádári) termék elnevezése talán kellemes civil érzésekhez kötődik, a szénsav is ugyanaz, a kátrányt meg valódi gyümölcslével pótolták – de nem csapja-e be magát, aki e bizsergő érzésre hallgat a szavazófülkében? S nem csapják-e be őt a dörsölt termékmenedzserek, amikor e bizsergő érzéseire apellálnak?

Az országimázs-központ minden lépését heves vita kíséri, s a szakadatlan sáncharcban a hitehagyott esztétáknak is nehéz beismerni, ha valami jó is kigördül a virtuális futószalagon. Ez a „Magyarország: amit a szívedbe rejtessz” szlogen ilyen sikerült termék. A kartácstüzelők nem figyelnek arra, hogy épp arról beszél, amiért elvben ők harcolnak: a magántörténelemről, a civil hazáról.

Van, aki eszméket rejt a szívébe, van, aki sárguló fényképeket. Van, akinél kicsit bizonyultabb a képlet: egy olyan országot őriz, amelyben jól megfér a csárdás és a klezmer, de még a gyermekszáj-sláger is. Olyan országot, ahol Bambi is kapható.

(*Heti Válasz*, 2001. július 20.)

SZLOGENC S A T A

Megesik, hogy a jegyzetírónak exkuzálnia kell magát. Korábban egyszer azt találtam írni: szép az országimázs-gyártóktól, hogy olykor a szocialisták által hangoztatott lózungokat is beemelnek a „hivatalos” piárszövegekbe. A „Magyarország mindannyiunké” jelmondatra gondoltam, a kéznyújtás gesztusát tulajdonítva a kölcsönzésnek.

Belátom, tévedtem. Azt hittem, a felek komolyan hiszik, amit hirdetnek – a kormányoldal azt, hogy „polgáron” minden választót ért, a posztkommunista ellenzék meg azt, hogy végképp meghaladta a csökött élcsapat-elméletet. A polgárfogalom tág jelentésében továbbra is bízom, ám a szocialista szlogenkultúra őszinteségében ezek után nem volna tanácsos.

Az a pusztán tény, hogy az MSZP saját szellemi termékeként egymilliárdra taksálja a fentebb említett két szót (amely amúgy a Magyar Köztársaság Alkotmányának első kijelentését „plagizálja”), jól mutatja, hogy a baloldali kommunikáció a demagógiatartalmát tekintve vajmi keveset változott „a krumplileves az legyen krumplileves” kádári gyűgöge óta. A hivatkozásként szolgáló 1999-es parlamenti Kovács László-felszólalás („hogyan lehetne közelíteni azt a célt, hogy Magyarország mindannyiunké legyen”) amúgy is annyira esetleges szófüzésű, hogy ilyen alapon a sztahanovista szónok Torgyán minden második sajtóbeli mondat után jogdíjat követelhetne. (Nem is szólva arról, mivel jön Zorán a Berzsenyi-utódoknak, amikor arról mereng, hogy „ne várd a májust, mert közelít a tél”...)

Az MSZP aligha gondolta komolyan az egészet, afféle uborkaszезoni tematizálási rutinnak szánva a dolgot – ám elkövette azt a hibát, hogy Szili Katalinra osztotta a perlekedő szerepét. A parlamenti alelnök személyétől viszont az akció jelentősége megnőtt, az orbitális ostobaság még szembetűnőbb. Gondoljunk csak bele: Szili azt állítja, hogy a pártküzdelmekben a verbális megfogalmazások fontosabbak a politikai tartalomnál, a szavak felülütik az eszméket!

Ilyet – bár „posztmodern pártnak” titulálják – a Fidesz soha nem mondana. Közéleti öngyilkosság a pragmatizmust odáig fokozni, hogy „bármit összefecseghetünk a hatalom megragadása érdekében”. Lám, a Lendvay utca az ellen sem tiltakozott, hogy valamelyik szociáldemokrata párt óriásplakáton hirdeti a '98-as fideszes szlogent, miszerint van más választás...

Az MSZP nevű hirdetési ügynökség immár jól beárazható. A „Világ proletárjai, egyesüljetek!” másfél milliárdot ér. A Kommunista Kiáltvány első mondata névelőstül három és felet.

Egy jogállamban (ahol Nehéz-Posony István ügyvéd szerint „a zsebszerződések voltaképpen legális ügyletek”), ez az igény nem peresíthető, így nem is fogják. Szili Katalin tehát e kampányfogással lejárhatja a legfőbb jogalkotó szervet, az Országgyűlést. Aligha gondolta végig: e szlogencsátában ő veszítheti a legtöbbet.

(Heti Válasz, 2001. július 27.)

KAMARAKÉRDÉS

Legyen kétkamarás az Országgyűlés – dobta be az újabb csalt Medgyessy Péter a belpolitikai állóvízbe. Ha nem teszi, már-már hiányérzetem lett volna. A választási kampány küszöbén ugyanis ezen az égővön (érdemi mondandó hiányában) egy trónkövetelő politikus három alapötletet szokott variálni: 1. változtassuk meg az elnökválasztási rendszert; 2. változtassuk meg a parlamenti szisztémát; 3. változtassuk meg a voksolás lebonyolítását.

Az elnökválasztás most éppen nem aktuális. Mádl Ferenc különösebb felhajtás nélkül teszi a dolgát, a népszerűségi lista elején tanyázik (bár az elsőség kedvéért nem ússza át a Balatont). Ráadásul a közvetlen államfőválasztás ügyében feltűnő érdektelenséget tanúsítottak a polgárok a kierőszakolt népszavazásokon: talán feltűnt nekik, hogy a baloldal rendre olyankor szeretné felmondani az Antall–Tölgyessy-paktumot, amikor az a számára hátrányos.

A voksolási reform érdekes módon az önkormányzati választások közeledtével került elő: Aczél Endre egy publicisztikájában a Demszky javára történő második forduló visszalépés esélyeit latolgatta. A Népszabadság vezércikkben nem szokott ordító tárgyi tévedéseket átengedni a szerkesztői szűrőn, ezért nem haszontalan feltételezni: az MSZP-n belül esetleg létezik ilyen forgatókönyv. Az 1994-es baloldali győzelem után első dolguk volt egyfordulósá tenni a helyhatósági választásokat – adott esetben hasonló pragmatizmussal miért ne csinálhatnák vissza?

A parlamenti reform kevésbé talányos: ellenzékben minden politikai erő egyetért a karcsúsítással, ám kormányra jutva elveszíti érdeklődését a probléma iránt. A kétkamarás berendezkedés már nem ilyen népszerű; bár most épp az MSZP és az MDF ebben egy platformra került. Kérdés, Medgyessy mennyire komolyan gondolja az egészet.

Ha valóban komolyan gondolná, hogy például az érdekvédőknek a felsőházban a helyük, akkor Sándor László szakszervezeti vezért már csak következetességből is kihúzná az országos pártlistáról. A többszörösen kompromittálódott kádernek azonban aligha nem még a kétkamarás szisztémában is az alsóházban garantálnák az ülőhelyet. Fölmerül hát a gyanú: a másik kamarát mintha csak szocialista káderekből átvettelt civileknek találták volna ki...

Szó sem esik viszont az egyházak kamarai részvételéről. A történelmi egyházak köztudomásulag nem a szocialista lobbistákat erősítik. Óhatatlanul fellángolna hát a kiségyházvita?

Az sem igazán tudatosult az emberekben: a parlamenti reformhoz gyökeres alkotmánymódosítás szükséges. Nem elég a konkrét helyen belenyúlni a szövegbe: egyetlen tartóelem elmozdításával összedőlhet az egész építmény. Átgondolt ötlet-e Medgyessytől a „több, mint kormányváltás” szlogen koppintása, ha amúgy ehhez kétharmados túlsúly szükségeltetik?

(Heti Válasz, 2001. augusztus 3.)

MÉRCÉK

Úgy vélné az ember: vannak egyfelől a politikusok, akik agyafűrt kommunikációs eszközökkel igyekeznek eladni megfoghatatlan portékájukat; s van másfelől a kritikus nyilvánosság, amely próbál mögé nézni a tetszetős szlogeneknek. Hogy ez a mechanizmus működjek, az közmegegyezés szerint a demokrácia íratlan garanciája. Akadnak, akik óvatosan hozzáteszik: e nyilvános kritikának nem egyetlen orgánumon belül, hanem azok összességében kell megnyilvánulnia.

Ez a megszorítás (amely burkolt módon a létjogosultságát szolgáltatja mindenféle párt-sajtónak) nyilván sokat felment a „baráti” politikusok kérlelhetetlen bírálatainak nyűge alól. Még azt is lehetne mondani (feltéve persze, ha az adott politikai közegeben a sajtó tényleg „ki van egyensúlyozva”, s nem az oldalára billen, mint Frédi és Béli járgánya a kőkorszaki moziban), hogy kérem, ez a sajtón belüli munkamegosztás. Az viszont józan ésszel már aligha menthető, ha ugyanazt a közszereplőt egyik napról a másikra villámcsapásszerűen száznolcva fokos fordulattal ítélik meg.

Nem kerülgetem a kását: a kisgazda elnökre gondolok. Torgyán Józsefet hirtelen, váratlanul megszerette a baloldali sajtó. Emberségesen beszélnek vele, nem vágnak a szavába, nem készítenek róla röfögő disznóra emlékeztető karikatúrákat.

Mi az oka a pálfordulásnak? Torgyán aligha változott meg: ő ugyanaz a vehemens népszónok, akit annak idején úgy ismerhettünk meg, hogy dunai vándorhajósként szidalmazta harsányan a parton megjelent választóknak az elnyomó „bolsevistákat” (akkor még szoros versenyben a szintén markánsan kommunistázó szabad demokratákkal). Ezek szerint csakis a baloldali média változhatott.

Az akcióegységben harcoló balliberális sajtó interpretációjában a leköszönt agrár-miniszter szinte átmenet nélkül maszkírozottatott át nemzetvesztő főgonoszból ártatlan vezéráldozattá. Számukra – a korábban reméltekkel ellentétben – nem hozott kielégülést Szabadi lefogása, s így feltételezhetően nem hozna Torgyán letartóztatása sem. Ők csakis Orbán Viktort, minden rossz okozóját szeretnék vasra verve látni.

Sejtik persze, hogy ez nem fog menni: mégsem „takaríthatják meg” a kormányfő-jelöltek közötti tévévitát, az érdemi kampányolást. De a lendület viszi őket tovább: ha úgy vélik, árthatnak vele a koalíciónak, akár a vélt belső ellenlábast is képesek „sztárolni”. Ezzel ugyan saját korábbi értékítéletüket hazudtolják meg, de elviselt ez az apparátus már nagyobb szűgyeneket is.

Mint mindig, most is visszajutunk a „kettős mérce” problémájához. Az „oszd meg és uralkodj” machiavellizmusa sokáig jól is működött, de most csikorog a gépezet. Baj lesz – feltéve, ha nincs a tarsolyban ennél kevésbé átlátszó „bolsevista trükk”...

(Heti Válasz, 2001. augusztus 10.)

HÉTKÖZNAPOK

Fantáziapezsdítő gondolatot vetett föl egyik közelmúltbeli nyilatkozatában a köztársaság előző elnöke. „Bölcs észrevétel, hogy egy országnak szüksége van ünnepekre. Csak egyet nem szabad hinni: azt, hogy az ünnepek, ha összeérnek, lefedik a hétköznapokat” – mondta a riporternek.

Vajon százszázalékosan igaza van-e ebben a metafizikai kérdésben Göncz Árpádnak? Ha a szóban forgó interjúból indulunk ki, vitathatatlanul kompetens véleménynyilvánítással van dolgunk: elvégre egy államfőnek bőségesen kijut a nem mindenkor lélekemelő protokollból. Göncz is megalapozottan panaszkodik, hogy ötvenhatos léte-re nem rakhatott személyesen egy szál virágot a bajtársak sírjára – a koszorúzási ceremóniák forgatókönyve ugyanis ezt nem engedte meg. Mióta nem feszélyezi az állami méltóság, újra magánemberként ünnepel, és ez közelebb áll a lelkéhez.

Mert ünnepelni jó – ezt ő sem vitatja. Ha kicsit figyelünk arra, amit mond, még azt is felfedezhetjük: dicséri, bölcsnek mondja a regnáló kormányzatot, mert ráértett „a vasárnap gyönyörére”. Igaz, a kötelező „egyrészt – másrészt” receptje szerint ott van mindjárt a kritika is: hogy az ünnepek hovatovább lefedik a munkás hétköznapokat.

A bölcsnél is mindig van bölcsőbb – térhetnénk napirendre az ügy fölött, ám itt alighanem többről van szó, mint egy exállamfő és egy hivatalban lévő kormányfő izlésbeli vitájáról. E méltóságok ugyanis csupán szolgálai a népnek – az alkotmány eszméje szerint tehát ünnepelésügyben is „az emberek” szemszögéből ajánlatos vizsgálni a dolgot. Vajon akarnak-e az egyszerű, tiszt és rang nélküli magyarok ünnepelni?

Hát persze hogy akarnak – ebben aligha van vita. Máskülönb nem rendeznének komoly és komolytalan ünnepeket a mindenkori kormányzatok és önkormányzatok. Nézetkülönbség abban lehet csupán: milyen mélyre hatolhatnak bennünk az ünnepi érzések.

November hetedike, április negyedike legfeljebb súrolták a lelkeket – rehabilitált és új ünnepeinkkel azért más a helyzet. Az „egymásba érő” ünneplés vádja alighanem a magyar millenniumot, az országzászló-átadásokat helyteleníti. Pedig csak a nézőpon-ton kellene igazítani.

A zászlóátadó politikusnak talán már rutin a tizedik alkalommal ugyanaz a szituáció – a zászlóátvevő településnek egyszeri és megismételhetetlen. A politikus hétköznapjait lefedhetik e helyettesíthetetlen lokálpatrióta ünnepek – ám ezekből az egyedi ünnepekből áll aztán össze az ország. Nem volna bölcs azt hinni, hogy a helyi identitás ünnepélyes kinyilvánításaiból, midőn ezek „összeérnek”, nem áll össze a nemzet hétköznapokon is használható, csöndes méltósága.

(Heti Válasz, 2001. augusztus 17.)

KÖRMAGYAR

Tízpercenként járőröztek felettünk a helikopterek, s a gyerekekkel folyton azt találgattuk: vajon melyikben ül idős Schumacher, az újdonsült világbajnok. (A német név megint szép lesz...) E korosztálynak magától értetődik, ha már egyszer a belvárosi luxusszállodákat és a Hungaroringet összekötő légi folyosó sávjában lakunk: a valódi VIP-vendégek a levegőben ingáznak a két helyszín között, s nem a leállósávban araszolnak, amit pedig előzőeken kék lámpások kifejezetten nekik tartanak fenn az M3-ason.

Mogyoródon a magyar millennium előestéjén szárnyalt a német himnusz, a mosodások a kezüket dörzsölték a pezsgővel összeragacsozott szerelések láttán, s az országkép szempontjából hungaricumnak számító vezérigazgató is különösebb baki nélkül abszolválta a Forma-1-es közvetítést. A körmagyar ezúttal sem követelt emberáldozatot, s ez könnyelmű megelégedéssel töltött el. Ekkor még nem ismertem az M7-es statisztikáját.

A kereskedelmi híradóban a helyszínelők hitetlenkedve kérdezték egymástól, tényleg a parlamenti képviselő repült-e ki a kocsiablakon az út menti fák közé. Hirtelen zavarában a frakcióvezetés sem volt hajlandó egyebet közölni a nyilvánossággal, mint hogy az áldozat a saját halottjuk. Ám a párttárs sietett leszögezni: a nemzetbiztonsági bizottsági ülés a gyász ellenére is megtartatik, bár a határozatképesség erősen aggályos.

Nem tudom, miért lett az az érzésem, hogy mélyebben érint az eset, mint az elvtársait. Lelkiismeret-vizsgálatot tartottam: nem voltam-e túl kemény az elhunytal az egyik tévés politikai show-ban, midőn úgy véltem, hogy ha a parlament nemzetbiztonsági bizottságának tagja magyarázkodni kényszerül fia-lánya kábítószeres ügyei miatt, az bizony nemzetbiztonsági kockázatot jelent. Ő akkor az mondta, apák és fiúk ügyeiért nem felelős a politikus – bár arra nem tért ki, van-e különbség, ha a vérrokon füvet árul, vagy ha követ.

A kormányfőnek felrótták, hogy az esztergomi koronaünnepről fanatikus focirajongóként a magyar–német meccsre sietett – az áldozat is a fehérvári bajnokiról száguldott a fővárosba, s itt nem volt VIP-es leállósáv. (Még jó, hogy az idegenkezűséget kizárták – a kockázat el van vetve.) Mégis kedve az embernek méricskélni, noha tudja: egy politikusnak a halála is politika.

Hamarosan jön a választási körmagyar. A köztársasági elnök még hatpárti fogadóórát is összehívott: ne egymást csempüljék a pártok. A tragédia nyomán szerencsére nem lesz előrehozott választás: míg a kormánypárti honatyák egyéni körzetből haltak ki, a Peugeot sofőrje megyei listáról.

A veszélyes élet híve a vadászrepülők légi folyosóját már nem vizslathatja. Majd helyére lép más. A politikai körmagyarban nincs megállás.

(Heti Válasz, 2001. augusztus 24.)

BŰNBOCSÁNAT

Miért éppen most kell elővenni ezt a „régí témát”? – vetik fel az értetlenkedők, midőn azt tapasztalják: vannak, akiket egy bő évtizeddel a rendszerváltozás után is izgat az egyházak elmaradt átvilágítása. A kérdés valóban régi – ám mindmáig megválaszolatlan. Isten egyházainak önkéntes vagy kényszerű együttműködése a kommunista diktatúra szellemi erőszakszervezeteivel – nem olyan feledhető történelmi mozzanat, amelyen segítene „a sebeket begyógyító idő”.

A gyakorta egymással is polemizáló egyházak főembereinek többsége – bár más-más indokokra hivatkozva – a „minek bolygatni a múltat” álláspontját képviseli. (Ha végigvisszük ezt a gondolatmenetet, fennáll a veszélye, hogy a történészeknek a XXI. században felkopik az álluk.) Ám vannak olyan katolikus, református, evangélikus és zsidó vallási vezetők is, akik álltak – vagy állnak – elébe az átvilágító bírának: nyilván tisztában vannak azzal, hogy nincsen félnivalójuk.

Hiba volna pusztá politikaként nézni e jelenségre: az egyházak ugyanis hitre és bizalomra építik tevékenységüket, s ha maguk is ingoványos terepen állnak, a hívek lelkével sem képesek megfelelőképpen törődni. Persze a pap, a lelkész, a rabbi hasonló bizalmi tökével gazdálkodik, mint a politikus – azzal a különbséggel, hogy az utóbbi négyévente demokratikusan leváltható. Nem mellékes továbbá az sem, hogy az egyházak részesülnek az adóforintokból is – jogos társadalmi igény tehát legalább a feddhetetlenség számonkérése.

A „spongyát rá” szemlélet hirdetői nincsenek otthon gyülekezeteikben, ha arra hivatkoznak: a híveket nem érdekli, mi történt a saját hitközösségükben a szabadsághírnyes időkben. Legyen bár zsidó, református vagy katolikus, igenis tudni szeretné, ki jelentett kinek – aztán majd eldönti, elnéző lesz-e, megbocsát-e. Aki a kollektív amnézia üdvös volta mellett érvel, azt inkább csak belső egyházszervezési szempontok vezérlik – ez pedig szűkebb érdek, mint a hívők információs joga.

De ez csupán részprobléma: az áldozat lelkiismeret-furdalása. A valódi bűnös a pártállam, az állampárt. S no persze az állampárt jogutódja, amely soha nem kért bocsánatot a besúgórendszer létrehozásáért és működtetéséért.

Amikor tehát egyházi átvilágításról beszélünk, ne feledjük: annak (miként az általános számonkérésnek is) az elmaradása elsősorban a hajdani jelentéssolvasóknak, s csak másodsorban a jelentésíróknak az érdeke. A jelentéssolvasóknak nincs lelki furdalásuk – újabban még felekezeti hovatartozásukkal is tüntetnek. Sőt, alkalomadtán akár miniszterelnököknek is jelöltetik magukat.

Lehet, hogy istentagadó időkben nem lehet büntetlenül szolgálni Istent. Lehet, hogy egyházat is csak gyarló kompromisszumokkal lehet átmenteni. De ökumenikus igazság: bűnbocsánatot csak a bűnvalló kaphat.

(Heti Válasz, 2001. augusztus 31.)

BIZOTTSÁGOSDI

A becsengetés idén nemcsak a nebulóknak szólt – a pártoknak is. Közfgyelmet kell kelteniük, ha a bizonytalanok voksaiért eredménnyel akarnak küzdeni. S ha ez a bevett szabályok szerint nem megy, akár a Parlament lépcsőin is bizottságot alakítanak – elvégre Julius Caesart is a szenátus lépcsőin „szorították ki” végleg a hatalomból.

Márpedig részbizottság csak részigazságokra juthat. Nem véletlen az, hogy az atlanti demokráciákban a végrehajtó hatalmat parlamenti ellenzék és kormányoldal együtt ellenőrzi – minden, ami ezen kívül esik, illegitim szabadidő-tevékenység. (Bár ennek el-lentmond, hogy a szocialista és szabad demokrata faggatódzók e hobbijukhoz a Fehér Házi infrastruktúrát használják.)

A részbizottságok elburjánzása komolytalanná teheti a parlamentarizmus intézményét. E precedens nyomán bármely parlamenti párt bármilyen témában alakíthat rész-bizottságot, a konszenzus minden kényszere nélkül. Kérdés persze, hogy mondjuk a MIÉP és a pár független honatya által alkotott grémium ténykedését hasonlóan élénk médiaérdeklődés övezné-e.

A „kampánylóláb” már az augusztusi rendkívüli ülésnap kezdeményezésekor kilógott: személyében lejártna a ciklus finisében túlon túl népszerű kormányfőt. E szándék a mostani metakommunikációs szereposztásban is tetten érhető: Orbán Viktor (mint potenciális vétkes) járuljon Keller László és Eörsi Máttyás tiszteletre méltó „ítélőszéke” elé. Képzljük el ugyanezt Medgyessy Péterrel és Kosztolányi Dénessel, s máris világos: az „igazság” helyett csupán beszédes vágóképekre van szükség.

A vágóképnl és a kampányszlogen-szerűen kimondott ítéletnl már csak az ingyen kapott médiaidő és lapfelület a lényegesebb. Zarándok János és Torgyán József lehet hasonlóképpen súlytalan politikai szereplő (az egyikre mint konkurens kőbányászra, a másakra mint kormányzati koronatanúra van szükségük, aki politikai hatyúdálának megnyújtásáért némi koalíciós júdaskodásra is kapható), de a célnak megfelelnek: a nagyközönség hadd higgye azt, hogy itt valódi vizsgálatról van szó. Leleplezéshez tények kellenek, mőszoroláshoz elég a látszat.

Ám a korábban utált, most meg dédelgetett Torgyán megtáncoltatta kihallgatóit. Közreműködött a Fidesz ócsárlásában, de nem tehetetlen marionettbábként. Kezelhetetlensége főleg abban nyilvánult meg, hogy a mondókáját nem „vágatlanul” közlő sajtot ki akarta parancsolni a nyilvános meghallgatásról.

Mindig lesz politikai bulvárcsatorna, aki megteszi ezt a Zemplényi mintájú „vágatlan” szívességet. Az ellenzék, amely huzamos cirkuszt csinált az elkobzott videokazetta ügyéből, most ugyanezt a békát a cél érdekében kénytelen lenyelni Torgyántól. Ám a „bírák” aligha lehetnek tiszteletreméltóak, ha efféle kabátlopási ügyekbe keverednek...

(Heti Válasz, 2001. szeptember 7.)

TÚLÉLHETÉS

Amikor Csapody Miklós egy aktuálpolitikai érvelésben – feltehetőleg hirtelen felindulásból – megalkotta a „megélhetési politikus” szóösszetételt, aligha gondolta, hogy politikusi pályájának legtöbbet idézett szellemi termékét bocsátja útjára. A sajtónak – főként, ha ezzel a koalíción is üthetett egyet-egyet – kapóra jött a láttató meghatározás, hiszen összevágott azzal a média által szorgosan táplált közvélekedéssel, hogy a parlamenti képviselők „nem dolgoznak”; de ha mégis, akkor elvszerűtlenül politizálnak, s választóik java helyett csakis önnön boldogulásuk izgatja őket. Egy idő után viszont furamód úgy tűnhetett, mintha a szociálliberális pártokban nem ülne megélhetési politikus.

Mióta azonban az elvszerű Hortobágyi Krisztina átült a Fideszből az MSZP-be, még véletlenül sem találkozhattunk ezzel a nagy karriert befutott kifejezéssel. A Bilecz Endre-díjas honanyát pragmatikus keblére ölelte a baloldal, és átmenetileg Selmeczi Gabriellával szemben versenyezteti. Illyést kifordítva vallják: szép húgom, nem számít, honnan jössz; csak az, hogy hová mész.

A Békejobb nyomtalan elsüllyedésével néhány balra kacsingató polgári versenyzőnek tényleg más területen kell majd keresnie a megélhetését. Szerencsére a nyelvújító Csapody nem tartozik közéjük – az nagy vesztesége volna a polgári oldalnak. Az ellenzék „őszinte” rokonszenvétől övezett mozgalom azonban egyvalamire mindenképpen jó volt: felmutatta a különbséget „megélhetési” és „túlélhetési” figurák között.

Óvakodj azoktól a politikusoktól, akik nem akarnak túlélni, csak megélni! – szól a koalíciós vargabetűből levonható tanulság. A túlélés ugyanis pártok, eszmék, meggyőződések életcélja. A megélhetés csupán politizáló személyeké.

A Fidesz–MDF-megállapodás (amelyet a közvélemény-kutatók szerint a választók máris honoráltak, a szocialistákkal eddig fej fej mellett haladó jobbközépet lépéselőnyhöz juttatva) a túlélést szolgálja. Vagy ha úgy tetszik: a szavazatmaximálást, a polgári erők lehetséges parlamenti többségét 2002 után is. A kormányzás minősége és stílusa múlik rajta, nem holmi egzisztencia.

Ez az elhúzódozó habozás után elrebegett „igen” Kuncze Gáborból azt a reakciót váltotta ki, hogy Dávid Ibolyáék „összefeküdtek” Orbán Viktorékkal. Piszkos hasonlat, de pontatlan is: a megállapodás révén ugyanis éppenhogy törvényes a frigy, s nem törvénytelen. Az SZDSZ csak a második forduló után tervezi az elhálást az MSZP-vel, noha ez csupán a régi házasság felmelegítése.

De mihez fognak a liberális megélhetésiek, ha az ötszázalékos túlélhetési küszöb túl magasnak bizonyul? Van annyi katedra, mint Hack Péter szeretné? S nem lesz-e túl bősá a „független” jelző nekik tizenkét ilyen esztendő után?

(Heti Válasz, 2001. szeptember 14.)

OLIMPIA

Ha nem komoly újságokban olvasná az ember, azt vélhetné: ez vicc, tréfa, halovány Karinthy-utánérzés. Medgyessy Péter, a szocialisták párton kívüli kormányfőjelöltje levelet írt Orbán Viktornak és Demszky Gábornak, hogy a 2012-es olimpia New York-i megrendezése mellett törjenek lándzsát. Mindezt azért, mert az amerikai várost terror-támadás érte – 2001-ben.

Medgyessy nyilván tisztában van azzal, hogy az adott évben Budapest kívánja megrendezni a világ legrangosabb sporteseményét. A pályázat előkészítésére a költségvetés százmilliókat költ, de a politikai megbékélés szempontjából is jellepes a terv jelentősége. Olyan nemzetegyesítő ügy ez, ami mögött az ország és a főváros vezetése egy emberként sorakozott fel.

Alapfokú szeminárium az MSZP-s kampánystábnak: olimpiai rendezést a jelentkezők bősége miatt a XXI. században elsőre aligha lehet elnyerni. Esélye annak a városnak van, amelyik makacs és kitartó: másodszorra, harmadszorra is nekivág. Ha egy európai főváros, amely nem tagja a világvárosok szűk körű, nyolc-tíz tagú klubjának, olcsó gesztuspolitizálásból kihagy egy logikai lépcsőfokot, esélye sem lesz felkerülni a világtérképre.

Ez a kampánystáb egyelőre mélyen alulmúlta a várakozásokat. Előbb – a nyögvenyelős piárszereplések során – a búzaégető Karsai gazdával fényképeztették a főnököt Békésben, majd a manhattani katasztrófa után tanácsalanságukban napokig dugdosták a nyilvánosság előtt, nehogy össze lehessen vetni kríziskezelő képességét az elemében levő Orbán Viktorral. Most meg kisütötték ezt az olimpiai szolidaritást – s a kampány még csak az elején tart...

Persze az is lehet, hogy az ötlet saját kútfőből való – az pedig komolyan aggasztó volna, hiszen ez az ember adott esetben élet-halál ura lehet, akinek ötleteitől milliók sorsa függ. Nem igaz, hogy nem tudja: a hivatkozásul szolgáló Stuttgartnak semmi esélye nincs a versenyben; Róma pedig már rendezett olimpiát, így Berlusconi lehet nagyvonalú. Mellékesen az 1960-as pályázatról épp Róma javára, no meg Moszkva sugalmazására mondtunk le: a szovjetek ugyanis az 1964-es játékokat szánták maguknak, s két szocialista ország nem rúghatott volna labdába.

A szocialista országoknak a jelek szerint a rendszerváltozás után sem lesznek jobb esélyeik. A világelső Amerika 2012-re már csak nemzeti mítoszának részeként fog emlékezni a mostani borzalomra, ám a hipotetikus és súlytalan magyar gesztusra egyáltalán nem. Legfeljebb azon aggódik majd, hogy a New York-i olimpia minden addiginál nagyobb kihívást jelent a mindenkori terrorizmusnak.

Talán Medgyessyre sem fog már emlékezni senki. Most azonban itt van, a maga suta szimbolikus kampánypolitizálásával. De ne feledjük: nehogy helye legyen az ünnepélyes megnyitó díszpályájában...

(Heti Válasz, 2001. szeptember 21.)

RABOSÍTVÁ

Régóta tudjuk: mindennek a sajtó az oka. A politika – hitvallásra és demokratikus iskolázottságra való tekintet nélkül – előszeretettel bújik eme univerzális bűnbak fedezékébe. Igaz, a rideg viszony kölcsönös: a sajtó meg minduntalan – sokszor igaztalanul – a politikából csinál bűnbakot.

A rabosítási módi azonban (melynek során a hatóságok ujjlenyomatot vesznek az újságírótól, csak mert annak rendje és módja szerint megírt valamit) túllép az évszázados macska-egér játékon. A hivatalosság rossz paragrafusokra hivatkozva prejudikál, amikor potenciális bűnözőkként kezeli a nyilvánosság munkásait. Néma cinkosa ebben a törvényhozó hatalom is, amely az alkotmányban foglalt szólásszabadság szentségét ilyen nemtörődöm módon semmibe veszi.

Tavaly a Népszabadság, idén a Magyar Nemzet munkatársai jutottak a rabosítás sorsára. A sajtó oktanulási rendszerében ezek szerint aligha van pártpolitikai meggondolás. A két eset különbségeiből mégis tanulságos következtetések vonhatók le.

Az a tény például, hogy az újságíró megalázását egy úrhatnám képviselő után most egy önbíráskodó ügyvéd-tanár kezdeményezte, azt mutatja, hogy a médiatevékenység a jog berkeiben a politikai „elitbűnözésből” lassan átcúszik köztörvényes területre. A jogász szakma mostanság egyébként sem ostromol etikai magaslatokat (az aggályos sztárügyvéd-szereplésektől a zsebszerződésekben és lakáspanamáiban való tevékeny közreműködésig terjed a szürke zónájuk), az ügyvédi kamara pedig gyakran a konkrét esetekben is elhárítja a felelősséget. Az a doktor úr, aki a bíróság folyosóján lágyékon rúgta ellenlábasát, a rabosítással lényegében megismételte úriemberhez nem illő cselekedetét – a kamarának pedig ehhez az övön aluli morálhoz semmi szava nincsen.

Az a bűnt nem követi bűnhődés, mit sem ér az igazságszolgáltatás. Képzelnék el az öntudatra ébredt Raszkolnyikovot, akinek személyiségi jogai vannak! Dosztojevszkij talán soha nem adhatta volna ki regényét.

A tájékozódás joga nem kormánypártiság vagy ellenzékiesség kérdése. A nyilvános helyen való ülepen billentés közérdekű információ. S egy ilyen halmozottan barbár magatartású illetőt nemcsak az egyetemi katedrától, de ez esetben a személyiségi jogaitól is meg kellene fosztani.

Az a fura helyzet állt elő, hogy a sajtómunkások – a választási kampány ellenére is félretéve nézetkülönbségeiket – közösen lépnek fel alaptevékenységük csorbítása ellen. Némiképp leegyszerűsítve: a paragrafusok mesterei a személyiségi jogokat, míg a nyilvánosság szószólói a sajtószabadságot favorizálják. Biztosan van arany középút – de parlamenti segédlet nélkül nem lehet rátalálni.

(Heti Válasz, 2001. szeptember 28.)

HACKEREK KORA

Pár évszázada a pionírok még a térképen sem szereplő földeket törtek föl; a rockerek pár évtizede a monstre koncertek küzdőterén tipródtak; a hackerek viszont pár éve a szolid munkahelyi közegben vagy éppen az otthon melegében kísérlik meg a lázadást a fennálló világrend ellen. Korunk hőse: a hacker. Ő az, aki előtt nincs lehetetlen a talmi valóságban: hiába tiltják el még a mobiltelefontól is, kedve szerint jár ki-be bankok, minisztériumok, sőt nemzetbiztonsági hivatalok számítógépes védfalain, hipertitkos adatbázisokban barangol, s a pusztá játék kedvéért itt-ott árulkodó bűnjelet hagy maga után, miként Arsène Lupin, az úri betörő.

A hacker nem egyszerűen szenvedélybeteg; nem kerül egyoldalú függőségbe a géptől és a hálózattól, mint megannyi mezei internetező. Őt a virtus élte, a kihívás, hogy megkísérelje a lehetetlent. E férfias (macsó?) mentalitás annyiban más, mint a múltbéli korokban, hogy nem kíván nyers erőt, testi kiválóságot – csupán leleményt és állóképességet.

A hackert nem kigyúrt, deltás izompacsirtának képzeljük – igaz, nem is feltétlenül holdkóros és csenevész szobakucac. Ha megkérdezik a hackert, miért műveli a számítógépes betörést, miért izgatják a feltörhetetlennek hirdetett rendszerek, valami olyat válaszol, mint Hillary, amikor arról kérdezték, miért kell megmászni a Mount Everestet. Mert ott van.

A legragyogóbb logikájú szisztéma is magában hordozza önnön kritikáját, és ez a kéretlen kritikus a világhálón a hacker. Minden pillanatban figyelmeztet: az ember által teremtett világok éppolyan tökéletlenek, mint maga az ember. Úgy is mondhatnánk: a virtuális univerzum a hackertől lesz humanista és emberszabású.

Mindez persze nem változtat azon, hogy a hacker kívül van a földhözragadt jog keretein. Rokonszenves csirkefogó (főleg, ha nem mi vagyunk zsenialitásának kárvalottjai), de csirkefogó. Törvényen kívüli akkor is, ha eladja szabad lelkét és becses agyát, a nagy rendszervédő cégeknek végezve tesztelő feltöréseket szakmáiban.

Ha a mi fiunk nem tudja megfúrni a mackót, mások se tudják – reménykednek a módos biztonságpártiak. Ebben persze alighanem tévednek – mindig lesz ugyanis egy hacker, akit nem tudnak megvenni, leigazolni, betörni. Ellene saját hackereiket küldik sorompóba, s e virtuális viadalok a lovagi tornákhoz lesznek hasonlatosak.

Végső megoldás itt persze nincsen. Ha botor módon úgy hisszük, az utolsó hacker is elesett – újak teremnek. Amíg egyetlen klaviatúra vagy egér lesz a földön, nem ér véget a hackerek kora.

(Heti Válasz, 2001. október 5.)

KRÉTAKÖR

Hihetetlen tumultus az újpesti Árpád úton; lépésben araszol az autókaván. A forgalmi dugó oka hosszú percek múltán derül ki: halálos balesetnél helyszínelnek a rendőrök. Az áldozatot már letakarták vastag, fekete fóliával, csupán a keze kandikál ki alóla.

A gyászkeretes körmök arról tanúskodnak: a szerencsétlenül járt férfi minden biztonnal olyan hajléktalan lehetett, aki nem feltétlenül a fürdőszobában kezdi a napot. Ott akart keresztülvágni a négysávos úton, ahol a nap minden szakában ezer löerővel leselkedik a végzet. Az ütközés hatalmas erejű volt: tőle jó tizenöt méternyi távolságban egy alumínium teáskanna hevert az aszfalton, akkurátusan körülrajzolva fehér krétával.

Történt mindez az afganisztáni bombázás másnapján, amikor az autórádió híradásában a harmadik helyre szorult vissza a tálibokra mért légicsapás. A vezető hír a milánói légi katasztrófa volt, amelyet ezúttal a terroristák helyett a sűrű köd és az elromlott radar számlájára kell írni; a második helyre viszont az az információ került, hogy az Abházia fölött lelőtt ENSZ-helikopteren egy magyar békefenntartó ezredes is tartózkodott. Mi tagadás, ezek a hírek – a fekete fólia látványával súlyosbítva – soknak tűntek egyszerre.

Mert meg lehet-e szokni a halált? Beszélhetünk-e fontos vagy kevésbé fontos halál-hírekről annak tudatában, hogy – igen „demokratikusan” – mindenki csupán egyszer lépi át a lét és nemlét küszöbét? Létezik-e szenvtelen szakmai szabály, hogy miként kell rangsort felállítani a pusztulásban?

A halál természetes, mint az élet. A halál egyszeri, ezért nem lehetnek róla első kézből való tapasztalataink. A művi halál pedig szembefordul az étellel, ezért nincsen nála természetlenebb.

Ha a kvalitatív szempontok nem érvényesíthetőek, maradnak pótmegoldásként a kvantitatívak. Az afgán városokban a legóvatosabb jóslatok szerint is tízezrekre rúghat a háborús cselekmények áldozatainak száma, sőt az éhenhalásra esélyesek körét legkevésbé hatszázezerre becsülik. New York polgármestere négy- és ötezer közé teszi a manhattani katasztrófa elhunytjait; ehhez képest a milánói repülőtérén és a Fekete-tenger fölött lelőtt gépen százas nagyságrendben búcsúztak embertársaink az élettől.

Ilyen lelketlen matematika tudatában van-e hát jogom arról az Árpád úti hajléktalanról beszélni, aki alumínium teáskannájával indult neki a hívogató túloldaldnak? Ha az ártatlan áldozatok erőszakos halála értelmetlen, a bűnösöké igazságos, a békefenntartó ezredesé pedig hősi halál, milyen jelzővel illessük az ő távozását? S van-e joga a mi halálunk kapcsán bárkinek tetszőleges jelzőhasználatra, ha minket kerít be a rendőrségi krétakör?

(Heti Válasz, 2001. október 12.)

LÉPFENE

Mindig mondtam: páratlanul láttató a mi nyelvünk. Ha csak valamely idegen szókészletből kölcsönöz egy betegségnevet, az lehet bármilyen pusztító, nem ér fel egy zamatos magyar titulussal. Nem tudunk eléggé rettegni az AIDS-től, de úgyszólván a véráramunkban érezzük, mikor azt halljuk: francnyavalya.

Ha lehet ilyet parányi alattomos gyilkosokról mondani, én megrögzött stilsztaként már a kergemarhakórtól is „el voltam ragadtatva”. Fölösleges a megbetegedés leírása: az ember csak kimondja, s máris előtte áll a részegséggel elegy összeomlás víziója. Ezt éreztem akkor is, amikor manhattani „kockázat és mellékhatás” gyanánt berobbant életünkbe a lépfene.

Kell-e ecsetelni: az egyszerű laikusnak a lép és a fene együttes emlegetése is maga a személyre szabott apokalipszis. A borítékokban érkező spórák arra indították az amerikaiakat, hogy egymilliárd dollárt áldozzanak a nagy gyógyszergyárak lépfene-ellenes kutatásaira. A rosszmájúak erre mondhatják: a terroristák a gyógyszerlobbi legjobb ügynökei.

Az anthrax-baktériumokról mindeddig az átlagember mit sem tudott – még azt is vélhette: a keletnémet képregények tréfás hősről van szó: Anthrax, Bramax, Califax. Mára Európa is pánikba esik minden gyanús por láttán, s fellelegzik, ha csak keményítőtíliszt vagy „ártatlan” heroin van a pakkban. A repülőtereken azonban inkább hozzá sem nyúlunk az Amerikából érkező küldeményekhez.

A sokat szidott számítógépes vírusok helyett talán mégis a valóságos baktériumok dönthetik romba a nemzetközi érintkezést. Sok kis WTC lapul a kopertákban, s a megfertőződöttek számára közömbös, hogy az iraki diktátor vagy Oszama bin Laden-e a valódi feladó. (Bár Oszamáék terrorcsoportja, az al-Kaida hangzásában feltűnően hasonlít az Alkaloidára...)

A vegyi fegyverek ilyen alkalmazása mindenesetre újabb adalék ahhoz, hogy a XXI. században nincs korlátozott háború; önáltatás katona és civil áldozatok között különbséget tenni; elfeledhetjük a háterszág fogalmát. Egyes források tudni vélik: az anthrax-baktériumokat először az amerikai hadsereg laborjaiban tették alkalmassá csapásmérésre, miként bin Ladenékat is Nyugaton képezték ki a Moszkva elleni gerillaharcra. Úgy látszik, a baktériumok előbb-utóbb mindig elszabadulnak.

Nem látogatható már a Capitolium, a Fehér Ház, zárttá váltak a szenátus ülései, s több jel mutat arra, hogy cenzúrázzák a médiát, az internetet, szigorítják a bevándorlást. A szabadság honában a terrorizmus elleni harcra hivatkozva minden eddigienél jobban korlátozzák a szabadságjogokat. Vajon nem ez az állapot-e a demokrácia lépfenéje?

(Heti Válasz, 2001. október 19.)

SOROS

Filantróp vagyok, mert megtehetem – jelentette ki Soros György a Népszabadságnak adott interjújában. Ez az aranyköpés tökéletesen fedi a leghíresebb magyar alapítványtevő munkásságát. Legfeljebb annyit lehet hozzáfűzni: azokból pedig, akik nem tehetik meg, nem feltétlenül lesznek azért mizantrópok.

Soros György neve fogalomná vált – ha csak azt halljuk: „soros elnök”, önkéntelenül összerendezzünk. Romániában nagy munkával külön írásjeleket is kerestek nevének magánhangzóira, mert úgy gondolták: a Sörös magyarosabban hangzik. Akár magasztalják, akár támadják, mindenképp a sorsfordító magyarok közé tartozik; minden szava információértékű.

Legutóbb ott ejtettük el a történet szálait, hogy Halmai Gábor elrohant hozzá Amerikába, s e célra összeállított szöveggyűjteménnyel dokumentálta: Magyarországon tombol az idegenellenesség és az antiszemitizmus; szükség van tehát az alapítványra. Az alkotmányjogász budapesti helytartóként jött haza, s harsány diadaljelentések szóltak a Soros-korszak meghosszabbodásáról. Ám maga Soros némiképp árnyalja e jövőképet.

Azt mondja, a Szabadság Minősége program a szélsőségek térnyerése ellen lép fel – s ebben a többes számban nyilván nemcsak a jobb-, hanem a baloldali szélsőség is benne foglaltatik. Ez nagy bölcsességre vall. Ugyanakkor az a fogalmazás, hogy az alapítvány nem szűnik meg, csak átalakul, aligha nyugtatja meg az erre szocializálódott klientúrát.

Ütközni látszik az ultraliberális hitelvekkel az a kijelentés is, hogy „én elvetem a piaci fundamentalizmust, a piac mindenhatóságába vetett hitet”. Soros megengedheti magának, hogy kijelentse: Amerika szeptember 11. előtt a „segíts magadon” elvéhez ragaszkodva lényegében segélyellenes volt a harmadik világgal. S nem tartja vissza az ENSZ-kritikától az a körülmény sem, hogy Nobel-békedíjat aggattak rá.

Elismeri viszont, hogy „a zárt társadalmak összeomlása nem vezet mindenütt a nyílt társadalom megszületéséhez”. Ezek szerint lennie kell egy harmadik kategóriának is – így a Soros-filozófia érvénye a globalizmus korában erősen korlátozott. Mint a repülőről segélyezés kapacitása Afganisztán fölött.

Ha az Aczél-érában az MTA–Soros Alapítvány „egymást kölcsönösen kihasználó játék” volt, mára a globális játszma sakkfigurája. (Az ember ilyen időkben felkapja a fejét arra, hogy a Közép-Európai Egyetemen „száz muzulmán diák tanul” ...) Ám ha a költségek kétharmadát Soros helyett másnak kell állnia, megengedhetjük-e magunknak, hogy továbbra is filantrópnek nevezzük?

(Heti Válasz, 2001. október 26.)

GÓLYAHÍR

Az is egyfajta „gólyahír”, ha a sárga csőrű, nagy testű, kelepelő madarak elhúznak Afrikába. Ki írja elő, hogy a gólyahír csakis tavaszi tünemény lehet? Nekem például mostantól kicsit az ősz is jelenti.

A Magyar Rádió Gólyahír akciója Mindenszentekkor ért véget. Arról van szó, hogy kisiskolások és óvodások cipősdobozokba pakolják mindazt az iskolaszert – filctollat, radírt, aprócska játékokat –, amelyet nélkülözni tudnak, s a levélkéjükkel is kibélelt csomagokat a szervezők határon túli magyar kisiskolásoknak juttatják el. A gólya emlegetése így voltaképp túlzás (a kezdő egyetemistákat szokás így nevezni); ám ez legyen a legkisebb baj.

Tavasszal Erdélyben forgattunk, a magyar szórványiskolák közül keresve fel néhányat. Miközben meggyőződésemmé vált, hogy a magyar identitás megőrzése a román tengerben immár lecsupaszított iskolaügy (anélkül a kultúra és politika sem ér semmit egy emberöltő múltán), megdöbbenett és meghatott az a hétköznapi hősiesség, amit a pedagógusok tanúsítanak a szórványvidékek aprófalvaiban a magyar nyelvű oktatás fennmaradásáért. Ennek egyik beszédes példája volt, hogy a tanítónők saját szerény jövedelmükből vettek a szegénynél is szegényebb kisdíjaknak színes ceruzát, munkafüzetet.

Bizonyára hasonló tapasztalatra tehetek szert a rádiósok is. Úgy vélheték: a magyar állam támogató milliárdjaiból lehet erdélyi magyar egyetemet finanszírozni, de nem feltétlenül jut belőle színesekre. Nem véletlen, hogy a Duna Televízió is rögvest csatlakozott az akcióhoz.

Miközben a kislányom büszkén vitte be az iskolába a megpakolt cipősdobozt, arra gondoltam: ez nem segély. Ha a levélkékre netán válasz is jön, talán egy barátság kezdete is. Sok gyerekben talán most tudatosult: élnek a határon túl is magyar iskolások.

Amit elrontott, szétdúlt, meggyalázott a kisszerű történelem, azt a kis kobakokban talán még helyre lehet valamennyire állítani: legyenek tudatában, hogy vannak összetartozó közösségek, amelyeket nem tudnak felülbírálni gőgös békeszerződések. Nem árt azt sem tudatosítani bennük: csupán a történelmi vakszerencsén múlt, hogy nem ők kapnak-e most a gazdag Erdélyből megtömött cipősdobozokat. Egyáltalán: legyenek tisztában azzal, hogy az IKKA-korszaknak az ezredforduló korántsem vetett véget.

A gólya nem tiszteli az országhatárokat, bár a kulturális különbségségre nem árt tekintettel lennie: van, ahol fazékba való madárnak tartják. A státustörvénnyel, a magyar igazolványokkal a hivatalos magyar politika is eljutott oda, hogy a lehetőségek és európai normák szerint „virtualizálja” a Kárpát-medencei határokat. Így aztán amit a miniszterelnök a Magyar Állandó Értekezleten a magyarság határon túli „erőtartalékairól” mondott, azt akár egy cipősdobozba rejtett levélkére is írhatta volna.

(Heti Válasz, 2001. november 2.)

ÍRMAG

Ír a sebre – mondja a rég(ebb)i magyar nyelv; s a homonimák ritkán véletlenek. Az a tény, hogy nyelvünk három dolgot is ugyanazzal a kéttagú hangsorral jelöl, s abból kettő (írás, balzsam) pozitív, gyógyító jelentésű, meghatározza a harmadik jelentés lelki fogadtatását is. Ám különösebb szemantikai hókuszpókuszok sem kellenek ahhoz, hogy kijelenthessük: mi, magyarok, rokonszenvezünk az ír néppel, és kész.

Szimpátiánknak romantikus történelmi eredete van: legnagyobb XIX. századi íróink előszeretettel emlékeztettek a két nép sorsa közötti párhuzamra. E történelmi közhely szerint az osztrákok úgy nyomtak el bennünket, mint az angolok az íreket – a XX. században pedig még magunkban hozzátettük: lám, egyik nációban sem hunyt ki a hamisítatlan forradalmi szikra. Az ezredforduló hajnalán itt, Közép-Európában is kivajúd-tuk a szabadságot, a szigetországban azonban időközben meghökkentő dolog történt: annyi nélkülözés és sovány esztendő után robbanásszerűen meggazdagodtak.

A felületes szemlélő hajlamos ezt az ügyes európai uniós pályázatnak tulajdonítani, s van is valami a dologban. Míg például korábban egyetlen euróregió volt az ország, nemrégiben ravaszul kettőt csináltak belőle, hogy az elmaradottabb térség továbbra is részesülhessen a felzárkóztatási alapokból. Nincs szükség statisztikát hamisítani, hogy „túljárjanak” a brüsszeli bürokrácia eszén – elég egyszerűen módosítani a közigazgatási határokat.

Téved azonban, aki azt hiszi: e fejlődési ütem valamiféle csibészes trükkök eredménye. Nem az. Az írek tudatosan alkottak új nemzetstratégiát, noha korábban ők is hajlamosak voltak az önsajnálatra, a „búsírkedésre”.

Azt mondták: legyen nálunk húzóágazat a turizmus és az informatika. És úgy is lett: Szent Patrick szigete a tudatos országimázs-építés eredményeképpen – zöld mezők, barna sörök, füstös whisky (írásban is gondosan megkülönböztetve a skót whiskeytől), angolul író írók, egyenes derekú táncosok – minőségi turisztikai célponttá vált. A szoftver-dömpinghez pedig fiatal agyak kellettek: nekifogtak hát az új nemzedék „előállításához”.

Ez a nemzeti projekt olyannyira sikerült, hogy mára a népesség negyven százaléka huszonöt év alatti, pedig ez nemcsak a nevében fejlődő ország. Az ír párhuzam ürügyén beszélhetünk uniós közeljövőnkéről, az életszínvonal-robbanás várható sokkjáról is (a meghejtűsödött ingatlanárak miatt a fiatalok lakáshoz jutása körülményes, ezért átmenetileg Mercedesekre költik a pénzüket). Nem árt azonban a demográfiára sem figyelnünk.

Írország szenvedte el Ukrajna után a legpusztítóbb modern kori éhínséget. Most, érezvén a különbséget, nemcsak testi, hanem szellemi táplálékkal is bőséggel töltkeznek. Nem haszontalan hát vigyázó szemünket Dublinra vetnünk – másképp talán írma-gunk sem marad...

(Heti Válasz, 2001. november 9.)

VESZÉLYÉRZET

Sok van, mi csodálatos, de az emberi feledékenységénél nincs semmicsodálatosabb. Sokat tapasztalt pszichológusok mondják: a feledés jótékonyan segíti a túlélést – ha a múltunk minden építőkockájára emlékeznénk, valószínűleg képtelenné válnánk a jövőre. A feledékenység azonban kórosnak tekinthető, ha már a tegnapi események is kitörlődtek az agyunkból.

Komolyan csodálom például a ferihegyi érdekvédőket. Az emlékezetes repülőgépszerelő-sztrájk után újfent mozgolódnak: érdekeiket fogadott ügyvéd képviseli nemcsak a munkáltatóval való tárgyalásokon, de a médiában is. Nem igazán értem, mit akarnak elérni, de őszintén szólva nem is ez érdekel: sokkal inkább az, hogy milyen világkép van az agyukban.

Nem létezik, hogy ne értesülnének a világ légi forgalmi híreiről. A Malév New York-i járata már megint visszafordult, az újabb légi katasztrófát Queens fölött az amerikai hivatalosságok „sima” hajtómű-balesetként aposztrofálják, de a gyanakvó közvélemény folyton a két hónappal korábbi terrorista-merényletekre sandít. A légi forgalmi technikai személyzet mindkét verzió esetén felértékelődik: vagy azért, mert a kamikaze elvakultság ellen nem tehet semmit; vagy azért, mert tehetne, de nem képes rá.

Ám az mégis furcsa, hogy a magyar alkalmazottaknak nincsen veszélyérzetük. Úgy érzik, hogy bár a repülőterek világa fenekestül felfordult, ők araszolhatnak tovább a megszokott érdekvédelmi ösvényeken. Kevesen gondoltuk volna, hogy a Swissair csődbe mehet; s ez a gondolat a Sabenával kapcsolatban sem merült fel.

A svájci és belga légi alkalmazottak tűntethetnek, izgulhatnak végkielégítésükért, munkahelyükért. Belgium és Svájc minden követ megmozgatott, hogy megmentse a két nemzeti légitársaságot. Az egyik az Európai Unió mintaállama, a másik az Unió kívül Európáé – mindkettő mérhetetlenül gazdagabb a nyugat-európai elitklubba bebocsátásra váró Magyarországnál.

Nem ismerem a Malév belső érdekviszonyait, annyi azonban érzékelhető: évek óta válságkezelés folyik. A légitársaság alkalmazottai koránt sincsenek egzisztenciális biztonságban; a csődhelyzet veszélye minden légi katasztrófával nő. Persze úgy is lehet gondolkodni: addig kell tiltakozni, amíg van kinél.

Nehéz elképzelni, hogy a világháború bakái annak idején érdekvédelmi tárgyalásokat folytattak volna a papírtalpú bakancsok lecserélése ügyében. A követelés kétségkívül jogos volt, ám az ügyvédfogadás motívuma meglehetősen történelmietlennek tűnne. A veszélyérzet nagyságáról pedig legfeljebb feltételezéseink lehetnek...

(Heti Válasz, 2001. november 16.)

KARCER

Ha valaki azt mondja úgy öt éve, hogy a szabad demokrata holdudvarhoz tartozó elit majd szocialista polgármesterrel hadakozik kilakoltatási ügyekben Budapesten, bizonyára hitetlenkedünk. Ha az illető hozzáteszi, hogy az aktivisták bilincsbe is veretik magukat a nagyobb sajtónyilvánosság kedvéért, még tán az elmeállapotát is kétségbe vonjuk. Ebből látszik, hogy a valóság túltesz minden fantázián; csak elég időt kell adni neki.

Ám az erzsébetvárosi szociális tragikomédia legkevésbé sem balliberális belügy. Azt mutatja, hogy a politikai erővonalak alakításában nem egyeduralkodó a választási kampány: vannak, akik már a tavaszt követő időkre sandítanak. Nem zárható ki, hogy a parlamentből kiszoruló erők elérkezettnek látják az időt, hogy felépítsék új média-imázsukat.

A hajléktalan-probléma így, a fagyok beálltával mindig hatványozottan jelentkezik. Sajnálkozva lehet találgatni: vajon hány fedél nélküli honfitársunk nem éri meg a kikeletet? A tragikus halálesetekről ezen a télen is hatásvadász tévériportok készülnek majd – költségükből akár új hajléktalanszálló is épülhetne.

A kilakoltatás mint a szociális érzéketlenség netovábbja e fénytörésben még ingoványosabb terep, mint egyébként. A jogcím nélküli beköltözők mellé állni a jogállam ellenében: igazi forradalmi szerepvállalás. Kérdés, hogy éjnek évadján, zuhogó esőben milyen hatásfokkal lehet a fennálló rendet megdőnteni.

Mindenesetre az elszánt jogvédő aktivisták elszólták magukat, amikor megbilincseltetésüket nem azért sérelmezték, mert polgári engedetlenségi akciójukat nem honorálta a hatóság, hanem mert velük – neves közszereplőkkel – merészték ezt tenni. Nem a karcera botrány szerintük, hanem hogy ők kerültek kapcsolatba vele. Igaz, senki nem állította, hogy ez a jogvédő mentalitás alapvetően demokratikus beállítottságú volna.

A kerületi polgármester ellenvetéseivel jószerivel senki nem foglalkozott. Miközben a kalocsai menekülttábor ügyében a liberális érvrendszer része lehetett a helyi adófizető polgárok jogos érdeke, addig Budapesten lényegtelennek tetszik, hogy az illegális lakásfeltörők legitimálása valóságos belső migrációt indíthat meg a keleti végekről. Ha van ingyenlakás, s nem kell rezsit sem fizetni, ott a helyünk – vélhetik több tízezren is.

Szegény gazdagok, gazdag szegények? Nincs Jókai, aki megválaszolná. A bilincs tényleg nem megoldás – de akkor sem, ha általa a jogállamot akarják mozgáskorlátozottá tenni.

(Heti Válasz, 2001. november 23.)

CSŰRHE

Választások előtti évben mindennek kicsit kampányíze van: még nemzeti ünnepeinknek is. Nem menekült meg ettől október huszonharmadika sem: a nyilvánvaló temetői koszorúzási provokációra füttty volt a válasz, a fütttyre csúf parlamenti szóváltás. Az emlékezés vizébe dobott botránykő azonban olyan hullámokat vetett, amelyek hetekig gyűrűztek a közkedély ideges felszínén.

Valljuk meg: az 1956-os dicsőséges forradalomhoz méltatlan volt a „csőcselékvita”. Ráadásul egy fontos momentum sajnálatos módon háttérben maradt. A kifütyült Mécs Imre ugyanis ez esetben gyanús tisztességű előd nyomába lépett: Gerő Ernő terminológiáját alkalmazta.

A csasztuskák „hídvérője” nevezte ugyanis első ízben csőcseléknek a forradalmi tömeget. Ösztönös reakciója ez minden diktatúrának, ha felkelnek ellene – csak hogy idővel akár elismeréssé is válhat. Mégis paradox, hogy akadt, aki akkor is „csőcselék” volt, meg most is.

Egy halálra ítélt ötvenhatosnak persze több mindent el kell néznünk; még akkor is, ha szerepvállalását nyilvánosságra került kihallgatási dokumentumok árnyalják. Szerintem minden ötvenhatos halálraítéltet hősnak kell tekinteni; de vannak fokozatok. Mécs – ha szabad ilyet mondani – kisebb hős azoknál, akiknek a kínzások hatására sem eredt meg a nyelvük; de mindenképp nagyobb hős például a később budai villával kompenzált Vásárhelyi Miklósnál.

Igazából csak annak van joga ítélni, aki adott helyzetben már bizonyított – s többben vagyunk azok, akik szerencsére nem tudhatjuk, miként viselkednénk, konspirálnánk ilyen szélsőséges élethelyzetekben. Ám Mécsnek egyszerűen nincs joga ítélni „másként gondolkodó” ötvenhatos társairól. Mint ahogy a más esetekben az emberi méltóságra oly érzékeny balliberális véleményformálók mellett sincs ott az erkölcsi erő, ha ricsajt csapnak Mécs Imre miatt, de más mércét alkalmaznak például Fónay Jenővel szemben.

Mécset a „hirtelen felindulás” körülménye sem menti, hiszen stúdióról stúdióra haknizva „csőcselékezett”. Sőt egy alkalommal még csűrhezett is. Falusi gyerek lévén tudom, hogy a csűrhe sertésfalkát jelent.

Így nevezni egy társaságot olyan sértés, melynek hallatán a bicska nem szokott a csizmaszárban maradni. Még a disznópásztor is inkább kondát mond óvatosságból, elkerülendő a félreértéseket. Lehet-e hidat verni a forradalom örökösei között, ha az alpári stílus ellen jószerével a kármentők sem nyújtanak védelmet?

(Heti Válasz, 2001. november 30.)

CENTRUM

Rumba, rumba, rumba, Centrumba – énekelte a kórus a békebeli tévéreklámban. Képileg ez úgy festett, hogy járókelők jártak-keltek a zebraán, aztán egy láthatatlan jeladásra rendezetlen mozgásuktól elszakadva szembefordultak a kamerával, és táncgarszerűen a nézők felé kezdték rázni a láthatatlan rumbatököket. Antialkoholista aktivisták nem tiltakoztak a kétértelmű produkció ellen.

Azok, akik most a politikai centrumba igyekeznek, legalább annyian vannak, mint a hirdetési ósklipben. Azt is mondhatnám: zsúfolt a zebra az utca két oldala között. S körülbelül annyira komoly a produkciójuk is, mint a hajdani fizetett szlogendalosoknak.

Magyarországon mindenki a centrumba szereti sorolni magát – de ez az első eset, hogy ezt a párt nevébe is belefogalmazták. Külön-külön rendes, becsületes politikusok – de önmagukban, piciny pártocskáikkal reménytelen átlépniük a parlamenti küszöböt. Meggyőződésem, hogy együtt is.

Akkor pedig sajnálatos módon nem vizsgálható, hogy Kupa Mihály milyen pártelnök, s hogy komolyan összebékíthető-e csapatában Pusztai Erzsébet, Bartók Tivadar meg Nagy Tamás. Csakis az vizsgálható, hogy kitől vesznek el szavazatokat. S mivel jól látható, hogy ez a centrumozás főképp a jobbközéptől vihet el úgy fél–másfél százalékot, nem vitás: a baloldal malmára hajtja a vizet.

Az MSZP térfelén csupán egy ilyen zavaró tényező van: az Új Baloldal, amelyet egyébként épp az imént vázolt logika alapján „Fidesz-bérencezett” le egy szocialista-szimpatizáns elemző. A Munkáspárt és a MIÉP ilyen szempontból „nem játszik” – noha az lenne csak érdekes helyzet, ha Kovács Lászlónak az öt százalékot ostromló Thürmeréktől kellene naponta háromszor „európai szellemben” elhatárolódnia. A kormányalakítást alighanem a középről elcsent voksok dönthetik el.

Centrum ebben az országban körülbelül akkor lesz, amikor Nagy-Britanniában vagy az Egyesült Államokban. Kupa Mihály minden zsenialitása is kevés ahhoz, hogy a mérleg nyelvét játssza. De ha mégis elég, akkor is aggályos, hogy ugyanazzal az orcával vállalna tárcát egy Orbán- vagy egy Medgyessy-kormányban.

Ez a csoportkép persze éppúgy a múzeumba fog kerülni, mint az emlékezetes Békejobb-plakát. Pártszövetségek harcába (hiszen a Fidesz az MKDSZ és az MDF szavazói mellé a kisgazda-rokonszenvezőket is begyűjtötte, míg az MSZP önmagában is egy pártszövetség Vitányitól Krauszig) nem lehet pártszövetséggel beszállni. A centrum-hétfők kora végképp lejárt.

(Heti Válasz, 2001. december 7.)

TORA BORA

Csak a logika képes úrrá lenni a parttalan indulatokon – hangzik az egyik legmegszívtelendőbb XX. századi intelm, amivel lehetett ugyan világháborút nyerni, viszont soha nem próbálták ki választási kampányban. Utóbbi hadszíntéren az indulat bocsánatos bűn, noha makacs képzetünket a bölcs magyar választópolgárról épp az a tény táplálja, hogy a voksolásokon 1990 óta rendre az aktuális politikai pulykakakasokat büntette. A logika uralma mindenestre kül- és belországban egyaránt megrendülni látszik.

Nem értem például Afganisztánt. A tálibok soha nem voltak különösebben rokon-szenvesek a mi kissé elpuhult, feminin demokrácia-felfogásunknak – de hát ezzel nincsenek egyedül a világban. Mégis, miért csak Kandahárt bombázzuk?

Ja, hogy ők bújtatják Oszamát, az első számú közellenséget, aki műveségére kapcsolva kívánja szétzúzni a műveséget is létrehozó nyugati civilizációt? Ez bizony nyomós érv. Ám a megtorló háború előbb kezdődött, mint hogy az „élve, de inkább halva” körözüsi parancsát megalapozó bizonyítékokat egyszerű halandó láthatta volna.

A logikai bakugrás akkor válik nyilvánvalóvá, amikor bizalmas sajtóértesülésekre hivatkozva szóba hozzák egy videofelvétel létezését, amelyen bin Laden hálát ad Allah-nak, hogy „a vártnál is nagyobb” pusztítást tett lehetővé Manhattanben. Ha kisebbet várt, akkor tudott róla. Ergo: az egész csapásmérést ő szervezte.

Csakhogy ez a hír épp aznap röppent fel, amikor a tálibok az utolsó afganisztáni tartományban is kapituláltak. Mi van akkor, ha az egész merényletügyben ártatlan a tálib rendszer? Ki garantálta a prejudikáló Nyugatnak, hogy tizenkilencre alsót fog húzni?

Tora Bora, a titokzatos gyomrú hegy, amelybe az amerikai csúcstechnika vágott vakondjáratokat a másodlagos szovjet csúcstechnikával szemben, mintha egy P. Howard-regényből került volna a hírekbe. Rejtőnek már utcája is van, szobra is lesz Pesten – de nem tudok róla, hogy munkáit konzseniális angol fordításban ismerhette volna meg a világpublikum. A ponyvakirályban azonban mindig volt logika – még ha nyakatekert is: bár nem dosztojevszkiji igénnyel írt, soha nem cserélte fel a bűn és bűnhődés sorrendjét.

Ha a logika kifordításának technikája a belpolitikára is áttérjed, nem hivatkozhatunk többé a józan észre. Elég vádaskodni mindennemű bizonyítás nélkül – a bombázók igazát majd a győztes igazsága fogja utólag legitimálni. De mi a garancia arra, hogy tényleg elöbukkannak majd a kompromittáló videofelvételek a nagy magyar Tora Bora gyomrából?

(Heti Válasz, 2001. december 14.)

HÓHÁNYÓK

Luca-napkor könyörögve kérte a rádió az autósokat: ha egy mód van rá, maradjanak veszteg otthon – hólánc helyett foglalkozzanak inkább a szőlánccal. Itt van mindjárt az ékes szavú főpolgármester, aki szilárd liberális világképe ellenére sem érti, miért nem mennek el a fővárosi hajléktalanok alkalmi hóhányónak, pedig nappali műszakban busás 1800 forintot kínál érte, ami harmincnapos munkahónappal számolva kicsit még meg is haladná a sokat szidott minimálbért. Az istápolásra szorulóknak mégis inkább a halat kérnék odabenn a jó melegben, s nem a hálót odakünn a nagy-budapesti zimankóban.

A rádió azt is mondja, hogy akinek feltétlenül muszáj, az is menjen inkább metróval (bár ez mondjuk Kiskunlacházán objektív akadályokba ütközik). A metró ugyanis jóval a kéreg alatt jár, s értelemszerűen kimarad a fehér áldásból. Ez roppant korrekt megfigyelés, úgyhogy hallgassuk többet a rádiót.

Ha ezt tesszük, arról is értesülhetünk Demszky Gábortól, hogy akár Strasbourgba is elmegy (talán felkérkedzik a Krasznai Tours menetrendszerű járatára), csak hogy metróúgyben övé legyen a végső szó. Magyarországon nincs jogbiztonság, a bíróságok pedig nem függetlenek, ha automatikusan nem neki adnak igazat. (Kár, hogy a „magyar igazság” szlogenjét más szemfülesek már levédették előle.)

Magyarországon azért nincs jogbiztonság, mert nem tartják be a megkötött szerződéseket. Azt mondta Demszky Medgyessynek pár nappal a kormányzati istenhozzád előtt: öreg, itt ez a százmilliárdos kötelezettségvállalás, firkantsd már alá – mindenképp jó lesz valamire. Ha mi nyerünk, akkor szüret; de ha mégsem, akkor mi költjük el az Orbánék pénzét, mégis miénk a dicsőség – neked azonkívül biztosan leesik néhány tíz-milliós tanácsadás, lobbidíj, miegymás.

Ez az összeg végig be volt tervezve a választási büdzsébe – most meg jön ez a tőlünk is független magyar bíróság, és belerondít a levesbe. A végén még bejön a Fidesznek az is, aminek nulla volt a valószínűsége: a saját elgondolása szerint építheti fel a négyes (ötös, hatos stb.) metró, urambocsá' saját főpolgármesterrel. Ha Strasbourg ezt túri, vége az európai kultúrának (de a balliberális mutyizásnak biztosan).

Varga Mihály pénzügyminiszter értékelése (miszerint a bíróság kimondta: nem költhetők el ekkora összegek parlamenti felhatalmazás nélkül) választópolgári optimizmusra ad okot. Ha a bebetonozó szerződések tilosak, azok a Fidesznek is. Ez a valódi jogbiztonság.

Demszkyt persze ez nem vigasztalja. A hannoveri villamosok után a strasbourgi békát is le kell nyelnie. Talán már kezdi kapiskálni: számára végképp befűtta az utat a hó...

(Heti Válasz, 2001. december 21.)

KASSZAKÉRDÉS

Nagy kő esett le a szívről, hogy a szocialisták mégsem hívnak nemzetközi megfigyelőket az áprilisi országgyűlési választásokra. Továbbra sem tetszik ugyan nekik, hogy az Országos Választási Bizottságot nem a Köztársaság téren állítják össze; de úgy tűnik, belátták, hogy a kék cédulás trükköt manapság már bajos volna felmelegíteni. Így ugyan nem tudják azt a látszatot kelteni, hogy a demokratikus kultúra hazánkban boszniai vagy koszovói nívón áll – viszont megígérhetik, hogy árgus szemmel figyelnek; s tekintetbe véve ilyen irányú gazdag történelmi tapasztalataikat, ez mindannyiunknak csak javára válhat.

A kormányzóvivő kissé talán túllőtt a célon, amikor felidézte a nyolc évvel ezelőtti jóslatokat (akkor Borossékról lényegében azt feltételezték, hogy kardlappal kergetik el az urnáktól a választókat). Az ugyanis egy egészen más szocialista párt volt – hogy mást ne mondjak: toronymagasan vezette a népszerűségi listát. Nem kellenek hozzá nemzetközi megfigyelők, hogy lássuk a harsogó különbséget 1994 és 2002 között.

Arra valahogy elfelejtett rákérdezni a sajtó: vajon ki fizetné ezeket az internacionista megfigyelőket. Az ország nyilván nem – az adófizetők egyelőre bíznak a választási rendszerben. Akkor viszont marad, hogy az MSZP – de vajon miből?

A publicista így, a kampány-célegyenesbe fordulva egyrészt nyugtalanító névtelen telefonhívásokat, másrészt jólétesültségről tanúskodó leveleket kap. Ez utóbbiak egyikeben azt adta tudtomra a tisztos feladó, hogy az egyik közszolgálati médiumban tízmillió forint a jutalma annak, aki egy bizonyos pártot szerkesztői, műsorkészítői minőségében elkötelezetten támogat. Bizonyíték persze éppúgy nincs az ajánlattételre, mint az ellenkezőjére.

Az ember mégis eljátszik a gondolattal. A nem kereskedelmi rádiósok és tévések többsége a közhiedelemmel ellentétben enyhén szólva nincs megfizetve. Számukra ez a kis „prémium” olykor egy egész ciklusra garantálná a huszonnegyedik havi fizetést.

Hogy mégsem hihető az ilyesfajta nagyvonalúság, annak nem az az oka, hogy még a képviselő-jelöltenkénti kétmillióból is bajosan gazdálkodható ki ez a kiadás. Nem is az, hogy nehéz elkönyvelni – inkább a forrásoldal látszik problematikusnak. Ugyanaz a kérdés, mint a nemzetközi megfigyelők esetében: ki fizeti a részvét?

A forrásbevonásokra persze sokféle mód van; bár ezek közül kevés a törvényes. A szóbeszéd is jobbra a kormánypártokat találja meg – de milyen technikával töltik fel a kampánycasszákat ellenzékben? Az erre adandó válasz alighanem sokkal inkább érinti a választások tisztaságát, mint Nagy Sándor hirtelen feltámadt (majd ugyanúgy kihunyt) közjogi aggodalmai...

(Heti Válasz, 2002. január 4.)

KABARÉ

Úgy veszem észre, hogy volt, aki már vette a holmiját – fogalmazott a közszolgálati rádió elnök asszonya egy interjúban. A riporter azt firtatta, érződik-e már az intézményben az átvilágítás hatása: ki volt ügynök az átkosban a vezető beosztású rádiósok közül. A gyanútlan polgár ilyenkor megnyugszik; a gyanakvó meg azt szeretné tudni, ki is távozott mostanában önként a Bródy Sándor utcából.

Az ügynöktörvénynek az a legnagyobb hibája, hogy bár eléri a kívánatos társadalmi célt, nem szolgál össznépi katarzissal. Megúsztatja a nyilvános megszegyenülést a mindeddig lapuló „érintett”, s véletlen időbeli egyezések folytán gyanúba keveredhet az angyalian ártatlan sajtómunkás. Mindeközben óhatatlanul sár freccsen mindannyiunkra, beleértve a hajdani besúgókat is.

Éppen ez a fő érvük az ügynöktörvény ádáz ellenzőinek is. Az alternatívaként kínálokó krisztusi megbocsátást viszont szelektíven gondolják alkalmazni. Így aztán szabad tere nyílik az „alávaló szélsőjobbaldali mocskolódásnak”: nem áttallanak még arról sem topicot nyitni a világhálón, vajon III/III-as volt-e Farkasházy Tivadar?

Aki egyszer is látta és hallotta szerepelni ezt a szelíd hangú, elfogulatlan, a kiegyensúlyozott közszolgálatiágnak bízást modellül szolgáló rádiós-tévé vicclapszerkesztőt, annak nem kell bizonygatni: csakis arcátlan rágalomról lehet szó. Egy matematikus számára a valószínűség-számítás hazai pálya. Könnyedén levezetheti hát: a lottó kettesnél is nagyobb az esélye, hogy valaki egyszerre mond le mindkét főszerkesztői posztjáról.

A Hócipőéről azért, mert elfáradt (átpasszolta a feleségnek, aki közben nyilván pihent). A rádiókabaré vezetéséről meg azért, mert bár nem fáradt bele, a Heti Hetes mégis jobban fizet. (Annak más a főszerkesztője.)

Nem lévén szakember, nem taglalnám, mi a különbség a közszolgálati, a kereskedelmi meg a maszek humor között. Így azt sem tudom, melyikhez sorolandó, hogy a leköszönő akarja kinevezni utódát. (Magyarázat volna, hogy őt már jól megfigyelte munka közben, de hát ez is aljas rágalom.)

Tűnődésre méltó az indok is: Sinkó Péter állítólag „közel áll” konzervatív körökhöz. Nem tudom, én hol állok, de még az életben nem állt hozzám közel Sinkó – amúgy is, mi a csuda ez: hát akkor nemcsak ellenzéki humor van, hanem kormánypárti is? S mit szól Farkasházy e részrehajló jelöléséhez az üzemi tanácsban ülő Bolgár György, aki még Kondor Katalin közszerepléseit is „felügyeli”?

(Heti Válasz, 2002. január 11.)

SZIMULÁNSOK

Azt rebesgetik: akit a sorozóbizottság alkalmatlannak talál, az a jövőben esetleg nem kaphat úrvezetői jogosítványt sem. A dolog logikája nyilvánvaló: aki nem képes elvezetni egy viharvert katonai teherautót, nyilván képtelen megbirkózni egy Suzuki navigálásával is. Ám abban az országban, ahol a szimulálás össznépi sport, ez a kormányzati terv komoly társadalmi mélyütésként is értelmezhető.

Két évtizede, mikor engem vettek sor alá, még sokkal több volt a honvéd a tiszti-karhoz képest. Mára nemcsak a létszám (meg a katonaidő) csökkent a töredékére, de a piramis is megborult. Lassan több a feljebbvaló, mint a rekruta.

Az alapérvés azonban vélhetőleg ugyanaz: aki nem eleve ezt választja élethivatásának, annak a kiképzés bizony kárba veszett, elfecsérelt idő. Annak idején aggódó szüleim, féltve az ő törékeny kisfiacskájukat, átfésülték a családfa lombozatát. Találtak is egy őrnagy rokont, aki segíthetne megúszni ezt a kalandot.

Ám konok ifjúként szigorúan megtiltottam nekik az akciózást. Százszor is megbánhattam volna, hiszen igazán nem lettem örömkatona. A magyar valóság mélyrétegeiről, a társadalom alulnézetéről azonban nélkül igencsak hézagos ismereteim lennének.

A mindenkori szimulánsoknak persze nincsenek efféle aggályaik. A férfiaság kiélését más terepen próbálják megvalósítani, a hazafiság meg elavult fogalom a szemükben. Nyilván nem is a kisdéd játékokon átlátó Fideszre fognak szavazni áprilisban, hanem talán a sorkatonaságot haladéktalanul obsitra cserélő (s azt rögtön a sokkal kellembesebb könnyűdrog-kultúrával felváltó) radikálisokra.

Mindez nem is érdemelne ennyi szót, ha a szimulánsoknak a saját logikájukkal való megtréfálásában nem lehetne felfedezni egy régóta szunnyadó elvet: a kettős mérce megkérdőjelezését. Hátha lassan sor kerülhetne a többi tettetőre is: a népi hősként tált adócsalókra, a társadalmi kötelességek oly „szimpatikus” elbliccelőire. Hátha az antifasiszták az antikommunizmust is a zászlajukra tűznék, s nem szelektíven utálkoznak a Terror Házán.

Ez azonban szerény óhaj marad, míg az egyszerű ember (nem is mindig burkolt pártpolitikai és sajtósugalmazásra) az állam helyett az állam kijátszóinak, átverőinek, megleckéztetőinek szurkol. Amíg maga is azt gondolja: az állam nem barát, hanem ellenség; az állam valaki más; „az állam nem én vagyok”. Mindez persze csak addig lesz így, amíg netán nem az eddigi elhivatott államlebontók kerülnek a kormányrúdhöz: akkor rögvést kiderülne, kik is az alkalmasok, s kik a szimulánsok...

(Heti Válasz, 2002. január 18.)

UTÁNJÁTSZÁS

Így járhat az, akinek túl hosszú az emlékezete. Lát egy listát nagy és kevésbé nagy nevekkel, ami fölé az van írva, hogy „Így járhat mindenki...”; és nem tudja mire vélni. Legutóbb egy bankelnök menesztése ellen buzdult fel ilyképpen a haladó értelmiség, most viszont egy rádiós kolléga heroikus pózban megörökített munkahelyi fényképe illusztrálja a lajstromot: ő, miután közös megegyezéssel (!) távozott a közrádiótól, teteemes végkielégítést vett fel.

Ez az akció bennem valahogy a hajdani utánjátszó muzikát idézi. Voltak ugye a premier-filmszínházak, ahol a kurrens alkotásokat idejében megnézhetette mindenki, aki számít – az eldugott kis falvakba meg jó volt két-három hónappal később is eljuttatni az agyonjátszott tekercset. Miért gondolják a szakmájukban oly kiváló értelmiségiek, hogy a 2002-es Magyarországnak a csupa karc kópia is megteszi?

El nem tudom képzelni, miként bonyolódhat egy ilyen poétikus aláírásgyűjtés. Oda nyomják az ember orra alá, hogy „Így járhat mindenki...”, ő meg lelkesen, vakon oda-roja a szignóját? Nem fog gyanút, hogy ez olyan, mint egy biankó csekk?

Hányféleképpen lehet folytatni egy ilyen mondatot? S vajon mire gondolhattak az aláírók? Így járhat az, aki az üzemi tanács jogi menedékházából önként távozva elsze-gődik egy jól fizető kampányrádióhoz?

Így járhat az, aki énekes rigónak álcázva magát a saját fészkebe piszkít? Mit tenne a sok nagyrabecsült aláíró, ha saját beosztottaik támadnák hátba őket? Hogyan véleked-nének a „civil kurácsi” és az elvárható lojalitás összefüggéseiről?

A legnagyobb csalódás számomra a zseniális etológus, akinek ebben az átlátszó kampánytrükkben mégiscsak fel kellett volna ismernie a falkaszellemet. Lehet persze, hogy nem tudta, azt biggyesztik majd a neve fölé: politikai hirdetés. Másutt meg saját szöveget ír hozzá a szerkesztőség – akkor pedig ez a sajátos szaknévsor válik önálló opusszá.

Megint másutt fényképaláírást szerkesztenek a sajtószabadság e homályos múltú, ám világos jelenű hőséneke fotójához: ettől eddig volt közrádiós. (S eközben kifelejtik, hogy nyolc éve volt egy csöppnyi megszakítás – pedig épp ez a pauza volna hivatott be-indítani a nyálcsorgató pavlovi reflexeket.) A közrádió valószínűleg csak a választások után nyeri meg rágalmazási pereit – de vegyük örök intésnek: így járhat mindenki, aki mindent egy lapra tesz fel?

(Heti Válasz, 2002. január 25.)

HORNFORDULÁS

Mit ad Isten – kezdte Horn Gyula az egyik mondatát minapi tévés jelenésében. Ebből az elszólásból is látszik, hogy az exkormányfőben milyen mélyen, atavisztikusan van jelen a keresztény kultúra. E tudatalatti rétegig nem tudtak leásni a kádárizmus külszíni fejtései, érintetlenül hagyta a rosztovi ideológiai gyorstalpaló, sőt talán a kincstári vattakabát alatt is ott lapult szemérmesen a feszület.

Talán egy kései, tétova megtérési kísérletnek vagyunk tanúi. Van úgy, hogy az ember – érezvén, közeleg a földi pálya vége – magába száll, s helyreigazítaná addigi elhibázott életét. A felebaráti szeretet azt diktálja: segítsünk a megtért bűnösnek a megigazulásban.

Ha a keresztényüldöző Saulusból hirtelen fordulattal a kereszténység oszlopa lehetett, bízunk benne: a csoda ismétlődik. Figyeljünk az erkölcsi intésre, a jóakarátú feddésre, hiszen mindannyian hajlunk a vétkezésre. S ha a gyónási titokkal kapcsolatban hangzanak el jobbító megjegyzések, szívleljük meg, hiszen olyan ember mondja őket, akinek nagy gyakorlata van a kifürkészett titkok kezelésében.

Ne gyanakodjunk oktanul, hogy itt csupán sanda munkamegosztás van az ájtatos Medgyessy és a vaskos Horn között. Inkább örüljünk, hogy ha már a marxistáknak százötven éven át nem sikerült egy tisztességes etikát kidolgozniuk, most visszanyúlnak a krisztusihoz. Legyen a megtért tékozló fiú akkor is kedves a szívünknek, ha badarságokat beszél.

Ne felhőzze kedélyünket a múlt! Kicsinyes volna fölemlegetni, hogy az papol most keresztény etikáról, aki maga is részt vett Krisztus menyasszonyainak, az apácáknak a meghurcolásában. Az meg egyenesen bűn volna részünkről, ha azt feltételeznénk: azért olyan szálka emberünk szemében a Fidesz, mert kell a székháza az újjáalakítandó Egyházügyi Hivatalnak.

Higgyünk neki, hogy szívügye volt a vatikáni egyezmény; s ha a püspököt Seregélyesnek titulálja, mi ne nevezzük őt Hornyáknak. Ne kérjünk elhatárolódást ateista pártjától sem: a szavazatmaximalizálás elve (miszerint az egyszerű istentagadók, szemináriumi antiklerikálisok tömegeit is meg kell szólítaniuk) szorítja őket. Ne követeljük ezért azt sem, miféle fideszeseket vizionálnak a templomi szószékekre.

S ha a megtérés szándéka – mit ad Isten – mégsem őszinte, ne jajveszékeljünk. Az örökmécs arra int: a választási kampány és a szegény is mulandó. S ha már mindenképp penitenciát kell kirónunk, legyünk toleránsak: bűnei bocsánatául énekeljen el tíz Internacionálét.

(Heti Válasz, 2002. február 1.)

KONSZENZUS

Volt idő, amikor büszkék voltunk arra: noha pártjaink marakodnak, s napirend előtt akár egy kanál vízben is megfojtanak egymást, az ország külpolitikáját illetően konszenzus uralkodik közöttük. Ez az idill a múlté, mióta a szocialisták és a szabad demokraták az idegengyűlölet fegyverét is bevetik a választási kampányban, a látens románellenességre spekulálva néhány százalék reménybeli voks kedvéért. Legutóbb meg azt kapta meg a szeme közé az Orbán-kormány: azért nem akar tisztességes mezőgazdasági támogatást adni nekünk belépésünk után az Európai Unió, mert a magyar tárgyaló fél nem tárgyalt elég jól.

Könnyű belátni: e logika alapján a lengyel, a cseh és a szlovák fél sem tárgyalt elég jól. A visegrádi országok mind megbuktak diplomáciából. Egyedül Medgyessy Péter ismeri a módját, hogyan kell Brüsszelt móresre tanítani – ő meg született szerénységénél fogva eddig gondosan titkolta.

Az aktuálpolitikai petárdák fülsiketítőek ugyan, de a nyomukban beálló csend nyomasztó. Óhatatlanul szembe kell néznünk azzal: Nyugat-Európa valóban alkalmas-e a kontinens újraegyesítésére? Nem terelheti el a figyelmünket, ha a húsfaszékhoz igyekvő régi-új éhesek még a nemzeti konszenzust felrúgó euroszerilizmust is megengedik maguknak.

A nyugati alkalmasság kérdése csak részben gazdasági természetű. Amint a német újraegyesítés idején is elnyomták a szkeptikusok hangját, úgy most is meg lehetne tenni: a gazdag tagországok legfeljebb a töredékét csepegtetnék vissza abból a profitból, amelyet az utóbbi néhány évtizedben a közép-európai régióból kiszivattyúztak. A felkészüléssel inkább morálisan állnak hadilábon.

Európai átrendeződést más, a mainál sokkal lassúbb korok is gyorsabban lebonyolítottak. A tizenöt éves háború időszakánál alig több esztendőtt vett igénybe az egész napóleoni „csodálatos kaland”, de Hitler hatalomra jutásától a bukásáig is csupán annyi idő telt el, mint a posztkommunista rendszerváltozásoktól mostanáig. Történelmi léptékekkel nincs mentség a késlekedésre.

Még emlékezhethetünk, hogy az első konkrét (1995-ös) csatlakozási időpontot milyen távolinak éreztük. Az akkori lendület ezt indokolatlanul hosszú toporgásnak érezelte – s azóta már túl is volnánk a kölcsönös traumán. A legújabb fejlemények azonban azt mutatják: a hitegető befogadók legszívesebben évtizedekre nyújtánák az elodázhatatlant.

Így persze nehéz lesz bármit is állítani európai kultúráról, méltányosságról, világszerepről. A hazai percmemberkének is szembesülniük kell azzal: a történelmi misszióhoz nem csak nekünk kell felnőni. Remélhetünk-e konszenzust a kontinentális jogok és kötelességek piacán?

(Heti Válasz, 2002. február 8.)

KIHÍVÁSOK I.

A kampányörület racionális elméket is veszélyeztet – a politikusok pedig az irracionálissal is kénytelenek játszani az „ösztönvoksok” érdekében. Ám ezzel sem magyarázható a Kuncze Gábor-i amnézia, miszerint az SZDSZ mindig is antikommunista párt volt. Nem lehet ennyire alábecsülni a választópolgárt, hogy ne emlékezne rá: a szabad demokraták négy éven át régi, kipróbált elvtársakkal kormányoztak – sőt újfent erre készülnek.

Tizenkét év után még mindig újabb kihívások érik a honi többpártrendszert. Most látszik, a diktatúra mennyire visszametszette demokratikus hagyományainkat: a tematizálási harc után itt a tradicionalizálási harc évadja. Ki-ki a saját szája íze szerint próbálja magyarázni: mi történt az előző három kampány során; s abból mi az esetleges, s mi az íratlan szabály.

A hazudozást a felek nem említik e tradíciók között – viszont egyesek leplezetlenül gyakorolják. A polémia inkább a lényeges formások körül tájékoznak. Ezek között pedig kiemelt helyet foglalnak el a különféle országértékelések és tévéviták.

Az országértékelés kétségkívül polgári lelemény: az ellenpontosítására, semlegesítésére, álcivilisítésére és hírlaposítására tett baloldali kísérletek meddőek maradtak. Friss tapasztalat, hogy a műfaj köztes évekre való; épp közszolgálati hangütése miatt nem illeszkedik egy markáns hangvételű kampányba. Ha a miniszterelnök pártpolitizált volna a Vigadóban, joggal marasztalják el – így viszont a hagyomány korrekciójára volt szükség. Például arra, hogy az ellenzék négyéves ténykedését ne a kormányfő, hanem a Fidesz frakcióvezetője „mértassa”. Szájer értékelésével bajos vitatkozni (az SZDSZ végig miépezett, az MSZP csak figyelmetlenségből volt néha konstruktív), ám az indulatos ellenkritika a szocialisták elnökétől (a hét igazság után most az öt hazugság címkéjével) jól mutatja: ez a tradíció nem emelkedhet ki a pártcsetepaték mélyföldjéről.

Más a helyzet a tévévitával, ami „félhagyomány” ugyan, de voksok százazrei függenek a tetszési indextől. (Orbán Viktor kommunikációs tehetsége a Horn Gyulával való nyílt színi összecsapásban vált a tömegek számára is nyilvánvalóvá.) Ám Medgyessy Péter kihívóként máris pluszjogokat vindikál magának. Előrehozná az időpontot, nem törődve azzal, hogy az első forduló előtt hivatalosan még egyikük sem lehet biztos abban: döntösek-e. Sőt fel is hígítaná az eseményt miniszterek és árnyékminiszterek elődöntős vitáival, hátha faragható valami a személyes hátrányból.

A hazai demokrácia a taxisblokádtól óta legnagyobb kihívása előtt áll: az egyértelmű lovagi kódexet választja-e, vagy megengedi árnyékban meghúzódó segédcsoportok besettenkedését a formálódó közhagyományba.

(Heti Válasz, 2002. február 15.)

BASEBALL

A baseball nem magyar embernek való. Egy kanadai tanulmányúton lelkes ottawai vendéglátóink meghívtak bennünket egy nemzetközi baseballrangadóra, amelyet mindig egy kanadai meg egy USA-beli csapat vív, olyan meggondolásból, hogy akkor mindig el lehet játszani mindkét ország himnuszát. Sokáig magyarázták nekünk a szabályokat, mégis olyan távoli maradt az egész, mint pigmeusnak a tőzsde: úgy jó fél óráig bírtuk, míg megszöktünk.

A baseballütő sem magyar ember kezébe való. Igazából nem is értem, miért nem szükséges hozzá fegyverviselési engedély. Mivel ugyanis játszani nemigen fog vele a vásárló, nyilvánvaló, hogy milyen célra lesz.

Az a tény, hogy egy MIÉP-es képviselőjelöltnek baseballütővel látták el a baját Kádár János kedvenc kerületében, Angyalföldön, jelzi, hogy a hazai baseballkultúrától meglehetősen távol áll a sportszerűség. Kampánytémává lett a politikai erőszak, s a legnyakatekertebb gondolatmenetekkel bizonygatják, hogy az ellenoldal a hunyó. A verbális terrorizmus valóságosba csapott át, ezért pedig a gátlástalan bujtogatókat terheli a morális felelősség.

Ilyenkor aztán tág terük nyílik az asszociáció bajnokainak. Szerencsétlen egybeesés például, hogy a kampányütlegetés a Szanyi Tiborral kapcsolatba hozott presszó közelében zajlott. Nehéz elképzelni, amint a széplelkű képviselő szabadon idézte József Attilát: fiúk, lépjetek túl e mai kocsmán, az értelemig, sőt tovább...

A kampány eldurvulása mint önbeteljesítő jóslat azért veszélyesebb a látszatnál, mert mindig továbblépést igényel. A kultúrházi haknik gyalázkodásait követi a Kossuth téri romboló óriásplakát-parádé, azt a baseballos igazságtétel, onnan meg már csak egy aprócska lépés a Kennedy-mintájú likvidálás. Ezt a gondolatkísérletet a balliberális sajtó már tavaly elvégezte – csupán lelkesedő önkéntesek hiányoznak hozzá.

Az aggodalom nem olaj a tűzre: struccpolitika volna azt hinni, hogy a papfigyeléstől a kabaré-kommandóig ezer alakot öltő gyűlöletkultusz nem megy el a végsőkéig. Mivel ő maga mindent egy lapra tesz fel, az ellenlábasról sem tud egyebet elképzelni. Győzni akar, még ha „radikális eszközökkel” is.

S mindez nem fantazmagória, hiszen mértékadó körökben is mind gyakrabban tálgatják: ki lesz Magyarországon az első áldozata a politikai merényleteknek? A kocsmá nepe már tette kész, s a vulgárforradalmi ideológiák is készen állnak. Itt az ideje, hogy a józan többség elkobozza a fröcsögő nagyfiúk kezéből a baseballütőt.

(Heti Válasz, 2002. február 22.)

LUFÍ

Erősen téved, aki azt hiszi, hogy lufieregető-kormánybúcsúztató poppartit rendezni a Terror Házának megnyitására időzítve, fél sugárúnyira annak helyszínétől: politikai vakság, történelmi éretlenség, kommunikációs öngól. Túl egyszerű volna azt gondolni, hogy az első emelettől a repülőkön és a szabad madarak röptén keresztül egyenes út vezet a luftballonok polgárpukkasztó magasába. Tény viszont: nem olyasfajta átgondolt választási machiavellizmus ez, amit érdemes volna kinyomtatni; halandó fejedelemnek címezve ugyan, de titkon eljövendő évszázadok okulására.

Ne foglalkozunk most a halálraítélt forradalmár izzadságszagú magyarázkodásával sem, hogy miért nem megy el a megnyitóra, holott meghívták. Megesik, hogy a lánglelkű ifjúságon felülkerekedik az időskori pártfegyelem. S attól, hogy a bojkotthós a kínos egybeesést gyáván kampányvéletlennek magyarázza, még nem huny ki 1956 örökmécsé.

Gondoljuk el inkább fölöttébb történelmietlenül, mi történik, ha a görögök óta töretlenül demokrácia van, s e rendszer leképezi XXI. századi honi viszonyainkat. A görög sereg élethalálharcot vív Marathonnál – miközben az athéni ellenzék zsákbanfutó versenyt rendez. Julius Caesart szítává döfködik a nevezetes lépcsőkön – ám ezzel párhuzamosan folyik a vándorköszörűsök gyorsasági viadala.

Jézus maga cipeli fel a hegytetőre kivégzőeszközt – ennek nézettsége azonban ele nyészik ahhoz a show-hoz képest, ahol végre megszólal Barrabás. A hét magyar törzs vezére vérszerződést köt – kicsit odébb önkéntes véradási akció zajlik. Nyögi Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára – nincs is alkalmasabb időpont egy alternatív bécsiszelet-sütő programra.

Felsorakoznak az ifjú Lajos király seregei a mohácsi síkon – a szürkeállománytól dagadó ellenzék eközben a mohácsi főtérre busó-szépségversenyt hirdet. Rákóczi Rodostóban rostokol – ez ellenzék tekirdagi filmhetet rendez. Világosnál letesszük a fegyvert – nem is kell jobb ürügy egy antimilitarista sörpuccsra (szponzor: a Kőbányai Világos).

Trianon kastélyában harmadolják az országot – indulhat is a Ki tud többet Franciaországról? vetélkedő. Bauer Sándor a diktatúra elleni tiltakozásként felgyújtja magát – Bauer Tamás országgyűlési képviselő lesz. Megnyitják a nyilas- és kommunista terror házát – lufiénekesnők a Hősök terét bitorolják.

Igazságtalan volnék e párhuzamokkal? Valószínűleg igen. De vannak dolgok, amelyek a mégoly szabad demokratáknak sem szabad.

(Heti Válasz, 2002. március 1.)

KERESZTEK

Azért halt meg Krisztus a keresztfán, hogy a Fidesz – Magyar Polgári Párt három százalékkal többet kapjon, mint baloldali ellenfele? Elvész akár egyetlen betű is az Evangéliumból, ha a Magyar Szocialista Párt nyeri a választásokat? Levehető-e Krisztus a keresztfáról ötvenegy százalékos szavazati aránnyal?

E kérdéseket nem én tettem fel. Neveltetésem tiltaná, hogy ilyesfajta felvetéseket nyilvános polémia tárgyává tegyek. Nem úgy, mint Hegyi Gyula szocialista országgyűlési képviselő a Népszabadságban.

Azért halt meg Krisztus a keresztfán, hogy a Magyar Szocialista Párt három százalékkal többet kapjon, mint jobboldali ellenfele? Elvész akár egyetlen betű is az Evangéliumból, ha a Fidesz – Magyar Polgári Párt nyeri a választásokat? Levehető-e Krisztus a keresztfáról ötvenegy százalékos szavazati aránnyal?

Hasonlóképpen e kérdéseket sem tenné fel egy szegénylős demokrata. S nem csak azért, mert (megfelelkezve ama nyilvánvaló történelmi csúsztatásról, miszerint Jézus Krisztus lett volna az első kommunista) meglehetősen képtelenség a „klérust” a nem is oly rég még elszántan antiklerikális baloldal szekértolójaként elgondolni. Itt sokkal súlyosabb kérdésről van szó, mint Hegyi Gyula alkalmazott istenkáromlásáról.

Arról kell szót ejteni, vajon elfogadható-e az a pragmatikus politikai megközelítés, aminek semmi sem szent? Bele kell-e nyugodnunk, hogy a közbeszédből hovatovább nemcsak hogy kikopik a szakralitás, de a profanizálás lassan nem ismer mértéket? Nem intézhető el az ügy azzal, hogy „bocsáss meg nekik, Uram, mert nem tudják, mit beszélnek” – hiszen nagyon is tudják.

A keresztfá mint kampánytárgy, az Evangélium összefüggésbe hozása bármely mulandó politikai érdekekkel vagy alakulattal, Krisztus mélyebb – magasabb – értelmű áldozatának statisztikai összefüggésben való említése nem figyelemfelkeltő stíluseseztköz, hanem durva provokáció. Provokálása mindazoknak, akik nem eléggé gyakorlatiasan, nem elég célirányosan, nem eléggé „korszerűen” gondolkodnak. Másfelől pedig: le-szülyesztése egy szellemi-kulturális erőternek a pártpropaganda szintjére.

E nyelvi-publicisztikai merényletet kiváltó ürrügy (politizáljanak-e a papok, foglaljanak-e állást a világi választások kérdésében) e fénytörésben úgyszólván mellékes is. Talán csak a bíboros érve ismételhető meg: a katolikus egyházat nemcsak a hivatásosai, hanem minden megkeresztelkedett hívó is alkotja. Azt azonban a pásztor és a nyáj nevében is vissza kell utasítani, ha némely pártíró összemosza a megváltás keresztyét a szavazólap keresztyével.

(Heti Válasz, 2002. március 8.)

LEGATYÁSODVA

Indulhatunk – közli fahangon a pártvezér a kamionfülkéből, majd gázt ad, és jöhet is a vidéki kampány. (Elnézést a tautologikus pleonazmusért.) Egy jobb rendező elismételtette volna még egyszer a jelenetet Kuncze Gáborral, de a listavezető vagy nem ért rá tovább kampányfilmezni, vagy olyan tériszonya lett, hogy be sem lehetett még egyszer imádkozni a sofőrülésbe.

Ha egyszer valaki rászánja magát, hogy tanulmányt írjon a kampányláz által kiváltott kommunikációs ámokfutásról, az SZDSZ idei tobzódásában valóságos kincsesbányára talál. Geszti Péter szemmel láthatóan nem tud különbséget tenni egy óriásplakát-kiállítás meg a politikai magakelletés között; lazán összekeveri a felvonulási teret az országgal. Pedig végső csodafegyverként tekintenek rá megbízói: ha különféle könnyűzenei formációkat is fel tudott futtatni az ismeretlenségből, hátha sikerül ez egy párttal is.

A két plakátkampány (a Soros támogatta álköszolgálati meg a keresztfinanszírozott pártbuzgalmi) diszkrét összjátékára újabb bizonyság is van. Még el sem ültek a félmeztelen szapphikus hölgyek keltette botrány hullámai, már itt is vannak az utcafépet javítandó – a nadrágtalan férfiak. Homályos asszociációval a 18 százalékos alsó adókulcsot reklámozzák.

Ennyire le vagyunk gatyásodva – sugallja a vizuális terrorüzenet, noha a yuppie-modell eleganciája deréktól fölfelé kifogástalan. A benettoni utánérzésnek tekinthető geg azonban javíthatatlanul övön aluli – a gatyaletolás után már csak Lagzi Lajcsi hiányzik a hamisítatlan dárídó-udvarházi fflinghez. (A legutóbbi SZDSZ-plakátkampány még húsz százalékot ígért – az alálicitálási lehetőségek azonban korlátlanok.)

A kampánynak hátszelet biztosító ballib sajtó azt is jó előre bezengette, hogy a naranccsos-szájbetömös plakátileménynek új fejleményei várhatók. Nos, lerágtuk a körmünket, de megérte. A „nem látok – nem hallok – nem beszélek” majomsémára hajazó ötletnek itt a második epizódja: a boldog SZDSZ-szavazó lát, hall, beszél; s negyedik figuraként ott van Kuncze is, aki most jött a kamionnal.

A koncepcióban némi ellentmondás, hogy e politikai orgazmus közepette megfelekezni látszanak a legatyásodás réméről. Igaz, deréktól lefelé nem látszanak. Igaz, deréktól lefelé a tévébemondók sem látszanak – ezért fordul elő a felül nyakkendő, alul rojtos farmergatyá összeállítás.

További gond a szellemi legatyásodásban, hogy az ábrázolt kétdimenziós liberálisok mintha nagyot hallanának. Hozzá nagyot mondanak. Később esetleg meg majd nagyot néznek.

(Heti Válasz, 2002. március 15.)

ÜNNEPRONTÓK

Más lett-e attól a nemzet, hogy megint van neki saját színháza? Nem pótmegoldás, nem csak így nevezett – hanem önálló, működőképes, méltó épület. Kíváncsian tekintettem körbe az avatás napján, s mintha éreztem volna egy árnyalatnyi elmozdulást a nagyobb magabiztosság, a kollektív önbecsülés felé.

Ez a rácsodálkozó eufória a megnyitó délutánján kézzelfogható bizonyosság volt. Bár a körüti gőg számára „a világ végén” van az új Nemzeti, komoly urbanisták ettől sokkal délebbre, a Csepel-sziget északi csücskére is álmodtak már Cityt, második belvárost. Az a temérdek ember, aki elzarándokolt a helyszínre megnézni és birtokba venni a közös birtokot – nem mérlegelt ilyesmit.

Normális kultúrközegben ilyenkor szépirodai polémiák folynak. Van-e létjogosultsága a XXI. században a jelképes eklekticizmusnak az épületen; jó ötlet volt-e a Latabár-szobrot csörgősipkás tréfacsinálóként ábrázolni? Ilyesmik.

Nálunk ez másképpen zajlik. Nem a megvalósult mű minősége, használhatósága, szimbolikája számít, hanem a kultúrharcos presztízs. Ha a keletkezéstörténet politikai előítéletekkel terhelt, nem érdemel korrekt megítélést a megvalósult álom sem.

Vannak, akik nem képesek feladni a háborút – akkor sem, ha nyilvánvalóan elvesztették. Galériába vonulnak az avatás napján, s tüntetően kiállnak, harsányan nosztalgizálnak az elvetett, elvetélt épületverzió mellett – míg a létező változatot megvetően nemzeti salátabárnak bélyegzik. Talán szellemi ellenállónak álmodják magukat – de valójában csak az öngyűjtővel játszanak a mindenkori színházrobbantók kanócának közelében.

Mindez a Lágymányosi híd tövében kevésbé érződött: a semmilyen intő szóból, gunyoros álliberalizmusból nem okuló közönség éppolyan türelmesen sorakozott, hogy feljusson a színház előtti kultúrbárára, mint ahogy türelmesen állt sorba a Blaha Lujza téren is a borsos árú jegyekért. Azon az estén pedig valahogy minden másként történt, mint a politikai kritikások jóvendőlték. A színházépítő miniszterelnök nem arathatta le a kultúrhistoriai dicsőséget, mert országos – és európai – ügyekben volt távol; az építész pedig, aki épp március idusán ünnepelte születésnapját, csendesesen tűnődött el: száműzetvén szakmai kamarájából, vajon szakmai tétlenségre lesz-e kárhoztatva életének hátralévő részében?

Felemás ünnep volt ez, s nemcsak a hivatásos kellemetlenkedők miatt. Miután a családdal körbejártuk az új Nemzetit, a közeli Dandár utcában parkoló autónkat feltörve találtuk; az üvegcserepek között üresen tátongott a rádió helye. Úgy látszik, mindig vannak ünneprontók.

(Heti Válasz, 2002. március 22.)

REKORDKÍSÉRLET

Hetvenöt százalékos, rekordarányú választási részvételt jósolnak a közvélemény-kutatók. Ez ugyan meg sem közelíti a Hazafias Népfrent sztahanovista átlagait, de hát az egész más versenyszám volt (amelyben még az alkoholfogyasztás is súlyos doppingvétésnek számított). Más előrejelzők viszont arra figyelmeztetnek, hogy eddig még mindig sikerült előzetesen túlbecsülni a szavazói hajlandóságot.

Az izgalom érthető: egyes pártok, amelyek a parlamenti küszöb körül bukdácsolnak, s nincs reális esélyük arra, hogy bővítsék szavazóbázisukat, kifejezetten érdekeltek az alacsony részvételben. Úgy számolnak, hogy az ő jól dresszírozott híveik biztosan az urnákhoz járulnak, míg más (liberálisabb?) rétegek nem. Ez esetben eljöhhetnek a propórtok végnapjai.

Ezért a fenyegetett kis csapatok mindent elkövetnek, hogy valóságos méreteik elleplezhetők legyenek. A kampányhajrá ezzel kapcsolatos új jelensége, hogy az össznemzeti vonatkozásokat is választási célokra használják fel. Míg azonban a Nemzetiszalag Mozgalom kezdeményezése szimbolikus síkon mozog, a jelenlegi alkotmányos államforma jegyében koncertezni legalábbis zavarba ejtő.

Úgy is fogalmazhatnánk: kokárdát viselni szabadon választott, de köztársaságban élni kötelező gyakorlat. A nemzeti hovatartozásnak lelki vonásai vannak, a Magyar Köztársasághoz kötődni azonban alapvető jogviszony. A kisajátítás pedig mindenkit sért, aki nem úgy akar köztársaságpárti lenni (mondjuk Medgyessy-szimpatizánsként), ahogy a koncertszervezők gondolták.

Nem feltétlenül republikánus gesztus például nyilvánosan kijelenteni, hogy aki magyar rendezésű olimpiára gondol, annak nincs ki az öt karikája. A köztársaság nagyon sok polgára gondol támogatólag egy jövődő budapesti olimpiára, s minden bizonnyal sérelmesnek találja, hogy emiatt elmebéli állapotára tesz nem épp hízalgő megjegyzéseket a szocialisták kormányfőaspiránsa. Ráadásul Medgyessy maga is aláírta az olimpiái ívet – a formállogika szabályai szerint tehát neki sincs ki az öt karikája.

Igaz, ha nincs ki neki, akkor nem is kell foglalkozni az efféle ötkarikás megjegyzésével. Az már csak hab a tortán, hogy egy befektetésbarát bankár miképp gondolkodhat így. Az ilyen miniszterelnök még meg sem érkezett, máris csomagol.

Vannak olyan vélekedések, melyek szerint nincs is most durva kampány; csak eddig még nem láttunk egy rendeset, ezért szokatlan. S annyi színes kijelentés elhangzott a versengés során, hogy a választópolgárok személyesen akarnak rendet tenni. Lehet, hogy nem díjazzák a demagógia rekordkísérleteit?

(Heti Válasz, 2002. március 29.)

KÖTÉL

A hetedik születésnapon – valahol Kőbányán – nem verték szét az újságírók a házat: a Fidesz tápápszkodó párt volt, amely még alig heverte ki Gerébjei árulását. Ha jól emlékszem, három médiamunkást számoltam ott össze, magamat is beleértve. Igazából én is csak azért voltam ott, mert Orbán Viktor beszédét a lopakodó restaurációról egy végtelemül reménytelen éra egyetlen őszinte politikai megnyilvánulásaként értékeltem.

Akkor egyúttal el is határoztam: ez az ember lesz az én miniszterelnököm 2002-től. Aztán Orbán 1998-ban betette az ajtórésbe a lábát, és kormányt alakított, de annak a régi elhatározásnak a valóra váltásával azért változatlanul tartozik. Ez a négy év előjáték volt, annak minden esetlenségével – ám a konszolidációs ciklussal még adós.

A demokrácia biztosítéka ugyanis a régi: végképp lehetetlenné tenni mindennemű posztkommunista restaurációt. A történelmi küldetések mindig túlmutatnak a választási ciklusokon. A vízilabda-meccseken is mindig csak a végeredményt jegyzi fel, s utólag érdektelen, miként alakultak az egyes negyedek.

Itt a küldetés a monopóliumok megtörése: az üzleti, politikai és médiamonopóliumé. Váltógazdálkodás nélkül nem létezhet – a feltételek megteremtésére négy év kevés volt, nyolc talán elegendő. Egy új bázis kialakulása sérti a korábbi monopolklientúra elemi érdekeit, de nincs más út: az uniós belépés pillanatáig be kell zárni a balra billent XX. századot.

Leginkább a média területén élnek tovább a pártállami kiváltságok. A jobboldalnak eddig mindig sajtóellenszélben kellett választásokat nyernie. Kiegyezés mindenféle értelemben csak akkor lehetséges, ha a kiegyenlítődés megtörtént.

A Coca-Cola nem csomagolhatta be a Lánchidat, a Soros Alapítvány az Erzsébet hidat igen: SZDSZ-kék hálóját csinálták belőle, s véletlenül az a pálinkagyáros is támogatta magánemberként a választásra mozgósító performanszt, aki amúgy az SZDSZ színeiben indul. Ezek után erős kétségeket kelthet a szemlélőben az „Egy hajóban evezünk” szlogen őszintesége. Persze ugyanarról a hajóról van szó, csakhogy azért folyik a harc, ki álljon a kormányhoz.

A tizennegyedik Fidesz-születésnapon az egyik kiugrott alapító tag kötéllel a nyakában jelent meg, mazochista módon magára véve a maga módján optimista Kövér-hasonlatot, mint MSZP-szimpatizánsok a hazaáruló jelzőt. Arról nem számoltak be az ott nyüzsgő médiamunkások, hogy a kötél hajókötél volt-e. Az viszont kétségtelen: a győzelemhez is kötélidegek kellenek.

(Heti Válasz, 2002. április 5.)

KIHÍVÁSOK II.

Medgyessy Péter nem akar Orbán Viktorral vitatkozni. Heteken keresztül szajkózta a baloldal médiaapparátusa, hogy Orbán – úgymond – megfutamodott Medgyessy kihívása elől. Aztán április 5-én kiderült, hogy mégsem: a miniszterelnök tartotta magát az adott szavához.

Ám Medgyessynél a becsületszót felülírja a pragmatizmus. Ő még a saját kihívásának sem tesz eleget, s nem kíván elmenni április 19-én a Közgázra. Olyan csapatkapitány ő, aki már nem is óhajt kifutni a második félidőre.

Mindez persze klubjának magánügye is lehetne – azonnal a legfontosabb kérdéssé válna azonban, ha netán ő viselné a nemzeti válogatott karszalagját. Az még csak a kisebbik baj, hogy négy éven át kénytelen lenne az ember a „gyáva” és „hitszegő” eposzi jelzőkkel illetni őt (van még egy hete rá, hogy megelőzze ezt a szégyent – személyiségi jogi perekkel később ne tessék takarózni). A nagyobbik blamázs az, hogy egy gyávának és hitszegőnek nevezhető ember képviselné a világban az országot, a magyarságot, amely pedig számos alkalommal bizonyította bátorságát és egyenességét.

Magyarországnak jócskán voltak már feledhető miniszterelnökei, de mindig az a méltatlanság a legfájóbb, amit éppen átélünk. Medgyessy Péter hiába szerezne meg rá a jogot, akkor is alkalmatlan a XXI. századi kormányzásra: a kiugrott bankár tekintélyuralmi „régmúltja” és a pártkorrupció levegőjét árasztó lobbista közelmúltja csakúgy kételyt ébreszt a demokrata polgárban, mint a jelölt jelenkori antikommunikatív lényé. Egy olyan korban, amikor nem elég tehetségesen kormányozni, de el is kell tudni adni az „árut”.

Tudja ezt saját csapata is – nem véletlenül vonták hátra az első adandó alkalommal. Sőt, talán saját pártja könnyebbülne meg leginkább, ha mondjuk egy kis tanácsadási skandallum miatt végképp kivonhatnák a forgalomból, s az érdemi ügyeket a sima modorú elvtársai kaphatnák kézbe. (E napokban már ízelítőt kaphatunk abból, milyen az, ha a xenofób werberista kampánymorált egyesítik a Geszti-féle demagógiával.)

Medgyessynek persze van önkritikája. Ő maga mondta: nem a fejéből, hanem a szívéből beszél. Egy olasz lap némileg keresetlenebbül viszont úgy jellemezte őt: hiányzik belőle a szellemi karizma.

S ez aggasztó igazán: nem elég, hogy egy szerényebb képességű kirakatember tanácsadónak kormányzását kellene nyögnünk – ez még a külföld szemében is nyilvánvaló. Lehet, hogy Orbán Vikornak temérdek a hibája, de (a szocialistáknak oly ismerős lukácsi dialektikával) a legrosszabb Orbán is jobb, mint a legjobb Medgyessy. A legnagyobb kihívás: a második választási forduló előtt ezt megértetni a jobb sorsra érdemes Magyarországgal.

(Heti Válasz, 2002. április 12.)

WWW.GULYAS.COM

Gyöngyösön a toronyházban lakott a nagynéném, valahol a tizenötödiken. Egy földszintes világban, amikor úgy tűnt, hogy Kádár és élcsapata minden bizonnyal örökeletűek lesznek, egészen más perspektívát nyújtott a magaslati panorámaablakból letekinteni a mélybe. Egyik legborzongatóbb kamaszkori élményként emlékszem vissza arra is, amikor egyetlen éjféle üvöltés volt a lenti lakótelep, miután a hetvennyolcas vébén berámoltuk a vezető gólunkat a későbbi világ bajnok argentinoknak.

Azóta sok víz lefolyt a Gyöngyös-patakon. A legvidámabb barakk, a gulyáskommunizmus központilag sugalmazott legendája immár végérvényesen a múlté, s a vébére sem igen jut ki a nemzeti tizenegy. Azt is gondoltuk, hogy a korántsem örökeletű élcsapat végképp hátramaradt; de lám, Gyöngyösön változatlanul gulyást osztogat a korgó gyomrú voksolóknak.

Szinte mindegy is, melyik választási bizottság miként ítéli meg a kampánycsend megsértését. Nincs jelentősége annak sem, hogy megismétlik-e vagy sem az első fordulót, ha a beetetés jogorvoslata a listás szavazatokat különben érintetlenül hagyja. Figyeljünk inkább az árulkodó szimbólumra: a gulyásra.

A gyöngyösi szocialista jelöltnek nyilván végtelenül szilárd a morális értékrendje. Iskolaigazgatóként belefér neki, hogy az általa vezetett oktatási intézmény konyháján készüljön el a jelképes gulyás. Politikusként meg belefér neki, hogy a hasára ütve kijelölje: ki az aktivista, aki a kondérhoz járulhat.

Szeretném azt hinni: a gyöngyösi példázat azért nem az országos viszonyokat reprezentálja. A volt élcsapat bármilyen kiéhezett is a hatalomra, talán mégsem mindenütt a bélbolyhokba kapaszkodva igyekszik érvényesülni. S tán a választópolgárok sem olyan olcsóájasok, hogy egy tál lencséért (egy tányér gulyásért) áruba bocsássák politikai elszülöttségüket.

A balerkölcsű sajtó, amely korábban valóságos hisztériát csapott holmi konzervek és karácsonyi csirkék miatt, a gulyással valahogy messzemenően elnéző. Talán arra felel mindenki a magyaros konyha híve? A dupla fenekű etikát azonban a hazafiasság sem menti.

Igazából nem tudhatjuk, mennyire volt hamis a gulyás Gyöngyösön. Nem tudhatjuk, a két napon át kiképzett, jóllakatott baloldali aktivisták mit műveltek az asztalra borított szavazatainkkal; lepecsételték-e egyáltalán a borítékot, ha kokárdát láttak a hajtókánkon. Egyet azonban biztosan tudunk: soha többé gulyáskommunizmust!

(Heti Válasz, 2002. április 19.)

REMI

Minden idők leggyengébb kormányának jobb lenni, vagy minden idők legerősebb ellenzékének? A magyar politika alapvető kérdése így vetődik fel a választások második fordulóját követően. S így vetődne fel akkor is, ha még hat egyéni választókerületben képes megfordítani a széljárást a polgári oldal.

A vesztes érthetően nem boldog, de nem boldog a nyertes sem: vége „a győztes mindeközül” évtizedes legendájának. Tízmandátumnyi többség egy 386 fős parlamentben korántsem a stabil kormányzás biztosítója. A baloldali blokk saját berkeiben sürgősen el is kezdte a koalíciós tapogatózásokat, nehogy már a remélt kormányalakításuk előtt megcsappanjon a főr.

Az első forduló után titkon remélt kétharmados, alkotmányozó posztkommunista többségből orrhossznyai előny maradt. Orbán Viktor négy éve ötszörennyivel vágott neki a kormányzásnak (s ebbe a liberális térdreflexet elutasítva nem számítottam bele Csúrákat), mégis elolvadt a négyéves ciklus végére. A képviselők is halandók, betegeskednek, sértődékenyek, olykor átülnek függetlennek, netán lecsukják őket – ez a kis különbség egy-másfél év alatt elkopik.

Medgyessy és Kuncze pártja is előszeretettel élt az országgyűlési obstrukció eszközeivel (ha kevés kormánypárti honatya volt a teremben, nem nyomták a gombot); most szembe kell nézniük ezzel a másik oldalról is. A beígért heti ülés mellett nem utazgathatnak külföldre, nem repülhetnek Brüsszelbe és Strasbourgba, Thaiföldről nem is beszélve. A velük rokonszenvező sajtó korábban parancsuralmi katonai alakulathoz hasonlított a Fidesz-képviselőcsoporthoz – most majd megtudhatják, mi az igazi frakciófegyelem.

Az ország stabil kormányozhatósága ilyen körülmények között erősen kétséges. E probléma feloldására két alapvető demokratikus technika létezik. A nemzeti paktum lehetőségének (pontosabban egy kamarillaszerű, színpad mögötti kiegyezésnek) nem látom reális lehetőségét – az előrehozott választások kiírása már sokkal valószínűbb.

Azt kell tisztán látni: ez az utóbbi verzió korántsem politikai katasztrófa. Demagógia volna például minden olyan káromlás, hogy ez befolyásolná uniós felvételünket, hiszen mindkét versengő blokk alapvetően integrációpárti. Nyilván az tiltakozna a legvehemensebben egy új választás ellen, aki nem reméli, hogy még egyszer megkaparinthatja jelenlegi hatalmi pozícióit.

Egyvalami mindenképp vitathatatlan: a választási remi révén újfajta idők jönnek. Huszonegy mondat e jövődőt kommentálni sok. Huszonegy mondat e jövődőt kommentálni kevés.

(*Heti Válasz*, 2002. április 26.)

A hét műbalhéja

TENGERITŰZ

Akinek bérlete van a Kossuth térre, az joggal gondolhatja úgy: őt már nem érhetik különösebb meglepetések a hazai közéletben. Nem a neogót csodapalotára gondolok, hanem magára a térre: az aszfaltra, a flasztarra. Azok, akik rendelkeznek ezzel a láthatatlan demonstrációs bérletszelvénnel, nagy időknél lehetnek tanúi: váltottak itt rendszert; hallhatták beszélni és láhatták sillabuszt tépkedni idősebb Busht; tanúi lehettek, amint egy népi reformkommunista sebtében kikiáltja a harmadik Magyar Köztársaságot; sőt még a kackiás bajszerű Bokros pénzügyér is felderenghet koponyájuk hátsó udvarából.

Ez azonban, hogy hivatásos tűzoltók munkaidőben, egyenruhában díszőrséget álljanak egy Kossuth téri koporsónál, amiben valamiféle elhunyt segélyezésfajta alussza örök (?) álmát – minden tapasztalatot és képzeletet felülmúl. Ez a névtelen koporsó a Nagy Imre-újrateremtésről ismerős – Csak nincs egy Orbán Viktoruk hatásos szónokként. (Amúgy a felvonulás is „vonulás”? A díszőrségért is jár veszélyességi pótlék?)

Nem érzem magam illetékesnek, hogy döntőbíróként lépjek fel a Belügyminisztérium és a tűzoltók vitájában (bár furcsának találok, hogy olyasmi ellen lépnek fel a lánglelkű lánglovagok, amibe korábban beleegyeztek), de valahogy nem tudok rokonszenvezni ezzel a fajta érdekvédelemmel. (Mondom ezt azzal együtt, hogy magam is írtam felháborodott riportokat a tűzoltók csekély megbecsüléséről. Igaz, annak van már vagy öt esztendeje.) Az a benyomásom, hogy jóllehet a tűzoltók tartják a fecskendőt, valaki más kezeli a csapot.

Az a lakkozott fekete koporsó nem két forint. Valaki megrendelte, valaki kifizette. Az „Élelem bére” transzparensok házilag is előállíthatók ugyan a dekorációs részlegben, de a fogalmazásba mintha a szocialista választási kampánystáb is beegített volna. Amely csapat az utóbbi hetekben fölöttébb aktivizálódott. Előbb Mikola minisztert szemelték ki gyenge pontnak, megnyerve maguknak a traumatológiát (vesd össze: „veszélyzet-kórház”), heteken át pörgetve fel a témát égett gyerekek tragédiájával megbolondítva – hogy aztán a Magyar Hírlap meglepve állapíthassa meg: „Kampánytémává vált az egészségügy”. (S hogy a két „téma” összehangolása felől semmi kétség ne legyen, idézzük az alcímet is: „A kormány hosszú távú programokat, az MSZP azonnali tűzoltást javasol”. S a 150 milliárdos kampányígérethez a Nagy Sándor – Medgyessy Péter – Kovács László szentháromság felhőtlen örömet sugárzó fotóját is mellékelik.)

A tűzoltóság és a mentők mellől már csak a szintén kék lámpás rendőrség hiányzik – de az nem venné ki jól magát a képernyőn: még rendpártiságot sugallna. Különben is, nem passzol össze a tervezett Békés megyei ítélezésekkel.

Karsai gazdát azonban ez nem akadályozta meg abban, hogy a fölös kukoricáját máris a Kossuth térre fuvarozza. Hogy nem öntötte le mindjárt, mint ahogy nagy eszmetársai agyában az megfogamzott, annak egyszerű koordinálási oka lehetett: nehogy betemesse a tűzoltók koporsóját, mert akkor az egyik akció kioltja a másikat, s nem lehet olyan szépen külön-külön fényképezni.

A kíváncsi menetrendet amúgy alighanem már a battonyai kézfogón megbeszélte Karsai és Medgyessy. Miután tisztázták a polgári engedetlenségi hajcihők ellenértékét (legyen Karsai az MSZP Zsikla Győzője; ijesztgessék előbb a közvéleményt azzal, hogy földművelési miniszter lesz, akkor a jónép simán elfogadja, hogy hál'Istennek csak képviselő), indult az akcióterv. Fogunk mi még itt médiaérzékeny akciókat látni! Kérdés persze, hogy a naiv választópolgár nem fog-e gyanút, ha a Kossuth téri tengeritűzben harmadfokú égési sérüléseket szenvedett tűzoltókat nem fogadja be egyetlen traumatológia sem?

(Gondola, 2001. november 12.)

DANIKA

Danika feltűnően jó gyerek. Csak gyakorló apák a megmondhatói, hogy mennyire. Többnyire alszik, de ha netán ébren van, akkor sem sír soha. Rezignáltan tűri, ha operatőrök szuszognak fölőtte ormóttan kamerákkal, vagy ha mózecosarastul stúdióról stúdióra cipelik. Az arcokat még nem ismeri fel maga körül, de a hangokat már igen. Találgatja, melyik lehet apáé, melyik anyáé. Mi tagadás, nincs könnyű dolga.

Nem érti még, de ösztönösen érzi: szerencsés csillagzat alatt született. Más kisbabákat elemésztének, pottyantós budiba szülnek, köldökzsinórral fojtogatnak, nejlonszatyorba csomagolnak – lám, őérte meg mennyien harcolnak. Nem is szólva arról, milyen mázli már ennyi idősen médiasztárnak lenni. Némelyik politikus még az ördögöt is örökbe fogadná, ha ennyi műsoridőt kapna a legnézettebb bulvárcsatornákon.

Danikának persze még fogalma sem lehet arról, mi a különbség a bulvár meg a közszolgálat között. Egyelőre elég is annyit elárulni neki: a kettő közül az a bulvár, amelyikben ő a vezető hír. A világban háború van, itthon meg zárszámadás – mégis ő nyitja a híradót. Később ugyanez a bulvársajtó majd furcsa kérdéseket tesz fel neki. „Tudod te, hogy nem is az az anyukád, akit te annak hiszel?” Hiába, mindig van egy jóakarató néni, aki nem hagyja tévedésben az ártatlanságot.

Danika sokáig magától értetődően kezeli majd a dolgot, csak kiskamaszként bizonytalanodik el. Most akkor a Terry meg a Karcsi ugyanaz, csak folyton átöltözik? S mit érten ezek után azon, ha azt mondják neki: iskola után mindig öltözz át? De ha nem a Terry az anyu meg az apu, akkor talán mégiscsak az a néni, aki a sajtószabadság élharcosai szerint vizslákkal szeretkezett a kőbányai pornóiparban, csak hogy a tesóimnak meglegyen a mindennapi betevőjük? Úristen: lehet, hogy a vizsla is a családhoz tartozik?

Danika óhatatlanul megtapasztalja gyermektársai kegyetlenségét, akik a média bravúros tényfeltárásaira építve lépten-nyomon emlegetni fogják szülőanyja hipotetikus foglalkozását. Még az sem nyugtatja meg igazán, ha apuanyu hazajön a fárasztó pártgyűlésről, s mielőtt elmenne művészileg dolgozni a bús pesti éjszakába, békebeli meséket dűnnyög a nagypapáról, akinek saját pénzügyőrsége volt, meg a nagyról, aki egy egészen másképpen szabad pártban titkárkodott valaha. Talán előkerül egy régi mélabús történet apuanyu szerelmi előéletéből is egy romantikus hajóúton, s a nyomaték kedvéért a szép emlék video-változatát is megtekintik a házimozin...

Danika csak azt nem tudja majd felfogni: vajon miért is ráncolta a homlokát az a csúnya miniszter bácsi azon a távoli ezredelőn. Lehetséges, hogy még ezt a kis idillt is sajnálta a jóra való magyar családoktól?

(Gondola, 2001. november 19.)

JELZŐK ÉS SAPKÁK

Le a kalappal Czikó Gábor, az ATV vezérigazgatója előtt: a polgári jó ízlés nevében nem tűr meg televíziós birodalmában olyan közreműködőket, akik szalonképtelen megnyilvánulásokat engednek meg maguknak. Különösképpen érzékeny a „mocsadék” jelzőre, ami – valljuk meg – valóban nem tarthat számot előkelő helyezésre a varázslatos magyar nyelv stílusleleményei között.

Nem feltétlenül sorolhatjuk viszont Czikó úr vezetői erényei közé, ha mások nevében alkalmasint valótlanságokat nyilatkozik a sajtónak. Bayer Zsolt vaskos kommunistaellenes megjegyzéseit például a jeles publicista rutinműtétet követő kábulatának tulajdonította, amiről maga az érintett is meglepve értesült. Aligha van ugyanis kínosabb egy írástudó számára, mint hogy közszereplői megnyilvánulásait fogadatlan prókátorok pillanatnyi elmezavarnak tulajdonítsák. (Rájár a rúd mostanában: a nevenincs Zenit Tv is rajta demonstrálta fene nagy bátorságát, hogy képes adás közben lekeverni – igaz, nem feltétlenül muszáj minden gyanús pedigéjű helyre eljárni hahnizni.)

Mivel pedig a Bayerrel ellenszenvező sajtó ezt a gyatra mentséget automatikusan bizonyítványmagyarázásnak tudta be, semmi akadálya nem volt annak, hogy internetes

topicot nyissanak „kábulatáról”, sőt külön megvető kommentárokat gyártsanak róla: nem elég, miket beszél, még nem is tartja érte a hátát. (E műfaj mesterdarabja Megyesi Gusztáv vezércikke az Élet és Irodalomban. Az írás első felében azért gyalázza Bayert, mert kábaságra hivatkozik; a második felében meg azért, mert interjúban adta közre: szó sincs kábaságról, férfiasan vállalja minden szavát. A kommunikáció-szemináriumokon is mindig azt mondom a hallgatóknak: a publicistának közügyesség-szinten kell tudnia ugyanazon tényekből kiindulva bebizonyítani a nyuszikáról, hogy van rajta sapka; vagy hogy nincs. Am ettől még nem lesz igaza – főleg, ha csak a nyuszika mindenáron való megverése a célja –, amennyiben nincs a sorai mögött szilárd erkölcs. Megyesi közügyessége vitathatatlan.)

A kábázó publicisták megakulpáztak, Czíkó úr meg letiltotta Lovas István kompromisszumra hajló megoldási javaslatát, hogy Bayer széke maradjon üresen a péntek esti Sajtóklubban. Ezáltal szűkebben húzta meg a nyilvános protestálás határait még a pártállambéli Mester Ákosnál is, aki a postavezér üres székével alapozta meg szabadságharcos nimbuszát és családja jólétét. Czíkó tervezett konzervatív pót-műsorába ezek után még akkor sem illik beülnie tisztességes polgári újságírónak, ha máskülönben nem egyezik mindenben a véleménye a Lovas-féle négyesfogatéval: ugyanis óhatatlanul a szolidaritást hírből sem ismerő „sztrájktró” árnyéka vetül rá. Így viszont az ATV-n még az a „csupán” négyötödös baloldali médiatúlsúly sem tartható, ami a nyomtatott sajtóban úgy-ahogy igen. (Más kereskedelmi csatornákon ez a dominancia gyakorlatilag száz százalék, így zavartalanul kritizálhatják a hipotetikus sajtó-kiegyensúlyozást.)

Erről persze Czíkó nem tehet – ő mossza kezeit. Mindenesetre most már csupa szalonképes kolléga szerepel az ATV műsoraiban: Juszt László például egészen decensen csak azt kívánta Mikola Istvánnak, hogy páciensként ismerje meg a traumatológia gondjait, s azt igen visszafogottan nem tette hozzá, hogy ennek érdekében hányadik emeletről kéne a minisztert kipottyantani, vagy esetleg közúti baleset szenvedő alanyává kellene-e tenni. Juszt egyik állandó sajtóklubos vendége, a szerdai „extrában” fellépő Andrassew Iván pedig a közírás olümposzi ormait ostromolta, s nyilván tériszonyos kábulat alatt állt, amikor – két ciklussal előbb – azt vetette papírra a „Szégyenszürke magyar fajta” című kis remeklésében, hogy „ez a mocsadék, hordalék népség, amely itten a parlamenti jobboldalon fröcsög” stb.

Mi lesz, ha a mocsadékérzékeny tévévezérnek kiürül a sajtóklubja?

(Gondola, 2001. november 26.)

PROTESTÁLÓK

Nehéz egy pápistának bármit is mondani a kálomistákról: úgysem lehet soha teljesen igaza. Ez a viszony pedig kölcsönös – s nemcsak azért, mert évszázadok kódébe vesző hitviták, vallásháborúk ónos permete szítal a keresztény/keresztényen ökumenére. Azért is, mert a XX. század nyilvánvalóvá tette: nem közöttünk cikázik az a bizonyos mélyrétegbéli törésvonal, amelynek mentén a teológia magasától gyakorta idegen siralomvölgyi földrengések prognosztizálhatóak. (Nem is a zsidó–keresztény mezsgye mentén, hanem ami az istenhívót a pótvallásokba menekülő ateistától elválasztja.) A krisztusi megbocsátás tana egyetemesebbnek tűnik, mint ahogy az a harcias egyházszakadások korában látszott – bár az ördög mindig a részletekben lakozik. E sorok pötyögője tíz hosszú éven át élt a kálvinista Rómában, de korántsem katolikus mivolta miatt nem tekintette „igazi debreceninek” a helyi cívis tösgyökeresség, hanem mert „nincs mit tenni: a nagyapád nem itt született”. Ez persze nem gördíthetett komoly akadályt az ember elé, hogy afféle „jöttmentként” akár napilapot is alapítson a Nagytemplom árnyékában.

A hosszú bevezető azt célozta, hogy megalapozzam a jogomat egy sajátos gesztusra. Kívülállóként szeretném elismerésemet kifejezni a protestáns magyar egyháznak, amiért volt bátorsága különválasztani a hitéletet a direkt politizálástól. Ilyesfajta karakán-ság ránk, katolikusokra is áldásként hatna. Igaz, én más vonatkozásokban sem vagyok híve holmi óvatos „egyház-politizálásnak”: a haladéktalan és teljes körű átvilágítást a magam részéről akár a működés íratlan erkölcsi feltételül is szabnám, felekezetre való tekintet nélkül. (Nem feledve, hogy a főbűnös mégis csak a kádári diktatúra – a túlélésre berendezkedő klérus csupán kollaborált.) Ilyen szempontból egyszerre vagyok Hegedűs-párti és Hegedűs-kritikus: álljunk minden pillanatban tisztán Isten és a hívők színe elé; de papként, lelkészként vagy rabbiként ne takarózzunk evilági pártokkal.

Ezzel le is zárnám ezt a gondolatmenetet, s tekintetemet a törésvonal túloldalára vetném. Ami ugyanis egy autonóm egyháznak megvilágosító állásfoglalás, belső tisztázó folyamat – az a hivatlan kibicnek akár egyszerű balhé is lehet. S noha az értelmiségi közszereplők többsége esetében a felekezeti hovatartozás vagy sehova sem tartozás homályban marad (kivéve negyvenüket, akik nyilván teljesen spontánul történelmi egyházakkal leveleznek, gondosan kihagyva a címzettek közül a születésénél fogva eredendően ártatlan Mazsihiszt), jó okom van feltételezni: a kirekesztést hirdető lelkészt kirekesztő döntést az „ateista vallásúak” épp olyan alaptalanul használják fel napi politikai célokra, mint azok, akiket ezért okkal vagy ok nélkül bírálunk.

A Népszabadság cinikus vezércikke vagy a 168 Óra címlapja épp olyan méltatlan helye egy belső egyházi vita taglalásának, mintha a szenteltvizet kocsmai kriglikbe töltenék. Nem a szakralitást hiányolom belőlük, hanem az illetékességet. Nemcsak képmutatók és

álszentek, de ízléstelenek is. Nem tudom, hogy ha lelkész nem pártpolitizálhat, vajon párbajozhat-e a Vérmézőn, mindenestre Bölcs István és Mester Ákos kétes tisztaságú kesztyűvel legyintette arcon a dunamelléki református püspököt, amikor a 168 Óra „Áldás, békesség” feliratú címlapját nyomdába engedte. Azt eddig is sejthettük, hogy nevezett redaktorok nem úriemberek – most már tudjuk is. Ez a kép – állítson bármit a gyáva, mosakodó közlemény – nem egyebet sugall, mint hogy az átszellemült arcú püspököt az előtte térdeplő lelkészről az áldásosztás pillanatában épp az orális orgazmus profán élményében részesíti. Minden kommentár nélkül szeretném rögzíteni az ellesett pillanatot rögzítő fényképészről nevét is: az Év Fotója díjat Nehéz-Posony Katának kell majd postáznia.

Egyetértek a hőzöngő antiszemitizmus ellen protestálókkal, de protestálok az antiklerikális lélekszenyvezők ellen, akiknek semmi sem szent. Még saját nagyhangú protestálásuk sem.

(Gondola, 2001. december 3.)

CENZÚRÁK ÉS TONZÚRÁK

Most, hogy a két markáns részre szakadt hazai közbeszédben egyetlenegy vonatkozásban konszenzus alakult ki (mégpedig abban, hogy a választási kampány minden eddiginél mediatisáltabb lesz, sőt nemcsak háttérbe szorul a személyes, nagygyűléses meggyőzés, de a virtuális csatatér lényegében egy az egyben át is kerül az elektronikus és írott sajtóba), a cenzúrapolémiák nem utalhatók többé az újságírószakma köldöknéző belvillongásai közé. A Lex Rápásky alkotmánybíróvási kontrollja például (amely sem a pártolót, sem az ellenzőit nem elégíthette ki igazán) hirtelen a legfontosabb közéleti kérdések közé emelkedett. A továbbiakban nem lehet elütni ócska kabaré-szóviccekkal a dolgot (Lex Karalábéssy, hahaha!): ami működött a Lex Pokol esetében (ördög és pokol stb.), az most már kevés. Érdemben kell beszélni arról a jelenségről, hogy a cenzúrát nemcsak a hatalom gyakorolhatja a sajtó fölött, hanem önhatalmúlag a sajtó is a hatalom fölött.

A sajtószabadság tántoríthatatlan híveként szomorúan írom le ezeket a sorokat, de az évezred első esztendejének sötét szakmai tapasztalata számomra: a hazai sajtó nagyobbik hányada – tisztelet a számos kivételnek – elveszítette önbecsülését. Elfogadta, hogy pártokat szolgál (ki), s nem is törekedett arra, hogy az olvasót és az igazságot szolgálja. Mivel pedig a honi nyilvánosságban – a művelt nyugati világban példátlan módon – a baloldal az átváltozó-művész kommunista diktatúra bebetonozott örököseként megőrizte négytötdös befolyását, ez az önfeladás legalább ilyen arányban a baloldali sajtó sara. A magam részéről nem óhajtok belenyugodni, hogy ez a megalázó helyzet ne változzék meg az elviselhetőség irányába.

A mindenféle jobbközép „sajtólexek” csupán erőtlen kísérletek e kommunikációs gyalázat orvoslására. A válaszadási kötelezettségről Aczél Endre és társai soha nem mulasztják el megjegyezni, hogy a jobbközép, sőt szélsőjobb ideológusok akarják teleírni a baloldali lapokat – holott az intézmény nemcsak egy irányba, hanem oda-vissza működne. (Bár kétségtelenül valamelyest közelítene a választói akarathoz, amit bajos volna antidemokratikus tendenciának beállítani.) S fizikailag is belátható, hogy az „átírás” nem jelentene napi gyakorlatot, csupán féket egy gátlástalan harcmódor ellen: ne csak a hírműfajokban, de a szabadosnál is szabadosabb véleményoldalakon is lehetetlenüljenek el a bevett rágalmozási és lejáratási technikák.

Nem gondolom, hogy például a 168 Órát a válaszadás jogával élve Hegedűs püspök arra kötelezhetné, hogy az európai normáknak megfelelő módon ábrázolja őt következő számának címlapján. Abban segíthetne egy ilyen törvény, hogy Mester Ákosnak és Bölcsvárnak még csak meg se fordulhasson a fejében ilyesfajta alávaló, dehonesztató húzás. Igaz, ez esetben nem derülhetett volna ki ezekről az urakról az sem, hogy a gerincük helyén valamiféle kocsonyás halmazállapotú anyag található: mindenki rosszul látta, miről is van szó – kivéve őket. Még bocsánatot is úgy kérnek, hogy közben képesek megsértődni azon, mert nem nézik el nekik zokszó nélkül a zsidó-keresztény morál két lábbal tiprását. Hallani már olyan hangokat is: a jobboldal felfújja ezt a szerencsétlen, de ártatlan címlapügyet. Nos, ha a címlapon ilyesmi jelenhet meg, akkor a lapon belül ennek a négyzete, köbe. (Alkalomadtán meg is jelenik.) Ha e közéleti blaszfémia után továbbra is képesek lapítani a „klubban”, s mintha mi sem történt volna, úgy osztják egymásnak a Pulitzer-emlékdíjakat az egész szakma nevében, akkor nincs miről beszélni. Akkor ennek a nagyra hivatott szakmának nincs önbecsülése, önkorlátozó hajlama – akkor jöjjön a törvény.

S hogy a 168 Órán belül akkor már más címlapokat is lehet hamisítani, aminek alapján aztán megfélemlített könyvpaloták könyvpremiereket mondanak le – nos, ez az igazi cenzúra. Ezen a ponton már nem Wisinger István magánügye, hogy a tonzúrát összekapcsolja-e a cenzúrával, vagy elvbaráti meggondolásokból eltekint tőle. (Elnézést a katolikus asszociációért egy református püspök ügyében.) E sorok írásakor még semmi hír nincs arról, hogy a Magyar Újságírók Országos Szövetsége – a soron kívüli, hivatalból elrendelt vizsgálat lezárultáig – azonnali hatállyal felfüggesztette volna a szerkesztésből elégtelenre vizsgázott tagjainak tagsági viszonyát. Csak remélni lehet, hogy a Bajza utca és az Andrássy út sarkáról nem ment el máris mindenki karácsonyi szünnidőre...

(Gondola, 2001. december 10.)

ÁRUHÁZI SZARKA

Ha eddig kétséges lett volna bárki előtt, hogy egy jóléti országnak a műbalhéi is jóléti-ek, az jobban teszi, ha vigyázó szemeit Wimona Ryderre veti. A kétségkívül tetszetős, ám némiképp extravagáns hollywoodi üdvöske ugyanis azzal került világszerte a bulvárlapok címlapjaira, hogy árcédulákat tépkedett egy luxusáruházban. Mégpedig egy olyan országban, ahol – noha a szabadság etalonjának mondják – a pusztá szándék is befejezett bűncselekménynek számít (s amelyet a mi elkényeztetett jogvédőink talán magának az Alcatraznak éreznének, ha rutinigazoltatás során az autójuk motorházára tenyereltetve, terpeszállásban motoznák meg őket), a cédulatépkedés egyenlő a tolvajlással.

Ez eddig persze nem volna hír (bár a sztárrovatok hónapokig képesek csámcsogni azon is, ha egy szexuálisan átmenetileg megszorult híresség óvatlanul leszólt egy járőröző prostituáltat), sőt még hazai terepen is előfordult ilyesmi: a rajtakapott tévé-bemondónőtől olyan rekordgyorsasággal vált el a médiasztár férje, ami még ebben a lát-szatbohém, képmutató közegben is példátlanul mondható. A kékfényes amerikai pletyka hírértékét a szóban forgó összeg nagysága kölcsönzi: az excentrikus Wimona ötezer dollár (másfél millió forint) értékű hacukát akart meglovasítani.

Hogy nem igazán szorult rá az ilyesfajta direkt divatkövetésre, azt az óvadék gyors letétele bizonyítja, ami húszezer dollárra (hatmillió forint) rúgott. Ennek fejében viszont a filmművész nő olyan elképesztő tömegű ingyenreklámhoz jutott, amely borítékolhatóan legalább hatmilliószerepajánlathoz fogja juttatni a közeljövőben – persze dollárban. Hogy mást ne mondjak: több mértékadónak tartott magyar napilap is háromhasábos képet közölt az enyveskezű színésznőről a jeles közbüntényes alkalomból.

Ezek után már csak egy kérdésem marad: hány hasábos fotó jár Medgyessy Péternek a maga kis százezer dollárjával (harmincmillió forintjával)?

(Gondola, 2001. december 17.)

FEHÉR KARÁCSONY

Őnök mit gondolnak: hány fehér karácsonyunk volt az utóbbi száz esztendőben? Ha hinni lehet a statisztikának, akkor kilenc. (Ez most a tizedik, ami némileg javítja a sokéves átlagot.) Az ember nemigen akarja ezt elsőre elhinni – makacsul ragaszkodik a be-léje ültetett sztereotípiákhoz. A makulátlan képhez, melyet a bájos karácsonyi dalocskák rögzítenek: ami talán biedermeier idill, talán sokkal atavisztikusabb annál. A fekete karácsony rút (mint Ady kis verse is rögzíti a nyelvében butuló utókor számára), a havas meg szép – még ha a köztisztaságiak más véleményen vannak is. A fehér a pozi-

tív oldal: a bűneitől szabadult lélek, az egyelőre még nem bukott angyalok, az Isten nevében gyarmatosító európaiak színe.

A karácsonyt még a radikális antikonzervatív (s a klasszikus műveltséganyaggal amúgy hadilábon álló) Rákosiék sem tudták elmismásolni, pedig ők aztán tegnapra fel-forgatták az egész világot. Kitörölték ugyan a naptárból Jézus Krisztus születésnapját, másodnapját meg fekete betűssé alázták – de szükségét érezték helyettesíteni valami-féle világias fenyőünneppel. Így aztán az ember jókat vidul azon, hogy az örökzöld Fenyő Miklós ilyentájt rendezi az év legnagyobb koncertbuliját – vele együtt kicsit kiröhögjük a patetikus álforradalmár XX. századot is. (Pedig a kommunisták tanulhattak volna a franciák kétszáz évvel korábbi kínos fiaskójából: ők is száműzték Istent, de haladéktalanul a helyére ültették a Legfelsőbb Lényt...)

A pest-budai közkedélyt mégsem a jampi rocknagypapa fellépése borzolja – sokkal inkább egy egybeírt „Fehérkarácsony” a Petőfi Csarnokban. (Grósz Károly is „egybe-mondta” élete legsportosabb beszédében a fehérterrort.) Erre a koncertre meghirdették például ifjabb Csoóri Sándor felléptét, ugyanakkor az Egészséges Fejbőrét is, amely formációnak a névválasztása aligha a higiénikus hajápolási kultúrát propagálja. Ám a karácsonyi programra annak rendje és módja szerint, időben szerződést kötöttek, a jegyeket árulni kezdték – mígnem beütött a mennykő: a marokra fogott villám pedig a Zeust játszó Demszky Gábor kezében volt.

Hogy egy átlagos főpolgármester egy átlagos jogállamban holmi „szkinhedveszélyre” való hivatkozással nem tilthat be semmilyen kulturális rendezvényt, az nyilvánvaló. Tudja ezt Demszky is (aki teljesen átlagos, hiszen egyelőre csak belőle tudjuk kiszámítani az átlagot). Mégis, ennek tudatában is megteszi. Hangsúlyozza, hogy tudja: nincs joga hozzá – de fütyül a jogra. És hősnek érzi magát, mint hajdan a pesti átjáróházakban, amikor a későbbi koalíciós elvtársak elől menekült.

A fővárosi MIÉP felháborodása ez ügyben körülbelül annyira izgat fel, mint a Fenyő-koncert várható sikere. Itt nem valamiféle kultúrbotrányról van szó, s még csak nem is arról, hogy a magas rangú rendőrtiszt hazugságban hagyta Demszkyt szkinhedveszély-ügyben. (Nem először fordul elő vele.) Itt arról van szó, hogy valaki, akit az adófizetők megválasztottak, hitbizományként kezeli a kölcsönbe kapott hatalmát. Miközben nem győzi kifigurázni a konzervatív tekintélytiszteletet, saját (vélt) tekintélyuralmát helyezi a tételes jog fölé: még azt is megengedi magának, hogy prejudikáljon. Azt gondolja, hogy egy polgármester bármilyen meggyőződésből megengedheti magának, hogy „polgárilag engedetlen” legyen. Szomorúan kell megállapítanom ezen a szép, békés (és fehér) ünnepen: Demszky nem cenzor. Demszky zsarnok.

Rút, rút, rút.

(Gondola, 2001. december 24.)

KARAMBOLOK

Két karambol tartotta izgalomban a karácsonyi nagy traktából ocsúdó, s a szilveszteri nagy elhajlásra trenírozó közvéleményt. Egy igazi, meg egy valódi.

Az első (az igazi) csupán némi jóindulattal nevezhető karambolnak – inkább koccanásról beszélhetünk; bár a keletkezett kárérték nem jelentéktelen. Abban az országban azonban, ahol az autókban okozott kár nem kár (hiszen fizet a biztosító, s mindannyiunk javára ezzel is csak húzik a GDP), az autótolvajlás meg bocsánatosabb bűn („jármű jogtalan elvétele”), mint mobiltelefont rabolni, maradjunk csak a koccanásnál.

Ez az esemény a Krisztina körúton zajlott le, s ezért van hírértéke, mert egy kormányőr okozta a miniszterelnök hivatali gépkocsijával. A kormányőrt annak rendje és módja szerint felelősségre vonják, mint az jogállamban szokás – ezért még nem került volna az ügy a Népszabadság címdalára. A szenzáció, amiért odakerült, az volt, hogy a kormányőrök állítólag ott felejtették a kocsiban a miniszterelnök kiskorú fiát, aki – mint az a bulvármédiában kiszínezve továbbgondoltatott – sírva és vacogva várta a hátsó ülésen sanyarú sorsa jobbra fordulását.

A sztori számos potenciális hozadékkal járt a szocialisták kampánya számára (melynek immár legfőbb fóruma újfent kertelés nélkül az említett napilap). Egyrészt azt a látszatot lehetett kelteni, hogy az országban káosz van, ha már a válogatott kormányőrök sem tudják a dolgukat: válsághelyzetben fogalmuk sincs, mi a teendő. Másrészt pedig kedvezőtlen színben lehetett feltüntetni a miniszterelnököt, akiről a kontextusból azt feltételezhettük, hogy csereautón folytatta útját, viszont saját bőrénék mentésekor ott felejtette tulajdon gyermekét. Ha azt műveli egyszülött fiával, milyen sors vár az ellenfeleire? – sugallta a kérdést a legnépszerűbb pártlap.

Némi szépséghiba, hogy a sztori nem volt igaz: Borókai Gábor kormánybiztosvivő szerint ugyanis a gyermek sajnálatos módon otthon játszott, így értelemszerűen nem felejtődhetett ott. A kínos blamázs kapcsán immár pusztán „lapértésülést” emleget a rokon-szenvező sajtó – ilyenkor valahogy mindig elsikkad a Népszabadság márkanév.

Az igazi karambolt Orbán Viktor személye köti össze a valódi karambolla – bár a kormányfő ebben is csupán áttételesen játszik szerepet.

Ha hinni lehet Schwajda György kormánybiztosnak (s már mért ne lehetne: megígérte, hogy 2002. március 15-én bemutató lesz a Duna-parti Nemzetiben, s állni látszik a szavát), a Nemzeti Színház pénzügyi átvilágítására Medgyessy Péter cége kapott megbízást. Ez igazán szép, európai gesztus: más az üzlet, és megint más a politika – legfeljebb az MSZP honlapját kell a legsürgősebben átszerkeszteni. Már eddig is előelőjött az a motívum, hogy Medgyessy állami megbízásokért előszobázott Orbánnál – akkor viszont még nem tudhatta, hogy ő lesz a kihívója. A Schwajda-nyilatkozat szerint viszont a „nemzetis” biznisz „egy hónappal ezelőtt” történt – azaz mindenképp

november huszadika után! Akkor már javában miniszterelnök-jelölt volt Medgyessy, szépen dagadt a Gresham-ügy, s valahol az izraeli szövödékben már javában készültek azok a gusztustalan sárga sálak...

Ez a valódi karambol, nem a Krisztina körúti!

S ha hozzávesszük, hogy Medgyessy a Gresco-ügy iratait állítólag az autója hátsó ülésén felejtette, már végképp nem értjük a Köztársaság téri kampánystratégiát.

(Gondola, 2001. december 31.)

BOZGOROK

A dolog úgy áll, hogy a szocialisták meg a szabad demokraták a jelek szerint a hivatalos kampánypolitika szintjére emelték az idegengyűlöletet. Nevezetesen a románellenességet állítják választási stratégiájuk középpontjába, ami az én szememben szemernyivel sem bocsánatosabb bűn, mintha a cél érdekében egy kiadós zsidózásba vagy cigányozásba fognának.

Hallgatja az ember a Déli Krónikát, s nem hisz a fülének. Kovács László, a szocialisták korábban européer hírbe keveredett ex-külgügyminisztere – miután nem tud érdemi magyarázatot adni arra, hogy pártja miért csinált hátraarcot az általuk is megszavazott kedvezménytörvény ügyében – Csurka Istvánra hivatkozik: merthogy neki se teszszik, hogy a romániai románok ugyanazokat a munkavállalói jogokat megkaphatják Magyarországon, mint a romániai magyarok. Ez esetben teljesen mindegy, mit mond Csurka (egyébként én toleránsan hallottam nyilatkozni ebben a kérdésben): az új elem az, hogy az MSZP számára immár ő a vonatkoztatási pont. Történik ez akkor, amikor Pokorni Zoltán a német sajtóban immár sokadszorra cáfolja a MIÉP-pel való (az ellenzék által három éve hipotetizált) koalíciós frigy lehetőségét.

A státustörvény ügyéhez az SZDSZ politikusai összehasonlíthatatlanul karakánabul viszonyultak: az individualizmus szent nevében kezdettől csepülték az egész össznemzeti akciót, s ettől nem is tántorították el őket holmi földhözragadt tények – például az, hogy maguk is Trianon után születtek. Ők legalább olyan kétségbeesettek (a parlamenti küszöb átlépésének dolgában), mint az szocialisták (az automatizált politikai váltogazdálkodásba vetett hitük megrendüléséből kifolyólag), mégis az MSZP pálfordulása a súlyosabb fejlemény a demokratikus közállapotokra nézve. Azt jelenti mindez, hogy a Köztársaság téri agytröszt (élén az izraeli Werber úrral, aki Bukarestben még a magyarellenességre építette az Iliescu-kampányt) végső elkeseredésében az alpári ösztönökben bízik: elsősorban a xenofóbiában. (Az ugyanis józan polgári ésszel is belátható, hogy a három hónapra érkező jászvásári, craiovai és constantai idénymunkásoktól nem fog a hazai munkaerőpiac összeomlani. Sokkal több román dolgozik

feketén a budai építkezéseken, mint amennyi fehéren egyáltalán munkát vállalhat majd. Bukarestnek sem egyéb ez afféle falovacskánál, amelyet az európai várfalak mögé remél becsempészni. Ilyenkor jó trójainak lenni.)

Ha így mennek tovább a dolgok, hamarosan talán még azt is megérjük, hogy Medgyessy Péter keresetlenül „szőröstalpúzni” fog az övéi között, mire romániai kortesútján cserébe lebozgorozzák, hiába köszönti románul a székely atyafiakat. (A műbalhéból így lesz igazi.)

A magam részéről inkább Wermer, mint Werber. Ha az ember operát is választhat, miért maradjon a régi ócska szomszédgyűlölő szappanoperánál?

(Gondola, 2002. január 7.)

AJTÓSZABADSÁG

Marx Károly épp olyan hazai klasszikusa a fikciós irodalmi műfajoknak, mint May Károly – ezért is kapott mindkettő (Verne Gyulához hasonlóan) szép magyar nevet. Marxnak nem sok köze volt a valósághoz – követői viszont a valóságot igazították Marxhoz. Ebből aztán származott némi gazdasági ámokfutás, éhínség, gulág, padláslesöprés, Recsk, Andrásy út 60., miegymás – maradt viszont a nagy útmutató után néhány időtálló, szakállas aforizma. Ezek egyike szabadon idézve az, hogy a nagy történelmi felfordulások második nekifutásra önmaguk paródiájaként jelennek meg.

Jó marxista tanítványokként a honi kabaré kádárista újraélesztői igazán megszívlelték a mester tanítását. A klasszikus pesti (túlnyomórészt a sziporkázóan eleven zsidó humorra építő) kabaré háború előtti ellenzéki attitűdjét kölcsönvéve létrehozták a szalonellenzéki rádiókabarét, a csehszlovákiai bevonulás után „selepet” nyitva a feszítő társadalmi gőz leeresztésére. Az együtttröhögés katarzisa bocsánatos bűnné tette a központilag vezényelt manipulációt, s a kabaré e labancok által rendelt kuruckodásnak köszönhetően a rendszerváltozás idején nemcsak átmentette magát, de még szabadságharcos aurát is sprézett maga köré. A „minden kabaré ellenzéki” kétséges dogmájának megfogalmazása lehetővé tette, hogy az első szabadon választott kormányt gond nélkül behelyettesítsék az utolsó diktatórikus kormánnyal, Kádárt és belülről bomló sleppjét Antallal és jószándékúan amatőr csapatával. Sőt, a kabarétechnika az éterből átóvakodott a háromdimenziós világba is: a Demokratikus Chartának nevezett bűjtatott választási hadjárat (amelyben a szabad demokraták az utcai politizálás eszközeivel legitimálták korábbi gyűlölt ellenfelüket, kihozva a posztkommunistákat az új magyar demokrácia karanténjából) ugyanannak a hoppmesternek a vezérletével zajlott le, aki a rádiókabaré főszerkesztői székét is elfoglalta.

Farkasházy Tivadar szerteágazó közéleti tevékenységének hatásmechanizmusát elemezni ehelyütt nincs mód – ám ezzel nem maradhat sokáig adós a hazai politológiatudomány. Itt csak annyit: téved, aki azt hiszi, hogy egy pályatévészett matematikus szívvós karrierépítésével van dolgunk. A rádiós és tévés demoralizálás, a hamisított Szárszó, az alapítványi Kalucsni, a Szabaddemokratikus Charta mind-mind egy irányba mutat: a legordasabb eszmék, a legnyilvánvalóbb mélyütesek is elfogadhatóak a publikum szemében, ha a humor sztanioljába csomagolják őket. (A félreértések elkerülése végett: Herend jog szerinti örökösének összetéveszthetetlen humora, kiváló dramaturgiai érzéke, sőt egészen ritkaságszámba menő szerkesztői zsenije van.)

Marx itt úgy jön elő, hogy (engedtessek meg magamat idéznem) a Heti Hetes lényegében nem egyéb, mint a Demokratikus Charta, csak más eszközökkel. Hozzáteszem: önmaga paródiájaként. Ez eleve kínos, hiszen a humor már eleve a valóság fonákja – ennek a fonákja viszont a valóság kell, hogy legyen; csak akkor eléggé összeszorított fogú. Az a tény, hogy a Heti Hetest az RTL Klub a kampányhajrában hét héten át szünetelteti, annak az elismerése, hogy eddig is permanens kampányműsor volt. Miként a Rádiókabaré is – ezt azonban a főszerkesztői pozícióról való zavaros indoklású lemondás nem teszi nyilvánvalóvá.

A balliberális sajtó (a héja Avartól a keselyű Nagy Bandóig) tajtékozva bolgározik, a 168 Óra oldalakon át farkasházyzik, ám a nyolc évvel ezelőtti hisztériát képtelenek reprodukálni. A szelepeket most fordítva kezelő, a gőznyomást inkább növelni remélő sajtóhad olcsó csúsztatásokkal él (Farkasházy menesztéséről írnak, csak hogy beindítható legyen a „129 elbocsátott rádiós” pavlovi reflexe; s az is elkenődik, hogy a saját fészkebe piszkító Bolgár önként megy el pénzt keresni a kereskedelmi médiába – ezt nevezhetjük ajtószabadságnak), de titkon sejti: ez most kevés lesz. Kondor Katalin nem Csúcs László; Orbán Viktor nem Boross Péter. (Immár Bolgár sem Bolgár; Farkasházy sem Farkasházy.) A történelem nevetve búcsúzik régi nagy nevetetőitől.

(Gondola, 2002. január 14.)

NA VÉGRE

Már épp itt volt az ideje – sóhajtott fel Auth Magda rádió-bemondónő arra reagálva, hogy főnökei aggódnak érte. Még korábban gyakorlatilag ugyanezt mondta némiképp más megfogalmazásban. A „Na végre!” kifakadás az ő interpretációja szerint annak szólt, hogy végre-valahára túlestem rajta, befejeződött a tizenegy órai hírolvasó robot: el lehet menni kávézni, bevásárolni, ki tudja, hová. Pechjére a felolvasandó hír Bolgár Györgynek a Magyar Rádióból való távozásáról szólt – s ezzel az egybeeséssel Auth

elérte azt, amit több évtizedes színvonalas bemondói munkásságával legfeljebb költséges fizetett hirdetésben tudhatott volna: a Népszabadság címoldalára került.

Márpedig ez alighanem sajtótörténeti mérföldkő.

A bájos mindebben az, hogy az ominózus hírolvasást a rögtön vehemensen tiltakozók többsége csupán hírből hallotta. (Az Indexen letölthető élőbeszéd csak később jelent meg, és kevesekhez jutott el.) Az obligát hivatkozás alapja az Observer jegyzőkönyve volt, ami mégiscsak visszájára fordítja Marconi forradalmi találmányát: az éterbeli kihágás akkor bizonyítható, ha írott formát ölt. A vezető hír ezzel kerül rokonságba a feljelentés jogi aktusával.

A bemondó egyébiránt politikai értelemben eredendően nímánd. Az a dolga, hogy szépen, zengzetes orgánnummal felolvassa, amit elébe raknak: ülésezett a politikai bizottság, segítségére siettünk a csehszlovák elvtársaknak, Bolgár György szép végkielégítéssel távozott, miegymás. A bemondó nem létezik, ha teszi a dolgát – csupán akkor figyelnek fel rá, ha bakizik. Persze egy bemondó ne bakizzon – ez az előjog fenn van tartva az úgynevezett „rádiós személyiségeknek”. A bemondót az különbözteti meg a rádiós személyiségtől, hogy az utóbbi a hír tárgya is lehet, míg az előbbi csupán a hír interpretátora. A bemondó csak örüljön, ha néha tévémaci-díjat kap, és ne reklamáljon, ha ez alkalomból a nevét sem tudják leírni. (A Népszabadság és az És főkritikusai Acél Annát keverték így össze Aczél Endrével – vagy talán Györggyel.)

A hír és a kommentár keveredése persze főbenjáró bűn – legalábbis mostantól. Csak remélni lehet, hogy a Népszabadság és vidéke Bolgár Györggyel és az érte aggódó aláíró haddal is hasonló szigorúsággal bánik majd (el). Kezdekhet mindjárt azzal, hogy Bolgárt senki sem bocsátotta el a közrádióból, mégsem tiltakozik ama politikai hirdetés közzététele ellen, ami az ő önkéntes távozását és Surányi György valahai leváltását szoros párhuzamba állítja. Ha Authot a sikerületlen szereplése után hazaküldték, legalább ezt kell tenni Bolgárral is.

De hát voltaképpen nem ez történt?

(Gondola, 2002. január 21.)

A PÉTER

Az a fránya asszociáció az oka mindennek: ha rövidebb volna az ember emlékezete, sokkal egyszerűbb lenne az élet. Ám a humán agyberendezkedés olyan, hogy óhatatlanul hajlik a képzettársításokra – lépten-nyomon fennakad semmitmondó neveken, előképeken.

Nagyon meg tudom érteni például, ha Kende Péter, a Párizsban élő kiváló baloldali társadalomtudós a sors mérhetetlen igazságtalanságának tartja, hogy az ő nevén botrány-

könyveket publikálnak a némiképp értékválságos óhazában. (Empátiám őszinteségére hadd hozzak fel csak annyit: a debreceni szocialisták vezérét történetesen Csontos Jánosnak hívják.) Elképzelem, amint a Szajna-parti kávéházakban az emigráció jelesei nekiszegezik a szellemesnek vélt kérdést: „Kend-e az, vagy valaki más?”

Orbán Viktorról könyvet írni magas labda. Nem csoda, hogy a hajdani nevelőtanárnak, Kéri Lászlónak is eszébe jutott. Aki manapság fellapozza ezt a felemás opuszt (annak idején Békési Lászlóval párban adták ki – így avul a világ dicsősége), azt érzékeli: a könyv első fele az utólagos betoldások ellenére is az elismerésé, míg a második az utálaté. Körülbelül ott húzódik a cezúra, ahol (1993–94 derekán) megtörtént a kenyértörés Kéri és Orbán között. Orbán ment tovább a maga organikus útján, Kéri meg maradt a szűk szociálliberális korlátai között. A tanár nem tudta követni a tanítványt – ez szomorú, de nem szokatlan.

Kéri annyiban különbözik Kendétől, hogy (méltányosságban, tárgyilagosságban) mégiscsak színvonalat képvisel. Kende tárgyválasztásában nincs különbség az orvosi és kormányzati műhibák között: Kéri hisz abban, amit ír, Kende csupán zsoldos. Ha profizmus az, hogy valaki képes leírni valamit és annak az ellenkezőjét, akkor Kende kétségkívül professzionalista. Jómagam nem feltétlenül osztozom abban, amit Kristóf Attila publicisztikája sugalmaz a Magyar Nemzetben: ezt a szennyíratot nem feltétlenül kellett kampánykasszából pénzelni – lelkes ostobák is vannak. Árulkodó e tekintetben a Népszabadság hozzáállása: elfogadja a botránykönyv politikai hozadékát, az ingadozó, naív, hiszékenyek egy-két választói százalékát, de diszkréten utálkodik a salonképelen szerző emlegetésétől is.

Orbán-könyv ügyében személyesen is érintett vagyok. Valamikor 1995-ben, nem sokkal azután, hogy Orbán Viktor elmondta látnoki mondatait a szocialista restaurációról, hirtelen felindulásomban azt vettem a fejembe, hogy könyvet írok róla. Aki képes visszarévedni ezekre az időkre, az tudja, milyen heroikus vállalkozás lett volna ez. Interjúkönyvet képzeltem el, aminek a címe az: „Hét évszak Orbán Viktorral”. Beszélgetünk volna mindenféléről, negyedévente hét nekifutásban, mindenféle helyzetben – az otthoni miliőtől az európai integrációs bizottságig. Úgy véltem ott és akkor, a reménytelenség sivatagában: 2002-től ebből az emberből lehet a Magyar Köztársaság első „nagykorú” miniszterelnöke, aki immár megválhat a posztkommunizmus kényszerpályáitól. (Az időzítést akkortájt ő maga is hasonlóképpen gondolta.) A piárstáb tagjai viszont úgy vélték: egy efféle „civil próza” nem illik a kommunikációs stratégiába – s a történetek ismeretében igazuk is volt. (Viszont egy ilyen könyv megszentelt pillanata végképp elszállt. Lehetetlen eldönteni, hogy nyert vagy veszített-e vele az ország.)

A gyorsan amortizálódó politika is tartósabb azonban annál, semhogy pusztá kampánycélokból egy ilyesfajta fércmű (melyben kínosan keveredik tény és fikció) baloldali büszkélkedésekre adhatna okot. Medgyessyék talán úgy gondolhatják: ha nyerünk,

senki sem fogja boncolgatni a választási győzelem összetevőit – legfeljebb kielégítjük valamivel ezt a habzó szájú sajtóhiénát. De az is lehet, hogy decensen elhatárolódunk tőle – elvégre olyan alakokhoz, akik műsorújság-szerkesztőként arcátlanul pénzt kérnének a színházaktól a műsorok közléséért, még nekünk sem lehet huzamos közünk. A viktorozók hosszabb távon amúgy is mindig kínosak: ha rákapnak az ámokfutásra, tudja ez ég, mikor fognak minden átmenet nélkül pétérezni...

A drusza persze egyelőre nyugodtan alhat: a jobboldali sajtótáborban egyelőre nem akadt olyan skribler, aki hasonló időzített bulvárprodukcióna kapható lett volna. „A Péter” így egyelőre csak a feltehetően személyiségzavaros álhírlapírót fedi, aki másra sem vágyik, mint hogy kormányzati oldalról végre beperelje már valaki. (Az érdekkörébe tartozó Slágertévé kivézését Kovács Kati meg Haumann Péter egzisztenciája miatt kellene fájlalnunk. Adóhivatali rutinellenőrzését jogsérelemként találják, holott ez jogállami procedúra. Simicskázását jó emlékezetére hagyatkozva dialogizálja: mintha a megvádoltak kellene bizonyítani, hogy ártatlan. A bűnösség vélelmének e lánglelkű szabadságharcosa persze pszichésen és anyagilag is akkor volna a legboldogabb, ha végre egy picinykét meghurcolná már valaki. Logikája kísértetiesen horni: bizonyítsák csak a papok, hogy nem agitáltak a Fidesz mellett a gyóntatószékek hűvösében...)

Az ordenáré Orbán-könyv a csámcsogó Blikk-élvezőket legfeljebb megerősíti gondosan táplált előítéleteikben. (Majd ne feledjünk el e sanda játszmára emlékezni Bajor Imre vagy Hernádi Judit Kossuth-díja idején; vagy ha a heti ripacs Verebes István az új Nemzeti Színházban Csehovot rendez.) Mindez azonban nem terelheti el a figyelmet az alapkérdésről, amelyet – a mulandó kampánytól függetlenül – a túlélőkészletét lassan felemésztő Szabad Demokraták Szövetsége oly sasszeműen pécézett ki: képes lesz-e Orbán Viktor történelmi viszonylatban államférfiként viselkedni, vagy marad „csupán” jó politikus. A hazai politikai mezőnyben Antall József halála óta nincs ebben vetélytársa – csakis önmagával kell megküzdenie. Nem mintha ez rutinfeladat lenne. Alighanem jónéhány valódi és botránykönyvet kell még róla megírni addig, míg ez a nyitott történelmi kérdés megválaszolódik.

(Gondola, 2002. január 28.)

KIFLI

Az ember bízva bízik a pocsolya színén: a kampány már elérte a gödör alját, nem lehet lejjebb menni – ám akkor a felkészült szakemberek lefúrnak a szilárd talajba.

Gyermekekoromban a kifli nem elsősorban a péksüteményt jelentette, hanem a futballpályán azt a furcsa rúgástechnikát, amikor nem egyszerűen csavarodott a labda, hanem a végén jött ki belőle a kanyar. Ez rendszerint megzavarta a kapust, aki belepkézte

a lövést – ami órá nézve szégyen volt, a „kifliző” számára meg dicsőség. Ismeretes volt továbbá a „kiflivégezés” fogalma: azokat a nagyobb fiúkat illették vele, akiknek eszük ágában sem volt beállni a büfésorba, hogy ezzel töltsék a nagyszünetet (a kifli a suliban ötven fillér volt, a boltban negyven), ehelyett tekintélyüket és izomzatukat latba vetve vámot szedtek az újdonsült kifli-tulajdonosoktól, „Adj egy kiflivéget!” felszólítással.

Azt gondoltam akkor, a felnőttek világa majd más lesz. Nem lesznek illegális vámszedők, a kiflizés meg csak sportszerű körülmények között lesz megengedett. Aztán jött ez a budaörsi eset (Selmeczi Gabriella elmajszolt egy másvalaki által felkínált kiflivéget a budaörsi Tescóban, ezért két órán zaklatták, majd országos kampánytémát habosítottak az „ügyből”), s azóta tudom: a felnőttek világa még sokkal kicsinyesebb, s nem is korlátozódik a nagyszünetre.

Néhány lényegtelen adalékra természetesen nem figyelt a lejárásban érdekelt szociálliberális sajtó. Például arra, hogy mindez Selmeczi saját választókerületében történt, ahol kemény ütközések folytak az SZDSZ-es polgármesterrel, a multibarát Wittinghof Tamással: kell-e vajon tucatnyi bevásárlóközponttal lakhatásra végképp alkalmatlanná tenni a valaha oly kedélyes főváros környéki kisvárost. Azt csak találgatni lehet, e szereposztásban kicsoda a büfénél vámot szedő nagyfiú. A Tesco budaörsi vezetése még arra is képtelen volt, hogy a kiflibotrány kapcsán önállóan kommunikét adjon ki – ezeket a mondatokat a londoni központban fogalmazták. Kérdés tehát, hogyan voltak képesek önálló cselekvésre, amikor a nyilvánvalóan felismert képviselőnőt visszatartották, szabadságában korlátozták egy tízforintos nagyságrendű tétel miatt. Ha volna oknyomozó újságírás Magyarországon, bizonyára már olvashattuk volna a sajtóban azon telefonhívások listáját, amelyek az adott időszakban a bolt és a polgármesteri hivatal között bonyolódtak.

Érdekes véletlen, hogy mondjuk Lendvai Ildikót még egyszer sem motozták meg sehol – bár lehet, hogy ő rühelli a péksüteményt. Nyilván neki nem is kínálna kiflit („Ki van fizetve!” felkiáltással) a fergeteges humorú Forró Tamás a Nap-keltében; nem engedne meg vele szemben a Népszava karikaturistája olyan fallikus humort Ez a vég címmel, hogy leharapja az eleje tartott televíziós mikrofont; s nem vágna bele minden (!) mondatába az udvariasságot hírből sem ismerő Pálffy István a Tényekben. (A TV2 tulajdonos-sztárját amúgy is felkavarhatta a fiúi gyász – a bennfentes információ a Story magazin címlapsztorijából való; ő maga mesélte el –, mert Selmeczi egy gondolatára, amely úgy kezdődött, hogy „Önök, mint újságírók...” úgy replikázott, hogy „Én építészmérnök vagyok.” Ez megdöbbenő érv, a Színészkirály sohasem élt volna vele. Engem arra emlékeztet, hogy a statisztika meg „a jó hangzás” kedvéért a szoborra érett főtitkár személyi igazolványában haláláig az szerepelt: Kádár János munkás.)

Megállapítható: a kifliskandallum tervezhetetlen volt, de a spontán lehetőséget az MSZP-párti sajtóhad messzemenően kiaknázták. Nyilván az lett volna a teljes siker, ha

Selmeczi a képviselői igazolványát lobogtatva különleges eljárást vindikál magának (ezt a szívességet jó politikusi ösztönnel nem tette meg); így csupán azon lehet fanyalogni kétszínűen, hogy a fideszes képviselőnő miért csak most akar fellépni a törvényalkotás eszközeivel a multik önkényes kis rendőrállamai ellen, mikor ő maga került kutyaszorítóba.

Az ügy pitiánersége fokozhatatlan, de a balos média hosszabb távon valószínűleg elérí a célját: pár év múltán már csak arra fogunk emlékezni, hogy „Selmeczi Gabriella valamiféle kifilipási ügybe keveredett”...

(Gondola, 2002. február 4.)

A KELLER TRAGÉDIÁJA

(SZÍN: az Országgyűlés ülésterme. Kivonulás előtti hangulat. Az ellenzék szolidan érvel a haza internacionalista marketingje mellett, a kormánypártiak felháborodottan tiltakoznak.)

SZEREPLŐK: Keller László /MSZP/, Orbán Viktor /Magyar Köztársaság/. Katonaság, népség, az örület határán álló jegyzőkönyvvezetők.)

KELLER LÁSZLÓ: Szóval szívóztok?

ORBÁN VIKTOR: Ez nem a legtalálóbb terminológia. Rosszallásunkat fejezzük ki, hogy kicsinyes választási érdekeitekért cserébe feláldozzátok azt a csekély eredményt is, amit nyolc évtized múltán sikerült elérni a messzemenően igazságtalan trianoni békét követően a határokon túl rekedt nemzettársaink érdekében.

KELLER: Most mit lököd ezt az irredenta dumát?

ORBÁN: Az a helyzet, hogy a kedvezménytörvényt ti is megszavaztátok, csak közben jobb ötletek támadt. Kitágította a szemhatárokat a bukaresti kormánypárt meg a pozsonyi ellenzék. Nem csodálkoznék, ha magyarosítanátok Kis Antira.

KELLER: Vagyis hazaárulózol?

ORBÁN: A világért sem mondanék ilyet. Csupán arra szeretnék rávezetni, hogy a pártotok nevéből minden lelkifurdalás nélkül elhagyhatjátok az első jelzőt.

KELLER: Vagyis hazaárulózol...

ORBÁN: Lehet a hazát árulni, de ha még is kelne, a pénztárgépet egyelőre mi működtetjük. Ha nem tetszik, le is út, fel is út...

KELLER: Szóval vonuljunk ki! Ezzel megismétled, hogy a parlament ellenzék nélkül is működik...

ORBÁN: Fájdalmas tapasztalat, hogy ellenzék nélkül igen, de ellenzékkel igencsak nyögvenyelősen.

KELLER: Áruld el: egyetérteneél azzal, ha elmennénk haza?

ORBÁN: Igen.

KELLER: Jegyzőkönyvvezető! Kérem rögzíteni, hogy a miniszterelnök hazaárulózott!
(Az ellenzék becsületszóra kivonul. A becsület marad a helyén.)

(Gondola, 2002. február 11.)

RÖPCSI

A mai magyar ellenzék – legyen szó bár politikusokról vagy a politika holdudvarában nyüzsgő médiaharcosokról – messze földön híres az erkölcsösségéről. Aggályosan ügyelnek még az ellenlábasok személyiségi jogaira, sőt lelkivilágának apró rezdüléseire is – a világért nem tennének vagy állítanának olyat, amit előzőleg körbe ne jártak, legalább két független forrásból ne ellenőriztek volna. Lovagiasságuk odáig megy, hogy nemcsak vándortrófeaként rakhatnák ki a vitrinjükbe a Szent Grált; Arthur király legényeit meg hely hiányában egyszerűen kiszorítanák a cameloti kerekasztal mellől.

A Magyar Köztársaság miniszterelnökének bostoni kitüntetése kapcsán is kitűnőre vizsgáztak. Rögvest felmérték, hogy ez a ceremónia az egész, sokat szenvedett kis országnak szóló megtiszteltetés: noha a tengerentúlon egyébként minden eladó, Amerika mégsem olyan hely, ahol egyetemi díszdoktorságokat lehetne vásárolni. A nyakukat törték, hogy tudósítsanak a nem mindennapi eseményről: egészen odáig elmentek, hogy megkíséreljék kinyitni az adományozó egyetem honlapját. (Nem mindenkinek sikerült, ám ez nem akadályozta a kollégát abban, hogy meghatódott vezércikket ne kanyarítson a nemzet sikeréről.)

Profik lévén tudatában voltak annak is, hogy politikailag még nem mindenki fejlett annyira, mint ők: minden hivatalos utazás – főként, ha különrepülőgéppel történik – kitüntetett helyet foglal el a demagógok érvrendszerében. (Ez egyidős a repüléssel – így van már Szamuely Tibor óta, aki különrepülőgéppel utazott ki Moszkvába az újabb lenini irányelvekért.) A proletár néptömegekben mindig tetszést arat az a gondolatmenet, hogy a repülőjegyek (protokollesemények, tűzijátékok, millenniumi zászlók stb.) árát inkább sörre és virslire kellene költeni – ez az ünnepfogalom szinte kizárólag a békebeli május elsejéket képes tolerálni. Rosztovban is csak úgy szabad landolni díszdoktor-avatási céllal, ha amúgy útba esik két elvtársias hangulatú ölelés között.

A kampányízű álpuritanizmus (ne röpködjünk sehova, maradjunk inkább itthon, az oklevelet meg az izgága jenkik küldjék el postán, de ne portósan!) bizonyára kínos minden nívós ellenzékinek. Jól tudják: 32 millió forintot még el tud képzelni az átlagember; milliárdokat bajosan. (Ilyen nagyságrendű összegekről dönt naponta egy demokratikus

kormány.) Veszélyes, ha a különrepülőgép és a menetrend szerinti járat néhány milliós különbsége helyett az abszolút összeget hangsúlyozzák a bajkeverők. Az erkölcsös balellenzékiek bizonyára aggódva lesték a tőlük is független Heti hetest is: nehogy valaki elsüsse, miért nem ment Orbán Viktor gyalog a bostoni teadélutánra. Nos, elsütötte. A Horn-kabinet tiszavirág-életű államtitkára ezt a negatív szellemi rekordot azzal a poénnal tette fogyaszthatóvá: elvégre a kormányfő tud járni a vízen...

Még csak rágondolni is rossz lehet egy felvilágosult, humanista grállovagnak: mi lesz, ha röpcsiügyben a nyolcadik X-et betöltött Göncz Árpádot is kikezdi a felelőtlen demagógia? Ő is állami pénzen (ORTT-támogatással) röpködött, mint Szamuely, s ráadásul a portréfilm-rendezői prekonceptió kedvéért – hogy lám, az exelnök ma is olyan macsó vitorlázórepülő, mint valaha – majdnem tragikus lett a végkifejlet: kis híján örökre az ajkára fagyott a legendás árpibácsis mosoly. Ki kárpótolhatta volna a nemzetet, ha nem készül el a várva várt emlékirat, s az eddigi jegyzetlapokból röpcsit kell csinálni?

(Gondola, 2002. február 18.)

VISEGRÁD

A visegrádi vár némiképp „meredek” attrakciója a kínzóeszközök kiállítása. Madame Tussaud leleményének továbbfejlesztése (az eredeti ugyanis csupán az élő és holt híreségek, valamint a viaszfigurák közötti kísérteties hasonlóságra alapozott) nemcsak a kis-korú látogatók számára megrázó: a felnőttek is kénytelenek három dimenzióban szembenézni azzal, mit is jelent egy akasztás, kalodába zárás vagy kerékbe törés. A diktatúrák utóvédharcosainak is azért kínos a Terror Háza, mert tudatlanságban tartott generációk szembesülhetnek a tetthelyen azzal, miféle keresetlen módszerekkel is dolgoztak a nyilasok vagy a mai szociáldemokraták elvhű jogelődjei.

Visegrád mégsem ebben a vonatkozásban került a hírekbe, hanem a visegrádi országok kormányfőinek meghíusult csúcstalálkozója révén. Eddig sem igen akaródzott összejönni a négyes randevú (pedig ha léteznek közös érdekek, amelyeket egyeztetni kell, akkor a szűkkeblű Unióval szembeni fellépés érvei aztán tényleg azok), ám most egy időre az oroszlanos kútba esett. Orbán Viktort megkérdezték Brüsszelben a Benes-dekrétumokról (nem véletlenül épp egy osztrák képviselő), és ő nem hímezett-hámozott. A csehek és szlovákok – egyetlen pillanat alatt újrateremtve a csehszlovákista egyiséget – azonnal az EU-törökvések elé helyezték a védhetetlen védelmét, a magyar ellenzék meg haladéktalanul megnyilatkozott a rossz időzítésről.

A rossz időzítés annyiban igaz, hogy a Nastase-egyezmény után ez az ügy már a második olyan regionális alapkérdés, amelyet a választási részérdekeknek alárendelve,

csuklás nélkül a kormány ellen fordíthatnak. (Vesd össze: kalodába zárás, kerékbe törés.) Annyiban viszont fölösleges rossz időzítésről beszélni, hogy erre az akut problémára immár fél évszázada „rossz idők” járnak – nem lehet hát a végtelenségig a szőnyeg alá seperni.

Ha már így felszínre bukkott a dolog, különösebb publicisztikai blikkfangok nélkül le kell szögezni: e dekrétumok, amelyek lényegében a magyar és a német nép kollektív háborús bűnösségét mondják ki, a cseh és a szlovák nép szégyenfoltjai. A Benes-dekrétumok életben tartása egyenrangú történelmi gazemberség a svábok magyarországi kitelepítésével, a délszláv etnikai tisztogatásokkal, a zsidók deportálásával. Lehetséges, hogy ezeket feszegetni „nem politikus”, szemet hunyni fölöttük az idők végezetéig azonban nem volna becsületes.

S ezt még a hajdani nemes lelkű királyok is így gondolták volna, akik egy kancsó magyar bor mellől néztek le a már akkor is vén Dunára.

(Gondola, 2002. február 25.)

A VÉGSŐ MEGOLDÁS

Most, hogy egy törökszentmiklósi kortesrendezvényen Horn Gyula feltárta a Magyar Szocialista Párt valódi programját („a politikát, a gazdaságot és a MIÉP-et is megoldjuk”), lényegesen leegyszerűsödött a mindenféle érvekkel összezavart választópolgár jövőképe. El kell döntenie: kíván-e továbbra is „vacakolni” a minimális hatékonyságú parlamenti demokráciával, vagy inkább a férfiasan szocialista „végső megoldás” hívévé szegődik.

Még élénken emlékezhetünk, amikor rosztovita emberünk (a legfényesebb politikai karriert befutott karhatalmista) abronccsal a fején azt üzent a miskolci kórházi ágyról: rendbe kell tenni az országot. Az eredmény ismeretes. Ám a régi reflexeket mozgósító rendpártiság újabb megnyilvánulása továbbmegy, mint nyolc esztendeje: konkretizál is. A gazdaság MSZP-mintájú „megoldása” ugyan még kétesélyes (vajon a Bokros-csomag vagy a tervgazdálkodás házi tradíciójához kíván-e visszanyúlni a vasfüggönynyűvő veterán); a politikáé ezzel szemben egyértelmű (a nemzeti egyetértést kifejező egypártrendszer, de legalábbis felvilágosult „demokratikus centralizmus”). A harmadik programpont, „a MIÉP megoldása” azonban már a szájhős macsó (az aktus elején még keménykedő, a vége felé puha) kádári normákon is túllép: leplezetlen „Endlösung”-utalásával azt a két totalitárius nézetkört kapcsolja össze, amelyek az Andrássy út 60.-ban megnyílt Horror Házában oly magától értetődő természetességgel megférnek egy tető alatt. Legfeljebb a radikalizmus mértéke lehet még kérdéses:

kihajtják-e a MIÉP-eseket a Duna-partra, vagy megelégszenek azzal, hogy újranevesítsék velük a törökvész óta lakatlan hortobágyi pusztaságot.

Aki úgy véli, hogy egy (hatalom- és egyéb mákonyfüggő) szenvedélybeteg szavainak nem kell ekkora jelentőséget tulajdonítani, az tekintszen az MSZP országos listájára: az exkormányfő idén is épp hogy csak lecsúszott a dobogóról. Miközben állítólag az egész szocialista elit rettegett az Orbán-érában (hogy csak az árnyékkormány tagjait vegyük: ombudsmanként, közigazgatási államtitkárként, akadémiai elnökként), az árnyékkormányfő árnyéka már meg is hirdeti az új – nem éppen fortélyos – félelem igazgatási rendszerét. Az MSZP-kampány zsoldosvezére, Werber úr meg minden bizonnyal a szakállát tépi, hogy Horn minden skrupulus nélkül még a beküldési határidő lejárta előtt közli a rejtvény megfejtését. Kérdés, tényleg ez a megoldás lesz-e a végső...

(Gondola, 2002. március 4.)

ITÁLIA LEIGÁZÁSA

Több sajtóorgánium is részletekbe menően taglalta a felfedezést: Okváth Imre hadtörténész bizalmas katonai dokumentumokra bukkant a félműltból. A lappangó iratok arról tanúskodnak, hogy 1965-ben egy feltételezett NATO-atomcsapásra reagálva miként kellett volna a Varsói Szerződés vitéz páncélos alakulatainak lerohanni röpké két hét alatt a teszetszösz Nyugat-Európát. A magyar egységeknek e mátyásföldi központú hipotetikus háborúsdiban Olaszország meghódítása lett volna a dolguk – pontosabban meg kellett volna szállniuk az itáliai hegyvidék kulcsfontosságú pontjait, hogy az ő fedezékük biztosíthassa a szovjet főcsapás diadalmas előrenyomulását. Lett volna feladatuk a lengyeleknek is, míg az akkor még testvéri szláv egységet képező csehszlovákok Lyonban tüsténkedtek volna a világforradalom mihamarabbi győzelméért. A botcsinálta stratégiákat nemcsak Ausztria semlegessége nem feszélyezte, de az sem, hogy a tankok páncélzata korántsem védi meg a mégoly hősiesszovjetbarát katonát sem a nukleáris sugárzástól.

Számomra igazából semmi új nincs ebben az örületben – kereken huszonegy éve, előfelvételis sorkatonaként, miután nagy nehezen beindítottuk a viharvert Csepel teherautókat (a siker érdekében a gépkocsivezetőket mindig előző este értesítették a riadókról), magától értetődően Itália leigázására törtünk a bakonyi csalitosokban. Kihúztuk a telefonzsinórokat az erdőben, s központkezelőként éjt nappallá téve dugdostuk a likacsos falba a távdugaszokat. Egy nyirkos hajnalon rövid és velős hívás érkezett a parancsnokságtól (pillangónak becézték az ellenfél megtévesztése végett): közölték, hogy valahol az Isonzó (!) környékén kilőtték egységünket, s mindannyian hősi halált haltunk.

Hát akkor ennyi volt, konstátálta az ember, áramtalanította a szerkentyűket, kibontott egy babkonzervet, s folytatta a Krúdy-összes olvasását, ahol félbehagyta. Ám fertályóra sem telt belé, hevesen verni kezdték a lemezajtót, s odakintről egy barokkos váll-lapú, lila fejű főkatona követelt azonnali telefonkapcsolatot, mivel haza kell szólnia a feleségének valami halaszthatatlan ügyben. (Mobil akkortájt még a Pentagon fantáziájában sem létezett.) Nem tehetem, szabadkoztam, ennek fizikai akadályai vannak: én hősi halott vagyok. Lecsukatom, katona, üvöltött a tábornok, ott fog elrohadni a futkosón! Az észérvek hatására gyorsan túltettem magam a transzcendentális paradoxonon: parancs, értettem, mondtam, és áram alá helyeztem a ketyerét.

Nemrég, amikor Róma felé repültem egy szigorúan polgári gép fedélzetén, egy pilanatra felöltött bennem: vajon hol is nyugszom én pontosan az appenin hegyekben. Eltűnődtem azon is: oka kell legyen annak, miért épp Itáliát akartuk leigázni, mint a ravas pun hadvezér, Hannibál. Talán valamiféle frusztráció üzött bennünket, talán titkos vágyódás a mediterrán világhoz, ahol még a hősi halál is elviselhetőbb. A lila fejű tábornok – ha megérdemelt nyugalomba nem vonult azóta – ma már a korábban gyűlölt NATO-t erősíti; nemkülönben azok, akik annak idején a győzelemért jelentéseket olvasták Olaszország meghódításáról, s föl sem merült bennük, hogy milyen gyanús egyezések mutatkoznak benne „A négy páncélos és a kutya” sztorijával. Bár ha belegondolok, a hadművelet lényegében sikerült: a magyar NATO-parancsnokság végül is Itáliában van...

(Gondola, 2002. március 11.)

IMÁZSRABLÓ

Mi rejtőzik még a kampányszertár mélyén? Amikor az egyszerű választó már azt gondolná: kizárt, hogy bármi újat tudnának bevetni a befolyásolására, akkor megrázza magát a bulvár, és napvilágra hoz egy olyan sztorit, aminek időzítése enyhén szólva a programozott császármetszést juttatja eszünkbe.

Az a pusztá tény, hogy a hazai kékfényes sajtó új kedvence, a sorozatrabló fiatalember korábban az Országimázs Központban dolgozott, látszólag marginális érdekesség – ám a honi nyilvánosság sanyarú állapotát tekintve nagyon is lényegbevágó momentum. Egy olyan országban, ahol a publicisztikák és a kabarétréfák nem feltétlenül a realitásokból indulnak ki (tudományoskodva úgy is mondhatnám, hogy valóságvonatközásuk konvergál a Lehel téri kofák tárgyilagosságához, még a Rajk-féle milliárdos rémálom beköszönte előtt), egy ilyen adaléknak „történelemformáló” kisugárzása van. Éveken át sulykolták a nyilvánosságot klubszerű keretek között elgondoló ellenérdekeltek, akik

(mivel kiszorultak az országimázs-bizniszből) még a gyűlölt propagandaintézmény felszántott helyét is sóval – és politikai show-val – hintenék be, hogy a Központ az oka minden rossznak: milleniumi újságot küldöznek az állampolgárnak, tűzijátékot pufogatnak el a levegőbe, hurcolásszák a koronát, ráadásul nem a Keller–Eörsi álompart kérik fel számvevő bizottságnak. A szocialisták kormányfőjelöltje, ha tehetné, már a választások másnapján feloszlathatná az egészet (s nyilván visszatérne a Medgyessy-titkárság kipróbált modelljéhez; irodavezető ifjabb Gál); most még hozzáteheti: lám, az Országimázs Központ nemcsak a mi felajzott képzeletünkben rablótanya.

Havas Henrik egy munkahétre korlátozódó államtitkársága rá a bizonyság: nem előnyös, ha sötétben bujkáló köztörvényesek erősítik a kommunikációs stábot. Sorozatrablónk szerepe az államhivatali hierarchiában ugyan csekélyebb, ám egy ilyen rutinos kritikushadnak nem lesz gond bizonyítani, hogy a rész voltaképpen azonos az egészszel. Nincs az a szilárd országimázs, ami egy ilyen blamázt veszteségek nélkül elviselne.

Túldimenzionálni persze nem kell a dolgot: a kormányzás megítélése azért nem azon múlik, hogy a szabadidejét rablással töltő közszolga után ki fizeti a tb-járulékot. Még hasznos is lehet egy efféle megrázó tapasztalat a jövő szempontjából – egy konszolidációs ciklusban úgyis számos helyen újra kell majd gombolni a kabátot. Nem is szólva arról, hogy bár fölöttébb kínos, ha egy apparátusba országos zsványok férkőznek be – de mit szólnunk ahhoz, ha más apparátusokban meg „tisztességben” megöszült gyilkosok élvezhetik büntetlenül a napsugaras öregkor csöndes örömeit?

(Gondola, 2002. március 18.)

REPUBLIKÁNUS ROCK

Ez egy olyan ország, ahol minden fordítva van. Jobboldali kormány csinál szociálpolitikát, baloldali kabinet védi vehemensen a nagytőke érdekeit. Szégyellnivalónak számít a jelző nélküli hazafiság, haladásnak a globális masszába való feltétel nélküli begyurmázódás. Az első tízben vagyunk az olimpiai éremtáblázaton, de aki oda mer akár csak fél szemmel is sandítani, az rögvést megkapja a felelős (felelőtlen) balfertályi miniszterelnök-jelölttől, hogy nincs ki az öt karikája. A szocialista szavazók valami általam ismeretlen önkínzó, mazochista okból tömegesen magukra vették a „hazaáruló” jelzőt – most kíváncsian várom, hogy világgá kiáltják-e azt is: nekik sincs ki az öt karikájuk, elvégre az olimpiai aláírásgyűjtést eddig a Szocialista Párt is teljes mellszélességgel támogatta, csak épp erről elfelejtették értesíteni pártunkívüli (vagy MSZMP-s?) kormányfő-jelöltjüket.

Ebben az országban mintha az is fordítva volna, hogy ki a demokrata és ki a republikánus. Amerikában (meg nem engedhetően, s nem is kissé leegyszerűsítve) az előbbi

a Fidesz és szövetségesei, az utóbbi az MSZP és csatolt részei. Itt sosemvolt civil mozgalmak (melyeknek a Medgyessy-stábbal közös szlogeníró irodájuk van) a köztársaságért szerveznek koncertet, szigorúan függetlenül a parlamenti választási kampánytól.

A Republicot megalakításától fogva kedveltem, s működésüket tekintve eddig nem éreztem, hogy balrepublikánusok volnának. Aztán Cipő feltűnt Gesztiék agyament Soros-plakátprojektjén, frekvenciált SZDSZ-közeliek társaságában – így aztán már csodálkozni sem kell azon, hogy a Koncz–Bródy–Padödő független tengelyen csücsülve is őket találjuk. A Republic kellett a név miatt – Göncz exelnök fővédnök meg (aki reálpolitikusként jól látja, hogy az SZDSZ-buli necces, ezért közvetlenül Medgyessynek kell kampányolni) a köztársaság miatt. A Kossuth téri buli szervezői (vajon miért engedte át nekik az SZDSZ a területfoglalási monopóliumot?) különösebben nem zavartatták magukat attól sem, hogy időközben más elnöke van a köztársaságnak – a régiek közül ilyen alapon Szűrös Mátyást is megkereshették volna.

Igazából ez az egész örület (az ingyenes koncert bevételéből akarták jóllakadni a szegény éhező republikánus gyerekeket!) az Állami Számvevőszék dolga: hogyan számolja el az MSZP ezt a nem elenyésző tételt a kortes költségek között. A mi dolgunk viszont arra figyelni: nehogy arra érdemtelen ötletgazdák a „demokrata” jelző után a „republikánus” jelzőt is lejárássák azáltal, hogy gátlástalanul, kisajátítólag elhalásszák az orrunk elől...

(Gondola, 2002. március 25.)

Szellemkép

A kép keveset ér, ha nincs mögötte szellem.
A szellem pedig haszontalan, ha nem tudjuk elképzelni.

KÖRPANORÁMA A MÚLTBÓL

(Az írás eredeti illusztrációja egy háromdimenziós látkép a manhattani ikertoronyról. A terrortámadás után még sokáig megtekinthető volt, aztán nyomtalanul eltűntették a világhálóról.)

Az idő börtönébe zárt korunkbéli ember kétféle szabadulási mutatóvannal küzd: a száguldó élet kimerevítésével és a pillanat élethossziglani kinyújtásával. Az egyik a fotó, a másik a film terepe; a küzdelem egyelőre eldöntetlenre áll.

Vegyük például 2001. szeptember 11-ét, amikor – a körvonalazódó közmegegyezés szerint – történelmileg is elkezdődött a XXI. század. Az operatőr kitelepedett a New York-i Világkereskedelmi Központ tövébe, majd ráérős körsvenkbe fogott. A turisztikai célzat nyilvánvaló: azt kívánja elültetni bennünk, hogy ez a városi köztér maga a béke, az atlanti civilizáció netovábbja. Azt akarja sugallni: jól tesszük, ha vágyakozunk ide – még a temérdek fáradtság is megéri, amit az amerikai vízumért való sorban állással töltünk. A járókelők, az elárúsító bódék, a délidőben ejtőző, napozó, szendvicsfaló hivatalnokok rokonszenvesnek tűnnek ebben az urbánus paradicsomban – legalábbis így volt ez 1997-ben.

Azóta viszont nemcsak a naptár fordult, hanem a világ is. Ha ugyanoda leállítanánk a kamerát, romokat és pusztulást látnánk, s korántsem lehetnének biztosak abban, hogy kegyeletsértő módon nem valamelyik áldozattá vált embertársunk földi maradványai fölött tapodunk. Az idegenforgalmi propaganda egyetlen vészterhes óra leforgása alatt – délelőtt kilenctől tízig – dokumentummá, történelmi emlékképpé nemesült. Ha Ópusztaszeren a Feszty-körképet szemlélve bele tudjuk élni magunkat a magyarok bejövetelebe, itt óhatatlanul arra kell gondolnunk: ilyen volt Manhattan az öngyilkos (és tömeggyilkos) terroristák bejövetele előtt.

A világhistória szellemképessé vált – de szabad-e temetnünk a képpel együtt a szellemet is?

(MNO, 2001. október 17.)

TÉRISZONY

Füllent, aki azt állítja: képes semmibe venni a gravitációt. Az embert – minden más híreszteléssel ellentétben – a gravitáció tette emberré. A földhözragadtsága. Az arkhimédieszi bizonyosság: csak azért is léteznek szilárd pontok a labilis világmindenségben.

Persze az ember nem volna az, ami, ha nem próbálná tagadni életfogytiglani röghözkötöttségét. Léghólyagocskái nincsenek, így elrugaszkodása a talajtól törzsfejlődési korlátokba ütközik. Ikároszi makacssága mind tökéletesebb repülési segédeszközök kiókumlálására sarkallja. Immár nagyobb nehézségek nélkül röpköd túlnépesedett lakóbolygója felszínén, néhány primitív úrfizikai törvény ismeretében pedig még a bőr-

töncellaként működő légkört is képes elhagyni, sőt szerkezetei tözsomszéd égitestekre is eljutnak. Ám ez nem egyéb, mint az évezre-des gyarmatosító reflex továbbélése: ha elfogytak a felfedeznivalók a talpa alatt, automatikusan a feje fölé néz. Még magának sem meri bevallani: ez csupán meddő és költséges utójáték.

Mindazonáltal úgy hiszi: a repülés technikáját immár optimalisra, úgyszólván tökéletesre fejlesztette. Szörnyülködik az emberáldozatok fölött, de titkon büszke is, hogy légi járgányaival immár képes telibe találni akár egy maga építette felhőkarcolót is. Valójában azonban örömet visszatérne a régi ártatlan állapothoz, az elveszett gravitációs paradicsomhoz. Ezért ha repülő masinára ül is – időnként dacosan kiugrik. Egyszerre élvezi és rettegi a szabadesést. Bátornak gondolja magát, holott csak gyáva szembenézni „szárazföldi patkány” voltával, kicsinyes halandóságával. Előlegre tesz szert az elmúlásból – s úgy véli, büntetlenül teheti.

Pedig a gravitációt legfeljebb becsapni lehet – legyőzni soha. A tériszony leküzdése csak addig dicsőség, amíg ragaszkodunk relativista világképünkhöz, miszerint mi vagyunk ama szilárd arkhimédieszi pont. Nem kizárt, hogy a tér iszonyodik tőlünk, mikor kivet a repülőgép gyomrából...

(MNO, 2001. október 24.)

SZEXPO

Ha jól emlékszem, legelőször a kiskörúton, a rendszer- és szeméremváltás hevében találkoztam ezzel a fordított felállással. Az erotika-center exkluzívna látszó meghívókat postázott ki az újságíróknak, hogy itt és itt, ekkor és ekkor élő szexbemutató tartatik – csak valahogy fénysebeséggel terjedt a híre, s az exkluzivitás gyorsan odalett. Aki az „itt és most, csak ma és csak önöknek” szülő aktust látni kívánta, az jobbára kíváncsiskodó sajtómunkás társainak a hátát szemlélhette, akik módfelett izzadtak, s egyáltalán: áthatóan bűdös volt a teremben.

Az egészben nem is a három dimenziós tucatakción volt az érdekes, hanem a másnap megjelent fotók. Ezeken látszott ugyan valamicske az egymást nyűvő meztelen testekből is, leginkább azonban a kukkolók semmihez sem hasonlítható tekintete. Jó évtizeddel ezelőtt a személyiségi jogok védelme korántsem állt még a mai szinten, így eszébe sem jutott senkinek olyan papírt aláírni, hogy az illeti potyanéző hozzájárul ábrázatának műélvezet közbeni, sajtóban való közzétételéhez – így aztán tisztos családanyák kedvenc bulvárlapjaik lapozgatása közben nem egyszer találkozhattak férjük vagy élettársuk arcvonásaival, amint mások szerelmi életét tanulmányozzák cirka fél méter távolságból. Ilyenkor szemrehányóan felnyögtek: „Apukám, hát mégsem a számlákat fizetted be tegnap délután a postán?”

Azok az idők elmúltak: hol vannak már a nyilvánosan hirdetett házak, a szenzációszámbe menő pipsók... Mégis valami ismerős viszketés támad az ember bőrén, ha ilyen képsorozatot szemlél. Az erotika-kiállításnak álcázott nyilvános orgazmuspiac valamiképpen a hőskor live-show bemutatóit idézi: akinek nincs része a jóban, itt csorgathatja a nyálát; akinek meg van, az ringathatja magát a spektrumtágítás illúziójában.

A tisztos családapa, miután kipengette a borsos árú belépőt, nejlonszatyorral a karján lapozgat bele a pornókiadványokba – s fel sem merül benne, hogy az asszony esetleg otthon az internet rabja, s rátalálhat e valószínű félrelépésre...

Ami tíz év alatt nem változott, az alighanem épp a kifordított nézőpont. Miért érdekesebbek mindig azok, akik a szexet nézik, azoknál, akik művelik?

(MNO, 2001. október 31.)

BURNUSZ

Mostanság, hogy a politikusok világszerte vallásháborúról értekeznek (vagy úgy, hogy annak állítják be evilági érdekharcaikat; vagy úgy, hogy épp a verbális vallásháborúzókat feddik meg: nem szabad kiszabadítani a szellemet a visszaválthatatlan palackból), felértékelődtek a vallási hovatartozásra utaló külsődleges jegyek. A csador nem azt jelenti, mint régen, nem is szólva a férfias burnusról. S bár tudnivaló, hogy e viseleteknek sokkalta inkább praktikus, mint dogmatikai magyarázatuk van (ha jól

bebugyoláljuk magunkat, nem tűz úgy a délszaki nap, s nem csíp annyira a sivatagi kvarchomok), a gyarmatosító múltját már régesrég elfelejtett fehér embernek ezek az öltözékek jelképezik a mumust. A legnyíltabb szívű európai sem teheti nyugodtan a szívére a kezét: felvilágosultság ide vagy oda; ha azt hallja, hogy arab – valahogy óhatatlanul a terrorizmusra terelődnek a gondolatai. (Fordított esetben persze az arabok sem feltétlenül szavazzák meg nekünk az ártatlanság vélelmét.)

Márpedig az előítéletesség mindig akadályoz bennünket a szabad, zabolátlan gondolkodásban. Rá tudunk-e még tekinteni úgy egy fotóra, hogy ne befolyásoljanak bennünket a hullékony bombák és pergő szavó politikai kommentátorok?

Itt van például ez az úr, makulátlan fehérben – inkább indiai, mint arab viseletben. A kép eredeti címe: Vándor – de nem tudhatjuk, honnan jön és hová igyekszik. A háttérben gondosan lelakatolt ajtót látunk (palotáét? garázsét?): a fehér burnuszos úr talán toporzékoló lóerők segítségével érkezett messzi földről. Nem tűnik gurunak, mégis értelmiséginek sejtjük – nem is annyira a szemüvege, mint a határozott járása miatt. Felénk tart? Akar tőlünk valamit? Netán határozott szándéka, hogy a fényképezőgépet kiverje a kezünkéből?

A rossz gondolatok mélyen beférkőztek már a homlokunk mögé. Lehet, hogy javíthatatlanok vagyunk; lassan már két hónapja. Pedig ez csak egy semmitmondó kép. Csak egy hófehér burnusz.

(MNO, 2001. november 7.)

SOVÁNY ÉVEK, KÖVÉR ÉVEK

A Biblia egyetemesebb, mint gondolnánk. Bár a zsidó-keresztény kultúrkör tájain kivívott népszerűsége más világvallások felségterületein nem ostromol azért csúcspontot, a kötelező tisztelet rendszerint kijár neki. Ha például az Ószövetség történeteit kalandregényként olvassuk, a hét kövér és a hét sovány esztendő meséje kultúrsemlegesen megragadja képzeletünket. Hétköznapi tapasztalat, hogy a sovány tehén nem falja fel a kövéret – s nem csupán azért, mert a jámbor kérődzők javíthatatlan vegetáriánusok. (A hinduknál a szent állat státusza máris megbolondítja kissé az egyetemesnek gondolt hasonlatot.) Egy klasszikus vulgáreurópai képalkotás szerint a nagy hal falja fel a kicsit – logikus módon így kellene lenni ennek a szarvasmarhával is.

Ha már a naptártól a közgazdaságtan vizeire tévedtünk, nem tekinthetünk el azoktól a világkereskedelmi tanácskozásoktól, amelyek mostanában igyekeznek megoldást keresni a sovány és kövér tehenek problémájára, az amerikai Seattle-től a katarai Do-

háig. Látszólag távoli problémának tűnik, hogy az Egyesült Államok és Kanada semmilyen kincstért nem hajlandó megnyitni piacait a harmadik világ dömpinggyanús textiltermékei előtt – valójában azonban ez a mi ügyünk is. Félkövér (félsovány) tehenként mi, magyarok ugyanezzel a gonddal küzdünk, bár pepitában – elég belegondolnunk, hogy az európai uniós tárgyalások féloldalassága jobban hasonlít a diktáló főnök és a készséges gépirónő duettjére, mint egyenlő felek egyezkedésére.

De ha azt mondjuk, hogy mindez nekünk túl magas, s legyen csak a közgazdászok és politikusok gondja – tekintsünk erre a beszédes képre. Rasszista mellékíz kizárva: a kuli és vendége feltehetőleg ugyanabból az (ázsiai) emberfajtából vétetett. A személyszállító kisiparos szemellenzős arckifejezése, amely csakis igen nehéznek tetsző feladata minél korrektebb végrehajtására összpontosít, kiáltó ellentétben áll a szállítást igénybe vevő kuncsaft rácsodálkozó tekintetével, amint az utcai forgatagot pásztázza. Ugyanott és ugyanakkor adatott meg nekik a létezés; mégis egy világ választja el őket.

Milyen isteni törvény írja elő, hogy mindig a szomorú soványak tolják a boldog kövéreket?

(MNO, 2001. november 14.)

INGBEN, GLÓRIÁBAN

A Baltikum immár a Nyugat számára sem egy másik, idegen birodalom része – hamarosan a mi közös birodalmunké. Nem szovjetország ütközőállamok láncolata többé, ami az elhúzódó „finn háborúkra” emlékeztet. Elmúltak azok az idők, amikor a nagy keleti medve fenyegetőleg emelte fel mancsát: Napóleon unokái, vigyázatok – ha megint fel akarnátok Moszkvát gyújtani, előbb át kell rágnotok magatokat a külső szocialista mezsgyén, aztán meg a belső szocialista pufferköztársaságokon. Az észtek, lettek, litvánok furcsa „hanzakommunizmusa” mindig gyanús volt „az oroszul beszélő lakosok” számára, bár azt azért aligha gondolták, hogy a nemzetközi fórumok egyszer majd az orosz kisebbség jogainak biztosításához kötik a balti államok európai integrációját.

Ezek az új euronacionalizmusok, amelyek felváltották az ázsiai típusú meganacionalizmust, magától értetődően lavíroztak át a keleti táborból a nyugatiba. Az Unió tömeges bővítése tíz éve még illuzórikusnak tűnt volna – mára komoly eshetőség, amivel nekünk, „régi versenyzőknek” is számolnunk kell. A baltiak legalább olyan jól lobbiznak a diplomáciában, mint a románok – ám eközben valahogy nem szereztek maguknak ellenszenvezőket. Nagy tudomány ez; nagy tehetségre vall. Ha például én magamba nézek, ugyanazokat a szimpatizáns érzéseket fedezem fel magamban, mint amivel fél évtizede a helsinki repülőjáratról letekintve a vadregényes balti partot szemléltem; vagy ahogy még régebben, a rendszerváltozás idején orosz nyersfordításokból litván költőket ültettem át magyarra.

Ezen a fotón, amely 1974-ben – tehát a baltikumi „vaskor” kellős közepén – készült, egy olyan litván kislegény üldögél a falusi ablakban, aki mára már nyilván maga is családapa: aktív alakítója hazája sorsának. A fehér ingecske a betört üvegű ablakkeretben az ártatlanságot sugallja, s igazából nem tudni, elveszett-e már ez az ártatlanság. Minden bizonnyal a málló vakolatú ház és a rozszant kerítés helyén is egészen más található már – a világra csodálkozó mosolygós tekintet azonban örök. Emlékezzünk erre a képre akkor is, ha a rokonszenv netán elszívárog, s vetélytársakként feszülünk egymásnak: volt egyszer egy fiúcska ingben, glóriában...

(MNO, 2001. november 21.)

KÜLLŐKÖR

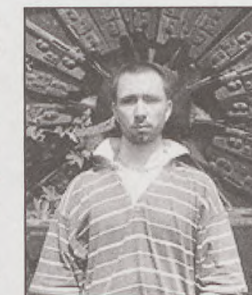
A Nap nem csupán az élet forrása: a képzeletünké is. Kis túlzással mindent hozzá viszonyítunk. A lángloboncos égítetett a természeti vallások magától értetődően emelik az istenségek közé; a monoteista világvallások némi szemérmességgel. Igazából a teológusoknak nincs is elegendő fantáziájuk ahhoz, hogy értékeljék e motívum egyszerűségét és nagyszerűségét. Talán nem is a dogmák elmélyült emberének kell lenni ehhez, hanem kissé felszínes látványvadásznak.

Rajcsányi Artúr – stílszerűen a Szellemkép fotográfus csoport tagja – nem is filozofál a jelenségről, hanem inkább használja. Mégpedig arra, amire való: porlékony emberi voltunk értelmezésére. A fiatal férfiarcoakat fémküllők ikonszerkezetébe helyezi, de minket nem lehet becsapni: tudjuk, hogy ez akkor is a Nap. Szentképekről ismerős ez a széttartó sugárzás – egyszerűsítő korok ezt a lelki tisztaságot aranyos glóriákká stilizálják.

Nem kétséges: bármelyikünk odaállhatna modellnek ebbe a kompozícióba. Mindegy, milyen az arcunk: értelmet vagy értetlenséget regél-e. Az is mellékes, csíkos vagy kockás-e rajtunk a gyűrött felső. A fotós bölcsesség ugyanis nem azt sugalmazza, hogy ez vagy az a valaki van éppen a középpontban, hanem hogy bárki bármikor lehet ott. Talán egész életében, talán csak arra a néhány másodpercre, amíg a fényképész oda állította.

Egy másik látványtervező, Andy Warhol aranyköpése kívánczik ide: a tömegmédia korában mindenki lehet híres tizenöt percre. (A helyes intervallumon persze vitatkozhatunk: öt percre, fél órára, másfél évre...) A telekommunikáció felkapja az egyént, mint egy árva falevelet; megforgatja, pörgeti, tetszetős színfoltnak mutatja – majd visszaküldi a vigasztalan avarba. Ott várhatja aztán az újabb forgószélet – vagy pedig komposztálódhat csöndesen.

Ez a tizenöt perc még akkor is félelmetes, ha amúgy az egész életünket jelenti. Ilyen szempontból Mohamed Atta, a manhattani kocopilóta vagy a sokszoros Oscar-díjas alakoskodó között nincs számottevő különbség. Einstein magánszáma talán tovább tart, mint a mindenkori zsarnokölőké, de még ez sem biztos. Bizonyosság csak egy van: a bizsergető emlék, hogy egyszer mi is álltunk a küllőkör kellős közepén...

(MNO, 2001. november 28.)

BATMAN

Ez itt egy apolitikus rovat, ez meg egy apolitikus kép. Durva csúsztatás, de legalábbis jószándékú tévedés, hogy valamiféle elkötelezett politikus kampányolna a kies körteremben a médiára sandítva – jól tudjuk ugyanis, hogy a munkahelyekről a rendszerváltozás első nagy (és bűnösen elhamarkodott?) vívmányaként ki vannak tiltva a pártok. Könnyen belátható, hogy ez az előírás képmutatóan prűd és úgyszólván kivitelezhetetlen, hiszen nincs az országban olyan négyzetméter, amely ne volna valakinek a munkahelye.

Mint ahogy a Hortobágy kel-
lős közepén a vadór dolgozik, az iskolában a pedellus, a kórházban meg a műtősségéd. Hogy a Parlamentről már ne is szóljunk: az meg temérdek képviselőnek a munkahelye – mi lenne, ha a Kossuth téri palotából is kitiltanák a pártpolitikát?

Különben is, miért ne látogathatna el egy szürke, hétköznapi miniszterelnök-jelölt a nőgyógyászatra? Egyrészt ugyebár sokkal

kellemesebb ott, mint mondjuk a boncoló részlegnél – másrészt itt a páciens kedvesen vissza tud mosolyogni a látogatóra; ami igencsak jól mutat a sztárfotón. (Mindenesetre jobban, mintha az elmúlás méla hangulata sugározná a protokollképről.)

Némi finom szexualitás is vibrál a kompozícióban: a hölgypáciens fekvő helyzetben, mosolygó megadással várja a férfiúi hódolatnyilvánítást, amely egyelőre nem kecsegtet viharzó szenvedélyekkel – a kézfogó teljesen atyai jellegű, s csupán azért nem árad belőle a veleszületett macsóság (az ilyen lezseren rámenős típust a boldog békeidőkben sármőrnek mondták volna), mert a hely szelleme kizárja a dévaj képzettársításokat.

Az andráskereszt-szerű szerkesztésmód (a vaságy vonalára szinte merőlegesen nyúl ki a gyógyító, csodatévő, áldásosztó kéz) a tudatalatti szentképélvező reflexekre hajaz, s a bibliai lebernyeget idézi a panyókára vetett zöld kórházi hacuka is. Igazán kár, hogy az ikonológia e profanizálását már elvégezte a XX. századi tömegkultúra: a természetfölötti képregényhőst úgy hívják, hogy Batman.

De ki látott már denevérembert harsányzöld jelmezben?

(MNO, 2001. december 5.)

HÓDOLAT A HÓDOKNAK

Hódoscsepányon nevelkedtem. Ez a kis borsodi falu ma már önállóan nem létezik – Ózd város részeként tartják számon. Nem miattam, hanem egy közjogi bravúr miatt kerülhet be a Guinness Rekordok Könyvébe: valószínűleg egész Európában itt rendeztek legtöbbször helyi népszavazást a településrész hovatartozásáról. A háromezer lelkes község e tekintetben legalább úgy két táborra szakad, mint más frontvonalak mentén maga az ország. De nem ezért citáltam most ide a szülőfalumat.

Sokkal inkább egy másik megosztottság miatt – s ez etimológiai természetű. A lakosság egyik fele ugyanis amellett kardoskodik, hogy a településnév előtagja a szláv „hod” (átkelő, gázló) szótövet rejt magában, s ezért a Hódos-patakot is rövid „o”-val, Hodosnak kell írni – míg a többiek esküsznek rá, hogy a völgyön végigfutó patakban (mielőtt még a borsodnádasi lemezgyár rozsadabarna szennyvizét beleeresztették volna) tömegesen éltek a hódok. Én már nem találkoztam olyan csépányival, aki a saját szemével is látta volna a rőt vízirágcsálókat – de bevallom, ez az utóbbi verzió mindenképp közelebb áll a szívemhez. A hód várat épít a víz alatt – nemcsak társasági lény tehát, de bonyolult urbanisztikai alkotásokra is képes. Konstrukciói meg sem közelítik egy természetváros szervezettségét és hierarchiáját, de valahogy közelebb állnak a magyar mentalitáshoz. A magyar ember (és hód) jobban fel tud oldódni a közvetlen környezetében, mint a felfoghatatlanul tágas univerzumban: van elképzelése saját helyéről a nagy egészben, de

igazán szigorú tekintettel csak a kertje végéig vizslatja a láthatárt. Úgy kozmopolita, hogy földhözragadt is egyben. Képes föld (és víz) alatti produkcióra is, ha a biztonságérzete úgy diktálja, de egyébiránt nem csinál titkot a szabad ég alatt sem birtoképítő hajlandóságából. Haraszthy László fotóján két hód bújik össze szerelmesen (?), Bozsér Ibolya viszont már azt kapta lencsevégre, mit képesek művelni ezek a kis bumfordi ártatlanságok egy kemény fatörzsszel. Jó, ha tudjuk: ez a bájos szőrmók legalább annyi kárt is tud okozni, mint amennyi hasznot hajtani. Bukjunk le olykor a víz alá – hátha szembesülünk magunkkal.

Egyébként pedig: hódolat a hódoknak.

(MNO, 2001. december 12.)

MENNYBŐL A DOLLÁR

Mostanában, amikor az embereken lassan kitör az európánik (nem az Uniótól, hanem az európai valutaforradalomtól való félelem), itt az ideje, hogy beszéljünk – a dollárról.

A dollár kétségkívül a teremtés értelme. Ha nem fáradt volna el oly igen az Úr, hogy a hetedik napon már le kellett dőlnie pihenni a Paradicsomkert buja lomboszatú fái alá, bizonyára megteremtette volna még a dollárt. Mivel azonban ezt eléggé el nem ítéltető módon elmulasztotta, a félbemaradt genezis betetőzése a gyarló emberekre maradt.

A dollár ennél fogva az emberi történelem végterméke. (Már amennyiben hihetünk a prebínládenista Fukuyamának, aki a dollár világméretű győzelmétől elbódulva rövid úton véget vetett az idejétmúlt történetírásnak.) A dollárban csúcsosodik ki minden,

ami anyagi; s általa cáfoltatik minden, ami szellemi természetű az életünkben. Ily módon persze a Sátán világméretű győzelmét is hirdeti a világosság erőivel szemben – ám mielőtt vulgárpredikátorba mennék át, gyorsan leszögezem: a hetedik napon Lucifer is lustálkodott.

A dollár ily módon kívül esik Jó és Rossz időtlen küzdelmén – mondjuk úgy, hogy a halandó

ember idealizált képmása (s csak látszólag az alapító atyáké). Olyan hatalom, ami képes ugyanazokból az előfeltételekből (olaj a Közel-Keleten, illetve háború a Közel-Keleten) tetszőlegesen más világgazdasági végeredményt kihozni. A dollár tehát – miközben a felületes elmék számára az evilági stabilitás megtestesülése – nem egyéb, mint az örök bizonytalanság, a fátum kétdimenziós tárgyasulása. Benne vagyunk minden erényünkkel és minden vétünkkel – ha úgy tetszik, a dollár egyenértékűen helyettesítheti a dolláruniverzumban lassan, de biztosan fölöslegessé váló lényünket.

A dollár uralja a világot. A dollár lelke lebeg a szárazföldek és a vizek fölött.

A dollár maga a világ.

(MNO, 2001. december 19.)

ARCMODOR

Nincs nagyobb csoda a számítógépnél. Bár fennen valljuk, hogy csupa hasznos dologra való, titkon mégis merő haszontalanságra használjuk. Varázsa alighanem abban rejlik, hogy olyan gyermekded vágyainkat is képes kielégíteni, amire az utóbbi néhány évezredben egyszerűen nem volt mód.

Itt van például az arcok átalakítása. Az ember joggal sérelmezi, hogy földi pályáját egyetlen – s fölöttébb esetlegesen kiválasztott – porhüvelyben kell leélnie, s legalább a páthuzamos látványvilágban szeretne ezen az eleve elrendelésen változtatni. A fizimiskaváltás azonban sokáig megmaradt a gengsztertörténetek rémromantikus átoperálási motívumainak meg a kozmetikai cégek kissé nagyotmondó reklámszövegeinek a körében – míg nem az első ilyen könnyűzenei klipekben azt láthattuk, hogy az emberi ábrázat (életkortól, nemtől és rassztól függetlenül) minden további nélkül átúsztható egy másikba. Ami pedig a technológiai fejlődésnek a hadiipari megrendelések világa, az a faltörő kos a szórakoztatásnak a televíziós slágerlista: kisvártatva már hirdetési tucat-termékekben is találkozhattunk e forradalmi manipulációs technikával.

Valahol a lánc vége felé helyezkedhet el a Mr. Orbean című remeklés. Valószínűleg soha nem tudjuk meg, hogy a szóvicc ihlette a művet, vagy a műhöz társult a verbális humor. Némiképp propagandaízű a vörös farok, miszerint miniszterelnökünk így akarna filmsztárrá vedleni – az izraeli recept szerinti MSZP-s kampánykőnya boszorkányüstjéről azonban őszintén szólva nem feltételezek ennyi szellemességet. Inkább afféle civil humorról lehet szó, amivel kapcsolatban nem is igazán illik felvetni, hogy Mr. Bean és Orbán Viktor tényleg hasonlítanak-e egymásra (tudván, hogy bármely két arc között létrehozható számítógépes úton köztes állapot).

E bravúrtechnika politikai célzatú felhasználásának klasszikus esete kétségtől az volt, amikor négy lépésben sikerült Ceausescuból Iliescut csinálni. (Ez most onnan sejtett fel, hogy mintha ebben az Orbeanban is lenne némi romános mellékíz.) Miután kividultuk magunkat e némiképp tiszteletlen vizuális tréfán, már csak egyetlen kérdésünk marad: vajon hány lépésben sikerülne Medgyessy Pétert meggyőzően Al Caponéval összehozni?

(MNO, 2001. december 27.)

CSÓKTAN

Keresztény ifjúsági szervezet tiltakozott a szabad demokraták plakátkampánya ellen, amelyben a demokráciát egészen szabadon értelmező szürkeálmány Orbán Viktor „kézcsókos” matyó fényképét szegezte szembe Kuncze Gábor „átkarolós” fotójával. Sérelmezték a hamis beállítást, s igen naivan holmi erkölcsöket emlegettek. (Botor módon magukból indultak ki szegény ifjúkeresztények.)

Mint emlékezhetünk, Mezőkövesden egy idősebb hölgy még a tavalyi kánikulában megragadta az óvatlan miniszterelnök kezét, s ajkával illette azt. Egy leleményes fotós megörökítette a spontán jelenetet, komoly publicisták pedig hosszasan vitatták aztán, mit kellett volna tennie a kormányfőnek: elrántania a kezét, visszacsókolnia stb. Kevésbé komoly politológusok ebből az epizódból levezették a monarchia közelgő restaurációját, ami igazán szép teljesítmény (pedig Orbán nem is volt mindennel megelégedve, mint Ferenc Jóska). Egészen komolytalan politikacsinálók pedig azonosmód interjút készítettek a csókos szájú hölgygel.

Az Orbán-esetnek tehát komoly szakirodalma van. Ezzel szemben nem tudni, Kuncze mikor és hol, továbbá milyen célból karolta át a plakátra szerkesztett nénit. Négy éve ilyenkor még egy ennyivaló kislányt lovagoltatott a térdén – sokan rá is szavaztak, hogy milyen gyermekszerető nagy mackó. Később, mikor a választói tömegek számára kiderült, hogy gyermektelen, felmerülhetett a polgároknál, hogy akkor vajon honnan kérte kölcsön a kiskorú lánykát – sőt némelyek még gyanakodva méregetni is kezdték. De hát huncut (vagy állelkész) az, aki egy efféle ártatlan idill láttán rosszra gondol, s a keresztény ifjak is megnyugodhatnak, hiszen már Jézus Krisztus is kinyilatkoztatta: engedjék hozzá a kisdedeket. (Azért a néni még ilyen előzmények után sem igen forog komoly veszélyben.)

A fiatal keresztények jobban tették volna, ha azt firtatják: miért éppen ez a két férfiú áll a plakátkampány fókuszában. Azt a Gizella utcában sem gondolhatják komolyan, hogy a választások sorsa Orbán és Kuncze között dől el. (Bár Kuncze állítólag árnyékminiszter, ám ez nem biztos, Medgyessy Péter ugyanis árnyékkormányát annyira árnyékban tartja, hogy nem is látni az arcukat.) Miért nincs a plakátokon egyetlen szocialista politikus sem?

Ha még van hely a plakáton, javasolnám ezt a csókos fotót. A férfi ugyan a régi rajta, viszont sokkal fiatalabb kiadásban. Szó sincs itt szemérmes átkarolásról, kiszti-handról – a rajongó puszi szájközelben csattan el, ahogy az a vérbő erotika műfajában elvárható. Talán attól tartottak a kampányolók, hogy egy ilyen jelenet láttán még a plakátragasztó is elvörösödjön?

(MNO, 2002. január 5.)

Csütörtök

ARCCAL A VASÚTNAK

A történelem folyton ismétli önmagát, néha ugyan kicsit variál a koreográfián, de alapjában véve csak elvétve van jó ötlete, elég kimenni a Tatai úti mozdonytemetőbe, ahogyan Benkő Imre csinálta 1989-ben, s ugyanaz a fotó tökéletesen megfelel 2002-ben is arra, hogy leírja az aktuálpolitikai helyzetet, legfeljebb a szocialisták a nagy böhöm mozdonyok orráról már gondosan leoperálták az ötágú csillagot, de kampányukat változatlanul a mozdonyfordítóban kezdik, sárga sálát tekernek a nyakuk köré, az illik ám a masinszínházhoz, ki a gőzöst igazítja, aztán tényleg teljes gőzt adnak, megmentik a hazát a 23 millió Romániából betóduló munkavállalótól, amibe az erdélyi magyarokat is beleértik, úgy terjesztenék ki rájuk a legnagyobb kedvezmény elvét, mint a furmányos amerikaiak, akik azt értékelték előnyön, hogy nem alkalmaztak hátrányos megkülönböztetést, a mi hamarjában kikeresztelkedett szociáldemokratáink páncélvonatukkal bejárják az ország minden zugát, kampányolnak a kórházakban és az egyetemeken, bepírlantanak a gyóntatószékek félhomályába, megvédik a ma született bárányoknál is ártatlanabb külföldi tudósítókat, de valahogy minden olyan álságos, amit tesznek, legjobbnak gondolt poénjaik is visszafelé sülnek el, megint 1989 van, a pártszakadás előestéje, itt van a régi nagy csapat magja is, Horn, Medgyessy, Csehák, mindannyian érintettek az ügynöktörvényben, megkapták, de nem olvasták, idejük sem lett volna rá a spontán privatizációtól, most meg jönnek, de úgy, mint aki megy, bakancsuk spiccvasa koppan a sínen, arccal felénk, háttal a vasútnak.

(MNO, 2002. január 24.)

EURÓ

Botorul azt gondolná az ember, hogy csupán egy pénz: eddig ugyebár volt líra meg frank meg korona meg mindenféle egyéb márka, most meg lesz majd (van már) az euró, az Óvilág dollárja, a cent meg ugyanaz, mint Amerikában, csak semmi fantázia-dús elhajlás váltópénz-ügyben, hamarosan mi is ezzel fizetünk, szavatosságukat veszti közmondásaink, fillérből lesz a forint, ezt a kutya sem érti majd a kultúrtörténészen kívül, az meg szörnyen hangzik, hogy centből lesz az euró, lehet, hogy akkorra már a takarékoság sem dívik, legalábbis három dimenzióban, múzeumi tárgy lesz a malac-

persely, kizárólag bónuszpontokat gyűjtögetünk mindenféle plasztikkártyákon, ha elegendő sokat összekuporgatunk, akkor jutalmul újabb bónuszpont üti az áramköreinket, de ez mind semmi ahhoz képest, hogy összerosódik a bankó meg a kártya, most még azt gondoljuk, hogy mondjuk a száz eurós bankjegy még nyújt némi szabadságot munkánk verejtékének ellentételezését elköltenünk, de ez már csak a látszat, a nagyobb címletekbe a hírek szerint ugyancsak intelligens áramköröket építenek be, a hivatalos indoklás szerint a pénzmosás megakadályozására, ott lapul a százas a tárcánkban vagy a belsőzsebünkben és diszkrét jeleket bocsát ki magából, tudósít róla, merre járunk-kelünk, hol vertük el a pénzünket, az okos nyilvántartások naprakészek lesznek, járunk-e lóversenyre vagy masszázsszalomba, csak idő kérdése, hogy a pénzünk önállóan naplót vezessen rólunk, s ha rühelljük e virtuális kalickát, amelyet az idejétmúlt cash-technikával eddig még kijátszhattunk, s nem volt nyitott könyv az életünk a kártyakibocsátók és a bankfelügyelők előtt, a továbbiakban csak a fémeuróra hagyatkozhatunk, ott még a hátlapról is dönthetünk, Monaco Rainer herceget tette rá, a Vatikán a pápát, mi akár a Szent Koronát is ráverethetjük (bár biztosan lesz egyéb javallat is Kádár Jánostól Matuska Szilveszterig), s akkor legalább beírhatjuk a szólásgyűjteményeinkbe, hogy euróból lesz a korona.

(MNO, 2002. január 31.)

APÁINK

Vannak mindenféle korosztályok, különféle apaképekkel, az egyik generációnak odaveszett az apja a Donnál, a másiké lecsapolta a Hanságot, a harmadiké spontán privatizált, ezek aztán szépen egymásra torlódnak, átadják a helyüket a villamoson vagy nem adják át, vannak köztük olyanok is, akiknek az ifjúság édes mézét idézi a „Rákosi apánk” szókapcsolat, ilyenkor csendesen, nosztalgikusan káromkodnak, s nem telefonálnak be akkor sem a biznisztévékbe, ha arról kell szavazni, „Kádár apánk” idején volt-e jobb fiatalnak lenni vagy most, de ha létezik konszenzus e sokféle eresztés között, akkor az a „Kossuth apánk” kifejezésben összegezhető, aligha van családfő ebben a hazában, aki el ne határozta volna, hogy elrak majd néhány példányt a százforintos Kossuth-emlékérmékből, hogy aztán az euroéra idején megmutogassa az unokáknak, szertartásosan, ahogyan neki mutogatták a családi hagyatékából a feltve örökölt Kossuth-bankókat meg az ezüst ötforintosokat, így aztán igazán szép dolog a radikálliberálisoktól is, hogy Kossuthot tűzik a zászlajukra, s nem mondjuk Maót, nagy lépés ez egy kis párttól, bár ezt az emlékévet tavaly kicsit elnézték, a 199 nem kifejezetten kerek szám, de ez biztosan csak csökkent konzervatív beidegződés, miként az az észrevétel is, hogy nem valami méltóságteljes Kossuthot ilyen Andy Warhol-osan ábrázolni, elvégre nem

teljesen csereszabatos Marylin Monroe-val, hiába volt mindkettő fölöttébb népszerű a maga idejében Amerikában, de hát annyira kínálja magát a grafikai szoftver, kék szakáll zöld alapon, zöld szakáll sárga alapon, négyszer négyes rácsban, mint a tili-toli türelemjátékok, hosszú a Kossuth-év, legyen mivel elütni az időt, bár ezek a szlogenek fölöttébb árulkodóak, a szabadság éve, a szabadság embere, a szabadság pártja – s van-e kossuthi értelemben vett liberális ember, aki ellenezné, hogy ez a virtuálaktivista párt ebben az évben végképp elmenjen szabadságra?

(MNO, 2002. február 7.)

VALENTIN

Szerelmesnek lenni szép, szerelmesnek lenni jó, s legfeljebb a szerelemtelenek filozófáinak azon, hogy miféle boszorkányság is ez az egész, a hormonok kémiaja-e vagy az ég áldása, a fajfenntartás ösztönének barokkosan felcicomázott gúnyja-e vagy az emberi szubsztancia egyetlen adekvát kifejeződése, hiszen a szerelem nem tűri a regulát, ahány megnyilvánulása van, annyiféle, de lehet, hogy még annál is több, hiszen egyazon párkapcsolat is mennyi színben és árnyalatban képes megmutatni magát, s e misztériumot legkevésbé épp önnön természete érdekli: a világegyetem az, ami feltárlukozik minden szerelemben, mégis csupán azt használja a kelléktárból, amire feltétlenül szüksége van, használja a virágokat, az apró ajándékokat, a bugyuta képeslapokat, s igen, használja a kalendáriumot is, jeles napokat hasít ki magának, s ha a köztes égtájon történetesen más természetű hagyománya van az ünnepjárásnak, igény szerint importál is ilyen alkalmakat, március nyolcadikát keletről, február tizennegyedikét nyugatról, a könnyed Valentinben magára ismerhet megannyi vaskos Bálint, lehet örvendezni vagy szörnyülködni a professzionális szerelembiznisz internacionalizmusán, összefüggéseket keresni a pangó virágpiac és az újkeletű dátum között, vagy az importvátat cáfolandó visszamenni egészen Csokonai Vitéz Mihályig, aki már versben is emlegeti a kerítő kedvű Valentint, a lényegen ez mit sem változtat – szeressük egymást, gyerekek, s ha lehet, ne tegyük kampánytémává ezt a pártsemleges napot, ne osztogassunk Valentin-napi ajándék öngyújtókat ismeretlen járókelőknek, s ne csináljunk olyan ártatlan kis színeseket sem, mint az a tévécsatorna, amely e szerelemnapon mérő véletlenségből Magyar Bálintot, Magyar Bálintné Hodosán Rózát és Bálint gazdát (akkor mindannyian szabad demokrata képviselőket) invitálta a stúdióba.

(MNO, 2002. február 14.)

VÁLADÉK

Az ember menekülne a szutykos kampánytól, nemesítené a lelkét, valami szépre vágyik, ami magától értetődően olyan, amilyen, talán egy galériában megtalálja, amit keres, gondolja, de nem fér be a sznob érdeklődőktől, akkora a tömeg, mint egy ingyenes pornóbemutató, a műélvezők lelkesedve vagy iszonyodva jönnek ki, mindkét csoport bedőlt a pszeudoesztétikai propagandának, a hírverés megannyi fórumon zajlott Andres Serrano képei körül, akinek erőlködő tabudöntögetéseit és előre megfontolt blaszfémiait még az amerikai szenátus is figyelemre méltatta, azt jóslták, egy újabb Nitsch-botránynak nézünk elébe, de ma már valahogy a botrányok sem a régié, akkor forró nyár volt, most meleg tél, s ez az új polgárfajta nem pukkaszkodhat olyan könnyedén, mint a régi, hiába keveredik a vér a vizelettel, hasztalan keres portréihoz alanyokat a művész épp a hullaházban, már-már feleslegesen meríti a kereszténység jelképét kétes nemességű emberi váladékokba, kifordítva Woody Allen aranyköpését, miszerint minden, ami jó a világban, az a testnyílásainkon keresztül hatol belénk, ezek szerint pedig minden, ami rossz, a testnyílásainkon át távozik, de a gondos időzítés dacára sem sikerül demonstrálni a választásra készülő ország eredendő mucsaiságát, hiszen ezt a publikumot már erősen elkényeztette a hazai (régi-új) politikai garnitúra, az ő dús képzeletvilágukhoz képest Serrano morbidoperverz fényképezési kísérletei ártatlan bér-málkozási előkészületek, botránykeltő technikái a mártír szexrabszolgától a petyhüdtén póré öregségig a megtestesült klasszicizálást képviselik, mert mi itt a galériák falain kívül tudjuk ám igazán, mi is az igazi váladék, s ezen a tudáson az sem változtat semmit, ha Kende művész úr a galéria falain belül csókdossa a kezeit Jancsó művész úrnak, legfeljebb az kelthetne átmeneti figyelmet, ha a gyűlölt tabut nemcsak ledöntenék, de mindjárt nyilvánosan ágyba is bújnának vele, máskülönben pedig vitán felül a közéleti művészek és művésznők viszik a prímet, s ha április után megélhetési okokból, jobb híján fotózásra adnák a fejüket, a képaláírásaikat bizvást kipontozhatnánk.....

(MNO, 2002. február 21.)

KLOZETKAMPÁNY

Minél profibb egy kampánystáb, annál leleményesebbnek mutatkozik új, eddig meghódítatlan kampánymédiumok iránt, elvégre az újságokat nem olvassák az analfabéták, a tévét nem nézik a hajléktalanok, igaz, hogy ők meg éjjel-nappal kiváló célcsoportjai a kültéri óriásplakátoknak, kérdés viszont, tudnak-e az igazság pillanatában lakóhely szerint szavazni, így aztán a fizetett agymenőknek el kell tűnődniük, létezik-e olyan

közös színhely, ahol egyaránt megfordulnak szegények és gazdagok, koldusok és adakozók, professorok és számárpadosok, hopp, csap a homlokára egyikük, megvan, hogy is mondja a népnely: még a vízcsapból is a kampány folyik, ez az, a fürdőszoba lesz az a bizonyos közös hely, mire rögvest lehurrogják, ne magadból indulj ki, akad, aki manapság is lavórra szorítkozik a tisztálkodás terén, de ha már a vizesbloknál tartunk, talán a klozet a legdemokratikusabb hely, ahová a király is gyalog jár, ebben aztán meg is egyeznek és elégedetten dőlnek hátra, pedig csak a spanyolviaszt fedezték fel, hiszen ha bekukkantanak egy iskolai WC-be, mondjuk diákrekto-r-választás előtt, azt tapasztalhatnák, hogy a vízdék is tacepaó-falként működnek, egy újabb tevékenység, amelyet meghódíthatunk a választási propaganda számára, a klozetkampányban természetesen igazságosan fel kellene osztani a rendelkezésre álló területet, ügyelve arra is, hogy a plakátokat ne érje nedvesség, s előnyben részesülhetnének azok a kompozíciók, ahol például két mezítelen hölgy szoros közelségben biztatja egymást szavazásra, ezek az ábrázolatok ugyanis egy fiúvéceben multifunkcionálisaknak tekinthetők, s ez még csak a kezdet a politikai reklámok forradalmában, a határ a csillagos plafon.

(MNO, 2002. február 28.)

OUT

Szerva ott, fogadás balról, labdának ne tisztelegj, már megint furcsa csavar van benne, valamiféle titokzatos adogatógép küldte a palánk mögül, kezelője tört angolsággal szidja a világméretű palesztin terrorizmust, a színjátszó hirdetési felületek mögött titokzatos hátország lüktet, talán biztos és eltökélt baloldali szavazótábor, talán 23 millió román munkavállaló ugrásra készen (köztük legalább kétmillió a magyar, de kicsire ne adjunk), jönnének mindnyájan labdát szedni, ki győzné ezt melegítővel, újabb szerva, taktikai egyeztetés a szlovák nacionalizmussal, román-szlovák két jó barát, entente cordiale kicsiben, már csak a posztmonarchista szociáldemokrácia hiányzik a nászhoz, tartani a gyertyát, ám a bíró másként ítél, kettős hiba, mégcsak nem is necces, ezt nyugodtan lesögezhetjük, de hát kapus által kirúgás céljából lazán feldobott labdából is lehet lesipuskás gölt talpalni (ez a Benes-dekrétum), ám az egy egészen más sportág, nem marad olyan makulátlanul fehér a mez, hopp egy fonák a tengerentúlról, NATO-szakértő rovatvezető-helyettes szerint a jobboldali amerikai kormányzat baloldali magyar választási győzelemért szorít, talán agyukra ment a szavazat-újrászám-lálási tortúra, talán korai szenilitást váltott ki belőlük a hidegháború megnyerése, elfelejtették, hogy ki akarta magyar részről megvétózni a jugoszláviai NATO-akciót, meg hogy Reagan idején még a kommunisták népesítették be a gonosz birodalmát, de hát milyen ártatlanság is egy puhány kommunista egy kemény terroristához képest, legalábbis így

képzeli egy rovatvezető-helyettes, míg csak a rovatvezető be nem hívja riportra: nézd, öreg, nem lehet a XXI. században abból élni, amit a nyolcvanas években felszedtél a körzetről, volt közben arrafelé egy s más, nem vagy te olyan zseni, mint Avar János, akinek még Mórickeről is a Watergate jut az eszébe, a borralalót meg légy szíves, fizesd be a bebörtönzött újságírókat támogató szolidaritási alapba, de az ilyesfajta eligazítás nem látszik a palánk mögött, a szervák meg csak jönnek folyamatosan, ez a felállás, a status quo, de azért az „out”-ot illik bementeni, addig is bírni kell szuflával, aztán majd jön a szervacsere, s talán kiderül, ebben az egyenlőtlen játszmában voltaképpen ki is az ász.

(MNO, 2002. március 7.)

AKCELERÁCIÓ

Az ember, ha lehet, ne használjon csúnya szavakat, de főleg a nyelvtörvény hatályba lépése után ne, itt van például az akceleráció, ami minden titokzatossága és rejtélyessége ellenére is csupán olyasmit jelent, hogy a fiúk túlnőnek néhány centivel az apjukon, emberöltőről emberöltőre növekszik az átlagmagasság, legalábbis egy darabig, amíg a genetikai játéktér ki nem merül, állítólag évszázadokon keresztül nem táplálkozhattak rendszeren az emberek, a szervezet meg úgy védekezett, hogy visszahúzódott a minimális keretek közé, rebesgetik, hogy a jóléti állam beköszöntével a japánok is rohamos növekedésnek indultak, sőt vannak kínai tartományok, ahol a szálfatermet az általános, kérdés, hogy a testi akceleráció automatikusan kiterjeszthető-e a szellemiekre is, természetes velejárója-e a koravénység, mint itt, ezen a képen, az ifjú playboy egyszerre hódol az orális, az anális és a spirituális örömeknek, mosolya csöppet sem mesterkelt, mondhatni katartikus, talán visszaréved az anyai mell örömeire, talán képzeletben előreszalad az időben, ő maga a férfias ártatlanság példaképe, amely táplálkozik, ürít és fantáziál, miközben akár a világ is összedőlhet körülötte, az akceleráció meg vitustáncot lejtethet, de őt – minket – semmi nem lendítheti ki végtelen nyugalmából: nőből leszünk és nőé leszünk, mindörökkön örökké, ámen.

(MNO, 2002. március 14.)

MAJOMKODÁS

Itt a tavasz, s itt van újra a kampány is, s kép, mint mindig énnekem, tele van velük az utca, elvégre meg kell ismerni a képviselőségre aspirálókat, a szavazócédulán nem jár arc más a név mellé, a vizuális típusú választópolgárok ezért aztán diszkriminálva vannak, őket kárpótolják az egymás hegyén-hátán kínáló plakátok megnyerő és még megnyerőbb fizimiskákkal, jövődó honszüleink néznek le ránk kétoldalt az ostoronyelekről,

módszeresen duplikálva olyan hatást keltenek, mint lovak szemén a szemellenző, csupa ikerpár indul a mandátumokért, a tömeges felbukkanás persze rontja a hatást, így aztán kell valami eredeti ötlet, ami magára vonja az autós tekintetét, az egyik jelölt, felhagyva a mosoly-jelvény-pártszlogen hármasságával, szinte oldalról úszik be „sréhen-vájszt” a képbe, ettől ugyan még nem szavaz rá az ember, de megjegyzi magának, ki tudja, mikor lesz ennek jelentősége a tudatalatti játszmák során, de a legjobb figyelemfelkeltő eszköz mégsem a rendhagyó portréfotó, nem is az agyament jelszavak (válts kormányt, válts fehéreneműt), hanem a totális dadaizmus, amikor nemcsak a politikát lehet már idézőjelbe tenni, de a politikust is, az ostornyelegeken minden a régi, a szlogen, a márkanév, a pártjelvény, csak az orca helyettesítődik be mondjuk egy majomábrázattal, az ornyergen humán szemüveg, de különösebben amúgy föl sem tűnik, nincs sok különbség, legfeljebb azt mondjuk plebejus sovinizmussal: ugyan, így is, úgy is majomkodás az egész.

(MNO, 2002. március 21.)

Hajónapló

2002. MÁJUS 27.

Ma megalakult a Medgyessy-kormány. A polgári ellenzék egyöntetűen a kormányprogram és az ügynöktörvény hatálya alá eső miniszterelnök személye ellen szavazott – kivéve az MDF-es Csapody Miklóst, aki tartózkodott, mondván: ő konstruktív ellenzék akar lenni. (Frakciótársai e logika szerint egytől egyik destruktívak, esetleg dekonstrukcionista-listák.) Csapody már a külügyi bizottságban is megszavazta a szocialista pártelnököt, Kovács Lászlót külügyminiszternek – nyilván úgy látta, ő tud majd a leghatékonyabban és leghaladéktalanabban fellépni a nem éppen eurokonform, sőt kifejezetten középkorias bukéjú, magyarellenos Benes-dekrétumok eltörlése ellen. (Ezt az erényét már az első vizesgrádi találkozókon bizonyíthatja.) Nem tudom, milyen egy konstruktív hajónapló, de kísérletet teszek a vezetésére. A „nemzeti közép” (?) kormánya szerint „egy hajóban evezünk”, így szívből remélem: nem dobnak a vízbe az egyetlen fedélzetről.

*

Medgyessy Péter programmá emelte a parlamentben, hogy a templomokban imádkozni, az utakon meg közlekedni kell – de nem tudni, értesítette-e minderről az ifjúsocialista papfigyelő szolgálatot meg a fővárost ismét feltúró főpolgármestert. Az ellenzék a szűzbeszéd ama részénél éretlenül vihogott, ahol az újdonsült kormányfő (az ideológiailag hiányos műveltségű Pokorni Zoltánt kiiktatva) a tézis-antitézis-szintézis „szentháromságát” taglalta. Kíváncsian várom, az árokbetemető kubikosmunkák közepe lehet-e egyúttal Hegelt a fejről a talpára állítani. (Ennél jobban már csak amiatt izgulok, miként tud majd a kormányfő „minden hónap augusztusában” tizenharmadik havi családi pótlékot osztani...)

2002. MÁJUS 28.

Az új kormány a beiktatása utáni első ülését nem a Sándor-palotában tartotta (onnetlenül is Széchenyi hídjára meg a Gresham-palotára látni, s a nemzeti középben mindketten kellemetlen asszociációkat kelt), nem is a Kossuth téren, hanem a Nap-kele stúdiójában. Ott ült a népes minisztergárda egy ácsolt tribünön, ahol máskor a fogyókúrárahűsök meg a nagymama-szépségszereny sztárjai szoktak. (Volt, aki csak betelefonált). Első

blikkre nem tudom eldönteni, ez a műsorszám dicsősége-e vagy szégyene egy politizáló tévécsatornának. Ha az utóbbi, aláfestő zeneként igazán átigázíhatták volna a klasszikus Szőrényi–Bródy kórusművet: „Felkelt a mi napunk, Péter a mi urunk...”

2002. MÁJUS 29.

Napokkal a (bal)eset után szivárgott ki: Kóródi Mária az informális kormányülésre igyekezve belerohant a rakparton az előtte közlekedőbe. A fékhiba okát nem tudhatjuk, mert a sértettről kiderült, hogy SZDSZ-es párttársnő, így sem a rendőrséget, sem a sajtót nem értesítették. A miniszter asszony a címlapfotókon már felhőtlenül mosolygott a többiekkel, mi meg eltűnődhetünk: ez netán a féktelen kormányzási stílus előképe volna?

2002. MÁJUS 30.

Az új kormány – követve a városligeti tradíciókat – a Városligetben tart „ingujjas” kormányzati ülést, ahol sörös–virslis csápolóik körében nyilván kínosan kerülni fogják a Medgyessy-villa védelmére költendő potom százmillió forint közpénz kérdését. De mi jön majd a majális helyett, ha kicsúszunk a májusból?

2002. JÚNIUS 1.

Vajon „európai mércével” mi számít politikai tisztogatásnak? A Medgyessy-kormány retorikájából kikövetkeztethető: fenn kívánják tartani maguknak a jogot, hogy ők mondják meg, ki a „politikai kinevezett” és ki a „szakember”. A közigazgatási személycserék levezénylője, Kiss Elemér a Németh-, majd a Horn-kormány közigazgatási államtitkáráként belülről ismeri a kurzusváltás lélektanát. Tisztában van azzal is: tízmandátumnyi többséggel nem engedhetnek meg maguknak „lazaságot”. A tippmixen nem sokat lehetne nyerni, ha valaki arra fogadna: le fognak cserélni mindenkit, aki pénzközelben van, illetve részese bárminemű döntéshozó, sőt szimbolikus hatalomnak. A tisztogatást ugyanakkor az első hetekre ajánlatos összpontosítani – egyrészt, mert a határozottság képzetét kelti; másrészt, mert annak véres voltát elmossa majd az össznépi osztogatás. S mi tagadás: Medgyessyék joggal bízhatnak a magyarok többségének rövid emlékezetében...

2002. JÚNIUS 5.

Akik botor módon abban reménykedtek, hogy a tiszta kezek kormányát szavazták be a hatalomba, most verhetik a falba a fejüket. Hiába csinál Mester Ákos a 168 Órában végletekig lecsiszolt Medgyessy-interjút, s tesz fel álkemény kérdéseket, ha a tiszta kezek politikájának ellentmond a névsorolvasás. A „kedves hatalommal” korábban ironikus hangvétellel levelező főszerkesztőnek immár nem kell postabélyegre költenie: ha akar, valamit egymástól, felveszik a telefont, mint régen; indokolt esetben pedig együtt is kávézhatnak. Mester hiába újítaná fel sorozatát, ha az ironikus hangvételt nem tudja többé garantálni. Ugyanezt a totális hitelvesztést érezni, midőn a korábban krónikusan simicskázó és kayailbrahimozó hetilapban nyomát sem találni, hogy hány napja nem tudjuk: miként tett szert a Medgyessy-közel Erős János MFB-kinevezett egyetlen éjszaka leforgása alatt az állami bankszférában hatszázmillió magánhaszonra? S lám, állami vállalat élére ejtőernyőzték be Apró Piroskát is, s szinte mindenkit, aki korábban „rokon, barát és üzletfél” volt a Százholdas Pagonyban. Vajon mit érez Mester Ákos, mikor kitartó happyendezés után most arról értesül, hogy Medgyessy nevelt lánya meg Happy Film-szerződéseket kötött a szintén kitartóan csepiült királyi tévével; a Horn-kormány tenderezetlen országimázs-szerződése pedig nagyságrendben is rávernek az Orbán-kabinet hasonló tételeire? Át kell-e továbbá értékelni a parttalan szórakozást Deutsch Tamás diplomájával annak fényében, hogy Gál J. Zoltán kormányzóvivő (Borókai Gábor mintájára) azért nem lehetett államtitkár, mert csak érettségije van?

2002. JÚNIUS 7.

A miniszterialis jó barát Huszti Péter Nemzeti Színház élére való vezérigazgatói kinevezésének visszavonását a balliberális sajtó a demokrácia diadalaként értékeli. Tévednek. Görgey Gábor azt hitte, hogy őt „életútja” mentesíti a pályázat alól, de a koalíciós holdudvar (a Nyilvánosság Klubbal az élen) már legelső húzását követően megleckézette: ez bizony a látszat ellenére vegyes tárca. Rosszul is lett a könyvhét megnyitójára. Lehet, hogy ez a (kultur)háború korántsem rokkó stílusban folyik?

2002. JÚNIUS 8.

Hűséges bécsi olvasóm nem tud napirendre térni Medgyessy Péter megjegyzése fölött, amely Orbán Viktor testmagasságán élcelődött. A hírhedt Die Welt-interjúról Jörg Haider jutott az eszébe, aki hasonló módon nyilatkozott Lech Walesa testalkatáról. Tíz évvel ezelőtt Hans-Henning Scharsach, a Profil című lap újságírója Haiders Kampf című könyvében akként vélekedett, hogy Haider „idegengyűlöletének engedett teret,

mikor nyilvánosan becsmérelte Lech Walesát, miszerint szélesebb, mint amilyen magas”. Az viszont már teljességgel belpolitikai faragatlanságnak minősült, amikor az osztrák pártvezér Franz Vranitzky kancellárról egy interjúban kijelentette, hogy „hamarosan nem tudja begombolni a nadrágját”. Scharsach szerint a testi sajátosságokon való gúnyolódásnak dicstelen hagyománya van, hiszen a nemzetiszocialisták kipróbált harci eszközének számított. „Ehhez a hagyományhoz akar az FPÖ csatlakozni? Sőt, ez talán jeladás a szélsőjobboldali jelbeszéd kódolásában, miszerint újra létezhet olyasmi, mint testi alacsonyabbrendűség?” – tette fel a kérdést az osztrák szerző. Mi, magyarok meg egy évtizednyi késéssel hozzáfűzhetjük: lehet, hogy nincs is olyan nagy gondolkodásbéli differencia a „nemzeti közép” szocialistái meg a nemzetiszocialisták között?

2002. JÚNIUS 9.

A Vörösmarty téren két kigyózó sor közé ékelődve dedikálunk. Az egyik Bayer Zsoltban, a másik Kende Péterben végződik. Ez szép.

2002. JÚNIUS 10.

A Nógrád Liberális Kör (élén az idős Gusztossal) sajtóközleményében többek közt annak a vélekedésének ad hangot, miszerint „nyugtalanító, hogy a demokratikus koalíció (ez bizonyára a Medgyessy-kabinet művészneve) bizonytalannak tűnik a teendőket illetően”. Erre pedig azt hozzák fel elrettentő példaként: „előfordul, hogy egyik-másik politikusa a Vasárnapi újságban való megszólalásával a legitimitás látszatát kölcsönzi az egyébként mindenestül törvénysértő műsornak”. A festői Nógrádban valami baj lehet a logikaoktatással, ugyanis eddig a legfőbb liberális ellenvetés az volt e rádióműsorral szemben, hogy elfogult, egyoldalúan tájékoztat, nem szólaltatván meg „a másik oldalt”. Most meg leírják itt hivatalos formában, hogy ha mégis megszólaltatják őket, azt csupán a legitimitás látszatáért (?) teszik. A liberális kirekesztés jelenségét is nehezen szokja a polgár, itt azonban a régi vicc „megzenésítéséről” van szó: ha van sapka a nyuszikán, ha nincs – mindenképp felpofozza a medve...

2002. JÚNIUS 16.

Három napja már, hogy meghalt az anyám. Három nap hiányzott hozzá, hogy megérje a negyvenedik születésnapomat – elvégre ezt a világrajövetelt mégiscsak mi ketten hoztuk össze. Torokkaparó érzés ilyen vénen is elárulni – bár a csodálatos család és a remek barátok segítenek elfogadni az elfogadhatatlant. A halál az élet része, még ha

visszavonhatatlanabb is, mint mondjuk egy fájó választási vereség. A margitszigeti szabadtéren mégis a túlélés optimizmusát állítják színre. Orbán Vikornak, Schmitt Pálnak ez a sorsa, az elhivatása – az igazi születésnap megkezdés inkább Malgot és Kerényi polgártársaké. Köszönet nekik, hogy nem hagynak elsüllyedni az elmúlás morcsarában...

2002. JÚNIUS 18.

Beütött a ménkű. A Magyar Nemzet címlapsztorija szerint Medgyessy Péter titkos ügynök volt a Kádár-rendszerben. Rebesgették ezt már eddig is: néhány jobboldali újság írt is róla, az Új Baloldal pedig a választási kampányban is erősen pedzegette. Akkor azt gondolta a polgár: nem létezik, hogy ilyen magas labdát adjanak fel káderválasztásukkal a szocialisták. Úgy látszik, létezik. Annyira bíztak a gulyásnosztalgiában, hogy még az alapvető formaszakokkal sem törődtek. Most majd hosszan magyarázzák a titkosszolgálatilag szükségyszerűen alulképzett népnek, hogy a III/II. mennyire más, mint a III/III. (Körülbelül annyira, mint a 301-es meg a 302-es parcella.) A kémelhárítás mint hazafias tevékenység minden diktatúra örök hivatkozási alapja – nyilván kijátsszák majd ezt a kártyát is. Most üthet azonban vissza, hogy annyit reklámozták Medgyessy becsületrendjét. A közölt dokumentumból kiviláglik, hogy a nyelvpótlékot nem a román, hanem a francianyelv-tudásért kapta. Kézenfekvő tehát, hogy a kémek elhárítását francia vonalon kellett végeznie. Márpedig a francia titkosszolgálat nyilván gondosan ellenőrzi, kinek adnak Párizsban becsületrendet. Létezik, hogy ne tudták volna: Medgyessy szemben állt Franciaországgal e titkos frontvonalon? S hogy mégis érdeme-sült a megtisztelő elismerésre, csakis azzal magyarázható, hogy sikerült kompenzálnia. Az elhallgatott kémelhárítói múlt mellett tehát idegborzolóbb – mert a Magyar Köztársaság legalapvetőbb érdekeit sértő – lehetőség: mi van akkor, ha Medgyessy kettős ügynök volt, s eme szolgálatait ismerték el a becsületrenddel?

2002. JÚNIUS 19.

Reggel még reménykedtem a baloldal politikai tisztességében és méltányosságában, de délutánra úgy söpörték le Kis Jánost, hogy nyilvánvalóvá tették: csakis a hatalomhoz való görcsös ragaszkodás érdeklé őkét. Majd csinálnak maguknak ügynöktörvényt, október huszonharmadikát meg beviszik a Parlament falai közé, mert félnek ezzel a gumigerinccel kimenni a nép közé, Isten szabad ege alá. Majd jönnek a magyarázó kommandók, s idővel talán Medgyessy is bevonul a kölni klinikára, ahol megállapítják: olyan betegséget regisztráltak nála, amely lehetetlenné teszi, hogy kormányfői feladatait felelősségteljesen ellássa.

2002. JÚNIUS 24.

Kovács László azt mondja a Nap-keltében: a nyugat-európai szövetségeseiket hidegen hagyja, hogy a magyar miniszterelnök amúgy kommunista kémelhárító volt. Lám, helyet szorítanak neki az uniós csúcs csoportképén, sőt együtt fog átdübörögni a Mária Valéria hídon is a visegrádi országok kormányfőivel. Azt bezzeg szóvá teszi a Nyugat, hogy Orbán Viktor nem jár be a Parlamentbe! Jól meg kéne fosztani a mandátumától, aki ennyire dacol az európai normákkal...

2002. JÚNIUS 27.

A környezetvédelmi miniszter asszony (akinek körülbelül annyi zöld van a múltjában, hogy az iskolában ő is festetett nemzetiszín papírzászlócskákat a pirosak mellé) haladéktalanul a lángoló hortobágyi pusztá megtekintésére repült, majd azon melegében nyilatkozott a véletlenül arra járó tévéstábnak, miszerint most a katasztrófa-elhárításé a terep – minisztériuma dolga akkor kezdődik majd, mikor már minden csupa üszök. Ez a kijelentés több szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt ugye, ha semmi dolga nem volt ott, meg lehetett volna takarítani egy sétatrepülés számláját; másrészt semmilyen tévéstáb nem fogja rögzíteni, hogy a tárcavezető mikor autózik a helyszínre üszök-nézőbe. Ha csupán a miniszter asszony médiaszereplése volt a cél, vitathatatlanul teljesült – ellenben egyetlen olyan méltatlankodó sajtóreakciót sem olvastam, mint a gázkitörést megtekintő Deutsch Tamás vagy az árvízi gáton gumicsizmában megjelenő Orbán Viktor kapcsán. Apropos: Medgyessy Pétert hidegen hagyná egy lángoló nemzeti park?

2002. JÚNIUS 28.

Keller László országimázs-szakértő némi késéssel politikai államtitkárrá lép elő a Miniszterelnöki Hivatalban. A terület, amiért felel: a pénzelköltés. Mielőtt rávágna az ember, hogy mindig ilyen állásról álmódott, jobb, ha eltűnődik: nem épp az ellenkezőjéről van-e szó? Lehet, hogy a párttársak Országimázs Központ nélkül is hajlamosak a költekezésre? Vagy csalafinta módon épp a koalíciós társ kezét kell lefognia Kellernek? Netán ő lesz majd az egyszemélyes tükörreferatúra?

2002. JÚNIUS 30.

Az embereket nem az érdekli, mi történt húsz évvel ezelőtt – nyilatkozta Medgyessy Péter a Nap-keltében Friderikusz Sándornak. Nem tudom, a kormányfő szemében ki számít embernek, de ha mondjuk, jó néhányan pont egy egyetemi nosztalgiatalálkozó másnapján hallják mindezt, ahol épp a húsz évvel ezelőtti dolgokat idézték fel, emberi méltóságukban erősen sértve érezhetik magukat. Duettjük láttán és hallatán úgy tűnhet, mintha itt semmiféle morális összeomlás nem volna, csupán néhány tucat akadékoskodónak nem tetszik, hogy pénztáros kormányzó elmék a száznapos program örve alatt a benzináremelésből akarnak pedagógusbért növelni, illetve a dohányzókat meg-sarcolva fizetnék ki a nyugdíjasok egyszeri fejpénzét (Lendvai-csekk). Lehet, hogy új korszakába érkezett a sóbiznisz?

2002. JÚLIUS 1.

Az egyik országos kereskedelmi tévé híradójában Medgyessy Péter hajdani összekötő tisztje cáfolja, hogy annak idején szorgos munkával a KGB kémjeit hárították volna el. Nem a KGB-t, mondja, ez tévedés: kizárólag a nyugati hírszerzőket. Ezt persze eddig is tudta mindenki e hazában; de hát az ország miniszterelnöke épp az ellenkezőjét állította. Márpedig Medgyessy szavahihető személyiség – ő maga mondta a parlamentben, hogy milyen őszinte ember. Ha viszont nem hazudott, akkor olyan gyér az emlékezete, ami jelenlegi beosztásának ellátására eleve alkalmatlanná teszi. Elvtelen tekintélytisztelt – és hatalomszeretet –, ha delegáló pártjai ennek ellenére bizalmat szavaznak neki. Mi lesz, ha legközelebb mondjuk az azonnali kérdések órájában kijelenti, hogy ő még Hófehérkénél is szebb? Átigazítjuk a szépségversenyek toplistáját?

2002. JÚLIUS 3.

Hogy Pokorni Zoltán édesapját Jánosnak hívják, az soha sem volt államtitok, de eddig nem került „látótérbe”. Az erkölcséről híres baloldali nyilvánosság a nap hírére kreálta ama tényből, hogy a ma lemondott Fidesz-elnök apja III/III-as jelentő volt (azaz olyan ügynök, aki olyan szigorúan titkos tiszteknek jelentett, mint Medgyessy Péter átmeneti kormányfő). A volt MSZP-kampányfőnök bedobta az értesülést egy perifériális tévécsatornán (Meruk József e „Pákozdi-csatáért” kiérdemelte a Kende Péter-díjat), a Népszabadság és a Magyar Hírlap ezt két lépcsőben fölerősítette, ám e sűrűn szőtt hálózat propagandistáinak kedvét szegheti, hogy nem juthattak el a parlamenti interpellációig: Pokorni elrontotta kisded játékokat. Korábban ily módon próbáltak már Orbán Viktorra löni, azt sejtetvén, hogy annak idején beszervezték a seregnél – ám ezt nem sikerült

iratokkal alátámasztani, azért célozták meg Pokornit. A remélt cél nyilvánvaló. Ha már Medgyessy morálisan menthetetlen, vele egy szinten kell bemocskolni valakit az ellentáborból: az visszabillenti a mérleg nyelvét. Ám azzal, hogy Pokorni Zoltán haladéktalanul megvált vezető tisztségeitől, tisztán jött ki a terrorista merényletből. Ne feledjük: az „apák és fiúk” gondolatmenet (személyes érintettségből is) mindig oly fensőbb-ségesen kárhóztató balliberálisok tették ezt: egy civilt vontak be a politikai iszapbirkózásba! Üzenetük nyilvánvaló: „Így jár, aki...” Így jár mindenki, aki visszatér a tízparancsolat szelleméhez – a vizet prédikálóra is bízvást rábizonyítják, hogy bort iszik. De ha ő bornemissza is, majd találnak egy iszákost a szűkebb famíliából...

2002. JÚLIUS 4.

Az Erzsébet hidat lezárni legalább olyan törvénytelen, mint amilyen törvénytelen a Göncz-féle amnesztiával megkoronázott taxisblokádnak volt. Csak éppen ez amatőrebb: hiányzik mögüle a szabad kezdeményezések hálózata. Kunczéék persze rövid emlékeztűek: 2002-ben teátrálisan méltatlankodnak afölött, aminek 1990-ben az élére álltak. Lamperth Mónika belügyminiszter asszony mindenesetre máris beérte Kuncze Gábort, pedig még le sem telt a száz nap: a rendszerváltozás óta a rendőrség immár másodszor gumibotozott meg fegyvertelen tüntetőket – s mindkét esetben balliberális kormányzat regnált. Most világosodhat meg a választópolgár előtt, mit is jelent a babapelenkás választási szlogen, miszerint ők „tisztába teszik a dolgokat”. Az egész nap olyan valószínűtlen az Erzsébet híddal, a Kossuth térrel meg a Roosevelttel (tetézve a jenkit tűzijátékával), mint maga a Medgyessy-féle kormányzás. Kökényessy főrendőr szerencsére mindenkit megnyugtatott: a rohamcsapat intézkedése „emberközeli” volt. Erről a gumibotok, a kirántott pisztolyok és a könnygáztámadások kárvallottjai hosszan tudnának beszélni...

2002. JÚLIUS 5.

Salgó főkapitány mint Csoóri, Lezsák, Nagy Gáspár és más írók (e potenciális kémek) lelkes elhárítója – úgy látszik, az ügynök-szappanopera legalább olyan hosszú és primitív, mintha Latin-Amerikában ötlötték volna ki. De ha ők voltak az „ellenséges ellenzék”, vajon ki volt a barátságos?

2002. JÚLIUS 9.

Kapja-e meg a legmagasabb magyar állami kitüntetést Horn Gyula? A kérdés időzítése fölöttébb kínos, hiszen a Magyar Köztársaságnak megint hozzá hasonlóan méltatlan miniszterelnöke van. (Lehet persze polemizálni arról, hogy megtorló karhatalmistaként vagy kémelhárítóként lehetett-e eredményesebben szolgálni a magyar hazát.) A baloldali médiaapparátusa ezt is próbálja kimagyarázni – bár ezt a Horn-féle „tematizálást” minden bizonnyal öröme est elhagyták volna. De hát az időzítés most tényleg nem az ő kezükben volt, hanem a Horn-szülőkében: hetven éve végképp nem lehettek tekintettel arra, mit kíván meg 2002-ben a mozgalmi érdek. Ez a hetvenes szám amúgy régen sokkal bővösebbnek számított: a 70-es troli például mindmáig arra emlékeztethet bennünket, hogy a hetvenkedő Generalisszimusznak is volt ily szép kerek születésnapja. Lendvai Ildikó mindenesetre szívből felháborodott Mádl Ferenc macacsságán, hogy fennakad holmi vattazekés viseleten (legszívesebben kicenzúrázná a kényes ízlésű államfőt), ám érvelésének egyik pontja figyelmet érdemel. A frakcióvezető asszony szerint a képviselőcsoportban Horn Gyulát nemcsak mint azt a volt miniszterelnököt köszöntötték, aki eddig a legnagyobb támogatottsággal alakíthatott kormányt, hanem mint a szocialista frakció egyik legfegyelmeltebb képviselőjét is, aki parlamenti szavazásról vagy frakcióülésről igazolatlanul csupán egyszer volt távol. Így már mindjárt más: az ilyen fokú frakciófegyelem akár a Munkaérdemrendet is indokolná...

2002. JÚLIUS 11.

Most, hogy Eörsi Mátyás országnak-világnak kiteregette: az ő édesapja éppúgy ügynök volt, mint Pokorni Zoltáné, várom, hogy megrendítsen a hír, de semmi ilyesmit nem tudok felfedezni magamban. Különösebben nem is háborít fel az értesülés; reakciómra a „közömbösség” szó illik leginkább. Pedig az Esterházy-ügynél még éreztem valami szellemileg izgatót (persze ott a leleplező fiúnak összehasonlíthatatlanul jobb a stílusa, s az emberi lélek hullámveréseihez is jobban ért). Talán a nem minden alap nélküli előítéletesség az oka: Eörsi képviselő az én morális mércém szerint már annyi alantjáró dolgot tett és mondott, hogy nem voltak különösebb erkölcsi természetű elvárásaim a lényével kapcsolatban. Mindazonáltal megrendülését (melyet hosszú éveken át cipelt magával, míg a nyilvánossággal rajtaütésszerűen megosztotta) őszintének tartom – ez azonban az érdektelenségen nem segít. Nem tudok másra gondolni: azért kellett most ez a hirtelen vallomás, hogy a Pokorni-féle katarzist némiképp tompítani, relativizálni lehessen. Csakhogy katarzisa katarzissal kell válaszolni – az Eörsi-féle halovány kísérlésben viszont hiányzik ehhez egy alapvető feltétel: a feszültség a hirdetett és a megélt erkölcsök között. Bizonyára az én vevőkészülékemben van a hiba, de a jelentéseket

írogató ELTE-rektor papával szemben nem tudom felmagasztosítani a körömtépő Bauer apukát ügyvédi irodájában foglalkoztató szabad demokrata honatyát. Itt nincs erkölcsi bukás: nem létezik az a piedesztál, amiről alá lehetne bucskázni. A Pokorni- és az Eörsi-ügyben egyetlenegy átfedést látok: mindkét atya Medgyessyéknek, Csehákéknak, Hornéknak jelentett...

2002. JÚLIUS 12.

A kormány ötven nap alatt teljesíti száznapos programját. Ennek megfelelően a négy-éves ciklus nyilván két évre módosul.

2002. JÚLIUS 26.

Ha mi kormányzunk, csakis közbeszerzéssel épülnek Magyarországon autópályák – ígérte az MSZP és az SZDSZ. Kivéve ezt az elsőt – tették hozzá, amikor kormányra kerültek. Alighanem Guinness-rekordot döntött volna, ha mégis sikerül „lezavarni” azt a meghívásos tendert, merő véletlenségből épp egy nappal előbb, mint ahogy a salátatörvény jóvoltából az autópálya-építések is a közbeszerzés hatálya alá kerültek volna. Amikor kiderült, hogy a rekorddöntés meghiúsul, az érettségizett kormányzóvívó valamiféle „próbát” emlegetett, a kormányzati kommunikáció meg talányos okokból ezt a költséges árversenyt nevezte a korrupciómentesség biztosítékának. A korrupciómentesség biztosítéka szerintem az volna, ha minden útépítő céget automatikusan kizárnának a pályázatból, amelyik bármely parlamenti párt választási kampányát nyilvánosan vagy fű alatt támogatta. Az a gyanúm, hogy ezt az előírást nem a Vegyépszer érdekében nem tervezi bevetni a kormányzat. Amelynek gazdasági-közlekedési minisztere pénzügykutató finesszel a tévékamerák kereszttüzében állt ki a 28-as kilométertáblához, hogy lássa a jónép, hány milliárdot spóroltak meg állítólag neki – míg aztán lassacskán fény derült rá: nemhogy végeredmény nincsen, de még a számolás szabályaiiban sem tudtak a felek ilyen röpké idő alatt megegyezni. Csillag Istvánt az persze nem zavarja, hogy régi munkatársnője, Petschnig Mária Zita, az abszolút független gazdasági elemzések orákulumuma úgy lett a Dunaferri felügyelő-bizottsági tagja (kilencmillióegynéhány szavazattal száz ellenében), hogy közben a pénzügykutató állását is megtarthatta. A polgár számára ez biztató jel: hiába a nagy magabiztosság, a „próbatenderezés” kommunikációs furfangja – még le sem telt a száz nap, máris a visszavonulás útjait tisztogatják.

2002. JÚLIUS 27.

Mindent úgy fogunk csinálni, mint a Fidesz, csak jobban – mondta Medgyessy Péter annak idején a miniszterelnök-jelöltek tévévitájában; és ehhez tartja is magát. Már-mint a vállalásnak ahhoz a feléhez, hogy semmi újat nem csinálnak az Orbán-kormány-záshoz képest. (Az meg, hogy számukra így a jobb, vitathatatlan.) Aki még emlékszik valamiképp a parttalan országimázsozásra, az most dörgölheti a szemét: állami pénzen kormányhirdetések árasztják el a médiumokat. A „közérdekű közlemény” veleje: a szoclib kabinet megígérte, hogy legalább száz napig kormányon marad, s ez – kémelhárító-botrány ide vagy oda – ötven napig már sikerült is neki. De legyünk csak türellemmel...

2002. JÚLIUS 28.

Mégsem ad ingyeneskoncertet Elton John az augusztus 20-i ünnepeken. A brit énekes és a magyar kormány állítólag nem tudott dűlőre jutni a gázsit illetően. Tűzijáték azonban lesz: a régi jó szokások szerint – nyilván Kóródi Mária közbenjárására – ismét a gellérthegyi növényzetet tervezik felperzselni. A tűzijátékkal lehetséges számháborúzni – a sztárénekessel nem. Nem lehet a gázsiját átutemezni, mint holmi államadósságot. Az viszont semmibe sem került, hogy – mint öt éve a nyugdíjasoknak ingyenes repülőzést – a szocialisták most a főváros népének térítésmentes Elton John-t ígérjenek. Valószínűleg már akkor is tudták, hogy ez nem fog összejönni, az ígéretés azonban – eddig – fényesen bevált. Így már most meg lehet ígérni, hogy május elsején a Városligetben ismét összeáll a Beatles. Ja, hogy John Lennon és George Harrison fizikailag akadályoztatva van? Az majd legyen az áprilisi kormánypropaganda gondja. Addig is milyen jól mutat majd a közpénzen finanszírozott Medgyessy-hirdetéseken...

2002. JÚLIUS 29.

Az ellenzék komoly válságban van – hívta fel a figyelmet Gál J. Zoltán az MSZP kisgyónbányai juliálisán. A témaválasztás híven követte a megszokott gyakorlatot, miről is beszélgetnek az ifjú szocialisták egymás között. (Sohasem magukról.) Az ellenzékért aggodó második generációs honatya ugyanakkor biztató tendenciának nevezte, hogy minden eddiginél több fiatal üldöggel a parlamentben (az MSZP-frakcióban például egy híján húsz). Nem tudni, ifjabb Gálnak a látókörébe került-e egyáltalán az 1990-es „fideszes forradalom” – de az is igaz, hogy az akkori Bibó-kollégista ifjak is tizenkét évet öregedtek. Ez a tény talán összefügg az emlegetett válsággal, talán nem. Leginkább

mégis a kormány szóvivő szerény politológiai iskolázottságával függ össze, amiből még számos kínos pillanat származhat minden stílszerű magyar számára. S ez a kommunikációs állapot valóban válságos.

2002. JÚLIUS 30.

Ha volna még uborkaszézon (s nem nyaggatnának parlamenti vizsgálóbizottságok volt titokminisztereket afelől, jártak-e a titkos irattárakban, ahelyett, hogy a hivatalban lévő miniszterelnököt faggatnák: mikor szerzett tudomást arról, hogy előző életében KGB-s kémeket hártott el, s adózott-e a fogadott hazának e konspiratív túlóradíjak után), bizonyára hírértékkel bírna: mely miniszter hol piheni ki az ötvennapos dupla sebességű kormányzás fáradalmait. Nos, ügynökbotrány ide vagy oda, e kiskegyedes megközelítés a politikai sajtóban is érdeklődésre tarthat számot. Az egyszerű választópolgár számára azonban ez az információ töltelék is lehet eligazító hatású: fölmerülhet benne például, hogy esetleg azért kellett a száznapos programot sztahanovista ütemben felpörgetni, hogy a kancelláriaminiszter mihamarabb el tudjon szakadni röpke kéthetes Somló hegyi borkóstolgatásra. A pénzügyminiszter hiánya sem igazán tűnt fel – miközben már javában a Balatonban áztatja magát, az infláció és a forintromlás zavartalanul folyik. A belügyminiszter asszony is külföldre megy – a kommandósok bérrendezése után nyilván nem tart újabb hídlezárástól. (Amúgy sem látszik a különbség, ha itthon van: fő, hogy be legyen kapcsolva a pártelnök mobilja.) A környezetvédelmi miniszter asszony kenuzni és barlangászni fog – lehet találgatni, hogy az imázskozmetikusai tanácsára-e. A munkaügyi miniszter stílszerűen csak egy hetet engedélyezett magának, az egészségügyi tárcavezető asszony azonban egyet sem. E munkamániás hozzáállás baljós előérzeteket kelthet: ilyen sürgős volna „rendbe tenni” a tb-járulékunkat?

2002. AUGUSZTUS 1.

Én őszinte ember vagyok – közölte miniszterelnökünk; s ennek folyamatosan bizonyosság is adja: mindig őszintén és töredelmesen bevallja a múltjából azt, amit már amúgy is rábizonyítottak. Ez a „nyílt” meghallgatás például, ahol apró céduklára firkantja fel összekötőtisztjei nevét, olyanyra őszinte, hogy könnyű szökik az ember szemébe. A Magyar Nemzetben már naponta vannak dokumentumok e síkos múltról (ha az SZDSZ szavatortó lenne, nem pedig elvtelen megélhetési párt, s tényleg borítaná a kormányt, „ha még egy dokumentum előkerül”, már készülődhetnének az időközi kampányra); a Népszabadságban meg Aczél Endre „felhőkakukkvárazik”: lám, te butuska Fidesz, kellett neked ügynöközni meg Balogh-bizottságozni – ez a talpig becsületes Mécs Imre most

rátok bizonyítja, hogy ti sem vagytok makulátlanok. Kellett nektek nemet mondani az össznépi amnéziára? Kérdi ezt egy olyan vezércikkíró, aki tudtommal soha nem cáfolta érdemben, hogy köze volna ama bizonyos Acsádihoz. Hol a gödör alja?

2002. AUGUSZTUS 2.

Bájos hölgykoszorú a Sikeres Nők magazin címdalán: Szili Katalin, Lamperth Mónika, Lendvai Ildikó és Kóródi Mária mosolyog a vásárlóra. Egy hónapja még Szentpéteri Csillával igyekeztek eladni a lapot, amiben nem is találhat a polgár semmi kivetnivalót: a művésznő szép is, fiatal is, tehetséges is – mi kéne még a sikerhez? Ám egy női lap is hallatlan törzsfejlődésen képes átmenni harminc nyári nap alatt – a sikeres nő prototípusát máris kizárólag politikusokban véli föllelni, akik ugyebár szépek is, fiatalok is, a tehetségükről meg csak annyit, hogy teljesen spontán fel tudtak kerülni egy pártatlan hölgyorgánium borítójára. Az pedig, hogy merő véletlenségből kizárólag kormánypárti politikusnőket talált meg az esztétikumra fogékony fotós, annak tulajdonítható, hogy a sikeresség a bulvárfeminin sajtóban az aktív hatalomgyakorlás diszkrét bájával köthető össze. (Klientúrabókról aligha lehet szó: a Gál J.-féle közkaszszából származó 44 milliós MSZP-propagandapénzből e kategóriában a Nők Lapja és a Meglepetés részesedik.) A csodálatos négyes látványa nem nélkülöz némi bizsergető izgalmat sem: a fantáziadúsabb (férfi) olvasók Lamperthet akár korbáccsal a kézben, kérlelhetetlen dominaként is elképzelhetik – igaz, ehhez már szükség van valamelyes perverz hajlamra is. A többiek viszont kifejezetten aszexuális képzettársításokat gerjesztenek: Szili szerint ugyan Petőfi manapság nem lenne fideszes, de ilyen címlap látán törne-zúzna Landerernél és Heckenastnál; Lendvai excenzor asszony sikerességéről meg csak annyit, hogy ha a hazai kultúra egészére is az a sors vár, mint a sikeresen csődbe juttatott Gondolat Könyvkiadóra, az maga lesz a kulturális forradalom. Kóródi Mária háziasszonymosolya se tévesszen meg senkit: kemény és férfias politikai ítélet-végrehajtóval van dolgunk. Azt a Turi Kovács-féle pályázatot például, amely a környezetvédelmi tárca imázsának megújítását célozta, a fáma szerint gondolkodás nélkül söpörte le. Az öt pályázó nem kapott magyarázatot az eljárásra – egy hatodik „megbízható” lett a győztes, természetesen pályázat nélkül. Az első kommunikációs eredmények már látszanak: ki lesz kotorva a Balatonból az iszap (már csak azt kell kitalálni, hogy hová; bár a miniszter asszony felfedezése szerint a tó közepe három méter mély), továbbá annyi fa lesz ültetve, hogy ne lássuk tőle az erdőt...

2002. AUGUSZTUS 6.

Sajtótörténeti mérőföldkő a Népszabadságban: a magyar kormányfő sztriptízt csinál a Pepsi-szigeten, s ezt a szemfüles fotóriporter haladéktalanul meg is örökíti. Medgyessy Péter épp egy kistehenes pólót cibál magára, s ez utolérhetetlenül „spontán” alkalom arra, hogy újfent megvillanthassa a baráti kampánysajtóból ismerős kigyúrt felsőtestét. A fotón a csupasz miniszterelnöki bőrtől alig néhány centiméterre a valószínű értelmi szerző, a mozgalmár politikusként abszolút független, humoristaként viszont örök ellenzéki Farkasházy Tivadar látható, aki talán Ron Werber megürült kampányfűherri helyére pályázik. (Ha közelít a tél, D-209 aligha ússza meg, hogy spontán módon a lábára ne próbáljon egy hócipőt.) Medgyessyn úgy áll a kistehenes póló, mint kistehéne a gatyá – mégis lehetséges, hogy az elhasznált szegfűt lecserélik majd erre az egyszerre hasznos (mert jól tejelő) és hedonista háziállatra (amely ül csak a fa tetején, de ha kell, az urnákhoz elviszi az anyját is). Ám egy ilyen póló kényes holmi: ha a szigetlakóknál is lett volna paradicsom, mint a kapolcsi völgylátogatóknál, bajosabb lenne kivenni a szövetből a foltot, mint a kémelhárítói előéletből...

2002. AUGUSZTUS 8.

Az még csak hagyján, hogy Placido Domingo Gy. Németh Erzsébettel fényképezkedik – elvégre láttunk már hasonlót: ha lepengetik a sztárgázsiját, alkalmasint Dépardieu is elszegődik kampányolni Meciarinak. Még az is belefér, hogy a szocialisták főpolgármester-jelöltje akut kultúrproblémáját megossza a nyilvánossággal: miért nincs Budapesten Operália tehetségkutató verseny – égetőbb kérdés ez még a félnapos rakparti dugóknál is. Az már aggályosabb, hogy vajon akárkinek a helikoptere leszállhat-e a Margitszigetre; bár ezt például Demszky Gábor is minden további nélkül el tudná intézni. Ami engem a leginkább foglalkoztat, az Domingo parlamenti látogatása. Ha kíváncsi Steindl Imre remekművére, teljesen helyénvaló, hogy Mandur házalelnök kalauzolja – de mit keres itt Gy. Németh? Igaz, hogy ők ketten vállvetve vívták a kétfrontos harcot a budapesti közgyűlésben – de milyen alapon használja helyhatósági kampánycélokra az ország házát a fővárosi szocialista frakció?

2002. AUGUSZTUS 10.

Kis János és Hack Péter kilépett az általuk is alapított SZDSZ-ből (indokaik ismerősek: a szabadság és a demokrácia elenyészett a szerveződésből, maradt a szövetség), s képezem, milyen fejvesztett kapkodás van most a Nyilvánosság Klubban: kerek egy hétig (Hack szerint több mint egy hónapig) eltitkolták e kardinális lépést a nyilvánosság előtt.

Mécs Imre úgy folytathatta szégyenteljes bizottsági mélyrepülését, hogy közben a nagyérdemű publikum nem tudhatta: még az alapító atyák sem mind értenek egyet azzal, amit a Kuncze-féle megélhetési pártmaradvány művel a hálózati kormányban. A müncheni bravúrkísérlet, hogy a hálózatiságot kiterjesszék az ellenzékre is, jogállami okokból megfeneklett ugyan, de elültette a bogarat a választói fülekbe. Most meg jön ez a két ex-SZDSZ-es, és azt mondja: ocsmányság ez mindenestül – vissza kellene térni esetleg az erkölcsi origóhoz, nem pedig tűzön-vízen át együtt kormányozni a hajdani ügynöktartókkal, szigorúan titkos tisztekkel és arcátlanul nyilvános kb-tagokkal. Vajon mennyire lesz bestseller e körökben a rendszervisszaváltás programja?

2002. AUGUSZTUS 14.

Azt gondolná az ember: egyenes adásban csakis külhoni tévéshowkban szoktak pofozkodni. Immár ez a tabu is megdőlt a magyar nyilvánosságban: a Fehérvár Televízióban Krasznai József, a strasbourgi romák etnoturizmusát szervező cigány vezető ragadtatta tettelegességre magát. Önbíráskodása nélkülöz mindennemű rasszista mellékízt: a kárvallott is roma (önkormányzati vezető) volt, a fizikai megtorlás reflexét pedig az a kijelentés váltotta ki, miszerint Krasznai gyereklányokat rontott volna meg. Miközben e spontán médiaeseményt egyszerű dúvad megnyilvánulásként könyvelhetjük el, azon is eltűnődhetünk, hogy a pislogó riporternő ijedelmén túl nem szolgál-e ez a hamisítatlan akciófilm némi – társadalmilag hasznosítható – tanulsággal is? Nem felelős-e valamicskét az uralkodó tömegmédia azért, hogy önös politikai érdekektől és számításoktól vezettetve egy ilyen önkontroll nélküli közszereplőt hozott sztárhelyzetbe; olyannyira, hogy „negyven magyar értelmiségi” egységfrontja sorakozott fel mögötte? A bíróság discséretesen gyorsan ítélt, s könnyű testi sértésnek minősítve az affért, százezer forintba taksálta a médiapofont. De ki kárpótol bennünket az illetőtől korábban elsenvedett, nagy nyilvánosság előtti „könnyű lelki sértésért”?

*

Ilyesmíről szoktak fantáziálni a zabolátlan kamaszok: a ZTE futballcsapata tétmérkőzősen, a találkozó 90. percében szerzett remekbe szabott akciógóllal megveri a világ talán leggazdagabb és egyik legjobb csapatát, a Manchester Unitedet. Ennek a valószínűsége körülbelül annyi volt, mint George Bush és Szaddam Huszein közös Nobel-békedíjának. Úgy látszik, a sport világában tényleg minden lehetséges. Vajon elképzelhető hasonló bravúr a mi NB III-as belpolitikai csataterünkön is?

2002. AUGUSZTUS 15.

Két hír egy napon: Wisinger István MÚOSZ-elnök nem érti, miért fáj Orbán Viktornak a televíziós sajtószabadság (hisz nem volt benne része soha); a Jobbik szervezet viszont azt nem érti, miként közölhette következmények nélkül Tasnádi Péter őrizetes az ATV műsorában, hogy egyenként fogja levasárlani a csekély számú jobboldali újságírókat. Lehet, hogy maradi vagyok, de jobban tetszene az a hír, hogy Wisinger a célponttá vált kollégáiért aggódik, s nem próbálja elhitetni, hogy több évtizedes televíziós múlt ellenére is elkerülte a figyelmét a köztvé szisztematikus kormányzati megszállása. (Bár amióta Pető Ivánnak nem probléma Sugár Ágnes kulturális igazgatói kinevezése, mert ez a végtelenül kulturált hölgy szétkampányolta ugyan magát az MSZP piros dzseki hakin, ezt kereskedelmi tévéként tette, ezért liberális szemüveggel nem számít pártkatonának – maradiságom mellé a skolasztikus gondolkodásmód teljes hiánya is társul.)

*

A Medgyessy-féle kutyakomédia stílszerű befejezés felé halad: az általa vezérelt két párt szépen felolvassa az előre megírt felmentő ítéletet, Balogh László bizottsági elnöknek meg nem kell törnie négy évig a fejét az azonnali kérdéseken, amíg az immár szigorúan nyilvános kormányfőtől megkapja azt az eltussolt nyolcvan választ. A közvélemény-kutatások pedig azt mutatják: az istenadta nép helyesli, hogy Medgyessy bohó ifjúkorában Dr. Jekyllt és Mr. Hyde-t játszott: nappal fedetlen keblű pénzügyes volt, éjjelnek évadján meg fedett belügyes. Pótkérdés: mi a különbség a tisztartó meg a tartótiszt között?

2002. AUGUSZTUS 19.

Azt eddig is sejthettük, hogy a Medgyessy-adminisztráció híján van az elvárható ízlésnek és a stílusnak, de hogy ilyen leplezetlenül és a száz nap türelmi időt sem betartva halmozza el állami kitüntetésekkel értelmiségi klientúráját, „független” kampánycsahosait, azt azért – valljuk meg – az aczéi kultúrpolitikán edződött polgár sem merte volna megkockáztatni. Hovatovább szociálliberális önmérsékletnek tekinthetjük, hogy kollektív elismerés gyanánt nem ékesítették gyémántokkal a párthű agitpropkabaré műfaját meghonosító Heti Hetest. Az aktuális hatalom úgyszólván senkiről sem feledkezett meg azok közül, akik tavasszal az első sorokban küzdöttek a választói agyak átmosásáért: Mészáros Tamás tévészártól az újságírói elfogulatlanság szobrának tekinthető Wisinger Istvánon át Farkasházy Tivadar kerttulajdonosig mindenki megkapta jól kiérdemelt zsoldját. Az indoklásokból pedig merőben új ismeretekre is szert tehattünk; megtudhattuk például, hogy Bolgár György: író. A hálózati kormány kultúrpolitikáját

híven illusztráló kitüntetésdömpinggel kapcsolatban azért egy biztató vonatkozásra sem árt figyelni. Az a tény, hogy az egész kommunikációs holdudvart egyszerre jutalmazták meg, s nem négy évre elosztva, kakukktojásokkal vegyítve, arról tanúskodik: nem nagyon bíznak benne, hogy jövő év augusztus 20-án is ők állítják össze a kitüntetési listákat.

2002. AUGUSZTUS 20.

Ezen a tűzijátéktalan, árvizes Szent István-napon egy képernyőképtelen, szinte minden mondatban bakizó, a sugógéppel reménytelen küzdelmet folytató miniszterelnököknek kellett volna jelképeznie az ünnepet. (A közszolgálati csatornák mellett a kereskedelmi-eken is sugározva a tévészózatot, ami nyilván a sajtószabadság szocialista típusú kiteljesedése.) Beszédírói egyszerre kívánták kielégíteni a vallásos és a materialista nézőket (államalapítónk szerintük „István, Szent István”); s különbséget tettek „magyarok és magyarul beszélők” között. Tűz és víz szépen összepárosult a produkcióban, de nem fér össze az életben: Medgyessyt német elvbarátai annak ellenére sem hívták meg a berlini árvízkonferenciára, hogy kifejezetten jelentkezett. A hivatalos kormányértékelés szerint nyilván két eset lehetséges: vagy nem folyik át Budapesten a Duna, vagy Magyarországon nem emelkedett meg a vízszint. Szent István forog a sírjában: Mária országának szigorúan titkos miniszterelnöke persona non grata a keresztény Európában.

2002. AUGUSZTUS 23.

A kormány választási ígéreteinek megfelelően kenyeret (19 ezer forint) és cirkuszt (tűzijáték) ad a népnek. Ha kell, az augusztus 20-i tűzijátékot augusztus 31-én (!) tartja meg. Pedig – régi jó demagóg érveikkel élve – az eldurrogatott petárdák árából temérdek lélegeztetőgép és műveseállomás volna finanszírozható. Miután négy évig számolgatták az égi látványosság költségeit, most egy szimpla szombaton nem áttallanak „esőnapot” rendezni. Az ember nem tud másra gondolni: a tűzijátékrendezésről a koalíciós szerződés titkos záradéka rendelkezik, s az SZDSZ klientúrája morcos volna, ha elesne ettől a kalkulált bevételtől. A Szent István-napi örömtüzek elhalasztásáról pedig egy régi „bátor” Ludas Matyi-címlap ötölhet az eszünkbe. E karikatúra alkotója az Éljen augusztus 20! feliraton áthúzta a számot, és fölé írta: Éljen augusztus 26.50!

2002. AUGUSZTUS 30.

Most, hogy Orbán Viktor kiadta a jelszót: kell egy polgári tévécsatorna is, mérget lehet venni, hogy a szocialisták és a szabad demokraták előbb-utóbb csinálni fognak egyet. Már keresik is a megfelelő embereket: nincs ugyanis hatékonyabb módszer annál, mint ha ők szolgáztatják a saját ellenzéküket is. Néhány erkölcsgyenge sajtómunkást, korunkbéli Szakasitsot mindig találni – sokkal megbízhatóbb megoldás azonban, ha elvű baloldaliakat maszkíroznak át jobboldaliakká. Időben kell hát szólni: egy kádépés elektronikus médium vagy egy Bodor Pál főszerkesztette lap „nem ér”! Hazafias Népfrontról pedig még csak álmodozni se tessék...

2002. AUGUSZTUS 31.

A (Kormányautó-)Klub Rádióban Bolgár György – két álszerű pironkodás között, amelylyel a hálózatbarát gratulációkat söpri be a Szent István–napi állami kitüntetésé örvén – nyilván merő véletlenségből telefonkapcsolatba kerül egy hölgygel, aki a zsidó nyári fesztivál programjait reklamírozza. (Ez helyesen nyári zsidó fesztivál volna, de kicsire – és a magyar szórendre – ne adjunk.) Ebben a közszolgálatinak álcázott reklámblokkban elhangzik, hogy a fesztiválról tudósított az Éjjeli menedék című „ellenkulturális” tévéműsor is – teljesen korrekten ugyan, de hát a vérlázító kontextus! (A kitűnő kitüntetettnek ehhez nincs szava.) Később a hölgy kedélyes klezmerbulira invitálja a tűzijáték után a budapestieket – amivel nincs is semmi baj, de nem sokkal utána azt a viccet meséli valaki: az elhalasztott tűzijátékkal a kormányzat Ron Werber MSZP-kampányfőnököknek akart kedveskedni a zsidó fesztivál alkalmából. Akik ismernek, azok tudják: a lehető legtávolabb áll tőlem mindennemű antiszemitizmus. A klezmert például kifejezetten kedvelem (pirotechnika nélkül); az izraeli állami terrorizmust, amelynek ezerszámra vannak véten polgári áldozatai, merő humanizmusból ítélem el; Werber urat pedig nem azért tartom kártékony embernek, mert ilyen vagy olyan származású, hanem mert Kovács Lászlóék jóvoltából legális kampányeszközzé tehetette Magyarországon az idegengyűlöletet (az antiromanizmust). Nos, ezt a budapesti kulturális kínálatot bővítő fesztivált én nem keverném össze a politikai petárdadurrogatással, a Medgyessy mintájú görög tüzzel. Nyilvánvaló ugyanis, hogy semmi köze hozzá. Nincs kétség: a póttűzijátékot 1947. augusztus 31. tiszteletére, a kék cédulás választások 55. évfordulójára időzítették.

2002. SZEPTEMBER 1.

A Szabadság téri százezres tüntetés nem tudott vezető hírré előlépni a baloldali gyámság alatt álló hazai médiában. A vezető hír az volt, hogy Mécs Imre újfent a sárba tapos-ta olyan makulátlan politikusok becsületét, mint Kádár Béla és Nógrádi László. Ők ugyanis vitán felül tisztáztattak az ügynökvádak alól; már azt követően, hogy a Magyar Hírlap című szabad demokrata szócső a hatályos alkotmányt két lábbal tiporva cím-lapsztorit csinált a nyilvánvalóan Mécsék által kiszivárogtatott névsorból. Most viszont kiállt ez a hajdan szebb napokat látott, a parlamentbe vigaszágon bejutott politikus, és Bubó doktori stílusban elismételte a rágalmakat. Ennél fogva úgy tűnt, mintha a Ma-gyar Hírlap korrekten járt volna el, holott csak kézen fogták egymást a rágalmazásban. Egyvalami azonban nem kendőzhető el: a miniszterelnökök között csakis Medgyessy Péter diktatúraszolga „érintett”!

2002. SZEPTEMBER 6.

Schmitt Pál a margitszigeti nagyréten nyitotta meg hivatalosan főpolgármester-jelölti kampányát. (A szocialisták a munkásmozgalmi hagyományoknak megfelelően a Vá-rosligetben szokták gyepre vinni a politikát.) A főváros polgáraihoz szólt egy polgár, ami manapság – amikor kipróbált önkényuralmi pártapparatszikok és velük megbont-hatatlan szövetségbe forrt volt szalonellenzékiek foglalják el a hatalomgyakorlás min-den grádicsát – feltehetőleg zavaró tényező. Nehéz konkurálni egy olyan emberrel, aki-nek eddigi hatvan évében semmi zsarolnivalót, beszerzési kartont, de még egy picur-ka szállodaépítési korrupciót sem találtak – azt a két olimpiai aranyat pedig három ba-ráti sajtóklub sem tudja meg nem történtté tenni. Lehet aztán sorolni a sportvezetői meg diplomáciai eredményeket is – de hát egy olyan országban, ahol egy fedett tiszt, aki közvetlen pénzügyminisztériumi munkatársai előtt is alakoskodott, a népszerűségi lis-ta élére törhet, az erények hátrányosak is lehetnek. A sajtó változatlanul azt találgatja, van-e titkos paktum Gy. Németh visszaléptetésére – mindenesetre most már bajos vol-na Erzsébet asszonyt kivenni az óriásplakátokon ábrázolt szocialista szendviczből. A je-lek azt mutatják, hogy Schmitt-tel egyik vetélytársa sem akar vitatkozni érdemi kérdé-sekről, pláne Budapestről – Gy. Németh legfőbb problémája például nem a fővárosi közlekedés ellehetetlenülése, hanem hogy mért nem tiltják be Szálasi könyvének árusí-tását. A (vélt) szélsőjobboldali veszély meglövelésével nyilván Demszkytől akar sza-vazatokat elvinni. (Szélsőbalozni nem fog a szocialista politikus, mert az eljjeszteni a munkáspárti szövetségeseiket. A Közép-európai Egyetemre meg nyilván nem jár, ahol németül árulják a Mein Kampfot.) Demszky viszonzásként a hajléktalanság ellen

küzd – úgy, hogy Faludy Györggyel kezdi. Bohém poétánk negyedszer is megnősült – az ifiasszony meg benyújtotta igényét a nemzet ajándékaként piárturbósított körúti lakásra. Az ilyesfajta kirakati szociálpolitika persze aligha illene Schmitthez...

2002. SZEPTEMBER 7.

A publicisztikákat már rég megírták, hogy ügynökügyben egyedül az SZDSZ makulátlan; most meg jön ez a Szalay Gábor-blamázs. Kuncze szerint kizárt, hogy az ő belügyminisztersége alatt lopták volna ki az eredeti aktát – nyilván olyan fatális véletlenről van szó, mint amikor Horn Gyula pufajkás iratai tűntek el szőrén-szálán. Az anonim időszakban amúgy – ki lehet az érintett szabad demokrata kormánytag? – sokan Magyar Bálintra tippeltek. Én tudtam, hogy ez kizárt: akkor nem lehetett volna Mécs Imre a Medgyessy-mosdatás főalakja. Bár a sógorság azért a sima átvilágítást is aggályossá teszi...

2002. SZEPTEMBER 8.

A kormány száznapos mérlegében nem az a fő kérdés, „beleültek-e a készbe” (ez nem kérdés); hanem az, hogy hol van most az a sok demokrata országimázközpontgyűlölő, aki azt hirdette: ne költsök az adófizetők pénzét pártpolitikai célzatú sikerpropagandára? Hol van most Keller László, aki a közpénzek elfolyásának meggátolásáért kapja államtitkári fizetését? Szégyellik-e magukat a kettős mérce bajnokai? Két éve majdnem megkövezték Orbánt, hogy tárgyal Schüssellal a kancellárral. Az osztrák kormány összetétele nem változott – de most nem horkannak fel a Schüssell-Medgyessy-találkozón, sőt legitimáló lépésnek tekintik. Hol az amnézia határa?

2002. SZEPTEMBER 13.

Demszky Gábor nem az a kiköpött Hídember. Úgy kellett neki, mint púp a hátára ez a döntőbírói ítélet: az Erzsébet hídi egymilliárdos korrózióvédelmi tender „nem kóser”, a közbeszerzési eljárás kívánnivalót hagy maga után – épp hogy csak azt nem tették hozzá: a szolgáltató gyanús körülmények között választott ki, s ez így, az önkormányzati kampány hajrájában mégiscsak kínos. A döntőbírói ítélet a nyomaték kedvéért még azt is hozzátette, hogy tessék a pénztárhoz fáradni, s megkönnyíteni mind a milliárdos kérdésekben feltűnően lezserül eljáró hivatal, mind az érte felelősséggel tartozó főpolgármester pénztárcáját. Demszky természetesen nem fizet (ez egyenlő volna a hanyag kezelést, uram bocsá?, korrupciót illető beismerő vallomással) – ehelyett fellebbez, bírósághoz fordul. Aligha kétséges, hogy ez a procedura október huszadikáig már

nem ér véget – ám Demszky a bíróság jóindulatában kormánypárti főemberként amúgy okkal bizakodhat. A bíróság jóindulata mostanában nemcsak olyan vonatkozásokban mutatkozik meg, mint a vecsési szocialista „számlagyárosok” ügyében elmennyörgött ejnyebejnye vagy Tasnádi Péter első fokon elítélt „levadászó vállalkozó” házi őrizeti keretek között fogatosított versenyszerű balatoni grillsütése, hanem már az Országos Igazságszolgáltatási Tanács önmérséklésében is. Ez a tanács – miután az Orbán-kormánynak jogosan és főleg médiaképesen kellemetlenkedett a bírák, ügyészek és más jogi doktorok vérlázító alulfizetettsége okán – most feltűnően belátó: az igazságügyiek bérigényei ugyan változatlanul jogosak, de a nemzetgazdaság más területein még égetőbbek a gondok, úgyhogy türelmesen várnak a sorukra. (És Bárándy miniszternek nem ég az arca...) Épp csak azt nem teszik hozzá: és köszönjük Medgyessy apánknak, hogy van nekünk, s hogy önkéntes felajánlásunkkal hozzájárulhattunk a száznapos program sikeréhez. Ám a kormányzati sikerekhez nemcsak ilyesmivel lehet hozzájárulni, hanem például a hídelzárók példás megbüntetésével is. (Azért nem minden határon túl – ha a bírósági tárgyalásra már a rendőrség sem megy el a cáfolhatatlan bizonyítékokkal, akkor Justitiának sincs mit tenni.) Demszkyt persze, aki az Erzsébet híd tetején elkerülte a közvetlen testi kontaktust, egyáltalán nem látszik izgatni, hogy alul roszdáll és rohad az egész konstrukció. Sőt (némileg előre menekülve) már az Árpád híd korrózióvédelmi elmaradásáért is az akadékoskodókat teszi meg bűnbaknak – ezek szerint ezt a tendert is az Erzsébet hídéhez hasonló módon „vajzták le”. A blamázt talán el lehetett volna kerülni, ha a budapesti hidak felügyeletét még időben átcsoportosítják az OIT-hez, netán egyenesen Bárándyhoz: ez esetben a lázadó döntőbizottság nyilván belátja tévedését, bocsánatot kér, hogy él, s rádöbbenvén, hogy a nemzetgazdaságnak sokkal sürgetőbb feladatai is vannak, a hídfestésre szánt pénzt egy az egyben felajánlja Demszky harmadik (ötödik, huszadik) újravásztásának kampányköltségeire...

2002. SZEPTEMBER 15.

Nagy Sándor szerint attól még kiváló kistérségi megbízott lehet valaki, hogy korábban az MSZP kampányában dolgozott. (Eddig csak az internetezőket lesunnyogózó Dévényi bukott meg.) Mint ahogy kiváló kulturális igazgató is lehet az MTV-ben, amelynek a kormányfő nevelt lánya a legszilárdabb oszlopa. (Vesd össze: Orbán-bányák.) Ők volnának a „nagyterségi megbízottak”?

2002. SZEPTEMBER 22.

Hogy egy országban kifütyülik a miniszterelnököt, az akár a demokrácia csallhatatlan jele is lehet. Ám ha egy legendás államférfiú, már-már „nemzeti szent” (ez esetben a kétszáz éve született Kossuth Lajos) emlékünnepe történik mindez, óhatatlanul fölveti a kérdést: vajon a kései utód méltó-e a nagy elődhöz? A kérdés költői, hiszen párthovatartozástól vagy politikai szimpátiától függetlenül minden józan gondolkodású polgár tisztában van vele: Medgyessy Péter csupa pötty személye méltatlan a Magyar Köztársasághoz, az ő országglásával eddigi mélypontjához érkezett a hazai demokrácia. Nem kell nagy jóstehetség hozzá: ezt az átmeneti periódust – a második szocialista tökefelhalmozás időszakát – még a baloldali történetírók is igyekeznek majd sürgősen elfelejteni. Ritkán adódik ugyanis olyan konstelláció, hogy mindhárom alapvető politikusi erény tekintetében ilyen messze alulteljesítsen valaki: komoly kétség fér feddhetetlen politikai előéletéhez (tisztázatlan szt-tiszti múlt), korrupciótól való érintetlenségéhez (Gresham-ügy), illetve kommunikációs alkalmasságához (a magyar nyelv elégtelen ismerete). Ha egy ilyen politikust mégis beszavaznak a hatalomba, sőt a népszerűségi lista élére röpitik, az nem a választói tömegek szűgyene, hanem az értelmiség, amely őt a választói tömegek számára szalonképessé sminkelte. Nehéz úgy értelmiséginek lenni, hogy az ember azt tapasztalja: korának és hazájának véleményformáló értelmisége túlnyomórészt olyan „áruló” (a demokratikus eszmények, a zsidó–keresztény erkölcs, az európai kultúra alapértékeinek meghazudtolója), mint a hitleri és sztálini egyeduralkodók „elkötelezett” értelmisége. Mi vezetett ezt az elitet arra, hogy önként magára vegye a szemellenzőt? Milyen érdekek, félelmek, előnyök mozgatnak egy amúgy erkölcsi és intellektuális talapzaton álló szellemi arisztokráciát, hogy segédkezet nyújtson egy szégyenteljes hatalomgyakorlásnak? Hol az a híres kritikai attitűd, „örökös ellenzékiesség”? Az értelmiség mai árulása nemcsak a manipuláció (kollektív médiahazugság) tökélyre fejlesztésében ölt testet, de a legkicsinyesebb szerezcsenmosdató technológia, a relativizálás széles körű alkalmazásában is. Ha kiderül a lopás, hasonlítsuk más (nagyobb) lopásokhoz. Ha a hatalom megszállja a médiát, állítsuk azt: mások még inkább megszállták volna. Ha kifütyülik Medgyessyt, a kilencztedes sajtótöbbség zajos kisebbségről cikkezik. S ha Medgyessy méltatlan a hivatalára, bányásszuk elő Kossuth esetét a zempléni árvák pénzével. Pedig nem kéne belemenni abba a lukácsista zsákutca-ba, hogy a legrosszabb Kossuth miként viszonyul a legjobb Medgyessyhez. Nincs alku: csak a fütyty a tiszta beszéd.

2002. SZEPTEMBER 23.

Amit Itáliában napok óta hitetlenkedve mesélnek, az immár a hazai nyilvánosság szűrőjén is átjutott: a magyar kultuszminiszter az Örök Városban, ott, ahol hazája kultúráját kellett volna képviselnie, hivatalos beszédében afölött kesergett, hogy kormánytag minőségében nem adhat magának íróként Kossuth-díjat. Szögezzük le: Görgey Gábor kiváló író, de csapnivaló miniszter. Ám íróként is tudnia kellene: egy tárcát vezetni nem művészi jutalomjáték, s többek között összeférhetetlenségi nyűgökkel is jár. Ha már a szemében az írói pálya értelme s bére egy földi díj, nem kéne ezzel a kényes római publikumot pertraktálni. A malraux-i modell így végképp nem működik: a művész-miniszterséghez ugyanis mindenekelőtt hibátlan stílus szükségeltetne...

2002. SZEPTEMBER 28.

Bizonyára én örültem meg, de legalábbis rosszul emlékszem, hogy idestova hét eszten-deje milyen elv szerint hozták létre a kétharmados médiatörvényt. Idestova hét eszten-deje olyan (utólag naivnak bizonyult) elv alapján alkották meg a médiatörvényt: a mindenkori kormányoldal és a mindenkori ellenzék delegáltjaik révén irányítják a média-hatóságot és a közmédiákat, hogy a pártpolitikusok közvetlenül ne szólhassanak bele azok működésébe. E delegáltak (az ORTT tagjai, illetve a rádió- és tévékuratóriumok elnökségei) azért kapnak államtitkári és miniszteri fizetéseket, hogy ezt a fogaske-rék-áttételt biztosítsák. A rendszer persze annyiban álszent és képmutató, hogy nem tudja (és akarja) garantálni a pártdelegáltak függetlenségét, azt, hogy a háttérben nem zajlik folyamatos egyeztetés. A játékszabályokat azonban (hogy a pártok mossák kezü-ket az elnökválasztási vagy frekvencia-odaítélési döntések alkalmával) bő öt évig min-denki betartotta. A médiatörvény betűje még az úgynevezett „csonka kuratóriumok” idején sem sérült – a mostani kormánypártok csupán a politikai előnyszerzés kedvéért nem töltötték fel az elnökségeket. (Egy ilyen propagandisztikus MIÉP-kártya ma is úgy kellene nekik, mint egy falat kenyér.) A törvényes látszatot az Aczél-istálló perióduso-san visszatérő rádiókuratóriumi elnöke rúgta fel, amikor nyilvánosan, sajtótájékoztató-n bírált egy konkrét műsort (a Vasárnapi Újságot). Kurátor két dologba nem szólhat bele: a műsorba és a műsorkészítő személyek kiletébe. (Alattomos, sunyi kis nyomás-gyakorlások már addig is voltak a médiaelnökökre bizonyos alkalmazottak eltávolítása végett, a kicsinyes politikai bosszúállás jegyében.) Agárdi úrnak itt egy demokráciában öt percen belül le kellett volna mondania tisztéről és miniszteri javadalmazásáról. Mi-ként Lendvai Ildikó frakcióvezető asszonynak is, mikor nyilvánosságra került, hogy té-véelnök-aspiránsok üzenetrögzítőjére támogató mondatokat diktál. Ugyanis az Aczél-

istálló e másik oszlopos tagja is törvényt szegett: beleszólt abba, ami neki tilos. Ilyenkor ócska kis elterelő hadműveletnek tekinthető, hogy az információ titoksértés útján került napvilágra: egy demokráciában az íratlan polgári erkölcs szerint Medgyessy Péternek is előbb le kellett volna mondania, miután kiderült, hogy a választók elől tudatosan eltitkolta múltját (azaz személyét nem valós színben állította be), s csak azután tárgyalhatnánk a titokszegés körülményeiről. Agárdi és Lendvai törvénytíprását nem menti, hogy a főnökük az első e sorban. A szocialista párt pedig hiába keresztkedik át szociáldemokrata pártra, ha szellemében változatlanul bolsevik. Persze ha a közszolgálati televíziózás a jövőben egyetlen nagy Friderikusz-show lesz, az ilyen szórászhasonlóságok, morális mélyrepülések bizonyára fel sem fognak tűnni...

2002. SZEPTEMBER 30.

A második szociálliberális kormány nem az a fő baj, hogy rosszul kormányoz, hanem az, hogy nem kormányoz. Miután a száznapos szemfényvesztések címén elosztogatta, amit az ország az elődje idején felhalmozott, már a megszorításra készül. Nem tette ingyenessé a tankönyveket, s nem épít egy kilométer új autópályát sem. A miniszter arcátlanul képes azt állítani: a megígért nyolcszáz kilométert úgy értették, hogy az eddigiekkel együtt lesz annyi. Így persze bért emelni is könnyű volna: elvégre az eddigi béremelések tartalmazzák a jövő évit is...

2002. OKTÓBER 3.

Cinizmusra nincs ellenszerem – mondotta Medgyessy Péter az ország házában, miután könnyelmű ígéretét (miszerint egy interpellációban szereplő család tankönyveit zsebből kifizeti) tömegesíteni kívánta az ellenzék. Obsitos pénzügyminiszterként nem volt nehéz átlátnia: ezt még az ő nehezen összekuporgatott többmilliárdos magánvagyonra is erősen megsínylené. Nem tudni, a saját cinizmusát hogyan kezeli a szervezete, nehéz ugyanis másként értelmezni, hogy ugyanott megköszönte az ügynökökben kellemetlenkedő ellenlábasainak az utóbbi hónapok népszerűség-növekedését. Ha Nádás Péter ezt értette azon, hogy a politika és az erkölcs nincs köszönő viszonyban egymással, akkor rendkívüli Nobel-díjat érdemel. Az ingyentankönyvekről szóló hazug kampányígéret után az új MSZP-szlogen („Tartjuk a szavunkat”) a cinizmus csimborasszója. Talán hely híján lemaradt előle: „Sem mire sem”.

2002. OKTÓBER 5.

Ha megkockáztatjuk, hogy Mizsei Zsuzsanna az új, keresztényszocialista embertípus egyik első példánya, aki egyazon porhüvelyben egyesíti a keresztényi megbocsátást és a szociáldemokrata társadalmi érzékenységet – engedtessek meg azt mondanom: hadd maradjunk még kicsinykét a régi, tökéletlen embertípusnál. Az ugyanis legfeljebb politológiai lábjegyzet, hogy a jobb sorsra érdemes (s a bíróság szerint öt éven át illegitim) Kereszténydemokrata Néppárt gyászhuszárai képesek voltak ideológiai hátraarcra is annak érdekében, hogy bravúrosan egyesíthessék a rákosista szálamizás és a megélhetési politizálás szempontjait. Az viszont már egyszerűen szálnalmas, hogy egy sülyedőfélben lévő politikai karrier megmentése érdekében Mizsei a „hálózati kormány” keretleányává sem átalott elszegődni. A Millenáris Kht. jól fizetett, fura úrnőjeként készséggel kiszolgálja a bizonytalan adatvédelmi felhatalmazással és aggályos nyomozati módszerekkel operáló szocialista magánrendőrséget, amelynek egyetlen feladata, hogy valami hűtlen kezelést mégiscsak ráhúzzon az előző kormányzatra. A kampányban és azután nagy garral beharangozott „guruló százmilliárdok” azonban sehogy sem akarnak előkerülni: felsültek az MFB-vel, a Terror Házával, de még a Hídemberrel is. Most még az autópálya-építéssel próbálkoznak – valahogy el kell terelni a figyelmet arról, hogy a Medgyessy-kabinet (ha már közbeszerzés nélkül nem tudott) gyakorlatilag egyáltalán nem óhajt autópályát építeni. Marad a Millenáris, amelynek előző vezetőjét, Berkecz Máriát volt szíves Mizsei Zsuzsanna feljelenteni – a többi pedig már a Salgó-féle „hálózati rendőrség” dolga. A Salgó-féle fogdaőrizet szerint pedig többször át kell vizsgálni a pucérra vetköztetett őrizetes testnyílásait, továbbá éjjel – a jól bevált Péter Gábor-i recept szerint – fel kell kapcsolgatni cellájában a villanyt, hogy ne tudjon az elvetemült bűnöző aludni sem. (Már most szögezzük le: Mizseinek a maga idejében a könyvelését kéretik átvizsgálni!) Az ORFK ezredese a fogdaszabályzatnak nevezett emberkínzást nem restelli úgy kommentálni, hogy egy értelmiségi, aki nem szokott hozzá a Salgó mintájú barbarizmushoz, nehezen viselheti el a motozás e formáját. Bizonyára az értelmiségi finnyasság az oka, hogy nehezen viseljük a Salgó-féle szelektív szigort: nem tudunk például arról, hogy Tasnádi Pétert megmotozták-e a háziőrizetben fogantatosított balatoni grillsütés előtt, vagy hogy mi a helyzet a számlagyáros vecsési szocialista pártelnök testnyílásaival...

(Heti Válasz, 2002. június 7. – október 11.)

A

»
fé
m
a
a
g
s
v
é
n

t
d
u
v
h
A
l
f

n
o
t
n
s
f
v
t
o
n

Ezüstkor

A BIRODALOM VÉGNAPJAI

„A birodalmon csend ült. A kultúra terjedt és langyosodott, mint az eloszló hő: nagyobb felület és kisebb hőfok.” Babits Mihály jellemzi ekként a római (b)irodalom ezüstkortát: mintha művelt latin pogányként is mindenki a rusztikus keresztény Megváltóra várna, aki valahol a periférián, a császári tekintet látóköreén kívül talán már meg is született, ám akiknek az országára tör, még tudomást sem szerezhettek róla. Babits mélyen hívó elfogultsága kétségtelen e kérdésben (az Ószövetséget idegennek tartja, míg az Újszövetségben otthonosan érzi magát, hazai fuvalatokat érez ki belőle – igaz, aztán kisvártatva megírja a világirodalom legszebb Jónás-versét); egyébként viszont csak egy másfél évezredes történetírói közhelyet variál: azt, amely a mindenkori világhatalmak pillanatnyi morális és kulturális állapotát a hanyatló Rómához hasonlítja.

Tehetjük-e ezt mi is a Krisztus utáni harmadik évezred elején? Ember legyen a talpán, aki határozottan vágja rá erre a kérdésre a választ. Még néhány röpke évtizede is legalább két ormótlan Róma uralta a sárgolyót: az egyik időközben mindannyiunk őszinte meglepetésére visszasüppedt a regionális birodalmak szintjére, a másik viszont hatalmasabb, és – némi átmeneti mindenhatóság-tudatot követően, a sebezhetetlenség mítoszának teátrális szétpukkanása után – tanácstalanabb, mint valaha. Azonkívül mi is építgetünk mostanság itt a vénséges Európában egy új, áramvonalas Rómát – dagaszthatja a keblünket a büszkeség, hogy a jelek szerint újfent megfelelhetünk provinciának.

Babits az egész emberi történelmet csakis a kultúra felől hajlandó vizsgálni. Nála nincsenek gazdasági meghatározottságok, nincs alap és felépítmény hazug kettőssége: csupán az ember lelke meg a közösség lelki igénye létezik, ami pedig a kultúrában ölt testet. Meggyőzően senki nem cáfolta eddig, hogy létezik jobb társadalmi fokmérő, megbízhatóbb lakmuspapír a kultúránál. Legújabban már a világmegváltó közgazdaság-tudományba vetett hitünk is megrendülni látszik: a fejlődés már nem feltétlenül fenntartható, a piaci tranzakciókban mind több a virtuális és irracionális elem, a pénzügyi és tőzsdefolyamatokat pedig az ügyeletes guruk előszeretettel hasonlítják a megfoghatatlan művészi ihlethez. A kultúra mára globális iparág lett – de bármilyen rekordokat is dönt a terjedési sebessége, valahogy tényleg ellangyosodott, mint az eloszló hő: nagyobb felület és kisebb hőfok.

Korunkban persze nem ül csend a birodalmon: jobban szorongunk annál, semhogy lemondjunk a szakadatlan dáridóról. Még az sem biztos, hogy ezüstkorban élünk: szükségeltetne egy Cicero, egy Vergilius, egy Horatius, hogy viszonyíthassunk az aranykorhoz. Az egybeesések a babitsi diagnózissal mindenesetre kísértetiesek. „Csend volt a kultúrában is, a szellem vívódásai mintha megpihentek volna” – írja. Ha eltekin-tünk a mutatványos hangzavartól, a percmemberkék öntömjénezésétől, nem ezt a kínos, vívódásmentes csendet tapasztaljuk-e ma is? „A keleti miszticizmus mindenfelől beha-tolt a római kultúrába. A túlművelt, beteges, már eltompult szellem szomjazta az újat, a csodát, a mágiát. Templomok épültek keleti isteneknek, akiket Róma éppoly szabad-elvűen fogadott be panteonjába, mint a görögöket, de már eljött a földre az Isten, aki-vel szemben majd nem lesz ilyen szabadelvű.” A keleti miszticizmus, amely az atlanti érdekelvűségtől érintetlen rezervátumokban átmentette magát, újra itt van a kertek alatt: a vulgárbuddhizmustól az elüzletiesedett harcművészeti kurzusokig beleette ma-gát hétköznapijainkba. Talán nem kifejezetten túlművelt, de tompaságra és betegségre hajlamos szellemünk szomjazza az újat – feltéve, ha könnyen fogyasztható. Babits anél-kül rajzolta meg az önfelszámoló multikulturalizmus természetét, hogy e fogalmat is-merte volna. S finoman jelezte fenntartásait a kétmércés, fundamentalista liberaliz-mussal szemben is, amely egyszerre volt képes befogadónak és másságtisztelőnek, va-lamint elszánt keresztényüldözőnek mutatkozni. (Eszert ez sem a második ezredfor-duló találmánya.) Lehetséges, hogy mégiscsak ezüstkorban élünk?

Nézzük, mi jellemzi Babitsnál az ezüstkor írástudóit! Seneca nem egyéb, mint „vala-mi ideges és cikornyás szóáradat” – ez ismerős életből és irodalomból egyaránt. Petronius „a dekadens világlélevezet embere” – ha a honi médiára gondolunk, ezt sem kell magyarázni (bár a korunkbéli Satyricon a legritkább esetben „cinikus és zseniá-lis”). Az ezüstkor császára „korlátlan hatalmú kéjenc” – ebben nem nehéz felismerni a globalizmus új, a morál béklyóit levető természetét, amely (ha érdekében áll) a nevelő célzatú háborút is a jog köntösébe öltözteti. Pedig Babits nem hímez-hámoz, amikor ki-fejti, hogy „a római fegyelem” (azaz a parancsuralmi lojalitás, korunkra alkalmazva pe-dig az alapvető erkölcsi fenntartásokat úberelő jogkövető magatartás) „végeredmény-ben különös következményt hozott: kiszolgáltatva az egész kultúrvilágot az ellenállás le-hetősége nélkül bárkinek, aki véletlenül a legfelsőbb parancscsúcsra csöppent”. Köl-tőnk naiv aggodalma a „kultúrvilágért” már-már megható, de ha jobban figyelünk, a társadalmi berendezkedések optimális volta iránti szkepticizmus is kiolvasható belőle. Itt persze lehet azzal jönni, hogy a Néró-féle dekadens despotizmus meg a mi kifino-mult demokráciamodellünk között mégiscsak van néhány árnyalatnyi különbség, de elég csak visszagondolni a közelmúlt eseményeire: a demokratikus játékszabályok elle-nére hányan röppentek méltatlanul „a legfelsőbb parancscsúcsra” – s máris elbizony-talanodhatunk fekete-fehér világképünkben.

Ezüstkorunkban intézményes igazságtételben reménykedni alighanem botorság, s e formálódó globálfejelemben a civil kurázsinak is csak korlátozott esélye van. S hogy melyek a lehetséges magatartásminták? „Nem törődni semmivel, mindenen csúfolódní”, mint az epigrammaköltő Martialis? A kabaré mára inkább hatalomtechnikai trükk, agitpropmechanizmus, pehelysúlyú zsdánovocskákkal. Vagy kövessük Juvenalis példáját, aki „sötét, pesszimista, s a világ, amit feltár, a Messalinák kéjelgése, az intelligencia leromlása, az egyiptomi babonák fertője, a sok csalás és panama, a gyermekek korai beszennyezése, alig hagy egy sugárt”? Vajon mit ér a szenvtelen tényfeltárás a hatalmi hedonizmussal, a kommunikációs álpuritanizmussal, az intézményes népbutítással, az ösztönlénnyé aljasító valóságshow-iparral, a média-pedofiliával, a politikailag korrektnek álcázott orwelli „újbeszél” nyelvvel szemben?

Bizzunk abban az alig-sugárban. Még az se baj, ha ezüsből van.

(Magyar Nemzet, 2003. február 1.)

EGYSZER KAROLJ ÁT EGY FÁT

A cím plágium: egy, a hazai cigányokkal foglalkozó antológia gerincéről kölcsönöztem. Leplezetlenül a beleérzésre apellál: egyszer gondold bele magad a cigányság helyzetébe – s másként vélekedsz majd a kérdésről. Az empátia manapság ritka portéka (az embernek az az érzése, hogy a „hivatásos” jogvédők némelyike számára is csupán ürügy, röptető politikai szellő, az emberiség tetszőleges osztályozásának kínáló eszköze); nem árt tehát megbecsülni a hasznos metaforákat.

Csoda-e, ha felkapjuk a fejünket, amikor találkozunk a motívummal? Nem Lúdas Matyi dévaj tantörténetére gondolok (ahol a fa óvatlan átkarolása Döbrögi uram számára előbb személyi szabadságának kötél általi korlátozásával, majd önbíráskodó tettelegességből fakadó fizikai érdeksérelemmel járt együtt), hanem egy egészen friss sztorira. Ha az ember olykor belelapoz a bulvárlapokba, értékes leletekre bukkanhat. Például egy beszédes fotográfiára, amelyen hazája szabadon választott politikai vezetője egy karibi fát karol át azon egyszerű okból, hogy az szerencsét hoz. A politikai vezető önfeladt tekintetéből ítélve semmi kétség: a gesztus önkéntes, mozgatórugója az összekacsintó játékoság, az optika látókörén kívül nem áll ott egy Lúdas Matteo, aki töltött kalózkabattal kényszerítené a rekreálódó hírességet a nem minden erotikus kisugárzástól mentes műveletre.

Voltaképp csak örülhetünk e közkinccsé tett kordokumentumnak: lám, közös sorunk egyik fő kovácsolója nem csupán az ostoba turisztikai babonáknak nem foglya (különben nem évdne így velük), de megtalálta bolygónkon azt az ideális helyet is, ahol mindannyiunk öröme feltöltődhet – ebből hosszabb távon nekünk is csak hasznunk

lehet itt, a fagyos, áram-kimaradásos, tengelyrepedéses kis hazában. Ettől fogva merő demagógia minden kritikus szó, amely e téli nyaralást illeti: mindenki tudta, aki órá vokolt, hogy személyében egy roppant gazdag embernek (hazai viszonyok között mágnásnak) szavaz bizalmat – ennek a fotogén faölelésnek tehát előbb-utóbb törvényszerűen be kellett következnie. Akinek éleslátását még nem homályosította el a pártpolitizálási szűrkehályog, tisztában van vele: az évi rendes szabadság(ok) eltöltése még politikusok esetében sem politikai kérdés; igaz, ez ügyben a mértékadó pártok és lapok is előszeretettel alkalmazzák a jó öreg kettős mércét. Ha volna a mai magyar társadalomban mindenki által elfogadott erkölcsi minimum (a mindenható jogállam bűvöletében – mint fürdővízzel a gyereket – ezt is sikerült kizúdítni az udvarra), mostanság sűrű bocsánatkérésektől hemzsegne a sajtó: hölgyeim és uraim, tévedtünk, az osztrák Alpokban síelni vagy a horvát tengerparton pecázgatni éppúgy nem morális kérdés, mint karibi koktélokot szürcsölgetni. Igaz, ha ez az etikai közös nevező létezne, le kellene mondani az örökös „megmondóemberek” féltett kiváltságáról: hogy az adott helyzetet mérlegelve mindig és kizárólag ők állapítsák meg egy adott gesztus vagy cselekvés erkölcsös vagy erkölcstelen voltát – ha erre világos játékszabályok alapján a „mezei magyar” is képes volna, a szellemi talpasok e rétege lényegében fölöslegessé válna.

Faátkarolási gondolatmenetünket azonban félrevinné, ha a társadalom erkölcsi állapotát mozdulatlanak tekintenénk. Ez esetben elvennénk a szükséges jogállami korrekciókra hivatott Alkotmánybíróságnak is, ami egyrészt végrehajtó túlhatalomhoz, másrészt a törvényhozói hatalom kontrolljának elvesztéséhez vezetne. Márpedig az alkotmánybírák mondták ki azt az alaptételt is, hogy a közszereplőknek, fő-fő közszolgáknak szűkebbek a személyes és személyiségi jogaik, mint más földi halandóknak. Ilyesmire nem csak akkor kell emlékeznünk, mikor túlbuzgó és szervilis bíróságok hajlamosak összekeverni a közbotrányokozást a legfőbb közbizalmi méltóságok verbális bírálatával (holott nekik az állítás igazságtartalmától függetlenül el kell túrniuk azt is, ha a szólásszabadság keretein belül esetleg méltatlanul negatív jelzőket aggatnak rájuk – kivéve, ha sürgősen be nem vezetjük a „demokratikus felségvédelem” nonszensz kategóriáját). Nem haszontalan az alkotmánybírói verdiktnek arra a következményére sem figyelemmel lennünk, hogy a közszereplőknek óvatosabbnak kell lennie a közembernél magánéleti megnyilvánulásaiiban is.

Ebben a fénytörésben nem is az adófizetők pénzéből finanszírozott elégtelen állampropaganda, a nyilvánvaló félretájékoztatás (füllentés) a bosszantó, hanem e porcelánbolti elefánttánc leplezetlensége. Az, hogy a kínos egybeesések sokasága (az előre felvett, majd egyenes adásnak álcázott tévéinterjú; kereskedelmi tévések spontán felbukkanása a magas rangú nyaralás helyszínén; a főtanácsadó későbbi kínos magyarázkodása, miszerint véletlenül futott össze kenyéradójával ott és akkor a sárteke túlfelén, aki egyébként nem is a barátja, s ez már önmagában is cáfolata annak, hogy a spekulációk

szerint rekreációs koktélozás közben arra jutottak volna, hogy őt kellene becsempészní a kiadó pártelnöki székbe) azt mutatja, hogy az antidemokratikus kamarillapolitizálásnak csak a stílusa és a díszletei változnak, a természete nem. Ez sokkal szomorúbb tapasztalat, mint az, hogy a turisztikai célszörzágok piacán mind kevésbé számottevő válogatási szempont az ott uralkodó elnyomás mértéke.

Néhány éve még botrányszámba ment, hogy választott országvezetők idillikus családi körben tűntek fel a bulvársajtóban. (Később persze már nem csak idillikusban.) A karibi fa átkarolásának professzionista ábrázolása arról tanúskodik: mára ez a piáreszköz polgárjogot nyert. Mivel tökéletes szervezés szükséges hozzá, hogy fotós és alanya adott időben és adott helyen megjelenjen, érthetetlen az a kommunikációs zavar, amely a tárgyalat esetben a mértékadó sajtó semmivel sem magyarázható szakmai mértéktévesztését idézte elő. Hogy miként vizsgáljuk egy ország-adminisztráció propagandagépezete egy (részben saját maga által kreált) válsághelyzetben, az mindig közérdekű, de korántsem ez a lényeg. A lényeg ebben a korunkbéli Döbrögi-történetben az, hogy már a profik sem tudják, mit akarnak kommunikálni, s mit elhallgatni. Ez már a vég, az értékválság tetőzése. Amiről az az átkarolt karibi fa végképp semmit nem tehet...

(Magyar Nemzet, 2003. február 8.)

FORGALMI AKADÁLYOK

Az ember, aki a diktatúrák szeszélye folytán netán nem is érettségizett történelemből, időnként egészen össze van zavarodva. Szeretne hasznos polgára lenni a társadalomnak, hűséges fia a hazájának, így hát árgus szemekkel les minden bölcs instrukciót, amely főállású, választott közszolgáitól származik: hátha az ő jóvoltukból gördüleke-nyebben meg tudna felelni e magasztos elhivatásnak. A főállású, választott közszolgák némelyike azonban nem rejtí véka alá: szerinte kizárólagos jelleggel a rend őrei hivatottak megítélí, ki a szélsőséges ebben az országban és ki nem; ki korzózhat végig csoportba verődve a világörökséggé avanszált Andrassy úton, s ki az, aki inkább maradjon csak otthon vesztég. A polgár, akinek megzavarták a fejét holmi alapvető alkotmányos szabadságjogokkal (szólásszabadság, gyülekezési szabadság és más hasonló csacskság), az első pillanatban azt hiszi, hogy megromlott a hallása. De nem, szó sincs ilyenmiről: a híradások szorgalmasan ismételtetik, hogy nálunk bizony a hatóság egyben csalhatatlan órákulum is.

A tüntetésebíráló és szélsősésmegállapító hivatal ebből kifolyólag maga az uniformist öltött mérsékeltség. A mérsékelt mindig magából indul ki, s azt tartja szélsőségeknek, ami tőle jó távol van. Csakhogy ha a szélsőség is önmagához méri a mezőnyt, tőle

meg az állítólagos mérsékeltség lehet irdatlanul távol, már-már szélső helyzetben. Egy demokráciában ilyenkor szokás közmegegyezésre hivatkozni, hogy egyáltalán képesek legyünk megnevezni, ki kicsoda – de lehetséges-e a pálya méretéről és hatályos játékszabályról beszélni ott, ahol a centercsatár szerepében tetszelgő rendőrhatalósági főfőnök balszélsőként kezdte a pályafutását, és csak taktikai húzás gyanánt, a második felidőben húzódott be középre?

Erre viszont a kínálkozó replika az lehet, hogy ha maga is érintett a dologban, legalább szagról megismeri, mi a szélsőség. Ha eléje kerül mondjuk a Nyirok és Becstelen-ség nevezetű szervezet, az vonulhat; míg a Civilek a Békéért elvbaráti konzorcium legfeljebb második nekifutásra, mert szemantikailag a Katonák a Háborúért érdekcsoport ellentétét képezi, emellett meg mi már sürgősséggel aláírtunk. Igaz, a dolgok fegyverrel való elintézését kizárólag a világbéke érdekében szorgalmazzuk (vesd össze: békeharc), s igazunkat csalhatatlanul bizonyítja, hogy eredendően az antiterrorista oldalon állunk (vesd össze: igazságos és igazságtalan háborúk marxista elmélete). Légy a tejben, hogy a Kárpát-medencei német érdekszférát nemrég még a franciák felé szorgalmaztuk tágitani. Most, hogy a két, valaha esküdt ellenség makacskodó vétóban forrott össze, lassan kezdetjük is a tapogatózó tárgyalásokat, miként csatlakozhatnánk mégis inkább az összehasonlíthatatlanul kevesebbet lacafacázó, egyszerűségében nagyszerű, reménybeli Amerikai Unióhoz.

Az ember, aki nem érettségizett történelemből, készséggel elfogadja ugyan, hogy az Andrássy úton tüntetőleg masírozni pusztá forgalomtechnikai kérdés – azt viszont nem érti, miért csak most fedezték fel a paragrafusok rengetegében „a forgalom aránytalan akadályozásának” korszakalkotóan zseniális passzusát. Ha erre hamarabb felfigyelünk, a fogason maradtak volna a Demokratikus Charta esernyői, a taxisok a blokádot még a szájukra sem merik venni, nem lett volna élőláncos Dunasaurusz-tüntetés, az erdélyi falurombolás elleni demonstrációnak meg azzal lehetett volna elejét venni, hogy aránytalanul korlátozza a Hősök terén fényképezkedő távol-keleti turisták szabad mozgását. Ebből következőleg a szóban forgó helyen holmiféle újratemetésnek sem lett volna semmi esélye (hiszen aránytalanul akadályozta volna a piros húszas buszjáratot), tehát bohó ifjú szónokok sem szólíthattak volna fel idegen ábécét használó megszállókat a haladéktalan távozásra. A forgalmat aránytalanul akadályozták az izgága ötvenhatos forradalmárok is – okvetetlenkedésük miatt a testvéri tankok a tervezettnél sokkal döcögősebben tudtak felindulni. Tiszta haszon lett volna, ha ettől a jogállami úttorlasztól visszaborzadva a románok sem vonulnak be Pestre, miként a törökök sem Budára – arról nem is szólva, hogy a tatárok Muhinál milyen aránytalanul akadályozták a magyar székértábor belső forgalmát. De vehetünk mindjárt világtörténelmi példákat is: a Bastille lerombolói kétségkívül aránytalanul akadályozták a párizsi udvari arisztokrácia zavartalan hintőforgalmát, a keresztes hadak aránytalanul feldúlták a Szent-

föld békéjét, az első maratoni futó pedig aránytalanul sok helyet foglalt el az athéni országútból.

A történelmi analfabetizmusnak persze előnyei is vannak: nem üvölt fel lépten-nyomon az ember, ha avas portékaként rég lejáratódott propagandaszólamokat akarnak rásózni. Most ugyebár örül a lélek, hogy mégis vonulnak a civilek – s további pozitívum, hogy ez nem kötelező, mint valaha a frizuradivat-teremtő Angela Davis szabadságáért protestálni. Annak idején Vietnámot naponta biztosítottuk afelől, hogy vele vagyunk – most már az is eredmény, ha nem várnak tőlünk permanens hűségesküti. A történelemmel a legnagyobb baj alighanem az, hogy sosincs vége: ugyanazok az until ismert, olykor kínosan kicsinyes körök ismétlődnek. A farkas a pataknál felkérheti ugyan a bárányt, hogy bizonyítsa ártatlanságát, a jogi eljárás kimenetele azonban a folyásiránytól függetlenül nem lehet kétséges. A komor lényeg tehát merő unalom – legfeljebb a mindennapi szivárványos részletek birizgálhatják fantáziánkat: tényleg kilövik-e a meztelenkedő műsorvezetőnőt az ürbe (jó volna); tényleg gyilkolhat-e nálunk is minden további nélkül egyik-másik titkosszolgálat (mint a 007-es ügynök, akinek szabad jogosítványa van az ölésre); tényleg összefüggésben van-e ez azzal a hitközségi kijelentéssel, hogy ha a hatóság nem védi meg őket a szélsőségektől, majd ők megvédik magukat; illetve biztosan eurokonform-e, ha egy szektavezér lelki alapon nyilvánosan beleszólhat a legnépszerűbb honi focicsapat összeállításába?

Mindezek persze elenyésző gondok ahhoz a dilemmához képest, hogy az Andrássy úton mikor aránytalan a forgalom sérelme; illetve hogy a hivatásos forgalom-akadálytalanítók miként küzdenek meg teszem azt a szélsőséges folklórrendezvények akut problémájával. Csak bízni lehet abban, hogy ők, akik a szlogen szerint éjt nappallá téve szolgálnak és védnek, általában véve nem pusztá forgalmi akadályoknak tekintenek bennünket...

(Magyar Nemzet, 2003. február 15.)

MÉDIA ÁLTAL HOMÁLYOSAN

Ha volna közös nevező, amelyen a magyarországi politikai erők mindegyike – előéletre, irányultságra és világmegváltó elhivatottságra való tekintet nélkül – osztozni tudna, az alighanem az a megállapítás lehetne: a hatályos médiatörvény úgy rossz, ahogy van. Ugyanakkor ezt is tudjuk: a jogszabályban annak idején lényegében kódolták a megváltoztathatatlanosságát. Ez a kétharmados törvény csak látszólag egyszerű számszaki csapda: valójában sokkal több tényező „betonozza be” mindennapjainkba holmi parlamenti matematikánál. Eleinte úgy tűnt (vagy úgy kommunikálták), hogy létrehozható valamiféle garantálható egyensúly a mindenkori ellenzéki és kormánypártok

között – a törvényácsolók jól fizetett szakértői azonban figyelmen kívül hagyták azt a kézenfekvő lehetőséget, hogy az Országgyűlésbe a választók akaratából törvényes radikális jobb- és baloldali pártok is bejuthatnak, értelmezhetetlenné téve a kétosztatú paritás elvét. (Nyilván voltak, akik már annak idején is úgy gondolták: ha a saját szélsőségünk is mi vagyunk, s a várfalon belül telepítjük le mind eszméiket, mind választóikat, mind hadra fogható politikusaikat, nem lesz kitől elhatárolódnunk. A kettős mérce szellemi bajnokai épp a tisztességesebb felfogást büntették: ha valamely oldal megmaradt két táborban, a várfal két oldalán, de nem húzta fel minden szíre-szóra a felvonóhidat.)

Miután jól látható, hogy a médiatörvény már a harmadik kormányciklusban nem képes betölteni hivatását, mégsem nyúl hozzá a politikai elit, ideje megvizsgálni, ki mindenkinek áll érdekében ez a vészes időhúzás. A médiatestületnek és a közszolgálati kuratóriumok tagjainak mindenképpen – amíg ezt a pseudohivataliságot fel nem váltja egy valódi, felelős médiaigazgatás, addig ők háborítatlanul élvezhetik miniszteri és államtitkári szintű javadalmazásukat, természetbeni juttatásaikat. Ezzel szemben lényegében senkinek nem felelnek munkájuk elégséges vagy elégtelen voltaért (az Országgyűlésnek való beszámolókat maga a Tisztelt Ház süllyesztette a kicsinyes pártpolitikai csatározások, szimbolikus bosszúállások szintjére). A médiahatóság döntéseinek gyakorlatilag nincs fellebbezési fóruma (ami mégiscsak jogi gyöngyszem egy demokráciában); a kuratóriumoknak mint tulajdonosi testületeknek pedig a hajuk szála sem görbülhet, ha asszisztálnak a rájuk bízott állami vagyon módszeres elherdálásához.

Azt is mondják (és a tények ismeretében ezzel bajos vitatkozni), hogy a kurátorok ebben a rendszerben jószerivel semmit nem tehetnek a közmédiiumok eredményes működtetéséért, sőt túléléséért: rájuk statisztaszerepet osztottak, hogy a törvény ereje által a médiapiacot – s vele együtt a politikai választásokat is markánsan befolyásoló tudatipart – engedelmesen átjuttasszák a kereskedelmi társaságoknak. Ha ez szándékosan történt, az bizony az állami vagyon hűtlen kezelése, közösség elleni büntett. (Hazaárulást már nem mer mondani a lojális magyar ember, nehogy lefogják, mikor átvisz az útja a Tapolcai-medencén.) Ami bő fél évtizeddel ezelőtt pusztá tőkecsalogató húzásnak, multiédesgető mézesmadzagnak tűnt (hogy például a kereskedelmi csatornák többet és szabadabban – akár filmeket megszakítva – reklámozhattak, mint a közszolgálatiak), a honi közszolgálat kivégzéséhez vezető lépcső első grádicsait jelentette. Kissé durvábban fogalmazva: élnünk kell a gyanúperrel, hogy a médiatörvény e passzusait a leendő csatornabérlők s nem a honatyák írták. Ha jó szándékú naivitásból fogadták el a közösségi szféra önfeladásba torkolló öncsonkítását, akkor legfeljebb annyit mondhatunk: magyar balsors, török átok. Ha anyagi érdekből tették, kezdjük érteni a hazánkat sújtó magas korrupciós indexet. Ám ha mindez politikai ravaszkodásból történt – ideje tiszta vizet önteni a pohárba.

Voltaképpen azt sem tudjuk, ki a tulajdonosa a nézettségi hercehurcában élővas médiumoknak. A törvény halovány kísérletet tesz a kereszttulajdonlások és monopolhelyzetek kiküszöbölésére, de a „nagyszülői” szintet már nem vizsgálja, nem is szólva a keresztkomaságról. Fennáll a veszélye, hogy a médiaipar haszonélvezői esetleg nem is egyik vagy másik társaság tulajdonosai, hanem a kereskedelmi médiaháló együttesen. Ez az összejárás pedig homályban maradhat, hiszen akik leleplezhetnék – a közszolgálat robotosai –, a saját élethalálharcukkal vannak elfoglalva.

Cui prodest? Ha van egyezség a politika és a kereskedelmi média között, annak világos az alapja. Ez a média számos ponton zsarolható; tehát zsarolják is. A stílusra mit sem adó, machiavellista politikai erők felismerték: egy ilyen „kézben tartott”, látszólag független és szabadszájúbb média nagyobb szolgáltatásokat tud tenni, mint a mindig szem előtt lévő, macerás közszolgálat: akkor és úgy száll be a nagy nézettségű agymosásba, amikor és ahogy az célszerűnek mutatkozik. Sőt szükség esetén még az ideológiailag megbízható közszolgálati utánpótlást is biztosítani képesek. A mind teljesebb tematizálási monopólium pedig segít elkenni a nyilvánvaló botrányokat is: hogy például a politikailag iskolázatlan rétegekben is remek voksmaximalizálási mutatókkal rendelkező két országos kereskedelmi rádióadónak menet közben a töredékére szálítják le a kialakított sugárzási díját.

Mi is történt tehát? Feladtuk a közszolgálat eszméjét és önjáró intézményrendszerét, hogy finanszírozzuk saját agymosásunkat. Azt gondoltuk, hogy legalább fizettek mind ezért nekünk – de az egyenleg még csak nem is nullszaldós: vastagon ráfizetünk. Valóság helyett valóságshow-t kapunk, média által homályosan látunk. Ez akkor is bosszantó volna, ha ügyetlenség és hozzá nem értés eredőjeként zúdul a nyakunkba – ám ha a nyilvánosság elleni tudatos összeesküvés, aligha eurokonform. (A kontinens nyugati felén másfél évtized múltán is példásan büntetik a bennfentes kereskedést.) Ahelyett, hogy naphosszat politikai médiaálhíreken rágódnánk, talán megérett az idő arra, hogy nyugdíjba küldjük a kurátorokat, és újratárgyaljuk a nemzeti média ügyét.

(Magyar Nemzet, 2003. február 22.)

KORRUPCIÓS INDEX

Ha igaz a kossuthi mondás, hogy a politika az exigenciák (felismert lehetőségek) művészete, a politikai kommunikáció meg nyilvánvalóan a tömegmanipulációs lehetőségeket kihasználva emelkedik művészi régiókba. Némileg póriasabban kifejezve magunkat: az istenadta népnek a megfelelő körítéssel bármit be lehet adni – mindaddig, amíg beveszi a gyomra. A gyomornedveket pedig edzeni lehet, szoktatni a terheléshez: egyre

súlyosabb és zsírosabb étkekkel megterhelni, hogy idővel már a szellemi koleszterin-bombákat tekintse normális táplálkozásnak. Az „etetésnek” egyetlen, ősidők óta bevált ellenszere van – folyamatosan, minden lehetséges alkalommal visszakérdezni: mi is az voltaképpen, amit élénk táaltak?

Ha például azt röpitik világgá az éter hullámain, hogy az igazságügy-miniszter szerint hazánk se nem korruptabb, se nem makulátlanabb más európai országoknál, a bólogató riporter helyett is bátran kíváncsiskodjunk: vajon honnét tudja ezt a tárcavezető? Mire alapozza kinyilatkoztatását, holott egy mondattal előbb még ő becsülte egy százalékra a felderített hivatali megvesztegetések hazai arányát? Talán van valamiféle szuperbiztos, a földi halandók előtt gondosan titokban tartott metodika, melynek révén egy miniszter statisztikai pontossággal tudhatja, mi folyik a szigorúan négy szemközt bonyolított befolyásbéli adásvételek piacán? S ha valamiféle látnoki képesség birtokában át is képes hatolni tekintete a párnázott irodaajtókon, s ennél fogva valós képe van a honi korrupció mértékéről – milyen adatok alapján képes ezt nemzetközi viszonylatban elhelyezni? Ha itthon még netán partnereinek tekintheti is a polgári titkosszolgálatokat, kik a partnerei az emlegetett európai országokban? Nem arról van-e szó, hogy a miniszter csupán így gondolja, és semmiféle hiteles adat nem támasztja alá kontinentális összehasonlítását? S ha szakmai tekintélyét elismerve mégsem akarja azt hinni az ember, hogy a legfőbb igazságfelelős csupán a hasára ütött (így emelvén művészi szintre a politikai kommunikációt), nem kell-e számolnunk azzal a valószínűtlen lehetőséggel, hogy érzékletes korrupciós tapasztalatai még előző életéből, kiterjedt ügyvédi praxisából származnak?

Egy miniszternek természetesen időnként a szakmaiság rovására is muszáj politikai nyilatkozatokat tennie – főleg ha az a kabinet, melynek ő maga is tagja, gyakorta hirdetett szólamaiban az üvegzsébet, az átláthatóságot, a megvesztegethetetlenséget tűzte zászlájára. Duplán blamázs viszont, ha a kétségkívül hazafias nyilatkozat után (miszerint nemcsak alábbvalóak, de korruptabbak sem vagyunk más nemzeteknél) alig pár nappal az pattan ki, hogy abba a napvilágra került vékonyka százalékba történetesen a kormányzat második embere is beletartozik. A lukácsi tanítások szerint a mennyiség ilyenkor csap át minőségbe. Lehet aztán megint edzeni a választói gyomrot, hogy a ki-pattant korrupció egyetlen logikus következménye (a lemondás) voltaképpen erkölcsi piederstálra emeli, már-már megdicsőíti a lemondót – ám erre csak lemondóan le-gyinthetünk. Vannak a politikai kommunikációnak művészei, de akadnak kontárai is.

Ha lehet egy ilyen országimázsrontó esetnek pozitív hozadéka, az az, hogy a morál új-fent polgárjogot nyer a politikai közbeszédben. Az olyan dekadens, ezüstkori fejleményeket követően, amikor a nemzet némely nagy koponyája is hajlott már arra, hogy a politikát különválassza az erkölctől, a napnál világosabban kiderült: ez nem fog menni; ez a két terrén csakis szimbiózisban létezhet. Aggathat magára a politikum divatos és

hangzatos jelzőket („pragmatikus” és társai), a politikai választásokon alapuló demokráciák és a mindennapi választásokon alapuló erkölcsök ugyanarra a fundamentumra: a bizalomra építenek. Ez a közbizalom pedig meginoghat, ha hibátlan ugyan az erkölcs-prédikáció, de túl sok alóla a kivétel.

A korrupciós indexnek nevezett heroikus pozitívista kísérlet (amellyel egy-egy ország erkölcsét számszerűsíteni, más országokéval összemérhetővé varázsolni igyekeznek) logikailag is gyenge lábakon áll: a nyugati indexgyártók az adataikat nyugati cégek és külképviseletek tapasztalataira alapozzák, e cégek és képviseletek pedig nem halomásból, hanem a gyakorlatból mérik számaikat. Azaz (a megvesztegető szerepében) alkalmasint éppolyan korruptak, mint akiket megítélnek – ám saját országuk korrupciós indexében ez a tény aligha szerepel. Pedig nem is nagyon szemérmesek: az is előfordul, hogy ezeket a kenőpénzeket otthon átalányként leírhatják az adójukból. S igaz ez a szemhunyas fordított irányban is: közkeletű adatként keringenek ama százalékok, mennyit kell visszacsorgatni illetékes brüsszeli zsebekbe ahhoz, hogy egy uniós pályázat bizonyosan sikeres legyen. Ezt bizonyítani éppolyan bajos, mint cáfolni: ha belegondolunk, igazságügy-miniszterünk sem állított egyebet, mint hogy korrupciós indexünket tekintve (is) eurokonformok vagyunk.

Mindezt végiggondolva jobban tesszük, ha nem fűzünk vérmes reményeket az épp általa kidolgozandó törvénymódosításhoz, amely az ügyvédi összeférhetetlenséget igazítaná hozzá az írott jogban az íratlan erkölcsökhöz. A látható egy százalék megzabolázása ugyanis vajmi keveset ér, ha a közbizalomra épülő közéleti etika víz alatti jéghegye láthatatlan marad. A paragrafusok szigorításától a jövőben talán óvatosabbak lesznek a közhivatali viselők, de nem lesznek erkölcsösebbek. Üdvözlendő, hogy a közbefolyást magánforintokra konvertáló „megtévedteknek” immár nem szabadon választva, hanem kötelezően kell lemondaniuk – de ezek után a kormányzati struktúrában is erkölcstelenség üvegzezbügyi államtitkárságot közpénzből fenntartani, ha egyszer bebizonyosodott: a hatásköre nem terjed ki az üvegzezbügyet felügyelő miniszterre. Könnyeznünk amiatt sem indokolt, hogy ilyen szigorú(?) elvárások ismeretében egyetlen ügyvéd sem akar majd közpolitikai pályára lépni – pár hónapja még épp a „piaci árakra” hivatkozva emelték illetéküket a duplájára. Némii latinossá míveltség ismeretében (ami jogászberkekben elemi követelmény) az is tudható: a miniszter nem úr, hanem szolga – mindenki tudja hát, mire vállalkozik. Aki mégsem, az ne csodálkozzék, ha utóvizsgára utasító érdemjegyet vésnek a (korrupciós) indexébe.

(Magyar Nemzet, 2003. március 1.)

SZÚRÁSSZABADSÁG

Ezen az égövön március idusán van a szólásszabadság ünnepe, a hétköznapiakban viszont egyre sanyarúbb a sorsa. A hatalom ellen, aminél sokak szerint nincs demokrácia e hazában, újabban folyvást összeesküszik a sors: akarata ellenére valahogy mindig megnyirbálódnak a nem aulikus sajtó jogai, túlbuzgó helyi hatóságok felségsértő színben tüntetik fel a spontán állampolgári véleménynyilvánítást, maguktól betiltódnak a kormányzati szempontból kínos tüntetések, s a rend öntevékeny őrei tiltott önkényuralmi jelképeket fedeznek fel egyes szabadkézi utcai transzparenszekon (talán mert a kísérszöveget nem tudják kibetűzni). Egyre izgalmasabb, vajon mit fognak majd mondani a regnáló hölgyek és urak a Pilvaxban a szokásos sajtószabadság-dzsemborin. (Tán nem is véletlen, hogy előrelátó propagandistáik már a tizenkét pontot is jó előre lecserélték „EU-konformra”).

Dagad a baj a balliberális háztájiban, az elfogulatlan szemlélő ugyanis könnyen úgy vélhetné, hogy szólásszabadságra csakis akkor van szükség, mikor a hatalom mai birtokosai időznek ellenzékben. S még mielőtt álnok árokás hírébe keverednék, gyorsan le is szögezném: a szólásszabadság mint alapvető alkotmányos jog huzamos csorbulása nem az egymással viaskodó pártok miatt érdemel említést, hanem azért, mert a választópolgárt félemlíti meg, vagy nézi ostobának. Persze az is lehet, hogy csupán a kormánykerék mögül kitekintve nem látszanak olyan tisztán a dolgok. Kézenfekvő volna hát megrendelni valamiféle jó kis sajtószabadság-tanulmányt a költségvetés tartalékából. Sokkal takarékosabb megoldás lenne azonban megvenni a könyvesboltban Molnár Péter e tárgyban megjelent tanulmánykötetét. A szerző – akinek politikai nézetei nyilvánvalóan nem állnak túlságosan messze a kormányzó koalíció elveitől – újabban „szólásszabadság-jogászként” határozza meg magát, talán a névjegyére is ezt nyomtatja, de mindenképp ebből a tudományból doktorált. Elmélyült tudós emberről van szó: hogy mást ne mondjak, ő tartja a parlamenti felszólalások Guinness-rekordját ama tárgyban, hogy azonnal és jogutód nélkül meg kell szüntetni a Duna Televíziót – nemhiába kérte fel professzornak a budapesti Soros-egyetem.

Azért vigasztaló, hogy egyik interjúja címében nagyvonalúan kinyilvánítja: „a szólásszabadság nem csak liberális érték” – képzeljük el, hogy ha kizárólag liberális érték volna, miképpen lehetne megkülönböztetni a kirekesztés fogalmától. Egyetemi oktatóként épp azon munkálkodik, hogy „olyan szólásszabadság-rendszert hozzunk létre Magyarországon, ami minta lehet más országok számára is” – azaz nem elégszik meg azazal, hogy a szólás annyira legyen szabad, mint másutt, hanem még előre is szaladna egy kicsit. Uniós mintatanulók után most globális mintajogvédők lehetnénk, feladván a leckét más, velünk ellentétben megszakítás nélkül jogállamként működő demokráciáknak is. Kreatív jogtudorunk beindítandó kurzusa például a szólásszabadság részeként

tárgyalná a nemzeti zászló elégetésének jogát is – bár arról nincs hír, hogy a minapi békeakciót, midőn a lengyelek csillagos-sávós lobogókat dobtak a tűzre, ez esetben a nemzetközi jognak kellene-e szabályoznia. További dilemmákat vet fel, hogy mi van akkor, ha a nyilvánosság szereplője a szólásszabadság mezébe burkolózva gátlástalanul rágalmaz és hazudozik. A szólásszabadság ugyanis a hiperliberális felfogás szerint fontosabb, mint a szóban forgó vélemény igazságtartalma. Vagyis a sánta kutyának nem szabad a körmére koppintani, mert az feltételezhetően „súlyosan veszélyeztetné kreatív szabadságát”. Ha első pillanatban úgy gondolnánk, hogy ez a kis jogvédő túlkapas voltaképpen ártalmatlan, és még jót is tesz a szólásszabadság szent ügyének, gondoljunk csak bátran egy (a valóság elemeit szabadon kezelő) kormányzóvivő kreatív szabadságára.

Am ha ez túlon túl elvont, s szeretnénk elképzelni, hogy a következmények nélküli kreativitás hová vezethet, akkor idézzük kicsit hosszabban azt a példázatot, amely a szólásszabadság tágításában élen járó amerikai joggyakorlatot illusztrálja. „Amerikában viszont, amikor a Hustler pornómagazin részegen, az anyjával közösülve, tényleg durván ábrázolt egy televíziós prédikátort, az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága úgy döntött, hogy a karikatúra szabadságának fontossága miatt a nevezett közszereplőnek még ezt a súlyosan sértő kritikát is el kell viselnie. A döntést a legkonzervatívabb bírók egyike, a bíróság jelenlegi elnöke fogalmazta.” Az utolsó idézett mondat nem lényegtelen, hiszen itt emelődik be a konzervativizmus a szólásszabadság liberális értéktartományába. Ez a magyaros liberalizmus azért nem merészkedne idáig, hanem keverné a jogi és politikai szankciókat – semmilyen garanciát nem adna viszont arra nézve, hogy e maszatolás által (például „gyűlöletbeszéd”-ügyben) nem a jelenleg alkalmazott kettős mérce működne-e tovább. Gondoljunk csak bele, miről szól a szép új szólásszabadság-konceptió! Azt mondja: légy találemény, légy kreatív! Ha nincs a lejáratni kívánt célszemélyről elég bizonyítható adatod, álcázd humornak előítéleteidet! Szónokolj a karikatúra szabadságáról, miközben „viccesen” alkohelmámorban fetrengő vérfertőzőnek állítod be a megvicceltet!

Vajon honnan ismerős ez a csalafinta módszer? Talán onnét, hogy hosszú évek óta operálnak már vele a politikai pornómagazinok? S vajon ilyesfajta „szúrás szabadságra” gondoltak-e a naiv márciusi ifjak annak idején? A kutya alighanem ott van elásva, hogy a parttalan szólásszabadságot zászlajukra tűző újanarchisták azért időnként örömet odacsapnának, ha nekik nem tetsző, szélsőségesnek bélyegzett nézeteket hangoztat valaki. A szociálliberális békehirdetés és a fennen hangoztatott végtelen tolerancia ugyanis a legkevésbé sem egyeztethető össze a harci tradíciókkal: mindig kell ellenség, mindig kell ellenségkép, aki és ami ellen tiltakozni, akitől és amitől elhatárolódni lehet. A házi legendárium enélkül kiüresedne, az identitás megrogyanna. S mit érne a szólás szabadsága, ha megszólalni sincs többé kedvünk?

(Magyar Nemzet, 2003. március 8.)

MERÉNYLETEK

Míg Tiborc hosszan panaszkodott, Bánk cselekedett: Gertrudis az életével fizetett a gyalázatért. Látszik, hogy gyerekcipőben járt még akkoriban a telekommunikáció: a zsarnokölő magyar főúrnak eszébe sem jutott, hogy előtte telefonos figyelmeztetést intézen a királyné titkárságához. Ez a módí egyébiránt teljesen újnak számít: Gavriło Principről Lee Harry Oswaldig számos elhíresült merénylet úgy gondolta, hogy a véres tett önmagáért beszél, főlöskéges előre kihirdetni. Igaz, ők még nem a médiatársadalom gyermekeiként nőttek fel, s nem volt a vérükben az „előzetes” műfaja. Pszichológiailag azzal az eljárással rokon ez a cselekvés, mint amikor valamely jól sikerült tömeggyilkosság után egyik vagy másik (olykor több) terrorista szervezet vállalja a felelősséget. Látszólag azt tisztázzák: nem köztörvényes öldöklésről, hanem politikai ítélet-végrehajtásról, netán figyelemfelhívó akcióról van szó: azaz tessék csak az áldozatokat az ő rubrikájukba bejegyezni. Az előzetes telefonálgatásban meg az utólagos regisztrálásban az a közös vonás, hogy mindkettőben keveredik a tett és a szócséplés. A merényletnek fontosabb a tette által kiváltott „dicsőség”, mint a tényleges hatás, amelyet a meggyilkolt közszereplő halála jelent.

Van aztán a merényletnek egy olyan fajtája, amely cselekvés helyett is csak fecseg: levelet ír, telefonál, tévériportot készít. Számukra ez a verbális hősiesség legalább olyan kielégüléssel szolgál, mintha minimum ők döfték volna bele Sissy királynéba a reszelőt a Genfi-tó partján. Ugyanakkor elővigyázatosan meghúzódnak az anonimitás leple alatt: íme a tökéletes merénylet. A gondolatbűn elkövetetik, a tettesnek azonban garantáltan bottal üthetik a nyomát: nincs az a kommunikációs térfigyelő rendszer, amelynek jóvoltából lebukhatnának. Különösen gyáva megoldás, ha a gondolatgyilkos egy valóságos merénylet tettevel takarózik. Kapóra jön neki, hogy a bombázások utáni Szerbia miniszterelnökét a hivatala előtt fényes nappal likvidálják – nosza, fenyegezzük meg ugyanezzel Orbán Viktort! S már tárcsázza is rögvést a Lendvay utcai portát. Az indok szinte mindegy is (kit állítson le és milyen ügyben) – a lényeg az, hogy fölmerül benne egy számára megoldhatatlan probléma ilyesfajta „rövidre zárása”. Ugyanaz a vélt igazságosztó mechanizmus mozgatja, mint a hangulatkeltő rádiós betelefonáló műsorokban, ahol a részrehajló moderátorok a legvadabb megnyilatkozásokat sem teszik helyre, legfeljebb hümmögő ellenvetéseket fogalmaznak meg, minek folytán a toleranciaküszöb lassacskán a földfelszín alá süllyed. Névtelen telefonálónk úgy hiszi hát, hogy ennyi befér: elvégre ez is telefon meg az is. Szavainak súlyát éppúgy nem fogja fel, mint az a hacker, aki a számítógépe előtt pötyögve leszívja a mások bankszámláját, s eszébe sem jut, hogy ő ugyanabban a műfajban utazik, mint fegyverrel hadonászó, harisnyás fejű túszzedő kollégái.

Az már csak hab a tortán, ha elkerüli a figyelmét: időközben volt egy kormányváltás. Zoran Djindjics miniszterelnökként vált célponttá, bár ez a barbarizmus szempontjából indifferens. Semmilyen gyakorlati akadálya nincsen persze, hogy az ellenzék vezetőjét a legszebb gerillahagyományok szerint a másvilágra küldjék – de hát a zsarnokölés magasztos forradalmi eszméje mégiscsak hibádzik, ha azt fenyegetik, aki nincs is hatalmon. Szerencsére a nemzetbiztonságiak „komolyan vesznek minden fenyegetést” – arról meg igazán nem tehetnek, ha nem értesültek róla, elvégre csak az újságok voltak vele tele. Rendes nemzetbiztonság megadja a módját: amíg feljelentés nem érkezik, addig nincs ügy. Nyilván ilyen alapon a kémkedést is sikerül visszaszorítani, hacsak önként nem jelentkeznek az idegen hatalmak ügynökei: itt vagyunk, ragyogunk, az isten szerelmére, kerülünk már végre a látókörötökbe... Mielőtt bárki is rosszra gondolna: Isten óvja Magyarország mindenkori miniszterelnökét! Beleértve Medgyessy Pétert is, hiszen hivatali esküvétele folytán ő is a népfelség kifejezője. A hatalom túlkapása, ha bárkit kiemelnek a tömegből, aki kritikával illeti őt – de az életétől megfosztani senkinek, semmilyen eszmére hivatkozva nincs jogában. Nemcsak őt – más sem. Ez volna a „demokrácia minimuma”, az alkotmány által szentesítve. A gond azzal van, ha egy országban olyan hangulat alakulhat ki, hogy egyik vagy másik politikus, egyik vagy másik polgár élete hitványabb, kevesebbet ér, mint másoké. Djindjics halálát megelőzte az a hír, hogy a szerb politikai maffia a neki nem tetsző személyeket bebetonozta az újjáépített újvidéki Duna-hídba. Legyinhetnénk, hogy ez, kérem, a Balkán – de hát ez csak megszorításokkal igaz. Egy ilyen közéleti klímában, ahol a politikai viták elintézési módjának szerbiai változata potenciális példaként szolgálhat, el lehet játszani akár egy pragmatikus budapesti merénylet lehetőségével is, s nem kizárt, hogy a politikai bosszorkánykonyhák mélyén időről időre el is játszanak. A hazai jobboldal például sokkal individualistább, mint az összecsiszolt csapatjátékot játszó, bármilyen kádert könnyedén csereszabatosnak tekintő baloldal: az „orbántalanított” ellenzék ciklusokon keresztül is nehezen tudna feltápaszkodni. Ezzel a fizetett elemzők nyilván éppúgy tisztában vannak, mint az egyszerű választópolgár: hiába a tanácsadók serege, a túlerőben lévő médiaapparátus – az ellenzéki vezető pusztá létezése is állandó fenyegetés számukra. Ez a frusztráció előbb csak liberális publicisztikákban, gagyítévés álr riportokban, névtelen telefonhívásokban nyilvánul meg, de ebben a jogot és méltányosságot olyannyira nélkülöző szép új világban könnyen komolyra fordulhat.

Ha egy országban kihirdetik a rendkívüli helyzetet, az mindig óriási bajt jelez. Kifordul sarkaiból a mindennapi élet, sérülnek a szabadságjogok, elemükbe kerülnek a zavarosban halászók, a lapok kényszeresen „merénylettörténelmet” írnak. De ha az egész világ rendkívüli helyzetbe kerül, kinek is tűnne fel egy helyi érdekű merénylet?

(Magyar Nemzet, 2003. március 22.)

TIZENKÉT PONT

(Az idén márciusban – a magyar politikai folklór részeként – boldog-boldogtalan tizenkét pontot fogalmazott. A magam részéről ezzel az írással szeretném bebiztosítani a Guinness-rekord-döntést.)

A magyarok istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk! – fejezte be Petőfi a friss költeményt, majd lekászálódott a Pilvax asztaláról. „Hol van Jókai? Láttá valaki?” – hallatszott mindenfelől, s a márciusi ifjak tanácstalanul néztek egymásra. A lelkesítő szózat után dramaturgiailag itt most a programadásnak kellett volna következnie, de a reszortfelelős nem volt sehol. Lisznyai Kálmán szerint Jókai már korán reggel is javában a forradalmi ifjúság követeléseit fogalmazta; früstök előtt már vagy negyven pontnál tartott. Ennyit nem lehet kommunikálni – vélte Vasvári Pál –; mire a végére ér, a nép elfelejti az elejét. Már a Nemzeti dalban is sokallta azt a rengeteg fölösleges ismétlést – de ott legalább lehetett azzal érvelni, hogy így jobban megragad az üzenet a célcsoportban. Mindenesetre rögvest javasolta Jókainak: redukálják a nemzet kívánságait tízre vagy tizenkettőre.

A holtidő egyre nyúlt, tartani lehetett tőle: ha nem történik valami, előbb-utóbb elszivárognak néhányan a kávéházból, ráadásul az eső is eleredt, s ilyen időben csak a legeltőkéltebbek, a különlegesen motiváltak hajlandók forradalmat csinálni. Szerencsére az utolsó utáni percben betoppant a csapzott Jókai, s elnézést kért a csúszásért. „Megpróbáltuk a tanulmányt a szakértői bázissal együtt a lehető legkorszerűbbre hangolni” – indokolta a késedelmet. „Garantálom, hogy most legalább százötvenöt évig nem kell hozzányúlni a normaszöveghez!” – ragyogott az arca, majd a feszült csendben tagoltan olvasni kezdett.

„Milyen iniciatívákat fogalmaz meg az európai népek testvéri közösségének szerves és elidegeníthetetlen részét alkotó magyar nemzet a vele egyazon állami keretek között élő nemzetiségekkel, etnikumokkal és más, közelebről meg nem határozott részidentitásokkal együtt? Realizálódjék a külső, agresszív fenyegetéseket eredményesen elriasztó, állandó készenlétben alapuló egyensúlyi állapot, az egyéni és kollektív szabadságjogokat kibontakoztató osztársadalmi klíma, továbbá a szociális párbeszéd minden résztvevőjére kiterjedő általános érvényű konszenzus!”

Néhány lassúbb felfogású márciusi ifjú itt fészkelődni kezdett, mert elveszítette a fonalat, az izgága Irinyi pedig hanyatt dőlt a székével. Arra azonban senki sem számíthatott, ami ezután következett.

„1. Kíváncsnak tartjuk a parlamenti arányoknak megfelelő jelenlét biztosítását a közszolgálati médiumokban, paritásos kuruc–labanc kuratóriumok felállítását, valamint a nyilvánosságipar piaci jellegű szabályozását, különös tekintettel a korábbi időszakban organikusan kifejlődött sajtóviszonyok minél maradéktalanabb konzer-

válására és a publikációk rendőrhatalósági felügyeletének (jutalmazásának és megrovásának) monopól jellegű garantálására.

2. Minél több felelős minisztériumot Budán és Pesten, továbbá lehetőség szerint tárcán kívüli miniszteri állások tömkelegét, hogy a klientúra minden körülmények között ki legyen elégítve.

3. Hetenkénti országgyűlést Pesten, amely kéthetente ül össze.

4. Törvény előtti egyenlőséget polgári, kormánypárti és vallási tekintetben, de ez utóbbi adatvédelmi okokból ne derülhessen ki.

5. Nemzeti őrsereg leépítése, fizetett fekete sereg felállítása, szárazföldi és vízi útvonalak biztosítása az átvonuló szövetséges hadak számára.

6. Közös teherviselés oly módon, hogy a közteherviselésbe beépített, lobbialapú adókedvezmények kiváltságait elfogulatlan kormányzati kompenzációs rendszer ellen-súlyozza.

7. Urbéri viszonyok megszüntetése – itt senki ne élhessen a béréből úri módon.

8. Esküdtszék, képviselő egyenlőség alapján – az egyenlőségi igazolásokhoz úrlapot a kormányzatnál lehet igényelni.

9. Független nemzeti bank – a kormány és a munkaadók alá rendelve.

10. A katonaság esküdjék meg az amerikai alkotmányra; magyar katonáinkat csak békefenntartó és humanitárius céllal vigyék külföldre; a külföldiek – függetlenül a hadiszerecsé forgandóságától – mindig csak Taszáron állomásozhassanak.

11. A politikai státusfogylok minden hét végére szabadon bocsáttassanak, de részesítse őket a bíróság szigorú megrovásban, s ígérjék meg, hogy nem hazaáruulónak, közte-
térén nem hordoznak maguk barkácsolta, felségsértő transzparenszeket, és semmi esetre sem képeznek a zavartalan konflisforgalmat veszélyeztető hídakadályt.

12. Unió Európával, Erdély uniója a Regáttal és Havaselvével.”

Jókai Mór elégedetten nézett körbe, de azt kellett tapasztalnia, hogy némi zavar tükröződik az arcokon. „Kicsit előreszaladtam volna?” – ráncolta a homlokát a leendő nagy mesemondó. A tizenkét pontból parázs vita keletkezett – különös tekintettel arra, hogy Landerer és Heckenast ennyi szöveget biztosan nem tud majd egyetlen plakátoldalra kiszedni, s legalább egy négyoldalas brosúrára kell árajánlatot kérni tőlük, aminek a fedezete pedig eléggé bizonytalan, mert a Márciusi Ifjak Egyesülete az idén is csak igen szerény támogatást kapott az ifjúsági civil szervezetek költségvetési alapjából. Azonkívül nem egyeztek az álláspontok több követelés részleteit illetően sem – akadt például, aki azt javasolta, hogy a történelmi léptékű kiegyensúlyozottság érdekében nem volna hasznos nélkül való a magyar katonáknak egyúttal az orosz cárra is felesküdni. Egyedül Petőfi morgolódozott, hogy előző nap még nem egészen erről volt szó; de le-torkolták: figyeljen inkább arra, hogy ne tagadó definíciókat használjon a költeményeiben – ne azt mondja meg, mik nem leszünk, hanem hogy mik leszünk. Végül abban

maradtak, hogy a tizenkét pontot ebben a formájában munkadokumentumnak tekintik, s széles körű társadalmi vitára bocsátják. Ezzel a forradalmi ifjúsági bizottság özszejevetelét elnapolták, s döntést hoztak arról, hogy legközelebb két szekcióban, március 21-én, illetve április 4-én ülnek össze.

A jegyzőkönyvet Táncsics Mihály is megkapta a másnapi futárpostával, s a szöveget egyre lankadóbb lelkesedéssel silabizálta. Azon még csak túltette magát, hogy a kávéházi ifjak liberálisabbak a liberálisoknál, s szociálisabbak a szociálistáknál, ezért az Európát bejáró kommunista kísértet bizvást visszaköltözhethet a gyermekijesztgető rém-mesékbe – azt azonban nehezebben viselte, hogy ha a dolgok így folynak tovább, öneki nem sok babér terem ebben a demokratizálódó, kies hazában. Félő, hogy nemcsak sajtódíját nem fognak elnevezni róla – de itt fog elrohadni elfeledve Budán, a helytartótanács börtönében...

(*Magyar Nemzet*, 2003. március 29.)

IGEN, IGEN, MINDIG

Jó ideje, mióta az utolsó játékuktól is megfosztották a kormányhű publicistákat – Orbán Viktor egyértelműen és félremagyarázhatatlanul letette voksát az uniós csatlakozás mint kisebbik rossz mellett –, egyre bajosabb elleplezni, hogy a milliárdokkal kitömött balliberális EU-kommunikációs gépezet az infantilizmus és a debilitás határmezsgyéjén egyensúlyoz. (Nyithat-e Bécsben cukrászdát Princz Gábor stb.) Másképp ugyanis nehéz volna megmagyarázni, hogy – miközben az állampolgárok nyilvánvaló többsége úgy látja: az iraki háború baljós árnyékában mindenképp több érv szól Brüsszel mellett, mint ellene – vajon kit is kell meggyőzni az „igen” voks üdvös voltáról. Nos, mindinkább úgy tűnik, hogy a radikálisokat nem lehet – ezért aztán megcélozták a kisegítő iskolában végzeteket és a funkcionális analfabétákat.

Pontonhidat verni a Dunán még akár közszolgálati népszórakoztatásnak is tekinthető, a mosolygó Magyarország óriásposzterének láttán viszont már fölmerülhet, hogy honfitársaink vajon a hazánk egén áthúzó angolszász bombázóknak örvendeznek-e ennyire. Azt a temérdek piárförintot azonban, ha törik, ha szakad, el kell költeni – ha másképp nem megy, akkor olyan propagandahonlapokra, amelyeken „pártjaink és kormányunk” nagyjai saját tekintélyüket bevethetve érvelnek az üdvöztető csatlakozás mellett. A gond az, hogy a feltételezett internethasználat és a már említett, csekély értelmű célcsoportnak szánt, redukált üzenetek célba érése vajon nem ütik-e végzetesen egymást.

Számos honfitársunknak nem az jelenti a dilemmát, hogy igennel vagy nemmel szavazzon-e (noha ez a felemásan sikeredett, másodosztályú európaiság nem igazán szív-

vidító, mégis jobbnak tűnik, mint az első osztályú ázsiaiság); hanem az, hogy óhatatlanul egy platformra kerülnek olyanokkal, akik másfél évtizede éppilyen vehemenciával még a KGST és a Varsói Szerződés elszánt hívei voltak. A polgár él a gyanúperrel: ez a népszavazás később minden bekövetkező magyar hátrányt, kormányzási ügyetlenséget legitimálni lesz majd hivatott – mondván: hölgyeim és uraim, de hát önök szavazták meg látatlanban a csomagot! Nos, nézzük meg taláломra az egyik ilyen agit-prop. honlap anyagát: ki mivel érvel a boldog szövetségi jövő mellett? Medgyessy Péter a „Miért igen?” kérdésre azzal felel: „Mert az igen a legszebb magyar szó.” A meghökkentő stilisztikai felfedezést nem kisebbíti, hogy a „nem” viszont adott esetben hasznosabb: például ha háborús koalícióba invitálják az embert. De hát mi „a győztesek és a sikeresek világához akarunk tartozni. Hiszen lélekben már régóta odatartozunk.” (Ebből a „lélekben” kategóriából más kormányfőnek volt már problémája...)

Ha pedig ez racionális érvnek kevés volna, jöjjön a hit birodalma: „Hiszem, hogy a döntés, amelyet az ország lakói most felelősséggel meghoznak, igazolja majd a mostaniak bölcsességét.” A mostaniak tehát bölcssek, ügyesen beleértve természetesen a mostani kormányzatot is. Így aztán nem csoda, ha a miniszterelnök bölcsen a jövőre függeszti tekintetét: „Azt akarom, hogy sok év múlva, amikor visszaemlékszem arra az áprilisi napra, újból megdobbanjon a szívem.” Mi is azt akarjuk. Ez a szívdobbanás ugyanis azt jelentené: sok év múlva is élni fogunk.

Rangban a második kormánytag, a kancelláriaminiszter Kiss Péter látszólag túllép a fekete-fehér, igen-nem világképén: „Az élet dolgai általában árnyaltak. S a magyar nyelv gyönyörűen képes leírni az árnyalatokat és fokozataikat (sic!). Azt mondjuk valamire, hogy akarom, de ezzel nem fejezzük még ki a teljességet.” (Itt nem egyeztetett a főnökkel.) „Mondhatnánk úgy is: szeretném, kívánom, óhajtom és így tovább. Egyszer azonban elérkezik az a pillanat, amikor befejezetté kell tenni a folyamatot (sic!), a szemlélődést, a megítélést. Dönteni kell. S ilyenkor már nem lehet talánt, esetleg, úgy vélem mondani. A magyar nyelv a döntésre nagyon határozott két szót ismer: vagy igen, vagy nem. Gondoljuk csak el, mennyire elképedne az eskető, ha a menyasszony azt válaszolná: nem tudom.” Piruló menyasszonyként tehát nem bősíthatjuk fel a vőlegényt – örüljünk, hogy egyáltalán megkért, s készüljünk a nászéjszakára. Az elhálással garantáltan nem lesz gond, mert „arról tárgyaltam hosszú napokon át magam is az Európai Unió képviselőivel, hogy minden porcikájában kedvünkre való legyen a vőlegény. Többnyire sikerült is, s ami még nem illeszkedik, azt a közös fedél alatt majdcsak összecsiszoljuk.”

Szili Katalin házelnök szerint ellenben vérbő nászra aligha van esély, ugyanis „a gazdaságilag és technológiailag felgyorsult világ lüktető rendszerében hazánk többé nem valamelyik véráram végében fog elhelyezkedni, hanem közvetlenül a szív közelében”. Azt most hagyjuk, hogy van-e a véráramnak vége, a genitáliák (ezek a huncut porcikák)

viszont bizonyosan a periférián helyezkednek el, míg a szív közelében fokozottabb az infarktusveszély... Magyar Bálint oktatási miniszter azért igenpárti, hogy ne motozzák meg többé a határátlépésnél. (Ezt még egy vőlegénytől sem viselné el.) „Néhány év múlva, amikor a lányom immáron felnőttként, nemzetközi jogosítvánnyal a zsebében Hegyeshalom felé autózva felidézi magában azt, amit neki szülei a határátlépésről meséltek, hálát ad a sorsnak, hogy számára mindez csak egyike a múlt történeteinek.” Arról nincs hír, hogy ha Magyar Bálint lánya néhány év múlva nemzetközi jogosítvánnyal a zsebében netán Munkács felé autózik majd, az része lesz-e a jelen történeteinek, különös tekintettel a schengeni típusú motozásra.

Demszky Gábor főpolgármester szerint „április 12-én nemcsak arról döntünk, hogy csatlakozunk-e az Európai Unióhoz, hanem arról is, hogy tartós szabadságot, biztonságot és jobb életet akarunk-e magunknak, gyermekeinknek és unokáinknak”. Ebből a „tartós szabadság” kifejezetten amerikai s nem európai szókapcsolat: nagyjából annyit jelent, hogy jól meg kell bombázni Afganisztánt.

Ennél sokkal kevésbé nyakatekerten fogalmaz Koltai Róbert, aki nem politikus, de ez nem baj: „Mindenképpen igennel fogok szavazni. Elsősorban azért, mert természetből fakadóan képtelen vagyok nemet mondani, de ha tudnék, erre akkor is igent kiáltanék. Eddigi életem és munkám célja mindig az volt, hogy összehozzam az embereket, és ettől az utolsó éveimben sem szeretnék eltérni.”

Összegezve: így, utolsó éveinkben, jó kerítőként, természetünkéből fakadóan, győztesen és sikeresen hozzuk össze a menyasszonyt és a vőlegényt, akarjunk igent kiáltani, mert ez a legszebb magyar szó, a motozásmentes, tartós szabadság a szív közelében, Munkács felé félúton, igen, igen, mindig...

(Magyar Nemzet, 2003. április 5.)

EURÓPA-KARAVÁN

Hófehér Jaguár – playbackel lelkesen három fiatalember a Pólus Center autóparkolójában összeácsolt színpadon. A „csajozós” dal illik a hely kipufogógázban dús szelleméhez: szerepel benne többek között, hogy „még a motor is jár”. Az eső szemerkél, a színpad előtt csápolók úgy másfél tucatnyian lehetnek, a transzparenssén magabiztos felirat hirdeti: Európa-karaván. Persze a kibic legyen óvatos így kampánycsend idején, hiszen a nagy tekintélyű választási bizottság megmondta: igen vagy nem mellett érvelni már nem lehet, de szavazásra buzdítani igen. (Arról nem szólt, hogy távolmaradásra kapacitálni törvényes-e.) Mindenesetre ezen a nevezetes napon – abszolút politikamentesen – hadd idézzünk fel néhány emlékezetes mozzanatot a magunk „Európa-karavánjából”.

Nizza délszaki pálmáinak árnyékában bizarr élmény volt a szovjet halkonzerv olaját francia bagettel tunkolni. Az elsőprő sprotniélmeny Ungváron köszönt vissza, amikor a nehéz anyagi helyzetben lévő kárpátaljai újság szerkesztőségében – számolatlan rövidkek mellett – ugyancsak ezzel az ebéddel látták vendégül az anyaországi kollégákat.

Volt egy emberaszaló nyári nap Velencében, amit anyagi okokból ketten próbáltunk kihúzni egyetlen flakon ásványvízzel. Sherlock Holmes londoni kocsmájában viszont sportot űztünk abból, ki tud drágább étkeket és italokat rendelni – a cechet egy csúcs-technológiai multicég fizette.

Rómában sem kenyeret, sem krumplit nem adtak a kuriózumként választott nyúlpecsenyéhez. Amit soha nem gondoltunk volna: Finnországban egy röpke hét után rá sem tudtunk már nézni a lazacra.

Marseille-ben nem telt szállodára: az éjszakát – az egyhavi korlátlan utazást biztosító diákigazolvány jóvoltából – a vonaton töltöttük, Perpignanig meg vissza. (Salvador Dalí szerint e zöldséátrakó központ vasútállomásán van a világmindenség középpontja.) Krk szigetén századiknak vertük le a sátrat a kies tengerparton: a hajnali razziát követően csak délután szabadultunk a rendőrkapitányságról, ahová a vadkempingezők útleveleit begyűjtötték. (A ceremónia úgy zajlott, mint a sztriptízzajelenet A veréb is madár című filmklasszikusban. Ott a zlotyban és levában fizető vendégeknek kellett elsőként távozniuk, s a legvégéig csak a dollár-elszámolásuk maradhattak; itt viszont a horvátok az előrevett németeket és hollandokat példásan megbüntették, míg a végére hagyott magyarokat szigorú ejnye-bejnyében részesítették.)

Dublinban nem engedték meginni a fekete sört, ha negyedóráig nem nyúltunk hozzá, és túlontúl lelapadt a habja – inkább hoztak másikat, mert a Guinness ezt nem viseli el. Rostockban a boldogult NDK-s időkben egy asztalhoz ültettek bennünket a sörözőben vadidegen poroszokkal, mondván, hadd ismerkedjünk. (Amíg be nem telt egy asztal, nem lehetett újat kezdeni.)

Párizsban egy félmagyar családnál (a feleség arab volt) ettünk először mustáros csirkét. Egy bolgár kisvárosban egy nyugdíjas testvérpár egyhavi jövedelmét költötte megvendéglésünkre, mondván: ez életük legszebb napja.

Grenoble központjában sikerült lemaradni az utolsó buszról, és órákon át kutyagolni az éjszakában a külvárosi szállásig, mert nem tájékozódunk a helyi folklórról, hogy ott a megállóban is stoppolni kell. Bécsben blicceltünk a sebesvasúton, s az izgalmakat csak egy korszó méregdrága újjborral sikerült lelohasztani a kedélyes Grinzingen.

Szlovénián átutazóban már semmi valutánk nem maradt, forintot pedig nem fogadtak el az étkezőkocsiban – megtudhattuk, milyen érzés „szomjan halni a forrás vize mellett”. Az észak-görögországi városkában a főtéren terítették nekünk: úgy éreztük magunkat, mintha jenki felszabadítók volnánk egy hóbortos francia moziban.

Comóban a tavi hajó kapitánya úgy festett, mint a mesékben: legszívesebben feledtük volna a munkát, hagytnunk volna csapat-papot, hogy elkormányoztassuk magunkat a hegyek mögé, ahol a gyerekkori titkok rejtőznek. Helsinki és Stockholm között tízemeletes tengeri monstrumon aludtunk, volt egy egész kaszinó- és étterememelet; pezsgőfürdőben, sörrel a kézben kísértük figyelemmel az Európa-bajnokságot.

Krakkóban boltívek alól szólt a dzsessz – s még éppen elcsíptük a rendkívüli állapot hosszan kanyargó sorbanállásait. Brüsszelben láttunk először vízagyút: a belga-holland összecsapás fölhevült szurkolóit hűtötték le vele.

Prága környékén a bányató melletti kemping olyan volt, mint egy korai Menzel-film díszlete: a büfé árai a korhű környezethez igazodtak. A Lídó hullámtörőihez undorító moszatot, döglött halakat csapdosott az Adria: íme, mondtuk fintorogva, a tenger rothadó gyümölcssei.

A nagy sós vizet Coopernél pillantottam meg először. Apu, azonnal álljunk meg! – kiáltottam, s a fűben lapulók már szét is hasította a kombi Trabant kipufogódobját. Két felejthetetlen napon át strandoltunk aztán a tengeri sünökben gazdag izolai plázsón, míg a koperi kovácsmester a póru jár alkatrészt nagy bravúrok árán megreparálta.

Horvátországban – azaz akkor még a titói Jugoszláviában – tizenkét évesen elküldtek a szüleim vízért. Estefelé volt, a lapos hegyi kövek hűvösen simultak a mezítelen lábamhoz. Miközben baktattam a birkacsorda meg a rusztikus küllemű pásztor után, észre sem vettem az idő múlását. Már visszafelé tartottam a teli korsóval, amikor szembe találok apámmal: szüleim már az elrablásomat vizionálták. Pár évvel később ezekben a hegyekben véres harcok voltak, s nekem gyakorta eszembe jutott, mi lehet a szórtan pásztorral meg a birkáival. Birodalmak jönnek és mennek, de az ember talpa valahogy emlékezik a lapos hegyi kövek hűvösére...

*

A Pólus Center parkolójában a három playbackelő fiatalember lassan végére ér a dalnak, a siker meglehetősen, a másfél tucatnyi lélekszámú publikum nem hagyta őket faképnél szám közben, így már arra gondolhatnak, hol van a karavánút következő állomása. Slusszpoénként még kiderül, hogy a „csajfelszedő” hófehér autósoda „nem is egy Jaguár”.

A kutya ugat, a karaván halad.

(Magyar Nemzet, 2003. április 12.)

MINDÖRÖKKÉ SZUPERSZTÁR

Jézus Krisztus személye az istentagadókat mindig legalább annyira izgatta, mint az istenhívőket. A hit birtokosainak ott volt a bizonyosság, hogy akit imáikba foglalnak, az maga Isten fia – és az ő nyomában mindannyian az ég gyermekei vagyunk. Az ateistákat pedig a legbravúrosabb, legracionálisabb gondolatmenet végén sem szűnt meg mardosni a kétely: hátha az emberi elme mégsem képes felfogni az ezerszer cáfolt misztériumot. Holott kétszáz éven át úgyszólván bevehetetlen állásokat épített ki magának a transzcendenciától megfosztott világ. (Már persze az a része, amelyet gőgös atlanti emberként képesek vagyunk átfogni: Isten és Jahve ugyanis veszíthetett e világi pozícióiból, Allah és Buddha azonban mindenképpen teret nyert.) Mostanság mégis omladozni kezdtek a harci állások: hiába lépnek a klónozás önjelölt mesterei a Teremtő helyére, hiába próbál a jog benyomulni a morál felségvizeire, a materiális világrend még a saját gazdasági válságainak a kezelésére sem látszik ismerni a receptet. Kidobták a természetfölöttit az ajtón, de visszajött az ablakon – a piac istenének feltétel nélküli áldozók csupán abban lehetnek biztosak, hogy semmi sem biztos. Ezért aztán nincs mit csodálkozni azon, hogy Jézus Krisztus kétezer év után is közkedvelt ideológiai céltábla. A legjobb lenne, ha nem is létezett volna – mondják a pragmatikusok, s előszeretettel hivatkoznak arra, hogy a római történetíróknál semmi nyoma egy ilyen nagy hatású prédikátor működésének. Ennek az érvelésnek a természetét jól megvilágítja, ha körünk viszonyai közé helyezzük: amiről manapság a központilag vezérelt média nem vesz tudomást, az a tömegek számára nem is létezik. Rómából nézve Palesztina periféria volt, a császári történetírók számára tehát jószíval érdektelen. Prédikátorokkal pedig minden időben Jordánt (és Tiberist) lehetett rekeszteni.

A másik frappánsnak gondolt mítoszszólató érvcsokor az, hogy az Újszövetséget meglehetősen fáziskéséssel, több évszázad alatt rakták össze, a négy evangélista tele van ellentmondással, ráadásul egyikük sem hiteles szemtanú: áthagyományozódott tanítást vetettek papírra. (Ez a jelenre vetítve körülbelül annyit jelentene: hiteles szemtanúként bátran nyilatkozhatunk Irakról, de hozzá sem szólhatunk mondjuk az 1848-as szabadságharchoz. Hinni csak híradó-kommentátornak szabad, történésznek semmiképpen.) A részletek akár még helyállóak is lehetnek, ám ez nem változtat a lényegen: hogy ott van mögöttük egy zseniális ideológus, aki kaotikus körülmények között is képes volt a rendszerteremtésre, sőt a tanítás „tömegesítésére”. Ez utóbbihoz pedig felhasználta a kor összes ismert retorikai eszközét – az írásbeliség kommunikációs forradalma már tanítványainak és követőinek a leleménye. Ha már kiiktatni bajos, legalább „humanizáljuk” – gondolták aztán ellenlábasai. Valóságos könyvtárrá dagadt azoknak az elmélkedéseknek a sora, amelyek a „kettős természetű” Jézus emberi vonásait hangsúlyozták – ám csak a XX. század (amúgy a mítoszokból élő) filmgyártásának forgató-

könyvrírói jutottak el odáig, hogy összehozzák a ledér Mária Magdolnával, vagy hogy oknyomozó krimit kanyarítsanak a véletlenül előkerült csontvázából, ami ugyebár egy szempillantás alatt romba dőtené az idegesítő feltámadásméletemet. Más filmek úgy vittek némi világias színt a racionális alapon megmagyarázhatatlan kálváriajárásba, hogy gyarló bűnözők (latrok, olykor maga Barabás) szemszögéből láttatták a nagypénteki eseményeket. (Krisztus még az Oscar-esőt kiváltó Ben Hurban is csupán mellékszereplő volt.) Nehéz eldönteni, hogy a kereszténység szemszögéből nézve mi okozott több kárt a lelkekben: ez a művészetnek álcázott blaszfémia vagy az ájtatos, ám boszszantóan primitív Biblia-megfilmesítések.

Az ateista ideológusok Jézus Krisztus ellen mindig „kétfrontos harcot” folytattak. Egyrészt érdekükben állt, hogy a tízparancsolatból kicsírázott szeretetparancs – amely alapjaiban tagadja a világ érdekelvű elrendezését – megmaradjon az utópia szintjén, másrészt legitimációjuk érdekében a keresztény hit szinte minden kommunikálható elemét igyekeztek beépíteni a saját vallásalapításukba. (Még jól emlékezhetünk a marxista szentháromságot formázó ikonosztázokra.) Az alapkérdéssel azonban – hogy az Isten és választott népe közötti öszövetségi alkut felváltotta egy emberiségméretű, ám lényegében önkéntes alapon álló szövetség – az ateista filozófiák máig nem tudnak mit kezdeni. Jézus a többi ember istenné válásának törvényszerű kudarcára emlékeztet: ezért dühítő a feltámadása, ezért jelent megkerülhetetlen problémát a pusztá léte is. Túl közel van hozzánk ahhoz, hogy fölüenyos mosollyal az ősmítoszok kódébe utalhatnánk (ez a fő gond Mohameddel is): muszáj tehát a tanításairól vitatkozni.

Ez a polémia pedig már alighanem egyidejű lesz az emberiség futamidejével. Ha roppant leegyszerűsítve csak a pszichés szükségletek felől közelítünk is saját létezésünkhöz, a krisztusi ajánlatot akkor sem lehet meg nem történtté tenni. A megváltást lehet tetszés szerint misztériumként és balekségként is felfogni – de tudomást kell vennünk róla, hogy létezik alternatíva. A biológiai kiválasztódás harca mellett lassan kétezer éve jelen van a szeretet összetartozás-ajánlata: más is létezik a nap alatt a posztdarwini tételnél, miszerint „az erősebb kutya örökíti át génállományát”. A választék széles: a hinni képteleneknek is felajánlja a közös históriához, a közös műveltséghez tartozás tudatát – még ha ezt az identitásban bizonytalan Európa roppant történelmietlenül vonakodik is bevenni leendő alkotmányába. Jézus Krisztus ettől még az marad, aki: mindörökké szupersztár.

(Magyar Nemzet, 2003. április 19.)

KÜLÖN KÖSZÖNET

Most, hogy végre-valahára aláírtuk az athéni egyezményt, sokan gondolták úgy a Kárpátok alatt, hogy talán egy röpké időre fellelegezhetünk: jó darabig nem lesz több huzakodás, oktondi testvérharc, hanem békesség és bizakodás költözik a magyar szívekbe. Az adófizetők által finanszírozott közmédia szemléletmódját mindent meg is tesz, hogy ezt az idilli képet sugározza az országról, amelynek immár pecsétetes papírja is van arról, hogy európai illetőségű. Lám, A hétnek is milyen zengzetes latin nevet adtak az európai tradíció jegyében! Csupa szép és okos kormányzati embert ajnároznak benne tízszer annyi pénzért, mint amennyit eddig a fantáziátlan kutyaütők kaptak, s az alcím is roppant találó: a talpnyalás szabadsága (vagy valami ilyesmi). A hamisítatlan földi paradicsom jön le a képernyőről: hiába, a producer és a közszolgálati showman egyaránt a kőkemény kereskedelmi médiában edzette magát, ahol hozzászoktak a hajlíthatatlan, könyörtelen igazmondáshoz. (A kormányzat bölcs előrelátására, kiforrott személyzeti politikájára vall, hogy ilyen hosszú távon és ilyen sokrétűen – mind erkölcsileg, mind anyagilag – gondoskodott eurokompatibilis sajtóudvartartásának kineveléséről.) Annyi oktalannak kommunikációs viszály és médiaháborúskodás után büszkén mondhatjuk, hogy garantáltan ez a harc volt a végső; de megérte: a lojális vérprofik jóvoltából mindenki láthatja a saját szemével, hogy itt van már a Kánaán. (A műsorgazdáknak mindenképpen. A szabadpiacon ezzel a nyálfolyós produkcióval már bajosan élnének meg, de nem is kell: a magabiztos prognózisok ellenére az állam mégsem halt el, s mindig akad egy szabadon fejhető tőgye.)

De ne legyünk ünneprontók. Ne szajkózzuk, hogy ezek hoznak egymilliót, de egyúttal el is visznek ötöt; s még csak ne is gondoljunk olyan csúf eshetőségekre, hogy idővel a tévé ügyvédjeiből lehetnek a tévé vádlottjai. Egy olyan országban, ahol a független bíróságok a legszemszédettebb tocsikolásokat is rendre kormánykonform módon ítélik meg (azaz a politika szimbiózisban él a köztörvényességgel), a szabad szólást minden nehézség nélkül össze lehet mosni a szabad rablással. Nyomatató lónak nem szokás bekötni a száját, főleg, ha a szárazmalomnak pillanatnyilag nincs is törvényes gazdája.

Aki azonban naivul azt gondolná, hogy a közpénzzel való lezszer gazdálkodás kizárólag televíziós monopólium, annak melegen ajánlható tanulmányozásra az adókból finanszírozott EU Kommunikációs Közalapítvány hirdetése, amelyben megköszönik mindazon állampolgároknak a voksukat, akik részt vettek a csatlakozási népszavazáson; majd „külön köszönetüket” nyilvánítják az igen szavazatokért. A világnézetileg semleges jogállam bűvöletében élő állampolgár számára ezen a ponton recsege-roppogva összedől az alkotmányos rendszer. Mi következhet még ezután: talán köszönet minden választónak, aki az országgyűlési választásokon az urnákhoz járul; de külön köszönet bizonyos „helyes” voksokért?

A fizetett hirdetés formájában megnyilvánuló alkotmányos diszkrimináció fölött nem lehet elsiklani olyasmivel, hogy ilyen történelmi pillanatokban ne kukacoskodjunk. A népszavazáson lemondhattunk szuverenitásunk egy részéről, de nem mondunk le a józan eszünkről és az erkölcsös közszolgálat iránti hő óhajunkról. A fizetett médiaköszönet – amely sokkal lecsupaszítottabb formája az adóforintok herdálásának, mint a sokszorosan bukott „médiastárokkal” művelt kormányzati sikerpropaganda – még tarthatatlanabb, ha a konkrétumok nyelvére fordítjuk. E logika szerint ugyanis többségükben „nem jó magyarok” élnek Kisvásárhelyen, ahol a voksolók 54 százaléka az unió ellen foglalt állást (18:15), Abaújlakon (62 százalék, 20:12), Almásházán (63 százalék, 14:8), illetve Sényén (65 százalék, 15:8). Az ő adójuk nem elég jó, hogy megköszönjék belőle: vették a fáradságot, és éltek alkotmányos jogukkal. Megkülönböztetett köszönet illetné viszont a legszebb népfrontos időket idézően egyhangú igen szavazatokat produkáló Keresztétét (23:0), Tornakápolnát (14:0), Géttyét (30:0), Felsőszenterzsébetet (10:0) és a beszédes nevű Simát (18:0). Némi nemzetbiztonsági vizsgálódást is megérne továbbá, hogy kik voltak a statisztikarontó renegátok Váradon (37:1) Maglócán (32:1) és Lendvajakabfán (26:1).

Lehetne persze azzal érvelni, hogy ezek az EU-kommunikátorok mind közgazdászok meg vállalkozók, nincs köztük egyetlen valamirevaló kommunikációs szakember sem – ez a kontraszelekció azonban egy jogállamban nem mentesítené őket a haladéktalan lemondás terhe alól. Persze csak akkor, ha úriemberek – ez a kategória pedig nem feltétlenül EU-konform. Ha úriemberek volnának, a szóban forgó hirdetés árát is össze kellene dobniuk professzori jövedelmükből meg piaci profitjukból. Ez volna a minimum – és ezért még nem is járna külön köszönet.

(Magyar Nemzet, 2003. április 26.)

SZERELMES GILISZTÁK

Ha garantáltan el akarjuk rontani a kedvünket, olvasgassunk demográfiai statisztikákat. A legfrissebb adatok szerint a Magyar Köztársaság polgárainak életkedve (a köztársasági eszme tobzódása dacára) minden eddiginél alábbhagyott, a népesség vészesen csökken. Pedig elméletileg szakadatlanul örvendeznünk kellene a magyarság vadonátú európaiságának meg a gyermekeink jövőjét olyannyira szívén viselő bölcs kormányzatnak. Különösen meggyőző ilyen szívhez szóló propagandát hallani a gyermektelen Kuncze Gábor szájából. Medgyessy Péterrel már más a helyzet: ő az örökbefogadottak jövőjét is hitelesen képviselheti. Nincs még egy olyan gyermekközpontú – és sajtószabadságos – ország ezen a hepehupás világon, ahol a műsorújságokat a miniszterelnök nevelt lányával a borítón lehet a leghatékonyabban eladni.)

Ha mégis fel akarjuk vidítani magunkat, gondoljunk a csernobili gilisztákra. Komoly tudományos magazin adta hírül: a Csernobil környékén honos gyűrűsférgék rászoktak a szeretkezésre. Azelőtt aszexualisan (mondhatni: osztódással) szaporodtak – felőlük aztán csődbe mehetett volna az egész izzadságszagú pornóipar. Mióta azonban a megvilágosító erejű sugárzás érte őket, felfedezték, hogy kettesben mégiscsak jobb, mint egyedül. A tudósok, akiknek a figyelme a jelek szerint mindenre kiterjed, azzal magyarázták a mehökkentő kámaszutrásodást, hogy a giliszták csallhatatlan érzékkel rájöttek: ebben a szép új radioaktív világban genetikailag több esélyük van a túlélésre, ha keverednek, mint ha egyszerűen csak reprodukálnak. Azaz épp ellentétes a folyamat, mint az emberiség esetében: mi még csak most kezdjük felfedezni a klónozást mint a nárcisztikus önimádat készséges technológiáját, a giliszták meg már jönnek ki-fel a zsákutcából.

Így, Csernobil évfordulója táján ez a giliszta-sorsforduló igazán pozitív hírnek tekinthető. Legalábbis ahhoz képest, hogy az illetékes ukrán miniszter bejelentette: a csernobili betonkripta teteje mindjárt beszakad – talán kispórolták belőle a bélapátfalvi cementet. A néhány százmillió ember életét érintő hír nem keltett túl nagy visszhangot a világsajtóban – kellett a figyelem a néhány tucat áldozatot szedő ázsiai tüdőgyulladás elleni globális hadjáratra. Nem hallani olyan híreket sem, hogy hullanának a fejek az Egészségügyi Világszervezetnél, mert kiderült: a csernobili katasztrófa valódi egészségkárosító hatását mutató statisztikákat részben kozmetikázták, részben titkosították. Ez ugyanaz a „rémhírelles” logika, mint amilyennel Medgyessyék Csernobil idején és most is igyekeztek bagatellizálni egy atomerőműben bekövetkezett üzemaszt. Ha igaz, hogy az uniós népszavazás sikere miatt volt egy hétig embargós a paksi esemény (nehogy még többen otthon maradjanak a sugárzástól tartva), megértünk rá, hogy csatlakozzunk Ukrajnához. Akkor a május elsejei felvonulásra terelték ki a sugárzó arcú magyar népet, most az urnákhoz. (Egyelőre nem a sajátunkhoz.) A temérdek mellébeszélés és nyugtató szó ellenére – hogy miért kellett utólag átsorolni az eseményt a veszélyességi listán egy súlyosabb fokozatba – az ügy komolyságát jól mutatja, hogy Szili Katalin házelnök asszony még az új-zélandi székelykapu-állítás anomáliáinak személyes orvoslását is hanyagolta, csak hogy soron kívül leutazzon Paksra tárgyalni.

Nagy a keletjük manapság a független környezetvédelmi szakértőknek: ők kezelik a Geiger-Müller-számlálót (mert ezek szerint a nem független szakértőknek eleve nem lehet hinni, ők hivatalból hazudnak). A függetlenek meg igyekeznek az abszurdumig korrektek lenni: állnak az osztrák-magyar határon, nézik a samponhabzású Rábát, de nem merik kimondani, hogy a sógorok másfél éve arcátlanul szennyezik a folyót, amíg ezt ők maguktól is el nem ismerik. Pedig a trutyi nem jöhet máshonnan – csak épp nem illik a képbe, hogy az uniós Ausztriában esetenként román, ukrán vagy szlovák nívón áll a környezettudatosság. A Rábán azonban legalább látszik a hab, meg hogy a parton

halomra döglenek a folyami rákok. A sugárzás viszont láthatatlan; jó, a következő években születik majd néhány gyerek rendhagyó számú végtaggal (mint a tíz éve folyamatosan – ezek szerint enyhén nukleárisan is – rendszabályozott Irakban), de az ő szerencsétlenné tételük körülményesen lesz peresíthető, mint a Csernobil környékén fuvarozó, rákban elhalt magyar kamionsofőröké.

Nézzük a baleset pozitív oldalát: ha a rábai rákokat ki is kell dobni, a paksi halászlébe kevesebb paprika is elég lesz, hogy pikánsan csípjen. Ráadásul – ha a magyar glasznoszty kormányának egy kis szerencséje lesz – a Duna-parti affér nem drasztikus népességfogyással (és országos méretű betonszarkofággal), hanem valóságos népességrebbanással jár majd együtt: hála a rakoncátlan fűtőelemeknek, megjön a kedvünk egymáshoz meg a szerelemhez, mint a csernobili gilisztáknak. Minden józan megfontolást félretéve keressük majd egymás társaságát, kreatívan keverednek a génjeink a túlélés parancsa jegyében. Sugárfertőzött féreg legyen a neve, aki továbbra is osztódással szaporodik!

(Magyar Nemzet, 2003. május 3.)

MAGYAR ZÓNA

A XXI. század olyan csecsszopó, amely nem lehet meg a XX. század tápláló emlői nélkül. A gyakorló történelemcsinálónak pedig a jelek szerint végképp semmi ötletük nincs, amit az utópiakedvelő, vérgőzös 1900-as évek már ki ne próbáltak volna. A nem hivatalos amerikai győzelem Irak fölött például azért lett nem hivatalos, hogy a megszállók zavartalanul felszabadítóknak nevezhessék magukat. Erre a szómágiára mi, a szovjet felszabadítók által negyvenhat éven át boldogítottak különösen érzékenyek lehetünk. A felszabadítás a hadjárat befejeztéig még akár helytálló kategória is lehet – onnét kezdve viszont a nemzetközi jog már csak megszállókat ismer. Ez a titulus pedig az Egyesült Államoknak érthetően nincs ínyére: elzavarták ugyan a zsarnokot (jóllehet fölöttebb kinos, hogy Szaddám Huszein tartózkodási helye éppúgy ismeretlen, mint a diabolikus Oszama bin Ladené), de rossz fényt vet rájuk, hogy az iraki nép után most az iraki olajkutak felszabadításán szorgoskodnak. Van abban valami sikamlósan hollywoodi, ahogy Bush elnök egy bombázó nyergében leszáll az anyahajóra (némelyik rádióállomás még azt is sugalmazza, hogy ő maga vezette a gépet, mint a vadkeleti Putyin); kötelezően értesülünk róla, hogy diadalbeszédét „hasított bórdzsekiben” tartja, de gondosan kerüli a „győzelem” szót. A sematikusak ebből messzemenő következtetéseket vonnak le (talán újabb ország kerül sorra a terrorizmus elleni végtelenített háborúban: az afganisztáni csibészeknek állítólag Irak adott menedéket, az irakiaknak meg Szíria – előre a damaszkuszi úton?), s igazuk is lehet, hiszen folyton a régi történelmi

sémák köszönnek vissza. A legújabb washingtoni lelemény, Iraknak hadi zónákra való felosztása például szakasztott így zajlott le a leigázott Németországban: volt egy francia, egy brit, egy amerikai meg egy szovjet katonai zóna – az összesen négy. Mit ad Allah: Irakban is négy lesz. A franciák meg az oroszok ezúttal értelemszerűen nem jöhetnek szóba – a formális XX. századi struktúrát más nációkkal kell feltölteni. S itt találni az egyetlen eredeti, sőt bizarr XXI. századi ötletet: szálljanak be az egyik zónába a lengyelek! Ez bizony mégér egy misét – s nem csak azért, mert a pápa is lengyel.

Olcsó poén volna itt a varsói gyorsot emlegetni – ezt a szerelvényt eddig nem próbálták ki sivatagi üzemmódban. Olyasmire sem gondolhatunk, hogy lengyel barátaink (akiket a német és orosz szomszédság olykor még az államiságuktól is megfosztott) elfojtott gyarmatosító hajlamaikat élík ki zónázó békefenntartás címén. Úgy hiszem, ők éppúgy tisztában vannak vele, mint bárki a világon, hogy semmi keresnivalójuk nincsen Ázsiában. Annál világosabb viszont számukra, amit mi itt a Kárpát-medence ölelésében még csak most kezdünk sejteni: Európa újrafelosztása elkezdődött. Szemünk-re ugyan hályogot von az uniós csatlakozást kísérő bürokratikus hercehurca, s a higgadt helyzetelemzésnek az indulatok periodikus felkorbácsolása sem tesz jót – de a brüsszeli farkasvakságtól függetlenül érzékelhető: sajátos folyamatok zajlanak a vén kontinensen. Nemcsak olyasmikre gondolhatunk, hogy a németek, franciák és beluxék elit európai törekvései a szűk körű gazdasági klubon túl már egy körvonala-zódó „bel-NATO” ideájában is megnyilvánulnak; s nem is csak arra, hogy a képlékeny szituációt felismerve a periférián az albánok kilóra (két és fél milliárd dollárért) megvennék Koszovót a megszorult szerbektől – sokkal inkább arra, hogy az amerikaiak új szövetségeket keresnek Európában. A németek fél évszázad után mostanára emelték fel annyira a fejüket, hogy kimondják: tehertétel számukra az amerikai katonai jelenlét – geostratégiai szempontból azonban Lengyelország gyakorlatilag egyenértékűen képes helyettesíteni Germániát. Az új, huszonöt fős belső és megközelítőleg ennyi külső taggal bíró, amerikai szemmel nemzetpolitikailag végtelenül túltagolt Európa így módon kontrollálható lesz nyugatról (London felől), délről (Madrid és Róma irányából) meg keletről is (Varsó központtal). A visegrádi országok pillanatok alatt szembekerülhetnek egymással: a régióban Prága megkapja a pénzügyi-gazdasági, Varsó a katonai gócpont szerepét – a vesztesek a két monarchiabeli vetélytárs: Bécs és Budapest (no meg Pozsony) lehetnek.

Kormány legyen a talpán, amely egy ilyen kényes helyzetben elegendően bölcsen képes lavírozni. Kéne, ugye, az az eszményi Európa is, amely mindeddig létezett – most viszont kezdünk olyan kínos skatulyába kerülni, mint az a karrierista, aki 1988-ban lépett be az MSZMP-be. Kell azonkívül Washington rokonszenve is (nevezzük örök reálpolitikának) – de ennek nem feltétlenül az a kézenfekvő elintézési módja, hogy a hadügyminiszter útra keljen, és felajánlja Magyarország területét potenciális amerikai támaszpontok céljaira. Ez

ugyan átmenetileg ellensúlyozná azt a relatív hátrányt, amely a lengyelekkel (illetve a fölöttébb készséges exkisantantországokkal) szemben keletkezik; hosszabb távra viszont éppolyan segédállammá fokozná le hazánkat, mint a szovjet katonai jelenlét évtizedeiben. (A lényegét tekintve nincs nagy különbség, hogy november hetedike vagy július negyedike türemkedik-e be szervetlenül az életünkbe.) Amikor békéről, szabadságról, függetlenségről álmodoztunk, nem kifejezetten arra gondoltunk, hogy a Boszniával, Szerbiával, majd Irakkal indokolt taszári amerikai bázis csupán szálláscsinálója, trójai falova legyen egy másik – bár „önkéntes” – megszállásnak.

Tény, hogy ahol egy nagyhatalom huzamosan jelen van, ott elemi érdeke fűződik a védelemhez is. Az önvédelem reflexéről azonban nem kellene végképp lemondanunk. E sorok írásakor Irakban még kiadó a negyedik zóna – ha volna elég hadra fogható honvédek, a Medgyessy-kormányzat talán még meg is pályázná ezt a „fő-békefenntartói” státust; nem úgy, mint az olimpiát. (Építhetnének fővállalkozásban a bagdadi falat is.) Ám ha a külpolitikai konszenzus várat is magára, nekik sem lehetne fontosabb törekvésük annál: Magyarország a XXI. században is magyar zóna maradjon...

(Magyar Nemzet, 2003. május 10.)

VÉNEK TANÁCSA

Olyan érzése van az embernek mostanság, mint amikor a kereskedelmi tévék indulása idején, úgy öt-hat esztendővel ezelőtt a közszolgálati televíziózás hosszú távú győzelme mellett érvelt. Akkor mindenki sajnálattal nézett rá, mint aki nem tud lépést tartani az idővel. A médialiberalizáció prófétái a „duális médiarendszerben” a szólásszabadság kiteljesedését látták, miközben az új, profitéhes társaságok számára elmulasztották előírni, hogy legalább hírműsoraiknak a valóságról, az életünkről s nem valamiféle műanyag fikcióról kell szólniuk.

A kvázi piaci közszolgálatban is megtollasodott, frissen átigazolt „médiasztárok” magabiztos interjúkban, sebtében rittyentett kommunikációs ideológiákban próbálták igazolni pénzelvű árulásukat. Pedig elég lett volna picit nyugatabbra tekinteniük, ahol a médiadivat hullámai általában egy fázissal hamarabb fodrozódnak: ott akkortájt már kifulladt a gagyitévézés, megindult a közszolgálati reneszánsz. Az amúgy is tollas hazai sztárok a nekik ajándékozott, fáziskéséses fél évtized alatt tovább tollasodtak, mielőtt (feledve harsány közszolgálat-temető nyilatkozataikat) visszaszállingóztak volna a köztévéhez – a vérlázító az, hogy továbbra is sztárgáziért. Éppolyan idegenül néztek néhány éve az emberre akkor is, amikor azt prófétálta: semmire nem jutunk, ha a politikát nem párosítjuk az erkölccsel. „Hol élsz te, öreg? A Marsról jöttél?” – lapogatták a

hátát. „Politika és erkölcs? Ugyan már...” A publicista pedig, aki rühelli a Don Quijote-szerepet, ezúttal is csak jó emlékezetében meg asszociációkészségében bízhatott a pragmatikus percmemberkék ellenében. Így aztán, mikor arról értesült, hogy felállt a Solt-bizottság (hivataloskodó nevén a Köztársasági Etikai Tanács), a kóbor lovag úgy gondolta: ez a fejlemény őt igazolja.

A bizottságnak, ha komolyan veszi a feladatát, először is a saját elnevezését kell felülvizsgálnia. Egy grémium, amelyet egy átmeneti (bármilyen) kormányfő hívott életre, nem léphet fel egy tágabb fogalom: a köztársaság, az állam nevében. Ez hitelrontóan etikátlan volna – éppúgy megfosztaná az államfőt, a köztársaság elnökét attól, hogy e fontos szimbolikus kérdésben (a társadalom erkölcsi tisztasága fölötti őrködés dolgában) a köztársaság nevében lépjen fel, mint amikor kicsinyes kormánypolitikai érdekektől vezetettve megtagadták tőle, hogy a történelmi jelentőségű uniós csatlakozási okmányt Athénban (más államfőkhöz hasonlóan) a kézjegyével lássa el. A tanácsstagoknak tudniuk kell: lényegében a kétarcú Gyurcsány-programhoz adták a nevüket, amely az „etikai minimum” formális megteremtésével mindenekelőtt a szocialista hatalomgyakorlás bebetonozását szolgálja. A bizottság elnevezése révén a köztársasághoz, ám létrehozója révén a miniszterelnökhöz kötődik: legitimáló eszköze tehát a korábban (más kormányfő idejében) sokat csepuült kancellári rendszer megerősítésének. Azt a látszatot kelti, mintha a miniszterelnök nem az ország „fő szolgája” volna, aki a versengő politikai programok egyikét igyekszik szabott időben a gyakorlatba átültetni, hanem az ország fölött állna – hiszen, lám, képes etikai tanácsot életre hívni és működtetni tekintélyes, „független” személyiségekből.

Ha az etikai tanács létrehozásának volna bármiféle alkotmányos vagy erkölcsi alapja (nincsen, hiszen a népfenség kifejezője a választott parlament, illetve az Országgyűlés által jóváhagyott szervek, mint például a Országos Rádió- és Televíziótestület vagy maga az Alkotmánybíróság), akkor legelőször éppen Medgyessy Péternek a kormányzásra való etikai alkalmasságát kellene vizsgálnia. Ez a „napirend előtti” kérdés valahogy így hangzana: „Etikailag alkalmas-e demokratikus kormányzásra az a személy, aki diktatórikus körülmények között titkos, fizetett tevékenységet folytatott, s múltjának ezt a lényeges részét választói elől eltagadta?” A tanács vélhetőleg nem tesz fel efféle kínos kérdést – elsősorban azért, mert a kenyéradó gazdát nem szokás kritikával illetni. Igaz, hogy minden más kérdés ehhez képest súlytalan és lényegtelen – de hát ettől a grémiumtól nem is vár senki érdemi munkát. (Csak remélni lehet, hogy nem a politikai ellenfelek direkt lebunkózására óhajtják használni, mint a Keller-féle államtitkárságot, amelyet a kormánypárti panamák egyszerűen nem érdekelnek.) Ez a grémium a pusztá létezésével tesz a kormányoldalnak politikai szolgálatokat. Azontúl, hogy erkölcsileg rehabilitálja a rehabilitálhatatlant, elfogadtatja a közgondolkodással

a „vének tanácsa” gondolatát is, amelynek bármily gazdag múltja van is az egyetemes kultúrtörténetben, alkotmányos berendezkedésünkben idegen test. A szocialisták tanultak egyik legnagyobb fiaskójukból: „a három európai bölcs” ítéletet mondott fölöttük is, amikor alaptalannak ítélte fasisztázó Bécs-ellenes bojkottjukat. (Gondoljunk erre mindig, amikor Kovács László annak a Ferrero-Waldner külügyminiszter asszonynak udvarol, aki az Orbán-kormány idején szinte csak álruhában mert Budapestre jönni tárgyalni a szociálliberális hisztériázók miatt!)

A Medgyessy–Gyurcsány-féle üzenet többrétű. Egyrészt azt sugallja: a hagyományos politikai intézmények (különös tekintettel a parlamentre) mindinkább elveszítik jelentőségüket: ahol csak lehet, alkalmi testületekbe fogjuk „kiszervezni” a döntéseket, véleményalkotásokat. Másrészt nyugdíjba küldjük Montesquieu-t: „felmondjuk” a francia forradalom által szentesített szerződést a hatalmi ágak között. Ennek fő eleme, hogy a kormányfő és a gyakorló bíró (Solt Pál) gyakorlati összekapcsolásával összemosódik a bírói meg a végrehajtói hatalom, s ehhez szimbolikus „ex”-ek (Györgyi Kálmán, Kilényi Géza, Gönczöl Katalin) jelenlétével az ügyészi, alkotmánybírói és ombudsmani tekintély is asszisztál. Van még a grémiumban „díszítősornak” korrupcióhivatalnok (Berki Zolna), kriminológus (Lévai Miklós) és számvetőséki kutató (Báger Gusztáv) is – utóbbi jelenléte feltehetőleg formálisan is éppolyan összeférhetetlen, mint Solté. Hankiss Elemér beválogatása azért kínos, mert a máskülönben jeles szociológus hosszú időn át volt a sajtóetikátanságokban élenjáró 168 Óra című lap állandó szerzője is. Vértés András közgazdász „függetlenségéhez” elég annyi, hogy már a tisztavirág-életű Horn-féle tanácsadó testületben is képviseltette magát. A harmadik, legfőbb üzenet: hiába definiálják Gyurcsányék a baloldali embert úgy, mint aki „elutasítja a tekintélyelvűséget” – igenis a tekintélyre építenek, sőt ők maguk is tekintélyességre vágynak. Ettől pedig már csak egy lépés a tekintélyuralmi berendezkedés, amelyben egyébként jócskán van gyakorlatuk.

Mindezek ismeretében az etikai tanács akkor járna el etikusan, ha alakuló ülésén mindjárt föl is oszlatná magát. Ez esetben tagjai nemcsak a tekintélyüket őriznék meg, de visszatérnének ahhoz az alapelvhez is, hogy az erkölcsnek nem holmi bizottságokban, hanem a politika egészében kell érvényesülnie.

(*Magyar Nemzet*, 2003. május 17.)

SZÍVPOSTA

Falusi gyerek voltam, az első tévés nemzedékből. Esténként a fél utca a nagybátyámékhöz járt a kisképernyős Kékes készüléket nézni. A tágabb családba a Nők Lapján kívül két napilap is járt – kedvenc szórakozásom volt, hogy összevessem a cikkeiket: többnyire szóról szóra ugyanazt írták. A sportrovat viszont különbözött – s e páratlan szabadságot látván sokáig sportújságíró akartam lenni. A falunkban még működött a kultúrház, hetente kétszeri vetítéssel. Minden, ami ezen túl közösségi történésnek mondható volt a községben, az iskola, a templom, a könyvtár, a népbolt és a posta köré szerveződött. A posta épületére minden falumbéli büszke volt: emeletes beton-monstrum, hátul szolgálati lakással. Emlékeim szerint a postás kisasszonynak nagyobb volt a presztízse, mint a handabandázó tanácselnöknek. Az emberek úgy vették: a községháza mégiscsak „pártunk-és-kormányunkat” képviseli, a postamester meg az államot. Minálunk nem volt rendes vasút: a MÁV mértékadó szerepét is a posta játszotta. Ott, az üvegablak előtt nyílt ki számomra Magyarország is: kamaszként szám-talan levelet adtam fel az elszakított országrészekben élő levelező partnereimnek, többnyire bájos bakfisoknak. Mi tagadás, hamisítatlan szívposta volt.

A riporternő, aki éppen önkormányzati szakembereket faggat a stúdióban, szemmel láthatólag nem érti, miért katasztrófa egy kistelepülés számára, ha megszüntetik a postahivatalát. Ismereteit a magyar vidékről a sajtóból meríti, a falusi életmódról meg a szentendrei skanzen rituális végigjárásával szerzett benyomást. A szentendrei skanzenben még nem állítottak fel falusi postát, ám ez talán csak idő kérdése. Valahogy meg kell idézni a múltat... A falusi postákról ugyan még jelen időben beszélhetünk, de a Magyar Posta tervezett liberalizálása majd elintézi, hogy ne így legyen. A postaépületet majd kiutalják a helyi pártalapszervezetnek, a szolgálati lakásba rászoruló aktivistákat költöztetnek. A postás kisasszony talán kap egy íróasztalt a körzeti központban, vagy pedig menjen isten hírével: talán még a Népszabadságra sem fizetett elő a központi hivatali utasítás ellenére.

A kommunista-megmaradási törvény a piaci körülmények között fokozottan érvényes. A veszteséges piaci működésre ugyanis mindent rá lehet kenni. Az emberi jogok, állami kötelességek ilyenkor hanyagolhatóak. Tegyük fel, hogy egy jó elvtársat főpostási székbe ejtőernyőznek. (Ha nem ejtőernyőznék, hanem vérbeli postás volna, eszébe nem jutna megszüntetni az alaptevékenységet, a misszió lényegét.) Körülnéz, mi okozza a veszteséget, majd a homlokára csap: hát persze, túl sok a posta! Ha kevesebb volna, nem kellene annyi postás kisasszonyt tartani! Nosza, rögtön kiadja a kérdést szakérteni valamely baráti szakértő cégnek, amely tudományosan megállapítja, hogy hatszáz lélek-nél kell meghúzni élet és halál határmezsgyéjét. Hogy miért nem ötszáznál vagy hétszáz-nál? Csak. A kistelepüléseken majd egy mobilposta pöfög végig, és mindenki hivatalos

levelet kap, hogy az ő lakhelyén mondjuk negyed négytől háromnegyed négyig gyakorolhatja táviratozó vagy csomagküldő alkotmányos jogait. Később borítékolhatóan kiderül, hogy a benzin és a szervezés többbe kerül, mint amennyit megtakarítottak, de akkorra a postaépületből már réges-rég ifjúsocialista diszkóklub lesz. Egy újabb baráti szakértő cég pedig jó pénzért kisüti a válságkezelő megoldást: uniós pályázati pénzekből minden faluban le kell betonozni egy mobilpostát!

A keserű tréfát félretéve: a tradícióit őrző, működőképes magyar tanyarendszer felszámolása óta nem volt olyan mértékű „modernizációs” bűntett, mint ami most készül. Az akkori elvtársak az iskolák körzetesítésével, egész vidékek elnéptelenítésével a magyar paraszti életmódnak azt a maradékát is igyekeztek eltörölni, amelyet az erőszakos kollektivizálás meghagyott. A szlogenszinten munkahelyteremtést és esélyegyenlőséget hirdető Medgyessy-kormányzat viszont az elődökön is túlszár, amikor a kistelepülések túlélési esélyeit végképp megszünteti. (Igaz, egy munkahelyet tagadhatatlanul teremtetett: mégpedig az esélyegyenlőségi miniszter asszonyrak.) Egy kisközségbe, ahol nincsenek jóléti és szolgáltató intézmények, nincsen iskola és óvoda, ahol nincs vasútállomás, mert gazdaságossági okokból felszedték a szárnyvonalat, ahol még egy Népszabadságot sem lehet venni, mert a központban úgy döntöttek, hogy 599 állampolgárnak nem dukál postahivatal, garantáltan nem települnek vállalkozások, még gyéresebb lesz a munkalehetőség. Beindul az elvándorlási spirál, a faluban csak a magatehetetlen öregek maradnak, az elhagyott lakóépületek (kivéve a honfitársaik feketén való bérüdültetését végző németek és hollandok által felvásárolt parasztházakat) pusztulásnak indulnak, zeroszorosodnak. Megannyi Gyűrűfű lesz, s lehet majd aggódó tanulmányokat írni a jól dotált, szociálisan érzékeny Népszabadság közeli folyóiratokba. Ahol pedig nincs német és holland vásárlóerő, ott megjelennek a roma betelepülők, s mivel senki nem fogja foglalkoztatni őket, egész falvak szorulnak majd segílyre. Lehet, hogy az állam egy posta megszüntetésével megspórol néhány százezer forintot, de ennek következményeképp ki fog fizetni néhány tízmilliót.

A riporternő ott a fővárosi stúdióban persze kisüti, hogy ha azok a szerencsétlen falusiak nem tudnak levelezni, miért nem interneteznek inkább – s ezzel a kérdésével bízást kiérdemelné a Marie-Antoinette-díjat: ő vetette föl, hogy ha nincs a pórnépek kenyere, mért nem eszik kalácsot. (Emlékeztet az országjáró miniszter esete, aki egy faluban sikeres előadást tartott az internet előnyeiről, s csak utólag tudatták vele, hogy a településen sem telefonvonal, sem télerő nincs.) Az persze még véletlenül sem jutott a riporternő eszébe, hogy rákérdezzen: vajon nincs-e némi összefüggés a hatszáz lelkesnél kisebb falvak központi elszorvasztása és e települések választási statisztikájá között? Kizárt-e az, hogy egyesek éppen a hagyományosan kiscgazda orientációjú szavazóbázist akarják büntetni, maradék komfortérzetétől megfosztani, ellehetetleníteni? Miközben

lépten-nyomon azt halljuk: minden magyar a lakóhelyén boldoguljon; a kormánypártok kiherélték a határokon túl ezt elősegítő státustörvényt, s most már a határokon belül is ezt a politikát folytatják.

Lehet, hogy egyszer s mindenkorra le kell mondanunk a szívpostáról?

(Magyar Nemzet, 2003. május 31.)

ZÖLD KESELYŰK

Ábel fiam még csak hároméves, de meglepően jó a gömbérzéke. Hosszú vágtaikat produkál a laszti után, s korát meghazudtoló kapásrúgásokra képes. Az egyik nagypapja már beigézte neki a bőrfocit, nekem meg egyre gyakrabban ötlük az eszembe: előbb-utóbb el kell majd vinnem egy igazi meccsre. Hiába, nehéz úgy fiús apának lenni. Rendes apa persze manapság nem viszi meccsre a gyerekét. Mint ahogy nem viszi kocsmába sem. Ezek veszélyes helyek. Csúf szavakat hallani és csúf arcokat látni ott. Az ember nem védheti meg csemetéjét a végtelenségig a világ érdességétől, ám igyekszik minél inkább kitolni számára az ártatlanság időszakát. De mi lesz, ha a lurkónak szenvedélyévé válik ez a sport? Ha nem csupán a tévében kívánja majd látni, hogy két csapat miként vív meg egymással európai döntőkben, hanem maga is búvólni akarja a labdát? Grundok ugye ma már nincsenek – de ha vannak is, méregdrága autóparkolókat üzemeltetnek rajtuk. Vagy felveri őket a gaz. Játékmesterré válni úgyszólván csak egyesületben, igazolt futballistaként lehet. Egy jobb klubnak azonban óhatatlanul van B-középe. A B-közép pedig zabolázhatatlan. Immár nemcsak a rivális szurkolókra és az ellenfél edzőjére veszélyes, de alkalomadtán az istenített saját játékosokra is.

A magyar futballbajnokság 2002–2003-as fináléja korszakhatár. Az Üllői úti fékevesztett randalírozás afféle hazai Heysel stadionbéli katasztrófa – egyelőre emberáldozatok nélkül. A Ferencváros ultrái, ezek a „zöld keselyűk” törtek-zúztak, s mások mellett a korábbi kedvencet, Tökölit is elagyabugyálták. Tököli nem akar többé magyar pályán játszani. Igaza van. Ha a fiam volna, nem is engedném. Itt már kevés a bölcsesség, hogy „a barátaimtól védj meg, Uram – az ellenségeimmel magam is megbirkózom”...

Persze most minden hírműsor, minden bulvárműhely megejtí a maga futballtemető szertartását. Oknyomozók erednek a nyomába, vajon miért nem rendelte meg a sporttörvény által előírt rendőrségi szolgáltatást az FTC. Fölvetődik, miért kellett repülőgép húzta transzparensnek tudatni (tévesen) a zöld-fehér fanatikussal: a Fradi a bajnok; hogy aztán – szembesülve a rideg valósággal – törni-zúzni kezdjenek. Liberális orgánukok kedvtelve idézik az ordinaré kántálást „a tisztálkodás terén kezdetleges állapotokat felmutató etnikumról”. Teoretikus fajgyűlöletet vélelmeznek egy olyan, magából kivetkezett

horda esetében, amely adott esetben a saját „fajtájából” is leteríti. Lesz munició megint egy időre, miért kell változatlanul működniük a „rasszista” Magyarországon a külhoni kisebbségvédő alapítványoknak. A világeért sem szeretném az antiszemita megnyilvánulásokat „relativizálni”, de más kántálások esetében nem ilyen kényes a liberális média. Ugyanez a fradista kórus adott esetben „lila majmökként” aposztrofálja riválisait, az emberi fajhoz való tartozásukat is elvitatva tőlük. (Arról aligha olvastak, hogy némely állatvédő szervezet a genetikai átfedésekre hivatkozva emberi jogokat követel a csimpánzoknak.) Az viszont vitathatatlan: a véleménynyilvánításnak ez az alulmúlhatatlanul primitív módja nem fér a szólás szabadságába. A stadionterrorizmus – mint ahogy azt az albioni példa is mutatja – nem jogfilozófiai, hanem rendészeti kérdés. Még akkor is az, ha Salgó rendőrfőkapitány botcsinálta szociológusként lerázná magáról a felelősséget. Az a szomorú igazság, hogy őt és egész csapatát azért (is) tartjuk, hogy megvédjen engem és Ábel fiamat, ha meggondolatlanul mégis kilátogatnánk egy bajnokira.

Ám az Üllői úti antiszemitizmus nyomatékos tematizálása egy másik kérdést is felvet. Egy olyan kérdést, amelyet a bábeli hangzavarban valahogy elfelejtenek feltenni. A felháborodott vádaskodások és erőtlen mentegetőzések közepette szinte elvész a hírtengerben: Várszegi Gábor egy forintért árulja barátainak az MTK-t. A bajnokcsapatot, amely a Bajnokok Ligájában is indulhat. Az UEFA szabályai ugyanis keményebbek, mint az MLSZ-tiltás: ami itthon nem jelent összeférhetetlenséget, európai viszonylatban igen. Pedig a csúcsvállalkozó nem is oly rég még terjeszkedni akart: a fáma szerint szemet vetett az Újpestre, s építkezni kívánt a Fáy utcában is. Ez jó – mondják a hozzáértők. Pénz áramlik a magyar fociba, pedig őszintén szólva nem üzlet. Van azonban más szempont is. Amikor az MTK tulajdonosa „érdekeltségei révén” megszerezte a Fradit, az e lépést kritizálók heves antiszemitázással találták szembe magukat. Dávid Ibolya akkori igazságügy-minisztert méltatlan támadások érték, s hónapokig szórakoztak vele a kabarékban, mert „nem ért a focihoz”. Akkoriban bátorkodtam megjegyezni: etnikai hovatartozástól függetlenül korrupciógyanús szituáció, ha egy csapathalmozó tulajdonos adott esetben a dolgozósobájában képes eldönteni egy bajnokság sorsát. Például úgy, hogy megbeszéli saját magával.

Nos, ez az „adott eset” bekövetkezett. A játszma az utolsó pillanatig nyitott volt: Várszegi MTK-ja vagy a Várszegi-birodalom FTC-je örül-e. A Magyar Televízió médiatörténeti eseményként párhuzamosan közvetítette a két mérkőzést. (Más kérdés, hogy a végjátékban a rendező érdekesebbnek ítélte az MTK ünneplését, mint az FTC ámokfutását.) Lehet, hogy Várszegi sportszerű, és a két csapata között nem részrehajló. Ám módja volt a sportszerűtlen döntésre is, s ennek beszédes beismerése a kétforintos ajánlat. A fradisták antiszemita skandalása akár e nyilvánvaló korrupciós helyzet korántsem cizellált, politikailag legkevésbé sem korrekt kritikájaként is

felfogható. Mentség tehát nincs a cselekedeteikre – de lélektani magyarázat a kivetkőzésükre igen.

Most sokan fontolgatják: vissza kéne küldeni a Fradit a másodosztályba. Lehet. De az MTK-val együtt. Ez a végtelenül kicsinyes sportelit egyszer igazán lehetne nagyvonalú...

(Magyar Nemzet, 2003. június 7.)

SZOKTATÁSÜGY

A miniszterelnök teljes mellszélességgel kiállt a szoktatásügyi miniszter mellett – röpitették világgá a hírügynökségek. Alapos utánajárással ugyanis kiderült: a világon semmi nem történt, amiért meneszteni kellene. Pedig a szoktatásügyi minisztériumban mostanság sűrűn hullottak a fejek: egyes rosszindulatú beállítások szerint a megvesztegethetőség, az állam tudatos anyagi megkárosítása és a szakmai alkalmatlanság ülte torát. Miniszteri emberek előbb előkészítettek bizonyos pályázatokat, majd meglepetésre megnyerték azokat; szigorúan szakmai jellegű kéjutazásokon vettek részt; az eredetileg állami takarékossgot célzó közbeszerzéseket pedig akkora hozzáértéssel bonyolították, hogy a megszerzett áru másfélszer annyiba került, mint a sarki boltban.

Vajon miként zajlik egy ilyen tisztázó tárgyalás a kormányzat berkeiben? A szoktatásügyi miniszter áll a szőnyeg szélén, előveszi híres barikatekintetét, s rövid úton meggyőzi a feddhetetlenségi ügyekben elismert döntőbírónak számító kormányfőt: olyan ártatlan, mint egy ma született számvevőszéki jelentés. A miniszterelnök megkönnyebbülten hallgatja a töredelmes beismerő vallomást, s mivel az eurohaza felvirágoztatásának fennkölt ügye ezerfelé szólítja, nem tesz fel további kukacoskodó kérdéseket audienciára rendelt beosztottjának. Nem firtatja, hogy ha a szoktatásügyi tárcánál jószerivel minden vezető korrupt, akkor a minisztérium feje miként tudta megőrizni morális érinthetetlenségét; s azt sem piszkálgatja, hogy ha a tárcavezető egyáltalán nem tudott a közbeszerzési eljárás fátyla mögé rejtett nyilvánvaló vircsafról, az nem veti-e fel totális alkalmatlanságát e felelősségteljes feladatra. (Nem izgatja az sem, tényleg annyira kiürült-e a miniszter pártjának kaszszája, hogy félve vágnak neki az európai választásoknak.)

Egy pillanatra átsuhan a kormányfő agyán, hogy megbocsátani jó – különösen az ártatlanoknak. Lám, a koalíciós partner (amely a szoktatásügyi minisztert adja) neki is milyen nagyvonalúan megbocsátott egy esztendeje, mikor szigorúan titkos múltját kitegette a galád, szigorúan nyilvános ellenzéki sajtó – s természetesen akkor ő is éppolyan ártatlan volt, mint egy húsz éve született bizalmas pártállami jelentés. Majd azt mondjuk,

hogy most is a galád ellenzéki sajtó rágalmainál van szó, amely így akarja megtorpedózni a szokatásügyi reform világgraszoló sikerét – egyezik meg a szajkózandó formulában a két jeles férfiú, ám miután becsukódik a párnás ajtó, a kormányfő még belefirkantja kockás jegyzetfüzetébe: pénzügyminiszternek szólni, szokatásügynek nadrágszínház, annál kevesebbet tudnak ellopni.

A szokatásügyi miniszter eközben visszaér a saját minisztériumába, ellágyultan megsimogatja székét, s megállapítja: minden kétséget kizáróan még megvan. Belelapoz a kivonatolt sajtójelentésekbe, s megüti tekintetét egy édes, egzotikus szó: Mexikó. Valahogy ismerősnek tűnik! Rémlik, hogy mintha rendeztek volna ott olimpiát is... Kicsit ejtőzik, átfutja a monitoron az internetes top 100-as listát, aztán beszélítja a titkárnőjét. A titkárnő asszociál: „De hát nemrég a főnök úr is volt Mexikóban! Tudja, az a cég fizette a repülőutat a közép-amerikai szokatásügy tanulmányozására, amelyik azt a tenderünket is nyeri!” Ez az! – üt a homlokára a miniszter. Ez volt az az ország, ahol olyan finomak a koktélok! Később persze azért dolgozni is kell valamiképp. Sorra jönnek a szokatók és a szokatottak, s igen korszerűtlenül az a rögeszméjük, hogy szokatni és szokatódni akarnak. Ráadásul oly módon, hogy a szokatási aktusok normatívák, azaz egymással összemérhetőek legyenek! Első látásra is nyilvánvaló, hogy ez diszkriminatív szemlélet, amely alapjaiban sérti az emberi jogokat: ez az összehasonlítódsi, ez az elavult közösségi minőségbiztosítás gúzsba köti az egyént, gátolja a korlátlan önmegvalósítás parancsát. Amellett nem is praktikus: lám, a miniszter sem dolgozott soha a szokatásügyben, mégis milyen jó süppedős széke van...

Az új évezred, az új világrend annyiban mindenképpen új, hogy szemberöhoi a régít. Mit nekünk megkövesült szabályrendszer, íratlan törvény, pohos alkotmány, avíttas tízparancsolat! Nem érti az idők szavát, aki naivan azt gondolja: a cselekedeteknek következményeik vannak, a bűn pedig bűnhődést von maga után. Ebben a szép új posztmodern politikai érában nem elég, hogy nem kell tisztességesnek lenni – nem is kell annak látszani. Egy állítólag a közösséget szolgáló politikai kormányzati karrierjét, megítélését nem teljesítménye, erkölce és feddhetetlensége befolyásolja, hanem az a zsaroló pozíció, amelyet a koalíciókötési kényszer, a választási matematika kölcsönöz neki. Régi, letűnt korokban a nem elég szilárd, porlékony építőelemet akkor is eltávolították a konstrukcióból, ha emiatt az egész épületet le kellett bontani és újravalazni. Mostanában az épület egysége és változatlansága mindennél előbbre való lett: a beteg alkotórész garantáltan megmenekülhet. Saját téglát még csak-csak kicserélünk, koalíciós téglát semmi esetre sem. Majd jönnek kipróbált építészettitikusaink, és megmagyarázzák, hogy miért így szép a ház. Baj csak akkor van, ha mindezek ellenére az építmény a fejünkre omlik, s mindannyiunkat maga alá temet.

Jobb, ha szokatjuk magunkat a gondolathoz.

(Magyar Nemzet, 2003. június 14.)

NÉMA MESTEREINK

Ha igaz a mondás, hogy a könyvek néma mesterek, akkor kétségkívül rászorulunk a jelbeszédre. A kiejtett szó inflációja idején – mikor a handabandázó bulvárpolitikusok nyomán lassan mindennemű közszereplő hajlamos sarkosan ellentmondani tegnapi önmagának – a könyvek a maguk konzervativizmusával az állandóságot jelképezik. Ha felütjük őket valahol, ugyanazt a mondatot leljük egy adott helyen, mint tegnap vagy tegnapelőtt – igaz, mindinkább elharapódtak itt is a retus emlékművei, a javított kiadások. Mintha a tévedések nyomainak eltüntetése közelebb vinne bennünket az isteni tökéletességhez. Mintha emberi mivoltunkat nem éppen ez az egyeneshez simuló görbe kölcsönözné: a végtelenségig képes megközelíteni a vágyott eszményt, de teljesen sohasem fogja elérni. A könyv tagadja a gőgös internet folytonos önkorrekció-mániáját is: a teljesség formális megkísértése helyett kiragad a teremtésből egy pillanatot, egy mozgásállapotot, s csökönyösen hiszi, hogy e tárgylemezre helyezett hajszálvékony metszetben épp olyan hiánytalanul benne lüktet a világ.

Ha a könyv szakrális tárgy, akkor a könyvhét szakrális ceremónia. Szertartás, amely nem ereszt magához világias meggondolásokat. Persze a posztmodern létromlás még ezen az íratlan törvényen is képes változtatni. Hosszú heteken át méltatlan „szakmai” viták zajlottak arról, kinek van helye a Vörösmarty téren, s ki az, akinek kívül tágasabb. Mintha a Vörösmarty teret (vagy akármilyen közteret) bárkinek joga volna önhatalmúan kisajátítani. A könyves céh – erős szerepzavarról téve tanúságot – kamarának képzelte magát, s olyan jogokat vindikált magának, amelyekkel nem rendelkezik. Volt kiadó, mely dacolt a többségi ultimátummal, s akadt olyan is, amely a békesség kedvéért inkább csendben belépett. A Vörösmarty tér persze tényleg kicsinek bizonyult, a sátrak egészen a Kristóf térig értek – de hát más alkalommal akár két párhuzamos, ellenérdekű tüntetést is engedélyez itt a lágyszívű hatóság. A botrányszagú hírverés talán jót tett a könyvheti forgalomnak (bizonyos időszakokban mozdulni sem lehetett a kövezeten), mégis szomorú, ha a könyv helyett a körítés a téma. Mindig bosszant, ha a Forma-1-es tudósításokban nem a pilótákról és a járgányokról esik szó, hanem arról, hogy milyen lábbal kelt fel Ecclestone úr aznap. Persze volt azért a könyvhéten könyv is – talán túl sok is a jóból. Néhány óra böklászás után az embert hatalmába keríti valamiféle telítettség, szellemi csömör – pedig csupán fülszövegeket olvasott mindenféle standoknál. Olyan ez, mint pattogatott kukoricát habzsolni a moziban vagy vattacukrot majszolni a búcsúban – eltelünk vele, pedig a semmit ettük. Élek a gyanúperrel: fullent, aki azt állítja, hogy megközelítően áttekinti a zavarba ejtően gazdag termést. A másik sejtelmem az, hogy a kilószámra hazacipelt könyvek nagyobb része örökre olvasatlan marad: miután otthon szertartásosan belelapoztak, fölkerül a polcra, s legfeljebb portörölgetési kampányok alkalmával érinti őket újfent emberi kéz. Voltaképpen minden intimitásnak

ellentmond a könyvheti tülekedés: az olvasás egyéni sportág, kamara jellegű tevékenység – ez meg itt sokszereplős reneszánsz színház. Nem a szupermarketek legújabb kori népvándorlásaihoz hasonlít, hanem az ősidők zsákmányszerző körútjaihoz: biztos, hogy nem tudjuk vacsorára felfalni azt a fránya mamutot, de soha nem árt, ha egy kis hústaralék mindig el van spájzolva a barlangunk sarkában.

Ráadásul a Vörösmarty téri tumultus még a székesfővárosban sem egyedi: a Liszt Ferenc téren, a Ráday utcában s újabban fenn a Várban, a Szentháromság téren is nagy tömegek vannak. Kisebb kiadók már nem is tudtak ennyi helyre embert delegálni a standokhoz: jobb híján első kötetes szerzőket kértek fel az árusításra. Majd elkészítik a mérlegeket, forintosítják a forintosíthatatlant, s az akció minden résztvevője úgy érezheti: tett valamit a magyar nyelvű kultúra végromlásának elodázásáért. Lesznek, akik arról közölnek felmérést, hogy méterben mérve Esterházy Péter vagy Bayer Zsolt előtt kanyargott-e hosszabb sor dedikálásra várván – csak a mai jó szemű Kosztolányik hiányoznak, akik képesek volnának például a mesterségesen felfűjt sztárok kelletlen ábrázatát megörökíteni, akik egy álló órán át petrezselymet árultak a tűző napon.

A dedikálás szertartás jellegét azért (noha kevés haszontalanabb tevékenység létezik ennél a még oly hiú íróemberek számára) a XXI. század küszöbén átbukva is sikerült megóvni. Statikus író-olvasó viszonyt rögzít olyan korban, amikor minden mozog. Csuda tudja, miért örvend a lélek mégis a mobilis hagyománynak, mint amelyet többek között a Magyar Napló igyekszik meghonosítani. Hajózzon a magyar irodalommal! – szól a keresetlen felszólítás, aztán elindul a Táncsics a Vigadó térről, felpöfög egészen az Északi összekötő híd fölé, majd lecsorog a kivilágított Nemzeti Színházig. Közben a fedélzeten szelíd erőszakkal bemutatják az év verseit, novelláit és esszéit – csupa optimista antológiát: lám, mégiscsak van még élet a Kárpátok alatt. A hajóról megszökni nem lehet, a húzós árak miatt lerészegedni sem – muszáj hát figyelni egymásra. S ez az irodalmi hajóút, amely mögé a világ egyik legfestőibb folyóparti városa feszül díszletként (s a Duna közepéről a tehetségtelen várospolitikai pusztító nyomai is kevésbé látszanak), lassan beleringat bennünket az illúzióba: noha életünkön elhatalmasodott a „perpetuum mobile” uralma, szellemi kooperációval képesek vagyunk vele lépést tartani. Ezzel a meggyőződéssel lépünk újra szárazra a langyos júniusi éjszakában, miközben ormótlan szatyrokban cipeljük hazafelé a napközben beszerzett és baráti ajándékkul kapott könyveket. Tűnődve megállapítjuk: „néma mestereink” nemcsak szóltanak, de roppant súlyosak is...

(Magyar Nemzet, 2003. június 21.)

SZENT IVÁN POLGÁRI KÖR

Amint közelgett a nyári napforduló, a sajtó egén mindinkább tornyosulni kezdtek a baljós viharfellegek. Az agyondotált, elvbaráti reklámokkal teletömött, abszolút politikasemleges orgánusok egymás után derítették ki bravúros tényfeltárással, hogy minden rossznak, ami csak éri ezt az országot – gazdasági mizériának, aszálynak, kormány közeli korrupcióhullámnak, fantáziátlan országvezetésnek, szellemi-erkölcsi lealacsonyodásnak –, kizárólag a polgári körök az okozói. A polgári körök, amelyekben egyszerre jelenik meg kielégíthetetlen lelki igényként a fasizmus meg a kommunizmus, de minden bizonnyal megjelenne még a dadaizmus is, ha azt annak idején nem kifejezetten a polgár pukkasztása céljából öntötték volna kiáltványba. Ezek a polgári körök elképesztően kártékony ötletekkel képesek előrukkolni: nincs jobb dolguk például, mint az alkotmányt olvasgatni, aztán kicsinyes, szőröző módon összevetni az olvasottakat a rideg magyar valósággal, a honi balpolgári kormányzás pihepuha mindennapjaival. Sőt még ezzel sem elégednek meg: mindezt papírra is vetik, jelentésbe is foglalják, s nem áttallják kicsempészni a hermetikusan záró vasfüggönyön, hogy a legkevésbé sem tipikus tények manipulatív csoportosításával rossz hírért keltsék a közös hazának! Nem kétséges: ha nem léteznének ezek a független jogvédőktől abszolút független polgári körök, mi lehetnének a jogállamiság etalonja, az unió éltanulója, Európa Steinmannja...

Ám a Szent Iván Polgári Kör (amely ilyen konspiratív időkben természetesen csak fedőnév, s mindig épp arról a napról nevezi el magát, amikor összejön) csöppet sem látzott zavartatni magát a szakadatlan médiamennydörgéstől. A tagok az őszt egy családi-as budai panorámateraszon köszöntötték, a tavaszt meg egy ceremóniális borkóstolással egybekötött ingyenc pincevacsorával. (Utólag nem kétséges: már ez is a földalatti tevékenység része volt.) Ezúttal egy kedélyes tóparti ház foglalta keretbe az alapszervi összejövetelt, amelyet csak átmenetileg árnyékoltak be olyan értetlenkedő fejtegetések, hogy vajon miként tudja leértékelni magát a forint, vagy hogy hol lehet biciklis verőlegényeket bérelni önmagunk provokatív célzatú véresre verésére. Az ideológiai elfajzottság azonban az önkényuralmi jelképek gunyoros célzatú átértelmezésében is megmutatkozott: a házigazda háromdimenziós sarlót és kalapácsot kötözött a kertkapura, s vendégeit az „Ez a harc lesz a végső...” ismert polgári körös induló taktusaival fogadta.

A Szent Iván Polgári Körben hamarosan – néminemű skót és nem skót égetett italok felbujtó hatására – határozott lelki igény fogalmazódott meg némely gondosan előpácolt tarjaszeletek és kukoricacsövek roston való süttetésére. A nádfedeles szatellitben elköltött pazar vacsorához a libanoni saláta kölcsönözte a globális vonásokat, mindezt azonban bizonyos villányi fehérek és vörösek a gasztronómiai couleur locale libikókájával egyensúlyozták ki. A nyárköszöntő mozgalmi rendezvény éjjeli kutyasétáltatásba, majd gyorsított pizzsamaosztásba torkollott.

Másnap a megviselt polgári bélbolyhokat grappa (leánykori nevén: törkölypálinka) és bacsonszalonnás rántotta vigasztalta. Ezután hosszas, előre megfontolt ejtőzés vette kezdetét a tömény bukolikában, a madárcsicsergéssel teli nyitott verandán, amely csendes programot a polgári kör az ideológiai továbbképzés céljaira használta fel. (Hol lehet megfelelő minőségű kerti szerszámokat, illetve kerti munkást beszerezni; a liberális oktatási reform dacára mely iskolában nem kallódna el mégsem a gyerek; a szivarozás-e a stílszerűbb passzió az élemedett magyar polgár számára vagy a pipázás, és így tovább.) Később – a polgári körös ebéd hatékonyabb befogadása érdekében – korlátozott mértékű sportprogramra került sor a tó partján, amely egyes körtagok részéről úszást, más körtagok részéről passzív napkúrát foglalt magába. Egy kedélyes családi borkimérés érintése után a Szent Iván Polgári Kör tagjait már várta a házigazda által zsákmányolt pontyból és keszegekből készült felséges halászlé, amely szerencsésen és emlékezetesen egyesítette magában a műfaj szegedi és bajai iskoláinak legbravúrosabb elemeit. A búcsúsziesztát előkészítő sárgadinnye-kanalazást csupán egyetlen apróbb malőr árnyékolta be: az íjazás alapjaival ismerkedő körtagok túlbecsülték a lószőr teherbírását, s a szerszám e mulhatatlanul fontos alkotórésze kirottozódott – pedig megtanulhatták volna a kormányzat kárán, hogy nem szerencsés folyvást túlfeszíteni a húrt.

A Szent Iván Polgári Körnek a fentiekben vázolt mozgalmi hétvégéje mindennemű dokumentum, állásfoglalás vagy emlékeztető elfogadása nélkül ért véget. (Hacsak ezt a szigorúan bizalmas, elolvasás után harminc évre titkosítandó beszámolót nem tekintjük annak.) Maximum abban egyeztek meg a résztvevők, hogy noha meglehet: ez a harc lesz a végső – ez viszont életfogytig tart. Egyöntetűen elítélték továbbá az élet minden szegmensét elborító átpolitizáltságot, s egyperces néma felállással adóztak a sajtó és a közélet ama fáradhatatlan zsoldosainak, akik Szent Iván varázslatos éjszakáján is ropant elhivatottságról téve tanúbizonyságot, rendíthetetlenül álltak a vártán, hogy megvédjék a nemzetet az elvetemült polgári körök alattomos támadásaitól.

Azt a bizonyos munkás-paraszt szimbólumot azért a házigazda a program végeztével akkurátusan leszerelte a kertkapuról. Más önkényuralmi jelképet (a jószomszédságtól függetlenül) a közeljövőben nem óhajt közszemlére tenni. Nyakunkon az uborkaszegzon – az abszolút független és elfogulatlan sajtóban azzal a másikkal garantáltan címlapra lehetne kerülni. S ilyenkor még az sem igen számít, ha a legkevesbé sem tipikus tények manipulatív csoportosításával rossz híret keltik a közös hazának...

(Magyar Nemzet, 2003. június 28.)

EURÓPA-SZEGÉNYHÁZ

Az idők kezdetén, a hidegháború végén boldog-boldogtalan Európa-házról beszélt. A keleties óvatosság és a nyugatos reménység tömörült ebbe a metaforába. Nem tudtuk megmondani, pontosan miről is szónokolunk, de szerettük volna, ha létezik. Egy hely, ahová mindig kíváncztunk. Ahol fedél van a fejünk felett. S nem igazán firtattuk, hogy a hátsó kamrában vagy a tisztaszobában gondoltak-e elszállásolni bennünket.

Később az a bizonyos ház észrevétlenül unióvá alakult a vezércikkekben és a tárgyalótermek hűvösében. Ennél nyögvenyelősebb szövetkezést még nem látott a történelem. Mire csatlakozunk, lassan minden gazdasági előny köddé válik, amiért a csatlakozást szorgalmazni volt érdemes. A gazdag és félgazdag országok tartanak a temérdek szegény rokontól. Időközben úgy alakították a szabályokat, hogy ne jöjjenek ki számottevő áldozattal az elkerülhetetlen családegyesítésből. Számunkra ez annyit jelentett, hogy a kapun belül sincs vége viszontagságainknak. Értékeinkre igényt tartanak, nyavalyainkat hagyjuk kívül a küszöbön. S ne méltatlankodjunk, ha nem engednek rögtön a fürdőszobába minket: előbb mosakodjunk le alaposan a hideg vizes kerti csapnál.

Mindez lehetne metaforabokor is, de nem az. Az EIU Accenture kutatása szerint a jövő májusi csatlakozás háromszázalékos gazdasági növekedést generál ugyan Magyarországon, de ez csak annyit jelent, hogy 2038-ban érjük el az uniós átlagot. Egyharmad évszázad alatt. (Mellékesen azt semmilyen modell nem képes megjósolni, hol tart akkor az EU-átlag. Ha tag lesz mondjuk Ukrajna is, az átlag is lejjebb kerül, könnyebb lesz elérni.) Ezzel azonban mi még a rózsásabb jövőkép birtokosai közé tartozunk. A fejletlenebbeknek fél évszázad is kell a felzárkózáshoz, a sereghajtóknál pedig ez a prognózis kilencven év – ilyen időtávban jóslgatni pedig már messzemenően komolytalan.

Jobb, ha leszámolunk az egységes arcú Európa-ház illúziójával. Ez a lakhely a jelenlegi állás szerint inkább szedett-vedett lakóparkhoz hasonlít, ahol van módos ház is, de szegény ház is szép számmal. Összehasonlítani legfeljebb az újonnan csatlakozókat lehet, például abban a tekintetben, hogy mely városnak van esélye a közép-európai régióközpont szerepének betöltésére. Erről persze nincsenek mérhető adatok, csupán mérvadó üzletembereket lehet faggatni benyomásaikról. A tőke utazó ügynökei most épp Prága mellett voksolnak 41 százalékkal, Varsó lobbijét is 28 százalék jelzi, míg a korábbi részesedését leadó, enervált Budapestnek meg kell elégednie 23 százalékos eséllyel.

Mindent azonban nem lehet a szubjektív üzletemberi megítélésre kenni. A Mercer felmérése szerint a magyar főváros egy év alatt harmincnegyzet helyet lépett előre a világ legdrágább városainak listáján – nem pozitív irányban. 2002-ben hetvenötödik volt Budapest, az idén már harminchetedik. A belpolitikailag fertőzött polgár persze rögvést azt gondolja, hogy lám, ennyit tesz egy baloldali kormányváltás – de hát a szorosan vett

igazság az, hogy a magyar fővárosnak akkor is ugyanolyan többségű vezetése volt, mint most. A negatív változást nem lehet a terrorizmussal meg a világturizmus válságával sem indokolni: Amerikában például pozitív elmozdulásra is van példa. Sőt odáig jutotunk, hogy míg tavaly tíz százalékkal drágább volt a megélhetés Washingtonban, mint Budapesten, most már a magyar főváros „vezet” három százalékkal a telitalálatot kapott Pentagon székvárosa előtt. S ez még az ideiglenesen itt állomásozó amerikaiak számára is érvágás, pedig ők minden területen legalább tízszer akkora jövedelemből gazdálkodnak, mint a kizsigerelt, önkizsákmányolt magyar bennszülöttek.

Szintiszta demagógiának tetszik tehát az a baloldali érvelés, hogy Budapesttől azért idegenkedik a tőke és a turista, mert itt időnként az Erzsébet hídra vonulnak tüntetni a polgárok, vagy mert nem mindenki söpri szőnyeg alá az emberi jogok szórványos sérelmét. Hiszen a minden tekintetben élénk vágó Prágában antiglobalista tüntetők is randálíroztak már, sőt az első politikai gyilkosságot is megrendelték (igaz, nem hajtották végre, mint Belgrádban), mégsem megy el a cseh fővárostól a Nyugat kedve. Igaz, a pénzügyi világot nehéz becsapni: nemcsak a Financial Times szerint kaotikus ugyanis a magyar gazdaság, de mi magunk sem értjük, pontosan mi a szerepük az állami kölcsönpénzből privatizált Pannonplast-részvények megszerzésében a kétkerekű verőlegényeknek. Ráadásul a makrogazdasági mutatókat összegző konvergencia-listán a térség nyolc csatlakozó állama közül már a hatodik helyre szorult vissza Magyarország: nemcsak az emlegetett csehek és lengyelek vannak előttünk, de az ügyes szlovénok, sőt a lettek és a litvánok is...

Mindezek tudatában van annak valami sikamlós bája, ha a szocialisták nevében épp az a Szekeres Imre ígéri az istenadta népnek, hogy sem az idén, sem jövőre nem lesz gazdasági megszorító csomag, akinek semmilyen számottevő kormányzati szerepe nincsen, így értelemszerűen számon sem lehet kérni rajta ezeket a könnyelmű szavakat, amelyeket így a nyaralni indulók megnyugtatására rögtönzött. A bajok ugyanis nem csupán a kormányzás stílusában rejlenek, hanem a fantáziátlanságában, esetenként ennek hiányában is. Jó volna pedig mihamarabb leszámolnunk az EU-kampányban sulykolt illúziókkal: az Európa-szegényházban ugyanis fikarcnyival sem leszünk boldogabbak attól, ha eltitkolják előlünk a szigorú házirendet.

(*Magyar Nemzet*, 2003. július 15.)

POKOLOROM

Ha verset ír az ember, kézenfekvő hasonlat, hogy a kohászok, martinászok és hengerészek munkahelyét a pokol tornácahoz hasonlítsa. (Néha belöknek egy lelket a tűzbe, mennybejutásról nem érkezett jelentés.) Az én apám, akitől a nevemet örököltem, harminc éven át dolgozott az ózdi finomhengerműben. Még iskolába sem jártam, amikor megégett. Ha olykor-olykor, a gyári fürdő kerítésének résein átsurranva, illegálisan bemehettem megnézni, mivel is keresi nekünk a kenyeret, afféle hengerész virtusból a feje fölött tekerte meg a fogóval a tüzes vaskígyót, mielőtt beadta volna a hengerbe. Emberi szót nem lehetett érteni a pokoli zajban: a vasmunkások kifinomult jelbeszéddel érintkeztek a hetvenfokos hőségben, s még káromkodni is tudtak ilyen cizellált módon. Ahol a rozsdaverte csarnokba besütött a nap, jól látható volt, hogy a levegő tele van temérdek lebegő, csillámló vasszilánkkal. A csúfondárosan „melegedőnek” nevezett pihenőben aztán apám a vállamra tette a kezét: „Tanulj, fiam, hogy ide ne kerülj...”

Ózdon aztán minimálisra zsugorodott a vasgyártás, miként a környékbeli barnaszénbányák is sorra bezártak. Két párhuzamos kultúra vált köddé szinte egy időben. Hierarchiák, szokásjogok, jelbeszéd. Pályaképek és életremények. Sorsok és családok. A Mecsekben ugyan feketeszenet bányásztak, mégis rögvest megértettem, mikor a komlói születésű korombeli író, Rott József azt emelte ki összegyűjtött bányásznovelláit tartalmazó könyvének címlapjára: A pokol ormán. Ha a pokolnak van tornáca, kell hogy legyen orma is. A tárna, a föld gyomra amúgy is odalenn van, a kárhozat birodalmában. A bányász csak kimenőre megy a napvilágra: az örök sötétség fényeskedik neki.

A remekbe szabott Rott-novellák jó néhány tabuval leszámolnak. A legfőbb ilyen, hogy a munka világa többé nem méltó témája a magyar irodalomnak. Merthogy a termelési regények egyszer s mindenkorra „szalonképtelenné” tették a gyárat, a bányát. Ám a valóság attól még szakadatlanul zajlott, hogy a kényes ízlésű ítések, akik szerint „az ezredfordulóra lehetetlenné vált a történetmondás”, nem vettek tudomást róla. Sőt az egyik legizgalmasabb témát kínálta a szociálisan nem teljesen érzéketlen prózaíróknak (Móricz Zsigmond kései utódainak): miként veszítik el egész városok, egész vidékek szinte egyik pillanatról a másikra addigi biztos megélhetésüket.

Az irodalmi kánonipar felkentjei csupán Tar Sándorral, ezzel a páratlanul tehetséges elbeszélővel tettek kivételt. Ő jó érzéssel elcsípte a történelmi pillanatot: érdeklődéssel és részvétellel fordult a rendszerváltozás legnagyobb vesztesei, a munkásság, az önhibáján kívül lumpenizálódott proletariátus felé. Később „árulás” folytán kitudódott az író ügynökműltja, ám ez a megbocsátó kanonizálók körében (akik másokat emiatt vitriolosan elítélnek) nem okozott morális válságot. Tar könyveit kiadják, megfilmesítik – cinikusabb pártolói nem áttallanak az akasztófára való zsenivel, Villonnal sem példálózni: lám, etika és esztétika korántsem járnak kézen fogva. Rendjén van ez így?

Mindez egészen addig pusztá moralizálás, míg szembe nem találkozunk egy ellenpéldával. Nem bírok szabadulni a gondolatától: Rott József pendantja Tar Sándornak. Neki is megvan a maga priusza: komlói középiskolásként rendszerellenes izgatásért „utalták be” a fiatakorúak börtönébe. Az izgatás abban állt, hogy a főtéri mozgalmi szobor tövéből beszédet intézett (némi alkoholos befolyásoltág alatt) a diszkóból kiáramló fiatalokhoz a Kádár-éra álságairól. A szocialista mintaváros ezt nem viselhette el: a középiskolás ifjúság kötelező részvételével rendezték meg Rott nyilvános tárgyalását. Hősünket nem is a kirakatper izgatta, inkább az, hogy a lányok előtt megszégyenítik. Szabadulása után a közveszélyes munkakerülés és Tököl között ingázott: munkát nem kaphatott, viszont munkakerülésért visszavitték. Az ördögi körből úgy tört ki, hogy felvágta ereit. Ekkor nagylelkűen megengedték neki, hogy bányász legyen. Bányász, mint az apja s mint minden férfiember a környezetében.

A hányatott élet, az egyéni balszerencse azonban az irodalomnak olykor kifejezett nyereség. Rott a fejébe vette, hogy kiigazítja a sorsot: író lesz. A novellái, szociográfiái mögött lüktető emberi hitelt pedig a Hitel szerkesztői is méltányolták. Írónk, aki nem mellékesen azért írni is fenemód tud, így a saját példáján mutatja: a megszenvedettség akkor sem hátrány, ha nem ármánnyal és árulással, hanem erkölcsi-világnézeti következetességgel, tartással jár együtt. A pokol ormán mára nincs élet. Mint ahogy a Bányászgyász című Rott-szociográfiából is kitűnik: Moldova György diadalmas Komlója végképp a múlté. Vagy elhazudták, vagy hazugság volt már akkor is. A hajdani bányászvárosban, ahol annak idején meg sem próbáltak több lábra állni, egyetlen aknatornyot sem hagytak meg mutatóban, mementónak vagy identitásörzőnek: úgy tűnik, mintha a múltat itt végképp el akarnák törölni. Pedig a múlttal együtt eltörlik a jelent s talán a jövőt is.

Az igazi Komló tehát nem a föld színével egyenlővé tett épületekben, hanem többek között Rott József novelláiban él tovább. Ezek a figurák lélegzenek, szeretnek és szenvednek – s viselt dolgaik többsége vádirat a városgyilkosok ellen. Rott a pokol ormára kalauzol bennünket, s csak a jó szerencse óvhat meg bennünket attól, hogy ne zuhanjunk vele együtt a kihunytt gychennára, a feneketlen bányasötétbe...

(Magyar Nemzet, 2003. július 12.)

EGY EMBER ÉLETE

Kassák Lajos tudott valami olyat, ami a blikkfangos címadásokba reménytelenül szerelmes dilettánsokban föl sem merül: olykor a legkézenfekvőbb megfogalmazás a leginkább célravezető. Emlékiratainak azt a címet adta: Egy ember élete – tudván, hogy végeredményben nem létezik ennél érdekfeszítőbb téma. Ami egy élettörténetben benne foglaltatik, az azért érdemes a figyelmünkre; ami meg hiányzik belőle, az pedig azért. Minden művészeti alkotás csupán az „egyetlen” emberi sors variánsa. A közhelybölcsesség nem köntörfalaz: szerinte bármelyikünk élete kész regény – igaz, arra nem tér ki: vérbeli író szükségeltetik ahhoz, hogy a mégoly ígéretes nyersanyagból irodalmi „késztermék” legyen.

S mennyi életanyag fér vajon szűk hetvenhárom esztendőbe? Vegyünk példaként egy vidéki mérnök-tanárt, akitől távol állt mindenféle üres médiasztár-ismertség, mégis százak kísérték utolsó útjára. Nevezzük hősünket Karádi Norbertnek, s szülessen 1930-ban, az akkor Miskolctól még önálló Diósgyőrben. Nevelkedjen feltett egykeként köztisztelőben álló vasgyári zenész gyermekeként, s felmenői között szerepeljenek magyar, osztrák, sőt szudétanémet nők és férfiak. Legyen ő maga magyar teljes szívéből, ismerkedjen a cserkészettel, végezzen katolikus gimnáziumban. S a kommunista világ beköszöntével adja fel bölcsész, sőt színész ambícióit, menjen a politika-semleges műszaki, majd az átideologizált pedagógusi pályára, s élje ki kreativitását a sport területén: előbb focistaként, majd kosárlabdázóként. Arasson az utóbbi sportágban országos sikereket: előbb első osztályú játékosként, majd válogatottakat is nevelő edzőként. Élje meg a Kádár-érát a lehető legnagyobb szabadságfokkal: örökké utazgató szakfelügyelőként és sportemberként – töltse ki életét a család és a játék. S nyugdíjasként térjen vissza a fiatalkori bölcsész ambíciókhoz: írjon a legkülönbözőbb műfajokban szakkiadványokba és irodalmi folyóiratba, sőt napilapokba (alkalmasint a Magyar Nemzetbe is). Írja meg életének első tizenöt esztendejét Gyermekkorom gyárudvara címmel, s találjon ki a személyes emlékekhez sajátos, mozaikos szerkezetet, a családi történeteket komoly levéltári kutatásokkal valóságos korrajzzá dúsítva.

A folyóiratban folytatásokban megjelenő „békebeli” memoárt, a hamisítatlan polgári tempójú Diósgyőr érzekletes megjelenítését adassa ki aztán könyv formában is a familia, meglepetésként a szerző hetvenedik születésnapjára. S álljon neki hősünk ezen felbuzdulva a második könyvének is, a következő bő fél évszázad krónikáját adva, szponzorok után talpalva, s jelentesse meg az ikerkötetet Ami még belefér címmel.

S hogy mi minden „fér még bele”? Példának okául spontán kisémbéri találkozások a „magas” történelemmel. (Egy professzionalista író talán „ragozná” ezeket a randevúkat, beáldozva egyúttal a kendőzetlen valóság érdes báját.) Részlet 1947-ből: „Tavasszal az iskola kapott egy körlevelet a Magyar Ifjúság Országos Tanácsától, melyben diákok

balatoni nyaralására hívták fel a figyelmet. Vagy hatan jelentkezünk az osztályból az aligai táborba. Az elhagyott villákban voltak a szállások; berendezésük: szögek a falban, szalmaszakok a földön (takarót vittünk, törülköző volt a párna). A Petőfi-villát pesti diákokkal osztottuk meg, köztük Szinetár Miklóssal. Semmi kötöttség, csupán a közös tábori konyhához kellett lemenni étkezésekkor. A főtt ételt felvittük csajkában a villába, de sokszor hozzá se nyúltunk. Ez lehetett az aligai pártüdülő-központ kialakulásának kezdete, mert egyik tábortűzünket meglátogatta Rákosi Mátyás is. Többünkkel kezett fogott, majd derűsen elbeszélgetett velünk. Testőröket nem láttam. Nekem szimpatikus volt a közvetlensége, bár eszembe jutott nagybátyám kedvenc kiszólása: Futort ettem, ilyen lettem. (A Futor sertéstápszer volt.) Az is eszembe jutott, hogy egy korábbi vasgyári nagygyűlésre édesanyám is eljött, s mikor már mindenki állva tapsolt, s zúgott mellettem az ütemes Él-jen Rá-ko-si, él-jen Rá-ko-si, úgy kellett irulva-pirulva felhúznom ültéből. Cirkusz – mondta.”

A nem éppen hízog anyai előérzet évekkkel később beteljesedni látszott: memoárírónk a nagy generalisszimuszon kis híján kötél általi kivégzést foganatosított. „Három nyaram egy-egy hónapját tölthettem katonai táborban szuronyos puskával, tűzérsegi gyakorlat nélkül, mindenhol homokban. Nagykanizsa mellett jutasi őrmesterek, három napig megfelelő méret hiányában szandált viselve, azután kapca és gumírozott csizma, egy sátorban tizenketten, riadó alkalmával kétfalás kiskatonák, az izzadságtól a só kiválása miatt fehér foltos gimnasztorkák, éjszakai ötven kilométeres menetgyakorlat, melynek végén kézben hozott csizmák és vezető tisztek által lóra segített mezítlásosok, politikai képzéskor a százados szájából: cöcilizmus. Zászlófelvonáskor pechemre közel voltam a tábori trikolórhoz, s szakaszparancsnokom mint 190 centist kiszúrt, puskámat elvéve, annak felvonásához. Nagyön szépen ment minden, amíg fel nem ért, de utána kétségbeesetten kerestem a rúdján egy szöget, rátekerve a kötelet, vissza ne csússzon. Volt ott három mellszobor: Lenin, Sztálin, Rákosi. A közepsőt választottam, s kezdtem volna a tekerést, mire felettesem eldobva puskámat, kirohant, s megkötötte.” Aligha lehet ennél hátborzongatóbban, pontosabban előre jelezni ötvenhatot...

S hogy hány ilyen sztori tesz ki egy életet, alkot egy regényt? Élete és regénye változtatja. Filozofálás helyett értékeljük inkább a törekvést: megörökíteni a kollektív emlékezet számára, ami különben odaveszne a halandó emberrel. Hogy az unokák és dédunokák is érdekeltek legyenek a „Norbi bácsi” által nagy gonddal megrajzoltatott családfá tovább burjánztatásában. Könyvei borítóján is családi képek: a felmenők és a leszármazottak. Pontosán tudta, hogy egy ember élete sok ember életének láncába illeszkedik. Azaz életünk egyúttal egy nemzetség élete is. Egy nemzet élete.

(Magyar Nemzet, 2003. július 19.)

GYORSABBAN

Citius, altius, fortius! – hangzik az olimpiai játékok coubertini jelmondata. Magyar fordításban: Gyorsabban, magasabbra, erősebben! Időtálló szlogen: a legtöbb olimpiai sportágra még bő száz év után is alkalmazható a három közül legalább az egyik kritérium. Lehet persze kekeckedni: melyik vonatkozzék például a távolugrásra – ám ez a teljesítményszerkentő felszólítás lényegén mit sem változtat. Ráadásul a hármas jelszóban mintha az emberi lélektan története is benne foglaltatna: a humán törtélemben a vitézséget előbb az erő jelentette (ezen alapul kiterjedt háborús kultúránk), később a magasba törés (e kollektív vágy a holdra szállásban tetőzött, de „egyéni” még sok századszorra is makacsul nekirugaszkodunk a nyolcezeres hegycsúcsoknak), s lassan hosszú évszázada élünk már a sebesség bővületében. Pedig a sebesség származtatott mennyiség: az időt és a távolságot tudhatja szüleinek. A távolságot mint üveggolyót időközben zsebre rakhattuk: a Földön jószérivel nem maradt fehér folt – ha felfedező hajlamunkat ki akarjuk élni, a csillagrendszerekbe vagy az anyag belsejébe kell expedíciókat indítanunk. Az időt viszont változatlanul tudja az emberi elme. Még a fizikát forradalmasító Einstein is a fény állandó sebességéből indult ki, amely módot adott ugyan némi időpárhuzam-játékokra, lelkünk mélyén azonban érezzük: az idő olyan segédvonal, amit reménytelenül antropomorf világképünkben aligha tudunk már kiiktatni.

Vagy mégis? James Gleick, a fürgeagyú amerikai, aki nem is oly rég káoszelméletéről írott könyvével lendített ki bennünket a gondolati megrögzöttségek közhelylángos állapotából, ezúttal az időképzetet vette bonckés alá. Pontosabban azt a jelenséget, hogy „szinte minden felgyorsul”. Első pillanatra persze ez is közhely, hiszen jó pár évtizeddel ezelőtt is indult már könyvsorozat Gyorsuló idő címmel – Gleick azonban merőben új szempontokat találva vizsgálja az „általános gyorsulás” jelenségét. S bár a magyar változatot gondozó Göncöl Kiadó a valóban gyors Gyorsabban címet találta célravezetőnek a honi olvasó érdeklődésének felkeltésére, a könyv egésze azt sugallja: ha felpörögtünk is némiképp az utóbbi néhány emberöltő alatt, életünk „forma egyes” sebességéről való hitünk mégiscsak túlzás, legenda, téves önkép.

Gleick természetesen javíthatatlanul Amerika-központú, ám mivel – tetszik, nem tetszik – mi is mind több elemét vesszük át az amerikai típusú civilizációnak és életmódnak, néhány vitriolos megállapításban magunkra ismerhetünk. Az „idő: pénz” régi bölcsessége ugyanis mindent maga alá gyűrni látszik a második ezredforduló körül – ám az időgazdálkodás olyan egyirányú banki átutalás, ahol az idő forintosítható, de forintért idő nem vehető ki a bankból. Gleick – amint egyre beljebb visz bennünket az időgazdaság dzsungelébe – az ironiára nem mindig vevő amerikai értelmiségi számára is érzékletessé teszi: az idő mint társadalmi értékmérő (kinek mennyire drága az ideje) sokkal inkább szociológiai, tömeglélektani kategória, mint objektív fizikai fogalom.

S nem csupán presztízs-kérdés, státusszimbólum, de hiúságunkra alapozó, körmönfont marketingfogások hálás tárgya is: mobiltelefonunk gyorsparancsainak programozásával kimutathatóan több időt töltünk, mint amit e parancsok alkalmazásával megtakarítunk. A szubjektív gyorsulásiérzet általában véve is sokkal nagyobb, mint a valóságos tempónövekedés: mintha pszichés igényünk volna arra, hogy életünket olyan autóversenyző szerepében éljük meg, aki csak időnként áll ki a bokszba egy-egy elkerülhetetlen kerékcserére. (Miközben hajlamosak vagyunk megfeledezni arról, hogy a bokszutca munkásai is a velünk közös időben léteznek.)

Gleick A-1 típusú embereknek nevezi az idő nagyhatalmú rabszolgáit. Ők azok, akik a háztartásban párhuzamosan egyszerre több műveletet végeznek, hajlamosak a fogmosás idejét is ökonomikusan kihasználni, s ha netán üzletemberek, akár két – rafináltan összeállított – üzleti ebédet is végigesznek változó partnerekkel. Az idővarázslókra természetesen egész iparágak épülnek a gyorséttermektől az internetes áruházakig. Ha azonban tüzetesen megvizsgáljuk a konkrét takarékosági eseteket, többnyire azt tapasztaljuk, hogy a határtalan hatékonyságnövelés nagyrészt mítosz: nem lehet sokkal többet nyerni a réven, mint amit elvesztegetünk a vámon. Rádásul az európai ember (egyelőre) nem elég jó partner ebben a korparancsok beállított önhajszolásban: a vén kontinensen számosan vannak, akik szeretnek ráérősen dolgozni, ráérősen étkezni, ráérősen élni. Gleicknél amerikai metaforává válik például a liftek „az ajtó zár” gombja: állítása szerint ez a felhőkarcolókban afféle placebo szerepet tölt be: a lift ettől nem indul hamarabb, mert a számítógép nem engedi, viszont a lift utasa valamiféle racionálisnak gondolt cselekvéssel töltötte ki az indulásig tartó, örökkévalóságnak érzett három-négy másodpercet. Mi itt Európában még valóban funkcionálisan tudjuk használni „az ajtó zár” gombot – talán nem fejlődött még olyan tökélyre az emberi akaratot felülbíró komputertechnika.

Életünket azonban már körülfonta a gyorsulás amerikai típusú kultúrája. Nemcsak a tíz-tizenöt éve készült reklámokat érezzük már elviselhetetlenül hosszúnak és szájbárágónak, de lelassultak számunkra a hetvenes-nyolcvanas évek akciófilmjei is. A Music Television klipforradalma lemondott a látvány értelmességéről, a televízió távirányítója hadat üzent a folyamatos befogadásnak, a gyorsulásért cserébe azonban jószelivel semmit nem helyeztek a másik serpenyőbe: világunk és életünk felületesebb és jelentéstelenebb, mint minden korábbi korban volt. S nemcsak a piac és a kommunikációtudomány alkalmazkodott az emberi agy sebességét meghaladó villódzáshoz, de a politikacsinalás is: a kampánymesterek felismerték, hogy a kollektív emlékezet minden korábbinál jobban lerövidült; nemcsak a politikusok használnak el rövidebb idő alatt a posztmodern médiát élető sztárkultusz természetrajza szerint, hanem a nyilvános választási ígérek módszeres számonkérésétől is csekélyebb mértékben kell

tartani. Korábban elképzelhetetlen terük nyílt a politikai sarlatánoknak, a médiahipnózis lovagjainak. Az időnyerés, amitől az emberi szabadság megnövekedését, a demokrácia kiteljesedését reméltük, mindinkább a diktatórikus akaratátvitel eszközévé válik. Gleick nem élt diktatúrában, így láthatóan nem tudja, hogy az időnyerésszűrés képes az ellentétébe is átcsapni: az önkényuralom ege alatt az egyik nap olyan, mint a másik; az idő végtelenül lelassul. Sok embertársunk számára ma is vonzó közege a kádári lassúság. A gyorsulás elszánt hívei érthetően irtóznak ettől a csigatempótól – s nem csupán azért, mert mind elképesztőbb olimpiai csúcsokat akarnak látni az atlétikai stadionokban. Gleick őket is mérsékletre inti: aki túl nagy sebességgel akarja bevenni a kanyart, az azt kockáztatja, hogy érintő irányban elhagyja a pályát.

(*Magyar Nemzet*, 2003. július 26.)

VÍZIPÓLÓ

Vízben és labdával vitán felül mi vagyunk a legjobbak – ez még akkor is igaz, ha publicistának látszó ünneprontók képesek roppant fennköltén fitymálni a barcelonai világbajnoki aranyat: hogy a tenisz így, a foci úgy (nem is szólva a golfról meg a krikettől). Szerintük egyfajta hungaricum, hogy zseniális honfitársaink még véletlenül sem tudnak olyan sportágakban villogni, amelyek némi extraprofitot is hoznak a konyhára. A fizetett savanyújósok odáig mennek, hogy nem áttallják ezt az álrationális akadékoskodást liberális lapálláspontként feltüntetni – ennek azonban annyi haszna mindenképpen van, hogy az anonim jegyzettel a „bátor” szerző nem veszélyezteteti csenevész testi épségét, ha óvatlanul becsületes magyar szurkolók közé téved.

Meglehet persze, hogy a papírizú, életidegen pseudoliberalizmussal a legkevésbé sem fér össze, amit az uszodában látni lehetett. A katalán tévések ugyan szemlátomást nem tanultak még meg vízilabdát közvetíteni (meg sem fordult a fejükben, hogy ha kétszer megismételnek egy csattanó kapufát, azalatt bőven felúsznak és gólt dobhatnak a másik oldalon), viszont ritka csemegével szolgáltak azáltal, hogy gyakran és kedvtelve mutatták a víz alatti világot. A víz felszíne alatt pedig pezseg az élet. Egyszerű halandók aligha tolerálnák azt a hallatlan rúgás-, csikarás-, harapás- és fojtogatás-mennyiséget, amelyet a szolid pólójátékosnak közönséges párharcban el kell viselnie. Tétmérkőzésen centerszerepet vállalni pedig valóságos öngyilkossági kísérlet: ott az egyetlen kapaszkodót a túléléshez csakis az ellenfél hátvédjeinek masszív úszónadrágja jelentheti. Válogatottunk edzői ezt a jelenséget azzal az eufemizmussal írták le, hogy „a vízilabda az utóbbi időben az erő felé mozdult el”. A bíraskodás pedig rendszerint húz egy vonalat (ez történetesen egybeesik a feszített víztükörrel): mit ítélt szabálytalannak, s mit néz el

a folyamatos játék szentsége jegyében. Ha valaki a víz alatt folytat elhúzódo pankrációt, az a közmegegyezés szerint a férfias játékmódor velejárója – ám ha meggondolatlanul a víz fölött üt, akár hónapokra is eltilthatják.

Nem csoda, ha az írott szabályokat szavakban mindenek fölé helyező (aztán persze suttyomban áthágó) hazai liberálisok színleg idegenkednek ettől a barbár játéktól. S nem azért, mert túl nedves, vagy mert nagyobb a gombásodás veszélye, mint a globális sportcirkusz egyéb attrakciói esetében. Ők ugyan önmeghatározásuk szerint a látható világ prófétái – de ha a törvény és alkotmányosság őrei netán jól látják el feladatukat (s erre azért van némi esély), a harcos jogvédő liberalizmus voltaképpen fölöslegessé válik. Épp ezért tevékenységük nagy részét éppúgy a „víz alatti munka” (a jogok szüntelen „tágítása”) teszi ki, mint a bolsevikokét a „földalatti mozgalom” – függetlenül attól, hogy épp hatalmon vannak-e, netán ellenzékben vagy illegálisban. A paradoxon az, hogy a víz fölötti jogvédők a felszín alatt éppúgy rúgnak-harapnak, mint azok, akiket felszín fölötti ténykedéseikért drákói szigorral életfogytiglan eltiltanának a (köz)szerepléstől.

Akinek mindez semmi újdonságot nem jelent, az is meglepődhetett a világ bajnoki döntő záró momentuma láttán. Izmos fiaink (már megint az a fránya erő!) a hosszabítás utolsó percében egy góllal vezettek, a labda nálunk volt, így az olaszoknak egyetlen halvány esélyük maradt az egyenlítésre, s ezzel a végső diadalra: ha négyméterest „harcolnak ki” a magyaroknak, a magyarok ezt kihagyják, a felúszott talján csatárokhoz pedig az olasz kapus haladéktalanul eljuttatja a labdát. Nem így történt: a büntetőt bevarrtuk; mi nyertünk kettővel. Ami itt igazán érdekes, az a négyméteres kieszközlésének módja. Mivel a sima szabálytalankodás nemcsak kétséges kimenetelű, de időigényes módszer is, az olasz edző inkább harmadszor is időt kért. Mivel pedig a tréner ezt csak kétszer teheti meg, a fennálló (mi tagadás, fölöttébb ostobácska) versenyszabályok szerint e „figyelmetlen” cselekedetet büntetődobással kell honorálni. Adott esetben viszont ez a regula épp a kedvezményezett ellenfelet hozhatja vesztes helyzetbe, holtlott rutinos passzolgatással akár ki is tudná már húzni a hátralévő másodperceket.

Nos, legyen ez a szabály bármilyen kontraproduktív, valahonnan mégis ismerős. Mégpedig a közélet világából – noha ennek a szférának szent meggyőződése, hogy minden oly szépen és megnyugtatóan el van rendezve benne, hogy még Voltaire hőse, a minden világok legjobbjában élő Panglos mester is elégedetten csettintene. Van egy közéleti pólójátékosunk (hívei gyakran ábrázolják az uszodából kilépve; domború mellkasának göndör szőrein pajkosan csillannak meg a vízcseppek), aki már kétszer is kikérte az időnket (az energiánkat, pénzünket és verejtékünket). Először miniszterelnök-helyettes volt, hitelfelvételeibe belerokkant a csapat, az államadósságot csak dollár-tízmilliárdokban lehetett mérni. (Euró még nem létezett, de abban is ilyen lett volna a nagyságrend.) Másodszor pénzügyminiszterként kért időt (pénzt, verejtéket

stb.): az elhúzódo csomagolás jobban illett volna a birkózószőnyegre, mint az uszodába. Jelenleg éppen szövetségi kapitány: az időt (pénzt, verejtéket stb.) gyakorlatilag már harmadszor is kikérte, de rögvést el is ment szabadságra, hátha a négyméterest elfelejtik a bírák megítélni. Ám alighanem minden ravaszkodás hasztalan: a csapatok már felúsztak az ellenkező kapu elé, s miközben szorgalmasan dolgozzák egymást a víz alatt, most várnak...

(*Magyar Nemzet*, 2003. augusztus 2.)

PARÁZNA SZOBROK

Cseres Tibor nyelvi leleménye, a „parázna szobrok” szókapcsolat sokáig a művészi meztelenséget idézte fel bennem. Tiszta sor: bizonyos korok szégyellik a teremtett szépséget, az esendőség jelének vagy a bűn forrásának tekintik azt, ezért számúzik a látható mindennapokból. Viszont megenni sem tudnak nélküle, ezért a természet iránti érdeklődésüket a művészet iránti hódolatnak álcázzák. Jó ürügy volt erre évezredekken át a festészet; még jobb azonban a szobrászat: itt a modell is háromdimenziós meg a mű is. Később elbizonytalanodtam a „parázna” jelző valódi jelentését illetően. Talán nem is attól parázna egy szobor, amit ábrázol, hanem azért, ahogyan. Mi a helyzet például a színekkel? Jó néhány ókori kultúra kedvtelve színezte a szobrait. Nem idegenkedett ettől a középkor sem. Talán a festék kopott le idővel, talán a szivárványt éreztük mind paráznábbnak – tény, hogy korunkra a szobrok jobbára kifakultak. Kőből vannak, bronzból vagy fából – de egyszínűek. Vagy inkább egyneműek, mint mi magunk.

Lehetséges-e korrekció? Megoldást jelent-e, ha a színeket utólag visszuk fel a szoborra? Kulturális happening-e, ha egy szobrot vörös festékkel öntünk nyakon, vagy egyértelműen politikai állásfoglalás? Van-e jelentősége az aktuálpolitikán túli kultúrszférában annak, hogy a bevörösített szobor Winston Churchillt vagy Károlyi Mihályt ábrázolja?

Ha Demszky Gábort vitathatatlan esztétikai, morális és politikai tekintélynek fogadjuk el, nem is kell tovább tűnődnünk. Akkor nevezettek szobrának e kétségkívül dehonesztáló szándékú „korrekciója” egyértelmű barbarizmus, köztörvényes bűncselekmény. De ha csak az volna, a főpolgármester aligha ragadtatta volna magát szólásra ebben az embertelen kánikulában, amelyet hovatovább már csak budapesti műplázsszal lehet elviselni. Nem nyilatkozott például akkor sem, amikor egy éven át mumifikálódott, meggyilkolt férfit találtak a Városháza pincéjében. Nem mondta, hogy rovincsolni fognak, bekukkantanak mindenhová. (Tán attól félt: ha egyszer avatatlanok nyitják ki a szekrényeket, hullák dőlnek ki onnan is.) A gyilkosság köztörvényes bűn – Demszky erre nem vesztegeti a szót. Őt a politikai bűntény érdekli. Azt mondja, a szoborrongálás

üldözendő – de rögvest hozzá is teszi a „szélsőjobboldali” jelzőt. (Noha tizennégy éve még ő is allergiás volt a vörös színre. Bár lehet, hogy csak színleg.)

Ha viszont a szoborgyalázás ex cathedra politikai bűntény, nagy bajba kerülünk a Sztálin-szobor ledöntőinek megítélésében. Demszky morálja szerint ha Göncz Árpád Gömbös-szobrot robbantana, ő is automatikusan alávaló szélsőbaloldali terrorista volna. Hacsak nem teszünk megszorításokat, miszerint jobboldali hírességek szobrait meggyalázni dicsőség, míg baloldaliakét égbekiáltó szégyen. (Sztálin itt kakukktojás: őt már a sztálinisták sem védik.) Ennyiből is belátható, hogy Demszkyből az ideológus szólt, nem pedig a városvezető – azaz a szobrok elleni atrocitásokat nem lehet pusztán rendészeti kérdésként kezelni. Máskülönben minden valaha felállított szobor ma is állna – mi, élők nemigen férnénk tőlük. Ha viszont egyenként tanácsos megvizsgálni az eseteket, a két ízben is nyakon öntött Churchill-szobor kritikai aktusában (vörös festék ide vagy oda) nem lehet egyértelmű jobb- vagy baloldali indíttatást kimutatni. Churchill egy időben a honi baloldal egyik fő ellenségének kikiáltott politikus volt – tessék csak belelapozni a korabeli szocreál vicclapokba. Tett gesztusokat a magyarok irányában, de nem habozott, ha háborús ellenfélként kellett ránk tekinteni. S tegyük hozzá: nem is feltétlenül ízléses szobrot állítani neki Jaltától nyugatra, de az Elbától keletre. Ám ha már felállították, tiszteljük benne az irodalmi Nobel-díjast. A nemzeti büszkeséget pedig helyrebillentheti, hogy Kertész Imrének tisztelői már a második szobrot állítják, pedig le sem zárult még az életműve.

Demszkynek ezek szerint igazából Károlyi Mihály fáj – mint ahogy a kárhoztatott „szélsőjobboldal” sem mulasztja el egy ízben sem azt a fájdalmas tényt felidézni, hogy „az első köztársasági elnök” taszította az országot a vörös diktátor, Kun Béla karjaiba. Ha Demszky és a politikai baloldal – köztük a liberálisok – számára Károlyi olyan etalon, akit nem érhet gáncs, nyilván minden gyarlóságával együtt elfogadják. Azt mondják: el a kezekkel a szobrától; sőt hozzáteszik: mindenki szélsőjobboldali, aki a politikai véleménynyilvánításnak ezt a „barbár” módját választja. De vajon valóban így van ez?

Idézzünk talán egy élő liberális szobor, Faludy György egyik interjújából.

„– Amikor 1947 áprilisában először bevitték az ÁVO-ra, kezdtem érezni, hogy nincs rendben minden.

– Miért vitték be?

– Mert ledöntöttük Prohászka Ottokár püspök szobrát.

– Mi zavarta Prohászkaiban ennyire?

– Például az antiszemizmus. Megjegyzem, ez nemcsak engem, de még a pápát is zavarta. A fő ok azonban az volt, hogy barátomat, Károlyi Mihályt gúnyolta, születési hibáját felemlegetve farkastorkú gazembernek nevezte. Gyűlölte Károlyit. Horthyék viszont Károlyi elleni bosszúból éppen az ő palotájának a kertjében állíttatták fel a szobrát. Károlyi, miután hazajött, háromszor is kérte az érseki helynököt, hogy az ő költségére távolítsák el

a szobrot. De nem tették meg. Egy év várakozás után Károlyi megkért, hogy döntsem le a szobrot.

– Miért gondolta Károlyi, hogy a szobordöntögetéshez is jól ért?

– Barátok voltunk, tudta, hogy én vállalkozó szellemű vagyok. Le is döntöttük a társaimmal. Másnap bevitték a rendőrségre. Kértem a feleségemet, telefonáljon Tildy Zoltán köztársasági elnöknek, szabadítsanak ki. Mire beértem, Péter Gábor már megkapta az értesítést, úgyhogy amikor meglátott, azt mondta: szervusz, gyere velem reggelizni.”

Foglaljuk össze a tényeket. Szoborra festéket önteni bűn, ledönteni nem az. Ha politikai ellenfelünk monumentumára látunk palotánk ablakából, jogunk van cselekedni. (Képzeld el, amint az amerikai nagykövet évtizedeken át a Szabadság téri szovjet emlékművet méregette...) Szobordöntéshez vállalkozó szellem szükséges. Károlyiban megvolt a szobordöntés vágya, de nem volt vállalkozó szellemű. Ha szobrot döntünk az előző köztársasági elnök kérésére, nem árt, ha az aktuális köztársasági elnöknek is megvan otthon a telefonszáma. De ha ez is kevés volna, szerencsés, ha pertuban vagyunk az aktuális Péter Gáborral. Fogalmam sincs, a főpolgármesternek milyen telefonszámai vannak meg otthon (a Faludyé biztos), de aligha konzultált szoborügyi szakértővel, mielőtt erősen politikai ízü nyilatkozatát megtette. Lehet, hogy a köztéri szobrászatban mégsem a festett szobrok a legparáznábbak?

(Magyar Nemzet, 2003. augusztus 9.)

SZILÍCIUM

Talenti – a név olyan, mintha az Atlantisz ellentéte volna: nem elmerül a habokban, hanem éppenséggel felmerül a mély tengerekből. Titokzatos, mégis ismerősnek hat: vegyül benne a görög és a latin kultúrhistóriai múlt, no meg a reneszánsz tehetségkultusz – úgy mutatni meg az egyszeri talentumot, hogy közben tablóként mögötte feszüljön mindaz a jól hasznosítható tradíció, amelyet eleink felhalmoztak az egymás sarkára tapodó évezredek során. A Talenti program ennél megfoghatóbb, mégis benne van a hagyomány és az újítás ötvözésének ősi vágya. Úgynevezett regionális tudásklasztert, közép-európai innovációs övezetet kíván megvalósítani, mégpedig úgy, hogy Magyarországra koncentrálja a környező országok szellemi tőkéjét is. Szó, ami szó, nagyravágó terv – de van benne fantázia. Francia és angol mintaterületek lebegnek a programalapító Kenyeres Sándor szeme előtt: Sophia Antipolis, Grand Lyon, Milton Keynes. Ezekből gyúrta össze „a magyar szilíciumvölgy” modelljét, amely három pillérre épül: egy minőségi egyetemi campusra, egy aktív akadémiai részvétellel létrehozandó kutatóközpont, valamint egy reprezentatív csúcstechnológiai parkra. Hasonlóképpen ahhoz, ahogy Kaliforniában is működik: egymással szimbiózisban, egymást segítve és erősítve.

Mindez a virágzó lombardiai klaszterek, szoros iparági együttműködések filozófiája is egy-egy jól körülhatárolható földrajzi területen – csakhogy a Talentis program nem a cipő-, bútor- vagy divatcikkgyártást akarja tőkélyre vinni, hanem a közép-európai szíkeállományra építő „szolgáltatásokat”.

Ez persze nem lehetséges ideális fizikai környezet nélkül. Élénk agyú építésszek ritkán beteljesülő vágya, hogy várost teremtsenek a semmiből: a XX. században még mesterséges fővárosokat is sikerült létrehozniuk Brasiáliától Canberráig – számos ilyen urbanisztikai kreatúra azonban lélektelen, már-már emberellenes konstrukció maradt, s akad közöttük hátborzongató kísértetváros is. Ám az ezredforduló táján a területfejlesztés alapvető kívánalmává vált, hogy az ilyesfajta nagyobb szabású beruházások ne dőljenek fel a vidék eredeti jellegét, minél inkább illeszkedjenek az otthon adó tájba. A hazai tapasztalatok nem mindenütt pozitívak: a lakópark-építetők sok helyütt csupán a minél rövidebb idő alatti profitmaximalizálásra törekedtek, s az új „települések” egyedivé alakításáért tett erőfeszítések is gyakran kimerültek a nem túl eredeti egzotikus névadásban.

Azt már régóta rebesgették, hogy a Zsámbéki-medencében valami készül; s bár a helyszínválasztást csak a tavasszal hozták nyilvánosságra (voltak más ajánlkozók is Budapest agglomerációjában), a területfejlesztő szakemberek régóta evidenciának tekintették, hogy egy regionális tudásklaszterhez, egy magyar szilíciumvölgyhöz leginkább itt adottak a körülmények. Voltak helybéliek, akik idegenkedtek ezektől a tervektől, a megpezdülő lélettől: szerették volna olyannak (kicsit porosnak, alapvetően rurálisnak) megőrizni a környék településeit, amilyenek valaha megismerték. Kérdés persze, hogy ez a paradicsom nem veszett-e el már régen; nem csupán a képzelet őrzi-e meg „romlatlannak”. (Nemrég hallhattunk Telki község új keletű infrastrukturális gondjáról: a pár ezres település száznolcva fürdőmedencéjét egyszerűen nem győzi a régi szennyvíztisztító...) A tizenhárom érintett önkormányzat, illetve a társtulajdonossá lényegült regionális fejlesztési társaság hamar magáévá tette a Talentis program ötletét: a mérleg egyik serpenyőjében az van ugyan, hogy a kistrégióknak sokkal több embert kell majd eltartania, mint jelenleg (igaz, az itt dolgozók és ide települők jórészt kulturált, az elithez sorolható polgárok lesznek); ám a másik serpenyőben temérdek bevonható beruházási forrás, robbanásszerű közműfejlesztés, az ingatlanok értékesebbé válása, nyugat-európai életszínvonal kínálja magát. A magyar tudásvölgy falvai (miközben nyilván részeivé válnak a laza szerkezetű, több turisztikai tematikus parkkal – termálfaluvál, gasztronómiai attrakciókkal, lovas- és golfcentrummal – tarkított településszerkezetnek) megőrizhetik eredeti arcukat is: az életminőség javulásáért cserében senki sem kéri, hogy feladják identitásukat.

Az elszórt disszonáns hangok egyelőre nemigen jelentek meg a sorjázó lakossági fórumokon: talán szokatlan, hogy egy vállalkozás Magyarországon valóban a gyakorlatba

akarja átültetni az atlanti világban hovatovább kötelező közösségi tervezés alapelveit, ahol az „öslakosokat” sem felejtik ki a közös jövő alakításából. A Talentis programnak – lényegében politikai beállítódástól függetlenül – feltűnően pozitív a sajtófogadtatása is: ez talán annak tulajdonítható, hogy valóban nem dúskálunk olyan össznemzeti programokban, amelyek több választási cikluson ívelnek át. Márpedig a magyar szilíciumvölgy megvalósítói húsz évre tekintenek előre, s megteszik a négyesztendős időketrecekben és az örökös költségvetési csapdákban vergődő politikának azt a szívességet is, hogy elsősorban a magántőkére s nem a közforintokra (közseurókra) kívánnak építeni. Ennek legutóbbi jele az a minapi esemény is, amely a programalapító Kenyeres Sándor és Tom Lantos amerikai képviselő között zajlott. Az ismert politikus – aki San Francisco mellett történetesen az „eredeti” kaliforniai Silicon Valleyt is képviseli a washingtoni kongresszusban – ezúttal nem a demokraták, hanem a törvényhozókból álló amerikai magyar lobbí nevében tárgyalt Budapesten. (A pártokfelettséget jól mutatja, hogy a magyar ügyek képviseletére ez év június elején alakult frakció másik társelnöke Ernest J. Istook republikánus képviselő.) Az amerikai lobbisták pedig össznemzeti ügynek tartják a Talentist, mondván: Magyarország csak a tudástőkéjét kamatoztatva zárkozhat fel jó eséllyel a Nyugathoz. A Zsámbéki-medencébe koncentrált vállalkozás érdekében a magyarbarát washingtoni frakció közbenjárást ígért a tengerentúli politikai és üzleti köröknél. S mivel a szép szavaknál többet ér a gyakorlat, Tom Lantos mindjárt össze is hozta a magyar programgazdákat Lawrence J. Ellissonnal, a világhírű számítástechnikai csúcsvállalkozás, az Oracle elnök-tulajdonosával: egyezkedjenek, ha tudnak. Hogy Talentis néven milyen kontinens merül fel a pannon tengerből, egyelőre még a jövő titka. Ősszel már megtekinthető lesz „a virtuális projekt”, érzékletes képet kaphatunk hát az elgondolásokról. A konkrét terveknel azonban alighanem fontosabb a vizsgáló tudat: van még virtus a magyar homokon...

(*Magyar Nemzet*, 2003. augusztus 16.)

FÉLKÉSZ A LEJTÁR

Az emberi élettel az a legnagyobb baj, hogy egyszerre egysíkú és kiszámíthatatlan a dramaturgiája. Egysíkú, mert minden korban és minden hazában a születés – szerelem – halál szentháromsága körül bonyolódik; s kiszámíthatatlan, mert időbeli paraméterei menet közben ismeretlenek. Egy szüksézáru nekrológba szorított életút maga a cáfolhatatlan bizonyosság – ám a végső pillanat előtt még számolatlan lehetőség indázik mindenfelé: sűrűbben szöve, mint a fogyatkozó esőerdők liánrengetege. Ugyanakkor a halandóság a földi igazságszolgáltatás organikus eleme: nincs az az e világi gazdagság, alkotmányos kiváltság vagy münchhauseni filozófiai akarnokság, amely fölül tudná

bírálni. Egyszerűbben szólva: a halál a legrendíthetlenebb demokrata. Nem ismer ki rályt és alattvalót, urat és jobbágyot, elvtársat és osztályellenséget, közjogi méltóságot és adófizető polgárt, hívőt és ateistát – mindenkihez kérlelhetetlenül ellátogat. S ennél a totális „rendszerátváltásnál” nincs mód kisstílusú vagyonátmentésre: ideát maradnak a tőzsdepapírok, a hermetikusan széfbe zárt festmények, az off-shore birodalmak. A siralomvölgyi ügyeskedés legfeljebb arra szorítkozhat, hogy minél inkább elodázzódjék ez a tabula rasa: ezt a csökönyös, hiú vágyat lovagolja meg a globális fiatalítóipar csakúgy, mint az irracionális vágyakból racionális profitot bezsebelő ezotéria. Az ismeretlen ívű létezésnek az a legbizonytalanabb tényezője, hogy lesz-e módunk elszámolni az életünkkel. Ágyban, párnák közt végezzük-e, vagy hirtelen, minden előzetes jelzés nélkül tör ránk a vég. Erősen megoszlanak a vélemények, melyik az üdvözítőbb eshetőség. Jó volna idejében elrendezni legfőbb dolgainkat, de megszabadulni is a felülbíráhatatlan bizonyosság nyomasztó tudatától. Azt azonban bárki megcselekedheti, hogy útközben meg-megállva (amikor még derűs kedéllyel teheti) legalább az átért jó dolgokat számba vegye – még akkor is, ha csak félkész a leltár.

Jó volt állni a hokedli előtt, s kezünkbe kaparintva anyánk kapcsos bugyellárisát, a nyakláncból lefűződött kagylófényű hamis gyöngyökkel játszani egész délelőtt.

Jó volt „kapjál el!”-t kiáltani a meszelt medence partjáról, biztos tudván, hogy apánk úgyis elkap a csobbanás pillanatában.

Jó volt a megnyugvás a lassan rózsaszínné váló mentőbelsőben: negyvenegy fok fölé már a távozás gondolata sem olyan rettenetes.

Jó volt a két nagyapánk kezét fogni, amikor botjukkal kopogtatva felhúzták a szatcsbolt redőnyét, hogy kétforintos savanyú cukrot adassanak ki a közös unokának.

Jó volt virtuóz módon fejben számolni, csodálkozva a felnőtteken, akiknek ez olyan nagy attrakció, holott már az óvodát is mindnyájan kijárták.

Jó volt hétévesen az első könyvön egyhuzamban átrágni magunkat, felváltva izzadva és vacogva Robinson történetén, elrejtőzve a használaton kívüli nyári konyhában.

Jó volt észlelni, amint tágul a világ, s ráérezni a kényszerű szabadságra, hogy mindenki magának kénytelen megtalálni az igazságot az ateista iskola, a békepap vezette templom, a legfontosabb dolgokról egyezményesen hazudozó sajtó, a nagyvilágra ablakrést nyitó könyvtár, a hamis csillogású tévé és a szókimondó szülői ház sokszögében.

Jó volt ráébredni kiskamaszként a nyers erőre, a kirobbanó életvágyra s a gyorsaságra, amely némely álmokban még évtizedek múltán is töretlen.

Jó volt csiszolgatni a szavakat, hogy kézre és tollra álljanak, s idővel tapasztalni, milyen hatást képesek gyakorolni másokra.

Jó volt birtokba venni Európa engedélyezett zónáit, mert így pontosabban érezhetjük, mire vágyunk a tiltott zónákból.

Jó volt megtapasztalni magunkban az érzékiség örvényét, forogni vele örülten, s istenuccse, még az elkerülhetetlen csalódás is jó volt.

Jó volt tapasztalni, amint napról napra kijebb tolódik a diktatúra tömlőcfala, hetente tabukat döntögetni, magunkba szívni a szabadság bódító leheletét, természetes módon összekeverni a szabadsággal, s látni a korábbi hatalmasok összeszűkülő tekintetét, akik akkor még nem tudhatták, lesz-e beleszólásuk a jövődő forgatókönyvébe.

Jó volt kamikaze módjára folyóiratot, hetilapot és napilapot alapítani, kizsákmányolni ifjú életerőnket, nem törődve a borítékolható bukással.

Jó volt társra találni, szeretni végkimerülésig, meglelni házat és hazát, sátoros lagzit ülni, háromnapos nászútra menni Velencébe, jó volt a végtelen honfoglalás, a véget érni nem akaró nomád élet, a folyton lázongó bizonyosság.

Jó volt kézbe venni az első könyvet, azt a laposat és csenevész, s jó volt a világhódító érzés, amelyet később a vaskos, kemény fedelű opusok sem voltak képesek megidézni.

Jó volt látni, amint a csupasz, sikamlós lény kicsusszan a fényre, eget-földet regező visításba kezd, s mi imamalomként ismételtetjük: szia, szia, hát te volnál az, test a testünkéből, vér a vérünkéből, isten hozott, és élj túl bennünket.

Jó volt, amikor istentelen hőségben mérhetetlen mennyiségű söröket kortyolgattunk a barátokkal a sufni hűvösében, botorul azt gondolván, hogy ez bármikor megismételhető, csupán akarat kérdése.

Jó volt negyvenévesen mindenkit magunk körül látni, aki valaha a barátjának tudhatott.

Jó volt, amikor mulandó születésnapok ürügyén teljes létszámban összejött a nagy család, névsorolvasásnak még semmi értelme nem volt, egymást váltotta a könnyű derű és az átmeneti harag, valószínűtlenül buja volt a kert, a generációk egymással muzsikáltak, és senki sem gondolt még arra, hogy ezt a kimerevített pillanatot később már csak a fényképalbumok meg a videoszalagok őrzik.

Jó volt az a semmihez sem hasonlítható cirógatás a tarkón, a gyönyör nyilallása a gerinc mentén, az álomtalan alvás az ölekezés után egymásra hullva.

Jó volt a szőlő apánk szüretén, az anyánk sütötte tócsni s az első halászlé, amelyre hosszú napokig visszajártunk.

Jó volt megkóstolni idegen kontinenseken a cápahúst és a kengurusültet – aztán hazatérni a konszolidált hazai ízekhez.

Jó volt késő este megpillantani a Notre Dame-ot, alkonyatkor a sydneyi operaházat, délután a Niagarát, délben a moheri sziklákat az ír óceánban, s reggel a kedvest ránk mosolyogva és kócosan.

Jó volt gondolatban együtt lenni más emberekkel, akik valaha éltek és írtak, de időben és térben elkerültük egymást, s jó volt arra gondolni, hogy a nagy rendszerváltás

után is összetalálkozhatnak velünk olyanok, akik utánunk jönnek, hogy belegázoljanak ugyanabba a folyóba, amely már a mi lábunkat is mosta, és időnként leltározásra készített...

(Magyar Nemzet, 2003. augusztus 23.)

TENGERFEHÉRVÁR

A kikötői nyüzsgés olyan, mint bárhol másutt az adriai partokon; a szuvenírárusok az alkonyati lámpafénynél élednek igazán; a kirándulójáratok vendégszerző emberei holnapi hajókra vetik ki hálójukat; a kánikula nappali sörkultusza után estére az ember megkockáztat egy pohárka sziklán termett dalmát vörösbort is. Az óváros fölött fehér falú kőtemplom magasodik, udvarán be lehet kukucskálni a ciszternába, a vasráccsal fedett kútban még augusztus végén is csillog némi esővíz. A helységet szép magyar elnevezéssel úgy hívják: Tengerfehérvár. Egy viszonylag nagy ország névadási gyakorlatáról tanúskodik: valahogy meg kellett különböztetni Székesfehérvártól, Gyulafehérvártól meg Nándorfehérvártól. Kétségtől mind között ez a legkisebb – viszont itt hullámzik legszebben a tenger. A mi Kálmán királyunk emlékét őrzi a város, amelyet ma Biográdnak neveznek: 900 éve itt koronázták egyúttal a horvátok királyává is Rex Collomanust, s tartott a perszonálunió bő nyolc évszázadon át.

A horvátoknak is bőven kijutott háborúból és megszállókból, s a vérgőzös XX. században sokáig csupán az táplálhatta nemzeti büszkeségüket, hogy Tito, a délszláv partizánvezér közülük való. Az ezred végi balkáni háborúkra gondolva nehéz szabadulni a gyanútól: Jugoszlávia széthullása után a szerbek leginkább az Adria elvesztését nem tudták feldolgozni. Nem a teherhajók és katonai naszádok Adriáját, hanem a szabadidős tengerpartét. Amelynek romantikájától és áldásaitól a belgrádi nómenklátúra egyszer s mindenkorra megfosztatott (Nándorfehérvár már nem is lehetne messzebb Tengerfehérvártól), miközben azt a magyarországi középosztály is mind nagyobb számban fedezi fel magának. Noha a hírek jobbára a plitvicei forgalmi dugókról szólnak, arról kevés szó esik, hogy a horvátok az elmúlt években valóságos münchhauseni fordulatot hajtottak végre. Háborúból ocsúdó országgént felmérték: számukra a menekülést a gazdasági reménytelenségből csakis az idegenforgalom mentőöve jelentheti. A tengerparton számos helyen akkor is igyekeztek eljátszani a békét, mikor néhány tíz kilométerrel beljebb még javában dúltak a harcok – manapság pedig megannyi romos ház, nyaraló, apartman jelzi: itt az utóbbi időben korántsem mehetett minden a rendes kerékvágásban. Kétféle épülettorzóval lehet találkozni: az egyik a lövöldözésnek esett áldozatul; a másikat frissen építették, de félkészben abbamaradt – a fáma szerint ennyire futotta a háborús veteránok végkielégítéséből.

Mindezek ellenére a turizmus kihozza az ország adottságaiból a maximumot. Jól tudják: manapság a tenger önmagában már kevés – egyéb attrakciók is kellenek. Gondosan lajstromozták nemzeti parkjait: vízeséseikből, szurdokaikból, tenyérnyi óvárosaikból éppen futja annyira, ami egy nyaralástól ellustult turista érdeklődését megélénkítheti. Egyszerre van jelen a gondosan kimért takarékoság és az élménygazdagság érzete: ami a horvátoknak pusztá túlélés (az önállóság eufóriájával párosulva), az az ide látogatónak hosszan elraktározható esszencia.

A plitvicei dugók hátterében pedig ott vannak a szakadatlan autópálya-építések: míg mi, békeviselt magyarok egymásra mutogatva magyarázzuk, miért nem vagyunk képesek minden irányból könnyen elérhetővé tenni állítólag nyitottságra építő, ráadásul magyarul lakta területekkel övezett országunkat, a horvátok inkább cselekednek. Míg mi évekig tipródunk azon, hogyan vezessük át az M7-est egy lápon, a horvátok kilométeres alagutakat vésnek a mészkőbe, sziklákat robbantanak, viaduktokat építenek. A nem is oly rég harcmezőnek számító fennsíkon nagyban folynak a földmunkák: készül az autópálya Split és Zadar (Zára) között is. (Kőbányát nyitni itt nem politikai kérdés: ott bányásznak, ahol szükséges és logikus.) Zágrábnak talán kicsit még pofoznia kell az európai imázson, de az infrastruktúra mindenképp meglesz az uniós bebecsáttatáshoz.

Mindez persze a bizonytalan jövő. A jelen: a biográdi plázs a tengerre hajló píneafenyőekkel, a kirántott tintahallal és az egész napos hajóúttal a lakatlan kornati szigetekre. A múlt pedig maga a sejtelen: vajon mire gondolhatott Kálmán, amikor Tengerfehérváron a fejére tették a horvát koronát?

(Magyar Nemzet, 2003. augusztus 30.)

LŐTÁVOLBAN

Iraki magyar vitézeink minden rezdülése hírértékű a honi médiában. Hír az, ha haza akarnak jönni, mert ráébredtek, hogy ott bizony időnként lőnek (ezek szerint hiába intézte el nekik Juhász Ferenc a lengyel parancsnoknál, hogy tűzharc idején benn marad hassanak a körletben); s hír az is, ha mégsem akarnak hazajönni, mert akkor ugrik a kiemelt zsoldjuk. Lassan kezdenek olyan szerepet betölteni, mint más idegenlégiosok a sporthírekben: a hokikapus Szuper Levente vagy a kosaras Dávid Kornél. Utóbbiról a kollégák kötelességüknek érezték minden alkalommal tudatni, hogy ezúttal három perccel játszott a tengerentúlon, és két lepattanót szerzett.

A magyar katonai kormányzat olyan hadi kalandba kezdett, amelynek a végét látni nem, de megjósolni nagy valószínűséggel lehet. Az iraki háborút már deklaráltnan megnyerte Amerika, ott nem terem babér – a békét megnyerni meg értelemszerűen nincs mód. Mezopotámia hajdani uralkodói nem sejtették, hogy lesz majd egy nép a barbár

Európából, amely évezredek múltán a birodalom homokjára lép, hogy fenntartsa a békét a bennszülöttek között, akik egy olyan monoteista vallásnak hódolnak, amelynek törvényeit ki sem dolgozták még akkor. Nem is igen törték a fejüket ilyesmin a régiek a Tigris és az Eufrátesz között – el voltak foglalva paragrafusaik akkurátus kódtáblába véssésével, a jogállami keretek megteremtésével, amivel még azok a kései barbár megszállók is hadilábon állnak.

Mezopotámia régi urainak a homok alatt rejtőző olajról sem lehetett fogalmuk, amelynek hívogató, férfias szaga egy olyan új birodalom hadseregét is odacsábította, amely egy akkor még föl sem fedezett kontinensről navigálja a világot. E nagyhatalom ars poeticája pofonegyszerű: drágán exportálja a demokráciát, s olcsón importálja a kőolajat – lám, így fonódik harmonikus egységbe a sokak szerint kibékíthetetlen idealizmus és materializmus. Ezzel a missziós demokráciaexporttal persze azért vannak gondok. Legutóbb például az arabus partizánok televíziós üzenetben juttatták kifejezésre: bár nincsenek oda a népirtó Szaddámért, a világért ki nem adnák az önkéntes rendőr szerepét játszó amerikaiaknak, hiszen egy igazhitű fölött csakis igazhitű bíróság törhet pálcát. (Hiába volt a körözésre alkalmazott francia kártya gyermekded kommunikációs ötlete, ha ezúttal is – miként Afganisztánban – valaki másnál van az ász.) Erre a márkás videoklipre a kifinomult amerikai jogérzék megalapozottan mondhatja, hogy csűf fundamentalista álláspont, amely lábbal tiporja az egyetemes igazságszolgáltatási elveket, s vezető szövetségeseinknek természetesen eszükbe sem jut: ők maguk minden követ megmozgatnak, hogy kimenekítsék az amerikai állampolgárságú bűnözőket a hágai nemzetközi bíróság illetékessége alól. Persze a washingtoni kettős mérce korántsem holmi arabgyűlölő, rasszista fundamentumon nyugszik: éppúgy vonatkozik a fegyvertársakra is. Az egymás mellett küzdő amerikai és magyar harcosok egyszer majd hazamennek, s ha Johnnak kedve támad civilként Budapestre utazni, olyan könnyített hátrátlépési tapasztalatot szerezhet, mintha csak az Európai Unió polgára volna. Ám ha az ugyancsak leszerelt Jánosnak támadna kedve egy könnyed floridai víkendre, bátran játszhat a vízumlottón, hacsak ki nem szűrik már az első rostán, hiszen nyilvánvalóan iraki kapcsolatainak vannak.

Ettől függetlenül az az ábra, hogy amerikai katonakoporsókat tucatjával repítettek már haza, magyart meg egyet sem.

Ha a megszálló szovjetek annak idején nyelvileg némiképp leleményesebbek, ők sem „ideiglenesen hazánkban állomásozó” csapatokat, hanem „fegyveres békefenntartókat” ültettek volna a nyakunkba. Ez látszólag meddő vita, hiszen a szocialista credo szerint az uniós Magyarország sem vonhatja ki magát az aktuális világörületek alól: amíg „haladó” kormány lesz Budapesten, a magyar katona úgy táncol, ahogy a Pentagon fütyül. Valójában azonban ez szőnyeg alá söpört, mégis megkerülhetetlen létkérdéseink egyike. Für Lajos, akit a „progresszív” értelmiség valóságos kabaréhósként tartott

számon a „körkörös védelem” doktrínája miatt (rendre hozzátéve, hogy ha megmarad bogarászó történésznek, semmi bajuk nem volna vele), egy minapi interjújában lényegében nemzeti öngyilkosságnak minősítette a honvédség mértéktelen leépítését, a szárazföldi és légi erők beáldozását annak a szövetségi bürokratizmusnak az oltárán, hogy legyünk mi inkább a NATO víztisztító specialistái. Für Lajos ép történelmi érzékkel (amellyel a karrier-hadügyér Juhász szemlátomást nem rendelkezik) arra figyelmeztet: amit most ripsz-ropsz megszüntetünk, később hallatlan anyagi áldozatok árán sem állítható vissza egyik pillanatról a másikra. Elvész a fegyvernemi kultúra (mert ilyen is van), odalesz az évszázadokon át felhalmozott, kézikönyvekből rekonstruálhatatlan hadi tapasztalat, elenyészik a helyőrségi városok identitástudata. Én pedig (aki egy emberöltővel ezelőtt sorállományú honvédként a lehető legmesszebb álltam a mintakatonához (a rühellt eszményétől) hozzáteszem: a történelmi tapasztalat szerint mind a katonai, mind a politikai szövetségek élettartama legfeljebb évtizedekben, nem pedig évszázadokban mérhető. Az Európai Unió csak nekünk új, a NATO még nekünk sem – ha előre-gednek és szétfoszlanak, ott állunk majd tankok, ágyúk, rakéták és repülőek nélkül, a fene nagy víztisztító tapasztalatunkkal. Ennyit a körkörös védelemről. (Itt most azoknak tessék hahotázni, akik szerint annak idején – a franciákkal is dacolva – az elvakult Kun Béla-gyűlölő jobboldal hívta be a románokat Budapestre.)

A másik – immár szimbolikus – aggodalom, hogy a haderőreform címén eurokonform nemzeti önfeladást megvalósító katonai kormányzat még a nevével is meg akarja fosztani a Magyar Honvédséget. (Amúgy logikusan, hiszen többé már nem védené a magyar hont. Sem körkörösén, sem másképp.) Ezt a nevet Kossuthék adták neki, de a Kossuth-emlékévé már elmúlt, csupán az Andy Warhol-mintájú SZDSZ-es plakát maradt belőle, amelyen Marilyn Monroe-t a turini remetével helyettesítették. A márciusi ifjak tizenkét pontja pedig azt is tartalmazta, hogy a magyar katonákat ne vigyék külföldre, az idegeneket meg vigyék el tőlünk. Nagy író volt Jókai – ma sem lehet pontosabban fogalmazni. Ha Taszáron vagy másutt nem képeznek ezrével iraki „rendőrtolmácsokat”, nem leszünk igazhitű terroristák célpontja; ha a honvéd nem a Donnál és az Eufrátesznél védi a hont, nem kell koporsószállító repülőket bérelnünk drága pénzen.

Fiúk, ti ott a lőtávolban! Életetek és halálotok lehet bár üzleti vállalkozás vagy gyönge és tehetségtelen politikusok játékszere, mi azért lélekben veletek vagyunk. Ne tegyétek ezt magatokkal, s ne tegyétek ezt velünk! Homok van elég a Kiskunságban is. Gyeretk haza, amíg még honvédek vagytok!

(Magyar Nemzet, 2003. szeptember 6.)

NÓMENKLATÚRA

Minden hithű baloldalinak meghűlt az ereiben a vér, amikor Szili Katalin (nem is annyira mint közjogi méltóság, inkább mint a főszocialista Kovács László helyettese) a HírTV stúdiójában kiejtette száján a „nómenklatúra” szót. Hogy attól meg kéne szabadulni. Szodoma és Gomorra! Ha már az elnökhelyettes asszony is nómenklatúrázik, mire számíthat az üvegzséb meséjét kritikátlanul befogadó, a tiszta kezek kormányában feltétel nélkül hívó, lojális választópolgár? Talán az apokalipszis lovasai tudnak úgy dübörögni, mint az a csúf idegen szó a parlament úrnőjének ajkairól.

Szerencsére a kipróbált kommunikációs törzsgárdára a legreménytelenebb helyzetben is bizton lehet számítani. Nézi az ember gyanútlanul a Heti hetest, ahol Farkasházy Tivadar alkalmazott politológus kifejti: a keresetlen közlésével forgószélet kavará Szili nem nómenklatúrát, hanem klientúrát akart mondani. Farkasházyt az sem zavarja, hogy Szili – akár Edit Piaf – nem bánt meg semmit sem, nem kért bocsánatot, fenntartotta állításait. A professzionális verbálpolitikai kommandók, „spin doctorok” világuralma idején nem ritka, hogy a szóvivő utólag értelmezi, mit is akart mondani tulajdonképpen fésületlenül fogalmazó főnöke – az azonban merőben újszerű jelenség, hogy fogadatlan stiliszták teszik ezt. (Hacsak nincs ilyenkor rendkívüli válságstáberkezelés – de ez már tényleg annyira csúnya összeesküvés-elmélet volna, hogy ezúton ünnepélyesen elhatárolódom tőle.) Mindenesetre Friderikusz Sándor másnap már „mint tudjuk” típusú közkincként kezelte a Szili-féle feltételezett nyelvbotlást. (Ebből is látszik, hogy igaz a műsor beharangozó szlogenje: „szeptembertől semmi sem változott”).

Ha a verbális retusálás, utólagos szerecsenmosdatás e kézenfekvő technikája polgárjogot nyer, nemcsak az alapvető kifejezésbeli gondokkal küzdő aktuális miniszterelnök melléfogásait lehet futószalagon semlegesíteni (netán szónoki bravúrokat is kölcsönözve neki az összegyűjtött beszédek díszkiadásában), hanem a közélet, sőt a félmúlt történelmének kozmetikázása előtt is távlatok nyílnak. Ilyen alapon nem kétséges, hogy Kulcsár Attila a Pannonplast-ügy kapcsán nem azt mondta asszisztensének, hogy „ezek hülyék: ki fog jönni a bankfelügyelet”; hanem azt: „ki fog jönni az a hülye bankfelügyelet” – ami, ugyebár, kifejezetten Szász Károly alkalmasságára nézve terhelő adalék. Kovács László rendőri úton tisztázandó minőségű barátnője sem azt mondta a telefonba, hogy „semmi izgalom, kihúzzák a slamasztikából”, hanem hogy „ki a slamasztika izgul a húzás miatt?” – nyilvánvalóan a Szerencsejáték Rt. lottó-milliárdjaira s nem az átmosott pénzhalomokra utalva. Medgyessy Péter felszólítása sem úgy értendő, hogy „az ellenzéknek abba kell hagynia a mocskolódást”, hanem úgy, hogy „abba kell hagyni a mocskos ellenzéket”, visszatérve a demokratikus centralizmust diadalra juttató egypártrendszer sikeres, konfliktusmentes árokbetemető modelljéhez. Ugyanígy annak idején Pozsgay

Imre nem népfelkelést, hanem népelverést emlegetett; Aczél György három „t”-jének valódi megfejtése pedig minden kétséget kizáróan Tízen Túliak Társasága.

A nómenklatúrával alighanem az a baj, hogy azok mi magunk vagyunk (a Párt), a klientúra meg valaki más. A klientúrába beleférnek kőművestanulókból pénzintézeti ügyvezető igazgatóvá avanszált üzletemberek meg a saját bankjuktól pitiáner pénzmossási jutalékot kasszírozó, külhoni állampolgárságú vezérigazgatók is. A klientúrának nem feltétlenül van kellő helyismerete (mondhatni: nem ezen a világon él) – azt például nem akarja bevenni az agyam, hogy ha lebuknak, miért automatikusan Bécs felé veszik az irányt; de ha órendszeri nosztalgiából mégis oda, akkor miért kizárólag Hegyes-halmon keresztül, ahol a legnagyobb a rizikója a lekapcsolásnak. A nómenklatúra ezzel szemben bele van ágyazódva az istenadta népbe, hiszen évtizedeken keresztül együtt sírtak és nevettek (a nép főleg sírt, a nómenklatúra főleg nevetett). A nómenklatúra szerves része a társadalomnak, a klientúra pedig idegen test – úgy élősködik rajta (beleértve a nómenklatúrát is: annak is szívja a véré; igaz, egyúttal ő is táplálja). A klientúra botrány esetén azért áldozható be, mert tagjai csak az érinthetetlen nómenklatúra segédcsapatát képezik: az ő kegyelméből látnak el olyan alapvető funkciókat, mint például a választási pártkasszák közpénzből való illegális feltöltése. Épp ezért a klientúrát időnként le lehet (és kell) cserélni, a nómenklatúra azonban maga az edző, aki a cserét a szükséges pillanatban elhatározza.

Nagy baj akkor van, ha a klientúra és a nómenklatúra szétbogozhatatlanul egymásba szövődik. Ekkor a jogállami intézmények már a felszínen sem működnek, a gazdaság gyengélkedik, a politika válságról válságra szökken, a társadalmi elégedetlenség már-már kezelhetetlen méreteket ölt. Közkeletűen ezt szokták latin-amerikanizálódásnak nevezni. S bár Dél-Amerika a szappanoperák szülőföldje, kérdés, hogy egy végtelenített agitprop műsor „spin doctorai” képesek lesznek-e a végtelenségig szótári bűvészmutatványokkal mederben tartani a szennyes tajtékokat...

(Magyar Nemzet, 2003. szeptember 13.)

KIÁLTS, VÁROS!

Cívisváros – mondták Debrecenről évszázadokon át, olyan időkben is, amikor korántsem volt kurrens téma (pró és kontra) a polgári Magyarország. A tény, hogy egy szigorú, majdhogynem zárt közösség (a kereskedelemre, a tudásra, no meg a kálvinista erkölcsre alapozva) várfalak nélkül is meg tudta őrizni magát a nyílt puszták közepén, vallások és birodalmak ütközőpontjában, tűzvészektől, járványoktól és hadisarcoktól sújtva, nemcsak az érdeklődő laikusokat bűvölte el, de a történészeket is visszatérően foglalkoztatta. A sajátos „debreceniség” mibenlétének firtatása némiképp mindig túlment a szokásos

lokalpatriotizmuson és a mindenkori városmarketingen: az ide tévedt idegen a saját bőrén tapasztalhatta e párja nincs mentalitás áldásait és átkait. Maguk a tősgyökeres debreceniek is ellentmondásosan élik meg a leleményességnek és a nyakasságnak ezt a furcsa dualizmusát. Tudományokkal barátkozni például mindig jól lehetett itt – a hagyomány és újítás kívánatos szimbiózisa jól tesz minden iskolának. A kedélytelenségig hatoló szigor súlyosan nehezedett ugyan a diákra, ám amire nagy kinnal és ritka örömmel sikerült szert tennie, azt más vidékeken is bízvást csereszabatosan hasznosíthatta. Letelepíteni viszont nem olyan problémamentes errefelé. Elérhet az ember szakmai sikereket, betölthet tetszetős pozíciókat, mégis bármikor az orra alá dörgölhetik: sosem lesz hamisítatlan debreceni, mert a nagypapa nem itt született.

Debrecen évtizedeken, évszázadokon át tetszelgett az önvádban, miszerint hajlamos elüldözni leghívebb tisztelőit, legnagyobb tehetségeit. Hosszú és tarka névsor ehhez az egyre bővülő illusztráció, akárcsak más honi városokban. Az agyelszívás nem új fogalom, mint ahogy az önsorsrontás sem az; itt azonban a XX. (XXI.) századi átjáróház tényleg párosult valami irracionális daccal: aki menni akar, az menjen isten hírével – mi akkor sem engedünk egy jottányit sem a szokásainkból. A létező kommunizmus, ha lehet, még tovább növelte a címis gyanakvását: mozgásterét beszűkítették, tradícióit idézőjelbe tették, ugyanakkor klasszicizáló városát panelrengeteggel hígították fel. A nagyszámú betelepülő csak bajosan asszimilálódott a címis mentalitáshoz – a hajdani kényes egyensúly talán soha nem is állhat már helyre. Látták ezt Debrecen új, ifjú gazdái is, s nekidurálták magukat, hogy megkíséreljék a lehetetlent: új fazont, új öntudatot adni a kálvinista Rómának. Megőrizni mindent a régiből, ami hasznos és megerősít; s megálmodni hozzá mindazt, ami hiányzik. Hagyomány és újítás – a régi recept új hangszereléssel. S amiben a kezdeti botladozás után kevesen hittek: Debrecen új életre kelt. Na jó, mondhatja a kibic – mi más is várható a hamvaiból éledő főnix városától? Csakhogy annyi volt korábban a téblábolás, meddő várakozás – vajon mi hiányzott a fordulathoz? Ha kortesbeszédet írnék, sorolhatnám: új főtér (amelyen az építésztszomszédalom egy része talán fanyalog, ám az együttlétre vágyó polisz népe nagy tetszéssel vette birtokba), új sportcsarnok, új fürdő, újfajta egyetemi város. S újfajta legitimitás (a demokrata városvezetés támogatottsága a diktatúrán edződött nemzedékeknek már-már zavarba ejtő); s konzervatívizmusában is új szellemű gondolkodás. Olyannyira, hogy – talonba téve a sok évszázados címis gögőt – még a makacs tabukon is felülemelkedik: Debrecen immár harmadik esztendeje az elszármazottakat, a könnyelműen elűzöttöket is tisztelettel meginvitálja egy-egy (látszatra nosztalgizáló, de nagyon is pragmatikus) hétvégére.

Az sem lehet véletlen, hogy a Nemzeti Színház „megyejárása” épp Hajdú-Biharral, Debrecennel kezdődött. Állt a liberális hírben álló direktor egy színpadon – a haza első színpadán – a szocialista megyevezetővel meg a fideszes polgármesterrel, s egészen úgy

tűnt, hogy ez mégiscsak egy normális ország. Aztán megnézte a publikum Szabó Magda Kiálts, város!-át, ezt a debreceniséget boncoló súlyos színművet, ünnepelte kicsit az élő magyar irodalom nagyasszonyát, s azt gondolhatta: lám, érdemes kiáltani, mert olykor mégiscsak meghallják...

(*Magyar Nemzet*, 2003. szeptember 20.)

VEGYÜLET

Román tudósok kisebbfajta földindulást idéztek elő bejelentésükkel a tudományos világban, hogy mesterséges körülmények között, szervetlen anyagokból sikerült olyan vegyületet előállítani, amely az élő szervezetek (kissé fellengzősen: az élet) mindhárom alapvető ismertetőjegyét produkálja: képes önerőből a helyváltoztatásra, szaporodik és kommunikál. Rossz beidegződések miatt az ember hajlamos kritikával kezelni az ilyen bejelentéseket, de mégiscsak eltűnődik rajta, ha egyszer a tudományos világot ennyire izgalomba hozta. Elvégre hol van az előírva, hogy csakis a pénzzel teletömött napnyugati és távol-keleti kutatóintézetekben születhetnek szenzációszámba menő felfedezések, a periférián soha? Vajon nem éppen a pénzhiány kényszeríti-e olykor az innovatív elméket járatlan utakra? Hány revelatív felismerést köszönhet az emberiség a szükségnek, amelyből leleményes gondolkodók erényt kovácsoltak?

A szóban forgó laboratóriumi vegyületről persze senki nem merészel állítani, hogy élőlény – de lehet, hogy csak elégtelen az eddig használt kritériumrendszerünk. Bármennyire tetszetős ugyanis a mozgás, a szaporodás és a kommunikáció szentháromsága, mégiscsak az ember hiú önképéről árulkodik; mint mikor megállás nélkül „kommunikálunk” birtokolt autósodáinkról és birtokolni vélt szexuális teljesítőképességünkről. Vagyis az élet három kritériuma egyben az ostoba macho világszemlélet három kritériuma is – ennek az egybeesésnek még Bukarestben is fel kell tűnnie.

Ha az élet három ismertetőjegyét botcsinálta szociológusként a társadalomra is vonatkoztatjuk, még zavarba ejtőbb következtetésekre juthatunk. Egészséges élőlény-e az a közösség, amely előszeretettel mozog és beszél, de nem szaporodik? (Gondoljunk itt a magyarországi, de akár az európai uniós demográfiai trendekre.) És amely bagzik és mozog, de nem kommunikál? (Pornófilmek esztétikája.) No és amelyik osztódással szaporodik meg folyvást hadovál, de sehová nem mozdul egy tapodtat sem? (A bulvár elhatalmasodó uralma mindennapjainkon.)

Mielőtt azonban arra a hamis következtetésre jutnánk, hogy magunk sem vagyunk egyebek az élet jegyeit mutató laboratóriumi vegyületnél, vessünk egy pillantást arra a vitára is, amelyet a románok bejelentése kiváltott. A sikeres alkímisták ugyanis egyúttal teóriát is gyártottak fickándo, szaporodó és kommunikáló műanyag termékük

mellé – mégpedig alapvető kérdésben: az élet keletkezéséről. Azt mondják: ha ez a mutatóvány sikerült nekik a lombikban, belátható időn belül sikerülhetett ama eredeti nagy lombikban is. Márpedig ez halálos sebeket ejthet az evolúció egyetemes, modern világmagyarázatá duzzasztott teóriáján, s új munícióval szolgál a teremteselmélet híveinek. A Biblia a világ teremtesét hét napra (azaz belátható időtartamra) teszi – ebből maga az élet megjelenése egyetlen pillanat, s a biológiai „evolúció” is viszonylag gyorsan eljut Ádámg és Éváig. Ők már nem csupán mozognak, szaporodnak és kommunikálnak – ám ha lombikban születtek is, a hármast kritériumon túlmutató tulajdonságaiknak köszönhetően gyorsan kiűzetnek a paradicsomból. De mi válthatta ki a teremtes aktusát? Erre a könyvek könyve sem ad kielégítő magyarázatot.

A román tudósok azt mondják: az élet e sokkszerű megjelenését egy hirtelen történés – például egy elektromos kisülés – is előidézhette. Más teoretikusok ezt megerősíteni nem tudják – igaz, cáfolni sem. Az emberbe pedig belecsap az elektromos kisülés-szerű felismerés: miért ábrázolhatták az ősi tudást még viszonylag épségben őrző régi görögök Zeust, a főistent villámokkal a kezében? S megkerülhetetlen a keresztény Michelangelo teremtesfreskója is. Hiába próbálták az idők során partikuláris célokra (például homoszexuális metaforaként) kisajátítani az Úr és Ádám kettősét, amint karjukkal megközelítik, de soha el nem érik egymást – immár nyilvánvaló, hogy ujjaik között ott a szakrális, láthatatlan elektromos kisülés, amely az életnek azt a bizonyos titokzatos többletet kölcsönzi. Ez a többlet az, amely meghaladja a mozgás, szaporodás és kommunikálás szármalmas minimumát, s amely miatt makacsul azt állíthatjuk: nem vagyunk szintelen, szagtalan vegyület egy ócska lombik mélyén...

(Magyar Nemzet, 2003. szeptember 27.)

ÉHKOPP

Ne együk meg az aranytojást tojó tyúkot – hangzott a klasszikus országvezetői intés úgy fél évszázaddal ezelőtt. Ha a moszkovita pártvezér idejében nemcsak propagandisták, de kommunikációs tanácsadók is léteztek volna, bizonyára úgy indokolják a láttató szónoki fordulatot: egy jól eltalált metafora többlet ér, mint háromtucatnyi fűzött broszúra. A verbális hadviselés finomodása azonban azt a fejleményt hozta magával, hogy az ellenlábask (a fénylő kobakú kis köpcös idején ilyenek hivatalosan értelemszerűen nem létezhettek), kihasználva egy-egy metafora gyengeségeit, ellentámadásba lendültek: előbb ártatlannak tetsző kabarétréfák burkain belül, később pedig publicisztikák és ellen-sajótájékoztatók pergőtüzében lőttek szét a botorul alkalmazott költői képet. A folklór részeként (nem minden egzisztenciális veszély nélkül) terjedő politikai viccek nem is kímélték ama mesebeli aranytojást tojó tyúkot. Nem csoda, ha a fejlett humor-

érzékű publikum is rögvést asszociál a Hősök terén, ha egy másik országvezető berekeszti a jóléti államok korát, mielőtt mi még részesülhetünk volna annak áldásaiból. A régi metafora nyelvén szólva: nem az történt, hogy jóízűen elfogyasztottuk volna a valószínű kincseshányának számító baromfit, hanem az, hogy a csudálatos lábasjóság eddig másnak tojta az aranytojásokat, és mikor végre ránk került volna a sor, átállt a hagyományos üzemmódra. Hiába volt az éhkopp – most nemesfém helyett közönséges rántottával akarnak kifizetni bennünket.

Ellenben ha túltekintünk a mindenkori miniszterelnöki beszédírók szűkös horizontjára, azt látjuk, hogy azok az áhított jóléti államok egyelőre nagyon is léteznek; sőt élnek és virulnak. Londonban például egy fiatalember üvegkalickában lógatta fel magát nyilvános helyen, hogy bárki ellenőrizhesse: minden kétséget kizáróan ő minden idők legnagyobb éhezóművésze. Csövön adagolják neki a csapvizet, de más táplálékhoz hosszú heteken át nem juthat. A nyomort és éhezést már rég elfelejtett angolok egyfajta cirkuszi vagy inkább vurstli-produkciónak tekintik a nyilvános mutatványt. Az üvegkalicka városi attrakcióvá vált: még a szerelmesek is itt randevúznak. Közkedvelt szórakozás lett a szerencsétlen éhezőt jókora szendvicsek látványával sanyargatni (akit azért nem kell nagyon sajnálni: koplalásával annyi pénzt keres, hogy élete végéig dúsan lakomázhasson belőle – feltéve, ha ezt most túléli), egy feltűnési viszketegségben szenvedő gentleman pedig anyaszült meztelenül kísérelte meg elválni a kalickát tartó kötelet.

Próbáljunk elvonatkoztatni a jelenségcsoport primer idiotizmusától, s gondoljunk arra: mindez a valaha legnagyobb gyarmattartó birodalom fővárosában történik. Egy olyan birodaloméban, amely huzamos jólétét arra alapozta, hogy a világ többi részét saját éléskamrájának tekintse, s ahol nem voltak elszigeteltek a bennszülött gyarmatosítottak éhséglázadásai sem, különleges jelentőséget kap egy ilyesfajta happening. Ilyen rövid volna az emlékezetük a jóléti államoknak? Vagy ennyire ne érdeklődnének a nagy közép-európai felismerések iránt (mint amilyen a Hősök terén elhangzott kijelentés is), hogy ne tudnák: nekik végük? Az üvegkalicka nem holmi szórakoztató attrakció, hanem maga a jövő; bár lehet, hogy iható csapvíz nélkül...

Az étkezés a civilizált országokban kulturális kérdés is. Az etikett egyúttal segít elterelni a figyelmet a világ éhező részéről, a gasztronómia tudománya meg segít tudatosítani: mi a másik részében élünk. A nyomorból épp csak kilábaló újkazdag országokban előbb a zabálás válik jellemzővé – a stílusérzék csak később jön meg hozzá. Más-más okokból, de keleten és nyugaton, északon és délen mindinkább divatjamúlttá válik a böjt, az áldozathozatalnak és önmegtartóztatásnak ez a klasszikus formája. Kevésnek tűnik az indok, hogy megszűntek a böjt kultúrájának gazdasági alapjai – valaminek a lélekben kellett történnie. Talán az emberi hedonizmus tört a világfilozófia rangjára: az Istentől és túlvilági jövőképtől megfosztott, elárvult, a teremtésben gyökereit veszített ember a reménytelenség elől menekült a mindenható fogyasztásba. A szexuális

fogyasztásnak biológiai korlátai vannak – az ingyenc élvezkedése látszólag korlátlan. A túlsúlyos élethabzsolással együtt persze megjelenik az anorexia és a bulémia is: az egyik azt játssza, hogy ő negatív fogyasztó; a másik egyszerre akar jóllakni és karcsú maradni. A karcsúság idolja pedig mintha azt sugallná: ez az egész nekünk nem is fontos, úgy-szólván mellékes – csak azért eszünk, mert kell az üzemanyag.

A hálószoza és a konyha (túl a biológiai alapfunkciókon: a faj- és egyedfenntartáson) azért is rituális színhelyei a mítosztól megfosztott korunkbeli civilizációnak, mert az idő- és térbeli korlátok közé zárt emberi létezés végtelen kiszolgáltatottságában nyújtanak átmeneti vigaszt. Szathmári Sándor kevésbé méltányolt klasszikus utópiájában, a Kazahániában a szerelmi élet teljesen liberalizált: mivel a megszülető utódokat amúgy is a társadalom neveli, nincs jelentősége a hűségnek az alkalmi párkapcsolatokban. Az állam polgárai a fejenntartás érdekében havonta teljesítendő nemi munkára vannak kötelezve – a szexualitás minden rejtélyességét, tabuszerű vonását elveszítette. A főhős a kívülről magával hozott mentalitásából fakadóan paradicsomnak érzi a szabad kazahániai erkölcsöket, ám megdöbben azon, hogy eltakarják a nők száját, mert illetlenségnek számít mások (férfiak) előtt étkezniük. Sőt amikor egy farkaséhes hölgyet humanitárius okokból megetet, a jóllakott fehérszemély pénzt kér tőle, mert Kazahániában – amúgy teljesen logikusan – ilyen meglepő alakot ölt a prostitúció.

Ennyiből is látszik: noha az emberi gyomor alapján véve kiszámítható, az emberi lélek kiszámíthatatlan. Gondoljunk erre, mielőtt önként és dalolva egy nyilvánosan fel-függesztett üvegkalickába költözünk, és empátiás embertársaink orbitális méretű szendvicseket lóbálnak kopogó szemeink előtt.

(Magyar Nemzet, 2003. október 4.)

KÖNYVTÁJ

Gutenberg-galaxisnak becézzük, és ez korántsem megalománia: a könyv világa tényleg olyan, mint egy párhuzamos világegyetem. Minden benne van, s persze semmi sincs benne a maga valóságában – beleértve mi magunkat is. Borges a végtelenség metaforájává avatta a könyvet és a bibliotékát; míg Eco a könyvtárat filozófiai krimijében, A róza nevében a tökéletes labirintussal azonosította. A betű hatalmát sokan temették már, megjósolván, hogy visszaveszi elsőszülöttségét a kép: a mozi, a tévé, a videó. A gondolkodni rest tömegeket minden időben az illusztrációk érdekelték inkább, az ezredforduló klipkultúrájának képömlenye mögött azonban csekély a tartalom. A könyvet újabban a számítógép, az internet frontális támadásától féltik, ám árulkodó fejlemény, hogy immár megjelentek a könyv alakú elektronikus ketyerek: a gép idomul a könyvhöz, nem pedig a könyv a géphez.

Csoda-e, ha a könyvet, ezt az egyszerűsége ellenére mitikussá emelkedett tárgyat a társművészetek is felfedezik maguknak? Sokáig bevett dolognak számított, hogy a képzőművészetről lehet, sőt illendő okos könyveket írni – a könyvről azonban hallgattak a képzőművészek. Nem arról van szó, hogy nem tekintették kezdettől műtárgynak is – elég csak az iniciáléfestő krónikaszerzőkre vagy az elhíresült corvinákra gondolni. Az a lépés hiányzott, hogy a könyv ne csak az esztétikum hordozója, de tárgya, témája is legyen. A minden lében kanál XX. század, amely annyi más választóvonalat lerombolt, ezt a Rubicont is átlépte. Hazánkban is jó ideje működik már könyvművészek, művész-könyvesek társasága, akik a merített papírok varázslatos világát akár a legszélsősége-sebb izmusokkal is megpróbálják összehasonlítani. Érdekfeszítő kiállítások, katalógusok születtek az új képzőművészeti irány bővületében. Érezhető volt azonban: ez valamiféle közbülső állomás – csupán az volt a kétséges, vajon merre vezet innen út.

Pataki Tibor festőművész – maga is művészkönyves – az Újlipótvárosi Galériában megadott egy lehetséges útirányt. Könyvtáj című tárlatán már nem a konkrét kötetekkel machinál, csupán azok festett képével. Az érdekli, milyen faktúrákat lehet csinálni a könyvek metszetéből, lapjaiból. Őt nem a könyv gerince foglalkoztatja (mint az újjag-dag lakberendőzeket, akik a fáma szerint egy sor zöld, egy sor bordó sorozatot rendeltek a vitrinbe a folthatás végett), hanem a másik, a felénk nyitott oldal. Egy könyvge-rinccel igazából nincs mit kezdeni – olyan, amilyen. Bezzeg a vágott rész! Az mozog, él, lélegzik. Hozzá lehet rendelni évszakokat (tavaszt, nyarat, őszt – csupa meleg színt), de akár haikukat is. Hozzá lehet rendelni viszonyunkat a préselt könyvlapokon rejtőző vi-lághoz, e temérdek nyilvános titokhoz. S hogy mi értelme mindennek? Körülbelül any-nyi, mint nevetni, szeretni vagy éppen – olvasni.

A kiállítást megnyitó művészettörténész, Lóska Lajos Hrabalt emlegette e könyvtáj-kepek láttán, a Gyöngéd barbárokat. De mondhatta volna a Túlságosan zajos magányt is. Olyasmiről volt szó, hogy a könyvtárgykészítők különbséget tesznek-e jó és rossz, szívüknek kedves és közömbös, értékes és értéktelen könyvek között, mielőtt felszab-dalják azokat, hogy mindenféle metszeteket készítsenek belőlük. Állítólag különbséget tesznek (jóllehet nem olyan alapon, mint a könyveket szellemi veszélyességük szerint osztályozó könyvégetők) – szemben a hrabali pincével, ahol minden könyvnek a sorsa („fata libelli”) ugyanaz lesz: a közös enyészet. Egy hivatására érzékeny író magától ér-tetődően izgat könyveinek utókora (hiszen az egyben az ő utókora is). Hát még akkor, ha olyan sokrétű a személyes életrajza, mint Hrabalnak, aki egy időben a Spalená utcai papírzúzában kereste meg a mindennapi betevőt. Természetesen a történetnek itt a legkevésbé sincs vége: képzeljük el, amint az (akkor még titkos) író időről időre felke-resi munkahelyén képzőművész barátja, Jiri Kolár, mert papírmontázsaihoz kiváló nyersanyaggal szolgál a nevezetes papírzúda...

Világok rongya, könyvtár a neved! – fakadt ki Vörösmarty, s hosszú ideig botor módon azt gondoltam, hogy ez is olyasfajta, korát megelőző szürrealista metafora, mint hogy az emberiség sárkányfog-vetemény. Évek múlva esett le a tantusz, hogy nagy potétánk egyszerű technológiai evidenciát emelt költészetté: az idő tájt a papírt tényleg rongyból csinálták. Később azonban fejlődött a tudomány, és már a papír is jobbára csak papírból készült. Ifjan és bohón úgy képzeltem, hogy az egész könyvpiar egyetlen nagy perpetuum mobile – valami olyasmi, mint amikor az úrhajósok vizeletét (bocsánat) ésszerűségi okokból ivóvízzé alakítják. (Adódna továbbá párhuzamként a saját farkába harapó kígyó – de ez már az idő haladtával mintha nem is annyira a posztmodern esztétika szimbóluma volna, mint sima pornográfia.) Az ember persze felnőtt fejével tudja, hogy a könyvet nem csupán más könyvekből hozzák létre (miként az embert más emberekből) – mégis olyan jó hinni, hogy a borgeszi végtelen folyamatára meg az Eco-féle könyvtárlabirintus mégiscsak létezik. S ugyan mi is történhetne velünk, ha mégis minden másképpen van? Legfeljebb eltévedünk egy szívünknek kedves könyvtájon...

(Magyar Nemzet, 2003. október 11.)

HETVENKEDŐ

Ez olyan ország, ahol kizárólag a híres emberek szoktak hetvenévesek lenni. Olyanok, akik már írtak ezt-azt; a világot jelentő deszkákon tébláboltak; tarka bulvárlapok címlapjain estek szerelembe, léptek félre és szakítottak; netán dollármilliárdos kölcsönöket vettek fel az állampolgárok nevében, hogy aztán tisztes jólétben, zöldövezeti villájuk kies ősparkjában révedjenek vissza a daliás időkre, amelyeknek, ugyebár, mégiscsak megvolt a hamisítatlan romantikájuk. Hetven körül – ha vannak barátaik közel a tűzhöz – reménykedve várhatják a postást, hozza-e az értesítést merített papíron, mikor kell megjelenniük a Parlament vadásztermében, s addig is kellemes izgalommal lehet találgatni: kiskereszt lesz-e belőle vagy nagy, s miféle kiegészítő csecsebecsékkel. A híres hetvenesek közé immár az üzletemberek is felzárkóztak – ők nem kapni, hanem alapítani szokták a díjakat. Ilyenkor kibérelnek maguknak fél órára valamelyik országos tévét (ha megadják a módját, akkor valamelyik kereskedelmet; ha a fogukhoz verik a garast, akkor jó lesz a lerongyolódott közszolgálati is); elmondják, hogy is volt fiatalon abban a dohos albérleti félszobában, amelynek ablaka a tűzfalra nézett; mesélnek arról, milyen érzés volt kétség s remény közt felhalmozni a tőkét eredetileg; egyszer kormányt gründolni, máskor meg kormányt buktatni, ilyesmi. Nem marad homályban az sem, hogy könnyű szökik a szemükbe, ha olykor éhező vagy kolduló gyermek kerül az útjukba – ilyenkor kicsit szünetel az sms-ező örültek permanens szalagfóruma, s diszkrétén

átúszik a képernyőn (mindig szigorúan balról jobbra) egy szemérmes bankszám-laszám. Van persze másfajta hetvenkedés is. Szondi György, a makacs irodalmárok prototípusa néhány esztendeje a fejébe vette, hogy évről évre kötetbe gyűjti a hetven-éves írók portréit. Vastag könyv szokott ez lenni, és igen változatos: a dolog természetéből fakadóan minden évben más-más írók hetvenévesek. A seregszemle izgal-mát az adja, hogy nincsenek határvonalak izmusok és iskolák között – szomszédságba kerülnek esetleg olyanok is, akik amúgy a való életben talán szóba sem állnának egymás-sal. Ráadásul hetven körül már jobbára kiderül, kiből lett fénylő kitinpáncélú cserebo-gár, s ki marad immár örökre beváltatlan ígélet. A kiadvány egyetlen eredendő hibája, hogy mind a hetvennél kevesebbet megért zsenik, mind a fiatalabban elhalt dilettánsok törvényszerűen kiszorulnak a számvetésből.

Ha lehet, én mégis maradnék a hétköznapi hetveneseknél. Vegyük például a kereszt-apámat. Miközben négy-öt tábla szőlőt dolgozott, „mellékesen” hivatásos sofőr volt vi-lágéletében, vezetett „fakarusz”-t és „fáros” buszt, később egy világoskék Robur teljha-talmú ura lett. Gyermekkoromban egyszer elvitt egy egész napra magával – ez a hosszú műszak azóta is a kaland és a szabadság alapélményeként él bennem. Pászto fölött, a Mátrában építettünk egy víztározót, s míg keresztapám egyre-másra bonyolította a fu-varokat földdel, közúzalékkal és cementtel, addig én a kikericcsel teli környező dombo-ron nyargalásztam egy hasonszőrű fiúval. Ha megéheztem, rájártam a kisebbfajta zsák kiflire és a fél kiló szeletelt parizerre. A nap végén pedig, amikor a munkásokat vittük haza, bekukkantottunk Vidróczki csárdájába is, ahol „a világ legnagyobb málnaszörp-jét” szolgálták fel nekem. Hazafelé a mitfahrerülésen már elnyomott a buzgóság: kike-riccsekkel és Vidróczkival álmodtam. Betyár jó volt.

Keresztapám hetvenedik születésnapját amolyan „kis lagzival” ünnepeltük. No, nem volt azért akkora felhajtás, mint amikor egy műanyag sztárocska (aki arról híres, hogy egyszer egy óriásplakáton szerepelhetett Töröcsik Marival) másodszor veszi fele-ségül gyermekei anyját – de azért meglehetősen rendezésről beszélhetünk. Az esemény színhelyeül a Markazi-tó partján lévő községi vendégház szolgált, amelyet kemény öt-ezer forintért béreltek a jeles alkalomra. A valószínűtlen átmérőjű tányérokra valóság-gal lelőgtak a húsok, az ünnepelt búbjós tósztja után (amelyet saját termésű borával a kezében mondott) pedig önfeledt mulatozás kerekedett. A két hosszú asztalnál együtt nótáztak különféle generációk, családtagok és barátok.

Kimerevült az idő, így fel sem igen tűnt, amikor kilopakodtunk a fiammal a tópartra. A borzongó tükör, amelyet eredetileg a Gagarin Erőmű víztározójának rekesztettek el, kísérteties, túlvilági fényekben játszott. Odaát már kivilágították a katolikus templo-mot, égtek a módos falu villanyfüzérei is; fent, a Mátra sörénye alatt meg látni véltem a szétlőtt markazi vár maradványait, amely évtizedeken keresztül szolgált az abasári harc-kocsizók célpontjául. Ha a fiam picit nagyobb lesz, majd el kell mesélnem neki azt is,

hogyan mentünk valaha a Paskom szőlőbe: ha a laktanya tetején a fehér tárcsa volt fenn, szabad volt a járás; ha a piros tárcsa, akkor a lánctalpaké és lövegeké volt a terep. Meg aztán el kell vinnem ahhoz a pásztói gáthoz is, ahol talán még nyílnak a kikericskek. Talán ráérez majd, hogy előtte is volt élet. Talán nem tartja hetvenkedésnek...

KÖLTŐ KALAPBAN

François kalapja az egyetemen valóságos védjegynek számított. Széles, nagy karimájú, franciás, fekete. Olyan korban viselte, amikor a campusokon – már és még – kizárólag vizsgaidőszakban hordtak nyakkendőt. Kalapot meg senki, soha. Kivéve őt, akit fölöttébb kedveltek a lányok, de a férfi társai sem rühelltek. Utóbbiak legfeljebb annyit jegyeztek meg az orruk alatt, némiképp irigylve gavalléri sikereit: milyen modoros...

Ezt mondták lelki életére is, amely úgyszólván közügynek számított, s a szélesebb baráti nyilvánosság előtt zajlott. E viharos szerelmi krónikában hirtelen fellobbant szenvedélyek és wertheri szakítások váltották egymást, monoton módon, mégis tündöklő változatossággal. Tökéletes érzékel tudta kiválasztani azokat az ifjú hölgyeket, akikkel a romantikus érzelmek ormait és szakadékait egymás után bebarangolhatta. Milyen modoros – mondták ilyenkor a szürkék és fantáziátlanok, akik soha nem térnek le a megbízható turistaösvényekről. François azonban senki szemében nem volt színjátékos ficsúr. Ha szentimentális kúrjai minduntalan felkarcolták is az unalmas hétköznapiak felszínét, hálás közönsége ráértett az eredetiségért való küzdelemre és értékelte. Olyan érában, amikor az eredetiség nem volt igazán kifizetődő, értelemszerűen a korszerűtlenség jelentette a lázadást. François már akkor klasszicizált, amikor a jól értesült konformisták még az avantgárd tépett zászlait lengették. Nem csoda, ha a kalappal együtt megjelent imázsában a költészet. Addig is írt verseket, amelyeket kinyomtatnak az egyetemi lapban, ám azok még bájosan helyi érdekűek voltak. Fejlődése ugrásszerűnek hatott, hasonlatosan ama buja délszaki növényekhez, amelyek egyetlen fülledt éjszaka alatt szökkennek virágba. Erre készült, erre trenírozott. Ettől fogva összehangba került mű és élet: mindennapjait az esztétika szabályszerűségei szerint élte. Ez talán nem hozott számára tartós polgári boldogságot, de megajándékozta az alkotás kegyelmével. Még inkább eltávolodott ugyan a kalaptalanoktól, de közelebb került nagy műgonddal válogatott eszményeihez.

Ne tessék elvárásolt poétaklisékre gondolni. A romantikus indulás, a modorok próbálgatása a tanulóidőt jellemezte – ő maga azonban nem lett megkövesült szerep. Könyvei szaporán sorjázta, ám irodalomból manapság csak az ösztöndíjvirtuózok élnek meg. Egy vidéki városban – még ha a maradék haza második legnagyobb városa is – ilyesféle permanens bravúrra nincs mód berendezkedni. Rendkívüli ügyesség kell

már ahhoz is, ha az írástudó könyveinek nyomdaszámlájára (s nem a szatócsbolti számlára) jótét támogatókat tud keríteni. Az egzisztencia a legjobb ihlet. François is megtanult hírlapot írni; nem is akárhogy. Sokat és jól dolgozott, nem engedve a színvonalból: tudván, hogy mindig ott a világ közepe, ahol az igényesség az úr. Debrecen legjobb újságírójának díját is elnyerte, mire kitette a szűrét a szövegszerkesztő automatákban gondolkodó labanc laptulajdonos.

Egy nagy karimájú alanyi költő ettől talán a Hortobágy folyónak menne, de François ekkorra már kinőtte az egyetemi poétakalapot. Olyan kisvárosból jött, az északkeleti végekről, ahol kötelező tananyag a küzdés. Ugyanabból a gimnáziumi osztályból startolva hárman élnek ma írásból: ketten hagyományos módon, mint a mesebeli mosópor; harmadikuk pedig mint koncertközönség eksztázisát kiváltó táncdalszövegíró.

Hősünknek nem fekszik a táncdal. Ő saját pályájukon gondolta felvenni a versenyt a konok cívekkel: franciát és kommunikációt tanított szakmáiban, szabad idejében meg főiskolai jegyzeteket írt. Csodálkozva látta, hogy alig-alig vannak használható, tisztességes sajtótörténeti segédanyagok, tankönyvek – nekifogott hát, és pótolta őket. A kálvinista Rómában ma az ő interpretációjában olvassák a diákok klasszikus széphírlapíróinkat Kölcsey közírásaitól egészen Márai publicisztikájáig. Ilyesmit nem produkál a hektikus lírai modor – ehhez bizony eltökéltség és fenék is kell. Miként ahhoz is, hogy – a képzőművészet reménytelen szerelmeseként – már a háromszázadik kiállítás-megnyitóján legyen túl. A festők díjazzák a tudós lírát, a lírai tudálékosságot – így lehet François a vernisszázsok kedvence. Az emberélet útjának felén nagy, sötétlő regényerdőkbe is betévedt; második regényét ráadásul – hűen a festészet prioritásához – a jeles debreceni piktorról, Holló Lászlóról írta. Aligha véletlen, hogy tucatnyi könyvéből a legújabb nem más, mint festmények és versek násza. A cím (Szirmok csókolóznak...) szörnyen giccses, de nem szabad bedőlni neki: a beltartalom tündéri. Komiszár János virágcsendéleteit kiforrott François-opusok illusztrálják (és viszont). Most minden kommentár nélkül hadd idézzem ide belőle kedvenc, évszakhoz illő virágkompozíciót: „A fák deret virágzanak, / ahány virága, annyi csillag. / Fehéren ülnek ingatag, / ha szél karolja álmainkat. / A törzs gyökértitkokra tört / s a szó az ágon ismeretlen, / fehérbe dermedő gyönyör, / mi fáj, kacag, ha van, ha nincs; / saját magába hull meztlen, / világra szül s megöl megint, / mint bent a mozdulatlan Isten.”

Ilyenkor mondhatjuk stílszerűen: le a kalappal a költő előtt! S ne zavarjon bennünket, ha sehogy sem illik sztereotip elképzeléseinkbe: PhD-zik, és adjunktusnak szólítják, neve pedig úgy ropog, mint a frissen hullott hó a Nagytemplom előtt: dr. Vitéz Ferenc...

(Magyar Nemzet, 2003. október 25.)

HAMVAS TELEVÍZIÓ

Talán mi sem léteznénk, ha Hamvas Béla nem volna. Sokan érzik ezt így, s nem csak olyanok, akik – félreértve a gondolkodás nemes öncélúságát – A bor filozófiáját pince-sori bedekkerként, pusztá gasztronómiai iránymutatásként olvassák. Végül is Hamvas félelmetes koponya: a szépség és a szörnyeteg egy személyben. Nekem a bölcselkedő szörny közelebb áll a szívemhez, mint az esztétizáló szépség – mások épp fordítva vannak ezzel. Hamvasban az a jó, hogy minden benne van; mégis hiányérzettel teszi le könyvét az ember. Ha valaki mélyen beleásta magát e perfekt tökéletlenségbe, az Miklóssy Endre. Forma szerint építész, regionális tervező – de mi tudjuk, hogy politikus. Ne zavarjon bennünket, hogy túlspecializált korunkban ez a szerzet állítólag kihalt – figyeljünk inkább a ritka szellemi teljesítményre. Mértéktartó filosz olyat meg sem kísérel, hogy egyazon könyvben vizsgálja Fülep Lajos, Hamvas Béla, Karácsony Sándor, Kerényi Károly, Szabó Lajos és Várkonyi Nándor életművét, mint Miklóssy a Túl a tornyon, melyet porbul rakott a szél című munkájában. Említett urak külön-külön is kikövetelnének egy fél életet; így, együttesen pedig beszédes tagadását képezik a sekélyes állampárti kánonnak: igazából alig marad valami, ami az adott kor bölcséletiparában rajtuk kívül számottevőnek mondható. (No jó, van azért egy és más Márai Sándortól Bibó Istvánon át Határ Győzőig; de ez mit sem ront Miklóssy filozófiai ízlésén.) Mindezt Hamvas kedvéért hordtam össze – akárhogy is fáj, ő köztük a sztár. Ettől lehetne gyanús is, vulgarizált kedvenc – de nem az. Miklóssy Endre optikájával (aki okos szemelvényeket adott közre a Szilveszter, a Bizonyos tekintetben, illetve az Ugyanis című Hamvas-kisregényekből, a hatvanas évek elejéről) pedig arról is meggyőződhetünk, hogy Hamvas futurológusnak sem utolsó. Nemcsak a televíziózás jövőjét, az „új televíziót” jósolta meg borzongató pontossággal: a posztiszocializmus természetrajzát is felvázolta. A továbbiakban Hamvas-mondatok olvashatók, zárójelben a saját megjegyzéseimmel. A televíziót tökéletesíteni kívánom. Helyszíni felvételeket akarok közölni, leginkább háborús jelenetekről és bűntényekről és kivégzésekről és kínzásokról. (Híradó, valóságshow, CNN.) Gyermekeknek például bemutatni a python és az alligátor harcát. Természethű ábrázolás, az összes hangokkal, a csontok ropogásával és a nyögésekkel és sziszegéssel. (National Geographic, Spektrum.) Vagy például az államfők beszélgetése, ahogyan ezt a szerkesztőségben megbeszéljük, jó cinikusan. (Friderikusi iskola, bármely politikai háttérűsor.) Helyszíni felvétel a bányaszerencsétlenségről. (Kötelező kúr.) Bombázások. (Kipipálva.) Asszonyok és gyerekek üvöltözése és halálsikoltozása. (Dokumentarista megközelítés, vágás és kommentár nélkül.) Tábornokok kivégzése. (A félisten Ceausescu, elvérezve a pusztá földön.) Azt akarom, hogy az emberek eszeveszett sóvárgással tapadjanak arra, ami az úgynevezett életből számukra még megmaradt: a csokikrémmre, a franciasalátára, a habra, főként

a habra, nyalakodni, a pálinkát szopogatni és az ürmöst, hahaha. (Reklám, reklám, reklám. S hol van még a mosópor és az intimbetét hegemoniája!) Kínzásokat szeretnék bemutatni, persze úgy, mintha ellenséges államban csinálnák, hogy milyen szörnyűség, és milyen borzalom. (Afganisztán, Irak.) Nemi aktusokat akarok bemutatni, lassított felvételekkel, mit szól hozzá, hahaha. (Renato élő egyenesben magáévá teszi Évit; Anettka, a potenciális magyar Tyereskova kisorsolja leszbikus barátnőjét, a szerencsés nyertes a szilveszteri műsorban veheti el a hölgy szüzességét.) Koituszversenyt rendeznek, a nők hogy tódulnának, milyen tolakodás lenne, hogy csődülnének, ki hányat bír ki, koituszkirályné, hahaha. (A nagy Ó és variációi.)

(S ennyi bemelegítés – a Hamvas Televízió – után következze a megvalósult utópia, a best of Hamvas-posztoszocializmus.) *A posztoszocializmus a szocializmus álmáért való bűnhődés korszaka. Az első szocialista tudvalevőleg IV. Henrik volt, aki azt javasolta, hogy minden polgár fazekában vasárnap tyúkot főzzenek. A szocializmus eredetileg a javak igazságos és egyenlő elosztása volt. A többség kétségbeesett optimizmussal hitt benne. Az elméletírók nagy része azonban azt tartotta, hogy halva született, és még csak meg se lehet ölni. Olyan döglött álom. Háborújuk csak a sokmillió népeknek volt és van. Kisebb népek megelégszenek a belpolitikával, vagyis a polgári torzsalkodással. Ezek szerint a fontos számukra nem a hadsereg, hanem a rendőrség. Az ellenség itt bent van. A szocializmus maga kizsákmányolási rendszerré alakul át, és az emberiség ott van, ahol volt. A buktatási kísérlet nem sikerült, és nem a pénz bukott meg, hanem a szocializmus. Ezért visszasüllyedt a polgárságba, amelynek jellemzője éppen a pénz. Minden eladó és megvásárolható. Főképpen a meggyőződés. A zshiványosság terrorizmusa, összekeveredve a pénzgazdálkodás polgári hitványságával, teszi ki a posztoszocializmust. A teoretikusok irtózatos csávéban vannak. A leghelyesebb lett volna a csődöt beismerni, ehhez azonban senkiben nem volt sem elég bátorság, sem elég értelem. A posztoszocializmus kénytelen a szocializmus ideológiáját használni, egyrészt mert értelmi restségből újabb és alkalmasabb ideológiát nem volt képes kieszelni, részben azért, mert az idő természetét nem ismerte fel, és maga is abban a hiszében volt és van, hogy még mindig szocializmus, csak éppen sejtelve sincs arról, hogy a döglött álom elviselhetetlen bűze honnan árad. A pénz tudvalevőleg a korrupció egyetlen forrása. A szocialisták azonban polgárok voltak. És ezt nem tudták. A lemaradt államelmélet azt jelenti, hogy az uralmon levők általában, mihelyt a gépkocsiba szállnak, meg szoktak butulni. A hatalom jellegzetes magatartása, hogy fél. Nincs kényelmetlenebb, mint meghaladott államelmélet alatt élni. Mint mondják, gyalázatból lesz az arany. Utolérni a tényeket érvénytelen elméletekkel nem lehet.*

(Mit is lehet ehhez hozzáfűzni? Hamvas élt, Hamvas él, Hamvas élni fog.)

(Magyar Nemzet, 2003. november 8.)

TEKINTÉLY

Sokáig nem szerettem Illyést. Alig múltam húsz, amikor meghalt, temetése országos demonstráció volt, én pedig életkoromhoz illő tekintélygyűlölő hebehurgyaságomban nem tettem különbséget hivatalos hatalmasok és hatalmas nem hivatalosok között. Abba nőttem bele, hogy ő az írófejedelem, aki homályos felhatalmazással morális vitákat dönt el; s boldog tudatlanként mit sem törődtem azzal, hogy ez a munkásmozgalom akkori, hanyatló szakaszában is emberpróbáló hősiesség. Az irodalmat gőzös fejjel nem fejedelemségnek, hanem köztársaságnak gondoltam – ma már tudom, hogy szellemi lovagrend, ahol az egyenlők között (nem tekintélyük, hanem életművük okán) mindig vannak egyenlőbbek. Későn érő típus lévén, csupán húszas éveim közepe táján olvastam újra a tinédzserként elhabzsolt alapkönyveket. A Puszták népét, amely állítólag egy időben Ausztráliában is kötelező olvasmány volt (nem élven át a klasszikus feudalizmust, ebből próbálták megtanítani, milyen is az); meg a Hunok Párizsban című furcsa tézisregényt, amelyben a ráarakódott szociálforradalmi rozsdá alól is kiragyogott a szomorú-szép emigránsromantika. Még később pedig a versek jöttek: ezek a komótosan esztergált darabok, amelyek soha nem tartottak igényt az ötvösművek csillogására – inkább egy ezermester hozzáértését dicsérik. Egyszerre van jelen bennük kelet és nyugat, a vidék és a világ dühe és nyugalma, az egyén és a közösség lelklelete. S ennek az epikus hatású lírának a csúcaként ott a csoda, a katedrális, amilyen egy születik egy évszázadban: az Egy mondat a zsarnokságról.

Egy szó, mint száz: Illyés, akit megfosztottam a világi tekintélytől, holtában visszaszerezte magának. S jó támpontul szolgált, amikor közíróként kellett körbetapogatnom a szellemi tekintély fogalmát. Azzal kellett szembesülnöm: a liberális világmagyarázat tagadja a számára kényelmetlen tekintély fogalmát, meghaladottnak és antidemokratikusnak ítéli, miközben a saját tekintélyeivel szemben nemcsak elnéző, de felmagasztaló is. Sokáig magamban kerestem a hibát, hátha rosszul ítélek a jelekből: hiszen nem létezik, hogy egy kényes demokrata kettős mércével mérjen. De, létezik. Azontúl, hogy nem mindenki szabadelvű, aki liberálisként határozza meg magát, minden bizonnyal a XXI. század is folytatja a XX. század intellektuális gyakorlatát: az eszmék harcában nem csupán elveket állít elvekkel szemben, de saját tekintélyeinek menedzselése érdekében egyúttal az ellenlábás tekintélyeket is kisebbiteni, olykor dehonesztálni igyekszik. Mindez természetes értelmiségi üzemmód – baj csak akkor van, ha ez a nemes (s néha nem is olyan nemes) vetélkedés rágalomba, cenzúrába, retorzióba, könyvégetésbe, netán a célszemély fizikai megsemmisítésébe torkollik. (S ez már újfent az Egy mondat... világa.)

Azt gondoltam, ezek csak az én problémáim, s tűnődéseim idegenek a korszellemtől. Ez a szellem hurraoptimista módon hajlamos Európába tekinteni, s eközben

elfelejt magába nézni, holott ő maga is Európában van. Aztán egyszer csak szórakozottan fellapoztam Alföldy Jenő könyvét, amelyet elcsúszott centenáriumi tisztelgésként, Halandó kézzel halhatatlanul címmel jelentetett meg az Orpheusz Kiadó, s elemzéseket és tanulmányokat ad közre Illyés verseiről. Vannak e higgadt és elegáns gondolatmenetekben revelatív megállapítások a szonettíró és a nyelvvédő Illyésről is – hadd koncentráljak azonban a kötetzáró esszére, amely Illyés ürügyén a tekintélyről szól. Gyönyörködünk Alföldy pontos mondataiban: „A hetvenes–nyolcvanas évek nagyjainak távozása óta hiányoznak irodalmunkból azok a tekintélyek, akik váratlanul felszínre törő közérdekű gondjaink sűrűjében személyesen segítettek eligazodni. Akik megmutatták, hogyan viselkedjünk a fejetlenségben. Akik – nálunk tapasztaltabbak és bölcsőbbek lévén – nem hagytak minket a vesztünkbe rohanni. Akik óvtak és óvnának ma is az irodalom talmiságaitól csakúgy, mint a közéletben elhangzó hamis tanácsoktól, a félrevezető haruspexektől s az általuk képviselt jövőtlenségtől.”

Íme az ifjonti tekintélyellenesség – némiképp más fényben. Nem apa kell nekünk, hanem iránytű. „Megteszik ezt ma is, túlélvén halálukat, ha jól olvassuk őket. Ha nem engedjük át őket a tekintély aláasóinak. Az »átértékelés« önjelölt hangadóinak. Az őt túlélő vetélytársak utólagos leszámolási kísérleteinek. Annak, amit ezek sürgetnének: a feledésnek.” A kanonizálási sport bevallottan az élő és holt lelkek fölötti uralomra tör, s fegyvertársa a feledés. De mire volna jó egy emberöltővel Illyés halála után az ő kínos tekintélye? Alföldy ezt is tudni véli: „Napjainkban egyéniségellenes korban élünk, amikor az arctalanság és az arcátlanság követel magának érvényt egyre agresszívan. Ezért is szükségünk van Illyés Gyulára. Az ő tekintélyére van szükség: a demokratáéra.”

Hát itt a lényeg. Bibótól tudjuk, hogy a demokrata nem fél – ne féljünk hát demokraták lenni. Vessük be a demokrata Illyés tekintélyét, aki lekicsinyelői szerint csak demokrata folyóiratot akart – egy évtizeden belül mégis demokrácia lett belőle. S ahol demokrácia van, ott demokrácia van. Ott mindenki szem a láncban. Adjuk a végszót az Illyés-kutatónak: „Illyés Gyula az elrontott életek jobbításáért perel. Nekünk pedig az ő igazáért és az ő tekintélyének védelméért is kell küzdenünk, hogy segíteni tudjon mirajtunk.”

(Magyar Nemzet, 2003. november 15.)

I

A
ve
k
n
m
e

t
t
g
a
l
é
é
b
l
J
n
l
D
á
r
V
i
D

n
n
l
n
t

Szabad Európa

IDŐKEREK

Az idő kerekét nem lehet visszaforgatni – tartja a közkeletű mondás, ez azonban legkevésbé sem jelenti azt, hogy az időt tényleg valamiféle keréken gördülő szerkezetként kellene elképzelnünk. A digitális korszakban már az órajárás irányát sem érti feltétlenül mindenki; így hát, amikor a levakarhatatlan performansz-művészek időkereket állmodtak a Városliget szélére, amelyet az uniós csatlakozásunk pillanatában indítanak el, nem kifejezetten a korszerűség kíváncsi lebegtek a szemük előtt.

Ráadásul az időkerék szimbolikus gesztusa is hamar afféle megszokott magyar történeté silányult. Haladéktalanul megindult a szabadalmi vita, vajon ellopták-e az ötletet, vagy sem: az egyszer már ki is állított pályázati makett-e a mérvadó, vagy hogy a végül befutott vetélytárs valóban ezzel az ötlettel házalt-e már a nyolcvanas évek derekán, a tanácsrendszer zavaros viszonyai között. Mindebből számunkra az tűnik ki: bárki találta is fel a megvalósult időkereket (amely egyébként mégiscsak sima homokóra-utánérzés), eredetileg bizonyosan esze ágába sem jutott az Európai Unió. (A nyolcvanas években ez több mint utópia lett volna, ráadásul kellett a hely a május elsejei dísztribünnek. Szerintem már Rákosinak is ezért szúrta a szemét a Regnum Marianum temploma.) Miközben pedig folyik a szerzői jogi purparlé, mintha el is feledkeztünk volna a Janáky-féle, valóban grandiózus időkerék tervéről: az nem egy helyben állt volna, hanem csúfondáros idézetként szépen végiggördült volna a hajdani felvonulások útvonalán. Ha jól emlékszem, ötven év alatt tette volna meg az utat a Múcsarnoktól az Ajtosi Dürer sorig, újabb ötven év alatt meg vissza. S évszázadokat mért volna, nem porlékony államszövetségi alakulatok felezőidejét. (Rövidebb emlékezetű memóriák felfrissítésére: Demszky Budapestje épp azért akadályozta meg Orbán Magyarországnak, hogy a Városliget szélére építse a nemzet színházát, mert útjában lett volna ennek a vándorló időkeréknek – ami persze épp úgy nem valósult meg, mint bármilyen más eredeti ötlet Demszky Budapestjén.)

Medgyessy időkeréke mindenesetre annyiban jelképes, hogy épp úgy egy helyben mozog, mint a kormányzás. Aggasztó, hogy még az éves költségeit sem tudták kiszámolni, s körülbelül csak a működtetésének felét biztosítja a turisztikai alap – így már könnyebben érthető az is, miért nem tud a kormány tisztességes költségvetést készíteni. Medgyessy persze azt gondolhatja: eső után köpönyeg, a politikai hasznót besöpörttem, benne voltam pár villanás erejéig a világ minden fontosabb híradójában, a többi

meg kit érdekel? S el kell ismernem: a rétori képességekkel szűken megáldott kormányfő az időkerék elindításakor elmondta élete legjobb beszédét. Nyilván napokon át trenírozták, bevágatták vele, ő pedig ezúttal nem bakizott. Nem úgy, mint egy nappal korábban: azt mondta, az Európai Unióba „csak a fél országot nem vinné”. Horn Gyulával ellentétben (akit hiába szerepeltetnek nemzetközi körkapcsolásokban jeles európai politikusok társaságában, javíthatatlan antidemokrata, s – akárcsak az előző rendszerben – a honi jobboldalt diszkriminálná, sőt el is törölné a föld színéről) Medgyessy feltehetőleg úgy gondolta, hogy nem csak a fél országot vinné; de egyszerűen nem érzi a magyar szórendet. Menthethetlen. Csúfondáros játéka volna a történelemnek, ha az eljövendő korok az időkeréknél produkált kivételes megnyilvánulás alapján ítélnék meg kommunikációs kvalitásait...

(*Magyar Nemzet*, 2004. május 6.)

NORMÁLIS ORSZÁG

A pártelnök asszony kisimítja karikagyűrűs kezével a haza gyűrött térképét, s üdvözült hangon mondja: normális országot, de ízibe! A normális ország definíció szerint akkor valósul meg, ha ő és viharvert kis pártja mégis megkapja az öt százalékot az urnáknál. Ezért a szent célért semmi sem drága. Lehet például akár pénzes pártbőrönddel is kampányolni, ami azt jelképezi: itt mindenki lop a közösből, kivéve őket. (S ha nincs meg az a fránya öt százalék, már soha nem is lesz módjuk változtatni ezen az abnormális helyzeten.) Ha igaz, hogy a viharvert kis párt kampányát a német kereszténydemokraták segítik, Schröder kancellár minden gazdasági és politikai gond ellenére fellelégezhet: amennyiben odahaza is ilyesféle kortesfogásokat alkalmaznak, garantáltan marad a szociáldemokrata uralom. Szerintem azonban ezt a bőröndös húzást nem a német kereszténydemokraták ötlötték ki. Ha így lett volna, bizonyára végeznek legalább egy tessék-lássék, felületes környezettanulmányt, s ellenvetik: asszonyom, ez nem lesz jó, jönnek majd a kabarében az ön producer sógorával, meg hogy biztosan magácska simítgatta ki az aranygyűrűs kacsójával azt a hiányzó negyedmilliárdot, ami nyomtalanul eltűnt a Sorstalanság büdzséjéből...

Oktalanság – söpörte volna le az észérveket az asztalról az elnök asszony, ha ez a jelenet egyáltalán megtörtént volna.

Persze ha ez az ország normális volna, ellenállna az olyan koraszülött kampányfogásoknak is, hogy a Blaha Lujza teret átkereszteljük Normális Magyarország térre. (A nemzet csalogánya pedig megfordul sírjában, s kínjában áriázni kezd.) Kizárt, hogy a stáb ne értesült volna a főpolgármester grandiózus metró-felújítási tervéről, ami hónapokra

használhatatlanná teszi a Rákóczi utat, a Blahából meg afféle buszforduló végállomást akar csinálni. Ehhez a térhez huzamosan sokféle képzet köthető lesz – a normalitásé semmiképpen. Persze lehet, hogy a viharvert kis párt által megálmodott normális Magyarország épp ilyen – ez esetben nem szóltam. Végállomás, nincs maradás, tessék kiszállni. A létező normalitás körébe tartozik majd például a Hír TV-t kitiltani nyilvános lakossági fórumokról, s ha már semmi ötletünk nincsen a műsorfolyamukkal kapcsolatosan, akkor anonim módon antiszemita topikot nyitni az internetes honlapján, aztán sebesen megírni a harcias kormánypártlapba, hogy mit is olvastunk ott. A viharvert kis párt igazságszerető elnök asszonya erre az eljárásra bizonyára csak annyit reagálna, hogy fájdalom, de nem ért ő a tévéhez. Máskülönben aligha osztogatna széles médiamosollyal kakaós kalácsot születésnapos gyerekeknek a dunai hidakon olyan kormánypárti politikusok társaságában, akiknek más médiaeseményeken meg hetven százalékot tulajdonít ama virtuális pénzes bőröndből.

Ezzel az országnormalitási örülettel az a legnagyobb gond, hogy igazából minden szereplője belül van a sárga ház kerítésén. Másképp ugyanis nem lehet elképzelni: ebben a vonatkoztatási rendszerben az intézet maga az ország – aki kívülről kibicel, annak vajmi kevés köze van hozzá. Márpedig az intézeten belül mindig aggályos, ki az ápoló és ki az ápolat: létezhet olyan rögeszme, ahol fordított a szereposztás, s ennek a hitelét nincs ok kétségbe vonni. Némi támpontot adhat a házirend (az Alkotmány). A házirend pedig azt mondja: ha valaki valamit állít, azt bizonyítani kell. Ha létezik pénzes bőrönd, be kell mutatni. (Illusztráció, színházi kellék nem elegendő.) Nem az ártatlanságot kell bizonyítani, hanem a bűnösséget. Mit sem ér kisimítani azt a papirost, amit előzőleg mi gyúrtunk össze. Könnyen belátható: ez nem volna normális.

(Magyar Nemzet, 2004. május 13.)

EURÓSZKEPTICIZMUS

Fillérből lesz a forint – idézném a népi bölcsességet otthon a lurkóknak, de a mondas első felét már egyáltalán nem értik, s ha csak az egymást kergető szocialista pénzügyminiszterek közbe nem lépnek, hamarosan a másik felét sem fogják érteni. Igaz, a szocialista pénzügyminiszterek igencsak hadilábon állnak a számokkal: noha tavaly nyáron még például 2008-ra jóslták Magyarország csatlakozását az eurózónához, hamarosan 2010 lett belőle – de ha valamiféle materialista csoda folytán ők maradnak a kormánykeréknél, lesz még ebből 2012 is. Amikor én voltam ennyi idős, mint most a lányaim, egy ízben orvul a sokat emlegetett kommunizmus mibenlétét tudakoltam a tanító nénitől. Mire a szegény fülig pirult, s annyit nyögött ki, hogy a kommunizmusban nem lesz pénz.

Nálunk már most sincs otthon – nyögte be az osztály legrosszabb gyereke, aki rögtön kapott is egy fekete pontot. A rend helyreállt: egy életre megtanultuk, hogy a kommunizmussal nem ajánlatos tréfálkozni.

Mindazonáltal eltűnődik az ember: ha ezek a mindenirányú modernizátorok mégis csak felépítettnek nyilvánítják a fejlett szocializmust, s úgy döntenek, hogy ideje előremenekülni a fejletlen kommunizmusba, hogyan teszik meg a nagy lépést? Összerántanak egy pártkongresszust, vagy csak szórványos lapinterjúkban sütik el a forradalmi változást, mint amikor megpendítették, hogy be kell vezetni a piacgazdaságot? (Ne tessék ezt a gondolatmenetet történelmietlennek tartani: elvégre az uniós belépést ugyanazok a vagyonszerző reformkommunisták vezényelték le, akik a piacgazdaság elé korábban mindig kirakták a már akkor is semmitmondó szociális jelzőt.) Tegyük fel, hogy kitűzik a pénzmentes kommunizmus céldátumát 2008-ra, aztán a következő kongresszus módosítja 2010-re. Mit jelentene ez? Talán azt, hogy nincs elég pénz a pénzteleítésre?

Aki mindezt természetlen fantáziálásnak gondolná, felhívnam a figyelmét a Nobel-díjas neoliberális sztárközgazdász Friedman minapi interjújára, amelyben az euróövezet néhány éven belüli összeomlásának lehetőségét villantja fel. Úgy tetszik, nem győzték meg a többsésséges Európa elutasításáról szóló nyilatkozatok, mert a kollektív csődvészelyt a tagállamok egyre növekvő gazdasági különbségeivel magyarázza, hozzátéve, hogy a multikulturalizmus és a soknyelvűség eleve gátja a gazdasági uniónak. Az euróról egész egyszerűen vissza kellene térni a nemzeti valutákhoz – szól a liberális gondolkodó receptje. Friedman pusztán szép álmoknak tartja azt is, hogy a túlszabályozottságával önmagát gúzsba kötő Európai Unió 2010-re utolérheti az Egyesült Államok gazdasági teljesítményét – ahhoz ugyanis az kellene, hogy India, Kína és maga Amerika egy helyben járjon. Úgy véli, Kína az egész atlanti térséget állva hagyja – igaz, ott nyelvi és kulturális akadályok (eltekintve persze Tibettől) kevésbé hátráltatják a monolit piaci modell szárnyalását.

Nem lévén neoliberális, az egészből csak a déja vu érzés marad számomra. Nem szívesen adok igazat az örök pesszimistáknak, akik szerint mi, magyarok folyton olyankor akarunk csatlakozni valamiféle jó nevű klubhoz, amikor az a klub már nem is annyira elit. Ám az euroskepticizmus helyett először találkozom ilyen kiforrott formában az euróskepticizmussal. Immár egy Nobel-díjas érvem is van arra, miért ne izgasson a szocialista számháború – talán a magyar euró is éppúgy aktualitását veszti, mint a magyar kommunizmus...

(Magyar Nemzet, 2004. május 20.)

KULTÚRFÖLÉNY

Amerika a szabadság hona, a kultúra metaforája. Aki eddig nem tudta volna, sürgősen vegye tudomásul. Ezt itt a vén, trottyos, szenilis eurokontinensen elég nehéz belátni, ugyanis nem elég globális a perspektíva. Mindenféle körülmények akadályoznak bennünket a tisztánlátásban: hányatott, több ezer éves történelem, irodalom, művészet, filozófia, ilyesmi. Csupa haszontalan dolog, ami nem kell a boldoguláshoz; okatlan ragaszkodás egy túl hosszú, csökevényekkel és tévutakkal teli múlt talmi üveggyöngyeihez. Itt az ideje, hogy racionalizáljuk hozzáállásunkat a világ dolgaihoz.

Az amerikai kultúrfölény mindent elsőpró erejét én akkor éreztem át első ízben a maga teljességében, amikor a korábbi amerikai nagykövet asszony demonstratív békesétákat rendezett a Margit-szigeten. Milyen kézenfekvő, mégis hatékony eszköz ez a világbéke garantált kikényszerítésére! Nem is csoda, hogy velem együtt másokat is elragadt az ötlet grandiózus volta: többek között szocialista politikusok is ott oldalaztak vele a tévékamerák kereszttüzében a tölgyek alatt. Pedig korábban a keresztvizet is leszedték az álnok republikánusokról: odaát a demokrata pártiak többször számolták át az elnöki szavazatokat, mint szegény asszony a kiflipénzét a diszkont előtt. A kérelhetetlen békeharcnak meg is lett az eredménye: manapság már vállt vállnak vetve harcolunk a mezopotámiai sivatagban a láthatatlan légio ellen. Az amerikai kultúrfölény pedig, ami immár ránk is átsugárzik, a keresztes háborúk pátosát öltötte magára, bár kissé eltévesztettük a Szentföldet. Hála a közös hadügyi filozófiának (egy a zászló, egy a tábor), pontos kulturális programmal rendelkezünk a követendő XXI. századi hadviselést illetően is. Az a leghelyesebb, ha szembenézünk a sokat takargatott ténnyel: az elenség nem ember. Ha foglyul ejtettük, felesleges például ruhát adnunk rá: egyrészt a sivatagban meleg van, másrészt nem akad bele a póráz. Némi gondot okoz, hogy amikor az általunk fenntartott politikai börtönökben (új nevükön: fogolyközpontokban) szuvenírfotókat készítenek a lemeztelenített hadifoglyokról, vajon az elkészült képeket felhasználhatjuk-e egyúttal a megszállt ország terrorista elemeinek elrettentésére is. Végzetes kulturális elmaradottságuknak köszönhetően ugyanis nem feltétlenül ismerik a mi aprólékosan kimunkált pornográf pózainkat, s nem tudják mire vélni a gondosan elrendezett homoszexuális embergulát.

Finomításra vár továbbá az is, hogy a barbár módon a levegőbe lövöldöző arab nászmenetet egyetlen célzott rakétatámadással vagy egyenkénti célzott lövésekkel likvidáljuk-e. Szerencsére akad olyan újszerű békefenntartói szituáció, amelyben az amerikai kifinomultság már megtalálta az üdvözítő koreográfiát. Ha például Szíriából hozatunk egy bábpolitikust, aki aztán orvul elárul bennünket – amikor civil ruhában rajtaütünk, feltétlenül konnektorral együtt rángassuk ki a falból a lefoglalt irodai számítógépeket,

majd miután felszámoltuk a minősíthetetlenül agresszív ellenállást, a jól végzett munka örömeivel huppanjunk le a gazdátlanul maradt székekbe, és falatozzuk be az asztali tálakba kirakott gyümölcsöt. A washingtoni hadviselési kultúrát természetesen csak a tetthelyen, éles szituációban lehet eredményesen elsajátítani. Hála azonban a bölcs magyar kormányzatnak, ennek a tanulási folyamatnak nincs akadálya. Most jó lenni szövetségesnek. Már csupán egyet nem tudok: mit érthetett azon a rádióban a tekintélyes katonai szakértő a világ első számú hadseregéről szólva, hogy az amerikai hadtudomány gyermekcipőben jár? Hát létezik még ennél is fölényesebb kultúra?

(Magyar Nemzet, 2004. május 27.)

SZIMMETRIA

Tölgyessy Péter, a független fideszes politológus klónozhatatlan prototípusa, élve a Friderikusz Sándor által árendába vett szolás szabadságával, könnyelmű választási jóslásba bocsátkozott. Azt a „normális Magyarországot” megelőlegező jövőképet sugallta, hogy az európai választáson a Fidesz és az MSZP tíz-tíz, míg az MDF és az SZDSZ két-két mandátumot szerezhet, és akkor milyen jó lesz nekünk. Mit mondhat erre az ember, főleg, ha se nem független, se nem fideszes? Vásároljon a képviselő úr bátran lottószelvényt, elvégre a veszteség is az államnak kamatozik, míg csak nem privatizálják Frici bácsit is.

A felvázolt szimmetrikus választási matematika nem azért figyelemre méltó igazán, mert a „nagyokat” ikszre hozza ki (ez csupán annyit jelentene, hogy az istenadta nép lélekben elfogadta Medgyessy Péter fenomenális közjogi javaslatát a népfrontos közös listáról), hanem azért, mert a „kicsiket” nem egyszerűen becsenné Brüsszelbe, de egyben irreálisan magasan szabná meg az euróárfolyamukat. A kettő-kettes remi annyit jelentene, hogy mind Dávid Ibolya, mind Demszky Gábor egy kétszámjegyű, már-már nagy párt élén áll. Az a valóságérzékelés pedig, ami ezt realitásnak tartja, elsősorban mégiscsak a tényektől független.

Ezt egy kicsit szomorúan írom, hiszen a lelkem mélyén jó ideje Tölgyessy Péter szerettem volna lenni. Okosakat gondolni és mondani, halk hangon kiosztani mindenkit, aki él és mozog, s egyébként rászolgál a kívülálló kritikára – mindeközben pedig élvezni a független elmének kijáró képviselői javadalmazást, amiért cserébe persze nem kell hosszú parlamenti szócsatákban fecsérelnem a drága időt. De hiába volnék én Tölgyessy (persze összehasonlíthatatlanul homályosabb politikai éleslátással), akkor sem volna hitelem, amikor például az SZDSZ-ről nyilatkozom meg – elvégre mit tudhatok én erről a szívós élcsapatról, ha soha nem voltam az elnökük? Én csak azt látom,

hogy a főpolgármester-listavezető azóta is odaült a volánhoz, mióta gyorsajtáson érték, s ezen fölöttébbmód fel vagyok háborodva, mert sehogy sem bírom felfedezni benne az európai tempót. Politológiaiilag viszont ez nyilván irreleváns: attól, hogy valaki életveszélyesen száguldozik a közutakon, még lehet rátermett brüsszelita. Feltéve, ha főállásban csinálja, mert egy „világváros” vezetése ideális esetben mégsem szabadidős tevékenység. Demszky eddig már többször eljátszotta, hogy parlamenterré választatja magát, aztán átpasszolja a helyét valamelyik listás párttársának – most viszont szavát adta, hogy komolyan gondolja a szakadatlan pendlizést Budapest, Brüsszel és Strasbourg között. (Persze ígért ő már négyes metrót is néhányszor – ha erre hagyatkoznánk, soha nem lenne földalatti mozgalom.) De akkor mégis mi indokolja a szabad demokratáknak ajándékozott két mandátumot? S mi indokolja a szakadás jeleit mutató MDF két feltételezett befutó helyét? Komoly ember bedőlhet annak a nemi sovíniszta szövegnek, hogy „nő az esély”?

Persze értem én, ha nincs is róla papírom: a Tölgyessy-féle ráolvasós szimmetria a fő veszélynek kikiáltott kétpártrendszer odázná még egy kicsit. Mintha az nem volna éppen olyan demokratikus, alkotmányos modell, mint az összes többi. Mintha „a kétpártrendszer már majdnem egypártrendszer” típusú kinyilatkoztatások nem ugyanazt állítanák, hogy „a párkapcsolat már majdnem magány”, vagy „a mágnes két pólusa már majdnem egy pólus”. De ha már nem a való világot akarjuk modellelni, hanem a szimmetriát a politikában kötelezővé tenni, nagyvonalúbb volna azt mondani: kapjon mind a négy párt feltucatnyi helyet. És akkor jó lesz nekünk.

(Magyar Nemzet, 2004. június 3.)

AMIÉRT A HARANG SZÓL

Tapolcán nemcsak délben, hanem délután fél ötkor is szól a harang. Minden áldott nap, ha esik, ha fúj. Ez a harang nem valamiféle templomtoronyban lakik, hanem egy vado-natúj emlékoszlopon vár a jelenésre. Nem messze a világ legnagyobb székely kapujától, amelyet az ezeréves erdélyi határ mellől, Zaboláról szállítottak ide. Felszentelték annak rendje és módja szerint, ökumenikus szertartással, azon a napon, amikor a húszeszes lélekszámú kisváros megkapta a Hild-díjat. Ezt az elismerést olyan települések szokták kiérdemelni, amelyek csodát művelnek a városépítészetben, az értékek megóvásában.

Tapolca csodát művelt. Főutcája valóságos ékszerdoboz, amelyet még a szocreál építészet tolakodó kivagyisága sem tudott tönkretenni; a város közepén megbúvó tóból feltörő szökőkút, a kedélyes vendéglátóhelyek, kedves szobrok és a víziszínpad együttese pedig nosztalgikus mediterrán hangulatot idéz. A világattrakciónak számító,

csónakázható tavas barlangtól (ahová a bauxitbányászat alkonyával visszatért a víz) nem messze avatták fel a minap a Trianon-emlékművet, azzal a bizonyos haranggal. S azért szólal meg minden délután fél ötkor, mert ekkor írták alá ama gyászos szerződést Párizs-külsőn. Trianon-emlékművet úgy kell avatni, hogy nem sajnálja rá az időt az ember. Ha három órát tart, hát annyit. Szólaljon meg mindenki, akinek mondandója van, s énekeljen, zenéljen minden művészeti együttes, amelyre büszke a város. A lovas huszárok tisztelegését akkor is kellő méltósággal kell fogadni, ha egyébként csupán négyen vannak. A honvéd hagyományőrzők adjanak dízsorvezetést, s olvassassék fel mindenki, aki adakozott az emlékműhöz. Mert a harangláb főleg a tapolcai polgárok és vállalkozások jóvoltából áll, önkormányzati pénz alig van benne. Fontosnak tartották, hogy lehessen hol emlékezni a trianoni csapásra uniós polgárként is, mert a történelemben ez is, az is realitás. És megcsinálták, ami kell: csiszolták a műkövet, parkosítottak, egy lelkes házaspár pedig hat nagy túrát szervezett a történelmi Magyarországon, hogy körben feliratos üvegtárlókban gyűjthessék össze a hatvannégy vármegyéből hazahozott földet. Ebben a színfideszes városban, ahol a szocialisták csak töredék szavazataik révén tudnak képviselőket delegálni a képviselő-testületbe, senki nem lépett fel igazából az emlékmű ellen: még a kormánypárti helyi ellenzék is képviseltette magát a ceremónián. Nehéz ott szembenemenni az árral (meg persze Ács János polgármesterrel és csapatával), ahol a szavak meg a tettek között nincs hiátus. Pedig kormányzati segítségre nemigen számíthatnak: az impozáns sportcsarnok meg a barlangterápiát is kínáló, az év minden szakában teli gyógyszálló után úgy terveznek most új wellnessközpontot a megfűrt termálkútra, hogy számolnak mostoha politikai sorsukkal. Mondják, hamarosan beszámoltatják majd a szocialista városatyákat, mit sikerült lobbizniuk a Medgyessy-kormány két éve alatt. Rövid napirendi pont lesz.

Tapolcán pénteken este megáll az élet: valószínűleg minden utcát le kell majd zárni a székelő kapu meg a trianoni harangláb környékén. Több tízezer környékbelit várnak ide: itt tartja kampányzáró nagygyűlését a Szabad Európa-listát jegyző Schmitt Pál és csapata. Minden fideszes vezető ott lesz, aki él és mozog, de a tavas barlangban csónakázni ezúttal aligha lesz idejük. A vitás kedvű Kovács László is hiába vár Orbán Viktorra. (Pedig ha annyira ráér, igazán szakíthatna időt arra az interjúra, amit évek óta megtagad a Magyar Nemzettől.) Ha leugrana Tapolcára, látna csudát. S talán arra is gondolna picit, amiért a harang szól.

(Magyar Nemzet, 2004. június 10.)

TÖRÖKÖT FOGTUNK?

Rossz szomszédság, török átok. Török gyerek megvágta, magyar gyerek gyógyítja. A magyar folklór szerencsére nem a politikai korrektség kíváncsi szerinti fogalmaz: az istenadta nép emlékezetében máig nem homályosult el a másfél évszázados török hódoltság kora. Az Egri csillagokat még azok is olvasták (s vélhetőleg nem a félszemű, feltehetőleg magyar vérből való, de török karrierambíciókat dédelgető Jumurdzsákkal azonosultak), akik később Szulejmán szultán szigetvári szobrának felállítását egyengettek a nemzeti értékselegesség, valamiféle megfoghatatlan, csakis a mi tájainkon honosítandó európaiság nevében. A mi két nagy, vitéz és konok Zrínyi Miklósunk (az eposzhős meg az eposzköltő) akkorát fordult akkor a sírjában, hogy a falak megrepedtek, a csillárok kilendültek, a poharak pedig összekoccantak az almáriumban. A környékbeliek azt hihették, itt a második szigeti veszedelem, pedig csak a fékevesztett, deformálódott liberalizmus dugaszolta el egyik eredendő, éltető forrását.

Ezek a mostani törökök persze merőben mások, mint az akkoriak. Nincsen lófarkuk, nem szednek sápot, nem hurcolják el háremeikbe lányainkat és asszonyainkat. Alig jönnek át a Boszporuszon, s akkor is a bazárjaikba csalogatnak minket. Nemcsak festői tengerpartjaikra, hanem mecseteikbe is beengednek bennünket, hitetlen gyaurokat. Nem akarnak megtéríteni – igaz, cserébe ezt ők is elvárják tőlünk. Kemal Atatürk óta kisázsiai országukat alapvetően demokratikusnak mondhatják, mégis idegenkedik tőlük Európa. Törökország réges-rég tagja a NATO-nak, de az unióba nem nyer bebozsztatást. A keresztény Európa szántszándékkal cenzúrázhatja alkotmányából az identitásának alapjait jelentő jelzőt, de akkor is tart a kapuk előtt várakozó iszlámtól. Ahol Allah beljebb került (a Balkánon, Franciaországban vagy akár német földön), új típusú problémák keletkeztek. A felvilágosult kontinens a világért be nem vallaná, de igencsak tart az igazhitűek offenzívájától. Nem Szulejmánnal az élen, de seregestül jönnek, s a toleranciaszintünk – iskolai öltözetben és világi üdvtanokban – korántsem csereszabatos. Ilyenkor eszünkbe juthat, hogy Trója voltaképp török földön van, s törökhon talán egyetlen óriási faló. Még jól is jön a politikailag korrekt Brüsszelnek a várvédő görögök inkorrekt, zsigeri ellenszenve (tudjuk: öt török öt görögöt dögönyöz, és viszont) – a nyílt kisebbségi vétó olykor a többség takargatott érdekeit is szolgálhatja.

Pedig botorság feledni: akárhogy is, de picit magunk is törökök vagyunk. S a természetét szemérmesen rejtegető keresztény Európa sem léphet fel fundamentalista módon más fundamentalizmusokkal szemben. Így gondolták ezt a német nyelvű Andrassy Egyetemen is, a héten zajló Európa-konferenciájukat a török uniós reményeknek szentelve. Tavaly is az európai bővítés volt a téma, és az idén is – de micsoda különbség! Az előadók között temérdek török szakértő van, de kerül közöttük görög és ciprusi is. A német kultúrkör már csak a több millió Németországba honosult volt török vendég-

munkás miatt is érzékeny a probléma iránt. Kívül tágasabb vagy belül barátságosabb? Előbb kerül-e az európai sancok mögé Szerbia vagy Ukrajna, mint Albánia és Törökország? Égető kérdések. Csak Isten (Allah) a megmondhatója: nem fogunk-e a törökökkel törökököt...

(*Magyar Nemzet*, 2004. június 24.)

KÁDERPOLITIKA

A létező szocialisták humánpolitikája rendszerfüggetlenül legendásnak mondható. Képesek bármikor és bármilyen területen megbízható kádereket előrukkoltatni a második vonalból, miközben a nagyérdemű publikumban jobbra föl sem merül, hogy vajon léteznek-e egyáltalán első vonal. A személyzeti kérdések különösen érdekesek az olyan, eddig példátlan politikai szituációban, amikor a szocialisták súlyos választási vereséget szenvedtek, mégis a főhatalomban maradhatnak.

A magam részéről Medgyessy Pétert a létező szocialista prototípusának tekintem, akinek a pártbéli befolyása meghatározó, egyesek szerint királycsináló – ám elegendően jó üzletember ahhoz, hogy még a párttagkönyvbe ragasztandó bélyeget is megspórolja. E kiváltság révén akkor is kinevezheti Újhelyi testvért a kormányzati médiakapcsolatok biztosának, ha az általa háttértulajdonolt Népszava ámokfutása minden biznnyal erősen hozzájárult a kilencmandátumos európai parlamenti részesedéshez. De ugyan új keletű-e ez a sajátos káderpolitika Medgyessynél? Ennek eldöntéséhez ezúttal ama írásból idéznék, amelyet Védett férfiak címmel közöltem a Magyar Nemzetben 2002 májusának végén, amikor a mai kormányfő még le sem tette a hivatali esküt.

„Ha a kijelölt miniszterelnököt netán Medgyessy Péternek hívják, hajlamos csillapíthatatlan kulturális éhségét rapid módon enyhíteni. Legyen a helyszín a pesti Belváros, a Kristóf tér, azon belül is a franciás konyhájú Cyrano étterem, ahol szinte a bukarsti otthonosságot érezkelheti az egyszerű kijelölt miniszterelnök. Foglaljuk le a különtermet, ahová romantikus csigalépcsőn vezet az út, s ne törődjünk a közönséges vendégek vizsla tekintetével – elvégre demokrácia van, vagy mi. (...) De kiből is álljon egy szerda esti médiaképes társaság? Legyen ott Mandur László nagy-budapesti házigazdaként; Veér András mint Uri Geller képernyős kanálhajlítását megszegyenítő távdiagnosztikai fenomen; Vitray Tamás örökös tag; Szinetár Miklós (ez is opera, az is operett); Friderikusz Sándor elnökaspiráns EU-szakértő (meglepő és mulatságos); Farkasházy Tivadar, a felesége élclapjánál külsőző humornyik és kerttulajdonos; valamint a Boros–Bochkor duó (csak úgy, a polgári baloldali nívó kedvéért). Ezzel azonban még semmi baj nem lenne, ha az V. kerületi rendőrség nem igazoltatja végig »teljesen véletlenül« a különtermen kívül békésen vacsorázó polgárokat, egyúttal kikérdezve

őket étkezési szokásaikról. (...) A spontán hatósági zaklatást, mi tagadás, nehezen viselték az új éra védtelen vendégei; elvégre a rádiós és tévés káderpolitika illetően kimunkálása alapjaiban sértette civil választópolgári köreiket, nem is szólva az étvágyukról. Miközben meggyőződhetnek a védett férfiak elvének haladéktalan gyakorlatba plántálásáról, azon is eltűnődhetnek: mi lesz akkor az országból, ha már nem csupán ki lesznek jelölve.”

Nos, ez utóbbi kérdésre azóta vastagon megkaptuk a választ. Akárcsak a káderpolitikai dilemmákra. Boros–Bochkorékból nem lett államtitkár; exfőnökökből, György Gáborból szocialista EP-jelölt igen. Veér azóta nélkülözhetetlen kormányzati humánpolitikus, jóllehet távdiagnosztika-tehetségét sem az orvosi kamara, sem a független bíróság nem méltányolta. Szinetár emlékezetes hercehurcák után ma az Operaház direktora. Friderikusz nem tévéelnök, de a szólásszabadság letéteményese a királyi tévében. Farkasháznak ugyanott (annyi más fórum után) szintén munka adódott, de ennek semmi köze ahhoz, hogy ráadta D–209-re a kistehenes trikót. Vitray pedig teljesen elfogulatlanul a nemzeti sporttanács elnöke. Jó étvágyat a vacsorához!

(Magyar Nemzet, 2004. július 1.)

CSAPATJÁTÉKOK

Mi lehet most a Csapattal? Hogyan befolyásolta hangulatukat és jövőjüket a szocialista „mozgósítási vereség”? Hiába köszöntek heteken át jó reggelt és jó éjszakát a választóknak? Hasztalan szajkózták volna minden sarkon a Fidesz állítólagos hazugságait és az MSZP vitathatatlan igazságait? Talán szét is oszlottak csendben? Vagy csak megérdemelt vakációra mentek? Netán konspiratív erőnléti edzéseket tartanak a vitatott tulajdonú Csillebércen?

Remekül telne a július anélkül is, hogy róluk tűnődöm, de a véletlen elem sodort egy fiatalembert (tényleg fiatal, hiszen a húszas éveinek elejét tapossa), aki óhatatlanul megidézte bennem Ron Werber csapatvezető (és turista) daliás alakját. A szűkszavú, már-már mogorva ifjú ugyanis olyan pólót viselt, amelyen öklömnyi betűkkel virított a Csapatjáték felirat. Szemlátomást senki sem kényszerítette, hogy ezt a kompromittáló antireklámt viselje – hacsak az a körülmény nem, hogy az összes többi trikója a szennyben van. Elképzelhető, hogy ő volna az a sokat emlegetett utánpótlás, aki majd meghonosítja a valódi szociáldemokráciát? Netán magához a Fiatal Baloldalhoz volt szerencsém?

A nyár arra is jó, hogy leülepedjen bennünk az a sok politikai hordalék, amelyet az európai választási kampány felkavart. Engem például fölöttébb érdekel, hogy miként gondolkodnak a politikárról a fiatalok; még akkor is, ha sajnálatos módon nem igazán

sorolhatom már magam közéjük. Kiüresedett szlogen, hogy övök a jövő – de hát ha egyszer tényleg így van. A választásszociológusok például mind gyakrabban számolgatják a politikai korfa alakulását, s egybehangzó véleményük szerint míg a Fidesznek választásról választásra nő a tábor, az MSZP-nek választásról választásra csökken. A Köztársaság tériek rajongótábor, kezd hasonlóképpen előregedni, mint a Magyar Televízió nézőközönsége. Utóbbi intézményben senki nem talál kapcsolatot e jelenség és ama szomorú tények között, hogy évek óta nem készülnek mesejátékok, a szórakoztató produkciókat pedig az örökifjú Lagzi Lajcsik és Juszt Lászlók uralják. A szocialistáknál legalább állandóan napirenden van a fiatalítás megoldatlansága – igaz, ilyen alapon ők is mások, mert folyton csak beszélnek. A koalíciós társ, az SZDSZ úgy oldotta fel az utánpótlási dilemmát, hogy nem a csapaton fiatalított, hanem a beszédmódon: a „fiatalos” kommunikáció is csak ideig-óráig leplezheti Kunczéék és Demszkyék ösöreg liberalpragmatizmusát – ha ők ajánlottak volna sztriptízt az SZDSZ-re adott voksokért, nem biztos, hogy sikerült volna átvinni a bűvös öt százalékot.

Ezek persze amolyan ideiglenes technikák, átmeneti porhintések. Akik az 1985-ös, utolsó nem szabad választások idején születtek, mára választókorba értek. Akik Lakitelek idején jöttek a világra, 2006-ban már az urnákhoz járulhatnak. Ennek a generációnak már nem lehet a szocializmus belülről rohasztásával, az azóta sokszorosán aprópénzre váltott szamizdathősiességgel érvelni. Remélhetőleg azt nézik, ki kicsoda itt és most. Elfogadható-e Újhelyi István ifjú szocialista reménysugárnak, csak mert nem kellett a Fidesznek? Hozzátartozik a normális Magyarország eszméjéhez a belső ellenséggel való haladéktalan leszámolás? Indokolt-e egy főpolgármesternek a hús Izlandra dezertálni a forró budapesti metrófelújítások elől? Kérdések szép számban vannak.

Mindazonáltal nem árt észben tartanunk Mátyás Iván intését sem: kell egy csapat. A demokrácia csapatjáték, még ha meg is gyalázták ezt a szót. Aki pedig a trikójára keres jelmondatot, ajánlom neki A dzsungel könyve musicalslágerét: „Aki a csapaté lett, várja a csapatélet...”

(*Magyar Nemzet*, 2004. július 8.)

IRÁNY MALLORCA!

Az az igazság, hogy a Medgyessy házaspár mallorcai rekreációját bírálók (tartoznak a kormányállító párthoz vagy sem) elvetették a súlykot: a kemény munkában megfáradt, potom havi 1,2 millióért robotoló miniszterelnök ugyanis annyi tévelygés után ezúttal végre az Európai Unión belül tölti a szabadságát – azaz májustól Mallorca lényegében belföldi üdülésnek számít. Így volna ez akkor is, ha a spanyolok annak idején eladták volna a szigetet a vastag bukszájú németeknek, akik a germán ingatlanulajdonosok túlnyomó voltára hivatkozva némi készpénzért cserébe akár új szövetségi államuként is el tudták volna képzelni a mediterrán paradicsomot. Madrid azonban megmakacsolta magát: a spanyol föld egyetlen négyzetcentimétere sem eladó – kivéve persze a magánpiaci forgalmat.

Egyébiránt pedig lelke rajta a kormányfőnek, ha akként érzi, hogy épp úgy megérdemelte e tenger melléki feltöltődést, mint Andie McDowell a L'Oréal sampont. Nyilván maga is úgy gondolta, hogy az európai parlamenti kampányt Kovács László meg a szocialista párt veszítette el, a kormány viszont a helyén van, s szép reményekkel menetel a 2006-os megmérettetés felé. Tegyük a szívünkre a kezünket: változtatna bármit is az ország sorsán, ha Medgyessy Péter és Katalin asszony piármegfontolásból mégis a Tisza-tavat választja, gyrost ebédet pitában az abádszalóki strandon és hosszúlépést iszik hozzá, hogy a választópolgárok maguk közül valónak érezzék őket? E tekintetben messzeszemenően igazat kell adnom Gesztesi Károly színművésznak, aki a Blikknek nyilatkozva a következőket osztotta meg az olvasóval: „Valószínűleg a miniszterelnökünk, Medgyessy Péter sem úgy megy el nyaralni, hogy amint megérkezik a tengerpartra, megáll, révülten a távolba néz, és azon sóhajtozik, hogy haj, mi lehet otthon a hazával.” (Az interjú áprilisi, s a művész úr realista világlátását dicséri, hogy még csak föl sem merült benne egy Tisza-tavi távolba révülés: a mi miniszterelnökünk csak a tengerparton sóhajtozhat, és punctum.)

Nos, a gyrost meg a pitát a hosszúlépéssel magam is épp olyan populista képmutatásnak tartanám, mint Kovács Lászlónak a marxista ikonosztáz alatt elfogyasztott két pár virslijét mustárral és barna kenyérrel, enyhítendő a söjtöri kormánydözsölés negatív kommunikációs hatásait. De ez a tengerparti aggodalom (rögtön a miniszterelnöki megérkezés után) valahogy nem hagy nyugodni. Tényleg elképzelhető, hogy a felhőtlen nyaralás folyamán még futólag se merüljön fel benne, mi lehet otthon a hazával?

A probléma azért komolyabb, mint így, a nyár kellős közepén első pillantásra gondolhatnánk. Azt veti föl, hogy vajon egy választott vezető, aki – ne féljünk a szótól – a haza szolgálatára esküdött föl, vajon hivatali ideje alatt lélekben szabadságra mehet-e egyáltalán? Az individualista válasz erre persze az, hogy kapcsolódjon ki, töltődjön fel, hogy aztán hazatérte után újult erővel vesse bele magát a gondjaira bízott ország felvirágoztatásába.

Külön kiemelendő a kormányfőnek mint individuumnak a civil élethez való joga. Csak-hogy valóban helytálló ez a válasz? Kikapcsolódhat a haza szolgálatából akár egy perc-re is az aktuális miniszterelnök? Láttunk példát ennek az ellenkezőjére is – most hadd említsem csak a kemoterápiás kezelés alatt, kórházi pizsamában is dolgozó Antall Józsefet, akinek mellékesen halálos kórlapját a liberális sajtó önfeláldozóan tárgyalta. Menynyivel könnyebb a mallorcai plázson a távolba révedni! Menynyivel békésebb úgy elmenni, hogy még vissza is térhet az ember! De érdemeink ellenére követhetjük-e mindnyájan az érdemdús politikus példáját?

(Magyar Nemzet, 2004. július 15.)

VÁLTSÁGDÍJ

Szívből javaslom Horvátország felvételét az Európai Unióba. Az igazságügy-miniszterük például tudni látszik, hogy európai tempó szerint mi a kötelessége. Történt a minap, hogy a zágrábi tárcavezető saját zsebéből fizette ki a pénzbüntetést egy rágalmazásért elítélt újságíró helyett, hogy ne kelljen annak börtönbe vonulnia. A horvát kollégát azért marasztalták el, mert egy bíróról és egy államügyészről azt írta, megvesztegethetők. Az ítélet tavaly született, az alapjául szolgáló jogszabályt is tavaly módosították, a hatálybalépés azonban csak mostanság esedékes, a köztes idő meg épp elegendő lett volna a büntetés megkezdéséhez.

A miniszter indokait csak találgatni tudom. Lehetséges, hogy jó szakemberként ismerte a szóban forgó bírót, államügyészt és viselt dolgaikat – vagy csak egyszerűen elvei vannak. Úgy gondolhatta: lomtárba való balkáni húzás bosszút állni a gyanús ügyekben érintett igazságszolgáltatási ágazatnak a tényfeltáró kedvű sajtón. Különösen nehezményezhette azt a körülményt, hogy a nyilvánosság fórumait és munkásait egyoldalúan kriminalizáló ítélkezők olyan törvénykezési holtidőben érvényesítik kicsinyes antidemokratikus céljait, amikor a horvát állam épp európai érettségét igyekszik bizonyítani. Az országimázs suvickolása lehet az oka annak is, ha a miniszter – akár meggyőződésből, akár pragmatikus politikusként – a nemzetközi botrányt akarta elkerülni az anyagi áldozattal: nem veszi ki jól magát, ha egy uniós csatlakozásra váró ország leltöltendő szabadságvesztéssel igyekszik zabolázni a negyedik hatalmi ágként aposztrofált médiát.

És most helyezzük a példázatot hazai viszonyok közé. Képzeljük el Bárándy doktort, amint a zsebébe nyúl, hogy jó demokrataként kifizesse Bencsik Andrásért vagy Torkos Matildért a váltságdíjat. Miért kell annyira erőltetni az agyunkat, hogy megidézzük ezt a jelenetet? Talán az gátol bennünket, hogy a mi igazságügy-miniszterünk az igazság helyett jogot akar szolgáltatni? Talán lélekben mi is elfogadjuk a tézist, amely szerint

a jog minden további nélkül lehet igazságtalan az állampolgárral? Pedig ez nem egy csatlakozásra váró ország – friss euroatyáink és euroanyáink épp most esküdtek fel Brüsszelben. Hogy létezik akkor, hogy Budapest balkániasabb, mint Zágráb?

Az is előfordulhat persze, hogy Bárándy miniszter úgy ismeri az ellenzéki sajtót nagy kedvvel kombájnózó Cserni bírót, mint a rossz pénzt. Azt nem tudjuk, ég-e az orcája, amikor azt tapasztalja, hogy mindig csak az ellenzéki újságírókat, főmunkatársakat és főszerkesztőket kaszálják el, a kormánypártiaknak pedig szándékos hazudozás, sőt halottgyalázás esetén sem görbül a hajuk szála sem – azt viszont látnia kell, hogy a magyar Iustitia szemén félrecsúszott a kötés. Nekem nem kellene Bárándy nehezen összekuporgatott pénze, de vajon helyénvaló-e, hogy ha azt írom: veri az ördög a feleségét – a független magyar bíróság arra hivatkozva meg sem engedi a valóságbizonyítást, hogy az ördögöt nem sátáni, hanem magánemberi minőségében sértettem meg aljasul? S vajon lehet-e a szakminiszter őszinte híve az őt delegáló, liberálisnak mondott pártnak, ha két prominens képviselője is személyes életéből meríthetett véres tapasztalatot a családon belüli erőszak elleni álszent reklámhadjáráthoz?

Azt meg már csak szomorú szakmai lábjegyzetként teszem hozzá: az a balliberális sajtó, amely kartáccsal sorozta a politikus „írói munkásságának” gyatra érvét, a politikus „magánéleti feleségverésével” sunyítva kollaborál. Megérdemeljük a sorsunkat, ha mindnyáján a börtön európeér szalmáján rohadunk el.

(Magyar Nemzet, 2004. július 22.)

BAGI-NACSA

„Orbán Viktor letette, majd megerősítette gyávasági vizsgáját: először is nem mert szembenézni saját kreatúrájával, másodsorban nem mert kiállni a legnagyobb kormánypárt elnökével.” E kimunkált véleményt Zuschlag János, ez a XXI. századi Lenin-fiú kürtölte világgá a Népszava című MSZP közeli napilap hasábjain. Tudom, Kovács László pártelnök előfizetési felhívása ellenére is jószerivel titokban maradna ez a verbális gyöngyszem – hogy mégis sokszorosítom, azt önmagán túlmutató jelentősége indokolja. Valóságos korrajz, jövőendő korok történészeinek ajánlva.

Arról van szó, hogy a nagy múltú, de piciny jelenű újság címlapsztoriként tálalta, hogy a Fidesz elnöke két választási ígérteit sem teljesítette: immár egy hónapja nem állt ki nyilvános tévévitára Kováccsal; illetve nem tette tiszteletét a Bagi-Nacsa show-ban, miként Medgyessy Péter. Ez a két főbenjáró mulasztás már alkalmas is arra, hogy a lap általánosítva közölje vastag címbetűkkel: Orbán ígéretei csak kampányfogások.

Jövőendő korok történészei itt bizonyára hisztérikusan felvihognak. Főleg, ha beleolvasnak a szövegbe is, amiből kiderül, hogy az Orbán-Kovács-vita egyszerűen „elfelejtődött”

(az elnöki székből leköszönő MSZP-vezető most épp azzal van elfoglalva, miként tudná belavírozni magát a brüsszeli bizottsági bársonyszékbe). Bagi-Nacsaéktól pedig Orbán egyáltalán nem futamodott meg, csupán fontosabb volt neki ötödik gyermekének születése, mint a könnyed és hálás közszereplés. Megfutamodásról már csak azért sem lehet szó, mert a tárgyalásokat őszre halasztották – ama egyszerű okból, hogy a paródiaműsor vakációra ment, a tévécsatorna azóta is a korábbi felvételeket ismétli, mert a nyári műsorrend még annál is szentebb, mint hogy a politikusok miként tudják választási ígéreteiket teljesíteni.

Jövendő korok történészei persze nem ezen nevetgélnek majd, hanem azon, hogy 2004-ben egy komoly országos napilap képes volt a valóságos választási ígérek kategóriájába suvasztani holmi szórakoztató tévéfellépéseket. Talán átlátnak a szitán, és világos lesz előttük, hogy az MSZP kampányszándéka nem volt egyéb, mint leszállítani Orbánt Medgyessy szintjéről Kovács szintjére – s mihelyt ez a ravasz werberi manőver okafogyottá vált, érdektelenné lett maga a vita is. Nem is szólva arról, hogy mi értelme politikai vitát folytatni választások után: mintha valaki előbb szeretne orgazmust átélni, s csak azután fogna az udvarláshoz. Ellentmondani lehet persze, hogy mi értelme volt akkor a halasztásra tett Orbán-javaslatnak. Nos, ez alighanem olyan udvarias gesztus volt, mint amikor a kérő kosarat kap ugyan, de nem mondják a szemébe, hogy sötét és ragyás képű.

Orbán tisztánlátásának bizonyítéka, hogy minden valószínűség szerint az életben nem kell már tévévitáznia Kováccsal – tartogathatja energiáit az új emberre, akit majd csak kivajúdik az erősen viselő MSZP. Ám hogy ez a következő hatvan-hetven évben biztosan nem Zuschlag lesz, erre akár mérget is lehetne venni. Nem csupán a „megerősített gyávasági vizsga” miatt, hanem azért is, mert a Bagi-Nacsa-féle paródiát nem átallja Orbán „saját kreatúrájának” nevezni, holott a szóban forgó figura Bagi és Nacsa uraké. (Orbán kreatúráit magyarul gyermekeknek nevezzük, s szerintem minden további nélkül szembenéz velük.) A „legnagyobb (helyesen: nagyobbik) kormánypárt elnökével” pedig minden bizonnyal rögvést kiáll, amennyiben végre véglegesítenek már egyet. Árulkodó viszont, hogy míg a Banánhéj „először” szerepel a Zuschlag-féle értérendben, Kovács csak „másodszorban”. Vajon mit szól ehhez a kedves szomszéd a kerítésen túl?

(Magyar Nemzet, 2004. július 29.)

PÁLYAMUNKÁSOK

A pilótasapkás ember nem olyan, mint a Lenin-sapkás ember, de majdnem. A pilótasapkás ember arról ismerszik meg, hogy korrupst. Legalábbis Megyesi Gusztáv szerint, aki az Élet és Irodalom legutóbbi vezércikkében valóságos tényfeltárással rukkolt elő. Jártában-keltében találkozott a pilótasapkás emberrel, akinek tanyája az épülő autószeráda közelében fekszik, s akinek emiatt az állam zajvédő falat köteles építeni. Zajvédő fal természetesen nem épül, mivel ez tizenkétfióba kerülne, Megyesi verziója szerint ötmillió jut a tanyagazda, hétmillió meg a beruházás-megtakarítók zsebébe. Az üzlettel mindenki jól jár, bár a szemfüles tényfeltáró szerint „volna ugyebár még az avatási ceremónia, amikor Csillag miniszter végigsuhan konvojával az újdónatú autópályán, ám annak valószínűsége kimutathatatlan, hogy a pilótasapkás ember tanyája előtt hirtelen hiányérzete támad, hogy hé, itt skandalum van, hiányzik a zajvédő fal, majd nyomban ezután fejek hullanak a porba”.

Bravó, Megyesi Gusztáv! Ha létezik politikafüggetlen civil kurázs, ez az írás mindenképp az. Adott egy kormányzat, állítólagos szocialista és állítólagos liberális politikai erőkből verbuválódva, akiből független megfigyelők szerint is leginkább a szociális érzék meg az emberi szabadságjogok tisztelete hiányzik. A pragmatikus kormányzás kultusza jegyében – mentve a menthetőt – megneveznek úgynevezett prioritásokat. Ilyen kormányzati prioritás (amely azt jelenti, hogy az adott terület kivételesen normálisan működik, ellentétben az összes többivel) az autópálya-építés. Aztán jön egy ellenzékinak a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető publicista, aki ízzé-porrá zúzza ezt a prioritást.

Első olvasatban az jutott eszembe: vajon miért rontja Megyesi annak a pilótasapkás embernek az üzletét, aki soha az életben nem látott még egy összegben ötmillió forintot? Aztán szegyenkezve láttam be, hogy a kolléga úr a mi közös pénzünkről beszél. Ezért – ha igényli –, hajlandó vagyok rá (s akár a benzinköltséget is állom), hogy együtt cserkésszük végig az elkészült szép új autópályát: vajon hol hiányoznak a költségvetésbe minden bizonnyal akkurátusan beszámított zajvédő falak? Csillag miniszternek tengernyi a gondja, nem is szólva arról, hogy társadalmi munkamegosztás is van a világon: tegyük meg a közös hazáért, amit megtehetünk!

Némiképp persze kedvem szegi, hogy Csillag miniszter – velünk, lelkes firkászokkal ellentétben – korántsem tesz meg mindent a közös hazáért, noha busásan megfizetjük érte. Szerény adófizetői véleményem szerint először azért kellett volna repülnie, mert versenytárgyalás nélkül akart autópályát építtetni, noha a választási kampányban az ellenkezőjét ígérték. Később meg azért kellett volna repülnie, mert sikerült úgy tendereztetnie a legnagyobb volumenű állami beruházást, hogy az kartell-mutyizásra adott lehetőséget. A lehető legnagyobb gazdasági bűnt a versenyhivatal

kimondta, s noha az ellenperek természetesen megindultak (futja a költség a tetemes tisztességtelen profitból), a szakminisztérium mossa kezeit. Bevallom, Csillag Istvánt a magam részéről soha nem tartottam kompetens tárcavezetőnek, de most már morálisan is ellehetetlenült előttem. Talán visszamegy majd pénzügyeket kutatni, ám a hitele körülbelül annyi lesz majd, mint minden idők legpechesebb politikai jósának, Lengyel Lászlónak. Ez a Megyesi-féle képalkotás azonban a sztrádán végigsuhanó avató konvojról nem enged nyugodni. Wekler Ferencről tudjuk: ebben az országban minden négyzetméter autópályák közelében van. Beletörődhetünk vajon, hogy ez a pilótasapkáspályamunkások hona?

(*Magyar Nemzet*, 2004. augusztus 6.)

FELÜLNÉZET

Athén fölött egy Zeppelin formájú léghajó lebeg. Kosarából kiválóan látni, hogy az új stadion körül biztosan nem lesznek parkolási gondok, mivelhogy a parkolók nem készültek el. De légi sétahajókázásról hasztalan álmodozik a turista: a jármű ezúttal a terrorista-elhárítás ügyét szolgálja. Innen kémlelik, mikor szándékozik lecsapni az alattomos al-Kaida. Hiába, ezek az első, hamisítatlan XXI. századi játékok, még ha Münchenben és Atlantában kaptunk is már ízelítőt belőle: milyen az, ha a sportszerű küzdelmet felülírja a nyers erőszak. Különösen az amerikaiak tartanak véres merénylettől. Nemcsak azért, mert szabadságkultuszukat hovatovább elnyomja az intézményes rettegés; hanem azért is, mert a hollywoodi világszemlélet pontosan látja: görög földre most összehasonlíthatatlanul több tévékamera szegeződik, mint három éve a Világkereskedelmi Központ. Aki tehát azonnali és globális hatást akar elérni, annak pillanatnyilag nincs csalogatóbb helyszín Athénál. Ettől már csak egyetlen lépés a logikai játszmában, hogy a totális támadásra személyesen a kámfort játszó Oszama bin Laden adja meg a jelet.

Ezen a ponton persze Coubertin bárót meg az olimpiai himnusz kellene idézni: a béke vagy te, sport – és így tovább. Minden lélekmentő naivitásunk ellenére is tudjuk azonban: háborúban nem csak a múzsák hallgatnak. A két világháború idején az olimpiák is szüneteltek, sőt a hidegháború végső szakaszában kölcsönös bojkottok tépázták a fennkölt olimpiai eszmét. Ez az eszme pedig azért igazán nagy kincs, mert miközben globális jelenség, a nemzeti büszkeségre épít. A globalizmus túllép ugyan a nemzeti kereteken, az országokat afféle díszítősornak tekintve – ám az olimpiát mint hagyományt az üzlet és a szórakoztatás mellett a makacs és eltörölhetetlennek látszó szűkebb identitás is igyekszik életben tartani. De mi lesz, ha a globális sportjátékoknak globális terrorista ellenfele támad? Újjáépíthető lesz valaha, mint holmi torony? Jómagam azok közé

tartozom, akik úgy gondolják: jobb a vetélkedő hajlamot a pályán, s nem a harctéren kiélni. De drukkol-e, s ha igen, kinek drukkol az öngyilkos fanatikus? Lehet, hogy a több évezredes ógörög álom mégsem univerzális?

Persze az ember nem szorongani, hanem felszabadultan kibicelni szeretne az emberi csúcsteljesítményeknek. Ha meg akar nyugodni kissé, szívből tanácsolhatom neki: evezzen hazai vizekre; attól majd földerül. Aligha van például még egy olyan ország a világon, ahol épp az olimpiai megnyitó előtti napokban lebegtetik meg a sportminisztérium megszüntetésének kormányfői tervét. Ha létezik dilettáns kormányzás, akkor aligha lehet ennél ekesebb példával illusztrálni. Igazán bajos volna bármilyen más nemzetbélinek elmagyarázni, hogy itt egy párton belüli leszámolásról lehet szó: a miniszterelnök bízott a sportminiszterében, de már nem bízik; s jogos hatalomféltésből kifolyólag inkább lerombolja és sóval behinti a minisztériumát, ha már más úton nem tudja vagy akarja kiebrudalni a kormányból. Eközben pedig nem áttall olyasmiket mondani neki, hogy ő csak foglalkozzon szépen az olimpikonok felkészülésével – ha a saját dolgával törődik, talán még Cseh László sem törte volna el a lábát a tatai edzőtáborban. Miniszterünknek így nem kizárt, hogy az athéni díszpáholyban való hajlongás lesz a jutalomjátéka, ahol ott ül majd természetesen a főnök is, büszkélkedve az addig nyert magyar aranyakkal. S ugyan ki fog már emlékezni rá, hogy ezek az urak mondták le teljes egyetértésben a budapesti olimpiát? Felülnézetből, a lebegő Zeppelinből az ilyen részletkérdések egyáltalán nem látszanak...

(Magyar Nemzet, 2004. augusztus 12.)

UROLÓGIA

Történjék bármi, számomra már mindig Fazekas Róbert marad Athén magyar olimpiai bajnoka. Persze szívembe zártam Nagy Tímeát is a pengére vésett gyermeknevekkel, Igaly Diánát is az egész irigylésre méltó családjával, akárcsak Annus Adriánt a pólójára másolt lánykaarccal. Fazekas azonban más. Ő a magányos hős, aki elbukott. Vagy inkább elbukatták. A magyar emberben persze ilyenkor fortyog az indulat – nekem például az elcsent aranyérem fél napra elvette a kedvemet még a magasztos olimpiai eszmétől is. Próbálok kívülről nézni az ügyet, de akkor is felháborító. Az olimpiai mozgalom hosszú története során csinált már néhány sikamlós, szégyenkezésre okot adó húzást: kibabrált jóra való indiánokkal, négerekkel. Később mindig megbánta. Meg fogja bánni ezt is, de az örömről már összemaszatolták, s egy kései rehabilitáció sem varázsolná oda a világ legjobb diszkoszvetőjét az athéni olimpiai dobogó tetejébe. Coubertin báró álmát legyőzte a lélektelen bürokrácia: nem az számít, ki a legjobb; hanem az, hogy ki tud gátlások nélkül többet vizelni egy kémcsőbe.

Fazekast úgy tiltották ki a versenyekről, hogy fel sem merülhetett a doppingolás gyanúja. Pontosabban volt egy nem hivatalos névtelen feljelentő levél Magyarországról, amely nemcsak nemzetkarakterológiailag állít ki rólunk szánalmas bizonyítványt a világ normális része előtt, hanem egy makacs közhelyet is cáfol: lám, ha mászerolni kell egy hazánkfíát, még az ékes angolsággal sem gyűlik meg a bajunk. Hagyjuk talán azt is, hogy mennyire komoly nemzetközi szervezet az, amely állítólag nem foglalkozik ugyan a névtelen levelekkel, viszont még egy embert beküld a meztelen bajnokhoz, hogy tíz centiről szemlélje a tesztvizelés autentikus voltát. Ami engem igazán érdekel, az az: hol vannak ilyenkor a máskor olyan harsány emberi jogvédők? Szerintük humánus eljárás egy olimpiai doppingvizsgálat, ha az őrült gyanakvás és a náci haláltáborok házirendjére emlékeztető szabályok emberi mivoltukban aláznak meg valakit csupán azért, mert merészelt valamiben a legjobbnak lenni a világon? Nem a középszer kicsinyes bosszúja ez a kiválóságon?

Képzelnék el ezt a helyzetet! Először is a győztest pucérra vetkőztetik. Ne tessék azzal jönni, hogy a régi görögök is ruhátlanul viaskodtak – ott a nézőtéren épp úgy nem lehetett nőnemű személy, mint a színházi előadásokon. Majd betelepszene az aurájába, a legbensőbb intim szférájába. Még talán biztatják is, mint a kisgyereket: piss, piss... Ha nem megy, fenyegetőznek, hogy kizárják a legjobbat. Ha kevés megy, nem hajlandók megvizsgálni a vizeletet akkor sem, ha az amúgy technikailag bőven lehetséges. Egyszer egy fűrészpör agyú bürokrata megszabta a kvótát, és punktum. A bajnok van értünk, és nem fordítva. Nem vitatom persze, hogy Fazekas is hibázott, amikor olimpiai bajnokként úgy viselkedett, mint egy király, s nem úgy, mint egy alattvaló. Botor módon azt gondolta, hogy a díszkoszvetés évezredek óta a legkarakteresebb olimpiai versenyszám, amely megérdemli a tiszteletet. Hát nem. A nemes versengés illemhelyi péniszersennyé degradálódott. Azt meg elképzelni sem tudja az ember, mi történne, ha (készültek ilyen összehúzóselek) homoszexuális atléta nyerne.

Gondolkoztam, mi volna méltó válasz a méltatlanságra. Felfigyelne a világ, ha Schmitt, Aján és Gyulai testületileg lemondanának? Vagy be kéne perelni Rogge urat? Nyilván úgy vennék: a bolha köhög. Én mindenesetre saját célra átigazítottam az olimpiai himnuszt ekképpen: „Az Urológia vagy te, Sport...”

(Magyar Nemzet, 2004. augusztus 26.)

POLITOLÓGIA

Hurrá! Gál J. Zoltán egyetemista lett! A leváltott kormányzóvivőt – meg nem erősített hírek szerint – felvették a Miskolci Egyetem politológia szakára. Kétségkívül ott volt a felvételin, s a 72 pontos küszöb sem olyan szédítő magasság, amiben ilyen bennfentes előtanulmányokkal el lehetne botolni – úgyhogy szinte biztosra vehetjük: a Gál-dinasztia sarja immár gólya. Kelep, kelep.

Hurrá! Deutsch Tamás levizsgázott! – kezdte annak idején a műsorát a már erősen gyengélkedő Hofi Géza, s a publikum motorikusan derült. Akkoriban még fölöttébb komikusnak tetszett, hogy a miniszterelnök megvárja a sportminisztérium felállításával azt, hogy a jövődő sportminiszter kézhez vegye jogi diplomáját. Ebből is látszott, mi csoda úrhatnám kormányfő volt Orbán Viktor: ragaszkodott a felsőfokú kabinethez...

Azóta Hofi meghalt, oda a kabaré; a sportminiszterekből manapság nem doktorok lesznek, hanem miniszterelnök-jelöltek. (Farkasházy Tivadar szerint Hofit a Kossuth téri nagygyűlés tette sírba, mert a csoportosulás zavarta a nagy mulattató – nem kifejezetten polgári – köreit.) Az előzmények ismeretében aztán érthető, hogy nem is igen volt kedvünk mosolyogni, amikor a következő kormány az érettségizettek széles táborából választott magának szóvivőt – igaz, a kinevezők szégyenkezését mutatja, hogy elmentételezként társadalmi munkában zsákmányolták ki Medgyessy volt kampányfőnökét. Már-már arra gondoltunk, hogy a Medgyessy-adminisztráció ezt afféle szociális gesztusnak szánja az érdemi szociálpolitika helyett, ám most keserűen csatlakoznunk kellett előfeltevésünkben: Gál J. igenis komolyan gondolja a szakmaiságot. Egy bukott politikus, aki politológus tanoncnak áll – hogy mi mindent nem képes produkálni a magyar rögválóság...

Előképek persze vannak. Pozsgay Imre politológiai szemináriumára például évről évre ezernél is többen jelentkeztek a debreceni egyetemisták közül. De hát ki ne akarna személyesen, első kézből Churchilltől vagy – uram bocsá' – Sztálintól tanulni Churchill és Sztálin koráról, ha egyszer módja adódik rá? Pozsgay még akkor is autentikus forrás például „népfelkelésügyben”, ha elfogultan adja elő a történeteket. Egy másik korszaknak épp olyan hiteles tanúja lehet Gál J. Zoltán is. Csakhogy ő nem tanítja, hanem tanulja! Mivel nem feltételezhetjük, hogy jó papnak érzi magát, csak arra gondolhatunk: szeretné tudatosan is átélni, racionálisan is megfejteni azt a temérdek szívárványos mondathalmazt, ami ösztönszerűen elhagyta a száját. Végül is ez mindannyiunk számára öröndetes végkifejlet. Jobb későn, mint soha.

További tűnődésre ad azonban okot, hogy a miskolci politológia-oktatás eddig kifejezetten konzervatív hírbén állott. Lehet, hogy ez nem így van, és a borsodi megyeszékhelyen oktatókról kéne megmintázni a mérleg nyelvét, a nemzeti közepet – ám ha mégis igaz a fáma, akkor fölöttébb érdekes helyzet áll elő. Vajon Gál J.-t formálják át a tanárai,

vagy ő a tanárait? S mi történik akkor, ha a diák történetesen „A Medgyessy-kormány tájékoztatáspolitikája” című tételt találja kihúzni a szigorlaton? Kiderülhet-e egyáltalán ebben az esetben, ha a vizsgázó egy kukkot sem készült, ehelyett a vizsgaidőszakot a kies avasi pinceborozókban töltötte? S mi történik ellenkező esetben: ha a nebuló nagyon is szorgalmas, s iparkodik összevetni a tanultakat a parlagi gyakorlattal? Vajon alkalmas arra egy miskolci egyetemi előadó, hogy Gál J. töredelmes önkritikát gyakoroljon? Ám a legérdekesebb az lesz, ha a friss diplomás az Eddával együtt éneklí: „Mindent itt hagyok, / mit Miskolc adhatott, / igen holnap, holnap indulok...”

(Magyar Nemzet, 2004. szeptember 2.)

ELÁLL A LÉLEGZET

Ha az ember elég régen újságíró, lassan mindenféle helyzet előfordult már vele. Meg sem lepődik például olyasmin, hogy a Klub Rádióban Bolgár György hitetlenkedve győzködi Gerő Andrást: ha már egyszer a Habsburg-fan történész óvatlanul azt találta mondani, hogy a Demokrata is gyűlöletbeszéddel operál meg az Élet és Irodalom is, legalább ismerje el, hogy a Demokratáé gyűlöletbeszédebb. (Elismerte.)

Régebben azért még hinni lehetett abban, hogy a hivatásbeli szolidaritás megfékezi a sajtón belüli gyűlölködést. A Horn-érában például (szinte hihetetlen) még az is előfordult, hogy a Magyar Nemzet munkatársát is meghívták a köztelevízióba. Azt a sajtóklubot a Szabad Európa Rádió volt munkatársa, Kasza László vezette, s együtt ültem a stúdióban például Kovács Zoltánnal vagy Várkonyi Tiborral. Emlékszem, a ciklus derekán Kasza megszavaztatott bennünket: ki alakít kormányt 1998-ban? Egyedül én mondtam, hogy talán számolni kéne a Fidesszel is, mert az még nem kormányzott – emiatt a fiatal pályatársnak kijáró elnéző mosoly volt az osztályrészem. Lett, ami lett; mindenesetre elhatároztam, hogy ha egyszer nekem lesz vitaműsorom, én is meginvitálom Kaszát. Ki tudja: talán még meg is szavaztatom. Most meg mit olvasok tőle az egyik szocialista pártlapban: szerinte a németek doppingüggyben „szerencsére nem olvasták, hogy a negyedik országos napilap egyik kommentátora »Isten áldását« kérte a doppingolókra, a másik pedig így ír Fazekas Róbert orvosi vizsgálatáról: »A náci haláltáborok házirendjére emlékeztető szabályok emberi mivoltukban aláznak meg valakit, mert merészelt valamiben a legjobbnak lenni a világon.« Az embernek eláll a lélegzete, hogy ilyen emberek is vannak a szakmánkban”.

Nos, ez az idézet történetesen tőlem való, s – minő játéka a média istenének – épp innen, a Szabad Európa rovatból. Elég sarkos az ítélet, hogy eltűnődjek: vajon akkor tévedett Kasza, mikor meginvitált csevegni a műsorába, vagy most hagyta cserben a józan ítélőképessége? Ha azt mondja, ezért és ezért túllőttem a célon, a tapasztalt pálya-

társtól elfogadom. Ehelyett eláll a lélegzete, s átmegy a Bolgár–Gerő duó által is taglalt gyűlöletbeszédbe. Pedig hát a doppingvizsgálaton is lemeztelenítik az embert, ahogy a gázkamrákban tették; mindkét helyen domináns a bűnösség vélelme; s ugyanúgy megfosztják a kiszolgáltatottakat emberi méltóságuktól. De valóban, a hasonlat mégsem szerencsés. Emlegethettem volna inkább a testüregmotozásban élenjáró lamperthista bűnildözőket.

Szerencsére itt nincs vége Kasza cikkének. Szinte felmondja – egyetértőleg – egy korábbi publicisztikámat. „A szólás szabadsága című tévéműsor szerkesztői kivágtak egy részt az éppen lemondása előtt álló Medgyessy Péter interjújából. Magyarul: megcenzúrázták a miniszterelnököt. Friderikusz Sándor szerint egyrészt azért kellett rövidíteni, mert hosszú volt az interjú, másrészt, mert Medgyessy véleményezte lehetséges utódait, Gyurcsányt és Kisst. Mindkét kifogás tarthatatlan. Amikor egy ország lázban ég, mert küszöbön a kormányválság, elemi szakmai hibát vét, aki időhiányra hivatkozva megvágja a miniszterelnök interjúját. A másik kifogás, hogy azért hagytak ki egy részt, mert Medgyessy véleményt mondott utódjelöltjeiről, még tarthatatlanabb, mert a politikai cenzúra gyanúját kelti. A miniszterelnöknek joga van mondani, amit akar, az újságíró feladata az ellenvélemény képviselete. Olyan gyakorolt interjúvolónak, mint Friderikusz, nem szabadna ilyen hibát véteni.” Ez magyarul nyilván annyit jelent: „Az embernek eláll a lélegzete, hogy ilyen emberek is vannak a szakmánkban.”

(Magyar Nemzet, 2004. szeptember 9.)

LÚZERCSÚCS

Gerhard Schröder, Medgyessy Péter és Gyurcsány Ferenc megbeszéléseket folytattak Budapesten. A bukott kancellár, a bukott miniszterelnök meg a bukott sportminiszter. Pedig buktából is megárt a sok: óhatatlanul elcsapja a lakmározó hasát. Itt akár vége is lehetne ennek az írásnak, de hely még van bőségesen, úgyhogy tűnődjünk el kicsit ezen a híren. Vajon miről cserélhetek eszmét e finom urak a diszkrét falak között? Hogy ki milyen módon dolgozza fel a kudarcot? Talán még a pszichológusaik telefonszámát is kicserélték? Vagy azt latolgatták: ki mihez kezd majd a civil életben? Erről főként a népszerűségi listát alulról méregető Schrödernek meg az elvtársai által megpuccsolt Medgyessynek lehetett érdemi mondanivalója. Gyurcsány viszont e tekintetben a müncheni modellt választotta, saját üstökénél ragadva ki magát a létező baloldali posványból: ritka bravúrral azt csinálja a jövőben a civil életben, hogy marad politikus. Ha akad még Gerolsteini Nagyhercegség végtelenül türelmes és szervilis alattvalókkal, ahol megteheti: miért is ne koronáztatná meg magát? De hát félre a tréfával! Schröder talán a guruló Stasi-márkák nyomában jutott el budapesti politikai partnereihez. Sőt,

egyenesen privatizációs tanácsokat jött kérni tapasztaltabb, életrevalóbb elvbarátaiktól. Még a Tőke hazájában is fokozott érdeklődésre tarthat számot a titok: miként lehet a Bushénál is nagyobb vagyont felhalmozni, hogy a semmiből rögtön a top százba csöppenjen valaki? Feltétlenül szükséges-e ehhez újraraházasodni, öregecskedő feleséget lecserélni; s ha igen, akkor milyen időszakonként? Esetleg a német kancellár elégedetlen a Neckermann-nal, s szeretne volna autentikus forrásból megtudakolni: Mallorcán vagy Varaderón finomabbak-e a koktélok? Izgatta, hol mennyi a sztrádatender kenőpénze? Az sem kizárt, hogy Schröder maga is belevágna a minden másnál jövedelmezőbbnek látszó kádkőüzletbe. Netán az érdekelte: miként lehetne Rügen szigetét lízingelni, hogy a törlesztőrészek erejéig rögtön vissza is bérelje a német állam?

A vendéglátó szerepét játszó duplikált magyar miniszterelnök mindenesetre nem tesz jót a közjogi biztonságának. Már azt is nehezen emésztettük, hogy Medgyessy az általa meneszteni kívánt Gyurcsányra ruházta a kormányzati főhatalmat – kivéve, ha Schröderrel kell találkozni vagy Fejtő Ferencet kell kitüntetni. Ilyen kivétel nincs az alkotmányban – igaz, furcsa is lett volna, ha a kitüntetett attól a bizonytalan státusú politikustól veszi át a magas állami elismerést, akiről pár nappal korábban teljesen elfogulatlanul, minden érdek nélkül azt írta: „...a baloldal fiataljaiból kiemelkedik egy egyéniség – gondolhatják, kire gondolok –, aki képes lesz konzervatívvá vált pártja (amely nem is volt igazán pártja) fölé emelkedve, megbukott elődjének szándékait a kellő energiával végrehajtani. (...) Hatalma lehetne hozzá, ha élni akar vele, és elég gazdag az illető, hogy a vagyona való megszállott törekvés ne homályosítsa el elméjét.” Lassan övé az ország és a hatalom. (A dicsőség nem.) A barátaira pedig rábizakodott: „Szóljatok, ha meghülyülök!” Így hát teljesen be vagyunk biztosítva.

Lúzerek ha csúcstalálkoznak, ritkán adnak ki megbeszéléseikről őszi sajtóközleményt. Kényszeredett mosolyukat talán címoldalon őrzik meg a lojális sajtó sárguló címoldalai, ám Vörösmarty Mihály tehetsége is kevés lenne megénekelni, valójában miről váltottak szót, amikor a hármas úthoz érkeztek. Egy bizonyos: a nagy esemény után nem távozhattak az első úton. Nem távozhattak a második úton sem. Ott botladoznak egymás sarkát taposva a harmadik úton.

(Magyar Nemzet, 2004. szeptember 17.)

TÖBB, MINT TESTŐR

Talán nem én vagyok az egyedüli, akinek eddig fogalma sem volt arról, hogy létezik testőrszövetség. Ha feltették volna húszmillió kérdésként valamelyik tévévetélkedőben, valószínűleg magam is arra tippelnék, hogy a testőrszövetség – Dumas nyomán – nem egyéb, mint hogy egy mindenkiért, mindenki egyért. Csúnyát buktam volna. A minap ugyanis egy tévéműsorban megszólalt a testőrszövetség vezetője, s a gazdagréti halálos kimenetelű bankrablás kapcsán olyasmit talált mondani, hogy az OTP-fiók éber biztonsági őre rosszul tette, hogy lepuffantotta a lövöldöző bankrablót: előbb meg kellett volna kísérelnie vele az együttműködést. A meglepő nyilatkozat ritkán tapasztalható egyöntetű felháborodást keltett a közvéleményben. Amúgy sincs olyan közhangulat, amilyen néhány éve az ugyancsak lövöldöző whiskys rablót még képes volt afféle Robin Hood-szerű népi hőssé stilizálni: a móri mészárlás óta mintha helyrebillent volna az átlagembernek a média által megingatott helyzetértékelése. Immár nehezen viseljük, ha valaki mégoly magasztos elvek nevében is a sísapkás bankrablók, potenciális gyilkológépek emberi jogaiért aggódik – feledve, hogy aki a bűnnek erre a garantáltan ingoványos ösvényére lép, nemcsak a jogairól mond le önként, de az „emberi” jelzőről is. Úgy tűnik, a globális terrorizmusellenes agymosás nem várt mellékhatásaként az emberek immár a szűkebb környezetükben sem hajlandók eltérni, hogy a sportszerűtlenül, egyoldalúan fegyvert rántók jogai előbbre valók legyenek a védtelen áldozatokénál. És helyeslik, ha a potenciális áldozatok mégsem minden esetben védtelenek. Olyan világot élünk, amikor már azért is elismerés jár, ha valaki teszi a dolgát, amiért alkalmazták és fizetik; s nem státusszimbólumként fityeg az oldalán a formatervezett pisztolytáska.

Nincs nálam eltökéltebb ellensége a terrornak, a fegyverrel visszaélő hatalomgyakorlásnak. Lelki szemeimmel azonban már látom: vannak és lesznek, akik a bankrabló lelövésében csupán a megrendítő emberhalált látják, s nem más emberéletek örvendés és szakszerű megmentését. Akadnak olyanok is, akik a rend e megnyilvánulásáról rendpártiságra asszociálnak majd. Nekik nyilván megvan ehhez a megfelelő elv- és érvrendszerük, ami mellett mindaddig szabadon és korlátok nélkül agitálhatnak, amíg egy bankfiók véletlen és vétlen ügyfeleként elvszerűtlenül le nem teríti őket egy bankrabló golyója. A mostani esetben az új elem a testőrszövetségi főmufti reagálása. Az még csak hagyján, hogy ő most akkor kinek drukkol. (Lehet, hogy a bankárszövetség meg a sikasztók jogaiért fog fellépni?) Igazán figyelemreméltó az a megfogalmazás: a bankot védőnek együtt kell működnie a bankot támadóval. Ez a szemlélet elképesztő távlatokat nyit. Más bankrobbantási párhuzamot hozva: ezek szerint a különadóval sújtott bankvezéreknek is együtt kell működniük a különadó atyjával, Gyurcsánnyal? A szándékot érteni véljük: a mágnás miniszterelnök egyszer s mindenkorra szeretné levetni a kínos

„bankárkormány” címkét. Ha a kormány megsápolja a bankárokat, ez kétségkívül sikerül is. Kivéve, ha kiderül: a nagy médiatámogatással bejelentett intézkedés alkotmányellenes. (Ha ez volna a húszmilliós kérdés, én kapásból rávágnam, hogy az.) Most épp előzetes miniszteri alkotmánykontroll történik, s ha netán arra jutnak, hogy a banánköztársaságokból ismert módszer (hogy szelektáljunk a vállalkozói nyereségadóiban) törvénytelen, Gyurcsány szétárthatja a kezét: ő jót akart, de hát kötik az alkotmányos rendelkezések. Ám az együttműködés tökéletes. Miért érzi úgy mégis az ügyfél, Gyurcsány Ferenc több, mint testőr?

(Magyar Nemzet, 2004. szeptember 23.)

MÉDIAZŰRÖK

Ha az ember többnyire a politikáról vagy a médiáról írja a publicisztikáit, jó, ha számol vele: ingoványos terepre téved. Ebben a két szférában sokszor már másnap sem egészen úgy vannak a dolgok, mint előző nap voltak. A napilapos publicista nyomorúsága abban áll, hogy kénytelen becsületszóra hinni a hírhozóknak, hogy aztán az általuk lerakott alapokra emelje véleményéptítményét. Számára – a közhiedelemmel ellentétben – tűnődési, érlelési idő rendszerint nem áll rendelkezésre. Ha versenyre akar kelni a huszonnégy órás előnyben lévő elektronikus médiával, gyorsan dűlőre kell jutnia önmagával és a világgal, s rutinját mozgósítva némiképp mögé nézni a dolgoknak, s elébe menni a következtetéseknek. A hírhozók hitelessége ezért kulcsfontosságú körülmény. Lehet és kell köztük szelektálni; alkalomadtán kihúzni a listáról azt, aki eljátszotta a bizalmat. A bizalomdeficit ugyanis továbbgördül a véleményműfajba is – a publicista a saját hitelét kockáztatja, ha nem elég gyanakvó a forráskritikában.

E bonyolult képlet magyarázza például, hogy az ember előbb showtemető publicisztikát építhet a magát magyar Larry Kingnek álmódó, sértődött Friderikusznak a Magyar Televízióból való távozása hírére, majd – figyelve az érintettek óvatosan puha nyilatkozatait, s belegondolva, hogy a szólás albérlőjének innen már sehová nem vezet út a hazai médiában – egy másik publicisztikában megpendítheti: a show talán mégis megy tovább. Az idő a kételkedőt igazolta: a kormányfőváltás során pozíciógyengülést elszenvedő sztár meghátrált, zsarolása pusztá blöffé szelídült – a forráskritika jogosnak bizonyult. Ugyanakkor nem rendült meg az újságíró abban a hitben, hogy az MTV-t illető kérdésekben Rudi Zoltán elnök szava mégiscsak mérvadó. Egészen addig, míg egy másik vonatkozásban az ellenkezője nem bizonyosodik be.

A köztévé politikai-gazdasági összeférhetetlenségeiről értekezve a minap a Nap-kelte mellett megemlítettem a Sorskérdések című műsort is. Az csak a saját naprakészségem hiányának tudható be, hogy nem ellenőriztem: a moderátorként alkalmazott Bánó

András vajon a *Blikk* helyettes főszerkesztője-e még. Nos, nem az – és erre a tárgyi tévedésre akkor sincs mentség, ha az említett napilap (s főképp annak impresszuma) nem mindennapi olvasmányom. Ráadásul Pallagi Ferenc a *Blikk* főszerkesztőségét és a Nap-kele műsorvezetői szerepkörét egy időben töltötte be. Őt viszont (ugyancsak Bánóval együtt) a *Sorskérdések* című MTV-műsor kapcsán hoztam igaztalanul hírbe, készpénznek véve Rudi Zoltán friss, a *Heti Válasznak* adott nyilatkozatát. A hetilap felvetése így hangzott: „Több műsor hiánya talán fel sem fog tűnni. Elek István beszélgetéseinek megszüntetését viszont a konzervatív táborban politikai döntésként fogják értékelni.” Mire az elnöki reakció: „A Késsel, villával 30 ezer nézőt vonzott. Ekkora érdeklődés mellett csak akkor kell valamit fenntartanunk, ha az törvényi kötelezettségünk – ilyenek az egyházi műsorok. Mielőtt megkérdeznék: megszűnik az Elek István műsorának párjaként jelentkező, Bánó András vezette *Sorskérdések* is.”

Úgy gondolná a publicista, itt nincs mit ellenőrizni és forráskritizálni: a köztvé ura nyilván tudja, mit beszél. Igaz, hogy a *Sorskérdések* jó ideje nincsen képernyőn, de hát van ugyebár nyári műsorrend meg műsor-szüneteltetés is a világon. Ezzel szemben Pallagi és Bánó e tekintetben már tavaly decemberben, Luca napján asztalt borított. Nem fizették a munkatársaikat, s érzésük szerint nem kaptak kellő figyelmet. Maradt nekik a Nap-kele, ahol viszont továbbra is nélkülözniük kell a Magyar Nemzet munkatársait...

(*Magyar Nemzet*, 2004. szeptember 30.)

TUMULTUS

Bemondta a rádió, hogy aki teheti, kerülje el az Oktogont, mert tumultus keletkezett amiatt, hogy Gyurcsány Ferenc fagyaltot vásárolt. Azt nem részletezte az útinform, hogy a tumultus az újdonsült kormányfő rajongóiból, kritikusából, netán testőreiből keletkezett-e – mindenesetre nem ártott volna némi előzetes figyelmeztetés, mert akkor talán nem vesztegelek annyit a körüti dugóban a miniszterelnök édesszájúsága miatt. Az Oktogonon annyi minden okozott már tumultust: volt gyorséttermi lövöldözés, akasztottak háborús bűnöst – történelmi és kriminalisztikai szempontból tehát kétségkívül megkerülhetetlen helyszín. S bizonyára az én dugóban veszteglő tumultusérzékenységem, keserű szájjá az oka, hogy rögvest arra gondoltam: a volt KISZ-vezért milliárdos korában is ellenállhatatlan nosztalgia vonzza a hajdani November 7. térre.

Az igazsághoz tartozik, hogy a tumultus tölcsérében fellelhető Gyurcsány a Terror Háza elé igyekezett vigan fagyaltozva, hogy elhelyezze virágait a nyilasuralom áldozatainak emlékére. Arra nem tértek ki a hírműhelyek, hogy elkülönített volna néhány szálát a kommunizmus áldozatainak emlékére is, noha ez még 453 kongresszusi küldött

miniszterelnöktől is elvárható lenne. (Elődje és hátba szúrt mentora, Medgyessy Péter legalább beállt az Andrassy úti sorba, hogy megnézzze a kiállítást. Igaz, kapott is ezért hideget-meleget az elvtársaitól. Talán ez volt az első szög a politikai koporsójában.) Gyurcsány nyilatkozott is a jeles alkalomból, kifejtve, hogy hadat üzen a szélsőségeknek. Ez már egy finomított változat, korábban ugyanis egy vidéki gyűlésen olyasmit mondott: fasisztákkal és humoristákkal nem alkuszunk. Úgy tűnik, a humoristák fellélegezhetnek.

A virágelhelyezési ceremónia amúgy szappanopera-dramaturgiával kísérli meg tematizálni a közbeszédet – meglehetősen csekély sikerrel terelve el a figyelmet a kormányátalakítás (vagy inkább uralomváltás) anomáliáiról. A kontinuitás abban mindeképp kimutatható, hogy az új kormányfő is hajlandó asszisztálni a minden patináját elveszített szocialista hecclap happeningjén. (Még jól emlékezhetünk: az előző kabinet a párt ökleként funkcionáló újság kerek születésnapján lényegében kihelyezett kormányülést tartott.) Ki tudja: Bácsfi Diána talán még KISZ-es korában kapta a konspiratív feladatot, hogy egyszer apropót szolgáltatson a KISZ-kormány fejének egy kis demonstratív koszorúzásra.

Biztosan velem van a baj, de se a fagyalt, se a virágos hadüzenet nem tudta elterelni a figyelmemet az uralomváltás körüli tumultusról. A legbravúrosabb teljesítmény vita nélkül Nagy Sándort illeti: úgy mondott le, hogy rögtön ki is neveztek államtitkárnak. Kovács László feltalálta a pünkösdi külügyminiszter műfaját. A Medgyessy Gyurcsány kedvéért könnyedén eláruló Gál J. Zoltán, aki botcsinálta szóvivőből általános államtitkárrá avanzsált (Gyurcsánynál a hála igenis politikai kategória), alighanem aspirálhatna a Guinness-rekordra: kuriózumszámba megy az érettségizett helyettes kancelláriaminiszter. Legszebb azonban az üvegzsébes Keller László bukásának önmagyarázata: szerinte menesztésének semmi köze ahhoz, hogy államtitkárságáról tízmillióért adtak el bizalmas iratokat (emlékeznek még a Székely-ügy kulcsszavára: „dokumentum”); hanem azért vadászták le, mert megpiszkálta a vadásztársaságok közpénzfelhasználását. Medgyessy kedvenc sportja a vadászat volt, Gyurcsányé a rulett.

Nem ajánlanám Keller utódjainak, hogy mostanság nagyon piszkálják a szerencsejátékokat. Elvégre Keller szerint „ma nem a Fidesz osztja a levegőt”. De aki jó lesz, még fagyaltot is kaphat.

(Magyar Nemzet, 2004. október 7.)

ISKOLAALMA

Tisztújítottak a szocialisták. Válsá kongresszusuk második felvonásában a csúcspozíciókat illetően egyúttal erőteljes fiatalítás is zajlott. Egyes újságok életkor szerint vetették össze a régi és új pártelnökséget, azt próbálva vulgárstatisztikailag bizonyítani, mekkora lendületben van az MSZP. (Zuschlagot persze nehéz volna e téren felülmúlni.) Tényleg mehökkentő a gerontokráciához szokott szemnek, hogy a kakukktojás Szekeres Imre a korelnök. Ám a figyelmesebb szemlélő a vesztesekre is ügyel. Itt van például Csabai Lászlóné lakásügyi biztos, nyíregyházi polgármester, „a mi Jutkánk”. Őt már egyszer kormányzatilag megalázták, amikor az ígérek ellenére sem lett miniszter – most meg a párt pikszisből is kipottyant. Tényleg csupán nemzedéki háború zajlik az MSZP-ben, vagy egyfajta tisztulási folyamat is, amúgy haladó módra? Elkezdtek volna lassan, de biztosan megválni azoktól a kipróbált káderektől, akik kínosak az új, igazságosságot szajkózó szocdem kirakatnak?

Csabainéről érdemben legutóbb akkor hallhattunk, amikor lakásügyi biztos létére eszeveszettül elkezdett gyarapodni családja lakásállománya. Nyíregyháza kisebb város Budapestnél, így nem tudtuk meg, Csabainé is hajlandó-e ingatlanspekulációs tanácsokat adni a kevésbé élelmesekeknek, miként a zseniális befektető, Demszky Gábor ajánlotta isztriai vonatkozásban. Most, hogy a Gyurcsány-kormány gyakorlatilag kivonult a bérlakásépítésből, a fiatalok lakáshoz jutásának kedvezményét pedig minden bizonynyal alkotmányellenes önkénnyel harminc évben vont meg (még a KISZ-korhatár is 35 év volt), lakásügyi biztosra talán nincs is tovább szükség. Csabainé tehát Krúdy városa felvirágoztatásának szentelheti minden felszabaduló energiáját. Mondják, nincs is hiány lokálpatrióta megnyilvánulásokban: legutóbb például egy templomban látták a polgármester asszonyt ősi magyar himnuszokat énekelni. (Nem lesz ebből neki valami baja az övéi között? Se baj, majd megvédi a hívő tagozat.) Viszont ha lokálpatrióta kérdésfelvetésnek számít az is, hogy a nyíregyházi lurkók vajon kapnak-e a nagyszünetben iskolatejet, akkor a kép már kicsit szemcsésebb.

A helyi Fidesz-csoport a minap sajtótájékoztatót tartott az ügyben, emlékeztetve a kínos tényre: az Orbán-kormány idején minden diáknak jutott a városban két deci tej vagy kakaó. Aztán erre valahogy nem lett már kakaó. A tejügyminisztérium az idén, a kormányzás harmadik évében végre nekidurálta magát, rendeletet hozott, s az ország ezerkilencszáz településén fel is elevenítette az önkormányzat ezt a már-már feledésbe merülő népszokást. Nyíregyházán nem. Ott sokallta a városvezetés erre a nyolcvanmilliót (kellett a bukdácsoló futbalcsapatnak meg repülőnapra), holott a gáláns unió utófinanszírozással visszaadná az összeg jó részét. A nyírségiek tanultak az országos happeningkultúrából: szépen szemléltették a sajtónak, hogy a harmincforintos tejesdobozból

15,39 forint volna az állami és uniós támogatás, 14,61 forint az önkormányzati önrész. A busásan szponzorált focira utalva hozzátették: nem elég a cirkusz – kenyér is kell...

Mindez sajnos nem volna szenzáció, ha Csabainé az iskolatejet nem akarta volna gálánsan iskolaalmával pótolni. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye székhelyén, az alma hazájában! Képzeljük el az almáskertek gazdáit, amint a gyerek hazavisz még egy almát, pedig már az otthonit sem tudják eladni. Tengerbe a vizet... A parlamentet is megjárt ötlet persze már ott megbukott, hogy az unió az iskolatejet népelelmezésnek tekinti, a gyümölcsfogyasztást meg nem. Majd jönnének az iskolaszőlővel meg az iskoladinnyével is! – méltatlankodott a minisztériumi illetékes.

Ám a polgármester asszony vonzalma a föld és az ingatlanok iránt csak annak meglepetés, aki nem olvasta Pesti Tibor A mi Jutkánk című könyvét. A szerző Csabainénak kampányolt, aztán összekülönböztek, és kitálalt. Tényekkel, dokumentumokkal. A fél éve megjelent művet Nyíregyházán nem terjesztik; viszont perről sem tudni. De tán olvasták a Köztársaság téren, s elhűltek, mi folyik szocialista városvezetés címén a keleti végeken. S Csabainé elveszíthette hitelét az otthonadó pártban is: kipotttyant az elnökségből. Azt mondták neki, mint a kocsmában: hitel – alma.

(Magyar Nemzet, 2004. október 21.)

HAJLÉK

Emlékeznek még a bostoni különgépre? Heteken át attól zengett a média, hogy Orbán Viktor miniszterelnöknek volt-e joga harminckétf milliót költeni egy repülőútra csupán azért, mert kitüntetik az Újvilágban. A balsajtó legfőbb érve az volt: a kormányfő közpénzeket költött voltaképpen pártcélokra, saját személyének fényezésére. Ugyanezeknek a közpénzfélő véleményműhelyeknek semmilyen hozzáfűznivalójuk nem volt ahhoz, hogy Gyurcsány és Medgyessy százharmincöt milliót áldozott a magyar adófizetők (köztük a jobboldal hívei) pénzéből a baloldali miniszterelnökök és államfők balatonőszödi csúcstalálkozására. E rendezvénynek semmi értelme, gyakorlati haszna nem volt azon túl, hogy Gyurcsány Tony Blairrel fényképezkedett, ráadásul ő állhatott a csoportkép közepére. Itt aztán tényleg csupán „a pápai gyerek” fényezéséről volt szó, a pártcélok meg kifejezetten hangsúlyozták. Ráadásul a batizilag közölt összegre sem vehetünk mérget: annyi rakétát és helikoptert ide-oda mozgatni, mint ami a készültséget jellemezte, sokkal drágább mulatságnak tetszik.

Ennek alighanem a sokszorosába kerülne viszont, hogy – mint Göncz Kinga miniszter bejelentette – a kormány egy Budapest környéki úgynevezett befogadófaluba költöztetné a húszezerre becsült fővárosi hajléktalant. Még jól emlékszünk, micsoda hajcihő

volt a fehérvári Rádió utca vagy a miskolci gettó ügyében – kíváncsian várom, milyen elvi és gyakorlati háttérrel kívánják létrehozni az agglomerációban a hajléktalanok beharangozott internálótáborát. Göncz Kinga a lelke mélyén érezheti, hogy e kormányzati kezdeményezés nemcsak átgondolatlan és problematikus az emberi jogok szempontjából, de időzített bomba is: ezért nem nevezi meg a miniszter asszony a kiszemelt települést. E névtelen helység lehet az új Dabas-Sári, Zámoly vagy Jászládány. Az ott lakók joggal vethetik majd fel: ha helyi népszavazást rendezhetnek arról, akarnak-e hulladéklerakót; milyen alapon fogják megszégyeníteni őket, hogy nem elég befogadók, ha nem akarnak majd a településükre hajléktalanlerakót? Ingatlanaik ára lezuhan, komfortérzetük semmivé foszlik – miközben Demszky fővárosa vidékre exportálja azt a problémát, amely épp a fővárosi vezetés teszetoszasága miatt nőtt ekkorára. Komolyan elgondolkodtam Göncz asszony alkalmasságán... A pest-budai hajléktalanok botrányát persze meg kell oldani, de nem a rákosista internálások logikájával. A főváros határain belül, kormányzati segítséggel. És nem úgy, hogy deklarálták: „nem célunk a hajléktalanok kiszorítása az aluljárókból, a közterületekről”. Dehogynem, legyen céljuk! Senki ne ágyazzon a telefonfülkékbe. Ne emeljük kormányprogrammá a harmadik világbeli város- és országimázst.

Ha nekem nem hisznek, hadd idézzem a mives és érzékeny író, Kukorelly Endrét, aki elkésredésében Dobrev Klárának ajánlotta cikkét eme tárgyban az irodalmi hetilapban: „Aztán jött a villamos, és ahogy felpréselődtem, azonnal megcsapott a szag, pont az, ismerik? Két hajléktalan ült egymással szemben, egy nő meg egy férfi, köztük, lábuk közé préselve, a motyójuk. De nem szálltam le. Azonnal. Csak az Oktogonnál, átléptem a következő kocsiba. Mert én jól akarom magamat érezni, ennél jobban. Én nem szeretem ezt. Az ilyen szagokat. (...) Gyurcsány Ferencnek ajánlva pár hete írtam egy ilyesféle cikket hajléktalanügyben, semmi válasz. (...) Tegyük egy alapítványt, apró bérlakásokat biztosítandó utcán lakók számára, jó?”

Jó. Kérem a számlaszámot; egyhavi garzonbért én is állok. A Gyurcsány–Dobrev házaspár meg fizesse be a balatonőszödi fényképezkedés költségeit. Kevésbé fogják megérezni, mint én...

(Magyar Nemzet, 2004. október 28.)

A CENTI ÉS A FŐNIX

Megint egetverő skandalum van a napba öltözött városban. Legalábbis az országos sajtó szerint, mert a debreceniek mindebből vajmi keveset érzékelnek. A múltkor az APEH kürtölte világgá, hogy a Mihály-napi nagyvásár számlaellenőrei szerint Debrecen adóügyileg elesett. Ilyet soha nem hallottunk Pécsről, Győrről vagy Salgótarjánról, pedig vásároztok ott is vannak, és ott sem mindenki ad számlát. Debrecennek ez a feltűnő kiszervezése, negatív szenczióként való feltüntetése a médiában óhatatlanul megkérdőjelezi az adóhivatal politikai elfogulatlanságát: akár akarták, akár nem, az üzenetük az volt, hogy a debreceni adózási morál szoros összefüggésben van a város lakóinak szavazási hajlandóságával, pártpreferenciájával. (Ha azt olvasnám a vezető hírekben, hogy bármely szocialista vagy szabad demokrata város adófronton úgyszintén elesett, töredelmesen meg fogom követni az APEH-et.) A legújabb botrány még ennél is egetverőbb: a szocialisták nem vághattak centit a nagytemplom előtt. Példátn! A panaszkodó főszocialista szerint (aki kivételesen most nem a druszám volt) ezáltal pótolhatatlan kollektív élménytől fosztott meg a civisváros békeszerető közönsége. A monumentális centivágás másutt valóban nem ütközött városszépészeti akadályokba, bár intő jel lehetett volna a mostanában kevés sikerélményben részesülő kormánypárti lelkesedőknek, hogy Mádl Ferenc köztársasági elnök (nem mellékesen vészhelyzetben a hadsereg vezérő parancsnoka) a Hősök terén is kimentette magát az ízléshatáron egyensúlyozó, s azon némiképp talán át is billenő politikai happeningből. Igen helyesen. Boldogult sorkatonai szolgálatom idejéből még élénken emlékszem: centit csak a harmadidőszakos öregkatonák („vén cetek”) vagdoshattak. Első időszakos újoncok („kopaszok”) még csak hozzá sem érhetek e talizmánhoz. Voltak azonban másodidőszakosok („gumik”) is, akik afféle centihelyettesítőként egy gumidarabot hordoztak magukkal mindenhol. A sorkötelezettség eltörlése pedig nemcsak a vén ceteket, de a kopaszokat és a gumikatonákat is múlt időbe utalja. Most képzeljenek el egy köztársasági elnököt úgy, hogy gumi van nála...

Debrecen persze helyőrség is volt, nem elhanyagolható laktanyával, így az sem elvetendő, amit a polgármester (a területfoglalási engedély hiánya mellett) a főtéri centivágás elmaradásaként felvetett: hol a költségvetésben a sorkatonákat pótolni hivatott szerződésesek lakásépítési fedezete? A besorozottnak megtette az emeletes vaságy, a molyette pokróc, a heti egyszeri meleg zuhany, vacsorára pedig a kőkemény tepertő, amiből fél centis szőrök állnak ki. A profik azonban profi élet- és munkakörülményeket kívánnak: méltó lakhelyet, ruházatot, versenyképes zsoldot, sőt munkavédelmet. Ha erre nem telik, mi indokolja a költséges köztéri centivágási csinnadrattát?

Mellékesen ez azon a debreceni főtéren történt volna, amelyet a szocialisták korábban nem győztek eleget szapulni. S abban a városban, ahol (ha már a Medgyessy-

Gyurcsány-kormányok a hangzatos ígérek dacára nyom nélkül elsüllyesztették a Széchenyi-tervet) csak azért is van Főnix-terv. Szerepel benne repülőtér-fejlesztés, szállodával és bálteremmel kombinált konferenciaközpont, új nagyerdei stadion, fedett uszoda, új villamosvonal, teljes csatornaellátottság, művészszínház, műcsarnok, sőt európai filmek mozija is. Az élményfürdő, a Főnix Csarnok, az új universitas és a megújított városközpont mellé. Mindez a helyi közösség túlnyomó egyetértésével. Nem csoda, ha a szocialistákat bosszantja, hogy még gondolatban sincs esélyük vagdosni Kósa Lajos csapatának centijét...

(Magyar Nemzet, 2004. november 11.)

ÉLETÜNK ÉS VÉRÜNK

A történelemórakon úgy tanulhattuk, hogy a legfőbb nemesi kiváltság, az adómentesség magyarázata az volt: az arisztokrácia „életével és vérével” védte a királyt, s személyén keresztül az országot. A pénzével viszont nem. A történelemmagyarázók e tényt igen sokszínűen értelmezték. Volt, aki a hősiesség ismérveit fedezte fel e természet általi szolgálatban; s akadt, aki szerint nemeseink inkább a fűbe haraptak, semhogy a vagonukból az ország javára áldoztak volna. Igazságot tenni utólag nem lehet, s nem is érdemes. Ma más rendszerben élünk: nem feltétlenül igazságosabb berendezkedésben, ám a demokratikus állam (ha eredete el is homályosult kissé) a nemzeti közteherviselés eszméjén alapul.

Gond akkor van, ha nemzet és állam feltűnően nem esik egybe. A trianoni béke, az az nyolcvannégy év óta Magyarországgal ez a helyzet. A történeti Magyarországon az állam volt a tágabb, s a nemzet a szűkebb keret – 1920 után a nemzet lett a tágabb, s az (anya-) állam a szűkebb. Diktatúrában (pláne olyanban, mely szerint már holnapra nemzetközivé lesz a világ) az ilyesmi föl sem tűnik. Annál furcsább, hogy a magyar nemzetnek ezt a kétségkívül első számú problémáját mindeddig a harmadik Magyar Köztársaság is a (gyep-) szőnyeg alá söpörte. Most kikerült onnan, s mindenki elhűlt: hogyan lapulhatott ott annyi emberöltőn keresztül. A kettős állampolgárságról szóló népszavazás, illetve az igenlő voksolás csupán tapasz a trianoni seben. Nem sok köze van a geopolitikai valósághoz – inkább szimbolikus cselekvés. Ám nem pótcselekvés, hiszen szerencsés esetben lelki megerősödéshez vezethet – s ezt a jelképes politizálásra hagyományosan érzékeny jobboldal idejekorán felismerte. A baloldal azonban jobban szeretné ezt az egészet a szőnyeg alatt tudni, mint annyi „békés” évtizeden át. Ők, mióta lemondtak a kommunizmus világméretű győzelméről, sőt a szolidaritás valóban nemes eszméjéről is; ragaszkodnak a pragmatizmushoz. Ha szembetalálkoznak egy nemzeti üggyel, megriadnak tőle: minek csinálni a bajt; örüljünk, hogy élünk. Rühellik

a történelmet – kivéve, amit ők írnak. Épp ezért demagóg kampányaikban a hasonlóan kisszerű ösztönökre apellálnak. Az irigységfaktorra, a kenyérféltésre. Véreik ellen vetik be a 23 millió románt.

Hadd másoljam ide elrettentő példaként legújabb rákoskeresztúri rölapjukat: „Ne fizessünk rá a kettős állampolgárságra! Ne fizessünk havi 20 000 forintot családjunk pénzéből! Ne fizessünk mások helyett adót, nyugdíjat! Ne fizessünk állásunkkal az olcsó határon túli munkavállalók miatt! Ne fizessünk álmainkkal, mert nehezedik a lakáshelyzet! A kettős állampolgárság a határon túliak számára nem megoldás, viszont az országnak és nekünk jelentős teher. December 5-én szavazzunk nemmel!” A kettős állampolgárságot egybeírják, hátha így népi kezdeményezésnek tűnik. Ettől azonban még ordít róla a tudományos gyurcsányizmus. Ne fizessünk! Ne fizessünk! Ne fizessünk! Hogy honnan jön a titokzatos havi húszezer, a talányos nyugdíjmotívum, az olcsójános magyar bozgor rémképe, a szocik által előállított lakásügyi rémálom meg a teher „az országnak és nekünk” – maradjon a werberek titka. Ők továbbfejlesztették a nemesi virtust: a nemzetért sem az életüket, sem a pénzüket nem adnák.

Szerdán többautónyi kárpátaljai magyar érkezett Nyíregyházára. Hallották, gond van a magyarországi vérkészletekkel, s a tiszakeresztúri Mándy Gyula szervezésében átjöttek a határon. A vérellátó ezúttal eltekintett attól, hogy nem magyar állampolgárok. A nagyszőlősi járásból érkezők azokon is segítettek, akik nemmel szavaznak december 5-én. A vérüket adták.

(*Magyar Nemzet*, 2004. november 18.)

SÚGÓLYUK

„Megfojtom a heroldokat, / kik halálodtól hívva gurulnak, / vért gurguláznak, / lera-kom mind a gyalázatosat / küszöbére a gyalázat urának.” Hálásan köszönöm Molnár Gál Péternek, a Népszabadság lebegtetett rangidős színikritikusának, hogy ifjú emberként besúgta a diktatúra hatalmasainak Latinovits Zoltánt; s még inkább köszönöm a színészszeni családjának, hogy ezt a fontos ténytet nem rejtegette a nyilvánosság előtt. Ha ezek a szomorú körülmények nincsenek, nem veszem le a polcra a Nagy László-összest, hogy a monopolista irodalmi kánoncsinálók által méltatlan feledésre ítélt költőkirályi siratóversét, a Gyászom a színészkirályért címűt fellapozzam. Uramisten, hát így is lehetett írni? Ráadásul úgyszólván Latinovits öngyilkosságának a pillanatában! „Eb voltál, vagy nagyranőtt Krisztus? / Csak jó ripacs, vagy színészkirály? / Szépség, vagy hetven kilógram színhús? / – a színfalak mögött az irigység, / közöny és középszerűség még hezitál.”

Az utókor mindig bölcsebb és keserűbb. Mi már tudhatjuk: a középszer egy pillanatra sem hezitált. Jelentést írt és olvasott. Rajta tartotta a szemét a renitenseken, s ha kellett, akár a halálba is hajszolta őket. Aki pedig az ilyesmiben kitüntette magát, még akár kritikuskirályá is avansálhatott. Most az egész színházi szakma lelkesen köpködi a közutálatnak örvendő MGP-t, lazán keverve a szakmai sérelmeket a morálisakkal – de amikor ügynökünk élet-halál ura volt a párt öklénél, csak igen kevesen mertek vele tengelyt akasztani. (Most hirtelen csak egy vitriolos Utassy József-bökvész jut az eszembe e tárgyban.) Persze mért is lenne minden színészből színészkirály? Bozzi urat, az ebet például Verebes István is eljátszotta Latinovits után, s most példásan rá is húzza a vizes lepedőt MGP-re, teljes joggal vitatván, hogy a köz ellen elkövetett erkölcsi disznósággal ne kéne a besúgónak a köz előtt elszámolni. Verebes azonban mellékesen elpötytyenti: jelenlegi munkahelyén, a Felvidéken közzétett ügynöklistán két kassai magyar színész is szerepel. De nem mondja meg névvel, kapuszámmal, hogy kik ők. Hadd reszkessen a két vezető színész, filmek főszereplői, Budapesten s egyik vidéki nagyvárosunkban. (Egyelőre én sem írom le a nevüket. Tegyük inkább a direktorok a dolgukat.)

Ám a színészvilágnál e tekintetben érdekesebb a rendíthetetlen erkölcsű baloldali kormányújság. Közöltek egy szerkesztőségi vezércikket MGP lebukása után, amit úgy is lehet érteni, hogy élve eltemették főmunkatársukat; de úgy is, hogy csak jelképesen szórtak rá földet, hogy a tíz dolgos körmével később ki tudja majd kaparni magát, s idővel tán újabb erkölcsi-esztétikai ítéleteket hozhasson a hajdan legnépszerűbb pártközlöny hasábjain. Láttunk már ilyet: Tar Sándor író kis prózai remekművekben jelentett Kenedi Jánosról – lebukása után mégis rovatot kapott a Magyar Hírlapban, kitüntetett szerzője az Élet és Irodalomnak, regényét pedig vastag állami támogatással megfilmesítették. Megjegyzem: a véletlen egybeesések már-már kísértetiesek. Tar besúgta Kenedit – lebukott. MGP-nél Ferihegyen megtalálták Kenedi mikrofilmre másolt, Nyugatra csempészendő cikkét – a kritikust is elérte a sorsa. Kenedi azon kevesek egyike, akik szabadon kutakodhattak a III/III-as iratok között...

Meg kellett érnünk, hogy a Pozsonyban felkeresett E. Fehér Pál a kamera előtt „megdőbbsen” volt beosztottja titkoszolgálati múltján. Vörös T. Károly főszerkesztő meg nagy bajban van: az általa átadott Üstökös-díjat ugyanis egy személyben MGP ítélte oda az évad ifjú színitehetségének. Bár a rendezvény címének hallatán gyanút foghatott volna: Sűgőcsiga.

(Magyar Nemzet, 2004. november 25.)

KIS MAGYAR TRIANON

Kis János rendszerváltó filozófus soha nem versengett utólag azért, hogy ő vágja át a vasfüggönyt vagy ő engedje ki a németeket; de megverette magát a Batthyány-örökmécsesnél Kádár rendőrségével. Történelmi hiteléhez tehát aligha fér kétség; csak azt a taxisblokádi idején beolvasott forradalmi tévészózatot tudnánk feledni! Ő az, aki inkább kilépett az általa alapított liberális pártból, csak ne kelljen elvtelenül asszisztálni a síkos ügynökkoalícióhoz. Szóval érdemes a figyelemre: olvassuk hát, miről filozofál – aztán vagy egyetértünk vele, vagy nem.

Most például nem. A hét végi sajtóban Második Trianon? címmel egyaránt ostorozta a jobb- és a baloldalt a népszavazási kampány okán. Ha jól értem, a Fideszt azért kárhoztatta, mert a trianoni sérelemre komplex retorikát épít; az MSZP-t meg azért, mert gyáván és fantáziátlanul átveszi e retorika egyes elemeit. (Tényleg van abban valami báj, amikor Lendvai Ildikó második Trianontól retteg.) Filozófusunk persze éppúgy a nemleges szavazathoz jut el (ellentétben exnejével, Hegedűs Zsuzsával), mint populistán tartott szocialistái; csak egész más megfontolásból. Ám ez számunkra most nem érdekes. Számunkra az az érdekes, hogy Kis – a vasárnapi népszavazáson messze túlmutatóan – képes volt leírni a következőket: „A kettős állampolgárság ellenzőinek mindenekelőtt (...) rá kellene mutatni, hogy ez az intézkedés (...) a külhoni magyaroknak nem adná meg azt, amit remélnek tőle: nem tenné őket a magyar politikai nemzet egyenrangú részeseivé. Viszont megfosztaná őket a lehetőségtől, hogy a magyar kulturális nemzet részeseiként saját államuk egyenrangú polgáraivá váljanak.”

A temérdek ostoba demagógia között ez a bölcsnek tetsző mondat a legkártekonnyabb, amit a népszavazási polémia felszínre lökött. Kis szerint van a politikai nemzet (ebbe vélhetően a mostani állampolgárok tartoznak, akik viszont nem mind magyarok); s van a kulturális nemzet (ez meg vélhetőleg nagyvonalúan a politikai nemzettesten nem önhibájukból kívül rekedt magyarságot is tömöríti). Kis aggódik, hogy a kettős állampolgárság a kulturális nemzet mostani kirekesztettjeit nem tenné a politikai nemzet egyenrangú tagjaivá. Hallgatólagosan elismeri tehát, hogy a kétigenes siker esetén a határon túli magyarok a politikai nemzet részévé válnak – csak javíthatatlan jogvédőként azt sérelmezi, hogy csökkentett jogokkal válnak azzá. A jogvédő tehát előnyben részesíti a semmilyen jogot a csökkentett joggal szemben: ha az éhezőnek nem adhatunk kaviárt, ne adjunk sült krumplit sem. Még meglepőbb, hogy az új kettős állampolgárok Kis szerint megfosztatnak attól a lehetőségtől, hogy „a magyar kulturális nemzet részeseiként saját államuk egyenrangú polgáraivá váljanak”. Miért? Kis nem differenciál jelenlegi állampolgárságok szerint, így szentenciája általános érvénnyel bír. Azaz szerinte a kulturális magyar nemzet tagjaként egyenrangú

állampolgára lehet valaki egy „saját országnak”, míg a politikai magyar nemzet tagjaként definíciószerűen nem. S mivel ez általános igazság, az összes eddigi kettős állampolgárságra is vonatkozik. Az a gyanúm: Kis János szemében a nemzetállami modellel az ideális, hogy bárki csak egy állam polgára lehessen. Ez esetben nemcsak Haraszti Miklósnak kell visszaadni izraeli (vagy magyar) állampolgárságát, hanem az a másik néhány tízmillió kettős állampolgár is világszerte választás elé kerül a következetesség jegyében. De hogy dicsérjem is Kist: igaza van abban, hogy a hilleri „nemzetpolgár” ideája igen ködös; s ha ennek az MSZP elnöke a prototípusa, ne is nagyon szorgalmazzuk a ködosztatást...

(Magyar Nemzet, 2004. december 2.)

FRIDI RULEZ

Ez még Kuncze Gábornak is sok volt, bár a liberális piárosok szerint neki különlegesen fejlett a humorérzéke. (Hogy mást ne mondjunk a népi ihletettségű mókakultúrájáról: nála meg tud bukni az ólajtó is.) Az SZDSZ elnöke leült a köztévé adását nézni vasárnap este, hogy körmét rágva értesüljön a népszavazási eredmény állásáról, de csak Lagzi Lajcsi Szuperbuliját találta a képernyőn, amit a Magyar Televízió a legalkalmasabbnak ítélt a kettős állampolgárságról szóló döntés hangulatához. Kuncze szerint Rudi Zoltánék megbuktak közszolgálatiságból, mert buliztak szavazatszámlálás helyett, holott mindenkit a népszavazás eredménye érdekelt.

Fél tízkor aztán végre elkezdtek a közt szolgálni, akkorra meg már majdnem százszázalékos volt a feldolgozottság. Friderikusz Sándort azonban az ilyen apróságok nem tudják zavarba hozni: mulassanak tovább – ajánlotta a publikumnak – velem és sztárvendégeimmel. A fő sztárvendég ezúttal Hajós András volt, az Emil Rulez együttes frontembere, a Heti Hetes Gálvölgyi-pótléka. A választási központba kiküldött „cirkáló tudósító” ormótlan fekete Kóczián-szemüveget viselt; mint kiderült, Friditől kapta. Kiválóan alakította „a bennünk lakó kisóvodást”: hivatásos bohócként azt adta, ami a lényege. Hajósra tehát nincs okunk haragudni. Ő a tőle telhető infantilizmussal teljesítette a rábízott feladatot, ami üzletileg is kifizetődött: az egyik kereskedelmi tévé már műsorára is tűzte szombati főműsoridőben Best of Hajós-válogatását.

A műsorgazda szemüvegkölcsonzóre ez az elnézés nem vonatkozik. Egyet kell értenem Balogh László független képviselő beadványával, miszerint a műsor „morálisan és intellektuálisan is idióta” volt. Ezért pedig a szerkesztőt és a műsorvezetőt terheli a felelősség. Biztató, hogy a problémát a tévékurátorok is észlelték, a tévéelnök pedig közleményt adott ki, miszerint „gyors vizsgálat lefolytatására kérte fel a népszavazási műsorok tervezésével és lebonyolításával megbízott választási iroda vezetőjét annak

érdekében, hogy az RTL Klub Heti Hetes című műsorában szereplő Hajós András miként jelent meg a köztelevízió A szólás szabadsága című műsorában. A műsornak a népszavazás eredményének és következményeinek elemzése volt a feladata ezen a vasárnapon. A vizsgálatnak választ kell adnia arra is, hogy sérült-e a nézők tájékozódáshoz való joga, illetve megfelelő időben és megfelelő módon kaptak-e információt a köztévé nézői a népszavazás eredményéről.”

Médiatörténeti pillanat. Először történik hivatalos utalás arra, hogy a konkurens csatornák sztárjait szerepeltetni „nem kóser”, így vélhetőleg gyors vizsgálat indul a Nap-kele ellen is, mivel rendszeresen az RTL Klub és a Tv2 arcait népszerűsíti a közszolgálati képernyőn. A vizsgálatnak azonban ki kellene terjednie arra is, megfelel-e a közszolgálati kritériumainak az a Friderikusz-teória, hogy a média emberének lehet egy „komoly” és egy „szórakoztató” arca is. E tételt illusztrálta ugyanis Hajós meghívásával, mellékesen nevetségessé téve a népszavazás alkotmányos intézményét, továbbá kifejezésre juttatva annak témájával kapcsolatos ellenérzését.

A Fenyő-villa lakója rég elveszítette valóságérzékét, de máig hozzájuthat adóforintjainkhoz, holott ő meg a közszolgálati olyanok, mint a tűz és a víz. Más elnök, más kormányfő alatt egyszer már kivédte a kiebrudalást. Azóta talpat váltott. Így lett az abszurd szabadságából a szabadság abszurdja. Mára ő lett a próbakő. Az igazi tét: Fridi rulez vagy Rudi rulez...

(Magyar Nemzet, 2004. december 9.)

SÖR ÉS ETOLÓGIA

Ha létezik sztáretológus, Csányi Vilmos mindenképpen az. Nincs az állati (s áttételesen az emberi) viselkedéstannak nála nagyobb tudora ma a hazában – legalábbis a nyilvánosság színe előtt. Szívből örül az ember, ha például Prima Primissima díjra jelölik. (Szerencsére nem rádióelnöknek; mert akkor Pető és Újhelyi puritán erkölcs szerint problémát okozna, hogy a kormánypártok mellett tesz markáns politikai nyilatkozatokat.)

Csányi nemrég Szabályok, erkölcs, média címmel írt dolgozatot konzervatív alapállásból is csupa helyeseltető megállapítással. „Szabálykövetés nélkül nincsen társadalom” – szögezte le, amittől minden vadliberális hátán feláll a szőr. Vannak írott szabályok, meg íratlanok, amelyek azonban nem statikusak, állandó átalakulásban vannak – erősítette meg hétköznapi tapasztalatainkat. Gondolatmenetét e helyütt nem idézném, csupán kiragadnék egy-egy találó kijelentést. „A siránkozás nem segíti a jó erkölcsök kialakítását, annál inkább a példamutatás, különösen az ismert politikusok, közszereplők által adott viselkedési minták, de minden egyes ember mintaadó.” Úgy van. „Különös jelentősége

van a médiának, mert a benne megjelenők, legyenek azok egyszerű emberek vagy közszereplők, viselkedési mintáikkal jelentősen befolyásolják a nézők, különösen a gyerekek szabálykövető viselkedésének kialakulását, mert a média mértéktelenül felnagyítja az egyes ember által szolgáltatott mintát. Ezért a közgondolkodás, a közérkölcös legfontosabb alakítója a média.” Igen, azért van annyi bajunk vele nekünk, etológiai konzervatívoknak is.

Ennyi helyeslés után azonban jöjjön némi kritika. Csányi példát hoz a média morális elfajulására, de véleményem szerint kissé mellényúl. „Az egyik kereskedelmi televízióban gyakran lehet látni egy rövid reklámfilm: egy szupermarketben egy csinos, kedves, fiatal hölgy próbál két doboz sört levenni a legfelső polcra. Nem éri el, és ekkor rámosolyog egy magas fiatalemberre, az visszamosolyog, odamegy, leveszi a dobozokat, már adná a lánynak, de rápillant a márkára, és úgy dönt: megtartja magának. A lány csalódott arca zárja a képsort.”

Talán önöknek is ismerős e jelenet. Legalábbis dupla fenekű reklámötletéről van szó: űz a médiaszakmai kíváncsiság, vajon mit hoz ki ebből a viselkedési felszín mögé látó etológus. Következtetése kiábrándító. „Valaki segítséget kér, látszólag megkapja, de a végső pillanatban a segítő saját érdekei felülkerekednek, és segítség helyett megalázza a segítséget kérőt. Rádásul egy férfi aláz meg egy nőt. Undorító, felháborító, erkölcstelen jelenet! Vajon van-e etikai bizottsága a reklámszövetségnek? És a kereskedelmi tévének? Miért kell eltűnnünk az elemi jó ízlés ilyen durva megsértését?” Figyelem: ezt nem valamelyik ultrakonzervatív hetilapba írta a kormánypárti szimpatizáns Csányi, hanem a szocialista napilapba. Reklámetikai bizottságért kiált, mintha legalábbis a csipszért egymást elgáncsoló nyugdíjasokról volna szó – miközben alapjaiban félreérti a jelenetet.

Szerencsés etológiai véletlen, hogy családban élek, s kamasz lányaim a Jó barátok című tengerentúli szappanopera hűséges nézői. Ezért tudom, hogy a szupermarketben sörért ágaskodó „csinos, kedves, fiatal hölgy” nem akárki, hanem e sorozat sztárja: Jennifer Aniston. (Ha így sem kolompol semmi, akkor ő a bakfisok ikonjának, Brad Pittnek a neje.) Nem ízlésficamról van tehát szó a szkeccsbéli fiatalember esetében, hanem szimbolikus választásról: az elérhető sört választja az elérhetetlen idollal szemben. Tisztán kereskedelmi üzenet ugyan, de szellemes. Még szabálykövető jó barátok között is...

(Magyar Nemzet, 2004. december 16.)

MÉREG

Viktor Jusczenkónak állítólag már az izraeli vízuma is megvan, hogy az ottani világhíres plasztikai sebészekkel átszabassa az arcát. Az ukrán ellenzéki elnökjelöltnek merőben mások az indítékai, mint a hazai bulvártélevíziózás legújabb importált szörnyszülöttje, a Nagy alakítás civil hőseinek: nem szebb ember akar lenni, hanem emberi módon szeretne kinézni. Hogy most nem így néz ki, annak egy dioxin nevezetű körmönfont vegyület az oka, amit a kijevei titkosszolgálat kevert a levesébe. Hogy számításuk majdnem bevált, ahhoz beszédes adalék e sorok írójának első, meggondolatlan reakciója is, midőn értetlenségének adott hangot: miként választhattak az ukrán demokraták egy ilyen terheltségekről valló, leharcolt arcot elnökjelöltjüknek. Sem vizuális tájékozatlanságom nem ment fel az előítéletesség vádja alól (fogalmam sem volt a korábbi fizimiskáról), sem az, hogy hitem szerint más esetben reflexből elutasítom az előítéletességet, amely törvényszerűen elfátyolozza a tisztánlátást, s ezzel akadályoz választott hivatásom gyakorlásában. De megtakaríthatjuk-e egy ilyesfajta fiaskó miatt, hogy ne próbáljunk meg behelyezkedni a méregkeverők gondolatvilágába?

Első közelítésben a narancsos Jusczenko végtelenül naiv politikus. Miként gondolhatta, hogy büntetlenül elmehet ebédelni kipróbált titkosszolgálati vezetőkhöz? Miben bízott? Talán abban, hogy a szolgálatok – legendás szimatuknak engedelmeskedve – mindig időben átállnak a győztes oldalára? S miért gondolta, hogy az illető urak tartózkodnak a részvételtől a győztes kijelölésében? Második közelítésben viszont azt gondolhatjuk: lám, Jusczenko maga a rendszerhiba egy posztszovjet struktúrában. Vakon bízott a választók demokráciájának királycsináló erejében, s paradox módon épp a diktatúra mérge segítheti győzelemre. De vajon egy ilyen primitív összeesküvési kísérlet kizárhatja-e a némileg bonyolultabb, ravaszkasabb összeesküvési kísérleteket?

Tegyük fel: Jusczenko és az őt támogatók felmérték, hogy az ukrán választók többsége körében jelöltjüknek nem terem babér. Rá kell hát segíteni – gondolhatták. Egy ekkora országban talán elégtelen a belgrádi mintájú tüntetési forradalom, és talán kevés a szláv sztármodellekre emlékeztető ellenzéki vezetőnő, Tyimosenko médiabája is. Hiába jó svádájú maga Jusczenko is (vagy volt az még a nyáron), mindez együttesen is bajosan elég az üdvösséghez. Ron Werber imázsátszabó zsenije is csődöt mondana, ha nincs a projektben némi csavar.

És lett csavar. Azt én meg nem mondom, hogy tudatosan vagy a nyugati típusú média számára égből hullott mannaként, váratlan ajándék gyanánt-e. Egy jóképű Jusczenkoért sátortáborozni Kijev centrumában jópofa dolog – egy méregtől rovátkált arcúért maga a rémromantika, a gótikus regény, a jobb sorsra érdemes Quasimodo sorsa fölött érzett borzongás. Produálja ezt a kifogyhatatlan fantáziájú – Kennedyt és Lennont lelövő, Ceausescut kivégző,

Orbán Viktort hipotetikusán lebérgyilkoló – élet magától, vagy profi piárműhelyeknek kell megszülniük izzadságos munkával?

De ha már egyszer – így vagy úgy – megszületett, belép a valóság elemek sorába. Ha nem hittünk volna a tárgyalni hívott ellenlábasok székeire erősített radioaktív, rákkeltő pakkok létezésében, most szembesülhetünk a nagyon is létező dioxinnal. Ami színtelen-szagtalan, gyanútlanul bekanalazzuk az ingyenc szusival, s már át is lépte bennünk a határérték hatezerszeresét: torzul az arcunk, elerőtlenedik a lelkünk, s ha az izraeli bravúrplasztika helyre is hozza a médiakirakatot, átigazított bőrünk mögött ott marad a soha ki nem ürülő mérge, a kiirthatatlan rák...

(Magyar Nemzet, 2004. december 23.)

MAGYAR VAGYOK

Közeleg az új év, a naptárba zárt idő meg költészetünk újjászületésnapja: Petőfit olvasgatok. Vannak ennél szociálliberálisán korrektebb időtöltések is (például konzervbeszélgetéseket bámulni kérészéletű politikusokkal és más nyilvános személyekkel a nemzeti képernyőn), de az ember ússzon néha szemben az árral. A delikát szellemi izgalmak érdekében gondoljuk el, hogy olvasgatásunk nem holmi haszontalan intellektuális időmúlás, hanem jól fizetett misszió: képzeljük magunkat egy elvhű kormánypárti kultúrpolitikus bőrébe. Vegyük például a mi pánszláv (szerb és szlovák) Petőfink tudományos igényű önvallomását 1847 februárjából. Büszke baloldali alapállásból már a vers címe is maga az égetnivaló sovinizmus: Magyar vagyok.

„Magyar vagyok. Legszebb ország hazám / Az öt világrész nagy területén.” Mi ez a kultúrgóg, ez a szűklátókörűség? Mit tudhatott ez a kis Petrovics fiú az öt kontinens szépségeiből, ha még a tengert sem igen látta? „Egy kis világ maga. Nincs annyi szám, / Ahány a szépség gazdag kebelén.” Nacionalizmus, bezárkózás. Extra Hungariam non est vita. Pfuj, pfuj. „Van rajta bér, amely tekintetet vét / A Kaszpi-tenger habjain is túl, / És rónasága, mintha a föld végét / Keresné, olyan messze-messze nyúl.” No, hát azóta a róna maradt, a bér ugrott. Merjünk kicsik lenni! Vagy „adjátok vissza a hegyeimet”? Burkolt irredentizmus, mi?

„Magyar vagyok. Természetem komoly, / Mint hegedűnk első hangjai; / Ajkamra fel-felröppen a mosoly, / De nevetésem ritkán hallani.” Már megint ez az önfényezés! Sírva vigadás, búsmagyarkodás. Komolyan: nekünk Mohács kell? „Ha az öröm legjobban festi képem: / Magas kedvemben sírva fakadok; / De arcom víg a bánat idejében, / Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.” Szóval elbagatellizáljuk a problémákat, mi? Remek kis országimázs: taknyunk-nyálunk egybefolyik...

„Magyar vagyok. Büszkén tekintek át / A múltnak tengerén, ahol szemem / Egekbe nyúló kősziklákat lát, / Nagy tetteidet, bajnok nemzetem.” Arról volt szó, hogy a büszkeség baloldali erény, nem? Ez meg természetlen múltba révedés, hamis történelmi tudattal. „Európa színpadán mi is játszottunk, / S mienk nem volt a legkisebb szerep; / Úgy rettegé a föld kirántott kardunk, / Mint a villámot éjjel a gyerek.” Szép, szép. A nacionalizmus mint a családon belüli erőszak lelki kivetülése. Dicső múlt, középhatalmi álmok, fegyvermánia: szerencsére a sorhonvédséget már eltöröltük.

„Magyar vagyok. Mi mostan a magyar? / Holt dicsőség halvány kísértete; / Fölföltűnik s lebúvik nagy hamar / Ha vert az óra, odva mélyibe.” Már megint ez a múltba fordulás... „Hogy hallgatunk! A második szomszédig / Alighogy küldjük életünk neszét, / S saját testvérink, kik reánk készítik / A gyász s gyalázat fekete mezét.” Tessék mondani: európai tempó a szektorsemleges lírába csempészni a kettős állampolgárság népszavazási propagandáját?

„Magyar vagyok. S arcom szégyenben ég, / Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok!” Nagyon helyes. Hogy mást ne mondjunk: holokauszt. „Itt minálunk nem is hajnallik még, / Holott máshol már a nap úgy ragyog.” Na jó, a globalizmus áldásaira a periférián még várni kell türelemmel. „De semmi kincsért s hírért a világon / El nem hagynám én szülőföldemet, / Mert szeretem, hön szeretem, imádom / Gyalázatában is nemzetemet!” No, ebből az előző két sor a Szülőföldprogram propagandájában felhasználható; a záró sorok indulatos kifakadását meg felejtjük el, mert árt a nyugodt kormányzati munkának. Egyáltalán: belefér ez az avítas Petőfi a bolognai folyamatba? Nem kéne elsumákolni a kétszintű érettségire való átálláskor?

(Magyar Nemzet, 2004. december 31.)

HÁBORÚS BŰNÖK

A komoly szakmai szervezet levelet kapott az új év első napjaiban. Egyik tagjuk negyven év után bejelentette kilépési szándékát. „Nem kívánok egy olyan szervezetnek a tagja lenni, amelyik egy nyilas háborús bűnöstől, Wass Alberttől vett idézettel kíván kellemes karácsonyt” – írta. Egy kényes szakember, akinek önbecsülésébe lazán belefért a munkásörködés, lenyilasozza és – visszhangozva a román szociálnacionalizmus vádjait – háborús bűnösnek bélyegzi egy jelentős írónkat. Kicsit kiélezve: a munkásör hitelt ad a vasgárdista logikának.

Wass Albert erdélyi grófnak született, birtokuk központja Vasasszentgotthárdon volt. A Trianon utáni Romániában a tőlük elkobzott területet egyrészt az ortodox egyháznak adták, másrészt szétosztották az újonnan betelepített románok között. A bécsi döntés

után az új határt úgy rajzolták meg, hogy az Wassék otthonától néhány kilométerre délre húzódott. A magyar csapatok 1940. szeptember 11-én négy vendégszobájukat foglalták le főhadiszállásnak. Az író 1979-es floridai önéletrajza szerint: „Távollétem idején a határőrök elfogtak négy személyt, akik az erdőn keresztül törvénytelenül próbáltak átjutni a határon. Aznap éjjelre a házukba vitték őket, ahová Pakuts kapitány, a biztonsági tiszt be volt szállásolva, az ő parancsára a foglyokat a megyeszékhelyre kellett volna szállítani további kihallgatások végett. Tudomásomra jutott, hogy körülbelül hét kilométerre Vasasszentgotthárdtól, a Cege-tó másik végénél a foglyok szökni próbáltak a mocsáron keresztül, mire a katonák agyonlőtték őket.”

Az író a háború végétől nyugati emigrációban volt: a sztálini hatóság megbocsáthatatlannak tartotta az angolszász orientációjú kiugrási kísérletben játszott szerepét. Csak évekkel később, hallomásból tudta meg, hogy őt és apját, Wass Endrét a kolozsvári népbíróság 1946-ban távollétükben felbujtókként halálra ítélte. Wass Albertet, aki ott-hon se volt az eset idején, a biztonság kedvéért tizenegy omboztelkei román lakos erőszakos halálával kapcsolatban is elítélték, szintén felbujtóként. (E vádpontokról még a hozzátartozók se tudtak.)

Bő két hét elegendőnek bizonyult a népbíróság számára, hogy hatvanhárom vádlott fölött ítélezzék. Wassék a vádirat listáján halálos ítéletükkel hátulról előre kerültek. Ez nem is csoda: „mellékesen” elvehették tőlük az egész birtokot. Wass Albertet csakis tanúvallomások alapján ítélték el, ám a lövöldözések pillanatában egyetlen „szemtanú” sem tartózkodott a tetthelyeken. A sebtében összeállított okiratban nemcsak a magyar vádlottak nevét írták hibásan, de a román nevekénél is vétettek. Az omboztelkei áldozatok megjelölésekor a felsorolásban tizenkét személy neve szerepel, ám a számszerű összegezésnél már csak tizenegy.

A koncepciók per el is felejtődött volna, ha Wass Albert az Egyesült Államokban nem válik a Ceausescu-rendszer egyik legismertebb és legkövetkezetesebb bírálójává. Bukarest fel is jelentette a Simon Wiesenthal Központnál (a vasasszentgotthárdi áldozatok közül két lány zsidó származású volt), Wiesenthalék meg az amerikai igazságügyi minisztériumnál. Wass egyetemi kollégája, Merdinger professzor utazott Romániába a kompromittáló dokumentumokért, amelyek angol fordítását személyesen a diktátor feleségétől, Elenától (!) vette át, majd hazatérése után a floridai újságokban publikálta őket. Ám hitelt érdemlő bizonyítékok hiányában felfüggesztették az amerikai vizsgálatot.

„Az életem mindig is nyitott könyv volt. Az most is, és az lesz a jövőben is” – írta Wass naivan. De hiába nyitott könyv egy élet, ha komoly (munkásőr) szakemberek nem tudnak olvasni belőle...

(Magyar Nemzet, 2005. január 6.)

SZOCIÁLIS ÉRZÉK

Még a sokat próbált Szekeres Imre is pironkodott a tévében, hogy a holokauszton viccelődő, fiktív Fibisz-alapszerveket gründoló ifjúsocialista, Zuschlag János érkezett-nek látta az időt arra, hogy elutazzék rekreálódni a cunami sújtotta Indiai-óceánra. Mikor, ha nem most? Az árak nyilván nagyot zuhantak, a kínálat felülmúlja a keresletet, olcsóbbak a hús koktélok és a forró lányok, akik a nagy fehér főnök minden kívánságát önzetlenül lesik, s ha résen van a haladó fiatal, még a világ minden szegletéből áradó segélyek szétosztásába is tevékenyen beszállhat. Ez már a globális piac kora, amikor (miként annyit énekeltük párás szemmel a tegeződős kongresszusokon) nemzetközivé lett a világ – hát ezt akartuk, nem? Nevezzük a gesztust saját használatra szociális érzéknek, ami ugyebár a legfőbb baloldali érték.

Erre föl Szekeres pironkodik. Talán azért, mert ő már nem olyan ifjú szocialista, s kezd rájönni, amire mozgalmi főnöke, Hiller István nem: nem elég kidobni a fékezhetetlen nyelvű és vérű posztkiszest a varsói gyorsból – munkássága hosszan kísértheti majd a nagyobbik kormánypártot. Sőt e sokirányú ténykedés legzamatosabb gyümölcsei – ismerve a bírósági ügyek nem éppen kurta hazai futamidejét – talán éppen a választási kampányban fognak beérni. Az öreg (vörös) róka feltehetőleg abba is belegondolt: ha bírósági papír lesz arról, hogy az ifjúsocialista mozgalom afféle Patyomkin-falu, s kiderül, hogy a tetszetős médiadíszletek mögött (midőn Újhelyi István tart izzó hangú eligazítást pár tucat ifjúkarrieristának) voltaképpen nem is nagyon van tagság – az MSZP sokat sulykolt megifjodási imázsa is összeroskad. Lehet, hogy pártunk és kormányunk vezetői már 1956 után születtek (nyilván ezért tegeznek le csuklás nélkül a szobornyugalmú Nagy Imrét, aki találkozott már dörzsöltebb csúsztatásokkal is), de a párttagság zöme mégiscsak a masszív kádárizmuson szocializálódott. Hogy lehet így eladni azt a marketingszöveget, hogy ők a modern jövő letéteményesei? (Pláne, hogy a posztmodern után megint a modern jön. Ha a választók nagyobb számban tudnának latinul, jó nagyot röhögnének.)

Itt van tehát a puccsoló csodatandem, amely roppant büszke és lendületes, s a sokadszori gázáremelést padlógázzal akarja semlegesíteni. Szociális érzékük fejlett: még véletlenül se mennek Thaiföldre cunami után, mint Medgyessy konspiratív módon (retusálható családi fotókat hátrahagyva az olcsójános bulvársajtónak) bizonyára megtette volna, ha már megvan a repülőjegy. Hiller a szolidaritási nagyhéten inkább Izraelbe siet tárgyalni (ott nincs szökőár), Gyurcsány meg Ausztriába síelni (ami Kovács László brüsszeli emigrációja óta újfent nem erkölcstelen). Csak ez a zöldfülű Zuschlag lóg ki a sorból – ő bezzeg arra röpköd, amerre a szíve röpteti.

Persze az egész okirat-hamisítási ügy bagatellizálható azzal, hogy ifjúsági szekció, majd beletanulnak – csakhogy az ifjúságukat elhagyott szocik politikai kultúrája is

hasonlatos: hol romákat léptetnek be papíron távol a Köztársaság tértől, hol élelmi-szerutalványok miatt kell falból visszalépnie a korábban már tönkrevert jelöltjüknek. Eddig mindig kimosták magukat – a Zuschlag-per esetleg megfordíthatja a tendenciát. S ha a gyalogok elesnek, sor kerülhet a tisztekre meg a virtuóz módon lízingelő, off-shore bajnokként adózó, sportminiszterként minden látszat szerint ingatlanpanamázó vezérre is. Nem lesz az a szervilis tévéshow, amely kihúzná a slamasztikából – hacsak törvényileg érintetlenné nem teszi magát, mint Berlusconi. Lehet, hogy ez a baljós szociális előérzők látszott Szekeres piruló arcán?

(*Magyar Nemzet*, 2005. január 13.)

KÍVÁNCSI UFÓ MAGYARORSZÁGON

Ha egy kíváncsi ufó netán Budapestre csöppen, s kozmogenetikailag kódolt mazochiz-mussal a demokratikus közélet iránt kezd érdeklődni, bizonyára záros határidőn belül megzavarodnak bioelektronikus áramkörei. Azt mondják például neki: ez a kamaszkodó köztársaság a kétpárti berendezkedés felé halad. Ezt a statisztika ismeretében eléggé bajos volna cáfolni, bár érthető módon a parlamentileg még létező kis pártok a tétel tagadásában, míg a nagyok a tétel bizonyításában érdekeltek. Erre a mi naiv ufóknak azt olvassa a nagyobbik kormánypárt központi orgánumban egy filozófusként bemutatkozó propagandistától, hogy „odaát” nagy ám a baj: diktatőrikus a szisztéma, Orbán vezéren kívül egyszerűen nincsenek más politikusok, belső vitának és kritikának helye nincs. (Az ufó olyan bonyolult földi neveket, hogy Népszabadság meg Tamás Gáspár Miklós, egyszerűen képtelen megjegyezni; s valljuk be, intergalaktikus méretekben nem is érdemes. Nem is szólva Gyurcsányról: ez a szó némelyik ufó nyelvjárásban akár lefordíthatatlan malackodást is jelenthet.)

Az ufó – aki az összejátszott felvilágosult abszolutizmus eltökélt híve, de ezt érthető óvatosságból nem mondja a fejlődés alacsonyabb grádicsán botladozó bennszülötteknek – ezen a kategorikus, kinyilatkoztatásszerű megállapításon elhűl egy kicsit, de aztán vizsgálódni kezd. Megjelent a pártlapban a háromnevű bölcselő episztolója szombaton, hogy a Fidesz nevű ellentengerjárón nincs belső kritika. Következő szerdán meg ugyanebben a nagy múltú, egyszer már át is keresztelt pártlapban megjelent egy bőséges idézetcsokor egy Malgot István nevű földlakó cikkét szemlélve, Orbánt belülről bírálják címmel. Ez a hivatkozott Malgot-cikk viszont előző pénteken látott napvilágot. Összefoglalva: szombaton megírták, hogy nincs belső kritika; miközben hosszan mazsoláztak a pénteki belső kritikából. További ufófejtőzésre szolgáltat okot, hogy bár a bíráló hetilap meg a bírált párt neve lényegében egybeesik (Szövetség), az ellenlábas szerkesztők szerint pedig a kettőt egy olyan polgári kör köti össze, melynek Orbán és

Malgot is tagja; miként lehet ezzel az Orbán vezette Fidesz antidemokratikus voltát illusztrálni? (Különösképpen, ha az égi ügynök összeveti ezt az MSZP nevezetű tengerjáró első emberének, Hiller kapitánynak az alapvetésével: „Támogass vagy hallgass!”) Ufónkat ez a szlogen alighanem az abszolutizmus felvilágosulatlan szakaszára emlékeztetné.) A csillagok vándora mindebből feltehetőleg azt a következtetést vonná le, hogy a Népszabadság nevű hajónaplót nem annyira az igazság (néhány csillagködben alkalmazott terminussal: a rögválóság) érdekli, hanem az ellenfél navigációs rendszerének összezavarása. Fel is vési naplóként szolgáló kozmikus kótáblájára: az embert a hazudozás tette emberre.

Ehhez képest már maga a rekonstruált őskáosz, ha az ufó még tévét is néz. Természetesen a közszolgálatit, mert a hivatalos álláspont érdekli. S mit lát? A háromnevű bölcselet (az Alfa Centaurin találóan bulvárfilozófusnak mondanák) beinvitálják az úgynevezett Keresztútba, s három újságírónak mondott statisztá – akik szemlátomást a semmilyen hatalmat nem birtokló Orbán vezérben látják a hatalomgyakorlás minden bajának fő okozóját – úgy kérdegeti őt, mintha politikus volna. Ez lenne a kék bolygón a közszolgálat? – csodálkozik a naiv ufó, és elégedetten csettint a csápjaival: már előre élvezi, amint a Nap-keltében sorra keresztútba veszik a filozófusokat Molnár Tamástól Vajda Mihályig.

Miért van mégis olyan érzésem: ufók sem kellenek hozzá, hogy egy háromdimenziós sci-fiben éljünk Magyarországon?

(*Magyar Nemzet*, 2005. január 20.)

ATIORSZAGOTOK.HU

Szörföl az ember gyanútlanul a világhálón, s úgy hiszi, már semmi sem tudja meglepni – de csalatkoznia kell. Rátéved például egy magát liberálisként meghatározó párt (az úgynevezett SZDSZ) honlapjára, amely nyilván nagyon nagy bajban lehet, mert – fennnen hirdetett elvei ellenére, hogy az egyén adataihoz nincs közük kíváncsiskodó illetékteleneknek – a két nagy párt mintájára a médiát kiiktató személyes választói adatbázis építésébe fogott. S hogy legyen kedvük önként átadni elérhetőségüket, bizalmas adataikat a virtuális szavazópolgároknak, a honlapgazdák a játékos kérdőív mézesmadzagját is bevetették, a végtelenül szellemes azenorszagom.hu fantázianéven futtatva. Mindenki letesztelheti az igenek és nemek alapján, hogy elvben (azaz a Gizella utcai dogmák szerint) mennyire liberális. Aki meggyőzően az, elérve és túlszárnyalva egy ideális szintet, azt 2006-ban – mint rendíthetetlen SZDSZ-fant – szelíd erőszakkal fülön fogja majd egy szabad madaras liberálkommandó, s a szabadságjogok meg a voksmaximalizálás nevében kérlelhetetlenül odavonszolja az urnákhoz. Ez amúgy tökéletesen alkotmányos

megoldás, csupán liberális lobogó alatt fölöttébb visszatetsző: olyan, mintha mindenki alanyi jogon liberális erkölcsi bizonyítványt kapna, aki üvegsebűbb, mint a terepjárós Demszky vagy a szőlőmágnás Wekler.

Mindez csak a szokásos színvonal, beleértve az ócska ideológiai provokációkat is. E zsákutcás liberális akkor él igazán, ha lemucsaihatja másokat, aki ízlésből nem szavaz rájuk, s ezért aztán soha nem is lehet kanonizált liberális. De legalább a tételsor volna értelmes és ellentmondásmentes! Hol van az megírva, hogy a liberalizmus üti a formállogikát? De vegyünk konkrét példákat. „Magyarország keresztény állam.” Igen vagy nem? Természetesen nem, mert keresztény állam csak egy van (a Vatikán), miként zsidó állam is (Izrael). Igaz, évszázadokon át keresztény állam volt, s az is Magyarország. A vallások közül viszont ma is a kereszténység a domináns. Miért nincs olyan választható állítás a liberális semlegesség jegyében, hogy „Magyarország mohamedán állam” vagy „Magyarország sintoista állam”? S hová húzzam az ikszet, ha Magyarország szerintem köztársaság?

„A nők életében a karrier csak a család után következhet.” Hol? Az ábécében? S a férfiak életében (nemi egyenjogúság!) hol következhet? Mi van akkor, ha az a véleményem, hogy a karrier a család mellett következhet, de semmiképp sem előtte? S hová álljon az a balga, akit a család karrierérzettel tölt el?

„Az azonos nemű párok is fogadhassanak örökbe gyereket.” Tegyük fel, hogy azt mondom: igen, fogadhassanak. De aztán odaérek: „Válás után a gyereknek mindig jobb helye van az anyánál.” Most itt mit ikszeljek? Itt van az örökbe fogadott lurkónk két szerető apukával, akik csak egymást utálták meg időközben, a kissrácot ellenben változatlanul imádják – honnan kerítsünk most egy béranyát, akinél maradhat vagy nem maradhat a gyerek? De az örökbefogadó, ám válófélben lévő lesbikus párok is tanácsaltanak. Jó, jó, maradjon vagy ne maradjon válás után a gyerek az anyánál – no de melyiknél? Álljanak be a liberális kaukázusi krétakörbe? „Az értelmetlen szenvedés ellentétes az emberi méltósággal.” Az értelmes szenvedés nem? Ha a tesztírók értelmetlen szellemi szenvedést okoztak nekem, beperelhetem őket emberi méltóságom megsértéséért? Szerencsére segít a dilemmát eldönteni a legblödebb liberális parancsolat: „A szemetelés legyen bűncselekmény.” Ebben benne vagyok, de a szellemi szemetelésre is terjeszszük ki ezt a tilalmat, beleértve az ilyesféle kérdőíveket is...

(Magyar Nemzet, 2005. január 27.)

CSOÓRI 75

A debreceni egyetem aulájában hallottam először beszélni. Még élt és virult Kádár János, még Grósz Károly volt hatalmon, de a levegőben már ott vibrált a feltartóztathatatlan demokratikus fehérterror. A hatalmas aulába több százan értek be, de csak ritkán telt meg a terem: ha Pozsgay Imre celebrált országos tanévnyitót, az akkori Bródy János tartott koncertet, vagy Cseh Tamás énekelt hátborzongatóan Csengey Dénes világhíres dalait. Csoóri Sándor más volt. Más, minden addigihoz képest. Jőmagam az azóta is felülmúlhatatlan esszé, a Tenger és diólevél szerzője kedvéért zárandokoltam el az egyetemi aulába, de politikust találtam ott. Addig csupán politikusnak látszó tárgyakkal volt dolgom. Egyszerűen, világosan, ízesen, lélekűdítően beszélt. Nyomdakészen olyan sorskérdésekről, melyek akkoriban még nem tűrték a nyomdafestéket. Talán mégsem reménytelen minden – gondoltuk néhány százan ott, a súlyosan ünnepélyes csendben. A logika legyőzheti az irracionalitást, a bátorság a hazugságot. Azon az estén sejtettem meg, hogy még az én életemben megváltozhat a rendszer.

Csoóri akkor már feledhetetlen filmek szerzője, no meg költő volt – nem is akármilyen. Szerintem hamisítatlan modern költő. Finnországban ezt pontosabban tudták, mint idehaza. Itthon az esztétikai ítéleteket olyan mértékben átszínezik a politikai előítéletek, hogy jószerivel azt sem tudjuk: mi minden rejlik a nemzeti kincsestárban.

Csoóri modernsége a diktatúrában nem illett az ostoba népi- urbánus képletbe, amit egy helyi érdekű kommunista Goebbels tartott életben csalafinta eszközökkel. Csoóriból Illyés-pótlékot akart, pedig Csoóri Csoóri volt. Talán nem akkora írói formátum, de megtalálta a maga rendszerváltó ideje. Veszedelmesebbnek tartották – és méltán. Csoóri modernségét a kicsinyesen marakodó demokrácia sem volt képes a maga európai léptékében méltányolni. A csőllátásban szenvedő, kulturális kirekesztősdiben gondolkodó kanonizáló és tematizáló iparosok szemében ő nem lehetett a rendszer szerves része (mert akkor el kellett volna ismerniük a rendszerben elfoglalt előkelő helyét); lett hát belőle magasba tartható rendszerhiba. Népvézernek születik-e valaki, vagy azzá lesz? Én az utóbbira voksolok. Csoóri megfelelt a kihívásnak. Nélküle nem (vagy nem így) szerveződött volna meg az első hazai modern népi mozgalom, a Demokrata Fórum. Ami utána jött, a néppárt, az már inkább másoké. Talán mert nem izgatta szenvedélyesen a hatalom. A tárgyalásos forradalmat már a politika technokratái menedzseltek. Csoórinak mégis voltak, lehettek még nagy pillanatai. A magyarok világtalálkozója. Az emelkedett mozzanat, midőn megszületett a Duna Televízió, aminél nem történt pozitívabb dolog a rendszerváltozás óta a szakmailag és morálisan lerongyolódott honi közmédiában. Sokakat irritált a történelmi formátum. Folyóirat-demokratának csúfolták azokat, akiknek csak szamizdatdemokrataságra futotta. Fogást kerestek és találtak rajta. Azok nevezték hiteltelennek, akik együtt írták vele az első Hitelt.

Olyanok kiáltottak rá Feszítsd meg!-et, akik konszolidált szellemi viszonyok között a saruszíját sem volnának méltók megoldani. Talán sikerrel jártak, de a posztmodern stílusdiktatúrával dacoló versek reneszánszát nem akadályozhatták meg, az áradó esszéket nem teheték semmissé. Lassan barátkozhatnak a gondolatlalt: a Tenger és diólevél szerzője alighanem halhatatlan.

Éltesse az Isten a 75 éves Csoóri Sándort!

(*Magyar Nemzet*, 2005. február 3.)

ADÓSZEDŐK VÉGNAPJAI?

Helytállónak bizonyult a Magyar Nemzet exkluzív értesülése: Király István György távozik az APEH éléről. Mégpedig (ha hihetünk a pénzügyi tárca sajtóközleményének) önként, miután eredménytelenül konzultált a pénzügyminiszterrel. A hivatalvezető lemondását Draskovics Tibor sietett rögvést elfogadni, mondván, hogy „szem előtt tartva az adófizetők érdekét, határozottabb, dinamikusabb, rugalmasabb, a változó körülményekre gyorsan reagáló ellenőrzési tevékenységre van szükség, s ez megköveteli a hivatali vezetés megújulását is”.

Ezek szerint kormányzati szemszögből Király István György vezetői stílusa nem volt elég határozott, dinamikus s főként rugalmas. Régebben még az volt, de változtak a körülmények. Régebben Király zokszó nélkül lemásolta és átadta a szocialista–szabad demokrata kormánynak az összes magyarországi adózó összes bizalmas adatát: ezért a rugalmas eljárásért a nyugati világ bármely jogállamában életfogytiglan nem volna gondja szállásra és étkezésre. Igaz, nem egyedül volt ilyen végtelenül lojális a főhivatalnoki karból: a PSZÁF kivételével egyetlen adatmásolásra felszólított szervezet sem szegült el-lene a törvénytörő utasításnak. (Az illojális, rugalmatlan, ám az alkotmány szellemében eljáró Szász Károly sorsa ismeretes: seprőnyéllel nem lehetett kiakolbólítani hivatalából; erőből átvitt, antidemokratikus törvénymódosítással igen.) A nyugati világban példátlan adatvédelmi botrányt lényegében eltussolta a lojális média, az adófizetők milliói pedig birkamód vették tudomásul a kádári idők tovább élő módszereit. Az akció jogi következmények nélkül maradása (a másolt adatok állítólagos megsemmisítése nem tekinthető annak) különösen felháborító azok után, hogy a balsajtó hoszszú hónapokig cikkezett az Orbán-kormány alatti állítólagos „hoszszú bájtók éjszakájáról”, amelyről a hivatalos vizsgálat kiderítette, hogy nem létezett, a vádak által feltételezett tranzakció technikailag kivitelezhetetlen, a Népszabadság és társai hazugságban maradtak.

Király István Györgyért tehát rendes, alkotmányos alapon álló adófizető polgár nem ejt könnyet. Éhen biztosan nem fog halni, hiszen Draskovics „továbbra is számít munkájára, bár arról, hogy a volt elnök hol folytatja tevékenységét, később születik döntés”.

(Ő Bács-Kiskunból érkezett az APEH élére, az utódja Szabolcs-Szatmár-Beregből.) Király nem észlelte, hogy tényleg megváltoztak a körülmények: Medgyessy Péter meg László Csaba a pénzügyi kormányzás sajátos értelmezésében csupán szoft verzió volt, míg Gyurcsány Ferenc és Draskovics Tibor a hard változat. A lemondásra kényszerült APEH-elnök például úgy vélte: korábban bizonyította lojalitását, így eredményesen emelhet szót embereiért, az egyszerű adószedőkért. Erre volt is oka: Draskovics még decemberben bejelentette, hogy az APEH dolgozói a törvényben szereplő maximum kéthavi prémium helyett csupán kétheti jutalmat kaphatnak. Az indoklásban az szerepelt: bár alapvetően megfelelőnek tartja a hivatal dolgozóinak munkáját, a jövőben lényegesen többet vár az apparátustól és a vezetéstől.

Ez a rossz miniszteri döntés vezetett most kenyértöréshez. Adószedőnek lenni alaptörvényen sem népszerű foglalkozás – de ha az irreális adóbevételi elvárások miatt nem a kormány gyakorol önkritikát, hanem a hivatalt bünteti, érthető a lázongó hangulat. Ráadásul Király ügyesen visszadobta a labdát Draskovicsnak a költségvetési büvészmutatvány céljait szolgáló botrányban, amely a jogos áfa-visszatérítések befagyasztásával akarta kozmetikázni a szörnyű államháztartási statisztikát. Az adóhivatalnokok jelenleg annyira utálják a pénzügyminisztert, hogy már az ügyfelek előtt sem csinálnak titkot belőle – sőt előfordul, hogy ők látják el az adófizetőket legális adókönyvtől tanácsokkal. Mindez nem azt mutatja, hogy az adószedők végnapjai következzenek. De Draskovics miniszteri jövőjéért nem adnék egy lyukas garast.

(Magyar Nemzet, 2005. február 17.)

HA A KÖLTŐ JOBBRA TÉR

Finisébe érkezett a József Attila-centenárium, sokasodnak a visszatekintések. Ahány emlékezés, annyiféle. Jól is van ez így: aki közkinccse egy nemzeti kultúrának, egyben szabad szellemi préda is. Így volt ez a kritikai szabadság már a költő életében is – igaz, nem is tellett túl sok öröme a kéretlen kommentátorokban. Németh László értetlen kritikája a Nyugatban közhelyszámra megy – de támadták poétánkat balról, saját vonalas elvtársai irányából is. A kedvencem ezek közül Garai János versben megfogalmazott bolsevik bírálata – szerzőjének nevét, ha nem éppen József Attilát szapulja annak idején, mára a megérdemelt feledés jótékony pora lepné.

Garai a Monddd, mit érlel... című ismert költemény parafrázisára tesz gyarló kísérletet, meg sem közelítve az eredeti nívót, ám a sokatmondó Ha a költő jobbra tér címet biggyesztve zöngeménye fölébe. Az ilyesmi olvastán óhatatlanul bizseregni kezd az ember háta meg a tenyere. Az opus keletkezési dátuma 1934 – azaz József Attila még harmincéves sincs, s máris jobboldali elhajlással vádolják. Nem mindennapi fegyvertény!

Az ajánlás: „József Attilának küldöm azok nevében, akik itt maradtunk.” Itt, azaz – gondolom – a hithű baloldalon. „Mondd, mit érlel annak sorsa, / akivel egyszer megesezt, / egy verse homlokára írta: „Tőke s fasizmus jegyesek”, / hatalmat, húst a dolgozóknak / követel s vasban osztályharcot, / strófákra boncolja Engelst / és rímekbe foglalja Marxot...” Ez tehát az idilli állapot, a helyes politikai kiindulópont. A vasba öltözött osztályharc nyilván enyhe költői túlzás, Engels strófásítása és Marx megírmelése ugyancsak, de kicsire ne adjunk. A szociális érzéket viszont már akkor is lezseren azonosították az antifasizmussal, pedig Molotov és Ribbentrop tollaiba még le sem gyártották a tintát.

„Mondd, mit érlel ennek sorsa, / ha balról egy nap jobbra tér, / mert rájött arra, hogy a készpénz / az osztályharcnál többet ér / s harcolni szép, de élni jó / (józan előtt ez nem vitás) / és felbecsülhetetlenebb / mindennél a – legalitás?” Itt ugrik a majom a vízbe! Egy költő – ha kommunista – maradjon illegalitásban. De ha mégis arra a következtetésre jutna, hogy a készpénz és az osztályharc közötti hierarchia nem kőbe véssett reláció, legalább gazdagabbak lettünk egy életbölcselettel. Vajon igaz az ellenkezője is: harcolni jó, de élni szép? Kérdés, persze, miféle harcos az, aki harmadnapja nem ehét (se sokat, se keveset)?

De már jön is az elburzsoásodás főbűne: „Mondd, mit érlel annak sorsa, / ki Kosztolányért (sic!) lelkesül, / habár a tőkét döntögette / pár év előtt még jelesül, / ki előtt már csak líra számít, / fanyargós nyáltól duzzadó, / ha vers – így szól – hát hadd legyen szép, / s ne forrongásra izgató?” Hát mi tagadás, Désiré meg a világforradalom, az két különböző dolog. A tőke és a líra szembeállítását meg csak az olaszok tudták elkerülni. Azt most ne firtassuk, milyen lehet a fanyargós nyál – a forrongásra izgatás viszont némely mai médiamunkás mentalitásával azonosítható.

Elhajlónknak már az elvtárs megszólítás sem jár ki: „Dalolj, dalolj, Attila szaktárs, / Hálóról, Fákról bús danát. / Húvös halomba gyűjtsd a pengőt / s fényesre nyald a burzsoát!” S vajon van mód még megtérésre a tékozló bűnösnek? Nem, nincsen: a korabeli kanonizáló nem ismer könyörületet. „Rossz perceidben hiába írnál / elvtárssal spēkelt, dühös sorokat: / egy osztályharcos pöcegödörben / megannyi versed elrohad.” És így is lett. Ott rohad megannyi vers az osztályharcos pöcegödörben. „József Attilának azok nevében, akik itt maradtak.”

Lám, így jár a költő, ha jobbra tér...

(Magyar Nemzet, 2005. március 10.)

BENNÜNK ÉLŐ TRIANON

Tekintélyes, jó kötésű, aranybetűs című könyvet hozott a posta. Látszik, hogy létrehozói olyan szellemi tárgynak szánják, aminek szerintük huzamosan ott a helye a családi könyvespolcokon. Koltay Gábor és munkatársai a filmváltozat után elkészítették a Velünk élő Trianon nyomtatott verzióját is. Jó volna vitázni róla minél szélesebb körben: méltatni erősségeit, vitatni a gyengéit. Egyikből is, másikból is akad bőséggel. A monumentális vállalkozás hézagpótló, tabutörő jellegét azonban bajos volna cáfolni. Az a gyanúm, hogy – miként a moziváltozattal és a tévésorozattal is történt – a cáfolatra ezúttal sem látunk majd érdemi kísérletet, csak a szokott, zsigerből való csapkodást. Figyelmen kívül hagyva a tényt, hogy Trianon nem csupán velünk, hanem bennünk él. Bennünk, mindannyiunkban.

Koltayt számos kritika érheti, s éri is. De ő legalább nem dugja a fejét a homokba: nem csinál úgy, mintha mindaz, amiben élünk, független volna a barbár országdarabolástól, a nemzet szétnyirbálásától. A maga részéről felmondta a dühítően szervilis történetírói konszenzust, amelyet előbb a hazug internacionalizmus, majd a félreértelmezett európai elvárások tápláltak: csak maradjon a status quo, csak ne bolygassuk a múltat. A történetírástól ez a nem bolygatás normális helyen és időben abszurd elvárás. Koltay talált is a történészszakmából komoly játszótársakat: ahogy látom, jobbról és balról egyaránt. Dokumentálta Romsics Ignác különvéleményét, a produkcióból való kihátrálását is – ez szintén rendben van. A nézetek, a hozzáállások szabadsága becses kincse egy demokráciának. Lehet patikamérlegen méricskélni, hová billen a serpenyő – ez viszont csak akkor méltányos, ha számtalan Trianon-értelmezés, megannyi hasonló produkció között jelöljük ki a helyét ennek a konkrét munkának. Viszonyítani azonban nincs mihez: Koltay jószerivel vetélytárs nélkül futballozhat a kihalt grunden.

Bírálatnak persze van helye. Például az én ízlésem szerint egy pusztán történelmi megközelítés hasznosabb volna. Az okok és okozatok csupasz logikájával, szépirodalmi körítés nélkül. A változó színvonalú versek és esszéreszletek egy másik műsort és antológiát kívánnának. Így egymásba csúszik a megvilágosító racionális érvelés és az olykor dagályosságba csapó indulat. Igaz, a műfajkeveredés is érthető: épp a tabujelleg miatt legtöbbször a vakmerő lírikusok mondták ki azt, amit a pragmatista tudósok elmulasztottak.

Ha a Velünk élő Trianon egyebet nem is érne el, mint hogy rákényszeríti az egész lapító magyar értelmiséget az igazságtalan és mindennemű kárpótlás nélkül maradt trianoni békével való szembenézésre, már nem készült el hiába. Hogy Bolgár György ne csinálhasson székenkezés nélkül folytatásos rádióműsort arra alapozva, hogy Orbán Viktor autóján a történelmi Magyarország matricája látható. Bolgár a kommunizmus pavlovi reflexeire épít, de a felelős baloldarról sem szól rá senki, hogy ne csinálja ezt.

Történelmileg alulművelt hallgatósága körében osztatlan tetszést arathat a képlettel, hogy a történelmi Magyarország pusztá ábrázolása egyenlő a területi revizionizmussal, lényegében tehát a háborús uszítással. Trianont nem megérteni akarja, hanem riogatni vele, mint gyermeket a zsákos emberrel. Talán eszébe sem jut például az, hogy ha a magyar zsidóság holokausztjának okait kutatjuk, nagyrészt szintén Trianon környékén kell keresgelnünk.

A magam részéről úgy gondolom: nem kezdődhet el a valódi XXI. század mindaddig, míg az akkori könyörtelen győztesek legalább jelképes formában meg nem követik a végletesen túlbüntetett akkori veszteseket.

(Magyar Nemzet, 2005. március 17.)

FIATAL FELESÉG

Öregedő feleségecske – bukik ki Orosz József száján a humorosnak szánt szókapcsolat a Klub Rádióban, bizonyosságul, hogy a bunkóság osztódással szaporodik. A Pulitzer-emlékdíjas műsorvezető Obersovszky Péter leleplező tévémaci-története szerint elintézte, hogy más újságíró ne kaphasson vízumot az ostromlott Bagdadba, mert így senki nem ellenőrizhette, hogy egy lefüggönyözött hátsó szobából adja exkluzív háborús tudósításait. Orosz idehaza sokkal bátrabb: vakmerő oknyomozással felszínre hozta például, hogy az ügynöklisták nyilvánosságra kerülése összefügg a nemzetbiztonsági főmufti féltékenységi drámájával. E tényfeltárás szerint miután a listát birtokló vezető titkosszolga „lecserélte” feleségét a titkárnőjére, a sértett hitves bosszúból szétszórta a sajtó köreiben a lista másolatait. Ok és okozat meglehetősen zavaros, egy azonban kétségtelen: a leplezetlen törekvés, hogy a rendszerváltozás drámáját lesüllyesszék a sztorimagazinok szintjére.

Mindeközben Dobrev Klára már jó ideje tudatosan a bulvárnilvánosság langy lábvizében fürdözik. Sajnálunk kell például, ha lábát töri hódeszkázás közben az osztrák lejtőkön; vagy ha elmegy egy szakközépiskolába, hogy az egészséges életmód propagálása jegyében salátakotyvasztást tanítson tinédzser lányoknak, ám azoknak a hálátlan, hamburgerzabáláson szocializálódott fruskáknak megköstolni sincs gusztusuk. Az egészségpropaganda persze illik egy miniszterelnök feleségéhez. A rövid emlékezetű választó lassan már el is felejtette, hogy – az euroatlanti politikai kultúrában meglehetősen szokatlan felállásként – Dobrev úgy lehetett a Nemzeti Fejlesztési Hivatal második embere, és úgy dönthetett súlyos milliárdokról, hogy férjura miniszterként benne volt Medgyessy Péter kormányában. Sőt amikor a miniszter kormányfővé avasztalt, Dobrev régi főnökeiből, Baráth Eteléből csinált kormánytagot. A bulvárérdeklődésen túlmutatva hadd ismétljem el még egyszer: Dobrev akkor döntött milliárdos állami

pénzek sorsáról, amikor Gyurcsány még nem adta át másnak kezelésbe többmilliárdos gazdasági érdekeltségeit. (Tessék ezt összevetni azzal a valószínű jegyzőkönyv-hamisítással, amely szerint Orbán Viktor miniszterelnök korában talányos módon részt vett volna a felesége által résztulajdonolt kft. közgyűlésén.)

Hogy a protokollszerepbe visszahúzódó Dobrevet milyen személyes felelősség terheli többmilliárdnyi pályázati pénz elherdálásáért, az is megérne egy misét. De fordítsuk csak most figyelmünket a bulvárkirakatra. Dobrev Klára elmeosztályfőnöki órát tartani egy győri általános iskola hetedik osztályába. Mielőtt bárki visitani, füttyülni és kerepelni kezdene, hogy a kormányfő felesége beviszi az iskola falai közé a politikát, higgadjon le: nem, nem viszi be. Dobrev pillanatnyilag nem politikus, csupán feleség. (Az egyetemeken amóbázó Gyurcsány beviszi, de megítélésem szerint többet veszít vele, mint amennyit nyer.) Klára asszony többek között a dohányzás ártalmairól beszél a nebulóknak, ami igen derék dolog, mondhatni: össznemzeti ügy. Nekem is megmutatták ilyen koromban a rákos tüdő fotóját, s ez az én esetemben meggyőzőnek bizonyult. Csakhogy mi történik az osztályfőnöki óra után? Anyuci hazamegy, s azt hallja apucitól a vacsoraasztalnál: „Klárám, történelmi döntést hoztunk ma. A hazai és az európai tilalmak ellenére, a pénz miatt a Hungaroringen – s ennek következtében az egész sajtóban – engedélyeztük a dohányreklámokat...”

Anyuci nem mosolyog. Azon sem csodálkoznék, ha a jövő héten újabb listák kerülnének nyilvánosságra.

(*Magyar Nemzet*, 2005. március 24.)

A NEMZET EGYSÉGE

Számomra már Lévai Katalin is elég kínos volt. Egy esélyegyenlőségi miniszter, aki repülővel ment Rómába a buszos roma zarándokok után. Aki emlékszik bármilyen eredményre tárcavezetői korszakából, megérdemel egy hangszórót Egri Jánostól. Később átvette a szerepét Göncz Kinga, aki hasonlóképp vattaminiszter, mint elődje, viszont ösztökéli őket, hogy mindketten bejelentkeztek államfőnek. Pontosabban Göncz csak úgy szóba került (nyilván vérségi alapon), Lévai viszont feltette a kezét, hogy ő szívesen lenne. Merthogy most nő kell; benne van a levegőben. Mert nő még soha nem volt. (Mária Terézia meg nem számít.)

A komoly nő e tekintetben kétségkívül Szili Katalin. Mellette az szól, hogy időnként kiemeli fejét a szocialista mocsárból. Igaz, aztán később mindig visszadugja; ennek ellenére üdítő élmény, ha nómenklatúrázik egyet elvtársairól szólván, vagy ha mégis az igen mellett voksol a népszavazásnál, mert az a szerencsétlen határon túli magyar mégsem tehet arról, hogy ostoba békekötők hol huzigálták meg önkényesen az ország-

határokat. Persze sokat ront az összképen, hogy azért ő is retteg a 23 millió román feketemunkástól, valamint döntetlen állásnál házelnökként Gyurcsányról is megszavazza, hogy nagyon is törvényes meg tisztességes. (Mi az hogy!)

Vannak aztán a férfiak. Ők vannak többen. Glatz Ferencsel, a Németh-kormány kultuszminiszterével legfeljebb a baloldali értelmiség foglalkozik. Ellene szól, hogy túl sok az esze, meg az Akadémiát is egész jól elnavigálta. Mi lesz, ha köztársasági elnökként is felnő a feladatához? Ráadásul mint jelképbizottsági elnök nem igazolta vissza a kormányzati hittételeket. Szóval nincs sok esélye a Gyurcsány-érában. Súlyom Lászlónak meg azért nincs, mert szerfölött gyanús, ha jobb- és baloldaltól egyaránt vannak ajánlói. Még a végén túl autonóm lenne. Ugyanez az esélytelenség mondható el Gombár Csabáról, az SZDSZ jelöltjéről is, akinek nem csupán az az érdeme, hogy rádióelnökként tengelyt akasztott Antall Józseffel, hanem az is, hogy nem pártpolitikus. Az SZDSZ-ben már elfeledték, hogy Göncz Árpádot a párt ügyvivőjeként emelték pajzsra. Némi zavart okozott a Gizella utcában, hogy Mécs Imrét is jelölte ötvenhat rajongója (éljen a számmisztika!), ám azt minden reálpolitikus tudja, hogy ezzel négy évre prolongálnánk a demokratikus füttyöt. (Noha ez is lehet cél.)

Míndez persze eltörpül ahhoz képest, hogy Horn Gyula is felnyújtotta a kezét. Fő indoka: elég idős már a tisztséghez. Nincs kétsége afelől, hogy autentikusan testesíthetné meg a nemzet egységét, amint az az alkotmányban szerény kíváncsalmként megfogalmazva van. A nemzet e tekintetben kétségkívül egységes: vagy körülrajongják, vagy szívből utálják Gyula vitézt. De azt télen-nyáron. Ez a személyi választás vitán felül történelmet írna. Magyarországnak már volt pufajkás miniszterelnöke – most lenne egy pufajkás köztársasági elnöke is. És milyen takarékosan. Kettő az egyben.

Ilyenkor sajnálja igazán az ember, hogy Losonczi Pál távozott az árnyékvilágból. Senki más nem tudott úgy reprezentálni a (nép)köztársaság nevében az egzotikus ázsiai meg afrikai országokban, mint a megboldogult Losonczi. A kedvencem az, mikor ráült a teknősbékára, és ez vezető hír volt a tévéhíradóban. Megbízható volt. Nem kellett aggódni miatta, hogy a délutáni programokon józan lesz-e még. De nem is volt semmi baj a nemzet egységével. Most meg itt van nekünk a demokrácia...

(Magyar Nemzet, 2005. március 31.)

TISZTELETDÍJ

Az utóbbi hetek szivárványos médiatörténései megerősítettek ama vélekedésemben, hogy a lehető legnagyobb sajtóbotrány mégiscsak maga a sajtó. A pápa halála kapcsán például sikerült két kategóriában is abszolút világszcúcsot felállítanunk: más földrészeken is csodálkozva emlegetik a Magyar Televízió félórás közszolgálati késedelmét a kikapcsolt telefonú elnöki ügyeletes miatt (ezt talán még a pekingi tévé sem kockáztatná meg a dalai lámával); s aligha született olyan gyalázkodó keresztényellenes nekrológ másutt, amelyet a vezető magyar baloldali internetes portálon tettek közzé ügyszólván a vatikáni halál pillanatában. Ezek azonban csak a jéghegy csúcsai. A víz alatti részhez tartozik, hogy az említett ügyek negatív főszereplői (meg a többiek: posztumusz levélhamisítók, nem létező hangfelvételtől nem hivatalos jegyzőkönyvet fabrikálók, politikai megbízásból rágalmazók, az ártatlanság bizonyítására felszólítók, potenciális keresztényirtók, a perdöntő bizonyítékok elégetésére szolgáló olajoshordókról leleplező fotót közlők, leleplező koccintós fotókat bagatellizálók, negédes hangon gyűlöletet keltők, önmagukat külföldi lapokból visszaszemlézők, lógó nyelvű mikrofonállványok, a pozitív bulvár megteremtői, titkos fizetett sajtótanácsadók és beszédírók, állammal médiaüzletelők, a közérdekű adatokat hivatali titoknak vagy munkaanyagnak hazudók, kiszolgált cenzorok, kibevezésre és fejberúgásra felbujtók, a francia elnökkel képzelt exkluzív interjút készítők, olimpiai közvetítési pénzt elsikkasztók, az adóforintjainkból családtagokkal szerződők, ösztöndíjas függetlenek, öntudatos orvvadászok, ideológiailag ellenlábas kollégáikat nem létezőknek minősítők, hipotetikus bérgyilkosfogadók, notórius mülthamisítók, kormánypártnak közszolgálatilag hajrázók, ordas eszméket relativizálók, miniszterelnöki előszobázók, elkötelezett ostobák) hervadhatatlan érdemeik elismeréseként bármikor szakmai vagy állami elismerésben részesülhetnek. Sőt: részesülnek is. Semmi értelme a megoldás nélküli polémiát újakezdeni, hogy vajon egy újságíró, médiamunkást kell-e hatalmilag kosszorúzni, vagy megkosszorúzza a munkái által önmagát. Valószínűleg oktondi szélmalomharc olyasmi ellen hadakozni, ami mindig volt, s alighanem mindig is lesz. Igény van rá – kosszorúzott és kosszorúzó részéről egyaránt. De ha már díjazni muszáj, tehetné szebben is, kis lovag. Miért nem lehet az elismerést a tartós érdeműekre bízni a demokrácia jóvoltából szükségképpen átmeneti szerepű politikusok helyett? A receptet az aktuálpolitikai klientúra kiszorítására réges-rég kifundálták. A francia akadémia negyven halhatatlanja mindig maga gondoskodik az utánpótlásról, hogyha – halhatatlanokhoz képest meglepő módon – valaki elhalálozik közülük. Ezen alapul a Corvinlánc szisztémája, akárcsak a Nemzet Színésze vagy a Nemzet Sportolója cím. Éppen a sajtó képezne kivételt a hatalomfüggetlen elismerés tekintetében?

Szerencsére létezik élő ellenpélda. Debrecenben a város napja egybeesik a költészet napjával, s az ünnepségeket nem csupán poétafesztivál színesíti, hanem a városi sajtó-díj átadása is. Erről a kitüntetésről maga a szakma dönt: mind a kilenc debreceni orgánumnak (lapoknak, tévéknek, rádióknak) egy-egy voksa van, függetlenül politikai beállítódásuktól. A városvezetés nem bírálhatja fölül a döntést; s még az is előfordulhat, hogy egy orgánumtól azt az újságírókat ismerik el, akire saját cége nem szavazott. Így aztán mérget lehet venni rá, hogy Tárkányi Béla vagy Pál Csaba tényleg a legjobbak közül való. Lehet, hogy nem csak pulykakakasért érdemes Debrecenbe menni?

(Magyar Nemzet, 2005. április 7.)

ISKOLAI PERVERZIÓK

Most aztán ki vagyunk segítve. Van ez a titokzatos országos középiskolai felmérés, amelyet támogat is meg nem is a feneketlen bukszájú Oktatási Minisztérium, s amely első látásra is tudománytalan: csak annyi benne a biztos, hogy ezúttal nem Vásárhelyi Mária volt a kérdezőbiztos. Talány, hogy miért kell tanárokat és diákokat a jelenig érő történelmi személyiségek elutasításáról kérdezni, majd az eredményt mindenhová szétküldözni: hiszen a regnáló pártok – beleértve az anti-Klebsberg Magyar Bálintot is – szavakban amúgy távol tartanak az aktuálpolitikát az iskolától. De ha már mindenképp muszáj lajstromozni és belistázní, érdemes ügyelni a részletekre is.

E konfúz felmérés szerint a magyar középiskolások Adolf Hitler és George W. Bush után Medgyessy Pétert, a pedagógusok meg Orbán Viktort tartják a legellenszenvesebb politikusnak. (Busht dupla annyian utasítják el, mint Oszama Bin Ladent. Ennyit a „Gonosz Tengelye” című antiterrorista ideológia világméretű sikerességéről.) Orbán e lajstrom szerint a tantestületekben utáltabb személy Szálasi Ferencnél is, ami egyrészt komoly kételyeket ébreszthet a magyar pedagógusok Orbánnal antipatizáló halmazának történelmi tájékozottságát illetően, másrészt tájékozódási pontokat adhat a felmérés valós megrendelői körével kapcsolatosan. (Megjegyzem, a választható elutasítandók között valahogy nem szerepelt liberális politikus. Bár az is lehet, hogy egyszerűen senkit nem találtak, aki történelmi személyiségnek mondható.) Ugyanakkor a tanárok a Fidesz elnökét egyúttal a második legelfogadottabb közéleti személynek is rangsorolták, míg Gyurcsány Ferencet holtversenyben a sor legvégére tették – ami azt mutatja, hogy aki Orbánt utálja, az attól még nem szereti meg automatikusan Gyurcsányt.

Ezért írtam, hogy most aztán ki vagyunk segítve. A perverz ötletgazdák ugyanis a harmadik évezred elejének Magyarországot – bár szándékaik ellenére – mégiscsak valós fényben világítják meg. Feledve ugyanis Busht, Hitlert, Oszamát meg Szálasi (vajon

hol van erről a listáról Sztálin meg Kádár?), a felmérésdi eredménye rámutat arra a tényre, hogy – legyen bármilyen színezetű kormánya az országnak – a véleményalkotás lényegében Orbán Viktor személye körül forog. S ennek nem csupán az az oka, hogy a túlsúlyos kormánypárti médiában sokszorannyi kritika fogalmazódik meg az ellenzék vezetőjével szemben, mint amennyi a Medgyessy–Gyurcsány-kormányzás mélyrepülésével foglalkozik; hanem az, hogy tényleg nincs rajta kívül történelmi személyiség a porondon. A mi korunk: Orbán kora. Ha tehát alternatíva fogalmazódik meg vele szemben, az szükségképpen nem állít, hanem őt tagadja. Emiatt aztán felcserélődik ok és okozat: a komprádor értelmiség az ellenzéki politikust hatalomgyakorlónak maszkírozza; a demokrácia működtetőjévé pedig nem a támogatottság, hanem az elutasítottság válik.

Vajon a középiskolai diákok bölcsebbnek vagy ostobábbnak tekinthetők-e tanáraiknál, amikor Medgyessyt romlatlan ösztönnel ellenszenvesebbnek tekintik, mint Orbánt? A felnőttek (ez esetben a pedagógusok) a kétféle kreatúra, kétféle politikai kínálat között rangsorolnak, a nagyobb esendőséggel, emberi gyarlósággal rokonszenvezve – míg a diákok a stílus púderreége mögül hajlamosak kihámozni a tartalmat is. Ha a jelmez alatt nincs valóságos színész, ha a politikus orcája mögött nincs valóságos program, az feldühíti őket. Néhány év múlva hosszú sorokban ott kanyarognak majd az urnák előtt, s nem feszélyezi őket elnézőbb tanáraik véleménye. Magyarország sorsa tehát mégsem reménytelen – addig meg fél lábon is kibírjuk...

(Magyar Nemzet, 2005. április 14.)

MI, SZLOVÁKOK

Egy éve ilyenkor, amikor ez a tárcasorozat elindult, az unió újdonsült tagjaként azt hittük: ha a ránk váró laza kontinentális konglomerátum nem is az ígéret földje, talán tényleg egy szabadabb Európa. Persze a kincstári optimizmusnak előtte is, utána is voltak hivatásos ünneprontói: a tudatos euroszepticismus immár a hazai pártpalettán is tüntetően megjelent.

Mi tagadás: tavaly májusban többet reméltünk. Jóval többet. A beígért pénzek java részéhez (részben az eurobürokrácia útvesztői, részben saját ordító kormányzati tehetlenségünk miatt) egyelőre nemigen jutottunk hozzá. A brüsszeli csíraállapotú szupranacionális rezsimben pillanatnyilag másodrangú uniós polgárok vagyunk. A „belső körök” speciális megszorításokat alkalmaznak ellenünk: jólképzett orvosainkat és informatikusainkat tárt karokkal várják, nem annyira kvalifikált munkaerő-feleslegünket kirekesztenék módos országaikból. Nehezen szokjuk a kettős mércét (elvégre itthon is alapvetően ez keseríti meg az életünket), s nehéz ellenvetésekkel élni azokkal

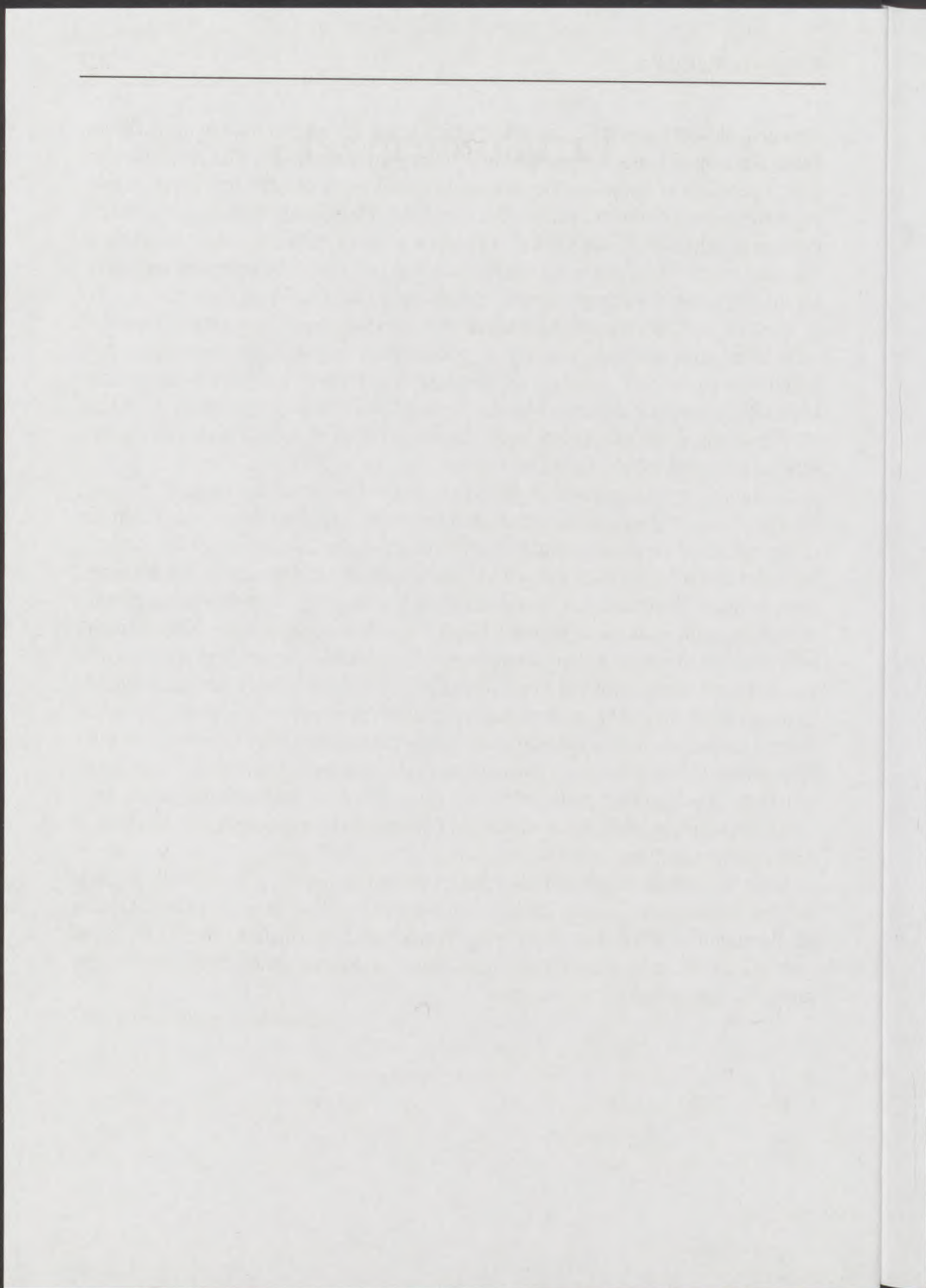
szemben, akik úri népekre és szolganépekre osztják fel a képmutató nyugati világot. Érthetően nem akarunk szolganép lenni, de hát jószerivel minden e berzenkedés ellen szól. A pénzügyi világrendszer becsempészte falaink mögé gyatrán álcázott trójai falóvát, módszeresen eladósítva bennünket. A túlélésért cserébe odadobtuk egy viharos évezreden át féltve óvott kincseinket, miközben honvédelmünk, mezőgazdaságunk és iparunk java részét önként és dalolva felszámoltuk. Azt mondták: tartozunk szuverenitásunk egy részével – de nem figyelmeztettek, hogy jóformán az egészszel.

Most ott tartunk, hogy ha hajlandók volnánk megtanulni tisztességesen angolul, talán afféle civilizációs skanzenként megőrizhetnénk barbár ázsiai mentalitásunkat, rokontalan nyelvünket, bosszantóan különutas kultúránkat. Ráadásul amihez csatlakoztunk – az európai alkotmány francia népszavazási vétője esetén – talán most kezd el szétmállani, s a szemünk előtt hullik darabokra. Hogyan, milyen alapokról kezdjük újra, ha oszlásnak indul a Gyűri Szövetsége?

Számomra az a legaggasztóbb, hogy már a szlovákok is elének vágtak. Pozsonyról korábban Meciar miatt hallani sem akart a kényes Nyugat, most meg nem dobhatunk el úgy egy követ, hogy ne találjunk el egy autógyárat. A szlovákok még Gyurcsányt is büntetlenül alázhatják, mert külügyi főembere, Bársony András szájára merte venni a fasiszta Benes-dekrétumokat. A szlovákok (s hozzáteszem: a szlovákiai magyarok) tudnak valamit, amit mi itt ezen a 93 ezer négyzetkilométeren nem. Hogy harcolni kell, mert a jövő biztosan eljön, a szövetségek meg biztosan átmenetiek. Hol van már az a nyomott fling, amit pár éve a fölöttébb korérezékeny Mind1 nevezetű zenekar szövege csípett meg: *„Olyan ez mint egy rossz álom / néha nappal is látom / hogy varjak ülnek a fákon / odaát túl a határon / furcsa vagy mostanában / úgy érzem magam mint Szlovákiában / hazafelé baktató ember / borovicskával elűszott fejjel / többet tenni ő már nem mer / de ő itthon a szlovák ember / mit is tanult a szakiskolában / szép az élet Szlovákiában / úgyhogy üldögelek a párkányon / innen mindig a Dunát látom / de olyan ez mint egy szörnyű álom / odaát túl a határon...”*

Most képzeljünk el egy szlovák zenekart (mondjuk Secko Jedno névvel), amint a magyar szakiskoláról, a kisüstitől kótyagos magyar emberről meg a Párkányról szemlélt Esztergomról dalol ékes tót nyelven. Nyugodtan elképzelhetjük, mert ez a vágyott szabad Európa: ezt akartuk, ezt áhítottuk. Vajon mi kellene ahhoz, hogy úgy érezzük: mindezen túl vagyunk – mi, szlovákok?

(Magyar Nemzet, 2005. április 28.)

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ HELYETT

Kételyek könyve	5
-----------------------	---

ESSZÉK ÉS SASSZÉK

Változatok apaságra	7
A globális vesztesek reményei	8
A mi Trójánk, Magyarország	12
Cafatokra szaggattatol... ..	15
Javított kiadások	18
XL – Kormány és korbács	20
Harry Potter visszavág	22
Adventi ország	26
Prés alatt – avagy valami a sajtószabadságról	28
Egy régi szánút az éjszakában	35
A Balkán mint metafora	36
Európa megrablása	40
Feltámadásaink	46
Halál és centenárium	48
Tűnődés a konzervatív sajtóról	50
Ár ellen	53

HUSZONEGY MONDAT

Világítóudvar	59
HSK	60
Kegyelet	61
Mélyföld	62
Vérdíj	63
Leukoplaszt	64
Referendum	65
Jusztfrei	66

Tizenötmilliárd	67
Orbán-nap	68
Hídemberek	69
Hungarodisneyland	70
Ügynökügy	71
Rozsdazóna	73
TTT	74
Holokausztok	75
Bambi	76
Szlogencsata	77
Kamarakérdés	78
Mércék	79
Hétköznapiok	80
Körmagyar	81
Bűnbocsánat	82
Bizottságosdi	83
Túlélhetés	84
Olimpia	85
Rabosítva	86
Hackerek kora	87
Kréta kör	88
Lépfene	89
Soros	90
Gólyahír	91
Írmag	92
Veszélyérzet	93
Karcer	94
Csürhe	95
Centrum	96
Tora Bora	97
Hóhányók	98
Kasszakérdés	99
Kabaré	100
Szimulánsok	101
Utánjátszás	102
Hornfordulás	103
Konszenzus	104
Kihívások I.	105

Baseball	106
Lufi	107
Keresztek	108
Legatyasodva	109
Ünneprontók	110
Rekordkísérlet	111
Kötél	112
Kihívások II.	113
www.gulyas.com	114
Remi	115

A HÉT MŰBALHÉJA

Tengeritűz	117
Danika	118
Jelzők és sapkák	119
Protestálók	121
Cenzúrák és tonzúrák	122
Áruházi szarka	124
Fehér karácsony	124
Karambolkok	126
Bozgorok	127
Ajtószabadság	128
Na végre	129
A Péter	130
Kifli	132
A Keller tragédiája	134
Röpcsi	135
Visegrád	136
A végső megoldás	137
Itália leigázása	138
Imázsrabló	139
Republikánus rock	140

SZELLEMKÉP

Körpanoráma a múltból	143
Tériszony	144
Szexpo	145
Burnusz	146

Sovány évek, kövér évek	147
Ingben, glóriában	148
Küllőkör	149
Batman	150
Hódolat a hódoknak	151
Mennyből a dollár	152
Arcmodor	153
Csóktan	154

CSÜTÖRTÖK

Arccal a vasútnak	155
Euró	155
Apáink	156
Valentin	157
Váladék	158
Klozetkampány	158
Out	159
Akceleráció	160
Majomkodás	160

HAJÓNAPLÓ

EZÜSTKOR

A birodalom végnapjai	189
Egyszer karolj át egy fát	191
Forgalmi akadályok	193
Média által homályosan	195
Korrupciós index	197
Szűrőszabadság	200
Merényletek	202
Tizenkét pont	204
Igen, igen, mindig	206
Európa-karaván	208
Mindörökké szupersztár	211
Külön köszönet	213
Szerelmes giliszták	214
Magyar zóna	216
Vének tanácsa	218

Szívposta	221
Zöld keselyűk	223
Szoktatásügy	225
Néma mestereink	227
Szent Iván Polgári Kör	229
Európa-szegényház	231
Pokolorom	233
Egy ember élete	235
Gyorsabban	237
Vízipóló	239
Parázna szobrok	241
Szilícium	243
Félkész a leltár	245
Tengerfehérvár	248
Lőtávolban	249
Nómenklátúra	252
Kiálts, város!	253
Vegyület	255
Éhkopp	256
Könyvtáj	258
Hetvenkedő	260
Költő kalapban	262
Hamvas Televízió	264
Tekintély	266

SZABAD EURÓPA

Időkerek	269
Normális ország	270
Eurószkepticizmus	271
Kultúrfölény	273
Szimmetria	274
Amiért a harang szól	275
Törököt fogtunk?	277
Káderpolitika	278
Csapatjátékok	279
Irány Mallorca!	281
Váltságdíj	282
Bagi-Nacsa	283

Pályamunkások	285
Felülnézet	286
Urológia	287
Politológia	289
Eláll a lélegzet	290
Lúzercsúcs	291
Több, mint testőr	293
Médiazúrok	294
Tumultus	295
Iskolaalma	297
Hajlék	298
A centi és a főnix	300
Életünk és vérünk	301
Súgólyuk	302
Kis magyar Trianon	304
Fridi rulez	305
Sör és etológia	306
Méreg	308
Magyar vagyok	309
Háborús bűnök	310
Szociális érzék	312
Kíváncsi ufó Magyarországon	313
Atiorszagotok.hu	314
Csoóri 75	316
Adószedők végnapjai?	317
Ha a költő jobbra tér	318
Bennünk élő Trianon	320
Fiatal feleség	321
A nemzet egysége	322
Tiszteletdíj	324
Iskolai perverzciók	325
Mi, szlovákok	326

CSONTOS JÁNOS EDDIG MEGJELENT KÖNYVEI

- Együtt és külön (interjúk, 1990.)
Apróza (kisprózák, 1991.)
Menekült iratok (versek, 1991.)
Szabadulási mutató (versek, 1991.)
Határfolyam (versek, 1994.)
Gondolatok a lomtárban (publicisztikák, 1996.)
Szonettregény (1997.)
Szajna parti szonettek (1997.)
Egy világpolgár vallomásai (interjúk, 1997.)
Urbanisztika 2000 (szerk.)
A mi Ausztráliánk (útirajz, 2000.)
Osszián: Kétezer leütés (publicisztikák, 2001.)
Polgári kaszinó (publicisztikák, 2002.)
A mi Budapestünk (szerk., 2002.)
Schmitt Pál, a csapatember (interjúk, 2002.)
A mi Pest megyénk (riportok, 2002.)
Haiku-naptár (2002.)
XL (összegyűjtött versek, 2002.)
Virágok a hátsó udvarban (interjúk, 2003.)
Európa Nova (publicisztikák, 2004.)
Ezüstkor (publicisztikák, 2005.)

Nemzet Lap- és Könyvkiadó Kft.
Felelős kiadó Liszkay Gábor
Tipográfia Szabó György István
A táblaborító Szabó Dávid Károly munkája

Széchenyi Nyomda, Győr

ISBN 963 86773 0 9

6617/05

A publicista a XXI. század elején kényszerűen több lovat ül meg egyszerre: tömör esszéíró és tiszavirág-életű politikai történések kommentátora egy személyben. Műfaji és terjedelmi korlátok zabolázzák ugyan, ám ösztönösen igyekszik tágítani a sajtó kínálta kereteket. Csontos János, akinek spektruma a vezércikk-írástól a szépirodalomig terjed, igen leleményes e lehetőség-bővítésben: jegyzetsorozatai meglehetősen változatosságot mutatnak. A kétezres évekből szemezgetve már önálló könyvekben láttak napvilágot az Osszián néven írott Kétezer leütés opuszai, illetve a Polgári kaszinó és az Európa Nova sorozata. Ez a kötet – a címadó Ezüstkör szériáján és kisebb-nagyobb esszéeken túl – nemcsak további, nyomtatásban megjelent jegyzetfüzérek (Szabad Európa, Huszonegy mondat, Hajónapló) gyűjt egybe, hanem egy szűkebb kör által ismert internetes rovatokat is (Csütörtök, A hét műbalhéja, Szellemkép).

EZÜSTKÖR

ISBN: 963 86773 0 9

9 789638 677303

2450 Ft

CSONTOS JÁNOS

EZÜSTKOR